

శ్రీ తలసేదాసకృత
శ్రీ రామచరిత్ర మానసము

ప్రచురించు గదియిది

వ్యాపార
అండ్ ఇంజనీరింగ్

ప్రచురించు

శాస్త్రనిర్వహణాధికారి

శిరుసల తిరువతి దేవస్థానములు, శిరువతి.

1984

శ్రీ తులసిదాసకృత
శ్రీ రామచరిత మానసము

వ్యాఖ్యాత
ఆర్ ఇందిరాదేవి

ప్రచురణ
కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము, తిరుపతి
1982

~~SRI RAMACARTHA MANASAMU~~

Telugu Translation by

Smt R INDIRA DEVI

T T D Religious Publications Series No 140

First Edition 1982

Copies 2000

Published by

G Kumaraswamy Reddy I A S

Executive Officer

T T Devasthanams,

Tirupati

Printed at

Tirumala Tirupati Devasthanams Press,

Tirupati 517 501

శ్రీ వేంకటేశ్వరాయ నమః

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాసుని అనురాగ
పంజిత పదద్వయిపై నేనర్పించి
యర్పించు ప్రథమ రాగమయ
రమ్య కుసుమమాలిత

మంచిమనస్సు

భారతీయ సమాజం నందొకప్పుడు గురి అవుతున్న సందేహమయంలో — పలుకాలక తాబట్టి అప్పుచేసి గోస్వామి తులసీదాసు వేయేళ్ల వాండీ వాణ్ణి యాకాళంలో అక్కడ ఉండి ఉన్నప్పుడు సంఘవ్యవస్థలో సడలి పోయి ఉన్నవాణ్ణి నరికినట్లుగా ఆయన ఎంతో ఆరాటపడ్డాడు. ఆ పనిని పరితమే రామచరిత్ర మూలం రచన

సంస్కృతంలో కాకుండా ఇంకా భాషలలో కావ్యాలు వ్రాసేవాణ్ణి పండితులు అవహేళన అవహేళన చేసే రాజుల్లో సంస్కృతంలో మహాపండితుడై వుండి కూడా ప్రగతిశీలిగా, ప్రజాపితాగా, ప్రజలభాషలో రామాయణకావ్యం వ్రాసిన తులసీదాసు కేవలం వాండీ కావాలనికే కాకుండా భారతీయ సాహిత్యానికే అనుగుణంగా మున్నగునట్లుగా సత్యానికే కాకుండా భావించి, శ్రీరామచరిత్ర పరిమళాన్ని చర్చించిన ఆ మహనీయుడు రామచరిత్రకు సంబంధించిన ఎన్నో రచనలు చదివి వాటి సారాన్ని జీర్ణించుకుని, ఆ సంస్కృతాన్ని తన భక్తిభావనకు అనుకూలంగా ఈ మహాకావ్యాన్ని వ్రాసాడనిచాడ

సమకాలీన సమాజానికి భక్తిసారాన్ని ప్రబోధించిన తులసీదాసు ప్రధాన లక్ష్యాలు సాంసారిక, సాంఘిక ఉద్దేశాలను ప్రోత్సహించడం, భగవద్భక్తిని ప్రేరేపించడం, మతసామంత్వాన్నీ, సమైక్యతాన్ని పెంపొందించడం అందు ఎల్లనే ఆదిపరి వాక్యాలకు తన రామాయణంలో ఒక అద్భుతపురుషుడిగా, మహా పీరుడిగా భక్తిభాషగా, నయనానందపాత్రుడిగా తీర్చిదిద్దిన శ్రీరామచంద్రుడిని భక్తిభాష అనుసరించిన ఒక అవతార పురుషుడిగా ఆరాధ్యదైవంగా అభివర్ణించాడు. అప్పుడప్పుడప్పుడు కొంతమంది అలాంటి ప్రజాహృదయాలలో ఆర్థిక దౌర్బల్యాన్ని గురికొల్పా

ఈ రామచరిత్ర మూలకావ్యం అలసదాసు ప్రపంచభక్తికి విశ్వ శ్రేయోభాగం భక్తిసారాన్ని, అద్భుతమైన భక్తికి పరమాధిపతి చెప్పడం

అతిశయోక్తికడు భక్తివత్సలుడూ అంలగుణ సౌందర్యశక్తి సంపన్నుడూ,
అయిన ఒకరథసంపన్నుడి గుణగణాలనూ, లిలావనోదాలనూ వివరించే ఈ
గ్రంథాన్ని శ్రీమతి ఆర్ ఇందిరాదేవి నుం బంపించే లిలో అనువదించారు

భక్తిజ్ఞాన ప్రదోధికరై , ఉత్తమగ్రంథాలను ఇతిహాసింగా ప్రబలింప
జానీతిరుమల తిరువతి దేవస్థానముల వారు లలితకళ్యణ చేస్తున్నారు ఇలాంటి
గ్రంథాలను అధ్యయనం చేయడంద్వారా అస్తికభక్తి బ్రంహం హాశ్వరానుగ్రహం
పొందుటందని అశీస్తులు

తిరువతి,
21-10-1982

జి కుమారస్వామిరెడ్డి,
కార్యనిర్వహణాధికారి,
తిరుమల తిరువతి దేవస్థానములు

శంభాశంసనవం

శ్రీమద్రామాయణము భారతీయులకు పరమపూజ్యమైనది శ్రీరామకథ ముక్తి ప్రదాయకమైనది “శృణ్వన్ రామకథానాదం కోనయాతి పరాం గతిమ్” అన్నమాట అనుభవపూర్వకమైనది ఈ రామకథ నెందరో మహానుభావులు కీర్తించిరి వాల్మీకిమహర్షి మొదలుగా ఈ కథ సమస్తభాషలందు వ్రాయబడినది శ్రీతులసదాసు “రామచరితమాసన్” అనుపేర రచించిన మహాకావ్యమునకు ఉత్తరభారతము నందెంతో వ్యాప్తి కలదు వాందీభాషయందున్న ఈ గ్రంథము తద్వాషావిదులకు విరింతర పంసీయమై ఒక మంత్రరాజముగా విరాజిల్లుచున్నది భాషలో, భావములో, శైలిలో అత్యంతకీర్తినార్జించిన ఉద్గ్రంథమిది సంస్కృతమునందలి వాల్మీకి రామాయణ మా భాష తెలియని వారికొర కన్యభాషలలోని కనువడింపబడినట్లే తులసీదాస రామాయణము గూడ వాందీభాషానభిజ్ఞులకువయోగపడు నిమిత్త మితరభాషలలోని కనువడింపబడినది వాల్మీకి రామాయణమునందలి కథకు ఎన్నెన్ని పెట్టునట్లుగా కథయందు గొన్నియపూర్వములైన మహర్షోపేతములైన మార్పులు చేర్పులు కనబడుచున్నవి ముఖ్యమైన, కథాభాగము మాత్రము సంపూర్ణముగా వుండున్నది

శ్రీమద్రామాయణమొక యాదర్శగ్రంథము శ్రీరామచంద్రు డాదర్శ మునైనది ఆ మహాత్ముని కుటుంబమే ఆదర్శకుటుంబము నిత్యము శ్రీరామ కథను జపించు సంప్రదాయము భారతీయులకు గలదు కనుక వాందీభాషయందు తులసరామాయణము కనువడింపబడినది వాసుకొనినవారియందు ప్రకృత గ్రంథకీర్తి అర్ ఇందిరాదేవి గూడ ఒకరు ఈమెకుగల రామభక్తియే, ఈమెచేత నీగ్రంథమునువదింప జేయించినది లేటతెనుగుభాషలో - మృదుమదురు మై భావానుగులపై ఈ రచన యెంతోహృద్యముగానున్నదని చెప్పటలో సందేహము లేదు ఎంతోకష్టపడి వాందీభాషను నేర్చుకొని మూలమునందలి భావము చెడికుండి - అక్కడక్కడ - సరితర హృదయములను లోగొకటాలిర భక్తిభరిత భావములను వెల్లడించుచు ఈమె మహావోజ్ఞీవనమున కివరిమైన ఈకార్యమును

నెరవేర్చుట వాలనంతో కుట్రపై విషయము స్పష్టమై పొరకొంటు
 మాత్రమే ఏదిచిముగింపలే ఇది ముందుగా ఉన్న కారణం అన్నిటిని
 నిరసించి ముందుగా వ్రాసిన భక్తిలోకమునను మహోపకార మొనర్చుట
 యాశించుచున్నాను

అచిరకాలమునందీమె అండ్ డిప్టీ సు సు పేర్చుకొనుట తియిల
 డనుగ్రహించుగాక

హైదరాబాద్,
 12-1-81

పి వి చౌదరి,
 దేవదారు-ధర్మాదారు-శాఖామాత్యుల
 ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

కృతజ్ఞతాంజలి

అవధీభాషయందు శ్రీతులసీదాసవిచిత్రమైన శ్రీరామచరితమాలను జదువుభాగ్యము నాకు కలిగినది ప్రతిదినము మా తండ్రిగారు నిర్మించి, శ్రీకృష్ణారవింద మందిరమునందు నిత్యభజన తానర్చుచు శ్రీరామచరిత మానసమునుకూడ జదివుచు తస్మయత్వము నొందుచుంటిని ఒకనాడు శ్రీరామచరితమాలనము ననువదించుచున్న భగవత్ప్రేరణ నాకు కలిగెను కాని మహల్లరమైన మహానుభావునిచే రచింపబడిన శ్రీరామచరితమాలను నే ననువదించగలరా యన్న నిరుత్సాహముకూడ నాకు కలిగినది నాకు పాండిత్యము లేదే యని నేననుకొనుచుండి పోతనామాత్యుని వాక్కులు పలికెడిది భాగవతమట పలికించెనవాడె రామభద్రుండట నాకు పుట్టికి వచ్చినవి ఎటువై ననేమి భగవానునిపై భావముమోప, మధురువైన శ్రీసమర్థారాయణమహారాజుపాద సమ్యములకు ననుస్కరించి, కావ్యమనునదింప సాగితిని కొంతపఱుట కృత జ్ఞత్యురాలవై తిని

1972 ల సంవత్సరమున సంబంధింపబడిన “శ్రీరామచరితమాలన చతుశ్చతీరాష్ట్రయనమితి” క్రొత్త ఢిల్లీలో నెలకొల్పబడిన దానికి సంబంధించి గా రాష్ట్రపతి శ్రీ వి వి గిరిగారును, అధ్యక్షురాలుగా ప్రధానమంత్రి శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ గారును, ఆదిత్యప్రముఖులు సభ్యులుగాను నియమింపబడిరి వ్రాసి శ్రీమతి యలదానకృత శ్రీరామచరితమాల దివ్యకావ్యమును వివిధభాషల లోనికి అనువదించునట్లు అనువాదములను సమితివారు ముద్రింపనటల నిర్ణయింపబడినది ఈ పనికి బానుకొనినవారు పై సమితివారికి వ్రాయలసినది ప్రకటింపబడినది

ఈ ప్రకటన చదివి నేను శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ గారికి 30-11-72 రేది, తెలుగుభాషలో అనువదించిన శ్రీరామచరితమాలను ప్రచురింప వేలకొనుట ఒకజాబు వ్రాసకొంటిని ఆమె ఈ విషయమై ఎగుల శ్రద్ధవహించి దీనిని సరిశీలించి ప్రచురింప లలసనదిగా సమితివారికి వ్రాసి సమితివారు అనువాద

ప్రతిని పంపుముగా కొంతభాగమును పంపితిని కేంద్రప్రభుత్వమువారు ఈ అనువాదమును ప్రచురింతుమని వ్రాసిరి ఈ విషయమై వారికి నాకు ఆంధ్ర ప్రభుత్వమునకు ఉత్తరప్రభుత్వములు ఆరిగి ఫలిత మేమియు కలుగలేదు

ఇట్లుండగా పైవిషయములన్నియు ఆంధ్రరాష్ట్ర దేవదాయములమంత్రి మ్యూశ్రీ ఎ వి చౌదరిగారికి విన్నవించి, వారిని నా పుస్తకము తిరుపతి దేవస్థానములవారిచే అచ్చువేయించు సహాయమును కోరితిని వారు కరుణార్థ హృదయముతో ా విన్నవమంగీకరించి శ్రీరామచరిత మాసనము అచ్చువేయుటకు అనుకూలించిరి తిరుపతి శ్రీవేంకటేశ్వర భగవానుని కృపతో శ్రీరామచరితమాసనము తెలుగు అనువాదము వెలుగులోనికి వచ్చినది ఈ స్ఫుంధ ప్రచురణకు జేయాత నొసగి వెలుగులోనికి దెచ్చినందులకు దేవదాయ ధర్మాదాయశాఖామత్తులైన మాన్యశ్రీ ఎ వి చౌదరిగారికి ా కృతజ్ఞతాంజలి నర్పించుకొనుచున్నాను శ్రీవేంకటేశ్వర భగవాను డాయనకు ఆయురారోగ్యము లొసంగి యింకను సారస్వతసేవ జేయుటకు శక్తిసామర్థ్యములు ప్రసాదించి అనుగ్రహించుగాక :

తమ ప్రకృతి పత్రికలో కొంతకాలము నా యీ రచనను ప్రచురించి నందులకు శ్రీ డా॥ బి వెంకటరావు, శ్రీమతి విజయలక్ష్మిగారలకు నా కృతజ్ఞతాభివంబనములు ఈ శ్రీరామచరిత మాసనమును స్వీయప్రచురణగా స్వీకరించిన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారికిని, అంబముగ అచ్చొత్తిన తి తి దేవస్థానముప్రకారమువారికిని నా హృదయపూర్వక ప్రణామములు

నేను ప్రథమముగా బాలకాండ ఆంధ్రుల కింపించుచున్నాను భగవానుని కృపచే శ్రీఘికాలములొ తక్కిన కాండలతో సంపూర్ణ రామచరితము ఆంధ్ర లోకిమునకు నుమర్పింపగలగా విశ్వించుచున్నాను

ా మహాకావ్యములొ నైతిక, రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక, ఆధ్యాత్మిక విషయము లెన్నియో వివరింపబడినవి ఎల్లరు పరించి ధన్యులగుదురుగాక :

అనంతపురం

ఆర్ ఇందిరాదేవి

విషయసూచిక

ముందుమాట	v
శుభాశంసనము	vi
కృతజ్ఞతాంజలి	ix
శ్రీ తులనదాసు సంస్కృత గాజివిత్తము	xiii
పారాయణ విధి	xxiii
మంగళాచరణము	1
గురుపంసము	2
బ్రాహ్మణులకును, నజ్జనులకును ఎందుసనమర్పణము	12
దుష్టులకు పంపకములు	21
నజ్జనులకును - దుర్జనులకును ఎందుకములు	26
సర్వము రామమయమని భావించి సర్వజీవులకు ఎందుస	
మొసరించుట	36
అలసీదాసుయొక్క దీనత్వము - రామభక్తియుతమైన కవితామహిమ	37
కవులకు ఎందుసములు	53
వార్హికి, వేదీ, బ్రహ్మకును శివపార్వతులకును ఎందుసనమర్పణము	58
శ్రీ సీతారామ ధామ ఎరికిరిఎందుము	62
రామ ఎందుము - రామ మహిమ	69
శ్రీరాముని గుణగణములు - శ్రీరామ సవాస	97
శ్రీరామచరిత సువామి	110
శ్రీరామచరిత సువామి హృదయ హృదయము	120
యాజ్ఞవల్క్య భిరద్వామి సంపాదము	144
ప్రయాగ మాహాత్మ్యము	144
నలదేవీ అక్షామి ఎందురించుట	157
శ్రీరామ సర్వరూప ఎందుర్కనము	160
శివప్రతిష్ఠ - నలదేవీయొక్క దుఃఖము	167
శంకరుని సలదేవీని పరిత్యజించుట	168

శివుని పు	180
నటీసేవి అశ్వయుజులు అ దోపులు	176
పరిసరమునిది కరమున నలదెని యెనియోగి	
యందు భక్తి పుట	181
అక్షయజ్ఞ విశేషము	181
పార్వతి ఆనందము	185
పార్వతి తపస్సు	204
శ్రీరాముడు శివుని ఏవావామి కై ప్రోత్సహించుట	208
నన్నులు పార్వతిని పరీక్షించుట - పార్వతీ మాహాత్మ్యము	212
మృత్యువు దేవకార్యము హయాము పోయి అన్యమగుట	222
రతిపదానము	233
పార్వతీ పరిణయము	239
శివపార్వతుల నువామము	273
అవతార కరణములు	303
జయవిజయములు	306
కందు కవనకారి కుమరించుట - మాయాప్రభావము	313
విశ్వమోహనీ నవ్యయం కరము	322
మనువు - శతయాన తపస్సు	331
శంకరాచార్యుని తపస్సు	345
ప్రతాపభానుని వృత్తాంతము	380
రామని జ్ఞానము	395
రామని అత్తాచారములు	400
భాద్రాని పరితాపము - బ్రహ్మ అహమ్ము	409

శ్రీ తులసీదాసు సంగ్రహజీవితము

భారతదేశము ఋషిపుంగవులకు, దివ్యకవులకు, సాధుజనులకు పుట్టినిల్లు ఈ పవిత్రమూమిలో అనాదిగ మహనీయు లుద్భవించి తమ నిర్మలప్రేమచే, సామాన్యమానవులకు కల్యాణపౌఖ్యములను ప్రసాదించి కరింపజేయుచుండిరి

15, 16 వ శతాబ్దములలో, భారతదేశము మతికల్లోలములతోను, రాజకీయకలహములతోను నిండి, ఎచ్చట జూచినను ప్రజలకు శాంతిబుద్ధతలు లేకుండినవి దేశములో పండితు లున్నను వీరి పాండిత్యము జ్ఞానరహితమైనందున కలహములను మాన్పుటకు బదులు వానికి ప్రోద్బలమిచ్చి, అశాంతి నెక్కువ చేసినది అట్టితఱి, కొందరు మహనీయులు జన్మించి దేశోద్ధారము గావించిరి

ఉత్తరహిందూస్థానములో ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితులయందు అవతరించిన మహాపురుషులలో నొకగు పూజనీయులైన శ్రీతులసీదాసు ఈ మహనీయుడు బట్టడే కాదు, మరియు జ్ఞాని తులసీదాసు దీర్ఘకాలము జీవించి భారతీయసంస్కృతిని పెంపొందించెను యోగి పుంగవుల యంతర్జగత్తు మన యూహకందరానిది వారి జీవితవిశేషములను చిత్రించుట కష్టతరమే! సత్పురుషుల జీవిత మెక్కువగా ఆంతరికముగా నున్నందున వారి బాహ్యచర్యల ననగాహనము చేసికొనుట కడుదుస్సరము ఐనను ఈ ఋషిపుంగవుడు స్వయముగా ధ్యానసీమలో నుపలభిపొంది దేశభాషలో శ్రీరామచరితమానసమును రచించెను దివ్యకావ్యమైన రామచరితమానసము కడు ప్రశంసనీయము, రమ్యము, జీవయాత్ర నలుపుటకు మార్గదర్శినియై యొప్పురుచున్నది ఈ మహానుభావుని సంపూర్ణ జీవితచరిత్ర

ప్రాయుట కష్టతరము కాన పొరకులకు సంగ్రహముగ నందించుచున్నాను దీనిని చదివినవా రెల్లరును శ్రేయస్సు పొందుదురని ఆశించుచున్నాను

ప్రయాగక్షేత్రమున బాందాజిల్లాలో రాజపురమును గ్రామ మొకటి కలదు అక్కడ ఆత్మారామదూబే యను సద్బ్రాహ్మణుడు నివసించుచుండెను ఆతని భార్య హులసీదేవి ఆ పుణ్యదంపతులకు 1794 వ సంవత్సరమున అభుక్తమూల నక్షత్రమునందు శ్రావణశుక్ల సప్తమిదివసమునందు, పండ్రెండుమాసములు తల్లిగర్భములోనుండిన తర్వాత శ్రీతులసీదాసు జన్మించెను జన్మసమయమున ఆ శిశువు ఏడ్వ లేదు కాని వాని నోటినుండి రామ 'యన్న శబ్దము వచ్చెను అట్టి తఱి ఆ శిశువునకు నోటిలో మల్లెమొగ్గలవంటిపండ్లు మొలచియుండెను వాని వైఖరిజూడ బద్దెండ్లబాలకుడుగా నుండెను ఆ బాలకునిగాంచి తండ్రియైన ఆత్మారామదూబే మిగుల భయము జెందెను కొందరు విడు దయ్యపుపిల్లవా డనిరి అంతటితో ఆ బాలకునిగురించిన దిగులు ఆయన కధిక మాయెను ఆత్మారాముడు కొంత జ్యోతిష్కుడు జ్యోతిష్కము వలన ఆరించిన జ్ఞానము ఆ పిల్లవాని నుపేక్షించుటకే పనికి వచ్చినది ఆయన భార్యయైన హులసీదేవి ఆ బిడ్డను గన్నందుకు మిగుల చింతిల్లెను అనిష్టబాలునివలన అనర్థములు సంభవించునన్న శంకచే ఆమె దశమిచాటిరాత్రి ఆ నవజాతశిశువును తనదానికి ఒప్పుజెప్పెను అప్పుడొమె పొందిన దుఃఖ మామెకే ఎఱుక! దానియైన చునియా ఆ శిశువును అత్తవారింటికి గొనిపోయినది మరుసటి దినమున భరింపరాని దుఃఖముతో తల్లి ఈ అసారమైన ప్రపంచమునుండి నిష్క్రమించెను చునియా బాలకుని కడుప్రేమతో లాలించి పోషించెను, బాలుడైన తులసీదాసునకు నుమారు బదున్నర సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చినపుడు చునియాకూడ మరణించెను, బాలు డనాథు డయ్యెను తనపుత్రుడు నిరాశయుడని తండ్రికి

దెలిసినను ఆతడు చెవిలో వేసికొనలేదు ఈ నిస్సహాయస్థితిలో బాలు డిల్లీ తిరుగజొచ్చెను ఈ బాలకునిపై జగజ్జననియైన పార్వతికి దయ కలిగెను ఆమె బ్రాహ్మణజాతి ముత్తైదువు రూపమున ప్రతి దినము ఆ బాలకునివద్దకేగి, వానికి భోజన మిడుచు, అతిప్రేమతో లాలించుచుండెను అనాథుడగు తులసీదాసునకు సాక్షాత్ మహేశ్వరీసాన్నిధ్యమే లభించెను

ఇట్లు కొంతకాలము గడచిన తర్వాత ఈశ్వరుని ప్రేరణచే రామశైలమునందు నివసించు శ్రీ శతానంద ప్రియశిష్యుడైన శ్రీ నర హర్యానందుడు ఈ బాలకు నన్వేషించి కనుగొని పీనికి “రామబోలా” అన్న నామధేయ మొనగెను తదుపరి వానిని ఆయోధ్యకు బిలుచు కొనిపోయెను అచ్చట 1961వ సంవత్సరమున మాఘశుక్లపంచమీ శుక్రవారమునాడు ఆ బాలకునకు ఉపనయనము జేసెను ఉపదేశము చేయకయే గాయత్రీమంత్రమును రామబోలా యుచ్చరింపసాగెను, అదిమాచి అందరూ ఆశ్చర్యచకితులైరి యజ్ఞోపవీతసంస్కార మైనంతనే నరహరిస్వామి రామబోలాకు రామమంత్రదీక్ష నొనగెను అంతేకాదు, ఆయన ఆయోధ్యలోనే యుండి తులసీదాసునకు విద్యాభ్యాస మొనరించెను తులసీదాసు మిగుల బుద్ధిశాలి, ఏకసంధా గ్రాహి గురుశిష్యులు కొంతకాల మచ్చటనేయుండి తర్వాత సూకర క్షేత్రమున కేగిరి అక్కడ శ్రీ నరహరిస్వామి తులసీదాసునకు రామ చరితమును వినిపించెను తులసీదాసునకు గురుబక్తి మొండు, కనుకనే నరహరిస్వామిని కృపాసింధు వని ప్రశంసించెను ‘నరరూపహరి’ యనియు నుతించెను నరహరిస్వామి తులసీదాసుపై జూపిన ప్రేమయు అగాధమైనది కొన్నిదినములు గడచిన పిమ్మట వారిరువురును కాశీక్షేత్రమును సందర్శింప వెడలిరి అచ్చట తులసీదాసు శేషసనాతునితోనుండి పదునైదువర్షముల పర్యంతము వేదవేదాంగముల నధ్యయన మొనరించెను ఇట్లు ఆధ్యాత్మికముగ పురోగమించు

మండ వ రాత్తుగా తులసీదాసునందు లోకవాసన బాగ్యుతి నొందెను
తఱిగి పుట్టు గురుననుమతిని బడసి తన జన్మభూమికి మరలి
చెందెను అచట బస కుటుంబవాసులైరును మరణించియుండిరి
అన బద్ధదండాలకు విధిపూర్వకముగా శ్రాద్ధము నిడి అచ్చటనే
అది బలకా ౧౬ శిజానుపులకు రామకథను వినిపించసాగెను

ఇంతలో గీనవాధు వను బ్రాహ్మణుడు యమునా స్నానము
చేసి వచ్చుచుండగా మార్గమధ్యమున అతనికి తులసీదాసును జూచుట
అట్లొందెను అతని కొక బిడ్డ చుండినది ఆమెపేరు రత్నావళి
1౪82వ సంవత్సరమున శ్రీష్ఠశుక్ల త్రయోదశి గురువారమునాడు
గురద్యాజగోత్రమునకు సంబంధించిన సౌందర్యవత్తియైన యీ రత్నా
వళిని తులసీదాసు వివాహమాడెను నవవధువుతో తులసీదాసు
అంతరికాలము సుఖముగ చుండెను రత్నావళియన్న తులసీదాసున
కమలాక్రమ గణకాలవియోగమును నహింపలేకుండెను ఒకసారి
ఆమె తన సహోదరునితో పుట్టినంతి కేగినది ఆమెకు తెలియకుండ
తులసీదాసు ఆమెవెనుక మెల్లమెల్లగ వెంబడించి తుదకు గమ్య
స్థానము జేరెను తులసీదాసు ప్రవర్తన ఆమెకు వెగటామెను
శ్రద్ధామును కలిగించెను ఆమె యిట్లు నుడివినది -

“లావ్ నలాగతి ఆవ్ కొ దొరే ఆయేహు సాధ్ ।

ధిక్ ధిక్ బసీ ప్రిమ్ కో కహా కహా మై నాథ్ ॥

అస్థి చర్మమయ దేహ మమతామయి జై సీ ప్రీతి ।

జై సీ చొ ర్మరాసుహు హోతి నతో భవభీతి ॥”

“శీ, బీ ఇట్లు నన్ను వెంబడించుట మీకు లజ్జాకరముగ లేదా!
ఎముకలతోగూడిన ఈ నా శరీరమునందు మీకెంత చుక్కువ, అసక్తి
కలదో నా కిప్పు డవగత మైనది ఈ ప్రేమానురాగములలో నగమై
నను మీరు బగవానుని కర్పించియుండురేని మీరు సంసారిసాగ
రమునుండి విముక్తి గాంచగలిగి యుందురు కదా!”

వ్యక్తిత్వమును, వేదాంతము నిమిడియున్న భార్య నుడివిన అర్థవంతములైన పలుకులు ఆయనను కదలించినవి స్థూలముగ ఆమె నుడివిన వాక్కులు సామాన్యములే యైనను తులసీదాసు భావిజీవితమున కవి ప్రథమసోపానములైనవి భార్య నోటినుండి యా మాటలు వెలువడిన మరుక్షణము తులసీదాసామెను వదలి అక్కడనుండి వెడలిపోయెను తుదకు ప్రయాగక్షేత్రమునకు విచ్చేసెను ఆ మహాక్షేత్రమున తులసీదాసు గృహస్థవేషమును పరిత్యజించి సన్న్యాసమును స్వీకరించెను తీర్థయాత్రలు చేయుచు కాశీనగరమున కేతెంచెను మానససరోవరసమీపమున అతనికి కాకభునుండియొక్క దర్శనము లభించెను

వారణాసియందు తులసీదాసు రామచరితమును జెప్పసాగెను అక్కడ అతనికి ఒకనాడు ప్రేత మగుపించెను ఆ ప్రేతము తులసీదాసునకు హనుమంతుని యునికిని గూర్చి దెలిపెను ప్రేత సూచన ప్రకారము తులసీదాసు హనుమంతుని దర్శించి, శ్రీరామదర్శనము తనకుజేయింపుమని ప్రార్థించెను తులసీదాసు భక్తితాత్పర్యములకు హనుమంతు డెంతయో సంతసించి “నీకు చిత్రకూటమునందు శ్రీరామదర్శనము లభింపగల”దనెను చిత్రకూటమున రామఘాటునందు తులసీదాసు అచంచలమైన భక్తివిశ్వాసములతో శ్రీరామపాద సేవాతత్పరుడై శ్రీరాముని నిరంతరము గోలుచుచుండెను ఒకనాడు యారాత్తుగా శ్రీరామదర్శన మతనికి లభించెను ధనుర్బాణములను చేతఁబూని అశ్వారూఢులైన శ్రీరామలక్ష్మణులు శ్రీతులసీదాసునకు సాక్షాత్కరించిరి వారిని గాంచి తులసీదాసు ముగ్ధుడాయెనే గాని వారిని గుర్తింపజాలకపోయెను వారు వెడలిన తదుపరి హనుమంతుడు వారు రామలక్ష్మణులని చెప్పగా అతడు పశ్చాత్తాపము నొందుచు మిగుల వగచెను హనుమంతు డాతని నోదార్చి రామదర్శనము మరియు ప్రాతఃకాలమున లభింపగల దనెను

1607 వ సంవత్సరమున, అమావాస్య బుధవారమురోజున శ్రీరామచంద్రుడు తులసీదాసునకు ప్రత్యక్ష మాయెను అట్టితఱి శ్రీతులసీదాసు రాములకై చందనము తయారుచేయుచుండెను శ్రీరాముడు బాలకరూపములో “స్వామీ! నా ఫాలపట్టిక పై చందనము దిద్దుమా” యనెను తులసీదాసు ఆగ్రహపూరితుడై వారిని గద్దించి తన్నబోయెను ఈ పర్యాయము కూడ తులసీదాసు మోసపోకుండు నటులు హనుమంతు డతిజాగరూకత వహించి, సమీపమున నున్న వృక్షముపై నాసీనుడై చిలుకరూపమున నిట్లు పత్కిను —

“చిత్రకూట కే ఘాటపర భిష సంతన కి భీర ।

తులసీదాసు చందన ఘిసే తిలక దేత రఘుభీర ॥”

“చిత్రకూటమున సజ్జనబృందమునందు విరాజిల్లుచున్న తులసీదాసు రఘువీరునకు తిలకము దిద్దుటకై చందన మరుగతీసెను ”

నర్మగర్భముగా పలికిన ఆ మాటలను విని తులసీదాసు భగవానుడైన శ్రీరామచంద్రుని గుర్తుపట్టగలిగెను అత్యద్భుతమైన, తేజోవంతమైన శ్రీరామరూపమును గాంచి తులసీదాసు తన్ను తానే మరచెను రఘువీరుడు తన కరకమలములతో చందనము దీసికొని తులసీదాసు ఫాలపట్టికపై తిలకమును దిద్ది అంతర్ధాన మాయెను

1628 వ సంవత్సరమున హనుమంతుని ఆజ్ఞానుసారము తులసీదాసు మరల అయోధ్య కేతెంచెను ఆ దినములలో ప్రయాగ యందు మాఘమాసోత్సవములు జరుగుచుండెను ఆ ఉత్సవములను జూచుచు తులసీదాసు కొన్నిదినము లక్కడ ఉండెను కొంతకాల మైన తర్వాత, ఒకవటువృక్షము క్రింద తులసీదాసునకు భరద్వాజ యాజ్ఞవల్క్యులు దర్శన మొనగిరి అతడు మరల వారణాసికి వచ్చి అక్కడ ప్రహ్లాదఘట్టమున ఒక బ్రాహ్మణగృహమునందు నివాసము నల్పెను ఇచ్చట తులసీదాసునకు కవితాశక్తి యలవడెను అంత నతడు సంస్కృతమునందు శ్లోకములను రచించెను కాని, పగలు

రచించిన శ్లోకములన్నియు రాత్రి లుప్తమగుచుండెడివి (తుడిచివేయబడుచుండెడివి) ఇట్లు ప్రతిదినము జరుగుచుండెడిది ఎనిమిదవ దినమున తులసీదాసునకు స్వప్నమునందు పరమేశ్వరుడు సాక్షాత్కరించి, “నీవు నీ స్వభాషలో కావ్యరచన గావింపు”మని నుడివి అంతర్ధానమాయెను తులసీదాసునకు మెలకువ గలిగెను అత డాసీనుడైనతోడనే శివపార్వతులు ప్రత్యక్షమైరి తులసీదాసు పార్వతీ పరమేశ్వరులకు సాష్టాంగనమస్కార మొనర్చెను అంత శివు డీట్లాదేశించెను “నీవు అయోధ్య కేగి దేశభాషయందు కావ్యరచన కొనసాగింపుము నా యాశీర్వాదప్రభావమువలన నీ కవిత్వము సామవేదముతో సమానముగ ఫలవంతమగును” అని నుడివి గౌరీశంకరు లంతర్ధానమైరి తులసీదాసు వారి ఆజ్ఞను శిరసావహించి, కాశినుండి అయోధ్య కేగెను

1631 వ సంవత్సరపు ప్రారంభమున, ఒక శుభముహూర్తమున శ్రీతులసీదాసు రామచరితమానస రచనను ప్రారంభించి దాదాపు దానిని రెండు సంవత్సరముల ఏడు మాసములలో పూర్తిగావించెను మార్గశిర శుక్ల పక్షమునందు శ్రీరామకల్యాణ దినమున సప్తకాండలను సంపూర్ణ మొనర్చెను మరల భగవానుని ప్రేరణచే తులసీదాసు కాశీనగరమున కేతెంచెను, అక్కడ భగవానుడైన విశ్వనాథునికిని మాతాన్నపూర్ణేశ్వరికిని రామచరితమానసమును గానము చేసి వినిపించెను రాత్రి రామచరితమానసగ్రంథము దేవాలయము నందుంచబడెను ప్రాతఃకాలమున ద్వారమును దెఱచినంతనే ఆ గ్రంథముపై “సత్యం శివం సుందరం” అన్న మాటలును, దాని క్రింద పరమేశ్వరుని స్వహస్తలిపియు గానవచ్చెను దేవాలయమున అర్చనార్థము గుమిగూడిన జను తెల్లరకును “సత్యం శివం సుందరం” అను వాక్కులు వినిపించెను

ఈ మాహాత్మ్యమునుగూర్చి విన్నతోడనే పండితులకు ఈర్ష్య యుత్పన్న మాయెను వారెల్లరును గుమిగూడి తులసిదాసును నిందింపసాగిరి అంతేకాదు రామచరిత్రమానసమును నిర్మూలించుటకు ప్రయత్నించిరి ఆ గ్రంథమును దొంగిలించుటకు గాను వారు ఇరువురు చోరులను బంపిరి ఆ చోరులు తులసిదాసుకుటీరమునకు బోయి చూడగా, అక్కడ ఇద్దరు పిరులు ధనుర్వాణములను చేత బట్టుకొని గస్తీ ఆరుగుచుండిరి ఆ పిరు లత్యంత సుందరులు అందులో ఒకడు శ్యామల వర్ణుడు, ఇంకొకడు గౌరవర్ణము గలవాడు ఆ రము పిరుల దర్శనముచే చోరులబుద్ధి మారినది వారు చోరవృత్తిని మాని పవిత్రులై జగవద్భజనయందు లీనమైరి ఈ సంఘటనను గురించి తెలిసికొన్న తులసిదాసు తనవలన భగవానునికి కష్టము కలిగెనని భావించి కుటీరములోనున్న తన సామగ్రి నంతటిని నష్టము గావించి, తనగ్రంథమును తన మిత్రుడైన టోడర్ మల్ గృహమునం దుంచెను, తర్వాత నింకొకప్రతిని లిఖించెను దాని ఆధారముచే ప్రతిలిపులు తయారాయెను పుస్తకప్రచారము దినదినాభివృద్ధి గాంచెను

తులసిదాసుపతనమును వాంఛించిన పండితులకిప్పు డే యుపాయమును స్ఫురించలేదు వారెల్లరును శ్రీమధుసూదన సరస్వతీస్వామిని సమీపించి, ఆ గ్రంథమును పరిశీలించవలసినదిగ ప్రేరేపించిరి శ్రీ మధుసూదనసరస్వతీస్వామి ఆ గ్రంథమును గాంచి ప్రసన్నుడై తనసమ్మతి నీ విధముగ తెలియజేసెను

“ఆనందకాననే హ్యస్మిన్ జంగమస్తులసీ తయః ।

కవితామంజరీ భాతి రామభ్రమరభూషితా ॥

“ఈ కాశీరూపమైన ఆనందవనములో తులసిదాసు వృద్ధియగుచున్న తులసిమొక్క ఆతని కవితారూపమైన మంజరి కడుసుందరమైనది దానియందు శ్రీరామరూపమైన భ్రమరములు సదా యుంకారములు చేయుచున్నవి ”

ఈ ప్రశంస విన్న ఎండితుల కింకను ఈర్ష్య హెచ్చెను
అంత పండితులెల్లరును బుమిగూడి ఒక యుపాయము నాలోచించిరి
అదేదన అన్నిటికంటెను పైన వేదములను, దానిక్రింద శాస్త్రములను,
శాస్త్రముల క్రింద పురాణాదులను, అన్నిటికంటెను క్రింద రామచరిత
మానసమును బెట్టి పండితులు ద్వారములను బంధించిరి ప్రాతః
కాలమున దేవాలయపు తలుపులు దెఱచినంతనే శ్రీరామచరిత
మానసము వేదముపై నుంచబడియుండెను ఇన్ని చరిక్షలకు
తులసీదాసును గురిచేసినతర్వాత పండితులు లజ్జాన్వితులై తులసీ
దాసును క్షమాభిక్ష వేడిరి, భక్తితో ఆయనచరణోదకమును సేవించిరి

ఒక బ్రాహ్మణుడు మరణించెను ఆతనిబార్య సహగమనము
జేయుటకు వెళ్ళు సమయమున ఆమె తులసీదాసును జూచుట
తటస్థించెను ఆమె ఆమహానుభావుని ఆశీస్సుల నొందగోరి, భక్తితో
ఆతనికి ప్రణమిలెను, తులసీదాసు “దీర్ఘ సుమంగళీ భవ” యని
దీవించెను ఆశీర్వాద మొసగిన తదుపరి ఆమె భర్త మరణించెనని
తెలిసెను తాము వచ్చువరకు ఆతనిని దహనము చేయవలదని చెప్పి,
తులసీదాసు గంగానది కేగి అందు స్నానమాచరించి శ్రీరామ
ప్రభువును ప్రార్థించగా మరణించిన వాడు సజీవు డాయెను

మరణించినవాడు సజీవుడాయెనన్న వార్త అక్కరు పాదుషాకు
దెలిసి మహిమలు చూపుమని తులసీదాసు నడిగెను అంత తులసీదాసు
శ్రీరామనామముదప్ప అన్య మెఱుగనని, యిష్టినికామమునాధాన
మొనగెను

“లోక రసాతల భూతల మేఁ

రఘునాయక ఏక సహాయక మే

“బూతలమునందును, రసాతలమునందును నాకు సహాయకంబు
రఘునాథు డొక్కడే ”

అంత పాదుషా ఆగ్రహము బూని, తులసీదాసును ఖైదు చేసెను

“ఐసి తోహి న బూ యియే హనుమాను హరేలే —”

స్వామీ! అంజనేయా! నా పరిస్థితి నింకను నెఱుగవా అని అతిదీనముగా తులసీదాసు హనుమంతుని ప్రార్థించగనే హనుమంతుడు కోటనంతయు ధ్వంస మొనర్చెను అక్కరు చక్రవర్తివః శ్రీతులసీదాసుపాదములకు ప్రణమిల్లి శరణువేడెను అంత తులసీదాసు హనుమంతు నిట్లు ప్రార్థించెను

“అతి అరతి అతి స్వారథీ అతి దీన దుఖారీ” (వివరము)

హనుమంతుడు చక్రవర్తిని కరుణించెను గోస్వామి తులసీదాసు మహాకవి, పరోపకారి, మహాపండితోత్తముడు, రామనామోపాసకుడు మహాయోగీశ్వరుడు తులసీదాసు దోహవలీ, కవితావలీ, గీతావలీ, పార్వతీమంగళ, జానకీమంగళ, కృష్ణగీతావలీ, వైరాగ్యసంపాది! ఇత్యాదిగ్రంథములను రచించి చరితార్థు డాయెను

ఒకసారి భక్తమీరాబాయి సంసారబాధలకు లోనయి కష్టములను గూర్చి శ్రీతులసీదాసునకు ఉత్తరము ద్వారా విన్నవిం కొనెను భగవంతునిపై భక్తిలేని వారలను ఆత్మీయులైనను కోవైరులుగా భావించి, పరిత్యజించుటయే శ్రేయస్కరమని చెప్పి శ్రీతులసీదాసు అందులకు ఉదాహరణముగ బరతుని, విభీషణు, ప్రహ్లాదుని పేర్కొని వారియడుగు జాడలలో ఆమెనుకూడ నడుమని ఆదేశించెను

శ్రీగోస్వామితులసీదాసు చూపిన మహిమ లనేకముల కొన్నింటినిమాత్ర మిందు చూపగలిగితిని శ్రీతులసీదాసకృతశ్రీరాచరిత్రమానసమును సర్వులును భక్తిశ్రద్ధలతో జదివి శ్రీరామాగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక!

శ్రీరామచరితమానస పారాయణ విధి

శ్రీరామచరితమానసమును పారాయణచేయులచినవారు ప్రథమమున శ్రీ
తులనదాసును, శ్రీ వాల్మీకిమహర్షిని, పరమేశ్వరుని ఆహ్వానించి యీససపూజ
గావించి, తదుపరి సీతారాముల నాహ్వానించులయును షోడశోపచార పూజగావించి
వారిని ధ్యానించులయును తటనంతరము రామాయణమును పారాయణము
చేయవలయును ఇందుకు ఎలయు ధ్యానమంత్రములు క్రింది లిఖించుచున్నాను

అథ ఆహవానమంత్రః

తులసీక నమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ శుభప్రతి ।
నైఋత్యి ఉపవిశ్యేదం పూజనం ప్రతిగృహ్యతామ్ ॥
ఓం తులసీదాసాయ నమః

శ్రీవాల్మీకి నమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ శుభప్రద ।
ఉత్తరపూర్వయోర్మధ్యే తిష్ఠ గృహ్ణిష్య మేఽర్చనమ్ ॥
ఓం వాల్మీకయే నమః

గౌరీపతే నమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ మహేశ్వర ।
పూర్వదక్షిణయోర్మధ్యే తిష్ఠ పూజాం గృహ్ణిష్య మే ॥
ఓం గౌరీపతయే నమః

త్రైలక్ష్మణ నమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ సహస్రీయః ।
యామ్యభాగే సమాతిష్ఠ పూజనం సంగృహ్ణిష్య మే ॥
ఓం శ్రీసపత్నీకాయ లక్ష్మణాయ నమః

శ్రీశత్రుఘ్న నమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ సహస్రీయః ।
పీఠస్య పశ్చిమే భాగే పూజనం స్వీకురుష్య మే ॥
ఓం శ్రీసపత్నీకాయ శత్రుఘ్నాయ నమః

త్రీభరతి సమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ సహప్రియం ।
 వీరకస్యోత్తరే బాగే తిష్ఠి పూజాం గృహాం మే ॥

ఓం శ్రీ నవలక్ష్మికాయ భరతాయ నమః

త్రీ హనుమన్ సమస్తుభ్యమిహగచ్ఛ కృపానిదే ।
 పూర్వభాగే సమాతిష్ఠ పూజనం స్వీకురు ప్రభో ॥

ఓం హనుమతే నమః

అథ ప్రధానపూజా చ కర్తవ్యా విధిపూర్వకమ్ ।
 యష్మాంజలిం గృహీత్వా తు ద్యానం కుర్యాత్పరస్య ।

రక్తాంబోజదళాభిరామనయనం పీతాంబరాలంకృతం
 శ్యామాంగం ద్విభుజం ప్రసన్నవదనం త్రినేత్రయా శోభిత
 రారుణ్యామృతసాగరం ప్రియగణై ర్భక్తాదిభిర్భాషి
 వందే విష్ణుశివాదిసేవ్య మనిశం శక్తిష్టసిద్ధిప్రదమ్ ॥

ఆగచ్ఛ జానకీనాథ జానక్యా సహ రాఘవ ।
 గృహణ త్వాం పూజాం చ వాయుపుత్రాదిభిర్భృతం ॥

ఆత్మానామనమః

సువర్ణరచితం రాఘో దివ్యాస్తర శోభితమ్ ।
 ఆననం హి యయా దత్తం గృహీత మణిచిత్రితమ్ ॥

ఆతి షోడశోపచారైః పూజయేత్

ఓం అన్య శ్రీమృగైశ్చ రామాయ శ్రీరామలిలన్య శ్రీ శివకాళి
 యాక్షాంబ్వి గోస్వామి తులసీదాసా ముఖ్యైః శ్రీ సతానామో దేవతా శ్రీ
 రామవీణం భవరోగహరా భక్తిః శక్తిః మమ నియంతృతాశేషముఖ్యైః
 శ్రీ సతారాంప్రీతి పూర్వక నిల మనోరథ పద్ధతే పారే వినియోగః

అథా మనః

ప్రసీతారామాభ్యాం నమః । త్రిరామచంద్రాయ నమః ॥
త్రిరామభద్రాయ నమః

ఇతి శంకరాచార్యేన లబ్ధమం శ్లోకం ।
శ్రీ యుగళసీతమండ్రేణ ప్రాణాయామం కుర్యాత్ ।

అథ కిరస్మానః

జయ మంగల గుణ గ్రామ రామ కే ।
దాని యుక్తు దన దరమ ధామ కే ॥

అంగస్తాభ్యాం నమః

రామ రామ కహి జే జముహా హి ।
తిస్తహి న పాపపుంజ సముహాహి ॥

తర్జనీభ్యాం నమః

రామ సకల నామస్త తే అధికా ।
హోహ నాథ అమ ఖగ గన బధికా ॥

మధ్యమాభ్యాం నమః

ఉమా దారు జోషిత కే నామః ।
సబహి లభావత రాము గోసాతః ॥

అనామికాభ్యాం నమః

సన్నుహోఽవీవ మోహి జబహి ।
జన్మ కోటి అఘ నాసహ తబహి ॥

ఛోషకాభ్యాం నమః

మామభిరక్ష రఘుకుల నాయక ।
 ధృతి ఖర చాప రుచిర కర సాయక ॥

కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః

ఇతి కరన్యసః

అథ హృదయాది న్యసః

జయ మంగల గున గ్రామ రామ కే ।
 దాని ముకుతి ధన దరమ ధామ కే ॥

హృదయాయ నమః ।

రామ రామ కహి జే జముహా హి ।
 తిన్దహి న సాపపుంజ సముహాహి ॥

శిరసే స్వాహా ।

రామ సకల నామిన్ద తే అధికా ।
 హోఽ నాథ అఘ ఖగ గన బధికా ॥

శిఖాయై వాషట్ ।

ఉమా దారు జోషితి కే నాతః ।
 నబహి నచావత రామ గోసాతః ॥

కవచాయ హుమ్ ।

సన్నుఖహోఽ జీవమోహి జబహి ।
 జన్మ కోటి అఘ నానహి తబహి ॥

నేత్రాభ్యాం వాషట్

మామభిరక్ష రఘుకులనాయక ।
దృతి బరచాప రుచిరకర సాయక ॥

అస్త్రాయ ఫట్ ।

అతి వ్యాయాదిన్యానః

అథ ధ్యాన్

మామవలోక్య పంకజలోచన ।
కృపా బిలోకని సోఽ బిమోచన ॥
నీల తామరస స్యామ కామ అరి ।
హృదయ కంజ మకరంద మధుప హరి ॥
జాతుధాన బరూధ బల భంజన ।
ముని సజ్జన రంజన అఘ గంజన ॥
ఘోర సరి నవ బృంద బలాహక ।
అసరస సరస దీన జన గాహక ॥
భుజబల బిపుల భార సహి ఖండిత ।
ఖర దూషన బిరాధ బద పండిత ॥
రావనారి సుఖరూప భూపబర ।
జయ దసరథ ఎల కుముద సుదాకిర ॥
సుజన పురాన బిదితి నిగమాగమ ।
గావతి సుర ముని సంత సమాగమ ॥
కారుణీక బృతీక మద ఖండన ।
సబ బిధి కుసల కోసల కోసలా మండన ॥
కలి మల మధన నామ మమతాహన ।
తులసిదాస ప్రభు పాహి ప్రనతి జన ॥

ఇతి ధ్యాన్

శ్రీః

శ్రీరామచరిత్ర మానసము

మంగళాచరిత్రము

వర్ణనామర్థసంఘానాం రసానాం చందసామపి ।

మంగళానాం చ కర్తార వందే వాణీవినాయకౌ ॥ 1

తాత్పర్యము కవిల శేఖరుడను, భక్తాగ్రేసరుడునగు శ్రీతులసిదాసు
స్వకృతమైన శ్రీరామచరిత్ర మానస 'మహాకావ్యారంభమున నీ రీతి ఇష్టదేవతా
ప్రార్థన చేయుచున్నాడు —

అక్షర సమామ్నాయమును అర్థముల సమాహములను, రసములను,
ఛందస్సులను శుభపరంపరలను కలుగజేయు దేవతాశిరోమణులైన సరస్వతీ
దేవికిని, విఘ్నేశ్వరునకును నే నీదే నమస్కరించుచున్నాను

విశేషము - వర్ణములు, అర్థములు, రసములు, ఛందస్సులు -
పీనిని సరిస్వతీ కల్పించును గాన ఆ వర్ణాదులు తన కావ్యమున
నిర్దుష్టముగా, నిరాతంకముగా రాణించుటకు కవితామతల్లియైన సర
స్వతిని స్మరించుచున్నాడు ఈ మహత్తర కావ్యనిర్మితి నిర్విఘ్న
ముగా నెఱవేరుతుకును, శుభపరంపరలిచ్చి బ్రోచుటకును విఘ్న
రాజును ప్రార్థించుచున్నాడు

కవి పైరీతి స్తోత్రము చేయుటచే, ధ్వనిగర్భమున తన యీ
కావ్యము వర్ణార్థములకు, రసచ్ఛందములకు స్థానమనియు, శుభ
పరంపరల నొసగి శ్రోతలను, పఠితలను నానందపఱచగల దనియు
సూచించుచున్నాడు

భవానీశంకరౌ వందే

శ్రద్ధావిశ్వాసరూపిణౌ ।

యాభ్యాం వినా న వశ్యంతి

సిద్ధాః స్వాంతఃస్థ మీశ్వరమ్ ॥

2

తా॥ శ్రద్ధావిశ్వాసస్వరూపముల కాధారభూతులైన, కాలబాటవిషమును బోకవాతార్థముగ్రోలిన వైరాగ్యనిధియగు శంకరుడు, నాతని యర్థాంగియు జగజ్జననియునగు పార్వతీదేవికిని నమస్కరించుచున్నాను వారి కృపలేనిదె నవ్దటనులు వారి అంతఃకరణ స్థితుడైన సర్వేశ్వరుని గాంచలేరు

వి॥ భవానీశంకరులు శ్రద్ధావిశ్వాస స్వరూపులు క్రమాలంకారముచే, శబ్దములశ్రీపుంవివక్షతచేత శ్రద్ధారూపిణి భవాని యనియు, ఎశ్వాసరూపుడు శంకరుడని యు సూచితము

నారుద్రః క్రమపారకః ' అను న్యాయముచే పరమశివుడు లేనిదే కావ్యకర్తృత్వము సిద్ధిపడు అంతేగాక వారి దయశోనదే యోగింద్రులకునైన పరతత్త్వజ్ఞానము కలుగదు కాగా, కౌ తన యీ కావ్యము పరతత్త్వజ్ఞాన ప్రబోధక మనియు, శ్రద్ధతోడను, విశ్వాసముతోడను దీనిని పఠించి, టీవన్ముక్తులు కావలెననియు ఆశంసించుచున్నాడు

తనకు పూర్వదైన 'కాళిదాసు తన రమువంశ మహాకావ్యా రంభమున నొనర్చిన ఇష్టదేవతాప్రార్థనము "వాగర్థాబివ సంప్రకౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే, జగతః పితరౌ వందే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ" అనునది ఈ కవి దృష్టియం దున్నట్లు సూచితము

గురువందనము

వందే బోధమయం నిత్యం గురుం శంకరరూపిణమ్ ।

యమాశ్రితో హి వక్రోఽపి చంద్రః సర్వత్ర వంద్యతే ॥ 3

తా || సాక్షాత్తు శంకరుడే యనఁగినట్టి, జ్ఞానస్వరూపుడైన, శాశ్వతుడైన గురుదేవుఁకు నమస్కరించుచున్నాను ఎత్తుడైన చంద్రుడేరీతిగా శంకరశిరోభూషణమై జగద్వంధ్యు డగుచున్నాడో అట్లే మద్గురువు నాశ్రయించిన నేను వక్రగుణముకలిగినవాడకై గను మద్గురుసమాశ్రయణమున లోకప్రవృత్తి గాంచగోరుచున్నాను

వి || ఇది గురుస్తోత్రము శంకరస్తోత్రమైనచో పునరుక్తియగును కదా! శ్రీ తులసీదాసు తన గురువును శంకరసన్నిభుడుగా భావించుచున్నాడు చంద్రు డిచ్చట వక్రుడుగాని కళంకితుడుగాడు శివుని తలపైనున్న చంద్రునిలో వక్రత గలదు కళంకములేదు వక్రరూపుడయ్యు చంద్రుడు, శివుని తల నెక్కుటచేత సర్వలోక వద్యు డగుచున్నాడు అట్లే వక్రతయుండినను (శ్రీతులసీదాసు గృహస్థజీవితము ప్రకమన సూచితము) తాను గురువునాశ్రయించి జ్ఞానబోధ నందితిననియు, తత్కారిణమున తనకు కావ్యశక్తి యలవడెననియు సూచించిచాడు శ్రీతులసీదాసు

తన గురువును బోధమ యుడని, నిత్యుడని విశేషించుటచే, తత్కృపాలబ్ధమైన ఆతని కవితయు నట్టిదే యనియు, త్రచోచ్చితలు పారకులు బోధమయాత్మకులై సత్యకైవల్యప్రాప్తి నందుదురనియు కవి యాశంసనము

సీతారామ గుణగ్రామ పుణ్యారణ్యవిహారిణౌ ।

వందే విశుద్ధవిజ్ఞానౌ కవీశ్వరకపీశ్వరౌ ॥

4

తా || సీతారాముల యొక్క గుణసమదాయమనెడు పుణ్యోద్యానమున విహరించువాఁడు, శుద్ధజ్ఞాన సంపన్నులుకైన కవిశేఖరుడగు వాల్మీకికిని, కవి శేఖరుడగు నాంజనేయునికిని నే నిదే నమస్కరించుచున్నాను

వి || ఇచట 'గ్రామ' శబ్దము సమూహవాచియయ్యు, 'అరణ్య' శబ్దము రూపకమున నుపమితమైనదయ్యు, ఈ గ్రామ, అరణ్య శబ్ద

ములు రెండును స్వస్వములైన అర్థములను 'ధ్వని' రూపమున భజించుచు, సీతారాములు గ్రామమునుండి అరణ్యములకు బయలుదేరిన వారనియు, వారిగుణములు గ్రామ గ్రామములందే కాక అరణ్యమున వనచరాదులకును స్తోత్రపాత్రములనియు, సహజముగా వనచరులైన కపిశ్వర, కపిశ్వరులు (వాల్మీకి హనుమానులు) అరణ్యమున (తమ నివాస స్థలముననే) వారిని కన్గొనిరనియు సూచితము సీతారాములు కపిశ్వర కపిశ్వరులు అనుక్రమమున, సీతాదేవి నరణ్యమున కనుగొన్నవాడు కపిశ్వరుడగు వాల్మీకియనియు, రాముల నరణ్యమున కన్గొన్నవాడు కపిశ్వరుడగు హనుమంతుడనియు సారస్యము

విశుద్ధవిజ్ఞానా' అనువిశేషణము సార్థకము కపిశ్వరకపిశ్వరు లిరువురు వనచరుల యుగ్మ మహాజ్ఞానమూర్తులనుట సర్వవిధితము ఇరువురు సాక్షాత్తు బ్రహ్మచే వరములు పొందిన సరస్వతీమూర్తులు "మోక్షే ధీరాన మన్యత్ర విజ్ఞానం శిల్పశాస్త్రయోః" అను అమర కారుని మతమున 'విజ్ఞాన' మనగా సర్వశాస్త్రపరిజ్ఞానము దానిని పొందినవారు వాల్మీకి హనుమంతులనుట ధ్రువము పైగా అవిజ్ఞానము విశుద్ధమైనది బ్రహ్మయొక్క ఆశీర్వచనముచేతను, సీతారాముల పుణ్యచరిత్రమును కీర్తించుట చేతను అట్లు జరిగినది విజ్ఞానము విశుద్ధమై పరబ్రహ్మజ్ఞానమిచ్చి, వారిని చిరంజీవుల నొనర్చినది

కవి తన అంతరంగమున, తన కావ్యమును పఠించువారు వాల్మీకి హనుమానులవలె విశుద్ధవిజ్ఞానులు కావలెనని ఆశించుచున్నాడు

ఉద్యవస్థితిసంహారకారిణీం క్లేశహరిణీమ్ ।

సర్వశ్రేయస్కరిం సీతాం సతోఽహం రామవల్లభామ్ ॥ 5

తా ॥ సృష్ట స్థితి లయములకు కారణభూతులైనట్టియు, సరికష్టములను వివారించునట్టియు, సమస్త కుభముల నిచ్చునట్టి దేవియైన శ్రీరాముని సహధర్మ చారిణియగు సీతాదేవికి నే నిదే నమస్కరించుచున్నాను

వి॥ మాతృస్వరూపిణియైన సీతాదేవిని కవి పితృరూపుడగు శ్రీరాముని కంటె ముందు స్మరించుచున్నాడు తల్లిదండ్రులలో తండ్రి కంటె తల్లి ప్రధానము గదా ! కవి ఆ నియమమును పాటించినాడు వాల్మీకియు “ సీతాయాశ్చరితం మహత్ ” అని అన్నాడు తద్వారా రామునికంటె సీతమ్మతల్లి కే ప్రాముఖ్యము నిచ్చినాడు

సీతాదేవి సృష్టిసిల్లెలయ కారిణి ఆమె భూలోకమున నుద్భవించి సర్వసజ్జనస్థితి నిమిత్తమై, దుష్టుల లయమునకు కారణభూతురాలైనది, ఆమె క్షేత్రహారిణి

కవి తమకావ్యము సీతాచరిత్రమనియు తత్పరసశ్రవణాదులచే సర్వక్షేత్రములు నశించి, శుభములు కలుగుననియు ధ్వనింపజేయుచున్నాడు

యన్మాయావశవర్తి విశ్వమఖిలం బ్రహ్మాదిదేవాసురాః
యత్సత్త్వాదమృషైవ భాతి నీకలం రజ్జౌ యథాహేర్రభమః |
యత్పాదప్లవమేకమేవ హి భవాంభోదే స్తి తీర్థావతాం
వందే హం తమశేషకారణవరం రామాఖ్యమీశం హరిమ్ || 6

తా॥ బ్రహ్మాదిదేవతలును రాక్షసులును, ఈ విశ్వమంతయును కెవని యాటె ఐకమై వర్తించునో (బ్రాంతిమాత్రమేయైనను రిజ్జవునందు గన్పించు నర్పము రిజ్జసత్తచేత ఎఱ్ఱముగా గన్పించునట్లు) ఎవని ఎత్తాకత్తితో ఈ దృశ్య ఇగత్తంతయు, బ్రాహ్మ సర్పముకెడి బ్రాంతి కలిగించునట్లు మనకు తెలియుచున్నదో ఎవని పాపస్యము లో భవసాగరమునుండి తరింప నివృత్తింపవారలకు ఏకైక నౌకగానున్నదో అట్టి సర్వక్రేస్తుడైన పరమాత్మయగు విష్ణువుయొక్క అంతారమైన శ్రీరామచంద్రునకు నేను నమస్కరించుచున్నాను

వి॥ శ్రీ తులసీదాసు ఇందు శ్రీరాముని అవతారమును స్తుతించుచున్నాడు శ్రీరాముడు సర్వేశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువేయనియు, నాతనిపాదము లాశ్రయించి తథ్యమిథ్యా స్వరూపము లెఱింగి

మోక్షము నొందవలెననియు ప్రబోధించుచున్నాడు బుద్ధిమార్గమున భగవంతునిపాదము లాశ్రయించి మోక్షమునొందుట ఉత్తమమార్గమని ముముక్షువులకు హితముపడేశించుచున్నాడు అట్లే జగత్తంతయు మిథ్యయనియు, వైష్ణవమాయా విరచితమనియు, సంసారముదాట రానట్టి సాగరమనియు హెచ్చరికచేయుచు, బుద్ధిమార్గప్రబోధకమైన తన రామాయణకావ్యము జనులకు రామపాదాశ్రయత కల్పించి, ముక్తుల జేయుననియు నుద్బోధించుచున్నాడు

నానాపురాణనిగమాగమసమ్మతం యద్
రామాయణే నిగదితం క్వచిదన్యతోఽపి
స్వాంతస్సుఖాయ తులసి రఘునాథగాథా -
భాషానిబంధ మతిమంజుల మాతనోతి ||

7

తా|| సమస్త పురాణములందును, వేదశాస్త్రములందును చెప్పబడిన విధమును, అన్యత్ర ఉపలబ్ధమైన విధమును వివేచించి, క్రోడీకరించి శ్రీమద్రామాయణగాథను శ్రీతులసిదాసు తన ఆత్మానందము కొఱకు (మనస్తృప్తకై) అత్యంత మనోహరమైన భాషయందు మృదులుదురిముగ విరచించుచున్నాడు

వి|| రామాయణగాథ, సర్వపురాణాది వివిధశాస్త్రములలో ప్రస్తుతింపబడినది 'అన్యత్ర' అనుటచే ఆదికవి వాల్మీకి విరచిత రామాయణము, కాళిదాసాది మహాకవి విరచిత రఘువంశాదులనే కాక స్వచిత్తగతములై భగవత్ప్రేరితములైన అనేకాంశములనని తాత్పర్యము 'స్వాంతఃసుఖాయ' అనుటచే నిది తనకేగాక ప్రతి వ్యక్తికిని ఆత్మానందమును చేకూర్చునదియని కవిహృదయము

అవతారిక ఇచట మఱల గణనాథుని ప్రత్యేకముగా స్మరించుచున్నాడు ఇతివూర్వము గీర్వాణమున స్తోత్రము, ఇపుడు స్వభాషలో ప్రవేశించుచున్నాడు గాన, మరల అవిఘ్నార్థము గణపతిస్తుతిచేయుచున్నాడు

జో సుమిరత సిద్ధి హోళి గననాయక కరిబర బదన ।

కరణ అనుగ్రహ సోళి, బుద్ధి రాసి సుభ గున సదన ॥ 8

తా॥ ఎవ్వని స్మరణము నే ఎరికార్యములు నిర్విఘ్నముగా జరిగినో, అట్టి సకల జ్ఞా రాశియు, శుభగుణాన్వయుని గణరాజముఖుడైన గణనాయకుని నాపై అనుగ్రహమును చూపుగాక ।

మూక హోళి బాచాల పంగు చథళి గిరిబర గహన ।

జాసు కృపాఁ నో దయాల ద్రవణ సకల కలిమిల దహన ॥ 9

తా॥ ఎవ్వని అన యాలేశము చేసినే మూగవానిని వాచాలనిగను, టంటివానిని దుర్గము పర్వతారోహణునిగను చేయగలదో, ఆ కృపాస్వరూపుడును, కలిమిల విధ్వంసయుని ఎరూత్ముని (మాధవుడు) నాపై యార్ద్రభావము ఎఱుచును గాక ।

నీల సరోరుహ స్యామ తరున అరున బారిజ నయన ।

కరణ సో మమ ఉర ధామ సదా భీరసాగర సయన ॥ 10

తా॥ నీలసరోరుహములకు సమానమైన శ్యామలవర్ణము కలిగినవాడును, వికసించిన ఎఱ్ఱని కిమిలములవంటి కన్నులు గలవాడును, పాలసముద్రమున పవ్వళించువాడునగు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి నా మోక్షమలమున సదా నివసించుగాక ।

కుంద ఇందు సమ దేహ ఉమా రమన కరునా అయన ।

జాహి దీన పర నేహ కరణ కృపామర్దన మయన ॥ 11

తా॥ మొల్లవూపులెను చంద్రునివలెను ధవళమైన శరీరము గలవాడును, పార్వతీమనోవారులును, కరుణాన్వయుని దీనోద్ధారికుడును, మన్మథమర్దనుడునైన శంకరుని నాపై యజూపుగాక ।

వి॥ శంకరుని శరీరమువలె ధవళమైన సాత్త్వికతత్త్వమును ప్రతిబోధించునది తనకావ్యమని కవి యుద్దేశము, సర్వమంగళోత్తైన పార్వతీవలె శుభదాయిని, అజ్ఞానుల నుద్ధరించునది, మరియు కామ ఛేదకము అనియు స్ఫురించుచున్నది

బందఱు గురు పద కంజ కృపా సింధు నరరూప హరి ।
మహామోహ తమ పుంజ జాసు బచన రబి కర నికర ॥ 12

తా॥ (శ్రీ తులసీదాసు గురుపంజ మొనర్చుచున్నాడు)

దయాసముద్రుడును నరరూపధారియగు శ్రీ మహావిష్ణుమూర్తియే అయిన వాడును, అజ్ఞానరూపమగు తమోరాశిని నాశముజేయుటకు ఎవని పచనములు సూర్యకిరణసమూహమో ఆ గురుదేవుని పాదకమలములకు నమస్కరించు చున్నాను

వి॥ యార్యుడు తనకిరణములను ప్రసరింపజేసినంతనే ఎంతటి గాఢాంధకారముగూడ త్రుటిలో మాయమైనట్లు, సద్గురువు నాశ్రియించిన వారలకు మోహమును, అజ్ఞానమును దూరమగునని భావము

మోహాంధకారమునకుఁ సూర్యకిరణములైన వాక్కులుగల గురువును సేవించినవాడుగాన, తనకావ్యము నట్టిదే యగునని కవి హృదయము

చౌపాయి

బందఱు గురు పద పదుమ పరాగా
సురుచి సుబాస సరస అనురాగా ।
అమిల మూరిమయ చూరన చారూ
సమన సకల భవ రుజ పరివారూ ॥ 13

తా॥ నేను గురుపాదకమలరజములకు సమన్వరించుచున్నాడను అతిని పాదరజము కమలరజమువోలె సురుచియై (మంచి కాంతిగలదై, స్వాదువై), సువాసనగలదై అనురాగమయమైనది అంతేగాక సకల భవరోగములను నశింప జేయుటలో సంజీవనోషధీచూర్ణమువంటిది

వి॥ గురువును 'నరరూపహరి' అని ప్రథమస్తోత్రమున పేర్కొన్నాడు తాను వ్రాయు గ్రంథము నరరూపహరియగు

శ్రీరామచంద్రుని గూర్చియే కదా! ఇచట గురుపాదములకు, రామ పాదములకు అభేదము, రామపాదరజోమహనీయత ఎంతో సురభిశము, సుకుమారము, సురాగము, సురసము, జడములను చేతనములుగా జేయు సంజీవనీదూర్ణసదృశము కాకున్నచో, నది తాళని నాతిగాజేయగలదా? ఇందు అహల్యావృత్తాంతము, సంజీవనీ వనోషధి వృత్తాంతము సూచితములు

చౌ॥ సుకృతి సంభు తన బిమల బిభూత్తి

మంజుల మంగల మోద ప్రసూతి ।

జన మన మంజు ముకుర మల హరనీ

కింక తిలక గున గన బస కరనీ ॥

14

తా॥ పరమ పుణ్యస్వరూపుడగు శంకరుడు శరీరమున నలందిన స్వస్థమైన భస్మము సకలకల్యాణములను సుఖములను కలుగజేయునది మరియు అనందదాయకమైన ఇన్ని వంటిది భక్తుల మనోరూపమైన సుందరమైన అర్చనము సంపల్లిమాలిన్యమును దూరముజేయునటువంటిది (అనగా మనస్సు అనెడి అద్భుతమును శుభ్రము చేయునది అని భావము) తిలకముగా నొసట ధరించినంతనే సకల శుభగుణములను లభింపజేయునది

వి॥ శంకరుడు దేహముననలందినవిభూతిని కవి స్మరించు చున్నాడు మనస్సునగల కలుషమును హరించునదనగా పాపచింత నలను తొలగించునది, సకలసద్గుణములను వశముచేయునది, అనగా ఇంద్రియనిగ్రహమును ప్రసాదించి, అంతశ్శత్రువులైన కామక్రోధాదుల నణచి శుద్ధసత్త్వమును నిరూపింపజేయునది

శ్రీతులసీదాసు శివునిదేహవిభూతి యెట్టిమహత్త్వముగలదో తనరామచరితమానస మట్టిదేయని సూచించుచున్నాడు

చౌ॥ శ్రీగురు పద నఖ మని గన జోతీ
సుమిరతి దివ్య దృష్టి హియఁ హోతీ ॥
దలన మోహ తమ నో సప్రకాసూ
బడే భాగ ఉర ఆవళ జానూ ॥

15

తా॥ శ్రీ శ్రులనదాను గురుపాదనఖకాంతిని స్మరించున్నా

శ్రీ గురుమహారాజుపాదములయందుండెడి నఖములజ్యోతి మణులప్రకాశముతో నమానమైనటువంటిది ఆ నఖకాంతులు మణిలె దివ్యదృష్టిని ప్రసాదింపువి మోహమొనె చీకట్లను పొందె యనవి అట్టి నఖకాంతు లెవని వ్యాచయ్యన వ్యాపించునో అతడే ధన్యుఁ గదా!

వి॥ కొన్ని దివ్యమణులు, ప్రపంచమున నేము లనున్నవస్తువులవైనను దృగ్గోచరములుగా జేయును తమ కాంతులచే చీకట్లను నశింపజేయును అట్టి దివ్యమణిగుణముగలది గురుపాదనఖము రామపాదనఖముకూడ అట్టిదేయని ఎరే వచ్చినవలెనా?

చౌ॥ ఉఘరహిఁ బిమల బిలోచన హీకే
మిటహి దోష దుఖ భవ రజనీ కే ।
సూర్యుహి రామచరిత మని మానిక
గుప్తతప్రగట జహఁ జో జేహి భానిక ॥

16

ఆ॥ ఇందు శ్రీశ్రులసీదాను తన శ్రీరామచరితమానసమును దివ్యమణితో బోల్చుచున్నాడు రామచరిత్రము దివ్యమణి అది మానవులకు హృదయగతమైన అంతర్నేత్రమును తెఱిపించును

తా॥ జ్ఞానామోడి వెలుగు ఆ విధముగ వానిహృదయమును ప్రవేశించిన తరువాత హృదయమునందు జ్ఞానచక్షువులు తెఱవబడును అట్టితఱి ఈ విషయానకుల రూపమైన అంధకారమునందుండ దోషములు, దుఃఖములు వాని నేమాత్రము బాధింపనేరవు అంతేగాక, శ్రీరామచరిత్రరూపమైన మణిమాణిక్యములు గుప్తముగనున్నను, ప్రకటపడుచున్నను, లేక యే గనియందున్నను అన్నియు వానికి ఒక్కొక్కటిగా గోచరించును

వి॥ ఇచట కవి తన దివ్యగ్రంథము యొక్క మాహాత్మ్యమును దెలుపుచున్నాడు రామచరితమన్న దివ్యమణి గుప్తములైన గనులను ప్రదర్శించు మణివలె, సూర్యనతిక్రమించి, భగవత్త్వము నెఱుంగ జేయును శ్రీరామచరితమాననము దివ్యమణి కాన దివ్య శక్తులను ప్రదర్శింపగలదు ఆ దివ్యశక్తులు మణికినాబంధించినంత వఱకు భౌతికమైనవి, గ్రంథమునకు చెందినవి ఆధ్యాత్మికమైనవి

దోహ॥ జథా సుఅంజన అంజి దృగ సాధక సిద్ధ సుజాన ।

కౌతుక దేఖతి సైల బన భూతల భూరి నిధాన ॥ 17

చౌ॥ గురు పద రజ మృదు మంజుల అంజన ।

నయన అమిత దృగ దోష బిభంజన ॥

తేహిఁ కరి బిమల బిబేక బిలోచన ।

బరనఁగఁ రామ చరిత ఫవమోచన ॥ 18

తా॥ రసనద్ధైః సాదుయోగులు దివ్యాంజనసహాయము ప్రసంగము నందు మూలమూలమున్న గిరిగర్భములను ఎనములను, భాగర్పములను విదులను చూడగలుగుచున్నారు అట్టి అద్భుతము గంటిదే గురుదేవుని పాద రజము అది అత్యంతమృదుల మనోహరమైన సయనాస్యతాంజను అంజనము నేత్రదోషములన్నింటిని నివారించి స్వచ్ఛమైన ఎరుపు నొనంగుది వివేకమును కలిగించుది అట్టి గురుచరణంబున్నప్పుడే నా నేత్రద్వయమును విమలీకరింపకొని, భవబంధములను ద్రెంచివేయునట్టి శ్రీరామచంద్రహాసమును దివ్యప్రబంధమును రచింపబానుచున్నాను

వి॥ రామచరితమాననము సిద్ధాంజనమువలె, తిథ్య స్వరూపము నెఱుకపఱచి, వివేకోదయమును కలిగించి, పాపహారియై భవబంధములను ద్రెంచివేయగలదు

బ్రాహ్మణులకును, సజ్జనులకును ఎందన సమర్పణము

చౌ॥ బందఁజఁ ప్రథమ మహిసుర చరనా ।

మోహ జనిత సంసయ సబ హరనా ॥

సుజన సమాజ సకల గున భానీ ।

కరఁజఁ ప్రనామ సప్రేమ సుబానీ ॥

19

తా॥ ప్రప్రథమమున భూమికి దేవలనై యుపంటి బ్రాహ్మణులకు యు
స్కరించుచున్నాడను వారు అజ్ఞానమువలన కలిగిన సంశయము లన్నిటిని
నివారింపజాలుదురు తరువాత సద్గుణశీలులైన సజ్జనసమాహమునకు ప్రేమ
పూర్వకముగా యిందరమైన నా వాక్కుచే ప్రణతు లర్పించుచున్నాడను

వి॥ బ్రహ్మజ్ఞానులైనవారిపాదములకు నమస్కరింతునని,
బ్రహ్మజ్ఞానియైన కవిపలుకుట, అతని వినయశీలతకు విజ్ఞతకు
నిదర్శనము అంతేకాక స్రీయవాక్య విశరదులును, సద్గుణులైన
వారికందరికి ప్రణతుడగుట, అతనికిగల వినయసంపత్తికి, విశేషమునకు
నిదర్శనము

సాధు చరిత సుభ చరిత కపాసూ ।

నిరస బిసద గునమయ ఫల జాసూ ॥

జో సహి దుఖ పరచ్ఛిద్ర దురావా ।

బందనీయ జేహిఁ జగ జన పావా ॥

20

తా॥ సాధువుల జీవనవిధానము ప్రతిచెట్టువలె శుభకరమై యిది ప్రతి
సీరసమైనదయ్యు, స్వచ్ఛమై గుణమయమునై న ఫలితియు నిచ్చునది అట్లే సజ్జన
జీవితమును విషయములకు దూరమై, స్వచ్ఛమై, నిగుణభరితమై, సత్ఫలదాయకమై
యున్నది సాధువులు తాము స్వయముగా దుఃఖమును నహించి ఇతిరులదోష
ములను పోగొట్టుదురు అట్టి జగత్పాపములైనవారు ఎందునీయులుగదా ।

వి॥ ప్రతి రసహీనమైనది సజ్జనులు రసహీనులే, అనగా
ఇంద్రియ వ్యామోహములేనివారనుట ఇచట రసశబ్దము శృంగార

రసమునకు చెందినది ప్రత్తి తెల్లగా నిగనిగలాడుచు కలుషరహితముగ నుండును అటులే సజ్జనుల హృదయములు దుఃఖచ్ఛేదకముగా, నిర్మలముగా నుండును 'గునమయ' అనుటలో ప్రత్తి ఉపయుక్త గుణములు కలది అనగా బౌతికముగా నది మానవజీవితమున నుపకరించుచున్నది సజ్జనుడును గుణమ యుడు మానవత్వమును కాపాడి లోకహిత మాచరించుచున్నాడు

ప్రత్తి సర్వులకు ఉపయోగకరమైనది ప్రత్తినుండి వచ్చెడి దారము నూది రంధ్రములో నిమిడి హింసకు గురియై, వడకునప్పుడు కూడ కష్టములను నహించి తుదకు వస్త్రరూపముగా పరిణతిజెంది ప్రజలకు మానభంగము గాకుండ రక్షించుచున్నది నూలుగా మారుట, మగ్గమునబడి నలుగుట మొదలగునవి క్లేశములే కదా! అట్లే సాధువుకూడ సంఘమున ననేకనష్టములకు గురియగుచున్నాడు ప్రత్తి వస్త్రరూపియై శరీరదోషముల నెట్లు మఱుగుపఱచునో, సజ్జనుడు సాధువుగా కష్టము లనుభవించియు, మానవుల హృదయములందలి దోషములను తనబోధామృతముచే దూరము చేయుచున్నాడు కావుననే సాధువులు వందసియులు!

చౌ॥ ముద మంగలమయ సంత సమాజా ।

జో జగ జంగమ తీరథరాజా ॥

రామ భక్తి జహఁ సురసరి ధారా ।

సరస ఇ బ్రహ్మ విచార ప్రచారా ॥

21

తా॥ సజ్జనసమాజ మానందాయకము మరియు మంగళకరమైనది అది ఒక శుభ్రాత్మీయునింటిది అందుమును, శుభమును కలిగించునది వారిలో రామ భక్తి అను గంగానది ప్రవాహించుచుండును పరబ్రహ్మతత్త్వము అందు అంత ర్వాహినియై గంగానదిలో కలియు నరన్వతీనదివలె నుండును

వి॥ కవి కాశీనివాసి గాన, తత్సమీపమందలి పరమపుణ్య క్షేత్రమైన ప్రయాగను దృష్టియందుంచుకొని, సజ్జనుల సమాజమును

ఆ పుణ్యక్షేత్రముతో పోల్చుచున్నాడు ప్రయాగ త్రివేణీసంగమ ప్రదేశము, అందలి గంగాసరస్వతుల నిందుపేర్కొన్నాడు యమునా నదినగూర్చి ముందు చెప్పబోవుచున్నాడు

రామభక్తి గంగాప్రవాహమనుటలో, అందలి స్వచ్ఛత, పవిత్రత వ్యక్తమగుచున్నవి పరబ్రహ్మవిచారమును సరస్వతిగా చెప్పుటచే, జ్ఞానోదయము సరస్వతీప్రసాదలబ్ధమనియు విశదమగుచున్నది

ఇందు 'బ్రహ్మ' శబ్దము సృష్టికర్తృవాచకము కాకపోయినను సరస్వతీ శబ్దముచే తత్పత్తియు, స్రష్టయునగు బ్రహ్మ స్ఫురించుట యిందలిసారస్యము

చౌ॥ బిధి నిషేధమయ కలి మల హరనీ ।

కరమ కథా రచినందని బరనీ ॥

హరి హర కథా విరాజతి బేనీ ।

సునత సకల ముద మంగల దేనీ ॥

22

తా॥ కర్తవ్యపరాయణత్వము, కర్తవ్యరాహిత్యముల స్వరూపమైన ఈ కలియుగమున పాపసంపదయము పెరిగిపోవుచున్నది అట్టి పాపములను నశింపజేయుచు సజ్జనసమాజము ఇది యముచానదితో బోల్చుకొనుచున్నది హరిహర కథలు త్రివేణీసంగమమువలె పవిత్రములై, పాపహరిముచై, వివిష్ణుమాత్రముగనే సకల శోభనములను, బ్రహ్మసంపదము నొనంగునవి

వి॥ ముందు గంగాసరస్వతులను పేర్కొని, పిదప యమునా నదిన చెప్పుచున్నాడు ఈ క్రమము 'హరిహర' శబ్దముల క్రమముతో సార్థకమగుచున్నది హరి, గంగాసరస్వతులవలె శుద్ధ సత్వమూర్తి హరుడు యముచానదివలె తమోమూర్తి హరి మాహాత్మ్యమును, హరమాహాత్మ్యము వేర్వేరు శ్లోకములలో పేర్కొనుటచే ఈ సారస్యము కాన్పించుచున్నది ఈ ఇరువురినే గాక సరస్వతీ యపమన లీలగా బ్రహ్మనుగూడ అతని తండ్రియగు విష్ణువుతోజేర్చి,

త్రీమూర్త్యాత్మకతను నిరూపించుచున్నాడు ఇంతకును సజ్జనులు
త్రీమూర్త్యాత్మకతగలిగి, శుభగుణాస్పదులై, పవిత్రులై, పాపహరులై
ముందురని తాత్పర్యము ఇందు కారితాబేదము సూచితము

చౌ॥ బటు బిస్వాస అచల నిజ ధరమా ।

తీరథరాజ సమాజ సుకరమా ॥

సబహి సులభ సబ దిన సబ దేసా ।

సేవత సాదర సమన కలేసా ॥

23

తా॥ సజ్జనసమాజసుకేతి ఆ ప్రయాగక్షేత్రము అపంచలమైన ధర్మనిష్ఠ
గలది విశ్వాసముతో ఎటప్పక్ష ఎప్పుకమైది ఆ నజ్జహపమైన ప్రయాగలో
ఎవరికి న్యధర్మముపై స్థితిమైన విశ్వాసముగలదో వారే అక్షయములు వారు
చేయు శుభకర్మ తీర్థరాజసమాజము (సమాహము) అట్టి ప్రయాగసన్నివేశము
సజ్జనసమాహము అన్నివేళల అన్నిచోట్ల ఎలభముగా లభించునదే! వారిని
సేవించినచో ప్రయాగము సేవించినట్లే సకల ముఖ్యక్షేత్రవివారము

వి॥ ఇటు వటుప్పక్ష ప్రసక్తి గయాక్షేత్రమును సూచించును
మానవులు పుణ్యమునకై తీర్థయాత్రలో చేయనవసరములేదనియు,
తీర్థస్వరూపులైన సజ్జనులకు సేవి చినచో తీర్థములను సేవించినట్లే
అని భావము

చౌ॥ అకథ అతాకిక తీరథరాజా ।

దేవి సద్య ఫల ప్రగట ప్రభాతా ॥

24

తా॥ ఆ తీర్థరాజము అతాకికము అకథనీయము తత్కాలఫలము నొస
గునది గాక దాని ప్రభావము ప్రత్యక్షముగా నున్నది

దో॥ సుని సమురుహిఁ జన ముదిత

మన మజ్జహిఁ అతి అనురాగ ।

లహహిఁ చారి ఫల అచతి

తను సాధు సమాజ ప్రయాగ ॥

25

తా॥ సజ్జనసమాజరూపమైన తీర్థరాజము (ప్రయాగ) యొక్క ప్రభావమునుగూర్చి యెవరు ముదితమనస్కుడై యాలకింతురో, దానిని దెలింకొనయత్నింతురో దానిని నమీలించి ఆ తీర్థరాజము స్నానమాచరింతురో, అటులంటి మానవు లీశరీరమునందే పురుషార్థములైన ధర్మార్థకామ మోక్షముల కలమును పొందెదరు ఇందులకు సందేహములేదు

చౌ॥ మజ్జన ఫల పేఖిల తతకాలా ।

కాక హోహిఁ పిక బకణ మరాలా ॥

సుని ఆచరణ కరై జని కోఈ ।

సతసంగతి మహిమా నహి గోఈ ॥

28

తా॥ సజ్జనసాంగత్య మనెడు తీర్థరాజముని మునిగినంతనే, యెట్టిదుష్టుడు, కష్టచరితుడైనను మహాత్ము డగుచున్నాడు ఏదో సవామగుల జలమునందు మునిగిన కాకి కోకిలగను, కొంగ నెమలిగను తల్లణమే మారినట్లుగా ఈ సజ్జన సహవాసముచే దుష్టుడును శిష్టు డగును ఇందు ఆశ్చర్యవడవలసిన దేమియు లేదు పిలయన, సజ్జన సమూహముయొక్క మాహాత్మ్యము గుప్తమైనది కాదు సర్వజన విదితమైనదే

వి॥ ఇందు దుష్టుడు కాకితోడను, కొంగతోడను పోల్చి బడినాడు కాకిలోనిఎంగిలి మెదుకుల కాశించు నీచత్వము, కొంగలోని మోసపుగుణము దుష్టవ్యక్తియం దారోపింపబడినవి తీర్థజల సేచనమున నవి కోకిలగను, మరాళముగను మారుట వానిలోని గుణములు మారుటే కోకిలవంటి ప్రియవక్తృత్వము, మరాళము నందలి ఆనందనర్తనము వానికి సిద్ధించి, పూర్వదుర్గుణములు రూపు మాయును ఈ మార్పు క్షణకాలములో జరుగుటయే విశేషము ఎట్టి క్రూరాత్ముడైనను, సజ్జనహితబోధచే నుత్తముడై ముముక్షువుగా మారునని కవి భావన

చౌ॥ బాలమీక నారద ఘటజోనీ ।

నిజ నిజ ముఖని కహి నిజ హోనీ ॥

జలచర థలచర నభచర నానా ।

జీ జడ చేతన జీవ జహనా ॥

27

తా॥ వాల్మీకి, నారదులు, అగస్త్యుని వీరు మువ్వురు మహాముఖులు వారు స్వయముగా తమ వాక్కులచేతనే, తమతమ జీవనతత్త్వములను వెల్లడించియున్నారు ఈ జగత్తులో నేల మీది నీటిలో, అకాశమునందు పంచరించు అనేక జీవరాకులున్నవి కదా! వాని యన్నింటిలో నేయే జీవరాకులు సద్గతిపొందినవో దానికంతటికిని మూలకారణము సత్సాంగత్యమే యని విశదమగుచున్నది

వి॥ వాల్మీకి, నారద, ఘటయోనిజులు మహానీయులగుటకు సత్సాంగత్యమే కారణమని కవి యుద్దేశము ఈ సత్యము వారు స్వముఖతః చెప్పిన వాక్యములవలననే విశద మగుచున్నది సత్సాంగత్యముచే వారెంతగొప్పవారై రో తెలిసికొన్నచో, మానవులకు సజ్జనసాంగత్య మెంతటి ఉపకారియో తెల్లమగును

కవి ఇచట జలచర, భూచర, నభచర అని పేర్కొని, వాల్మీకిని, నారదుని, అగస్త్యుని ఉదాహరించినాడు ఈ మువ్వురు మహర్షులలో భూ, గగన, జల చారిత్వములు వ్యక్తమగుచున్నవి వాల్మీకి భూచరుడు, నారదుడు గగనచారి, 'ఘట' శబ్దము ఆశ్రయతా గుణముచే జలమునకు పర్యాయము ఘటయోని' అనగా అగస్త్యుడు జలచారిత్వమునకు నిదర్శనము అతనిలో జలచరభావము లేకున్న సముద్రమునే ఆపోశనము గొనగలడా! ఇది కవి చూపిన స్వారస్యము

అంతేకాక వీరి మువ్వురి పుట్టుకలు చిత్రములైనవి ఒకడు పుట్టులో పుట్టుగా, (బూమి) మరొకడు బ్రహ్మమానసమున (అకాశము) జన్మింపగా, మరొకడు కుండలో (జలములో) పుట్టినవాడు ఈ రీతిగా కూడ పై ప్రయోగస్వారస్యము వ్యక్తమగుచున్నది

ఘటజోసి — మిత్రవర్ణుడు తన తేజము నొక కుండయందుంచుచుండెను. ఆ తేజమునుండి అగస్త్య యుత్పన్నమాయెను కుండయందుంచిన తేజమునుండి యుత్పన్నమైన వాడుగనుక అగస్త్యుని కుంభజాడందురు నీచస్థానమున తా నుత్పన్నమైనను సత్సాంగత్య ప్రభావమువలన ఉన్నతపదవి తనకు ప్రాప్తించెనని అగస్త్యు డొకమారు శివునితో ననెను అగస్త్యుని సతీమణిపేరు లోపాముద్ర ఈ దంపతు లిరువురును వారణాసియందు వాసము జేయుచు శంకరు నుపాసించు దొడగిరి

‘సూర్యచంద్రాదులు సుమేరు పర్వతమునకు ప్రదక్షిణము జేసెదరే నా కెందులకు చేయకూడదని’ వింధ్యాచలమొకమా రట్లు తలచెను అట్లాపించి ఆ మార్గమున కడ్డువచ్చెను సూర్యుని మార్గమున కాటంకము కలిగినందున దేవలోకములో హాహాకారములు చెలరేగి, దేవతలెల్లరును గుమిగూడి అగస్త్యుని సమీపించి ఆతని శరణు వేడిరి అగస్త్యుడు లోపాముద్రతో సహా వింధ్యాచలమున కేగెను మునీశ్వరుని శాపమునకు గుఱికాకుండునటుల వింధ్యాచల మాతనికి సాష్టాంగ నమస్కారము జేసి, ‘మీ సేవజేయుటకు నేను సర్వదా సంసిద్ధుడ’ నని సవినయముగ బల్కెను అంత అగస్త్యుడు ‘నేను తిరిగి వచ్చువఱకు నివ్విధముగనేయుండు’ మని ఆజ్ఞాపించి, దక్షిణా పథమున కరుదెంచి శివారాధన సలుపదొడగెను అగస్త్యుడు తిరిగి రాలేదు, వింధ్యాచల మటులే యుండిపోయెను

చౌ॥ మతి కీరతి గతి భూతి భలాఈ ।

జబ జేహిఁ జతన జహఁ జేహిఁ పాఈ ॥

సో జానబ సత సంగ ప్రభాఈ ।

లోకహుఁ బేద న ఆన ఉపాఈ ॥

28

తా॥ జడ చేతన జీవము లేవేవి యీ జగత్తునందున్నవో ఆ యీ జీవులు ఏ సమయమునందుగాని యే ప్రయత్నమువలనగాని పొందిన బుద్ధి, కీర్తి, సద్గతి

విభూతి (ఐశ్వర్యము), గొప్పతనము—ఇవన్నియు సత్సంగత్య ప్రభావముననే అని తెలిసికొనవలయును

క్రీర్తినిగ్గుతులు పొందుట కింతకన్న నుపాయములు వేదములలోకూడ జెప్పియుండలేదు

చౌ॥ బిను సతసంగ బిబేక న హోతః ।

రామ కృపా బిను సులభ న సోతః ॥

సతసంగతి ముద మంగల మూలా ।

సోఞ పల సిద్ధి సబ సాధన ఘాలా ॥

29

తా॥ సజ్జనసంగత్య మాపంపమునకు, శుభపరంపరలకు మూలము సత్సహవాసములేనిదే వివేకము కలుగనేరదు శ్రీరామచంద్రుని కృపలేనిదే సత్సంగత్యము సహజముగ దొరకదు బహుజన్మకృతసుకృతవిశేషముచేత సత్సంగత్యము లభించును భగవద్దర్శనమగును అజ్ఞానము పటాపంచలగును దానిచే బ్రహ్మచంద్రునియగును అనిద్దియే సజ్జనులకు జీవనము అనిద్దియే పలమువంటిదినియు, ఆధ్యాత్మికసాధనలు పుష్పమలవంటివని తులసీదాసు చెప్పుచున్నాడు పువ్వుపూన కాయకాచి పలమై పంపంబున సకలాధ్యాత్మికసాధనల యొక్క ఫలము సజ్జనసందర్శన సాంగత్యప్రాయమే ।

వి॥ దేవతలు మందర పర్వతమును కవ్వముగా జేసికొని, వాసుకిని త్రాడుగానమర్చి క్షీరసముద్రమును మథించి చంద్రుని, కల్ప వృక్షమును, కామధేనువును, అమృతమును లభింపజేసికొనినట్లు సజ్జనులు దృఢమైనభక్తితోగూడిన మనస్సుద్వారా, ఆధ్యాత్మికసాధనలద్వారా కామధేనువు, కల్పవృక్షమువంటివాడైన భగవంతుని, శాశ్వతానందరూపమగు మోక్షసామ్రాజ్యలక్ష్మిని బడయుచున్నారు అనందసిద్ధిలేని బ్రతుకు బ్రతుకే కాదు భిద్యతే హృదయగ్రంథిః' అని శ్రుతి భగవదానందము పరిశుద్ధ హృదయులకు - మంచిమనస్సు గలవారికి రామకృపావిశేషముచేత సిద్ధించునని కవిహృదయము

చౌ॥ సర సుధరహిఁ సతసంగతి పాడు ।
 పారస పరస కుఠాతి సుహృత్తు ॥
 బిధి బస సుజన కుసంగత పరహిఁ ।
 ఫని మని సమ నిజ గున అనుసరహిఁ ॥

30

తా॥ దుర్జనో సజ్జనో ధ్యాయాత్ అష్టతుల దుర్జనులు సజ్జనులసాంగ
 త్యమున వక్కబడదురు ఎటులు పరుసవేదినీ తాకినంతనే ఇనుము బంగార
 మగునో, అ విధముగనే దుర్జనులకు సత్సాంగత్య సుబ్బివో బాగుపడుదురు

దుర్బుష్టశఙ్కము సజ్జనులు దుర్జనుల నవాచానము చేసినచో ఎర్పూణి
 వోలె స్వభావస్థమైన సద్గుణములనే యనుసరింతురు

వి॥ సర్పముయొక్క సంసర్గమును పొందియు దానిఫణమందలి
 మణి విషమును గ్రహింపదు, తనసహజగుణమైన ప్రకాశమును ప్రస
 రించుట మానివేయదు అ విధముగనే సాధుపుంగవులు, సజ్జనులు
 విధివశమున దుష్టసహవాసములో నుండినను ఇతరులకు తేజస్సు
 నొసగుచుందురు

చౌ॥ బిధి-హరి-హర-కబి-కోబిద-బాని ।
 కహత సాధు మహిమా సకుదానీ ॥
 సో మో సన కహి జాతి న కై సేఁ ।
 సాక బనిక మని గున గన జై సేఁ ॥

31

తా॥ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు, పండితులు, కవులు, సజ్జన సాంగత్య
 మును గూర్చి చెప్పుటకు సంకోచపడుదురు అంతటి మహిమగల సజ్జనమహా
 మను వర్ణింప నేనెంతటివాడను? ఎంతని ఎర్పింతును? ఎట్లు ఎర్పింతును?

అకుకూరలు, కాయగూర లన్నివనికీ మాణిక్యముల విలువనుగూర్చియు
 వాటి గుణములనుగూర్చియు చెప్పుమని వాడేమి చెప్పును? నేను (శ్రీతులసీదాసు)
 సజ్జనసాంగత్యమునుగూర్చి పర్లనచేయు విధముగూడ నెటులేయుండును

వి॥ ఇచ్చట శ్రీగోస్వామితులసీదాసు సత్సంగత్యమున కత్యంత ప్రాధాన్యము నొసగినారు సజ్జనులగుణగణములనుగూర్చి వర్ణించుటకు బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరుల వాక్యాతుర్యమే చాలదని చెప్పినపుడు సజ్జనుల మహిమయెట్టిదో మన మూహించుకొనవచ్చును

దో॥ బందకు సంతి సమాన చిత హిత అనహిత నహి కోఁగి ।
అంజలి గతి సుభ సుమన జిమి సమ సుగంధ కర దోఁగి॥ 32

తా॥ సజ్జనుల యృక్తివిషయములలో శత్రుమిత్రు లిరువురు సమానులు వారు సమచిత్తము గలవారు కనుక నేను (శ్రీతులసీదాసు) సజ్జనులకు పంపిన మాట రింబుచున్నాను

అంజలియందుంచి సువాసనాభూయిష్టమై పుష్పములు సౌరభమునకు నిలయమై కిరికిమలములకు సమానముగా పరిమళమును నింపు చుండును సజ్జనులు వీరు శత్రువులు—వారు మిత్రుల్నూ భావములేక యిరుపక్షములకును సమాన హావమున వాతము గోరెదరు

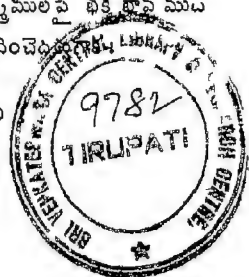
దో॥ సంతి సరల చిత జగతి హిత జాని సుఖాక సనేహు ।
బాలబినయ సుగి కరి కృపా రామ చరన రతి దేహు॥ 33

తా॥ సజ్జనులహృదయ మత్యంతకోమలమైనది జగత్తునకు వాతము చేకూర్చువారు సజ్జనులు వారి న్యభావమును, స్నేహమును బాగుగా అవగాహన చేసకొన్నవాడను కాని వారియందు శ్రద్ధాభక్తులు నాకు గలవు

కను సుఖచిత్తులైన సజ్జనులు నన్ను (తులసీదాసు) బాలకునిగా భావించినా బాలవినతిని స్వీకరించి, శ్రీరామచంద్రుని పాదపద్మములపై భక్తి భావములు యింబునట్లు అనురాగము పెంపొందునట్లు ఎన్నోశీర్షదీపకములను

ఋష్టంలకు పంపినములు

చో॥ బహురి బంది ఖల గన సతి భాయే ।
జీ బిను కాజి దాహినేహు బాయే ॥
పరహిత హని లాభ జిన్హ కేరే ।
ఉజరె హరష బిషాద బనేరే ॥

తా॥ ఇప్పుడు నేను సజ్జనులకే గాక దుష్టనులకుగూడ సత్యభావముతో ప్రజాపము లర్పించుచున్నాడను దుష్టనులు లేక దుష్టులు తమకు మేలుదేయు వారికిగూడ కీడు సేయనెందురు దుష్టనుల స్వభావమే కడువిచిత్రమైనది ఇతి రులకు హానిజేయుటయే వారిబృష్టిలో లాభకర మైనది ఇతరులు కష్టపరిపర లకు లోనగుట దుష్టనులకు సంకోషదాయకము మరియు లాభదాయకము వరు లాపదలపాలై దుఃఖితులైనచో దుష్టు లానందింతురు వరు లెవరైన సంపద గలిగి పచ్చగనుండిన నోర్వలేక విపాదవారికు లగుదురు దుష్టులు

చౌ॥ హరి హరజన రాకేస రాహుసే ।

వర అకాజ భట సహసబాహు సే ॥

జే వర దోష లఖహిఁ సహసాఖీ ।

వర హిత ఘృతి జిహ్వా కే మన మాఖి ॥

35

తా॥ హరిహర యశోరూపమైన పూర్ణచంద్రునకు రాహువుతో సమానులు దుష్టులు దుష్టనులు ఇతరులను పీడించుటయం బగ్రగణ్యులు చెరువు గోరుటలో సహస్రబాహునితో సమానులైన వారు దుష్టులు ఇతరుల దోషములను వెయ్యి కన్నులతో జూచుచుందురు ఇతరుల యశోరూపమనెడి నేతిలో దుష్టనుల మనస్సు దోషతో సమానమైనటువంటిది

వి॥ ఇతరుల యశోరూపమైన నేతిలో దుష్టనులమనస్సు దోషంతో సమానమైనదనగా దోష యేవిధముగ నేతియందుపడి దానినంతయు పొడుచేసి తాను స్వయముగా జచ్చునో అదే విధముగా దుష్టులు సత్కార్యములకు హాని కలిగించి తుదకు పతనము నొందెదరు సహస్రబాహుడు ఇమదగ్నిమహ్వరి గోవును దొంగిలించినట్లు దుష్టులు ఇతరులపతనమును వాంఛింతురు

సహస్రబాహువు సహస్రబాహువు కృతవీర్యునిపుత్రుడు ఇతనికి సహస్రభుజములు గలవు ఈత డత్యంతబలశాలి శివ భక్తుడు ఒకసారి సహస్రబాహువు రావణుని తనయింటియందు బంధించెను ఇతనిరాణులు రావణునిశిరములపై దీపములనుంచి

వినోదించుచుండిరి అంతమున పులస్త్యుడు విచ్చేసి రావణుని విడిపించెను ఇతడు జమదగ్నిమహర్షి గోవును దెబ్బినప్పుడు పరశురాము దీతని సంహరించెను సహస్రబాహువునకు నూరుగురు కుమారులు గలరు తండ్రినిజంపిన పగ దీర్చుకొనుటకు పీరు మరల జమదగ్నిని జంపివైచిరి అంత పరశురాము డుగ్రుడై క్షత్రియుల నెన్నియో మారులు సంహరించెను

రాహుకేతువులు సముద్రమును జిలికినపుడు అన్యరత్నములతోపాటు అమృతము వచ్చెను దేవతలు, రాక్షసులు వేరువేరుగ పంక్తులుదిరి గూర్చుండిరి సింహిక పుత్రుడైన రాహువు దేవతారూపమున సూర్యచంద్రుల నడుమ గూర్చుండెను సూర్యచంద్రులిది గమనించి వారు రాక్షసులని చెప్పిరి శ్రీమహావిష్ణువు రాహువు శిరమును చక్రముతో ఖండించెను కాని అమృతమును పా నముచేసి నందువలన అమృతము శిరమునుండి స్రవించెను, వాడు మరణింప లేదు ఆ నరుకొడిన శిరము పేరు 'రాహువు' మొండిముపేరు 'కేతువు' సూర్యచంద్రాదులపై పగదీర్చుకొను నిమిత్తము వారి నప్పుడప్పుడు బాధించుచుందురు అందువలననే గ్రహణము కలుగుచున్నది

చౌ॥ తేజ కృసాను రోష మహిషేసా ।

అఘ అవగున ధన ధనీ ధనేసా ॥

ఉదయ కేత సమహిత సబ హికే ।

కుంభకరన సమ సోవత నీకే ॥

36

తా॥ ఇతరుల మనస్సులో ఘర్షణ, ద్వేషమును కలుగజేయుటయందు దుష్టుల తేజము అగ్నివంటిది క్రోధముతో యమునితో సమానమైన వారలు దుర్గుణరూపమైన ధనముతో కుజేటునితో సమానమైన వారలు దుష్టనాట్యులయముతోకడుక్కవలె ఎల్లర వాతమును నాశనము గావించును కుంభకర్తునివలె వారు నిద్రింతురు

వి॥ అగ్ని స్పర్శమాత్రముననే దహించును అటులేదుర్జనులు ఇతరులను హింసింతురు క్రోధమాపరించెనా వారివద్దనిలుచుటకు గూడ సాధ్యపడదు క్రోధములో యమునితో సమానమైనవారలు కుబేరునితో సమానమైన ధనవంతు లనగా దుర్జను లెన్నియోపాప కార్యములుచేసి సంపాదించిన సొమ్ముని భావము వారియొక్క జెన్నత్వము ఎల్లరసుఖశాంతులను నాశనముజేసి తోకచుక్క ప్రకాశించినట్లు అనర్థహేతువగును కుంభకర్ణుడు నిద్రించునట్లు, ఎద్రయందే వారికేదో సుఖమున్నదని వారు భావించురు

చౌ॥ పర అకాఙ్ఘ లగి తను పరిహరహీఁ ।

జిమి హిమ ఉపల కృషీ దలి గరహీఁ ॥

బందఁజఁ ఖల జన సేష సరోషా ।

సహస బదన బరనఞి పరదోషా ॥

37

తా॥ మిడుతలడిందు పొలమును నాశనముజేసె మరల నెట్లు చచ్చునో, దుర్జనులు ఇతరులకార్యములను భంగపరుచుటయందు తమ ప్రాణములసహితము గోల్పోవుచున్నారు వారి వ్యభావము చెడువుగోరునదైనను వారిని సహస్రముఖములుగల ఆదిశేషునిగా భావించి వారికి నేను ప్రణామము లర్పించుచున్నాను

వి॥ దుర్జనులను శ్రీవారు సహస్రముఖములు గలిగిన శేషునితో నెందులకు పోల్చియున్నారనగా దుష్టులు ఇతరులగుణదోషముల సతి తీక్షణముగను రోషముతోను వేనోళ్ళ వర్ణించెద రని భావము

చౌ॥ పుని ప్రనవఁజఁ పృథురాజ సమానా ।

పర అఘ సునఞి సహస దసకానా ॥

బహురి సక్ర సమ బినవఁజఁ జేహీ ।

సంతత సురానీక హిత జేహీ ॥

38

తా॥ పునః దుష్టులను పృథురాజుతో సమానముగ భావించి నేను వారికి సమస్కరింతును వారిని సహస్రప్రాణుడైన ఇంద్రునితో సమానులుగ భావించి

నేను నమ్మకంలేకుండా వారియెడ వినియముతో మెలగెదను ఇంద్రునకు మధు పాన యత్యంతప్రీతికరమైనట్లే దుష్టులకుగూడ ముగ్ధ మత్యంతప్రీతికరము

వి॥ పూర్వము పృథురాజు భగవత్కథలను వినవలయునన్న యాకాంక్షతో నేయిపీనులను ప్రసాదింపుమని భగవంతుని ప్రార్థించి యుండెను పృథురాజు భగవానునిలీలలను సహస్రకర్ణములతో నాలకించుచుండంబున దుష్టులు ఇతరులదోషములను సహస్రశ్రవణములతో నాలకించి పరమానందభరితు లగుదురని శ్రీవారు దుష్టులను పృథురాజుతో సమానులని చెప్పదు వారి దుష్టస్వభావము ఉపద్రవములకు దారితీసినను తాము సమభావముతో వారికిగూడ ననుస్కరించుచున్నామని చెప్పుచున్నారు

పృథురాజు - వేనుడను దుష్టుడైనరా జొకడుండెను అతిదు ప్రహ్లాదవంశీయుడైన అంగరాజపుత్రుడు వాడు దుర్మార్గుడుగాన ఋషులు వానిని శపించిరి శపించినంతనే యతడు మరణించెను రాజులేనందున నలుదిశల అత్యాచారములు ప్రబలెను ఋషులు వేనునియొక్క సురక్షితశవమును మథన మొనర్చిరి దానినుండి కోయరా జుత్పన్నమాయెను వానిని మథన మొనర్చిన తరువాత పృథురాజు వచ్చెను

పృథురాజు ధర్మాత్ముడు అతడొనర్చిన యొక యజ్ఞమునకే భగవానుడు సంతుష్టుడై సాక్షాత్కరించి వరి మడుగు మనెను అంత పృథురాజు పరమానంద భరితుడై 'భగవత్కథలను వినుటకు నాకు పదివేల పీనులను ప్రసాదింపు' మనెను

దేవతలకురాజైన ఇంద్రునకు మధుపానము ప్రీతికరమైనట్లే దుష్టులకు మద్యపానము అమితప్రీతి దుష్టులు మద్యపానము చేసెడి వారలైనను, వారిని ఇంద్రునితో సమానులుగ భావించి తాను ప్రణతు లర్పించుచుంటినని శ్రీవా రిచట చెప్పుచున్నారు

చౌ॥ బచన బజ్ర జేహి నదా పిఆరా ।

సహస నయన పర దోష నిహారా ॥

39

తా॥ ఇంద్రునకు వజ్రాయుధముపై నెంతమక్కువయో దుర్జనులకు
పరుషవచనమలాడుటయం దానక్తిమెండు ఇంద్రునకు సహస్రాక్షులున్న
చందింబును దుర్జనులు సహస్రాక్షులతో లోకుల గుణదోషములను గాంచెదరు

దో॥ ఉదాసీన అరి మీత హిత సునతి జరహిఁ ఖల రీతి ।

జూని పాని జుగ జోరి జన బింతీ కరణ సప్రీతి ॥ 40

తా॥ దుష్టులు శత్రుమిత్రులయెడ ఉదాసనభావముతో నుండెదరు ఇతరుల
శ్రేయస్సును విన్నచో, వారి హృదయమున అగ్నిజ్వాలలు చెలరేగునని తెలిస
గూడ లోకులు వారికి రెండుచేతులుతోడించి ప్రీతిపూర్వకముగ నమస్కరింతురు

చౌ॥ మైఁ అవనీ దిసి కీన్హ నిహారా ।

తిన్హ నిజ ఓర న లాఁబ భోరా ॥

బాయస పలిఅహిఁ అతి అనురాగా ।

హోహిఁ నిరామిష కబహుఁ కి కాగా ॥ 41

తా॥ నేను నాబృకృతములో దుష్టులను స్తుతించితిని కాని, వారు నా
మార్గములను పొరపాటున నైన ననుసరించరు నీచవక్షియైన వాయసమును
ప్రేమతోపెంచిన అది మాంసాహారమును త్యజించునా !

వి॥ నీచవక్షియైన కాకిని ప్రేమతో చిలుకను పెంచిన చందం
బున పెంచినచో అది మాంసాహారమునుదినుటు మానదుగదా ! కాకి
వలె దుష్టులు గూడ వారి ప్రవర్తన మార్పుకొనరని భావము

ఎజ్జనులకును _ దుర్జనులకును వందనములు

చౌ॥ బందఁక సంత అసజ్జన చరనా ।

దుఖప్రద ఉభయ బీచ కఛు బరనా ॥

బిభురత ఏక ప్రాన హరి లేహిఁ ।

మిలతి ఏక దుఖ దారున దేహిఁ ॥

42

తా॥ ఇప్పుడు నేను సజ్జనదుర్జనుల పాదములకు బ్రణమిల్లుచున్నాడను
ఇరువురును దుఃఖమొనగువారే !

దీనిలో కొంత యంతరార్థ మిమిదియున్నది అంతర్యమేమనగా సజ్జ
నులనుండి యెడిబాటు కలిగినపుడు శోకము కలుగును దుర్జనులను కలిసినపుడు
దారుణమైన దుఃఖము సంభవించును

చౌ॥ ఉపజహిఁ ఏక సంగ జగ మూహీ ।

జలజ జోంక జిమి గున బిలగాహిఁ ॥

సుధా సురా సమ సాధు అసాధూ ।

జనక ఏక జగ జలధి అగాధూ ॥

43

తా॥ సజ్జన దుర్జను లిరువురును ఒకేసారి యీ ప్రపంచమునం దుట్టు
వించిరి క నరోవరమునందే బుట్టిన కిమలములు - జలగలవలె వారిగుణ
ములు విభిన్నముగ నుండును కిమలముల చర్యనస్వర్యనమాత్రముననే జనులు
యథమునొందెరు కాని, జలగల స్వర్యచేతనే రక్తము ప్రవించును

సాధువులు - సజ్జనులు అమృతముతో నమానముగ యిహమృత్యురూపమైన
ప్రపంచమునుండి జనుల నుద్ధరించెరు అసాధువులు - దుర్జనులు మధుపానము
వోలె మోహము, భ్రాంతిని ఉత్పన్నముజేసెదరు కాని అమృతమును మధు
వును రెంటిని నుత్పన్నము చేసినది యగాధమైన నమూద్రము

వి॥ నరోవరమున జల ముండును జలము పద్మములకు
ఆధారము ఆ పద్మములు పరిమళబరితములై యెల్లరకు నుఖ
సంతోషములను ప్రసాదించుచుండును వాటి మృదుస్వర్య మనుజులను
పులకితుల గావించును పద్మములు, పరిమళమును వెదజల్లి
దుర్వాసనను దూరముచేయునట్లు, భగవత్పాదస్వర్య దుష్ట
సంస్కారములను దూరీకృతి మొనర్చునను మరిమొక భావమిచ్చట
స్ఫురించుచున్నది

దేవతలు, రాక్షసులు సముద్రమథనము నల్పి కల్పవృక్షము
కామధేనువు లిరుకభీష్టమైన అమృతమును లభింపజేసికొనిరి అందు

సురగూడ ఉత్పన్నమాయెను అమృతమును, సురను ఉత్పన్నము
జేసినది సముద్రము అటులే సజ్జనులను, దుర్జనుల నుత్పన్న
మొనర్చినది యీ జగత్తు ఈ విశాల ప్రపంచమున సజ్జనులును
దుర్జనులును గలరిని భావము

చౌ॥ భల అనభల నిజ నిజ కరతూతీ ।

లహత సుజన అపలోక బిభూతీ ॥

సుధా సుధాకర సురసరి సాధూ ।

గరల అనల కలిమల సరి జ్యాధూ ॥

గున అవగున జానతి సబకో ఈ ।

జో జేహి భావ నీక తేహి సోఁ ॥

44

తా॥ చంచితనము - అల్పత్వము, వారివారి యాచరణను బట్టియుండును
అపరజానుసారము కీర్త్యవకీర్తులను, సంపదను పొందెదరు అమృతము
బండ్లు, పవిత్రమైనగంగానది, సాధువులు హలాహలము, అగ్ని కర్మ
నాశనము (లిలియుగపాపములన్ననది), బాధాకరమైనవ్యాధియొక్క గుణదోష
ములను గూర్చి ప్రతియొకరికి విదితమే కాని యెవరికేది కావలయునో యది
మాత్రము వారికి జాగుగా గోచరించును

వి॥ సత్కర్మచే నత్కీర్తియు, దుష్కర్మచే అపకీర్తియు కలుగును
చంద్రుడు వెన్నెల వెదజల్లును గంగానది పాపములను హరింప
జేయును అగ్ని దహించును వ్యాధి మానవుని క్రుంగదీయును
ఎల్లర హితమునుగోరువారు సాధువులు అమృతసేవన మాహాదకరము,
విషసేవనము హానికరము సజ్జనులైనవారు సజ్జనులకు కావలసిన
సన్మార్గము నవలంబింతురు దుర్జనులకు చెడుగే గోచరించుచుగాన
అపకీర్తికరమైన దుర్మార్గమునకు బాల్పడెదరు

దో॥ భలో భలాఁహి పై లహఁ లహఁ నిచాఁహి నీచు ।

సుధా సురాహిత అమరతా గరల సరాహిత మీచు ॥ 45

తా॥ మంచివారు మంచితనమునే గ్రహింతురు నీచులు నీచత్వమునే
గ్రహింతురు విషమును విడనాడి యమృతము గావలయునన్న అచరులు
గావలయును

వి॥ విషముగాక అమృతము పానము జేయవలయుననిన
విషయవాంఛలను వీడి రామనామామృతమును పానముజేయ
వలయునని బావము

చా॥ ఖల అఘ అగున సాధు గున గాహా ।

ఉభయ అపార ఉదధి అవగాహా ॥

తేహి తేఁ కరుగున దోష బభానే ।

సంగ్రహ త్యాగ న బిను పహిచానే ॥

46

తా॥ దుష్టుల పాపములు మరియు దుర్గుణములు, నాదువులసద్గుణములను
గుర్చినకథ లగాధనముప్రముఖలె అంతములు కొన్ని గుణదోషములు
మాత్రమే యందులో వర్తింపబడియున్నవి వీలని వానియొక్క స్వరూపము
తెలిసికొనలేకపోయినయెడల వానిని గ్రహించుటయో త్యజించుటయో మనకు
తెలియబోదు

చా॥ భలేఉ పోచ సబ బిధి ఉపజాయే ।

గని గున దోష బేద బిలగాయే ॥

కహహిఁ బేద ఇతిహాస పురానా ।

బిధి ప్రపంచుగున అవగున సానా ॥

47

తా॥ మంచి చెడలు ఇత్యాదులు పశుద్యుఖాడగుబ్రహ్మ సృష్టించినవే ।
కాని యాసృష్టయొక్కగుణదోషములను బాగుగా పరిశీలించి వేలములు వానిని
వేరుపరచినవి కనుక, వేలపురాణము లేమని యుద్ధాటించుచున్న ఎనిగా బ్రహ్మ
యొక్కసృష్ట సద్గుణదుర్గుణమిశితమైనది అని

చా॥ దుఖ సుఖ పాప పున్య దిన రాత్రీ ।

సాధు అసాధు సుజాతి కుజాత్రీ ॥

దానవ దేవ కూచ అరు నీచూ ।
 అమిత సుజీవను మాహూరు మీచూ ॥
 మాయా బ్రహ్మ జీవ జగదీసా ।
 లచ్చి అలచ్చి రంక అవనీసా ॥
 కాసీ మగ సురసరి క్రమనాసా ।
 మరు మారవ మహిదేవ గవాసా ॥
 సరగ నరక అనురాగ బిరాగా ।
 నిగమాగమ గున దోష బిభాగా ॥

48

తా॥ దుఃఖము - సుఖము, పాపము - పుణ్యము, సాధువులు - అసాధువులు, ఉన్నతజాతి - నీచజాతి, దాపులు - దేవతలు, ఎక్కువ - తక్కువ, అమృతము విషము, అమృతత్వము - మృత్యువు, మాయ - బ్రహ్మ, జీవుడు - ఉత్పన్నుడు, ఐశ్వర్యము - దారిద్ర్యము, రాజు - పేద, కాశీ - మగధ, గంగ - కర్మనాశము, మేవాడు - మాల్వా, బ్రాహ్మణులు - కసాయి స్వర్గము - నరకము అనురాగము - వైరాగ్యము - ఇత్యాది యింద్రములన్నియు బ్రహ్మయొక్క స్పృహయందు కలవు మేళాస్త్రములే గుణదోషానుసారము వీనిని విభజించినవి

దో॥ జడచేతన గున దోష మయ బిస్వ కిన్హ కరతార ।
 సంత హంస గున గహహిఁ వయ పరిహరి జారి బికార॥ 49

తా॥ విధాత యీ జడచేతనమయ విశ్వమునంతయు గుణదోషభూయిష్టముగనే స్పృహించినాడు కాని, ఎజ్జనరూపమైన హంస, దోషరూపమైనజలమును విడచి గుణరూపమైన క్షీరమును గ్రహించును

వి॥ పాలను నీటిని కలిపియుంచిన, హంస పాలను మాత్రమే గ్రహించి నీటిని విడచిపెట్టును అటులే సజ్జనుడు దోషములను విడచిపెట్టి సద్గుణము లలవణచుకొనును

చో॥ అస బిభేక జబ దేఖ బిభాతా ।
 తిబ తిజి దోష గునహిఁ మను రాతా ॥
 కాల సుభాష కరమ బరిఆక్షాఁ ॥
 భలేక ప్రకృతి బస చుక ఇ భలాక్షా ॥

50

తా|| విధాతి యెప్పుడు హంస కొనగిన వివేకము (దొషరూపమైన జలమును విడచి గుణరూపమైన క్షీరమును గ్రహించుట) మానవులకు ప్రసాదించుచో అప్పుడు దోషరూపమైన మూర్ఖు గుణములయందు ఎదురక మై యుండును

కాని కాలకర్మానుసారము వివేకవంతులు తెక సాధువులుగూడ మాయకు వశులై అప్పుడప్పుడు మంచితనమునువీడి పతనమై పోవుదురు

చౌ|| సో సుధారి హరి జన జిమి లేహిఁ ।

దలి దుఖ దోష బిమల జసు దేహిఁ ॥

ఖలఁక కరహిఁ భల పాఞ సుసంగూ ।

మిటఁగ న మలిన సుభాఁక అభంగూ ॥

51

తా|| భక్తజను లేవిధముగ తమ్ము తాము సంస్కరించుకొని, దుఃఖదోషములను పరిహరించుకొని నిర్మలయశమును పొందెదరో ఆ విధముగ దుష్టులు కూడ అప్పుడప్పుడు ఉత్తమసాంగత్యమును పొంది మంచివా రగుదురు కాని వారి సహజమైన మలినస్వభావము మాత్రము వారిని వీడదు

వి|| దుష్టులకు సజ్జనసాంగత్యమునం దప్పుడప్పుడు సద్భావములు పెంపొందును ఆ భావములు స్థిరముగనుండక నీటిబుడగలవలె మాయమైపోవునని భావము

చౌ|| లఖి సుఖేష జగ బంచక జేఁజిఁ ।

బేష ప్రతాప పూజ అహిఁ తేఁజిఁ ॥

ఉఘరహిఁ అంత న హోఁళి నిభాహూ ।

కాలనేమి జిమి రావన రాహూ ॥

52

తా|| ఎవరు మునీశ్వరులవలె కమండలుపు చేతనిడుకొని విభూతి బూసకొని, రుద్రాక్షమాలలు ధరించి కపటవేషధారులై మోసముతో ప్రజలసొమ్మును దీసికొనుచున్నారో వారీ జగత్తునందు పూజింపబడుచున్నారు ఆ వేషము ప్రజల నాకర్షించుచున్నది అట్లు వేషధారులై సేవారలు తమకపటత్వమును మరుగుపఱచుకొనలేరు కాలనేమి, రావణాసురుడు, రాహువులకు గలిగిన గతియే వేషధారులైన మునీశ్వరులకు గలుగును

వి॥ రావణుడు, రాహువు, కాలనేమి మొదలగువారు రాక్షసులు రావణుని దుండగముల నంతమొనర్చుటకు విష్ణుమూర్తి రామావతారమెత్తి వానిని హతమార్చెను గంధర్వుడైన కాలనేమి అహంకార పూరితుడైనందువలన దుర్వాసమహర్షిచే శపింపబడెను ఆ విధముగ మనస్సునందు కపటభావము లుత్పన్నముజేసికొని బాహ్యముగ సాధువులవలె నటించువారి చర్య లేనాటికైనను ప్రజల దృష్టికి గోచర మగునని భావము

కొందరు ఒడలి నిండుగ విభూతిపూసికొని యోగదండమును ధరించి యూరక కూర్చుండియుందురు కొందరు జటాజూటముపై రుద్రాక్షమాలలు చుట్టుకొనియుందురు కొందరు కేవలము కౌపిన మాత్రధాదులైయుందురు వీనిని వలదని తులసిదాసు నిరసించుట లేదు ఇట్టివి యుండవలసినవే కాని వీనితోపాటు భగవత్పాదపద్మ స్థరణాసక్త మగు చిత్తము ఉండిననే వీనికి సార్థకత, జన్మకు కృతార్థత సిద్ధించును అపుడే యోగులు పరమయోగు లనబడుదురు లేనిచో అంతయు వ్యర్థము, లోకవంచన

రావణుడు — రావణుడు పులస్త్యముపి పౌత్రుడు విశ్రవసుని పుత్రుడు బ్రహ్మవలన వరముపొంది దేవతలను తృణముతో సమానముగ జూచుచుండెను కుబేరుని పుష్పకవిమానమును దీసికొనివచ్చెను కైలాసమునకేగి నందిని పరాభవించుటచే నతడు శాపమొసగెను

కాలనేమి — మకరి ఇంద్రసభలో నాట్యమాడు అప్పరస కాలనేమి యనువాడు గానముచేయు గంధర్వుడు ఒకనాడు వారి నాట్యగానకళాప్రావీణ్యమును నభయం దెల్లరును ప్రశంసించిరి

కాని దుర్వాసమహర్షి మాత్రము వారి నభినందింపలేదు అది గమనించి అప్పరోగంధర్వులు ఆ ఋషిని పరిహసించిరి అంత దుర్వాస మహర్షి యాగ్రహపూరితుడై మకరిని రాక్షసి గమ్మనియు, కాలనేమిని

రాక్షసుడవుగ మ్మనియు శపించెను మకరీ కాలనేములు బయకంపితులై
యతిడినులై మహర్షిని ప్రార్థించినందువలన వారికి అతడు శాప
విమోచనమునుగూడ అనుగ్రహించెను

పర్యవసానముగా హనుమంతుడు వారిని సంహరించెను
తుదకు వారికి శాపవిమోచన మాయెను

చౌ॥ కివీహుఁ కుబేఱు సాధు సనమానూ ।

జిమి జగ జామవంత హనుమానూ ॥

హాని కుసంగ సుసంగతి లాహూ ।

లోకహుఁ బేద బిదిత సబ కాహూ ॥

53

తా॥ రామదూతంగు హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు ఈ జగత్తునందు
హుణింపబడు విధమున కమండలువు రుద్రాక్షమాలలు - మున్నగు అడంబరములు
లేక నిరాడంబరులు నిర్మలహృదయులైన సాధువులకుగూడ సన్మానముజరుగుట
కద్దు దుస్సాంగత్యమువలన దుర్బుద్ధులు, సత్సాంగత్యమువలన సద్భావములు
కలుగును ఈ నిత్యసత్యమెల్లరు నెఱింగినదే, వేదములో సుప్రసిద్ధమైనదే

వి॥ హనుమంతుడు వానిరుదైనను, జాంబవంతుడు భల్లూక
శరీరిములో మున్నను రామనామామృతమును గ్రోలినవా రగుటచే
పూజనీయు లగుచున్నారు కనుక నిర్మలమైన హృదయము
గలిగినవారే రామభక్తిసామ్రాజ్యమున కర్హులు కపటవేషధారులు
ప్రజలను కొంతవరకు మెప్పింతురేమోగాని బగవంతుని మెప్పింపలేరు,
బగవదనుగ్రహమును పొందలేరు బక్తితాత్పర్యములులేనిదే రాముడు
ప్రసన్నుడు గాడు

చౌ॥ గగన చథఁ రజ పవన ప్రసంగా ।

కిచహిఁ మిలఁగి నీచ జల సంగా ॥

సాధు అసాధు సదన సుక సారీఁ ।

సుమిరహిఁ రామ దేహిఁ గని గారీఁ ॥

54

తా॥ తీవ్రమైన గాలి వీచినపుడు ధూళి యాకాశముపరకు వ్యాపించును ఆ ధూళియే పృథ్వీతలమున ప్రపవాంచు జలములో మిళితమై క్రమముగా బురదలో గలినపొవును సాధువులు లేక సజ్జనుల గృహమున పెంచబడు చిలుక 'రామ-రామ' యని ముచ్చటగా పలుకుచుండును అసాధువులు లేక దుర్జనుల గృహమునందు పెంచబడు చిలుక దూషించుట నేర్చుకొనును

వి॥ సజ్జన సాంగత్య మహత్వమును కవి ప్రస్తుతించుచున్నాడు పూర్వజన్మ సుకృతమును, వంశాను సరణియు— ఇవిమాత్రమే కాక, మానవులను తీర్చిదిద్దుటలో ఎరిసరప్రభావము కూడ ప్రాముఖ్యము వహించుచున్నది ఒకే గర్భమున పుట్టిన రెండు చిల్కలు, విభిన్న పరిసరములలో పెంచబడి విభిన్నతత్వమును పొందియున్నవి కావున జన్మతః మనుజు డెట్టివాడైనను, సజ్జనసాంగత్యము, పరుసవేది ఇనుమును బంగారుగా మార్చునట్లు, దుష్టుని కూడ ఉత్తమునిగా రూపొందించునని విదితి మగుచున్నది

చో॥ ధూమ కుసంగతి కారిఖ హోతః ।

లిఖిత పురాన మంజు మసి సోతః ॥

సోఞ్ జల అనల అగ్నిల సంఘాతా ।

హోఞ్ జలద జగ జీవన దాతా ॥

55

తా॥ దుస్సాంగత్యము వలన ధూమము పొగగుమియగుచున్నది అదే పొగ సుసాంగత్యము వలన శ్రేష్ఠమైన నరాగా మారి పురాణములను లిఖించుటకు పనికివచ్చుచున్నది అదే పొగ జలము, అగ్ని, వాయువులతో మిళితమై మేఘాకృతిని తొంది ప్రజలకు జీవనాధార మగుచున్నది

వి॥ ఇందు కవి దుస్సాంగత్య, సుసాంగత్య ఫలితములను సోదాచారణముగా నిరూపించుచున్నాడు 'ధూమ' మనగా ఇవట కాలిమ అనగా నైల్యము ఈ నైల్యము సాధారణముగా తమో గుణమునకు ప్రతీక పొగరూపమైన నైల్యము హేయము, అనారోగ్య ప్రదము కూడ అదే ముషిపంక రూపమైన నైల్యము ఒక సదాచరణ

మునకు ఉపకరణమైనది, విజ్ఞాన ప్రదమైనది అదే నైల్యము మేఘ
రూపమై, చల్లని వృష్టిని ప్రసాదించుచున్నది ఇందు నైల్యము
సర్వత్ర సామాన్యము తదాశ్రయ వస్తువులు మాత్రము భిన్నములు

'ధూమ కుసంగతి'— అనుటలో కవి చెడ్డవస్తువు నుండి
పుట్టినపొగ— అనగా ప్రేత ధూమము ఇత్యాదులను స్ఫురింప
జేయుచున్నాడు మపిపంకరూప ధూమము జలాది సర్వస్తువు
లాశ్రయముగా గలది ఇక మేఘరూప ధూమము, జల నలానిలా
శ్రయము గాన సుఖదాయి యని వేరుగ వక్కాణింపబనిలేదు
ఇంతకు 'కుసంగతి'— చెడ్డసంసర్గము త్యాజ్యము— అని కవి
ఉద్బోధించుచున్నాడు

దో॥ గ్రహభేషజ జల పవన పట

పొఞ్చ కుజోగ సుజోగ ।

హోహిఁ కుబస్తు సుబస్తు జగ

లఖహిఁ సులచ్చన లోగ ॥

56

తా॥ గ్రహములు, ఓషధులు జలము, వాయువు, వస్త్రము—
మొలలగున వన్నియు సత్సంగమును మరియు దుష్సంగమును పొంది
ప్రపంచమునందు మంచి— చెడు పదార్థములగుచున్నవి చతురులు, వివేక
వంతులు, విచారశీలురైన పురుషులు మాత్రము పైని చెప్పిన మాటల యందలి
యర్థమును దెలిసికొందురు

వి॥ ఈ 'దోహ' యందు కవి ఉత్కృష్టవస్తు సముదాయమును
పేర్కొని అవి 'కుసంగతి'జే నెట్లు దూష్యము లగుచున్నవో నిరూ
పించుచున్నాడు గ్రహములు— ఇవి మిత్రగ్రహములతోకూడి సత్ఫలిత
మును, శత్రుసమూహముతో జేరి దుష్ఫలితమునిచ్చుట జ్యోతిశ్శాస్త్ర
వేత్తలకును సర్వులకువిదితమే అట్లే ఓషధ్యాదులును కావున వస్తువు
మంచిదైనను తదాశ్రయము నెఱిగి, వివేకవంతులు ఆయా వస్తువుల
సపిక్షించుటగాని త్యజించుటగాని చేయవలయునని తాత్పర్యము

‘అంగుళీవోరగక్షతా’ అను కాళిదాససూక్తి ఇచట అను సంధేయము

దో॥ సమ ప్రకాశ తమ పాఖ దుహుఁ నామ భేద బిధి కీన్ద్ర ।
ససి సోషక పోషక సముర్ధి జగ జన అవజన దీన్ద్ర ॥ 57

తా॥ మానమునందు రెండు పక్షములయందు అనగా అమావాస్య, పూర్ణిమ నాడు తప్ప చీకటి వెలుగు ఇంచుమించు సమానముగనే యుండును కాని, ఒకటి శుక్ల పక్షమనియు, ఇంకొకటి కృష్ణపక్షమనియు బ్రహ్మ వీని నామములలో కొంత భేదము కలిగించినాడు శుక్ల పక్షవంధ్రుడు దినదినప్రపర్థమాను డగును కృష్ణపక్షవంధ్రుడు దినదినమునకు క్షీణించును చంద్రుని ఒకపక్షము పెంపొందింపజేయును, మరొకపక్షము క్షీణింపజేయును

శుక్ల పక్షము రాత్రి ప్రారంభము వెలుగు తరువాత చీకటియు, కృష్ణ పక్షమున మొదట చీకటియు తరువాత వెలుగు క్రమముగా పచ్చును అటులే యీ జగత్తు దినదినప్రపర్థమానుడగు శుక్ల పక్షవంధ్రునివలె భావించి యొకరికి కీర్తిని, దివిదిమునకు క్షీణించెఁ కృష్ణపక్షవంధ్రునివలె భావించి యింకొకరికి అపకీర్తిని కలిగించెను

సర్వము రామమయమని భావించి సర్వజీవులకు
ఎందన మొనరించుట

దో॥ జడచేతన జగ జీవ జత సకల రామమయ జాని ।
బందఁఁ నబకే పద కమల సదా జోరి జుగ పాని ॥ 58

తా॥ ఏకకాలముననే జడమయము, ఎచేతనము ఇ ట్లుభయాత్మకమైన ఈ జగత్తునం దెన్నిటివరాకులు కలవో అవి యన్నియు రామమయ మనుకొని నే నహర్నిశలు నా కరములను జోడించి వాని పొవపట్టుములకు బ్రతిమిల్లుచున్నాడను

దో॥ దేవ దనుజ నర నాగ ఖగ ప్రేతి పితర గంధర్బ ।
బందఁఁ కింనర రజనిచర కృపా కరహు అబ సర్బ ॥ 59

తా॥ దేవదానవులు, మానవులు, నాగులు పక్షులు, ప్రేతములు, పితృ దేవతలు, కిన్నరులు, వికాచరులు— మొలగు వారందరికి నేను నమస్కరించు చున్నాడను ఇట్టితఱి వారెల్లరు నాయందు కృపజూపుదురుగాక :

చౌ॥ అకర చారి లాఖ చౌరాసీ ।

జాతి జీవ జల ధల నభ బాసీ ॥

సీయ రామమయ సబ జగ జానీ ।

కరణఁ ప్రనామ జౌరి జుగ పానీ ॥

60

తా॥ ఎనుబదినాలుగు లక్షల జీవరాతులందు నల్గువిధములుగ (స్వేద అంధజ, ఉద్బిజ్జ, ఇరాయజ) జీవములు జలమనందు, భూమియందు ఆకాశము గం దున్నవి నమస్త జీవరాతులతోగూడిన యీ జగత్తును సీతారామమయముగ భావించి నేను నా రెండు కరములను జోడించి నమస్కరించుచున్నాడను

చౌ॥ జాని కృపాకర కింకర మోహూ ।

సబ మిలి కరహు ఛాడి చల ఛోహూ ॥

నిజ బుధి బల భరోస మోహి నాహీఁ ।

తాతేఁ బినయ కరణఁ సబ పాహీఁ ॥

61

తా॥ నన్ను రామదాసునిగా భావించి సర్వులను ఁర్హ్యాదిగుణములను త్యజించి నా యందు కృపజూపెదరుగాక : ఁ రచన గావించుటకు బుద్ధిబలము కలుగునన్న నమ్మకము నా కణమూత్రములేదు అందులకే నే నెల్లర ప్రార్థించు చున్నాడను

తులసిదాసు యొక్క దీనత్వము—

రామభక్తియుతమైన కవితామహిమ

చౌ॥ కరన చహణఁ రఘుపతి గున గాహో ।

లఘు మతి మోరి చరిత అవగాహో ॥

సూర్యు న ఏకణ లింగ ఉపాహో ।

మన మతి రంక మనోరథ రాణ ॥

62

తా॥ నేను శ్రీరఘునాథుని గుణములను వర్ణింపగోరుచున్నాను కాని నా బుద్ధి స్వల్పమైనది శ్రీరామచరిత్ర మగాధమైనది, అనంతమైనది కనుక లేక మాత్రముగూడ సుపాయము నాకు తోచుటలేదు నా మనోబుద్ధులు పేదవానితో నమానము కాని నా మనోరథము (అభిలాష) రాజు వంటిది

పేదవాడు రాజు గావలయునన్న సాధ్యమా? అత్యంతస్వల్పమైన నాబుద్ధి చాతుర్యముతో అగాధమైన శ్రీరామచరితమును అనంతమైన శ్రీరఘునాథుని సుగుణములను వర్ణింపతరమా?

వి॥ రఘువంశ కావ్యమునందు కాళిదాస మహాకవి ప్రారంభమున “కృష్ణూర్య ప్రభవో వంశః! కృష్ణాల్పవిషయా మతిః! తితిర్దుర్దుస్తరం మోహాత్ ఉడుపేనాస్మిసాగరమ్” అని రచించినాడు

అనగా సూర్యవంశ మెక్కడ? స్వల్పమైన నా బుద్ధిచాతుర్య మెక్కడ? నేను దీనినివర్ణింపగోరుట సముద్రమును తెప్పకొయ్యతో దాటుగోరుటవంటిదే యని భావము

కాళిదాసమహాకవివలెనే యిచ్చుట శ్రీగోస్వామి తులసిదాసు శ్రీరాముని సుగుణసంపత్తిని వర్ణించుటకు తనబుద్ధి స్వల్పమైనదనియు శ్రీరామునియశ మగాధమైన దనియు నుడివెను

చౌ॥ మతి అతి నీచ ఊచి రుచి ఆధీ ।

చహిత అమిత జగ జరణ నభాధీ ॥

భమిహహిః సజ్జన మోరి ధీరాయీ ।

సునిహహిః బాలబచన మన లాయీ ॥

63

తా॥ నాబుద్ధి అత్యంతనీచ మైనది శ్రీరామచరితమును రచింపవలయు నన్న యభిలాష నాయం దుత్పన్నమైనది కాని నాకౌరిక యున్నతమైనది చల్లని మట్టిగ దొరకుటయే దుర్లభమైన యీ జగత్తుందు అమృతమును పొందగోరుచున్నాను సజ్జనులు నా యీ ప్రయత్నమును క్షమించెదరుగాక! నేను చెప్ప మొటలను బాలవచనములుగా భావించి నింటిపొన్నుతో ప్రేమపూర్వకముగ విన వలయునని కోరుచున్నాను

చౌ॥ జొర బాలక కహ జోతరి జాతా ।

సునహిఁ ముదితిమన పితృ అరు మాతా ॥

హఁసిహహిఁ కూర కుటిల కుబిచారి ।

జే వర - దూషన - భూషనధారి ॥

64

తా॥ బాలకుడు ముద్దుపలుకులను బలుకుచుండ తల్లిదండ్రులు ప్రసన్న చిత్తముతో నాలకించుదు సంతోషింతురు కాని కుటిలాత్ములు, దుర్మార్గులు వర దూషణమే భూషణమని భావిండు క్రూరులు హేళనగా నవ్వెడిరు

చౌ॥ నిజ కబిత్త కేహి లాగ న నీకా ।

సరస హోతి అధవా అతి ఫీకా ॥

జే వర భనితి సునతి హరమోహిఁ ।

తే బర పురుష బహుతి జగ నాహిఁ ॥

65

తా॥ రసవంతముగాని, రసహీనముగాని యెవరెవరికవిత్యము వారివారికి నవ్యకపోవునా? తమ్ము తాము ప్రశంసించుకొనుట గాదు ఇతరుల కవిత్యమును గూర్చి సంతసించుట యుత్తమోత్తమము అటుపంటి యుత్తమపురుషు లీ జగత్తు నం దరులనియే చెప్పవచ్చును

చౌ॥ జగ బహు నర సర సరి సమ భాతః ।

జే నిజ బాధి బధహిఁ జల పాతః ॥

సజ్జన సకృత సింధు సమ కోతః ।

దేఖి పూర బిధు బాధఁ జోతః ॥

66

తా॥ సోదరులారా : ఈ జగత్తునందు నదీ తటాకములవంటి మనుజు లధికముగా నున్నారు నదులు, తటాకములలో అధికవర్ష పాతముచే జల మధికమై వరదలువచ్చు చందంబున మానవు లున్నతిపొందునపుడు వారి యానందిమున కవధు లుండవు

పూర్ణమనాటి ఐంద్రునిగాంచి సముద్ర ముప్పొంగును అటులే సజ్జనుడు ఇతరుల యొన్నత్యమును గాంచినపు డానందాబ్ధి నోలబడును సముద్రమువంటి సత్పురుషు గొక్కడుండుటచేడ అరుదే

చౌ॥ రామ భగతి భూషిత జియఁ జానీ ।
 సునిహహిఁ సుజన సరాహి సుబానీ ॥
 కలి న హోఁఁ నహిఁ బచన ప్రబీనూ ।
 సకల కలా సబ బిద్యా హీనూ ॥

71

తా॥ ఈ రామచరిత మానసము రామభక్తియనెడి భూషణములచే విరాజిల్లుచున్నది కాన సజ్జనులు తమ యంతఃకరణమునం యదితెలిసకొని, సుందరాతి సుందరముగ మనోహరముగ దీనిని ప్రశంసించురు నేను కవినిగాను అంతకు మించి వాక్యాతుర్యము గలవాడనుగాను పరికించిచూడ సర్వకళలయందును నమస్తవిద్యలయందును నాకు ప్రతిభలేదు నేను కళారహితుడను, విద్యాహీనుడను

చౌ॥ ఆఖర అరథ అలంకృతి నానా ।
 ఛంద ప్రబంధ అనేక బిధానా ॥
 భావ భేద రస భేద అపారా ।
 కవిత దోష గున బిబిధ ప్రకారా ॥

72

తా॥ అక్షరముల పొందికయందును అర్థాలంకారములందును, ఛందస్సులను వివిధములుగా వాడుటయందును, భావములందును, సవరసపోషణయందును, భేదములందును ఇంక నెన్నియో కవితవ్యపు పోకడలయందు వివిధములైన గుణ దోషములు కలుగుచుండును

వి॥ శ్రీవారు కావ్యముప్రాయుట యెంతకష్టతరమో యిట్లసూచించినారు కవులు రసపోషణయందును, అక్షరములపొందికయందును, ఇంకను వివిధకవిత్వపుపోకడలయం దెట్లు జాగరూకత వహింపవలసినది సూచించినారు ఎంత జాగ్రతవహించినను ఇంకన దోషముండునని చెప్పుచున్నారు

చౌ॥ కవిత బిభేక ఏక నహిఁ మోరేఁ ।
 సత్య కహాఁ లిఖి కాగద కోరేఁ ॥

తా॥ ఇందులో కావ్యసంబంధమైన జ్ఞానము నాకు లేదు నేను శవభూర్వ
కముగా సత్యమునే ఎంచుచుంటిని దానిని వ్రాతమూలముగ లిఖించుచున్నాను

దో॥ భనితి మోరి సబ గున రహిత బిస్వ బిదిత గున ఏక ।
సో బిచారి సునిహాహిఁ సుమతి జిన్హ కేఁ బిమల బిబేక ॥ 74

తా॥ నారచన ఎమన్తగుణరహితమైనది కాని దానిలో జగత్సృష్టిమైన
యొకగుణ మున్నది అంతేచాలును సద్బుద్ధిగలిగినవారయి, వివేకవంతులు
ఇందలి నిర్మలజ్ఞానమునుగూర్చి వివేచరు

చో॥ ఏహి మహాఁ రఘుపతి నామ ఉదారా ।
అతి పావన పురాన శ్రుతి సారా ॥
మంగల భవన అమంగల హరి ।
ఉమా సహిత జేహి జపతి పురారీ ॥ 75

తా॥ ఈ రామచరితమునందు శ్రీరామనామస్మరణ యున్నది కాన
సత్యంతపవిత్రమైనది వేదపురాణముల సారమున్నది మంగళకరమైనది అమం
గళమును హరింపజేయునది అందులకేగదా పార్వతీసమేతముగా శివుడు రామ
నామజపమును చేయుచుండును

చో॥ భనితి బిచిత్ర సుకబి కృత జోఁకా ।
రామ నామ బిను సోహ న సోఁకా ॥
బిధుబదనీ సబ భాఁతి సఁవారీ ।
సోహ న బసన బినా బర నారీ ॥ 76

తా॥ ఇందువచనమై, సర్వాభరణభూషితమై యొప్పుదు యువతీలలామ
వస్త్రములులేకుండిన రాజింపదు గదా! అదేవిధముగ నెంతటి మహాకవిచే రచింప
బడిన యుత్కృష్టమైన కవిత్వమైనను సరే రామనామములేక శోభిల్లుదు

చో॥ సబ గున రహిత కుకబి కృతి బానీ ।
రామ నామ జస అంకిత జానీ ॥
సాదర కహహిఁ సునహిఁ బుధ తాహి ।
మధుకర సరిస సంత గునగ్రాహి ॥ 77

తా॥ ఎంతటి తుకవికృతవాణియైనను, సర్వగుణరహితమైన కవిత్వమైనను శ్రీరామాంకితము చేయబడినచో, బుద్ధిమంతు లాదర్శపూర్వకముగ నాల కింతురు పరింతురు భ్రమరములు పుష్పమునందుండు మకరందమునుగ్రోలు చందంబున సజ్జను లిందిలినుగుణములను గ్రహింతురు

చౌ॥ జడపి కలిత రస ఏక ఉ నాహిఁ ।

రామ ప్రతాప ప్రగట ఏహి మూహిఁ ॥

సోఁ భరోస మోరేఁ మన ఆవా ।

కేహిఁ న సుసంగ బడప్పను పొవా ॥ 78

తా॥ కావి, నా రచనలో కవిత్వమునకు వలయు రస మున్నది శ్రీరామ పీరువిప్రతాపము ప్రకటితరూపమై యున్నది సత్సంగత్వమువలన గొప్పతన మును పొందినవా రెవరు? రణధీరుడైన రామచంద్రుడండగ నుండగ భయము లేదనియు యశమునకు లోటులేదనియు శ్రీవారు చెప్పుచున్నారు

చౌ॥ ధూమఉ తజఞ సహజ కరుఆఈఁ ।

అగరు ప్రసంగ సుగంధ బసాఈఁ ॥

భనీతి భదీస బస్తుభలి బరనీ ।

రామ కథా జగ మంగల కరనీ ॥ 79

తా॥ ధూమముగూడి అగరువత్తుల సంస్కరమువలన తన చిటచిటలాడు (కట) స్వభావమును విడిచిపెట్టును నాకవిత్వము నిక్కముగ రసవత్తరమైనది గాదు కావి, యిందులో జగత్కల్యాణమును జేకూర్చు సుత్తమవస్తువు పర్ణింప బడియున్నది దీని నెల్లరు పరింతురుగాక :

వి॥ పొగవచ్చునపుడు సామాన్యముగా కటువుగను నాసా పుటముబాధించు చిటచిటమను శబ్దమువచ్చుట మనకందరికి విదితమే కాని యాపొగయే అగరువత్తుల సంస్కరమున వచ్చినపుడు పరిమళము వెదజల్లును

శ్రీతులసీదాసు తనకవిత్వమును సాధారణముగవచ్చు పొగకు బోల్చినారు శ్రీరామకథను - అగరువత్తులకు బోల్చినారు తాము చేయుకవిత్వము(పొగ) శ్రీరామకథయనెడి అగరువత్తులతోకూడినది కాన తప్పక సుఖశాంతులనెడి పరిమళమును వెదజల్లుననిరి

భం॥ మంగల కరని కలిమల హరని తులసీ కథా రఘునాథ కీ ।
గతి కూర కలితా సరితి కీ జ్యోతి సరిత పావన పాథ కీ ॥
ప్రభు సుజన సంగతి భనితి భలి హోళహి సుజన మన
భావనీ ।

భవ అంగ భూతి మసాన కీ సుమిరత సుహావని పావనీ॥80

తా॥ శ్రీగోస్వామి తులసీదాసీ విధముగ జెప్పుచున్నారు శ్రీరఘునాథుని చరిత్రము కల్యాణప్రదమైనది కలియగములోని పాపములను హరించునది ఈ రీతిలేని కవితారూపమైన వదియొక్కగతి పవిత్రమైన గంగానది గతివోలె ఎంకర టింకరగ నున్నది శ్రీరామచంద్రుని యశము గానముచేయబడుటచే ఈ కవిత్వము నుండిరమై సజ్జనులనుంబును చూరగోనును శృశానమునందుండు నపవిత్రమైన బూడిటకూడ శ్రీమహాదేవుని యంగంబున బూయబడినపుడు పవిత్ర మగును స్మరణమాత్రమున పవిత్రత చేకూర్చునదియగును శ్రీరామచంద్రుని గూర్చినగాథ కాన, ఇది అత్యంతపవిత్రమైనది

దో॥ ప్రియ లాగిహి అతి సబహి మమ భనితి రామ జన సంగ ।
దారు బిగారు కి కరళ కోట బందిఅ మలయ ప్రసంగ॥ 81

తా॥ ఏ విధముగ మలయపర్వతపు మారుతసంగమమువలన ఆ ప్రదేశమున పెరుగు వృక్షములుగూడ చందనసువాసన వెలుజల్లుచు విందినీయములై పరలునటుల శ్రీరామయశముతో నొప్పురు నా కవిత్వ మెల్లరకును ప్రీతిపాత్రమైనది

వి॥ మలయపర్వతి మారుత సంగమమువలన సామాన్యవృక్షములుగూడ చందన పరిమళబరితములై యొప్పురు చందంబున

శ్రీరామయశముతోగూడిన కవిత్వము పవిత్రము మరియు ప్రీతికరమని భావము

దో॥ స్వామి సురభి పయ బిసద అతి గునద కరహిఁ సబ పాన ।
గిరా గ్రామ్య సియ రామ జన గావహిఁ సునహిఁ సుజాన॥82

తా॥ మంచిజాతికిచెందిన గోవు నల్లగనుండినను దాని క్షీరము తెల్లగను, శ్రీష్ఠముగ నుండును గోవు నల్లగనున్నదిని తెలిసియు జనులు క్షీరమును నేపించురు అవిధముగ గ్రామ్యభాషయందున్న యీ రచన శ్రీసీతారామల యశమును వాటుచున్నది కనుక బుద్ధిమంతుడైన వార లుత్సాహముతో దీనిని గానముచేసి యానందింతురు

చో॥ మని మానిక ముకుతా భవి జైసి ।
అహి గిరి గజ సిర సోహ న జైసి ॥
నృప కిరీట తరునీ తను పాళు ।
లహహిఁ సకల సోభా అధికాళు ॥ 83

తా॥ మణులు, మాణిక్యములు, యుత్కములు సహజముగ కాంతివంతమైనవి అమణులు పాముపడగపై, పర్వతములపై, గజరాజుమస్తకముపై నున్నపు డనుకొన్నంత శోభ నీయపు మణులు రాజకిరీటమున పొదిగబడినపుడును, యువతీమణి యాభరణరూపమున ధరించినపు డత్యంతశోభ నొనగును

చో॥ తె సేహిఁ సుకలి కలిత బుధ కహహిఁ ।
ఉపజహిఁ అనతి అనత చలి లహహిఁ ॥
భగతి హేతు బిధి భవన బిహాళు ।
సుమిరతి సారద అవతి ధాళు ॥ 84

తా॥ అటులనే ప్రతిభావంతుడైన కవియొక్క కవిత్వమొకచోట సుతప్త స్పష్టమై యొకచోటినుండి మరొకచోట శోభ నిచ్చునని వివేకవంతులు చెప్పెడిరు

కవిత్వారంభమున కవి సరస్వతిని స్మరించును అట్లు వాగ్దేవియైన సరస్వతిని స్మరించినంతనే ఆమె బ్రహ్మలోకమును విడచి భక్తునియభీష్టము నెరవేర్చుటకై పరుగిడుచు ఎచ్చును

వి॥ సుకవియొక్కకవిత్వ మొకచోట నుత్పన్నమై యొకచోటి నుండి మరియొకచోట శోబనిచ్చుననగా కవియొక్క వాణీద్వారా వెలువడిన కవిత్వము ఎక్కడ ప్రచారము, సదాదర్శము, గ్రహణము అనుసరణయుండునో యక్కడ శోభించునని భావము

చౌ॥ రామ చరిత సర బిను అన్త వావఁ ।

సో శ్రమ జాళి న కోటి ఉపావఁ ॥

కలి కోబిద అస హృదయఁ బిచారీ ।

గావహఁ హరి జన కలి మల హరీ ॥

85

తా॥ అట్లు పరుగిడుచువచ్చిన శారదాదేవి రామచరితరూపసరోవరములో స్నానమాచరింపనిదే కోటియుపాయముల చేతనైనను ఆమెకు కలిగిన యలసట తీరదు

కవులు, పండితు లావిధముగ విచారించినవారై కలియుగ పాపములను హరించు శ్రీహరియశమును గానము చేయుచున్నారు

వి॥ కవి పిలిచిన తోడనే బ్రహ్మలోకమునుండి విచ్చేసిన సరస్వతీదేవి, కావ్యము బ్రగవానుని గూర్చినదగుట సంతసముతో ప్రసన్నురాలై నదనిభావము

చౌ॥ కిష్టేఁ ప్రాకృతి జన గున గానా ।

సిర ధుని గిరా లగత పభితానా ॥

హృదయ సింధు మతి సీప సమానా ।

స్వాతి సారదా కహహిఁ సుజానా ॥

86

తా॥ ప్రాపంచికసంబంధులైన మానవులను క్షీరించినపుడు వాగ్విరియైన సరస్వతి నే నిత డాహ్వానించినంతనే యెందులకు పచ్చితినో యని చింతించి తాను పచ్చినందులకు పశ్చాత్తాపపడును

బుద్ధిమంతుడైనవారు హృదయమును నముద్రమునకు, బుద్ధిని ముత్తైపు చిప్పకు, సరస్వతిని స్వాతిసక్షత్రమునకు బోల్చియున్నాడు

వి॥ సముద్రమునందు ముత్తైపు చిప్పలుండును స్వాతి సక్షత్రమున ముత్తైపు చిప్పయందు పడు బిందువు ముత్యమగురీతి హృదయములో బుద్ధివికాసము కలిగి సరస్వతీదేవి ప్రసన్నురాలైనచో కావ్యము నవరసజరితమై యెల్లర హృదయములు మారగొనునని కవి హృదయము

చౌ॥ జౌఁ బరషళి బర బారి బిచారూ ।

హోహిఁ కలిత ముకుతామని చారూ ॥

87

తా॥ హిఁ ముత్తైపుచిప్పలలో శ్రేష్ఠకవితారూపమైన జలబిందువు లెప్పుడు పడునో అప్పుడు ముక్తామణితో సమానమై మనోజ్ఞమైన కవిత్య ముద్భవించును

దో॥ జుగతి బేధి పుని సోహిఅహిఁ రామ చరిత బర తాగ ।

పహిరహిఁ సజ్జన బిమల ఉర సోభా అతి అనురాగ ॥ 88

తా॥ కవితారూపమైన ముత్యపుచిప్పనుండి యుక్తితో భేదించుకొని మరల రామచరిత్ర నుండిరమైన దారముగనై ముత్యములందు గ్రుచ్చబడిన కరువా అ ముక్తా హరమును సజ్జనులు కంఠహరముగ ధరింతురు నిర్మలహృదయముగల సజ్జను లా హరమును ధరించినంతనే యనురాగరూపమై కోధ కలుగును

వి॥ సూర్యవంశము - రత్నమువంటిది రామాయణాది గ్రంథములు - రంధ్రముల వంటివి వాల్మీక్యాది సూరులు - వజ్రసూచివంటి వారు. తాను (కాళిదాసు) దారమువంటివాడని కాళిదాసు రఘువంశ కావ్యారంభమున రత్నవజ్రసూత్రోపమానములచే సూర్యవంశచరిత్రను రామాయణాది గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమును విపులీకరించెను శ్రీరామ చరితమానసమునందు తులసిదాసు రామచరిత్రను - దారమునకును, కవిత్వమును - ముత్యపుచిప్పలకును బోల్చినారు ఇటు 'మణో వజ్ర సముత్కిరే సూత్రస్యేవాస్తి మే గతి. యన్న కాళిదాస సూక్తి అను సంధేయము

శ్రీరామచరిత్రయన్న ముక్తాహారమును ధరించుటకు పాత్రులైన - వారలు శ్రీరామపాదసేవాతత్పరులే యన్న మరియొకభావమిచ్చుట ధ్వనించుచున్నది

చౌ॥ జీ జనమే కలికాల కరాలా ।

కరతిబ వాయస బేష మరాలా ॥

చలతి కుపంధ బేద మగ చ్ఛాండే ।

కపట కలేవర కలిమల భాండే ॥

89

తా॥ కలియుగము పాపముల కాటవట్టయ్యింది కల్మష భూయిష్టమైనది కలియుగమునందు జన్మించినవారలు వేషమార్గముల ననుసరించుట కిచ్చగించక అధర్మపరులై అవినీతికి పాల్పడుదురు

వారి వేషము మాత్రము చూచుటకు హంసవలె రమణీయముగ నుండును కాని వారివర్మల వాయసము లె నల్పముగను హేయముగ నుండును

వి॥ హంస పక్షిజాతులలో నుత్తమమైనది, వాయసము పక్షిజాతులలో హీనమైనది అటులే కలియుగమున నుండువారలు మానస సరోవరమునందు విహరించు హంసవలె, బాహ్యమున గొప్పవారుగను, ధర్మపరులుగ నగుపింతురు కాని, వారు చేయు పనులు మాత్రము వాయసము అశుచియైన అహారమును తినునట్లు హీనముగనుండి, ఇతరులకు వారు హాని కలిగించువారై యుందురు

చౌ॥ బంచక భగత కహాణి రామ కే ।

కింకర కంచన కోహ కామ కే ॥

త్తిన్త మహా ప్రథమ రేఖ జగ మోరీ ।

ధీంగ ధరమధ్వజ ధంధక ధోరీ ॥

90

తా॥ శ్రీరామవిక్రమముని చెప్పడు నితరులను మోసగించి ధనమును స్వీకరించువారలు కామ, క్రోధ, లోభములకు దాసులైనవారలు కపటత్వముతో జీవనము సలుపువారలు ధర్మసంస్థాపన చేయుదుమని యధర్మపు ధ్వజముల నెగురివేయువారలు

శ్రీరామ 4

కలుషాత్మకైన యీ ప్రాపంచిక జనులలో ప్రప్రథమముగ నన
రెక్కింపవచ్చును

వి॥ పై నుడివిన శ్రీ తులసీదాసస్వామివారి మాటలను బ
మాడ అయన ఎంతటి నిరహంకారియో తెలియనగును ఇటువం
భావములే శ్రీత్యాగరాజస్వామి రచించిన కీర్తనలయందు గా
వచ్చును కలుషాత్మకై దుష్కర్మయుతుడై, పలుమారు దుర్బాషిం
ఇలలో బ్రక్షాగ్రేసరులలో వేషియై త్యాగరాజ పూజిత “నే నెం
వెదకుదురా హరి” యనివారు గానము చేసిరి పరమభక్తాగ్రేసరు
విరాజిల్లుచు తాను బ్రక్షాగ్రేసరులలో వేషధారియని నుడివిరి

కనుక మహాత్ముల జీవితము లత్యంతపవిత్రమైనవి వా
స్మరణమాత్రముననే మనము కూడ సుఖశాంతులను పొందెదము

చౌ॥ జౌఁ అవనే అవగున నబ కహహఁ ।

బాడఇ కథా పార నహిఁ అహహఁ ॥

తాతే మైఁ అతి అలప బఖానే ।

థోరే మహుఁ జానిహహిఁ సయానే ॥

తా॥ నేను నా దుర్గుణములను జెప్పును పోయిన యెడల కథ చాల పె
యగును ఈ కథ సమస్తగావించితేను నేను కొన్నిదుర్గుణములను మాత్రమిం
వర్ణన చేసితిని బుద్ధిమంతులకు కొంత చెప్పిన చాలును వారు చెప్పిన దానికన
నధికముగనే యవగాహన చేసికొనెదరు

చౌ॥ సముర్ని బిబిధి బిధి బినతీ మోరీ ।

కోఉ న కథా సుని దేఇహి ఖోరీ ॥

ఏతేహు పర కరిహహిఁ జే అసంకా ।

మోహి తే అధిక తే జడ మతి రంకా ॥

తా॥ నా వివిధ ప్రార్థనలనాలకించి యెవరును నీకథను విని దోషము లారోపింపకుండెదరు గాక! ఇంత చెప్పినను వినక విమర్శించువారలు నాకన్న వారధికమూర్ఖులనియు బుద్ధిలో పేలవనివంటివారలనియు చెప్పవచ్చును

చౌ॥ కబి న హోఁఉఁ నహిఁ చతుర కహోవఁఉఁ ।

మతి అనురూప రామ గున గావఁఉఁ ॥

కహఁ రఘుపతి కే చరిత అపారా ।

కహఁ మతి మోరి నిరతి సంసారా ॥

93

తా॥ నేను కవిని గాను, షతురుదను గాను నాబుద్ధినుసారముగ శ్రీరామ చరితమును గానము చేయుచున్నాడను శ్రీరామచంద్రుని యపారమైనచరిత్ర ఎక్కడ? ప్రాపంచిక విషయములం దాసక్తిగల నాబుద్ధి ఎక్కడ?

వి॥ ఇక్కడ శ్రీకాళిదాస మహాకవి శ్రీరఘువంశమునందు చెప్పిన మాటలు 'కృష్ణ సూర్య ప్రభవో వంశః, కృష్ణాల్పవిషయా మతిః' అను వానిని మరల స్మరింప జేయుచున్నవి

చౌ॥ జేహి మారుతఁ గిరి మేరు ఉడాహిఁ ।

కహహు తూల కేహి లేఖే మాహిఁ ॥

సముర్ముత అమితి రామ ప్రభుతాళః ।

కరత కథా మన అతి కదరాళః ॥

తా॥ ఎంతటి సుడిగాలి పీచినను, సుమేరువర్షత్ర మెగురగలదా! అంతటి మహావర్షతమునెదుట దూదితో నింపబడిన ఎస్తు వే లెక్కలోనికి వచ్చును; అని భావించినవాడై, శ్రీరామయక మగాధమైనది, మహత్తరమైనది బాగుగా దెలిసికొన్నవాడ నగుటచేత ు కథారచనభయండు పురోగమించుటకు నేను సంకోచించు చున్నాడను

దో॥ సారద సేన మహేన బిధి ఆగమ నిగమ పురాన ।

నేతి నేతి కహి జాను గున కరహిఁ నిరంతర గాన ॥ 95

తా॥ సరస్వతి, అదిశేషులు శివబ్రహ్మదులు, వేదశాస్త్రపురాణముల
నిరంతరము నేతి నేతి (నీవిదికాదు, నీవిదికాదు) అని చెప్పుచు నెవఁ
గుణగానము జేయుచున్నారో (ముందు దోహతో అన్వయము),

చౌ॥ సబ జానత ప్రభు ప్రభుతా సోఈ ।

తదపి కహేఁ బిను రహా న కోఈ ॥

తిహోఁ బేద అస కారన రాఖా ।

భజన ప్రభాఁ బాఁతి బహు భాషా ॥

96

తా॥ శ్రీరామచంద్రునిమహిమ ఎద్దులకు విదితమైనదే! భక్తులు రామ
భజన చేయనిదే జీవింపరు భజప్రభావమునుగూర్చి వేదములుగూడ జెప్పి
యున్నవి భగవంతుని యసారగుణములను, మహిమను సంపూర్ణముగ వర్ణించుట
ఎవ్వరికిని సాధ్యముకాదు ఎల్ల, శ్రీరాము డింటు, కాని కొంతపరకైనను
భగవన్నామ ముచ్చరించుట శ్రేయస్కరము అవశ్యకము కనుక భగవానుని
గుణగానరూపమైన భజనప్రభావ సత్వద్భుతమైంది భజన ప్రభావమును గూర్చి
వివిధశాస్త్రములలో జెప్పబడియున్నది భగవన్నామసంకీర్తనమును కొంతసేపు
చేసినచాలును భవసాగరమునుండి తరించుము

చౌ॥ ఏక అనీహ అరూప అనామా ।

అజ సచ్చిదానంద పర ధామా ॥

భ్యాపక బిస్వరూప భగవానా ।

తేహిఁ ధరి దేహ చరిత కృతి నానా ॥

97

తా॥ సరమేశ్వరు డొక్కఁడు ఇచ్చారవాతుడు రూపరహితుడు, నామ
రహితుడు, అభవుడు, సచ్చిదానందుడు, సరంధాములు విశ్వరూపుడు ఈ
భగవానుడే దివ్యశరీరమునుదాల్చి యద్భుతలీలలను గావించెను కనుక లీలా
మానుషస్వరూపుడు

చౌ॥ సో కేవల భగతన హిత లాగీ ।

పరమ కృపాల ప్రసత అనురాగీ ॥

జేహి జన పర మమతా అతి ఛోహూ ।

జేహిఁ కరునా కరి క్షిప్త న కోహూ ॥

98

తులసిదాసుయొక్క దీనత్వము-రామభక్తి యుతి మైన కవిశామవామి

58

తా|| భగవానుని లీలలు కేవలము భక్తుల వాతము కోరియే కనుకనే భగవానుడు కృపాసాగరుడు, శరణాగతపత్నలుడు భగవానునకు భక్తులపై ప్రేమానురాగములు మెండు కనుకనే భక్తులనొకసారి కటాక్షించిన తరువాత వెప్పుడు వారిపై నాగ్రహము ఎఱుఁగలేదు

వి|| భక్తుల నుద్ధరించుటకే భగవాను డవతరించునది భగవంతునియందలి పరమప్రేమయే భక్తి యనబడును ఈ భక్తి భగవదనుగ్రహమువలన, మహాత్ములదయవలన మనకు కలుగును భక్తులను భగవంతు డొక్కమారు కరుణించెనేని మరల నెప్పుడును వారి నుపేక్షించడని శ్రీతులసిదాసు పచించుచున్నాడు భగవత్కృప సర్వత్ర ప్రసరించుగాక ! భగవద్భక్తి సర్వత్ర వృద్ధి నొందుగాక !

చౌ|| గయీ బహోర గరిబ నేవాజు ।

సరల సబల సాహిబ రఘురాజు ॥

బుధ బరనహి హరి జన అన జానీ ।

కరహి వునీత సుసల నిజ బానీ ॥

99

తా|| శ్రీరామచంద్రప్రభువు పోగొట్టుకున్న పిస్తువును మరల ప్రాప్తంప జేసెడివాడు, దీనబంధువు, సరళచిత్తుడు, సర్వశక్తిమంతుడు సర్వులకు ప్రభువు సర్వగుణసంపన్నుడని తెలిసికొన్నవారు గనుకనే బుద్ధిమంతులు శ్రీహరి యశమును పర్యవేక్షింప తమవాణిని పవిత్రముచేసికొని యుత్తమఫలమగు మోక్షమును, దుర్లభమైన భగవత్ప్రేమను పొందుచున్నారు

చౌ|| తేహిఁ బల మైఁ రఘుపతి గున గాధా ।

కహిహాఁ నాఁ రామ పద మాధా ॥

మునిస్త్ర ప్రథమ హరి కీరతి గాయీ ।

తేహిఁ మగ చలత సుగమ మోహి భాయీ ॥

100

తా|| ఇది మహామయొక్క యథార్థవిర్ణామము గాదు కాని, మహాఫలము నొనగునది భజనయని దెలిసికొని భగవత్కృపయను బలముచేత నేను శ్రీరామ

పాదిపట్టములకు సమస్కరించి శ్రీరఘునాథునియపారి గుణగాతలను జెప్పెదన
శ్రీవాల్మీకి వ్యాసాదిమునులు పూర్వము వారికిర్చిని గానము చేసినారు సోదర
లారా ! ఆ మార్గమునందు నడుచుటయే నాకు శ్రేయస్కరము

దో॥ అతి అపారి జే సరితి బర జౌఁ నృప సేతు కరాహిఁ ।
చణి విశీలికఁ పరమ అఘు బిను శ్రమ పారహి జౌహిఁ ॥

101

తా॥ అత్యంత శ్రేష్ఠమైన పెద్దదు బున్నవి ఆ దులను దాటుటకు
రాజులు ఎంతెని లేర్పరచియున్నాట లేపలము అల్పజీవులు చిన్నచీమలుకూడ
ఆ వంతెనపై నారోహించి శ్రమలేకయే దాటిపోవుచున్నవి ఈ ప్రకారము
మునులయొక్క పరస్పరసహాయముతో నేనుకూడ శ్రీరామచరిత్రమును సహజముగ
ఎరించెదను

వి॥ వాల్మీకి మొదలయినకవులు రచించిన రామాయణాది
గ్రంథముల ననుసరించి తానును రమువంశమును వర్ణించెదనని
కాళిదాసు రమువంశకావ్యమును రచించెను వాల్మీకి వ్యాసాది
మునులు నడచినమార్గమున బోవుటయే తనకు శ్రేయస్కరమని కవి
హృదయము

అథ వా కృతవాగ్ధ్వారే ఎంతేస్మిన్ పూర్వసూరిభి అన్న
కాళిదాసనూక్తి ఇటు అనుసంధేయము

చో॥ ఏహి ప్రకార బల మనహి దేఖాఈ ।
కరిహఁ రఘుపతి కథా సుహాఈ ॥
బ్యాస ఆది కలి పుంగవ నానా ।
జిహ్వా సాదర హరి సుజన బఖానా ॥

102

తా॥ సవిధముగ ఎన్నోదైర్యమును చెప్పుకొని నా మనోబలముతో
శ్రవణానందకరమైన శ్రీరఘునాథ చరితమును రచింతును భక్తిపూర్వకముగను

తులసిదాసుయొక్క దిగ్విజయ-రామభక్తియుతమైన కవితామహామయం ౪౮
 ఆదిరముతోను శ్రీహరియశమును వర్ణించినారు కాన వ్యాసాదిమును లుక్తమ
 కవులై రి

కవులకు వందనములు

చౌ॥ చరన కమల బందఉఁ తిన్త కేరే ।
 పురవహుఁ సకల మనోరథ మేరే ॥
 కలి కే కలిన్త కరఉఁ పరనామా ।
 జిన్త బరనే రఘుపతి గున గ్రామా ॥ 103

తా॥ నేనటువంటి పరమశ్రేష్ఠుడైన కవుల పాదపద్మములకు ప్రణమిల్లు
 చున్నాడను వారు నామనోరథమును పూరించెదరుగాక! కలియగమనందుండు
 కవులకుకూడ నేను సమస్కరించుచున్నాడను వారుకూడ శ్రీరఘునాథునిగుణ
 సంపదనుకూర్చి వర్ణించియున్నారు కనుక ఎంపిసియులే!

చౌ॥ జే ప్రాకృతి కలి పరమ సయానే ।
 భాషాఁ జిన్త హరి చరిత బఖానే ॥
 భయే జే అహహిఁ జే హోఽహహిఁ అగేఁ ।
 ప్రనవఉఁ సబహి కపట సబ త్యాగేఁ ॥ 104

తా॥ ఎవడు వివేకవంతుడో వాడు స్వభావసద్ధముగ ప్రాకృతికవియై
 శ్రీహరిచరిత్రను వర్ణించువాడుగ నున్నాడు అటువంటి కవులు వూర్వముగూడ
 నుండిరి పర్తమానకాలములో నున్నారు భవిష్యత్కాలమున నుండగలరు
 భూత, పర్తమాన, భవిష్యత్తుల నుండెడి కవులకు నేను నిష్కపట భావముతో
 ప్రణామము లర్పించుచున్నాడను

చౌ॥ హోహు ప్రసన్న దేహు బరదానూ ।
 సాధు సమాజ భగిని సనమానూ ॥
 జో ప్రబంధ బుధ నహిఁ ఆదరహిఁ ।
 నో శ్రమ బాది బాల కలి కరహిఁ ॥ 105

తా॥ బుద్ధిమంతులైనవారి లే కవిత్వము నాలింపరో, దానికొరకు
మూర్ఖులైనకవులు వ్యర్థపరిశ్రమ చేసెదరు కావున సాధుసమాజములో
కవిత్వమున కొకగొరవస్థానము లభించనట్లు నన్యాయము జరుగునట్లు నా
మీరెల్లరు పరమమును బ్రసాదించెదరుగాక ।

చౌ॥ కీరతి భనితి భూతి భలి సోతః ।

సురసరి సమ సబ కహః హితి హోతః ॥

రామ సుకీరతి భనితి భద్రేసా ।

అనమంజన అన మోహి అద్రేసా ॥

106

తా॥ ఎల్లరికు వాతము చేయారైడి పవిత్రమైన గంగవోలే, కీర్తి,
కవిత్వము, సంపద ఉత్తమోత్తమమైనవి శ్రీరామచంద్రునికీర్తి యనంత
మైనది, మంగళకరమై, నర్వులకును అనంబము నొసగునది నా కవిత్వ
మనమంజనమైనది

శ్రీరామయత మంతమైనది నాకవిత్వ మనమంజనమైనది ॥ రెంటికిని
పొత్తు కుదురదని నేను (శ్రీతులసీదాసు) చింతిల్లుచున్నాడను

చౌ॥ తుష్టూరీ కృపాః సులభ సోః మోరే ।

సిఱిని సుహృవని టాట పటోరే ॥

107

తా॥ కాని, పండితోత్తములారా : మీ కృపవలన నాకన్నీయు సుగమ
మగును పట్టువస్త్రముపై జేసిన కుట్టువని యంబముగ నుందును అటులే
మీ కృపవలన నాకవిత్వము రాణించును

వి॥ పట్టువస్త్ర మెల్లరచే నాకర్పి - పబడిను దానిపై జరీతో
కుట్టిన పుష్పములు, లతలు, ఆకాలు దానిశోభను ఇనుమడింప
జేయును అటులే ఎడితుల కృపచే తమ కవిత్వ మధికముగ
రాణించునని శ్రీశ్రీతులసీదాసు నుడుపుచున్నాడు

దో॥ సరల కవిత కీరతి బిమల సోః ఆదరహిః సుజాన ।

సహజ బయర బినరాఘ రిపు జో సుని కారహిః బఖాన॥108

తా॥ ఉతురులై వారలు, సరళమైన కైలిలో నిర్మలపరిశ్రమను
వర్జించు కవిత్వమునే యాచరింతురు అటువంటి కవిత్వమును వినిన తరువాత
శత్రువులుగూడ స్వాభావికమైన వైరమును మరచి ప్రశంసించురు

దో॥ సో న హోథి బిను బిమల మతి మోహి మతి బల అతి ధోర ।

కరహు కృపా హరి జన కాహుఁ పుని పుని కరఁ

నిహోర ॥ 109

తా॥ అటువంటి కవిత్వము నిర్మలహృదయములేనిదే సాధ్యపడదు
అయితే నాకు బుద్ధిబలము వికాసము చాలదు అందులకే మాటిమాటికిని మిమ్ము
ప్రార్థించుచుంటిని కవులారా! సాదునజ్ఞులారా! మీరు యందు కృపజూపినచో
శ్రీహరియశమును సర్వంప గలుగుదును

దో॥ కబి కోబిద రఘుబర చరితి మానస మంజు మరాల ।

బాలబినయ సుని సురుచి లఖి మో పర

హోహు కృపాల ॥ 110

తా॥ ఎవి, పండితోత్తములారా! మీరు శ్రీరామచరిత్రమనేడి మానస
సరోవరమునందు సుందరిమైన హంసలవంటివారు నమ్ము బాలకునిగా భావించి
నా ప్రార్థనల వలకించి, నాకోరికను మన్నించి నాయందు కృపజూపుదురుగాక!

వి॥ శాశ్వతసుఖమనెడి జలమునకు స్థానమైనదియు, మిక్కిలి
నిర్మలమైనదియు, పద్మములకు ఆధారమైనదియు, నిత్యము రాజ
హంసలచేత సేవింపబడు మానస సరోవరమువోలె శ్రీరామచరిత్రమనెడి
మానససరోవర మత్యంత పవిత్రమైనది ఇందుమునిగిన తాపము,
పాపము, బంధమును తొలగును, శాశ్వతసుఖము ప్రాప్తించును
రాజహంసలు సరోవరమునందే యెల్లప్పుడు విహరించునుగదా!
రామనామామృతమును నిరంతరము పానము జేసెడివారలు రాజ
హంసలవంటి వారిన్నభావ మిచ్చట స్ఫురించుచున్నది

వాల్మీకి, వేద, బ్రహ్మలకును, శివపార్వతులకును
పందనసమర్పణము

సోరట బందఁగఁ ముని పద కంజ రామాయన జేహిఁ నిరమయఁగఁ ।

సఖర సుకోమల మంజు దోష రహిత దూషన సహిత ॥ 111

తా॥ నేను వాల్మీకిమహర్షి పాదములకు నమస్కరించుచున్నాడను వాడు రామాయణమును పదమమగ రచించిరి ఆ రామాయణమునందు ఖరదూషణాదులను గూర్చిన ఐరిత్ర కోమలముగను సుందరముగ నున్నది రాక్షసవరిత్ర గూడ అందులోనున్న భూషణముగ దోషరహితముగ నున్నది

సో॥ బందఁగఁ చారిఁగ జేద భవ బారిధి బోహిత సరిస ।

జిన్నహి న సపనేహుఁ భేద బరనత రఘుబర

బినద జసు ॥ 112

తా॥ నేను ఐతుర్వేదములకు నమస్కరించుచున్నాడను వేదములు మానవులను సంసారసాగరమునుండి తరింపజేయుటకు నావవంటివి ఎవరు శ్రీరము నాథుని నిర్మలయశమును ఎర్ఠ్యసల్పటకు ప్రారంభింతురో వారికి స్వప్నములో గూడ దుఃఖము సంభవింపదు

శ్రీరామస్మరణ సంసారసాగరమును తరింపజేయుటకు నావవంటిది

సో॥ బందఁగఁ బిది పద రేను భవ సాగర జేహిఁ కన్త జహఁ ।

సంత సుధా సని ధేను ప్రగటే ఖల బిష బారునీ ॥ 113

తా॥ నేను నృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకు నమస్కరించుచున్నాడను బ్రహ్మయే ఖిలసాగరము నుత్పన్నము చేసాడు అందు (1) సజ్జనరూపమైన అమృతము, చంద్రుడి, కామధేనువు ఉబ్బిందినవి (2) దుష్టమానుషరూపమైన విషము మదువు ఉత్పన్నమైనవి

వి॥ చతుర్ముఖుడైన బ్రహ్మ యీ ప్రపంచమును సృజించెను ఇందు ౧ నృపుతము, చంద్రుడు, కామధేనువువంటి పవిత్రులైన

సజ్జనులుగలరు విషము, మధువువంటి దుర్జనులు గలరు దేవతలు
 ధీరసముద్రమును మథించి అమృతమును, చంద్రుని, కల్పవృక్షమును
 బడసినట్లు సజ్జనులుదేదమును మథించి బిగవాసుని లభింపజేసికొను
 చున్నారని యభిప్రాయము

కోరినకోర్కె లొసగునది కామధేనువు, చీకటిని పాఱదోలి
 వెన్నెలను ప్రసరింపజేయువాడు చంద్రుడు, అమృతసేవనము వలన
 జన్మరాహిత్యమైన సచ్చిదానంద స్థితి కలుగును అమృతము, కల్ప
 వృక్షము, కామధేనువువంటివారు సజ్జనులు వారితరులకు హితము
 చేకూర్చుచు పరిశుద్ధహృదయులై శాశ్వతానందప్రదమైన భక్తియన్న
 సౌభాగ్యమును బడసినవారు

విషమునుసేవించినచో మృత్యువు తథ్యము మధువు సేవించినచో
 మత్తు కలుగును విషము, మధువువోలె దుష్టులు ఇతరులకు హాని
 చేసెడివారు కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములకు
 దాసులైన వారన్నభావముకూడ ఇచ్చట ధ్వనించుచున్నది

దో॥ బిబుధ బిప్ర బుధ గ్రహ చరన బంది కహంకర జోరి ।
 హోఽప్రసన్న పురవహు సకల మంజు
 మనోరథ మోరి ॥ 114

తా॥ దేవతలు, బ్రాహ్మణులు, పండితులు గ్రహములు-చీరంబరి పాసి
 ములకు బ్రణమిల్లుచున్నాడను నా కరములనుజోడించి నమస్కరించుచున్నాడను
 వీరు నాయందు ప్రసన్నులై నా మనోరథమును వూరించెడుగుగాక !

చో॥ పునీ బందంక సారద సుర సరితా ।
 జుగల పునీత మనోహర చరితా ॥
 మజ్జన పాన పాప హర ఏకా ।
 కహత సునతి ఏక హర అభిభేకా ॥

తా॥ నరన్వరీదేవికిని దేవనదియైన గంగాదేవికిని నమస్కరించుచున్నా
డను చువురును పవిత్రశీలముగలవారు మనోహరచరిత్రగలవారు

అణ్ణాదియైన గంగయందు స్నానమాచరించినను, అచమనముచేసినను
సర్వపాపములనుండియు విముక్తి లగుదురు ఇక నరన్వరీదేవి సుగుణసంపలు
యశమును కీర్తించిను, ఆలకించినను అజ్ఞాములహరణమగును

చౌ॥ గుర పితు మాతు మహేస భవానీ ।

ప్రవచణఁ దీనబంధు దిన దానీ ॥

సేవక స్వామి సఖా సయ పీకే ।

హిత నిరువధి సబ బిధి తులసీకే ॥

116

తా॥ మహేశ్వరుడును, భవానీకిని భక్తిపూర్వకముగ నమస్కరించు
చున్నాడను పీకే గురువులు జననీజనకులు దీనబంధవులు నిత్యముదామ
యెవారిలు శ్రీరామచంద్రుని నెలకులు, స్వామి మరియు సఖుడగు ఆ శంక
రుడు నన్ను (తులనదాసుని) కపటరవాతునిగా భావించి వాతము చేకూర్చును

చౌ॥ కలి బిలోకి జగ హిత హర గిరిజా ।

సాబర మంత్ర జాల దిన్ద సిరిజా ॥

అనమిల అఖరి అరథ న జాపూ ।

ప్రగట ప్రభాణ మహేస ప్రతాపూ ॥

117

తా॥ శివ పార్వతులు ఈ కలియుగమునుగాంచి లోకోపకారముకొఱకై
ప్రాక్యతభాషను నిర్మించినారు ఆ మంత్రాక్షరములు సంబంధములేకయుండును
దానిలో అర్థముకూడ చక్కగా నుండదు జప తపముల విశిష్టకూడ గానరాదు
కాని శివానుగ్రహములచే దానిప్రభావము ప్రత్యక్షముగ నున్నది

చౌ॥ సో ఉమేస మోహి పర అనుకూలా ।

కరిహిఁ డధా ముద మంగళ మూలా ॥

సుమిరి సివా సివ పాణి పసాఁ ।

బరనఁ డ రామచరిత చితి చాఁ ॥

118

వాల్మీకి, వేద, బ్రహ్మలకును, శివపార్వతులకును పందసమర్పణము 81

తా॥ ఉమాపతియైన శివుడు నాయందు ప్రసన్నుడై పరమపవిత్రమైన శ్రీరామచరితమును మంగళకరమగునట్లు అనంబ ముత్స్పముచేయునటుల అనుగ్రహించుగాక

ః విధముగ పార్వతీపరిమేశ్వరులను స్మరించి వారియనుగ్రహమును బొంది, అమితోత్సాహమురాగముతోగూడిన చిత్తముగలవాడనై శ్రీరామచరితమును ఎర్జించుచున్నాడను

చౌ॥ భగినితి మోరి సేవ కృపాఁ బిభాతీ ।
ససి సమాజ మిలి మనహుఁ సురాతీ ॥
జే ఏహి కథహి సనేహ సమేతా ।
కహిహహిఁ సునిహహిఁ సముర్ని సచేతా ॥
హోఽహహిఁ రామ చరన అనురాగీ ।
కలి మల రహిత సుమంగల భాగీ ॥

119

తా॥ నక్షత్రములతోగూడి చంద్రుడు రాత్రులయం దెంతశోభాయా మృదుగ నుండునో, అటులే శంకరుని కృపావిశేషమున నా కవిత్వము నెరిస భరితమై, మనోజ్ఞమై యలరారుగాక ।

ః రామకథను ఎవరు భక్తిశ్రద్ధలతో సావధానముగ జెప్పెయిరో, వినె యిరో, సంపూర్ణముగ తెలియకొనెయిరో వారు కలియుగమున సంభవించు పాపముల నుండివిముక్తుడై, శ్రీరామచంద్రునికి ప్రీతిపాత్రు లగుదురు సర్వమంగళకరమైన కార్యములందు భాగస్వాము లగుదురు

దో॥ సపనేహుఁ సాచేహుఁ మోహి పర జౌఁ హర గౌరి పసాఉ ।
తౌ పుర హోఉ జో కహిఉఁ సబ భాషా భగినితి ప్రభాఉ ॥ 120

తా॥ శివపార్వతులు నిజముగ నాట స్వప్నమునందు సాజాత్కరించి యుండిరేని నే నీభాష (ప్రాకృతభాష) కవిత్వప్రభావమును జెప్పితే అది అంతయు సత్యమే ।

వి॥ వారణాసియందు ప్రహ్లాదఘాటు నందొకసద్బ్రాహ్మణు డనిట శ్రీ తులసీదాసు కొంతకాలముండెను శ్రీరామానుగ్రహముచే

శ్రీవారికి కవితాశక్తి యలవడి సంస్కృతమునందు ఆయన పద్య రచన గావించెను కాని, పగలుచేసిన పద్యరచనయంతయు, రాత్రి యగుసరికి తుడిచివేయబడెడిది ఈ విధముగ ప్రతిదినము జరుగుచుండెడిది అష్టమ దివసమున శ్రీవారికి స్వప్నమునందు పరమేశ్వరుడు సాక్షాత్కరించి 'నీ స్వభాషయందు కావ్యము రచింపు' మని నుడువుచుండగ శ్రీవారికి మెలకువ వచ్చెను అంత పార్వతీ పరమేశ్వరులు సాక్షాత్కరించిరి తులసీదాసు వారికి నాష్టాంగనమస్కారము గావింపగ 'నీవు అయోధ్యకేగి ప్రాకృతభాషలో కావ్యరచన గావింపుము నా యాశీర్వాదాలమున నీ కవిత్యము సామవేదము వలె లత్యంత ఫలదాయకమగు నని చెప్పి యంతర్ధానమైరి వారి యాజ్ఞానుసారము తులసీదా సయోధ్యకేతెంచి శ్రీరామచరితమాన సమును రచించెను ఆ కావ్యమును కాశీనగరమునకు దీసికొనిపోయి యొకనాటి రాత్రి విశ్వనాథాలయమునం దుంచెను, ప్రాతఃకాలమున చూడగా ఆ పుస్తకమునందు 'సత్యం, శివం, సుందరం' అను పరమేశ్వరుని స్వహస్తలిఖితమైనయక్షరములు గోచరించినవి అమాటలు శ్రీ తులసీదాసునకు వినపడినవి

శ్రీ సీతారామ ధామ పరికర వందనము

చౌ॥ బందఁగఁ అవధ పురీ అతి పావని ।

సరజూ సరి కవి కలుష నసావని ॥

ప్రసవఁగఁ పురనర నారి బహారీ ।

మమతా జిహ్వా పర ప్రభుహి న ధోరీ ॥

121

తా॥ నే సత్యంశివవ్రతమైన అయోధ్యాపురమునకును, కలియుగపాప ములను నాశముచేయు సరియైనదికిని వందనము లాచరించుచున్నాడను అయోధ్యాపురవాసులనిన కరుణాకరుడైన శ్రీరామన కమితప్రీతి కనుక నేను వారికిగూడ ప్రణతు లర్పించుచున్నాడను

చౌ॥ సియ నుందక అఘ ఓఘ నసాయే ।

లోక బిసోక బనాఱ బసాయే ॥

బందఱఁ కౌసల్యా దిసి ప్రాచీ ।

కీరతి జాను సకల జగ మాచీ ॥

122

తా॥ శ్రీరాముడు తనపురమునందు నివసించు సీతాదేవిని నిందించిన చాకలిని వానిపక్షము వహించిన శ్రీపురుషులపాపములను నాశముగావించి, శోక రహితులనుజేసి వారికికూడ మోక్ష మొసగెను

శ్రీరామజన్మస్థానమైన అయోధ్యానగరమున కౌసల్యరూపమైన తూర్పు దిశకు వందన మాచిరించుచున్నాడను అమెకీర్తి యీ సమస్తజగత్తునందు చిర స్థాయి మైనది

చౌ॥ ప్రగటెఱ జహఁ రఘుపతి ససి చారూ ।

బిస్వ సుఖద ఖల కమల తుసారూ ॥

దసరథ రాఱ సహిత సబ రానీ ।

సుకృత సుమంగల మూరతి మానీ ॥

కరఱఁ ప్రనామ కరమ మన బానీ ।

కరహు కృపా సుత సేవక జానీ ॥

జిస్టహి బిరచి బడ భయఱ బిధాతా ।

మహిమా అవధి రామ పితృ మాతా ॥

123

తా॥ ఎప్పుడు కౌసల్యరూపమైన తూర్పుదిశనుండి విశ్వజగత్తున కానం దము సుఖము నొసగువాడును దుష్టరూపమైన కమలములకు మంచువలె శ్రీరామ చంద్రరూపమైన చంద్రుడుండెనో, అప్పుడు రాజీసహితముగ దశరథమహా రాజు సుకృతమునకు, మంగళమునకును మూర్తిగాభావించి, నేను మనో, వాక్తాయ కర్మలతో వారికి నమస్కరించుచున్నాడను తనపుత్రుడైన నన్ను సేపకునిగా భావించి, నాయందు శ్రీరామప్రభువు కృపజూపుగాక : శ్రీరామప్రభువును స్పృహించిన బ్రహ్మనైపుణ్యము నేనెంతని ఎర్ఠింతును ! శ్రీరాముని జననీజనకులైనందు వలన దశరథుడు-కౌసల్యయును మహిమ కాటవట్టయినవారు వారిభాగ్యమే భాగ్యము ! శ్రీరామజననముతో అయోధ్యానగరముకూడ పావనమైనది

వి॥ కమలములు మంచు కురిసినచో ముకుళించును, చంద్రుని
కాంతి సోకినను ముకుళించును కమలములకు మంచువోలె, చంద్రుని
వోలె దుష్టశిక్షణార్థము శ్రీరామచంద్రుడవతరించెనన్న భాగ మిందు
స్ఫురించుచున్నది

సో॥ బందఁగఁ అవధ భుజుల సత్యప్రేమ జేహి రామ పద ।
బిదురతి దీనదయాల ప్రియ తను త్పన ఇవ పరిహరేఁ ॥

124

తా॥ నేను అయోధ్యాపురాధీశ్వరుడై స శ్రీరామచంద్రుని పాదములకు పండనము
లర్పించుచున్నాడను అతనికి శ్రీరామచంద్రుని పాదపద్మములపై వ్రాసిన మైన
ప్రేమానురాగము లుండెను

పితృవాక్యపరిపాలకుడైన శ్రీరామచంద్రు డరణ్యమునకేగిని మరుక్షణమే
శ్రీరామునియెడఁబాటు సవాంచలేక యతఁడు తనదేహమును పైతము తృణముగా
భావించి త్యాగముచేసెను

చౌ॥ ప్రసవఁగఁ పరిజన సహిత బిదేహరా ।
జాహి రామ పద గూఢ సనేహరా ॥
జోగ భోగ మహా రాఖేఁ గోఁ ॥
రామ బిలోకతి ప్రగటేఁ సోఁ ॥

125

తా॥ నేను పరివారమేతుడైన జనకమహారాజునకు ప్రణామము లర్పించు
చున్నాడను వారికి శ్రీరామపాదపద్మములపై గూఢమైన ప్రేమయండెను జన
కుడు తనయోగమును భోగవిలాసములతో సంపూర్ణమొనరించి, గుప్తముగనుంచి
యుండెను శ్రీరామచంద్రుని దర్శించి తరువాత దానిని ప్రకటితము చేసెను

చౌ॥ ప్రసవఁగఁ ప్రథమ భరత కే చరనా ।
జాసు నేమ బ్రత జాఁ న బరనా ॥
రామ చరన పంకజ మన జాసూ ।
లుబుధ మధుప ఇవ తజఁ న పాసూ ॥

126

తా॥ లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నులతో ప్రథమముగ భరతుని చరణారవిందము లకు ప్రణతు లర్పించుచున్నాడను భరతుని నిష్ఠా, నియములను పర్తింపశక్యము కాదు ఏలన భరతుని మున్ను శ్రీరామచరణకమలములలో ప్రమరమువోలె సమ ర్పణ గావించబడినది భరతునిను న్ను కక్షణమైనను శ్రీరాముని వీడలేదు

వి॥ కమలములలో ప్రమరములుండి ఎరిమళ మాస్వాదించు రీతి, శ్రీరామపాదపద్మములందు భరతుని మానస ముక్తిము గావించబడెనన్న బావ మీదు స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ బందఁజు లభిమన పద జలజాతా ।

సీతల సుభగ భగతి సుఖ దాతా ॥

రఘుపతి కీరతి బిమల పతాకా

దండ సమాన భయఁజు జన జాకా ॥

127

తా॥ నేను లక్ష్మణుని పాపపట్కములకు ప్రణమిల్లుచున్నాడను ఆ పాప ములు చల్లనివి సుందరమైనవి ఖైల కానందును సుఖశాంతుల నొనగనవి

శ్రీరఘునాథకీర్తిరూపమైన సులపతాకములలో లక్ష్మణునియశము, పతాక మును పైకెగురవేయుట కుపయోగించెడి ఎందిమతో సమానమైనది

వి॥ పతాకము నెగుర వేయుటకు దండ ముపకరించును దండములేనిదే పతాక ముండబోదు లక్ష్మణునికీర్తి, ప్రతిష్ఠలు శ్రీరామునియశస్సంపదలలో మిళితమైయున్నవన్న భావము స్ఫురించు చున్నది

చౌ॥ సేష సహస్రసీన జగ తారన ।

జో అవతరణ భూమి భయ తారన ॥

సదా సో సానుకూల రహ మో పర ।

కృపాసింధు సౌమిత్రి గునాకర ॥

128

తా॥ తన సహస్రశరస్సులతో ఈ జగత్తును ధరించిన ఆదిశేషుడే భూ భారమును తగ్గించుటకు లక్ష్మణుడై యవతరించెను ఆదిశేషుడైన సద్గుణా

కరుడైన కృపాసాగరుడైన, సుమిత్రానందుడైన లక్ష్మణుడు నాయందు ఎల్ల
ప్పుడును ప్రసన్నుడగుగాక :

చౌ॥ రిపుసూదన పద కమల నమామీ ।

సూర సుసీల భరతి అనుగామీ ॥

మహాబీర బినవఁ హనుమానా ।

రామ జాసు జన ఆప బభానా ॥

129

తా॥ శత్రువులను తునుమాడువాడైన శత్రుఘ్నుని చరణకమలములకు
ప్రణమిల్లుచున్నాడను శత్రుఘ్నుడు మహావీరుడు, నవ్వులుడు భరతుని నిరం
తరు వెంబడించువాడు

నేను మహావీరశిఖామణియై హనుమంతునికి భక్తిపూర్వకముగ నమస్కరించుచున్నాడను మంగళకరుడైన అంజనేయుని యశస్సంపదను శ్రీరామచంద్రుడే స్వయముగ తనశ్రీముఖముతో ఎర్పించెననా :

సో॥ ప్రసవఁ పవనకుమార ఖల బన పావక గ్యానఘన ।

జాసు హృదయ ఆగార బసహి రామసర చాప ధర ॥ 130

తా॥ నేను పవనకుమారుడైన హనుమంతునికి భక్తితో ప్రణమిల్లుచున్నా
డను హనుమంతుడు దుష్టరూపమైన యరణ్యమును భన్యము గావించుట కగ్ని
రూపమైనవాడు జ్ఞానమున కాటపట్టయినవాడు హనుమంతుని హృదయమనెడి
మందిరములో కోరిందపాణియై శ్రీరాముడు నదా నివాసము చేయుచుండును

చౌ॥ కపి పతి రీచ నిసాచర రాజా ।

అంగదాది జే కిస సమాజా ॥

బందఁ సబడి చరన సుహృద ।

అధమ సరీర రామ జిహ్వా పాయే ॥

131

తా॥ వానరరాజైన సుగ్రీవునకును, భిల్లుకగాజైన జాంబవంతునకును,
రాక్షసరాజైన విభీషణునకును, అంగదాది వానరసమాహములకును భక్తితో వారి
పాదపద్మములకు నమస్కరించుచున్నాడను వారి శరీరము లధమములైనను,
వారా శరీరములందే శ్రీరామచంద్రుని సాక్షాత్కరింపజేసకొన్నారు

వి॥ గనుబుదినాలుగు లక్షల జీవరాసుల జన్మలలో మానవజన్మ
 శ్రేష్ఠమైనది మానవజన్మయందే మోక్షసాధనకు గావలసిన సామగ్రి
 పుష్కలముగ గలదు దేవలోకమునందును ఇట్టి స్థితి (అనుకూలత)
 లేదు ఐనను అదృష్టవశముచేత ఇతర జన్మలయందైనను ఒకవేళ
 భగవత్సేవ లభించినచో తరింపవచ్చునని తెలియవచ్చుచున్నది
 ఎట్లన వానరులు (హనుమంతుడు, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు), బల్లూక
 ములు (జాంబవంతుడు) మొదలగునవి శ్రీరాముని సేవచేసి తరించెను
 ఏనుగు, సర్పము, సాలెపురుగు ఇవి శ్రీకాళహస్తీశ్వరుని సేవించి తరిం
 చెను ఏ జన్మమెత్తినను తరించవచ్చునని శ్రీశంకరభగవత్పాదులు
 నుడివరి

మాం హి పార్థ వ్యపాత్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోనయః ।

త్రియోవైశ్చ నైకా హిద్రాస్తేఽపి యాంతి పరాంగతిమ్ ॥

అని గీతయు వచించెను

చౌ॥ రఘుపతి చరన ఉపాసక జేతే ।

ఖగ మృగ సుర నర అసుర సమేతే ॥

బందఁగఁ పద సరోజ సబ కేరే ।

జే బిను కామ రామ కే చేరే ॥

132

తా॥ పశుపక్ష్యాదులు, దేవతలు, మనుజులు, అసురులు — ఇందు శ్రీరామ
 చరణోపాసకులెవరైనను సరే యెల్లర పాదపద్మములకు నమస్కరించుచున్నా
 డను ఏలన వారెల్లరు సుగుణధాముడైన శ్రీరామచంద్రుని నిష్కామసేవకులు

చౌ॥ సుక సనకాది భగతి ముని నారద ।

జే మునిబర బిగ్యాన బిసారద ॥

ప్రసవఁగఁ సబహి ధరని ధరి సీసా ।

కరహు కృపా జన జాని మునీసా ॥

133

తా॥ శుకయోగి, సుకాదిమునులు, నారదముని— మొదలగు పరమజ్ఞానులు శ్రేష్ఠులైన మును లెందరున్నారో అందరికిని నేను సాష్టాంగసమస్తారము చేయు చున్నాడను ఓ మునీశ్వరులారా! మీరందరిు నన్ను మీ దాసునిగా భావించి కృప జూపెదరు గాక :

చౌ॥ జనకసుతా జగ జనని జానకీ ।

అతిసయ ప్రియ కరునానిధానకీ ॥

తాకే జగ పద కమల మనావళి ।

జాసు కృపా నిరమల మతి పావళి ॥

134

తా॥ జనకపుత్రయు, జగజ్జననియు, కరుణాకరుడైన శ్రీరామచంద్రుని ప్రియపత్నియుగు సీతాదేవి పావప్యములకు సాష్టాంగసమస్తారము చేయు చున్నాడను ఆ జగజ్జనని కృపాకటాక్షమువలన నిర్మలజ్ఞానమును పొందెదనుగాక :

చౌ॥ పుని మన బచన కర్మ రఘునాయక ।

చరన కమల బందళి సబ లాయక ॥

రాజివనయన ధరేఁ ధను సాయక ।

భగతి బివతి భంజన సుఖదాయక ॥

135

తా॥ నేను మనో, వాక్తాయకర్మలతో కమలనయనుడి, ధనుర్వాణదారియు, భక్తులవిపత్తులను దూరీకృత మొనర్చి సుఖశాంతుల నిచ్చువాడును, సాక్షాత్ భగవాను డును, సర్వసమర్థుడైన శ్రీరఘునాథుని పాదాంబులకు ప్రణమిల్లుచున్నాడను

దో॥ గిరా అరథ జల బీచి సమ కహిత భిన్న న భిన్న ।

బందళి సీతా రామ పద జిన్వహి పరమ ప్రియ భిన్న ॥136

తా॥ జలము-జలతరంగములవలె, వాక్కు-దానియొక్క అర్థము చెప్పుటకు భిన్నభిన్నముగా నున్నను వాస్తవముగ అభిన్నమైనవి అటువంటి యభిన్న రూపమై సీతారామచరిణకమలములకు పందినము లర్పించుచున్నాడను ఆ పాద యుగళము దీనిజనులకు, దుఃఖితులకు ప్రీతికరము

వి॥ “యశ్శివో నామరూపాభ్యాం యా దేవీ సర్వమంగళా,
తయో స్సంస్మరణా త్పుంసాం సర్వతో జయమంగళమ్ ” నామమును
బట్టియు, రూపమునుబట్టియు ఏ దేవుడు శివుడో (మంగళకరుడో),
ఏ దేవి (పార్వతి) సర్వమంగళయో వారిరువురి స్మరణము సర్వత్ర
జయమును మంగళముకలిగించునని శంకరభగవత్పాదులు ‘శివా
నందలహరి’ కావ్యారంభమున శ్రీ విద్యాస్వరూపులైన తన ఇష్ట
దేవతలైన పార్వతీ పరమేశ్వరులను “శివాభ్యాం” అనుచు స్తుతించెను

నీరు-నీటితోకూడిన అలలు, సూర్యుడు-సూర్యప్రభ, చంద్రుడు-
చంద్రప్రభ, వాక్కు - దాని యర్థము, చూచుటకు భిన్నముగా
నున్నను వాస్తవముగా అభిన్నమైనవి అటులే సీతారామపాద
యుగళము వేరైనను అభిన్నరూపమై, దీనజనులకు ఆశ్రితులకు
పెన్నిధి యైనదని చెప్పుచు తులసిదాసు ఇష్టదేవతా ప్రార్థనను
జేయుచున్నాడు

లక్ష్మీనారాయణులు, సీతారాములు, రాధాకృష్ణులు - ఇట్లు
యుగళమూర్తి ఉపాసించదగియుండును ఒకరిని విడిచి ఒకరిని
ఉపాసించరాదు అనెడి ధర్మము ఇటు సూచింపబడినది

నామవందనము - వామమహిమ

చా॥ బందఱఁ నామ రామ రఘుబర కో ।

హేతు కృపాను భాను హిమకర కో ॥

బిధి హరి హరమయ బేద ప్రాన నో ।

అగున అనూపమ గున నిధాన నో ॥

137

తా॥ నేను శ్రీరఘునాథుని రామ అనునామమునకు పెండ్లమాచరించు
చున్నాడను అది కృపానుడు(అగ్ని), భానుడు(సూర్యుడు) మరియు వామకరునకు
(చంద్రునకు) హేతువైనది అనగా రి, ఆ, మ నుండి హేతువు ఆ రామ

ఇచ్చే ప్రకారము, విష్ణు మహేశ్వర స్వరూపమైనది రామ-మము పేరుములకు
(ప్రతిబింబము) ప్రాణమైనది నిర్గుణమై, ఉపహరితమై సమస్త గుణముల
అవలంబించినది

తానే(ఓ కుతి హేతు ఉపదేసూ ॥

హిమా జాలు జాన గనరాకు ।

ప్రథమ పూజిత నామ ప్రభాణం ॥

138

కా॥ రామోపాము మహామంత్రరాజము రామనామమును పఠమశిష్యుడు
సహ జంబులుంటున్న శిష్యునిద్వారా యువదేశింపబడిన రామమంత్రమే కాశీలో
మఠజీంఁగి వారికి ముక్తి నొసగునున్నది రామనామమహిమ గణేశునకు బాగుగా
పడితిమి. గణేశు రామనామప్రభావములనిననే ఎన్నుదైవములకన్న ప్రథ
మముగా కాశీ పూజింపదగుచున్నది

“మనము నాను నాన గనరావూ” అన్న శబ్దము
 “నాను నాన గణేశుని ఏ ధన్యులు బడింతురో” వా రిహంపర
 శివుని శబ్దము

అం - శబ్దాత్ముడు గ - ననుడు ఏకనాడు శివపార్వతులు
 రమకడనే యిందుమనియు, ఎవరిని లోనికి రానియ్యకు
 ను - పర సమయమున పరశురాముడేతంచెను గజేశు
 రించెను ఇరువురకు యుద్ధము సంభవించెను గజేశున
 కు - పర పరస్పర అపహేతుండి గదాననుడు ఏకదంతుడాయెను

శూరిమండలమును చుట్టి వచ్చెదరో వారు ముందు
తెలుసుకొన్నవారై దేవతలందరు తమతమ
తండ్రిని తోసికొని హొవ్రదక్షిణమునకు బయలుదేరిరి
అప్పుడు కివాహనముపై ఆసీనుడైన నిరాశతో బయలుదేరెను
అప్పుడు అరచిమునిగారు డగ్గరి యిట్లునెను - “పృథ్విమండలమున

శ్రామనామమును లిఖించి ప్రదక్షణ మొనర్చుము బగవన్నామమున
బ్రహ్మాండ మంతయు నన్నిహితమైయున్నది" నారదమునీంద్రుడు
జెప్పినరీతి గణేశుడానర్చి మిగిలిన దేవతలందరిని ఓడించి యెల్లరచే
ప్రథమముగా పూజలందుకొనుచున్నాడు రామనామమహిమ గణేశు
నకు బాగుగా విదితము

చౌ॥ జాన ఆదికబి నామ ప్రతాపా ।
భయంక సుధ కరి ఉలటా జాపా ॥
సహస్ర నామ సమ సుని సివ బానీ ।
జపి జేతూఁ పియ సంగ భవానీ ॥

139

తా॥ ఆదికవియైన వాల్మీకిమహర్షికి రామనామప్రభావము బాగుగా దెలి
యును వాల్మీకి మరా, మరా అని జపించి దానిని పవిత్ర మొనరించినాడు
ఒకరామనామము పహస్రనామములకు సమానమైనది శంకరుడు రామనామమహి
మనుగూర్చి చెప్పినాడు పార్వతీనమేతుడై రామనామమును సదా జపించుచుండును

చౌ॥ హరషే హేతు హేరి హర హీ కో ।
కీయ భూషన తియ భూషన త్రి కో ॥
నామ ప్రభాక జాన సివ నీకో ।
కాలకూట ఫలు దీప్త అమీ కో ॥

140

తా॥ పార్వతీదేవి హృదయాంతరాళమున శ్రీరామనామమంటలి శ్రద్ధ
భక్తులనెఱిగినవాడై పరిమేశ్వరుడు వాణ్నించి, పతివ్రతాశరోమణియైన పార్వతీని
తన భూషణముగను అర్ధాంగినిగను జేసికొనెను శ్రీరామనామప్రభావము శంకరు
నకు బాగుగా విదితమే: ఆ రామనామ ప్రభావమువలననే శివుడు కాలకూటవిష
మును లోకమొత్తార్థము గ్రోలినపుడు విష మమృతమాయెను

వి॥ అమృతమును బడయుటకై దేవతలు అనురులు గలసి
క్షీరసముద్రమును మథించినపుడు ముందుగా బయల్పెడలినది ప్రళ
యాగ్నివంతు కాలకూటవిషము మిక్కిలి జ్వాలలుగలిగి బయంకర

మైన కాలకూటవిషమును శివుడు కంఠములో నుంచుకొని దేవతల
 హితార్థమై దానిని లోపలికిఁబ్రొంగివేయకయు, వెలుపల ఉమియకయు
 కంఠకూపమున నిలిపి సకలలోకములను కాపాడిన విషయము జగ
 ద్విదితము ఇట్ట మహత్తరశక్తి శివునకు రామనామమును జపించుట
 వలననే కలిగినదని కవి విశదీకరించుచున్నాడు

దో॥ బరపా రితు రఘుపతి భగతి తులసీ సాలి సుదాస ।

రామ నామ బర బరన జాగ సావన భాదవ మాస ॥ 141

తా॥ ప్రఘనాభినియంబలి భక్తితాత్పర్యము వర్ణముతునియు భక్తి
 బంధులు ఎరిఁగినయు, శ్రావణంబకుమైన రామ యను రెండక్షర
 ములు శ్రావణ భాద్రపదమాసములనియు శ్రీతులసిదాసు చెప్పుచున్నాడు

వి॥ ఇందు తులసీదాసు 'రా' 'మ' యను రెండక్షరము
 లు శ్రావణ భాద్రపద మాసములకు బోల్చినారు బక్తిని వర్ణముతు
 నగుచు చియున్నారు శ్రావణ, భాద్రపద మాసములలో వర్ణము
 లధికమై, వర్ణముచేత చెఱుపులుసిండి పంటలు పండును

ఇట్లు గివత్పాదమునందుండునదియై లనాదమును వర్ణిం
 చునా వర్ణంత సుఖకరమైన, శ్రావణానందకరమైన శ్రావణ, భాద్ర
 పదమాసములపాద రామనామమును వక్తియను వర్ణముతువునం
 దుండును, వర్ణములధికమై ఎరిఁగాన్యము సమృద్ధియగునట్లు, ఎరి
 ఁగాన్యమువంటి రామామామృతిమును పానముచేసి బ్రహ్మాండములు
 విజృంభింపదురు

గివత్పాదావతీతనే ఆచార్యులైన, ఆనందప్రాప్తిచేతనే జన్మ
 ముక్తియు కల నని యర్థము "మచిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసా
 దానామ్" అని స్మృతి వాక్యము

జననమరణమును బయమును, శోకమును బాపునటువంటిది
సకలశాస్త్ర నిగమాగమ సారమైన రామనామమే బక్తులకు జీవ
నాధారమని శ్రీతులసీదాసు చెప్పియున్నారు

చౌ॥ ఆఖర మధుర మనోహర దోష ।
బరన బిలోచన జన జియ జోషా ॥
సుమిరతి సులభ సుఖద సబ కాహూ ।
లోక లాహు పరలోక ని బాహూ ॥

142

తా॥ శ్రీరామనామ మహిమ యంతమై ది అగాధమైనది రామ
అను రెండక్షరములు శ్రవణాంధకరమైనవి, మనోహరమైనవి అవి వర్ణమాలా
యాప్తమౌళరీరమునకు నయనములవంటివి రామనామమే భక్తులకు జీవనాధారము
స్మరణచేయుటకు రామనామ మత్యంతసులభము రామనామము సుఖకాంతులను,
ఇహపరసుఖముల నొనంగును

చౌ॥ కహతి సునతి సుమిరతి సురి గీకే ।
రామ లఖన సమ ప్రియ తులసీ కే ॥
బరనతి బరన ప్రీతి బిలగాతీ ।
బ్రహ్మ జీవ సమ సహజ సఘాతీ ॥

143

తా॥ రామనామ మచ్చరించుటకును, శ్రవణము నల్పుటకును, మృదు
మధురమై యొప్పురుచున్నది శ్రీతులసీదాసునకు రామ అను రెండక్షరము
లతో కూడిన రామనామము శ్రీరామలక్ష్మణులతో ఎహనముగ ప్రీతిపాత్రమైంది
రామ అను రామనామమును భిన్నభిన్నముగా వర్ణనచేసినచో ప్రీతివేరగు
చున్నది అసంగ దీక్షమంత్రవృత్తయందు దాని యుచ్చారణ, అర్థము ఎలమనందు
భిన్నముగ నగుపడును ఐనను జీవ, బ్రహ్మదులతో సమానముగ రామనామము
సాక్షాత్కారముగ అభిన్నమైనది అహర్నిశము ఏకరూపమై, ఎకరసమైనది

చి॥ రామనామము పాపమును తాపమును హరించి దివ్యమైన
అనందమును ప్రసాదించునని యబిప్రాయము

చౌ॥ నర నారాయన సరిస సుభ్రాతా ।

జగ పాలక బిసేషి జన త్రాతా ॥

భగతి సుతియ కల కరన బిభూషన ।

జగ హిత హేతు బిమల బిధు పూషన ॥

144

తా॥ రా మ యను రెండక్షరములు నరనారాయణులతో నమానమైనటు
వంటివి అవి సమస్త జగత్తును పరిపాలించుచు విశేషముగ భక్తులను సంరక్షించు
చున్నవి అవి భక్తి స్వరూపణయైన, సౌందర్యవతియైన యువతీలలామ వీనుల
యందు విరాజితైడి కర్ణాభరణములవంటివి సమస్త జగత్తును కాధారభూతమునై
ప్రజలవాత్సల్యము వెలుగు వెన్నెలల నొసగు నిర్మలసూర్యచంద్రాదుల వంటివి

చౌ॥ స్వాద తోష సమ సుగతి సుధా కే ।

కమర సేష సమ ధర బసుధా కే ॥

జన మన మంజు కంజ మధుకర సే ।

జీహ జసోమతి హరి హలధర సే ॥

145

తా॥ రామనామము మోక్షరూపమైన అమృతము రాస్వాదీంపగా గలిగిన
తృప్తితో సమానమైనటువంటిది రా మ అను రెండక్షరములు కచ్చప
శేషులతో నమానముగ ఈ భూభారమును మోయుచున్నవి అవి భక్తులమనో
రూపమై కమలమలయందు విహరించునటువంటి భ్రమరమలవంటివి రామ
రామస్మరించేయు భక్తాగ్రేసరుల జిహ్వల కానంబమునొసంగెడి శ్రీకృష్ణబలరాము
లతో సమానమైన టువంటివి

వి॥ యశోదాదేవిని శ్రీకృష్ణబలరాములు తమ బాల్యక్రీడలచే
నెక్కి లానందపరచిరో 'రా' 'మ' అను రెండక్షరములు బలరామ
కృష్ణులవలె బిడ్డుల కానందము నొసగునన్న మహత్తరభావమిందు
స్ఫురించున్నది

దో॥ ఏకు ఛత్రు ఏకు ముకుటమని సబ బరనని పర జోక ।

తులసీ రఘుబర నామ కే బరన బిరాజత దోక ॥ 146

తా॥ శ్రీరామనామము సుశోభితమైనది అందులో ఒకటి రకారము
వ్రతరూపమున రేప నుండి, రెండవది మకారము నుండి కలిగినది ముకుట
మణివలె అనుస్వారరూపములో అన్నియక్షరముల కతీత మైనది

చౌ॥ సముర్ముత సరిస నామ అరు నామీ ।

ప్రీతి పరసపర ప్రభు అనుగామీ ॥

నామ రూప దుఃఖ ఈస ఉపాధీ ।

అకథ అనాది సుసాముర్మి సాధీ ॥

147

తా॥ బాగుగా పరికించిచూడ రామనామము-రూపము రెండును ఒకటే
రెంటిలోను స్వామిసేవకులలో నుండిన పరస్పరానురాగము గలదు స్వామిని
సేవకుడు వెంబడించుచుండుట నావమువెనుక రూపము గలదు నామ-రూప
ములు రెండు ఈశ్వరుని ఉపాదులు రెండును అనిర్వచనీయమైనవి, అనాదియై
నవి యృథమైన భక్తివిశ్వాసములుండిన దివ్యమైన అనినాశయైన భగవానుని
స్వస్వరూపము చూడనగును

చౌ॥ కో బడ ఛోట కహత అపరాధూ ।

సుని గున భేదు సముర్మిహహిః సాధూ ॥

దేఖిఅహిః రూప నామ ఆధీనా ।

రూప గ్యాన నహిః నామ బిహీనా ॥

148

తా॥ ఈ నామరూపములలో ఇది గొప్పది, అది చిన్నది చెప్పటం-
అపరాధమే వానిగుణముల తారతమ్యములనుగూర్చి విని సాదువులు స్వయం
ముగ దెలిసికొందురు రూపము నామముయొక్క అధీనములోనుండుట జూడ
నగును నామము లేకపోయిన రూపజ్ఞానము కలుగనేరదు

వి॥ నామరూపములవరస్వర సంబంధమునుగూర్చి కవి యిచట
నిశచీకరించుచున్నాడు భగవానుని యాకృతిని మనస్సుద్వారా
సేవించుట, దివ్యమంగళ విగ్రహమును మనోవాక్కాయములద్వారా
యథాశక్తి బ్రజించుటను నామసంక్రీతన ము దురు

శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ' యని ప్రహ్లాదుడు భగవన్నామ వైశిష్ట్యమునుగూర్చి వ్యక్తముచేసియుండెను ఇట్లు నిరంతరము శ్రద్ధాభక్తులతో శ్రవణ, మనన నిదిధ్యానములు చేయుటచేత జ్ఞానము సిద్ధించును నామోచ్చారణ భగవద్దర్శనలాలసను పెంపొందించును, భగవానుని సాక్షాత్కరింపజేయును

చౌ॥ రూప బిసేష నామ బిను జానేఁ ।

కరతల గతి న పరహిఁ పహిచానేఁ ॥

సుమిరిఅ నామ రూప బిను దేఖేఁ ।

ఆవతి హృదయఁ సనేహ బిసేషేఁ ॥

149

తా॥ ఎ విశేషమైన రూపమైనను, దాని నామము తెలుపబడక, అరచేతీయం దుంబబడినను సుము దానిని కనుగొనలేము కాని, రూపము గాంచకపోయినను నామస్మరణమూత్రముననే అమితానురాగము, భక్తిప్రేమలు మనలో ఉబ్బవించును అంత అమితప్రేమ కాటవట్టయిన ఆ రూపమును మన యంతరంగముగా గాంచగలుగుదుము

వి॥ శ్రీతులసీదాసు పరమభక్తాగ్రేసరుడైన శ్రీపురందరదాసు వోలె, రామనామమున కధికప్రాశస్త్యము నొసగినారు శ్రీపురందరదాసు తమ కీర్తనలయందు “నీ నాకో నిన హంగాకో రంగా ! నిన చామదబల వొందిదరే సాకో” అని నుడివిరి అనగా “నీవెందులకు, నీ నామబలముంటే చాలు” నని యర్థము

శ్రీతులసీదాసు ఇచ్చట శ్రీరాముని యాపమునకన్న నామము నకే మిగుల ప్రాధాన్య మొసగినారు రామమంత్రము భక్తితో జపించిన శ్రీరామ సాక్షాత్కారము కలుగునని నుడివినారు

చౌ॥ నామ రూప గతి అకథ కహానీ ।

సమురుతి సుఖద న పరతి బఖానీ ॥

అగున సగున బిచ నామ సుసాఖీ ।

ఉభయ ప్రబోధక చతుర దుఖాషీ ॥

150

తా॥ నామయాపముల గతులను చెప్ప కథలు అగాధమైనవి అవి తెలిసి
కొనుట సుఖదాయకమే ! అవి యనంతములైనవి కాక వర్ణనచేయుటకు సాధ్యము
కానేరదు నిర్గుణము - సగుణము యిద్దఱ నామము సుందరమైన సాక్షివంటిది
రెంటికిని యథార్థజ్ఞాము నొనగు వతురుడైన భాషాంతరీకరణము చేయువాని
వంటిది

దో॥ రామ నామ మనిదీప ధరు జీహ దేహరీఁ ద్వార ।

తులసి భీతిర బాహేరహుఁ జొఁ చాహసి ఉజిఆర ॥ 151

తా॥ “ నీవు బాహ్యముగాను, అంతరంగికముగాను ప్రకాశింపగోరుదువేని
ముఖరూపమైన ద్వారమునందు, జిహ్వరూపమైన ఇంటిగడపయందు రామనామ
రూపమైన మణిదీపమును బెట్టుము” అని శ్రీగోస్వామితులసిదాసు నులుపుచున్నారు

వి॥ (1) ద్వారమునందు గడపపై దీపమునుంచిన ఇంటి
లోనను, ఇంటివెలుగులియందును ప్రకాశించుచు అత్యంతశోభనిచ్చును
అటులే బాహ్యముగను అంతరంగికముగను జ్ఞానోదయమును
వాంఛింపగోరుదువేని జిహ్వరూపమైన ఇంటిగడపయందు రామ
నామరూపమైన మణిదీపమును బెట్టుమని శ్రీవారు చెప్పుచున్నారు

(2) అనగా మనోవాక్కాయ కర్మలతో రామదాసుడవై నిరం
తరము రామనామమును జపించుచు నిష్కామబక్తిని పెంపొందించు
కొని సాఫల్యము నొందుమని కవి యిచ్చుట ఉద్దేశించుచున్నాడు

చో॥ నామ జీహఁ జపి జాగహిఁ జోగి ।

బిరతి బిరంచి ప్రపంచ బియోగి ॥

బ్రహ్మసుఖహి అనుభవహిఁ అనూపా ।

అకథ అనామయ నామ న రూపా ॥

152

తా॥ బ్రహ్మచే స్పృశింపబడిన యీ దృశ్యజగత్తునందు, వైరాగ్యవంతు
లైనవారు జిహ్వచే రామనామమును జపించుచు తత్త్వజ్ఞాన ముదియించిన దివ్యము
మేల్కొని రూపరహితి, అనుపమ, అనిర్వచనీయ అనామయ బ్రహ్మసుఖము
ననుభవింతురు

చౌ॥ జానా చహహిఁ గూడ గతి జేఱా ।

నామ జీహఁ జపి జానహిఁ తేఱా ॥

సాధక నామ జపహిఁ లయ లావఁ ।

హోహిఁ సిద్ధ అనిమాదిక పావఁ ॥

153

తా॥ పరమాత్మనిగురించిన నిగూఢరహస్యములను, యథార్థమవాసులను దెలిసికొన్నవారే జిజ్ఞాసువులు వారు రామనామము జపించుదురు లౌకికసిద్ధులను పొందవలయునని వాంఛించు సాధకులు అణిమాదిసిద్ధులు (అష్టసిద్ధులు) పొందు ఎరకు రామనామమును జపించి సిద్ధులను ఎడయుదురు

చౌ॥ జపహి నాము జన ఆరత భారీ ।

మిటహిఁ కుసంకట హోహిఁ సుఖారీ ॥

రామ భగత జగ చారి ప్రకారా ।

సుకృతీ చారిఁ అనఘ ఉదారా ॥

154

తా॥ అనేక సంకటములు దుఃఖములతో బాధపడు ఆర్తులైన భక్తులు రామనామమును జపించుదురు అట్లు రామనామస్మృతినేయుటవలన ఘోరవిపత్తులనుండి విముక్తులగుదురు సుఖశాంతులను పొందెదరు జగత్తునందు నల్లవిధములైన పాపభక్తులు గలరు

1 ధనపేక్షతో శ్రీరామచంద్రుని భజించువారలు

2 ఆర్తినివృత్తి లేక సంకటములను బాపుకొనుటకు శ్రీరామచంద్రుని నాశ్రయించువారలు

3 భగవానుని దెలిసికొను నిష్ఠతో శ్రీరఘునాథుని భజించువారలు వీరే జిజ్ఞాసువులు

4 భగవత్త్వమును సంపూర్ణముగా గ్రహించి స్వాభావికమైన ప్రేమతో శ్రీరాముని భజించువారలు వారే జ్ఞానులు

అందరు రామభక్తులే నల్లవిధములైన భక్తులును పుణ్యాత్ములు, పాపరహితులు మరియు ఉదారులు

వి॥ (1) ధనాపేక్షతో శ్రీరాముని బజించువారలు —
 క్షుణ్ణముగ పరికించినచో భూమియందు మనకెట్టిరుచియు గనపడదు
 ఐనను లత్యంత మధురఫలనముదాయములు భూమినుండియే ఉత్ప
 న్నము లగుచున్నవి ఒక ధనవంతునికడ ధనమేమియు నుండదు,
 ఐనను అతని సంతకముగల ఒకచీటీ లేదా చెక్కు వందలు, వేలు
 పర్తింపగలదు అట్లు బిగవానుని యొద్ద ఏమియునుండదు, అత
 డనుగ్రహించెనేని ధన ధాన్యములు, ఆలుబిడ్డలు సమస్త రోగబాగ్య
 ములు అన్నియు బిక్కులకు లభింపగలవు

ఆరాధితో హరిస్సమ్యగైశ్వర్యాదిప్రదో భవేత్ । ఆరాధితో
 హరిస్సమ్యగపవర్గప్రదో భవేత్ చక్కగా ఆరాధించినచో బిగవంతుడు
 ఐశ్వర్యదుల నిచ్చును చక్కగా ఆరాధించినచో మోక్షము నిచ్చును
 పూర్వజన్మమున ఇంద్రులు బిగవంతుని బక్షిశ్రద్ధలతో ఆరాధించి
 నందున వారికి స్వర్గాద్వైశ్వర్యము లభించెను దీనినే సకామబక్షి
 యందురు

(2) అర్చినివృత్తికొఱకు శ్రీరాముని బజించువారలు - సామా
 న్యముగ జనులు వ్యాధులు సంబవించెనేని వ్యాధినివారణకొఱకు
 వేంకటేశ్వరునకో లేక వారివారి యిష్టదైవములకో మ్రొక్కుకొనుట
 పరిపాటి దారిద్ర్యబాధనుండి విముక్తు లగుటకు సామాన్యముగ బిగ
 వంతు నారాధింతురు, అశ్రయింతురు బిగవానుడు ఎవ రేవిధముగ
 ప్రపత్తిచేయుచున్నారో (ప్రపత్తియనగా శరణాగతి) వారిని అర్చి
 లేక సంకటములకు దూరముచేసి కాపాడుచున్నాడు

(3) జిజ్ఞాసువులు - కేవలము మిక్కిలి ఇతర ప్రాపంచికులు
 ములను కోరక బిగవానుని దెలిసికొనగోరు నాకాంక్షాపరులను జిజ్ఞా
 సువు లందురు

(4) జ్ఞానులు - ఉత్తములైన భక్తులు, విరక్తులు బోగబాగ్యములను లక్ష్మ్యపెట్టరు వారు భగవత్పాదపద్మములయందలి యనన్యమైనదక్షిణే కోరుకొనెదరు దీనినే | పేమభక్తి యందురు

చౌ॥ చహూ చతుర కహూః నామ అధారా ।

గ్యానీ ప్రభుహి బిసేషి పితరా ॥

చహూః జగ చహూః శ్రుతి నామ ప్రభాకా ।

కలి బిసేషి నహిః ఆన ఉపాకా ॥

155

తా॥ నాల్గవిధములైన చతురురైన, వివేకవంతులైన భక్తులకాధారము ఎకమాత్రమైన శ్రీరామనామమే కాని యిందులో జ్ఞానులైనభక్తులు శ్రీరామ ప్రభువున కత్యంతప్రయురైనవారు

నాల్గయిగములలోను, చతుర్వేదములలోను, భగవన్నామసకును ప్రభావమునకును ప్రాశస్త్య మొనగబడినది కాని, భగవన్నామము, కలియుగమున విశేషముగ సంసారసాగరమును దాటించుటకు నావవలె నలరారుచున్నది కలియుగమున జ్ఞానోపార్జన చేయవలయుననిన రామనామమత్య మూసపునికి తరణోపాయము లేదు

వి॥ జ్ఞానులు శ్రీరామప్రభువున కత్యంత ప్రీయులని చెప్పుచు పరోక్షముగ అత్యనివేదననుగూర్చి శ్రీవారు విశదీకరించినారు

అత్యనివేదనము గావించుకొన్న ప్రపన్నునకు భగవంతుడు తననే ఇచ్చుకొనును అతనికి భగవంతుడు సేవచేయును అంధుడైన బిత్తసూరద నునకు భగవంతుడు సేవచేసెనుగదా! వానినే స్మరించుచుండును " యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ బజామ్యహమ్ " ఎవరు ఎట్లు నాప్రపత్తిచేసెదరో వారినిట్లు బజించుచుండును (సేవించుచుండును) అని భగవద్వాక్యము

దో॥ సకల కామనా హీన జే రామ భగతి రస లీన ।

నామ సుప్రేమ పియూష హృద తిన్ద్రహార కిరీ మన

మీన ॥ 156

తా॥ ఎవరైతే, కామనారవాతురై శ్రీరామభక్తియను సర్వభోగ, మోక్ష
రిసముగందు లీన మయ్యెదరో, అటువంటివారు నామమను సుందరప్రేమరూప
మై అమృతసరోవరములో వారిమనస్సును మత్స్యముగా జేసికొన్నవారు అనగా
నామరూపమైన యమృతమును నివంతరము అస్వాదింపవారలు ఒకక్షణముగూడ
వారు భగవన్నామమను జపంపక, ఊరకుండలేరు

వి॥ నీటియందు చేప యున్నంతకాలము బాగుగా నుండును
నీటినుండిగట్టునకు వచ్చిన మరుక్షణమే అదిచచ్చును అటులే భక్తులు
నీటియందుండు చేపవలె నొకక్షణమైనను రామనామమును పీడరని
భావము

చో॥ అగున సగున దుఖ బ్రహ్మ సరూపా ।

అకథ అగాధ అనాది అసూపా ॥

మోరే మతి బడ నాము దుహరా తే ।

కిరీ జేహార జుగ నిజ బస నిజబూతే ॥

157

తా॥ నిర్గుణము-సగుణము-రెండును బ్రహ్మస్వరూపములు ఆ రెండును
అకథనీయము, అగాధము, అనాది, అనుపమానమైనవి నా దృష్టియందు నామమే
రెంటికన్నను అధికమైనది నామము తనబలముతో రెంటిని వశముగావించుకొన్నది

చో॥ ప్రౌఢి సుజన జానహి జన కీ ।

కహార ప్రవీతి ప్రీతి రుచి మన కీ ॥

ఏకు దారుగత దేఖిఅ ఏకూ ।

పావత సమ జుగ బ్రహ్మ బిభేకూ ॥

ఉభయ అగమ జగ సుగమ నామ తేఁ ।

కహిణఁ నాము బడ బ్రహ్మ రావ తేఁ ॥

వ్యాపకు ఏకు బ్రహ్మ అభినాసీ ।

సతి చేతన ఘన ఆనంద రాసీ ॥

158

తా॥ సజ్జనబృందమా : నామములను దాసుని యవిఁ యునియు, నేలను కావ్యోక్తియనియు భావింపనట్లు నానోవివాదమును ప్రేమతో గాకు దుదించిన మాటలను వ్యక్తిపఱచుచున్నను, నిర్గుణసగుణములు రెండును, రెండువిధములై బ్రహ్మజ్ఞానులు యివి అగ్నిలో నమానమైనవి

నిర్గుణము అప్రకటితమైన అగ్నిలో నమానము అది కొయ్యలోవలనే యుండును కాని అగుండుడు సగుణము ప్రకటితమై అగ్నితో నమానమై ది ప్రత్యక్షముగ గాంచును తత్త్వతః రెండును నొక్కటి కేవలమప్రకటితము అప్రకటిత మున్నభేదముతో భిన్నభిన్నముగా దెలియబడుచున్నవి నిర్గుణము-సగుణము తత్త్వతః రెండును ప్రకటితయయ్యును వానివ్యరూపమును దెలియకొనుట చాల కష్టమగుచున్నది కాని నామలో రెండును సులభమగుచున్నవి తినుక కేను నామము, నిర్గుణమిది బ్రహ్మకన్న, సగుణరామనికన్న అధికమగు జెప్పెడిది బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకము, అఖండు, అవిచ్ఛేద, స్వయంకీర్తనములు చేతల్యవ్యరూపులు అందుఁడును (అందు దోహదో అన్వయము)

చౌ॥ అస ప్రభు హృదయ అచట అభికారి ।

సకల కివ జగ దీన దుఖారి ॥

నా నిరూపన నా జతన తేఁ ।

సోఁ ప్రగటత జిమి మోల రతన తేఁ ॥

159

తా॥ అటువంటి వికారబాధలైన ప్రభువు వ్యాయమునందు వాసము చేయుచున్నను, అగ్రస్తునందుండెడి జీవులెల్ల దును దీనులై, ధుఃఖితులై యున్నారామమును నిరూపణచేసి, అంగములయొక్క యథార్థస్వరూపము, మహిమ రూపము ప్రభావమును దెలియకొని, నామమును జపించుచో, శ్రద్ధాభక్తులతో నామకలహాపమైన సాధుకేసులైనను తెలియకొనిన దానివలె తెలియట్లు, అక్కడ బ్రహ్మ ప్రకటిత మగును

దో॥ నిరగను తేఁ ఏహి భాఁతి బడ నామ ప్రభాఁ అపార ।

కవాఁ నాము బడ రాఁ తేఁ నిస బిచార అనుసార॥160

తా॥ ౫ విధముగ నిర్గుణము కంటె నామప్రభావమపారమైనది ఇప్పుడు నేను (శ్రీతులసీదాసు) నామనిప్రాయానుసారముగ జెప్పుచున్నాను నామము శ్రీరామనిక్కువ ధిక్కమైంది

చో॥ రాఁ భగతి హిత నర తను ధారీ ।

నహి సంకట కిపి సాధు సుఖారీ ॥

నాము సప్తే జపత అనయాసా ।

భగతి హోహి ముద -ంగల బాసా ॥

161

తా॥ శ్రీరామచంద్రుడు భక్తిలవాటిము గోరి మానవశరీరమును దాల్చి న్యాయముగ కష్టములనునూంచి సాధువులకు సుఖశాంతుల నొసగెను కాని భక్త బృంహములు భక్తిర సానుభవము లుట్టిది నామమును జపించుచు సహజముగనే అంబముగతును కల్యాణముగతును అటసంబగుచున్నాడు

చో॥ రాఁ ఏక తాపన తియ తారీ ।

నాఁ కోటి ఖల కుఁతి సుధారీ ॥

రిషి హిత రాఁ సుకేతుసుతా కీ ।

సహిత సేన సుత కీన్హి బిబాకి

సహిత దోష దుఖ దాస దురాసా ।

దలఁ నాము జిమి రబి నిసి నాసా ॥

భంజేఁ రామ అపు బవ చాపూ ।

భవ భయ భంజన నాఁ ప్రతాపూ ॥

162

తా॥ శ్రీరామచంద్రుడు ఒక తాపసత్వమైన అహల్యను తరింపజేసెను కాని రామనామము కోట్ల కొలది దుష్టుల దుర్బుద్ధులను ఏకజేసెను శ్రీరామచంద్రుడు ఋషులైన విశ్వామిత్రుని యాగిసంరక్షణార్థమై, సుకేతుయజ్ఞిని కన్యయైతానికిని పుత్రుడైన సుబాహుని సేనానవాతముగ హతభూర్జెను కాని సూర్యుడు ఉండ

కారమును బావనట్లు రామనామము భక్తులదోషములను, దుష్టములను, దురాశలను నాశనముచేసినది శ్రీరామచంద్రుడు స్వయముగ భనుస్సును విరిచెను కాని రామ నామప్రతిభ ప్రపంచములోని సర్వభయములను నాశనముజేసిన దగుచున్నది

వి॥ భగవంతుని పూజగాని, స్తుతిగాని, స్మరణముగాని, దర్శనముగాని, భగవత్సేవ ఏదియైనను సరే ముక్తిదాయకమని చెప్పుచు తులసిదాసు భగవన్నామమహిమను గూర్చి సహేతుకముగ వివరించినారు

పరమభక్తాగ్రేసరుడైన శ్రీపురందరదాసు భగవన్నామమహిమను గూర్చి పెక్కుకీర్తనలను రచించినారు ఒకకీర్తనయందు “సభియని ద్రౌపది శీరేయి సెళవాగ కృష్ణకృష్ణ’ యంబో నామతె కాయితో ॥ నీనాకో నన హంగేకో ॥ అని నుడివిరి అనగా సభయందు ద్రౌపది నవమానపరచుటకు దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులు గుమిగూడినప్పుడు ద్రౌపది ‘కృష్ణ, కృష్ణ’ యని వేడుకొన్ననామమే ఆమెను కాపాడి నదిని భావము అటులే ‘అజమీళన యమదూతగు సెళవాగ నారాయణ యాబో నామతె కాయితో ॥ నీ నాకో నిన హంగేకో ॥ అనామీళుని యమదూతలు ఒంధించినపుడు ‘నారాయణ’ యను నామము కాపాడినదని చెప్పినారు కనుక నామమహిమ లనంతములు

ఇచ్చట శ్రీగోస్వామి తులసిదాసు రామనామమున కధిక ప్రాశస్త్యమొసగినారు రామనామమే సంసారసాగరమునుండి తరింప జేయుటకు గాఢ వంటిదనియు, భక్తులకు నామమే సంపదయనియు నుడివిరి

చౌ॥ దండక బను ప్రభు కీర్తన సుహృదన ।
జన మన అమిత నామ కివీ పావన ॥
నిసించర నికర దలే రఘునందన ।
నాము సకల కలి కలుష నికందన ॥

తా॥ శ్రీరామచంద్రుడు, క్రూరమృగములు నందరించెడి భయంకరమైన దండకారణ్యమును పాపనముచేసెను నామము, అసంఖ్యాకులైన మానవులమగంబులను పవిత్ర మొనర్చినది ధనుర్ధారియైన శ్రీరఘునాథుడు రాక్షససమూహములను నంహరించెను కాని, రామనామము కలియుగమునందు నకలపాపములను జాపుటకు సాధనభూత మైంది

దో॥ నబరి గీధ సుసేవకని సుగతి దీన్త రఘునాథ ।

నామ ఉధారే అమిత ఖల బేద బిదిత గునగాధ ॥ 164

తా॥ శ్రీరఘునాథులు శబరి, జటాయువు ఇత్యాది ఉత్తమభక్తులకు ముక్తి నొసగినారు కాని నామ మగణితదుష్టుల నుద్ధరించినది శ్రీరామనామ గుణాధిక్యములను గుఱించిన గాథ లనేకములు వేదములలో నుప్రసిద్ధమైనవి

చో॥ రామ సుకంఠ బిభీషణ దోశ ।

రాణీ సరన జాన సబు కోశ ॥

నామ గర్వి అనేక నేవాజీ ।

లోక బేద బర బిరిద బిరాజీ ॥

165

తా॥ శ్రీరామచంద్రులు నుగ్రీవుని, విభీషణుని శరణుజొచ్చున న్నొనర్చెను ఈ విషయ మెల్ల రెఱిగినదే । కాని, నామసంఖ్యాకులైన ఓర్మిద్రులను, దుఃఖితులను కాపాడింది నామముయొక్క కీర్తి లోకములోను వేదములలోను ప్రఖ్యాతి గాంచింది

చో॥ రామ భాలు కపి కటకు బటోరా ।

సేతు హేతు శ్రమ కీన్త న ధోరా ॥

నాము లేతి భవసింధు సుఖాహిర ।

కరహు బిచారు సుజన మన మాహిర ॥

166

తా॥ శ్రీరామచంద్రులు భల్లూక-వానరసేనల నొకదో సమకూర్చి నాము ద్రుముపై సేతువును నిర్మించుట కేమంతపరిశ్రమ నొనర్చుచేడు కాని శ్రీరామ నామస్మరణమాత్రముననే సంసారమును సాగరము ఎండిపోవును కనుక ఓ నజ్జనబృంహమా । రెంటిలో ఏది గొప్పదో, మీరే వితర్కించి చూడుడు

బౌ॥ రామ సకుల రస రావను మారా ।
 సీయ సహిత నిజ పుర వగు ధారా ॥
 రాజా రాము అవధ రజధానీ ।
 గావత గున సుర ముని బర జానీ ॥
 సేవక సుమిరితి నాము సప్రీతి ।
 బిను శ్రమ ప్రబల మోహ దలు జితి ॥
 ఫిరతి సనేహఁ మగన నిఖ అపనేఁ ।
 నామ ప్రసాద సోచ నహి సవనేఁ ॥

167

తా॥ రఘువీరుడైన శ్రీరామచంద్రు నివారణమేతముగ రణరంగము రాక్షసరాజైన రావణుని హరిమార్చి, సతానాతముగి అయోధ్యా గర ప్రవేశముఁ దెచ్చు రాము రాజయ్యెను అయోధ్యా గరము రాజధానియయ్యెను. ఈ మహాకావ్యమైన రామాయణమునే దేవతలు, మునులు అమదిబ్బవాణితో గానము జేయుచు

కాని భక్తాగ్రేసరులు మాత్రము ప్రేమ, భక్తికాతవ్యము బుట్టినదే రామస్వరణమను అమృతపానముతో సరిశ్రవణలేయే మోహముయొక్క ప్రబల సెసను (కామ, క్రోధ, మోహ, ము, హస్త్యర్థములు) జయించి, ప్రేమతో నిమగ్నుడై తన అంతఃకరణమునందు విహరింతురు శ్రీరామకామప్రసాదమువలన వారు న్యప్తుమగుదుగూడ సంతాపాత్ము విరాజిల్లుదు (నిశ్చింతుడై నిరహంకారుడై యుండురని భావము)

దో॥ బ్రహ్మ రామ తే నాము బడ బర దాయక బర దాని ।
 రామ చరిత సతి కోటి సహఁ లియ మహేస జియఁ

జాని ॥ 168

తా॥ ఈ విధముగ రాము, నిర్గుణమైన బ్రహ్మ మరియు సగుణవ్యూహా వుడైన రాముని ఉన్నట్టే ది ఎరము లొనగువారలకుగూడ ఎరదాన మిచ్చునది ఈ విషయమును జ్ఞాముగ నెఱిగి శంకరుడు నూరుకోట్ల రామచరిత్ర సారము సవగాహు చేసికొని రామ నామమును సారరూపముగ గ్రహించెను

చా॥ నామ ప్రసాద సంభు అభినాసి ।

సాజు అమంగల ఎంగలరాసి ॥

సుక సనకాది సిద్ధముని జోగీ ।

నామ ప్రసాద బ్రహ్మ యుఖ భోగీ ॥

169

చా॥ శ్రీరామచంద్రులు అంగ ప్రభావము ఎరిగిన శంకరుని అపొ
శయై నామ ఎంగళవేషారీమై ను ఎంగళుడు డగుచున్నాడు శుకదేవుని,
సనకాది సిద్ధమునీశ్వరులు యోగిబృందములు నామప్రభావమువలననే బ్రహ్మ
నందమును పరమసుఖము ననుభవించుచున్నవారలు

వి॥ కాశీక్షేత్రమున శివుడు రామనామము జపించుచు ఎల్లరి
కుపదేశించుచుండుటచే అచ్చట మరణించినవా రెల్లరును మోక్షము
నొందుచున్నారు బ్రహ్మానందమును గూర్చి అవధూతోనిషత్తునం
దీవిధముగ చెప్పబడియున్నది “బ్రహ్మానందో విభాతి మే స్పష్టమ్,
దుఃఖం సాసారికం న శీక్షేఽద్య, తృప్తిర్మే కోపమా భవేల్లోకే”
“బ్రహ్మానందము నాకు స్పష్టముగా కనబడుచున్నది నాకు దుఃఖ
మనునది లేకమాత్రమును లేదు ఎక్కడదూచినను ఆనందమే! నా
కుడి యెడనువైపులను, లోపల వెలుపల ఆనందమే! ఆహా! నా తృప్తికి
సాటి యేమున్నది! అన్నివైపుల ఆనందమే” “అహో! జ్ఞానమహో! జ్ఞాన
మహో! సుఖమహో! యుఖమ్,” (అవధూత-ఉ) “ఆహా! బ్రహ్మజ్ఞాన
మెంత మంచిది! ఎంత మంచిది! ఆహా! ఎంత అద్భుతసుఖము!”

అటువంటి బ్రహ్మానందమును నామప్రభావముచే శుకసనకాది
సిద్ధమునీశ్వరులును యోగిబృందములును ననుభవించుచున్నారన్న
యథార్థము నీ దోహదము విశదీకరింపబడినది

చా॥ నారద జానేఉ నామ ప్రతాపూ ।

జగ ప్రీయ హరి హరి హర ప్రీయ ఆపూ ॥

నాము జపతి ప్రభు కిన్హ ప్రసాదూ ।

భగతి సిరోమని భే ప్రహ్లాదూ ॥

170

తా॥ నామహిమనుగురించి శ్రీనారాయణునిండునకు బాగుగా తెలియును ఎగట్టనందు నద్వైతకు శ్రీహరి జ్వలదైవము హరికి హరుడనన్ ప్రీతి భగవద్దీలను నిరంతరము గానముచేయు శ్రీనారాయణుని హరిహరులకు ప్రీతిపాత్రుడు

శ్రీహరినామమును అహర్నిశముల జపించుచు నామసంకీర్తనము చేయుచుండు యిది అనితా భక్తప్రహ్లాదుడు శ్రీహరికృపకు పాత్రుడై భక్తశిరోమణి యైనది

వి॥ ప్రహ్లాదుడు - పారణ్యకళిపుడు, పారణ్యాక్షుడను రాక్షసు లిరువురుండిరి వారివలని భయముచే దేవత లిడుమలబడిరి భగవానుడు వరాహవతారమెత్తి పారణ్యాక్షుని సంహరించెను సోదరుని మరణానంతరము పారణ్యకళిపుడు భిన్నుడై ఘోరతప మాచరింప దొడగెను అదేసమయమని యెంచి దేవతలు దైత్యులను హత మార్చిరి పారణ్యకళిపుని నార్యయైన గర్భవతయైన లీలావతిని కూడచెరచెట్టుదలచి ఆమెను ఈడ్చుకొనివచ్చుచుండిరి మార్గమధ్యమున నారందమునీండు డడ్డుపడి ఆమెగర్భమున నున్నవాడు పరమ భక్తాగ్రేసరుడగాన ఆమెను విడువవలసినదిగ ఆదేశించెను దేవత లల్లయొనర్చిరి నారందమునీండుడు లీలావతిని తనయాశ్రమమునకు బోయి మిక్కిలిపోయి జ్ఞానమును బోధించెను ఆ గర్భసశిశువున కప్పటి నుండియే వారి నామము పట్టపడెను ఇతడే ప్రహ్లాదుడు

పారణ్యకళిపుడు తపముజేసి వచ్చి దేవతలను జయించి ముల్లోకమున కధిపత్యమును అతని కుమారుడైన ప్రహ్లాదుడు బాల్యమునుండి వారిబిడ్డిడు “కమలాక్షునర్పించు కరములు కరములు శ్రీ భువనము బివ్వాబివ్వా, సురరక్షకుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు పేజెశాంకి ప్రమోకు శిరము శిరము, విష్ణునాకర్ణించు వీనులు వీనులు మువ్వెరి దవెలిగ మనము మనము, బగవంతువలగొనుపదములు పదములు - సోత్తముని మీది బుద్ధి బుద్ధి, దేవదేవుని చింతించు చింతించుము, చక్రవాస్తుని పవనంతు చదువు చదువు,” అని చూచు ప్రహ్లాదుడు ‘చదువులలో మర్మమెల్ల జదివితీ తండ్రి!’ యున్న పాత్రానామమును తండ్రికి వ్యక్త మొనరించెను

వి॥ హరిభక్తి మానుమని తండ్రి యెంత చెప్పినను వినడాయెను
అందులకు తండ్రి శిక్షింపగా శిక్షల ననుబించుటకు సిద్ధపడెను
విష్ణుభగవానుని ప్రార్థించినంతనే ప్రహ్లాదుడు సంరక్షింపబడుచుండెను
హిరణ్యకశిపు డొక్కనాడు 'భగవాను డెక్కడున్నాడు? నాకు
చూపెదవా?' యని యడుగగా ప్రహ్లాదుడు 'భగవానుడు నాలోను,
నీలోను ఉన్నాడు అతడు సర్వాంతర్యామి అనగా 'అయితే యీ
స్తంభములో నుండెనని యందువేని ఇచ్చటనే చూపు' మని హిరణ్య
కశిపు డాస్తంభమును గొట్టెను ఆ స్తంభమునుండి భగవానుడు
నరసింహావతారములో ప్రత్యక్షమై ప్రహ్లాదుని రక్షించి హిరణ్యకశిపుని
వాతమార్చెను

చౌ॥ ధ్రువఁ సగలాని జపేఉ హరి నాఁకఁ ।

పాయపు అచల అనూపమ రాఁకఁ ॥

సుమిరి పవనసుతి పావన నామూ ।

అవనే బన కరి రాఖే రామూ ॥

171

తా॥ ధ్రువుడు తన నివతికల్లి చే తిరస్కరింపబడి, దుఃఖముతోను నకాశ
భాషముతోను శ్రీహరినామమును జపించి, ఆ నామనిర్మల ప్రభావమువలన
శ్రీహరిని సాక్షాత్కరింపజేసికొని అచలము అనుపమస్థానమున ధ్రువలోక
మును ప్రాప్తంపజేసికొనెను పరమభక్తగ్రేసరుడైన హనుమంతుడు రామనామ
మును స్మరణచేసి శ్రీరాముని తనపశునిజేసికొనెను, శ్రీరామకృపకు బాత్రుడాయెను

వి॥ ధ్రువుడు - స్వాయంభువ మనువు పుత్రుడైన యుత్రాన
పాదునకు సునీతి, సురుచి యను భార్యలు గలరు ఉత్తానపాదుడు
సురుచి నతిగాడముగా ప్రేమించుచుండెను సునీతి పుత్రుడు ధ్రువుడు
సురుచిపుత్రు డుత్తముడు ఒకనాడు సురుచి సంభ్రమమున ఉత్తాన
పాదుని తొడపై తన తనయుడైన యుత్తముని గూర్చుండిజేసి
యానందించుచుండెను ఆ సంతోషసమయమున తండ్రియొడిజేర
నెంచి ధ్రువుడుకూడ ఉత్తానపాదునికడ కేగుచుండ సురుచి ధ్రువుని

యిట్లుకొని యీవలకు లాగివేసి 'నీవు నా తనయుడైన యుత్త
మునివలె నుఖముల ననుభవింపగోరుదువేని తపమొనరించి నా గర్భ
మున జన్మించు వరము బగవానుని వేడుకొను' మని పరుషముగ
బోధించెను, రాజుకూడ ఆ పసివాని నుపేక్షించెను ఈవిషయము
శిష్యముతో ధ్రువుడు తనతల్లియైన సునీతి కెఱింగించెను సునీతి
శిష్యముతో 'కాయనా! ధ్రువా! నీవు విష్ణుబగవానునిగూర్చి తప
మునగరించు నీ యభిలాష పూరించు' ననెను

శ్లోయాశీర్వాదము బడసి ధ్రువుడు కాననమున కేగి తప
మునచేసి హరినామమును జపించి శ్రీహరిని సాక్షాత్కరింప

చే॥ అతడు అజామిలు గజు గనివాడు ।

అతడు కుతు వాని నామ ప్రబాళి ॥

అతడు కవోరి అని నామ బదాళి ।

అతడు సకహిరి నామ గున గాత్ర ॥

172

అతడు పై అజామిలు గజేంద్రుడు మరియు గణపివాడు శ్రీహరి
ప్రభావమును పొంది

అజామిలును, గుణగణములను గూర్చి ప్రశంసించుటచే పట్టింపలేడు
అందులకు యుక్తకృష్ణయై, అమమమామను నేనెంచి విపర్లంతును:

అతడు అశుడు - కిన్నూజ్ దేశమునందు అజామిలుడును
అతడు సేవ చేయుచుండెను అతడు చక్కగ వేదాధ్యయన మొన
గిడెను అతడు బగవంతునియెడ, మాతాపితరులయెడ
అతడు తాత్పర్యముల గలవాడుగ నుండెను కర్మవశాత్తు అతడు
కర్మములను, సద్గుణములాతనివీడెను, దుర్గుణముల కాదు
అయిదు కార్యముల నొనరించుచుజీవనయాత్ర సాగించుచుండెను
అతడు తన వాసమునయెను అట్టితఱి ఆతనికి బయంకరా

కారులైన యమదూత లగుపించిరి ఆయాకారములను గాంచి యతడు భయముజెందెను మరణమానన్నమైనదని తలచి తన పుత్రుడైన నారాయణుని రమ్మని పిలిచెను మరణనమయమున బగవన్నామ ముచ్చరించినందువలన విష్ణుదూత లాతనికడకు విచ్చేసిరి 'ఈతడు హోరమైన పాపము జేసినాడు కాన మేము పీనిని తీసికొని పోవుటకు వచ్చితి' మని యమదూతలు నుడివిది 'మరణకాలమున ఈతని నోటినుండి 'నారాయణ యన్న బగవన్నామము వెలువడినది కాన ఈతని పాపము పరిహారమైనది' యని విష్ణుదూతలు నుడివిరి ఈ మాటలకు విన్న యమదూత లదృశ్యమైరి అజామిళుడు బ్రహ్మకెను, తానుచేసిన పాపములకు పశ్చాత్తాపము నొంది హరిధ్వారమున కేగి తపస్సుచేసి ముక్తిని పొందెను

గజాడు లేక గజేంద్రుడు - ఇంద్రద్యుమ్నుడు శాపవశమున గజరాజ మాయెను ఒకనాడు గజేంద్రుడు తక్కిన గజములతో పాటు సరోవరములో క్రీడించుచుండెను ఆ సరోవరములోనే యొక మొసలియుండెను అది హూహూ' అను గంధర్వుడు, శాపవశ మున మకర మాయెను అది గజేంద్రుని పట్టుకొనెను ఆ పట్టును విడిపించుకొనుకొఱకు గజేంద్రు డెంతయో యత్నించెను కాని ప్రయోజనము లేక పోయెను అర్తుడై బగవానుడైన విష్ణువును శరణువేడెను ఆ యార్తనాదమును విన్నవాడై విష్ణుబగవానుడు గజేంద్రుని సంరక్షించెను మకరమునకుకూడ శాపవిమోచనమాయెను

గణిక - ఈమె యొక వేశ్య, పేరు జీవంతి ఈవేశ్యప్రేమాల శయముతో నొకచిలుకను పెంచుచుండినది ఒక మహాత్ముడు అది వేశ్యాగృహమని తెలియక భిక్షుకై వచ్చెను చిలుకకు రామనామము పలుకుట నేర్పుమని యామహాత్ముడు ఆమె నాదేశించెను ఆమె యటు లొసర్చిక్రమముగ రామనామము నుచ్చరించుట యభ్యాస మొనర్చు

కొనెను గురజకాలమునకూడ అమె పవిత్రమైన రామనామో
చార్చణతో తరించి ముక్తి నొందెను

దో॥ నామ రామ కో కలవతరు కలి కల్యాణ నివాసు ।

జో సుమిరత భయో భాగ తే తులసి తులసిదాసు ॥ 173

కా॥ కలియుగమునందు శ్రీరామనామము కల్పతరువువంటిది ఇది సమస్త
సర్వాణముల కాటపట్టయినది మోక్షమొనగునది అటువంటి పవిత్రమైన నామ
స్మరణమునందు నికృష్ట తులసిదాసుకూడ తులసిదాసువలె పవిత్రుడాయెను

మి॥ “తులసిదళములచే సంతోషముగా పూజింతు”నని శ్రీత్యాగ
జన్మామి పచించిరి సర్వులకు ఆరాధ్యదేవత తులసి పుష్పములు
నిగ తుల తెన్ని సమర్పించినను, తులసిదళములతో పూజించనిదే
శ్రీవారి కానందము కలుగనేరదు తులసి చాలపవిత్రమైనది తులసి
హరిమనక శ్రీకృష్ణున కత్యంత ప్రీతి ప్రతిహేందవగృహమున తులసి
కోట యుడిలికును ఎనితలు తులసితీర్థమాను ప్రవచినమును
మి॥ భవనోగవైద్యమునకు తులసి యుపకరించును ఇంటి
మూరణమున జనులు తులసిమొక్కల నమితముగా పెంచెదరు
ని॥ పవిత్రత నెంతైనను పెరింపవచ్చును

శ్రీరామనామ ప్రభావమువలన శ్రీతులసిదాసు తులసివలె
త్యగింపవలెదాయెను సామాన్యముగ దైవారాధన, జపము మానపు
త్యగింపవలెతునిగ నొనరించును శ్రీరామపాదసేవకే సర్వస్వము
త్యగింపవలెనని శ్రీగోస్వామి తులసిదాసు విషయమున, శ్రీరామ
నామము, ఆపారమ ఆయనకీర్తి తులసివలె చిరస్థాయిగ
ఉల నదియములేదు

చో॥ నమః జుగ తీసి కాల తిహు లోకా ।

దో నా జప జీవ బిసోకా ॥

బేద యరాసు సంత యతి ఏహా ।

కల నికృతి ఫల రామ సనేహా ॥

కా॥ రామనామము కేవలము కలియుగమునందు మాత్రమే ప్రభావము కలిగినది కాదు నాల్గయుగములలోను, మూడుకాలములయందును, ముల్లోకముల లోను నామమును జపించి సకలజీవులు శోకరవాతులయ్యెడి సమస్త పుణ్యముల ఫలము శ్రీరామనామమును భక్తితో జపించుటయందే కలదని ఎఱుగులు, వేదములు పురాణములయొక్క నిశ్చితమైన యభిప్రాయము

చె॥ ధ్యాను ప్రథమ జుగ మఖబిధి దూజే ।

ద్వాపర పరితోషత ప్రభు పూజే ॥

కలి కేవల మల మూల మలీనా ।

పాప పయోనిధి జన మన మీనా ॥

175

కా॥ మొదట సత్యయుగము ధ్యానింపనకు ప్రాధాన్య మొసంగబడినది సత్యయుగములో నుండిన ప్రజలు ధ్యాని మార్గముచే ముక్తి నొందుచుండిరి రెండవది త్రేతాయుగము, యజ్ఞయాగాదులకు ప్రాముఖ్యము గలది మోక్షపేక్షగలవారు ధనవ్యయముజేసి శ్రమకోర్చి యజ్ఞయాగాదులను జేయుచుండిరి ద్వాపరయుగమున పూజచేత భగవానుని ప్రసన్నుని గావించుకొనుచుండిరి కలియుగము కేవలము పాపభూయిష్టమైనది కలియుగములో మానవులహృదయములు సముద్రములోని మీసములవంటివి

వి॥ “రఘువంశము” నందు శాళిదాసమహాకవి యజ్ఞయాగాదులప్రాశస్త్యమునుగూర్చి విపులముగ వర్ణించిరి దిలీపమహారాజు యజ్ఞయాగాదులను చేయుచుండుటనుగూర్చి యీవిధముగ నుడిచిరి

దుదోహ గాం న యజ్ఞాయ సస్యాయ మఘవా దివమ్ ।

సంపద్వినిమయేనోజౌ దధతు ర్భువనద్వయమ్ ॥

అనగా దిలీపమహారాజు భూమినుండి పన్నుగ్రహించి దానితో ఇంద్రుని దేవతలకు హవిర్బాగము నిచ్చుటకు యజ్ఞములు చేయుచుండెను ఇంద్రుడు సంతృప్తుడై, సస్యములు పెరుగునట్లు వర్షము గురియుచుండెను ఇరువురును పరస్పరము ఇచ్చుటచేతను, పుచ్చుకొనుట చేతను రెండులోకములను పోషించుచుండిరి

త్రేతాయుగము - త్రేతాయుగమున యజ్ఞములచే దేవతలను గొంతులు గావించు చుండిరి ధనధాన్యములను వినియోగించి క్రమకొరి యజ్ఞములనుజేసి ముక్తి బడయుచుండిరి కనుకనే, ఆ యుగమున యజ్ఞములకు ప్రాధాన్య మొసగబడినది హవిర్బాగముల గల దేవతలను తృప్తిపరచినచో వారు కరుణించి, భూమిని సస్య పుష్పములముగ చేసి యిరుచి త్రేతాయుగమున పలువురు యజ్ఞములను గొండిరి

“బ్రాహ్మ ప్రా వః (బ్రహ్మదేవుడు) యజ్ఞములతోగూడ ప్రజలను సంతోషింపజేయుటకు వలె కెను- “మీరు యజ్ఞముచేత వృద్ధి చెందుదును మీకు కొరినకొరికల నిచ్చునది యగుగాక ”

భగవంతునియందు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు కర్మయోగమునుగూర్చి వాచించినప్పు డిట్లనెను —

దేహాభివృద్ధయతానేన తే దేహా భావయంతు వః ।

అన్యథా భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్యథ ॥

“యజ్ఞము లొనర్చి దేవతల గారాధింపుడు వారు మమ్మనకు పుష్కలములచే మోపింతురు ఇట్లు మీ రొందొరుల వలన అభివృద్ధి చెందుదురు ”

శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు యజ్ఞములు మొదలగు శాస్త్రీయ కర్మములను చేయమని ప్రబోధించెను యజ్ఞయాగాదుల నొనర్చినచో భగవంతుడు అనాదికాల ప్రవృత్తంబగు కర్మములను సగిగొట్టి, కలతలేని యాత్మావలోకనమును కలుగజేయును

“యగము - ఇక ద్వాపరయుగములో భగవంతుని మోచి యిచ్చుచు గాత్రులెరిప జేసికొనుచుండిరి కేవలము భగవానుడు ప్రసన్ను డగుచుండెను

కలియుగము - కలియుగము పాపముల పుట్టు ఈ యుగమున
జనులు మానినవ్యముతో గూడినవారలై యితరుల శ్రేయస్సును బంగ
పఱచువారలై యున్నారు కలియుగములో మానవులహృదయములు
పాపరూపమైన సముద్రములోని మీనముల వంటివి చేప నీటినుండి
వెలుపలికిరాదు అటులే పాపములనుండి విముక్తిబొందుటకు కలి
యుగమానవుల మనస్సు లంగీకరింపవు కనుక ధ్యానము, యజ్ఞము,
అర్చన యిత్యాదులను జేయుటకు జనులిచ్చగింపరు

చో॥ నామ కామతరు కాల కరాలా ।

సుమిరతి సమన సకల జగ జాలా ॥

రామ నామ కలి అభిమతి దాతా ।

హితి పరలోక లోక పితృ మాతా ॥

176

తా॥ ఇటు సంతతిభయంకరమైన కలియుగములో నామము కల్పపృథ్విముఖో
సహనమైంది స్మరితమాత్రమునే ప్రపంచములోని జంజాళములన్నియు నాక
ము గావించబడును కలియుగములో రామనామము మనోవాంఛితఫలము నొసగు
నది పరలోకములో హితియు చేకూర్చునది అనగా ముక్తి నొసగునది ఈ లోక
ము నామమే తల్లి మరియు తండ్రి

వి॥ నామస్మరణఫలన ముక్తి కలుగును నామము, పరలోక
మున ముక్తిని బ్రసాదించును ఇహలోకమున తల్లిదండ్రులవలె
మనలను సంరక్షించును

చో॥ నహి కలి కరమ న భగతి బిభేకా ।

రామ నామ అవలంబన ఏకా ।

కాలనేమి కలి కపట నిధానూ ।

నామ సుమతి సమరథ హనుమానూ ॥

177

తా॥ కలియుగములో భక్తి, జ్ఞాన, కర్మలకు తావులేదు ఈ యుగము
నందు రామ-మమైకీ యాచారము కుటిలత్వములకు పుట్టుయగు కలియుగ
రూపమైన కాలనేమిని జంపటకు రామనామమే బుద్ధిమంతుడైన హనుమంతుడే

వి॥ కాలనేమి వృత్తాంతమునుగూర్చియిదివరలోచెప్పబడినది

కాలనేమిని వానుమంతుడు సంహరించెను కాలనేమిని హను
మంతుడు సంహరించినట్లు, కలియుగమున పాపములను బోగొట్టుటకు
రామనామమే సర్వత్ర సాధనమైనదన్న మహత్తరభావ మిందు
స్ఫురించుచున్నది

దో॥ రామ నామ నర కేశరీ కనక కసిపు కలికాల ।

జాపక జన ప్రహలాద జిమి పాలిహి దలి సురసాల ॥ 178

దా॥ రామనామమనరహంభగవానుడు, కలియుగమువారణ్యకళిపుడు
రామనామమును జపించువారలు ప్రహ్లాదునితో సమానులు ఈ రామనామము దేవత
లకు శత్రువునైనవారిని సంహరించి శ్రీరామనామమును జపించువారలను రక్షించును

వి॥ ఎవిత్రమైన శ్రీరామనామము దేవాదిదేవుడైన నరసింహ
దిగవాను డనిరి శ్రీతులసీదాసస్వామి ఇక పాపభూయిష్టమైన
కలి యుగము క్రూరుడైనహిరణ్యకశిపుడనియు, రామనామామృతమును
వాచము శ్రేయివారలు భక్తాగ్రేసరుడైన ప్రహ్లాదునితో సమానులనియు
అది నరసింహదగవానుడు ప్రహ్లాదుని హిరణ్యకశిపునిబారినుండి
రక్షించిన చందంబున, రామనామము దేవతలకు శత్రువులు అనగా
కలి యగ దైత్యులను సంహరించి, భక్తులను కాపాడునని భావము

నరసింహపుడు - నరకేశరీ - కనకకళిపుడనగా హిరణ్యకశిపుడు
రామనామము నరసింహుడు

ఎవ్వరిమీసె మరణము సంభవింపకుండునట్లు వరమును
దేవాది ఎవని హిరణ్యకశిపుడు బ్రహ్మను వేడియుండెను 'జన్మ
మృత్యువా చెన్నటికిని అమరుడు కాజాలడు, ఇంకొకవరమువేడు'
అనియె బ్రహ్మ అంత హిరణ్యకశిపుడు రాత్రియందుగాని పగటి
మందుగాని, మామ్యాకాశములందుగాని, మనుష్యులవలన మృగముల
చేతను, దేవతలవలనగాని, రాక్షసులవలనగాని, నృప్తిలోని యే జీవి

వల్లకూడ నాకు మరణము కలుగకుండునట్లు ఎరము బ్రసాదింపు ' మనెను బ్రహ్మ యా పరమును ప్రసాదించెను ఈ ప్రకారము పర మునుబొంది దేవతలకమితమైన దుఃఖము కలుగజేయుచు తుదకు తన పుత్రుడైన ప్రహ్లాదునికూడ హింసించమొదలిడెను బగవాను డెక్కడ నున్నాడో చూపుము లేకపోయినచో నిన్ను హతమార్చెదననెను బగ వానుడు సర్వాంతర్యామి యని ప్రహ్లాదుడు నుడివెను హిరణ్యకశిపు డుగ్రుడ్డె యొకస్తంభమును గొట్టెను అంతవిష్ణుబగవానుడు స్తంభము నుండి నరసింహావతారమున గనబడి హిరణ్యకశిపుని జూపి ప్రహ్లాదుని రక్షించెను

చో॥ భాయఁ కుభాయఁ అనఖ ఆలసహరఁ ।

నామ జపతి మంగల దిసి దసహరఁ॥

సుమిరి సో నామ రామ గున గాదా ।

కరఁ నామ రమునాథహి మాథా ॥

179

తా॥ సద్బాప యోగ లేక ప్రేమతో వైరభావముతో, క్రోధముతో, ఏవిధ ముగ రామనామమును జపించినను ఎశదిశలయందును మంగళము చేకూరును కల్యాణప్రపత్తుల రామనామమును స్మరించి శ్రీరామునకు సాష్టాంగసమస్తారమును జేసి నేను శ్రీరాముని సుగుణములను పరించుచున్నాడిను

వి॥ సకామ భావముతోను, నిష్కామ భావముతోను తుదికు వైరభావముతోనైనను రామనామమును జపింపవలయునని భావము ఎట్లు చేసినను రామచంద్రమువలన దేశమునకు క్షేమమే కలుగునని శ్రీవారు నుడుపుచున్నారు

శ్రీరాముని గుణగణములు - శ్రీరామ మహిమ

చో॥ మోరి సుధారిహి సో సబ భాఁతీ ।

జాసు కృపా నహిఁ కృపాఁ అఘాతీ ॥

రామ సుస్వామి కుసేవక మోసో ।

నిజ దిసి దేఖి దయానిది పోసో ॥

180

శ్రీరామ 7

తా॥ సుకవులు-కుకవులు, శ్రీ పురుషులెల్ల దును వారి బుద్ధునుసారము రాజును ప్రశంసించెదరు సచ్చీలుచై , ఈశ్వరాంశభూతుడైన రాజులు- (మందు దోహదో అస్వయము)

చో॥ సుని సనమానహిఁ సబహి సుభానీ ।
 ధనితి ధగతి నతి గతి పహిచానీ ॥
 యహ ప్రాకృత మహిపాల సుభాఁ ।
 జాన సిరోమని కోసల రాఁ ॥

183

తా॥ సర్వుల వాక్పాత్యమును, భక్తిని, విసయమును, చతురత్వమును కనుగొన్నవారై అందరిని మృదుమదురంపములతో యథాయోగ్యముగ సత్కరింతురు ఈ స్వభావము హలోకనంబందుడైన రాజుల కస్వయించును కాని, కోసలాధీశ్వరుడై శ్రీరామచంద్రుడు చతురశిరోమణ

చో॥ రియుత రాఁ సనేహ నిసోతే ।
 కో జగ నంద మలిన మతి మోతే ॥

184

తా॥ శ్రీరామచంద్రుడు పరిశుద్ధమైన ప్రేమానురాగములున్ననే ముగ్ధుడగును కాని, జగత్తును సన్నుమించి మూర్ఖులు మలిమిబుద్ధిగల వారింకెవరైనను గలరా :

దో॥ సర సేవక కి ప్రీతి రుచి రభిహహిఁ రాఁ కృపాలు ।
 ఉపల కియే జలజాన జేహిఁ సచివ సుమతి రపి భాలు ॥185

తా॥ ఐనను కృపాసాగరుడైన శ్రీరాములు, ఈ దుష్టసేవకుని ప్రీతి నవశ్యము స్వీకరించును శిలలను (సేతువును కట్టుట అవయోగించిన రాళ్ళను) నొకలుగను వానరభల్లూకములను పంతులుగాను చేకొనిన శ్రీరాములు భూషణుడు సన్నుపేక్షించురా :

వి॥ సుగ్రీవాంగదాదులను మృగములని యెంచక వారిని మంత్రులుగాజేసికొని రాళ్ళను కేవలము జడపదార్థములని ఛావించక వాటినికూడ సేతువుగట్టుట కువయోగించి, సముద్రమును దాటుటకు

నామగ్రాహ్యుని కారణముద్రుడైన శ్రీరఘువీరుడు తమను
కనికరించి తీగున శ్రీతులసీదను స్పృష్టముగ, ఎవినయముగ విన్న
విందుకొను చున్నా

దో॥ చౌహుఁ రహవతి నది కహతి రామ సహతి ఉపహస ।

సాహివి సీతానాథ నో సేవక తులసిదాస ॥ 186

తా॥ సకలములు నన్ను ప్రరామభక్తు యందురు నేనుకూడ ఎంచుక
లక్షయు నంకోచమును లేక రామభక్తుని యెల్లరచే బ్రశంసంపఱచుచున్నాను
చా సీతావతియు శ్రీరామనింటి స్వామికి, తులసిదాసునింటి సేవకుడన్న
నిండు చుచు సాగుచున్న శ్రీరామచంద్రుడు నహంచుచున్నాడు

చొ॥ 'దుర్యోధనుభిమానశ్య' దంభము, దర్పము, లభి
నము - అధ్యాయములు అనుబంధములని, ఇవే సరకమునకు కారణ
మని గీతావాక్యము

ప్రతిబాహు తామ సర్వ భక్తులను విగత తననిధానమున
వైచిత్ర్యము గానము గావించుచున్నారు 'కేశ్వరస్యాప్యభిమాని
ద్వేషిర్వా ద్వేషిర్గ్రీవత్యాచ్య కులాభిమానము, ధనాభిమానము
కార్యభిమానము గావారిని విగత తుడు ప్రేమింపడు, ద్వేషించు
నీ దురు ప్రేమించునెందు నారద భక్తి సూత్రములలో
జెప్పబడి యున్నది

చొ॥ అతి ఎడి మోచి ధీరాక్షు రోర్తి ।

యని అఖ సరకహుఁ నాచ సకోర్తి ॥

అందు యి ఎవాచు మోహి అపడర అనెఁ ।

సా యధి రామ కీర్తి నహిఁ నవనెఁ ॥

187

తా॥ నేను వలె అవినయముగ ప్రవర్తించుచున్నాను అపరాధములను
పాపములను నాచుకొనక గురించి విన్నచో యగుదుకూడ నన్న
యధి జూచి విందుచు అప్పు అరేకకల్పలతో కూడిన భయముచే నేను

క్రమంగా కృశించి పోవుచున్నాను కాని కరుణాభవై శ్రీరామచంద్రుడు మాత్రము న్యస్తమిలోనాడ నా గుణకౌశలములను నాయవియభావముల నెంచలేదు

చౌ॥ సుని అవలోకి సుచితి చఖ చాహీ ।
భగతి మోరి మతి స్వామి సరాహీ ॥
కహతి న సాధి హోతి హియఁ నీకి ।
రీర్పుతి రామ జాని జన జీ కీ ॥

188

తా॥ నే చేసిన అపరాధము లన్నియు నున్నించి, నా ప్రభువై శ్రీరామ చంద్రులు నన్ను గూర్చి తెలియకొని అటు సుచిత్తబావపై వివక్షభేదపులతో నిరీక్షించు అరువాఅగొడ నా భక్తి, జ్ఞాన వైరాగ్యములనుగూర్చి ప్రశంసించినారు కాని దాహ్యవృష్టిని సన్నెల్లరు భగింపుచుండని కొనియాడవచ్చును కాని వ్యాధయమున సద్భావమండవలయును దానునివ్యాధయభావములను తుణ్ణముగా కెటిగి, వస్త్రవస్త్రాతిని తెలియకొని, రిఘుపాతములు రమించును

వి॥ సామూన్యముగా పేరుప్రతిష్ఠల కాశించి జనులు భగవద్భక్తులమని విఱ్ఱనీగుట సరివాటి హృదయంతరాళమున భగవానుని జింతింపక, రామదాసు లగుటకు యోగ్యతలేకయే బాహ్యేడంబర పూరితులై తాము భక్తాగ్రేసరుల మనుచున్నారు కొందరు గుహలలోనే నివాసము చేయుచుందురు కొందరు జడలు, గోళ్ళు పెద్దవిగా పెంచుకొని యుందురు కొందరు జటాజూటముపై రుద్రాక్షమాలలు చుట్టుకొని, పులితోలు కట్టుకొని యుందురు కొందరు లడవులలో ఆకులు అలములు అని యేకాంతముగ నుండెదరు ఈ వేషధారణ ఉదరనిమిత్తముకాకుండ ఉండవలయును ఈ బాహ్యేడంబరపూరితులైన వారి దర్శనము ప్రజలెఱిగినను, ఎఱుగకొన్నను సర్వాంతర్యామి యైన శ్రీరామచంద్రుడు తెలిసికొనును హృదయమున సద్భావములుండే, మనోవాక్కాయములతో తనదాసులైనచో శ్రీరామచంద్రుడు దాసుల హృదయంబు సనసెఱిగి, రమించునన్న బావమిచ్చుట ప్రస్ఫుటమగుచున్నది

చౌ॥ రహతి న ప్రభు చితి చూక కిపి కీ ।

ఓరతి సురతి సయ బార హిపి కీ ॥

జేహిఁ అఘ బధేఁ బ్యాధ జిమి బాఠీ ।

ఫేపి సుకింద సోఞ కీన్ద కుచాఠీ ॥

189

చౌ॥ అట్లు చలన దోషములను పొరబట్టిన శ్రీరామచంద్రుడు
రామచంద్రుని చింతింపబడునట్లు భక్తులదోషములకు
తాళిబెట్టెను అలరింగుండులను బద్ధావములను, మంచితనమును
అలరింపబడునట్లు చెప్పెను ఎవరైనను ఎవరైనను వారిని వ్యాధునిగా
భావించునట్లు గొప్పదనో అటువంటి దురాచరణమే మరల సుగ్రీవు
చెప్పెను (వారిభావము స్వీకరించెను అను శ్రీరాము డతని యపరాధము
చెప్పెను)

చౌ॥ గాఢ పరతాతి బిభీషుని కేరీ ।

అదేహుఁ సో న రాఁ హియఁ హేరీ ॥

చె పరతిహి చెంటుతి సనమానే ।

రాజనధాఁ రఘుబీర ఎఘానే ॥

190

చౌ॥ అటువంటివి విఫలము కాడ చేసెను కాని శ్రీరామచంద్రుడు
అట్లు చేసినట్లు చెప్పెను అనివేషధారియైన భరతుని గలనకొన్న సమ
యము శ్రీరాములు ఇలని న్నొందించెను రాజనభరోహాడ అతని ముగుణము
చెప్పెను

చౌ॥ ప్రభు తిరు తిర కపి డార పర తే కిపి ఆపు సమాన ।

చెల పహార న రాఁ సే సాహిబ సీలనిధాన ॥

191

చౌ॥ అట్లు చెప్పెను అట్లుదానంపునడైన పరమాత్ముడైన శ్రీరాము
చెప్పెను అట్లు చెప్పెను విచారింప బారుడెక్కడఁ కాని అటువంటి వాని
అనిచాలిచే లో నొంగుగ చెప్పెను

చౌ॥ అట్లు చెప్పెను అట్లుదానంపునడైన న్నామి చెక్కడను లేడని
చెప్పెను

దో॥ రామ నికాళఁ రాపరీ హై నటహి హో ను ।

జోఁ యహ సాచి హై సదా తో నదో ॥ 182

తా॥ ఓ శ్రీరామబంధు! నీ నర్థ వాలా ముందు నీ నర్థ గుణమే నర్థులను మంగళపరులుగా గొనించును. నీ నర్థమును తులసిదాసునకు మంగళమగును ।

దో॥ ఏహి బిధి నిజ గుణ దోష కహిఁ బహిఁ బరీక్షి రామ ।

బరనఁజ రఘుబర బిసద జగు నాని ॥

183

తా॥ ఈ విధముగ నా గుణదోషములను బట్టి బరీక్షించి మాటరించి నేను శ్రీరఘునాథుని నిర్మలయశఃము బట్టి గొనించును

దీనిని భక్తిశ్రద్ధలతో నలకించి చొచ్చుము । లోకమునందును

చో॥ జాగబలిక జో కథా సుహాళః ।

భరద్వాజ మునిబరహి యనాళః ॥

కహిహాళఁ సోఞ సంబాద బళానీ ।

సుసహఁ సకల సజ్జన సుఖ మానీ ॥

184

తా॥ యజ్ఞవల్క్యుమహాముని యారినవర్తరహము శ్రీశేషై భరద్వాజునికీ వినిపించెను ఆ సంవాదమును శేషు (శ్రీమల దాసు) బోవుచున్నాడను సజ్జనులెల్లరును నుభయమును యుభయమును భక్తి శ్రద్ధలతో నలకించి ఆరించి

వి॥ సత్కర్మలద్వార , శాస్త్రోపదేశమై

ద్వారా మనోదోషములు పెదలిపోయి యున్నాము

అంత భగవత్తత్వము అనుచువమునగు పచ్చిమల ప్రాప్తమై

కథాశ్రవణమువలన సుఖశాంతలు అలగి రక్షించు

సామ్రాజ్యమున కర్హులగుదురు గాన, యాచార్యులవలన

జునికీ వినిపించిన శ్రీరామచరిత్ర రాసనము చెల్లినతో , బి

శ్రవణము చేయవలసినదిగా శ్రీతులసీదాసస్వామి సజ్జనులను ప్రబోధించుచున్నారు

చౌ॥ సంభు కీన్ద్ర యహ చరిత సుహావా ।
బహురి కృపా కరి ఉమహి సునావా ॥
సోఞ శివ కాగభుసుండిహి దీన్ద్రా ।
రామ భగతి అధికారి చీన్ద్రా ॥

195

తా॥ శంకరుడు పూర్వము మనోజ్ఞుడైన రామచరితమును విరచింపజేసెను అయితే పాఠ్యతీదేవి కోర్కెపై ఆ కథ నామెకు వినిపించెను ఆ చరిత్రనే శివుడు, కాకభుసుండి రామభక్తుడనియు, రామనామామృతమును గ్రోలుట పధికారియని భావించి, అతనికి ఎదురైయున్న తెలియజేసెను

చౌ॥ తేహి సన జాగబలిక పుని పావా ।
తీన్ద్ర పుని భరద్వాజ ప్రతి గావా ॥
తే శ్రోతా బకతా సమసీలా ।
సంపదరసీ జానహి హరి లీలా ॥

196

తా॥ ఒక కథను కాకభుసుండివలన యాజ్ఞవల్క్యుడు విని దానిని భరద్వాజు గానముచేసి వినిపించెను ఎక్కయైన యాజ్ఞవల్క్యుడును, శ్రోతయైన భరద్వాజును ఇరువురును ఎచ్చీలురు, ఎమియిరునులే! శ్రీహరిలీలలను ఎదుగముగా తెలిగిన వారలు

వి॥ అగవత్సేవయే ముక్తి బగవతుని పూజగాని, స్మరణముగాని, ఫగపత్తి థాశ్రవణము-ఇత్యాదులు ముక్తికి మార్గములు ఈకథాశ్రవణమునందు వక్తయు, శ్రోతయు ఇరువురును మనోవాక్కాయ పర్మలతో ఫగవత్సేవయేనచో కథ రక్తికిట్లు శాశ్వతానందమును కలుగజేసెను

చౌ॥ జానహి తీని కాల నిజ గ్యానా ।
కరతిల గతి అమలక సమానా ॥
జౌరణ జే వారి భగతి సుజానా ।
కహహి సునహి సముయహి బిధి నానా ॥

197

తా. యాష్టమస్కంధాదుల త్రికాండముల ౧-౧౦వ అంశములకు
మరియు నష్టమస్కంధాదుల ఛాందోగ్యంబుల ౧-౧౦వ అంశములకు
ఈ రామాయణ సారము ప్రకారముగా, జెప్పబడినట్లు, ముద్రపెట్టెడిదియను

దో॥ మైం యని నిజ పురు నిను చది నా మారఫల ।
 సముక్తు నహిం తి బ్రాహ్మణి త్వి తతి రహ్మణ (అపర) ॥ 198

తా. తరువాత ఈ కథనే కేసు (క్రిమినేషన్) వాసులకు చెప్పి
గురుదేవులు చెప్పించుటగా వంటిది తా. అను కేసు బాల్యమునందు
మూరుడుగా నుంటిని కనుక వాడు నా దాగు నుండి తెలియజేయును

దో॥ శ్రోతా బకతా గ్యాన నిధి కథా రా పై గూడ ।
కీమి ఎమరుద్దూఁ మైఁ నీవ జడ రలి ల గ్రహితి బిజువాడ॥199

తా॥ శ్రీరామచంద్రుని నాన్నా పెళ్ళివేళ, తల్లిదండ్రులూ పాల్గొని
చెప్పి పట్టియ్యి విడితే బ్రాహ్మణులు అయ్యిపోతారు అని నమ్మడంబట్టి వారు

మహామూఢులతోను ఒకటియైపోనునంటి పాపములతోటి పంపబడితిని
కలియుగ మునందున్న కేసు ప్రాబుపియమంటి గూఢుని నామకము కేవలము
దెలిసికొందును?

వి॥ ఉనమును ప్రోగ్-యిటకు భాగాలమెట్లో, భాగా
కథలను జెప్పవచ్చును, వినెడిజోలి 3 వానమునకుంధులను 50000

కలి యుగము పాపహరాయణమై యుగమున దుష్ట
పాపములై బిగవద్విషయమును గల - అంపన క్రితవిషయము
లందే నిమగ్నులయి యుడుగల పరస్పరములతో,
విహారిములతో, కాలము గడుపుచును యరికొడుగు పరస్పరము
కులై, ధనార్జనకోస మెన్నియో పాపకృత్తులములను చేయచుండు
ఇటువంటికలియుగమున ఏగవలయును నట్టి యుగకృత్తులము
గావించుకొనుట కడపలయ నయిన శ్రీహరియొద్దనున్న

చో॥ తదపి కహి గురు బారహిఁ బారా ।
 సముయి పరీ కచు మతి అనుసారా ॥
 భాషాబద్ధ కరఖి మైఁ సోఁతు ।
 మోరేఁ మన ప్రబోధ జేహిఁ వోఁతు ॥

200

తా॥ ఐనను గురువు బాటిమాటికిని చెప్పిన కథలు కొన్ని నాకు దెలియ
 పచ్చివి అవియే ఎప్పుడు నేను చక్కని లిలో రించెను ఇట్లు రచించుట
 ఎలన నా కాంక్షలు కలుగుగాక :

మ॥ వాల్యచాపల్యమువలన శ్రీగురుమహారాజ తమకు వివ
 రించిన కథలను శ్రద్ధగా నాలకింపకపోయినను, ఆ గురుదేవుని యను
 గ్రహమువలన అటు సర్వము అవగతమై, శ్రీరామచరితమానసమును
 ఎఱుంగు కముగ రచించుట కా కథలెంతయో తోడ్పడినవని శ్రీతులసీ
 దాసిచట నిర్వచించుచున్నాడు

వో॥ జన కళు బుధి బిబేక బల మేరేఁ ।
 తన కహిహాఁ హియఁ హరి కే ప్రేరేఁ ॥
 నిజ సందేహ మోహ ప్రమ హరనీ ।
 కరణఁ కథా భవ సరితా తిరనీ ॥

201

తా॥ నా బుద్ధిబలము ననుసరించి శ్రీహరి ప్రేరణానుసారముగ ఈ కథను
 వివరించెను నా సందేహములు, అజ్ఞానము, మోహమును హరించు పవిత్ర
 మైన శ్రీరామకథను రచించుచున్నాను ఇది ఎంసారసాగరమును తరింపజేయు
 టకు నావలంబది

॥ శ్రీతులసీదాస స్వామి యీకృతిని భగవదర్పితము చేయు
 చు న్నాడు

‘శ్రీరామచంద్రా! పరమపవిత్రమై నాయొక్క యీ కవిత
 యినెడి కన్యను నీ కొనగుచున్నాను ఈమె సర్వలక్షణసంపన్నురాలు
 ఈమెను ప్రేమతో ఎరిగ్రహింపుము ఈమె వలన నీకు సంతోషము

మఱియు మంచిఖాళియు, నాడు కృతార్థత యు లభించును ' అని శ్రీతులసీదాసు నిర్వచించుచున్నాడు

చో॥ బుధ బిశ్రామ సకల జన రంజని ।

రామకథా కలి కలుష బిభంజని ॥

రామకథా కలి పంనగ భరణి ।

పుని బిజేక పావక కహర అరణి ॥

202

తా॥ శ్రీరామకథ ఎండిలకు శాంతి నొసగునది సర్వజనరంజకమైనది సర్వులను ప్రసన్నులను జేయు, దీ కలియుగములోని పాపములను హరింపజేయు నది వివేకరూపమైన అగ్నిని ప్రకటితము జేయుటకు అరణివంటిది

వి॥ హంసి సర్పమును సంహరించు చందమున, శ్రీరామకథ కలియుగములోని పాపములను హరింపజేయును అరణియనగా అగ్ని పుట్టించుట కుపయోగించుకట్ట అంటే అగ్నిహోత్రమై యజ్ఞ యాగాదులు కొనసాగినట్లు పవిత్రమైన రామకథ సద్విద్య కాల వాలమై వివేకమును పెంపొందించుచు, సుఖశాంతుల నొసంగి జ్ఞానమును ప్రాప్తింప జేయుటకు సాధన మగునని భావము

చో॥ రామకథా కలి రామద గాత్రా ।

సుజన సజీవని మూరి సుహృత్తా ॥

సోఞ బసుధాతల సుధాతిరంగిని ।

భయ భంజని ప్రమ బేక భుఅంగిని ॥

203

తా॥ రామకథ కలియుగములో సకలవిషాదములను నశింపజేయుటకు కౌముదేనువువంటిది సజ్జనులను సంజీవనపంజీది రామకథ యీ సృష్టికల ముని అమృతప్రసాదముతో కూడిన నదివంటిది జ్ఞానమరణభయశోకములను నాశనముజేయునది రామకథ ప్రమరరూపమండూకములను భక్షించుటకు సర్పము వంటిది

వి॥ సకలశాస్త్రనిగమాగమసారమైన శ్రీరామకథ జననమరణ
వియమును దూరము చేసినటువంటిది, సకలమనోరథముల
నీడే బృహదాధేనువు వంటిది, ఎవ్విత్రిమైననదిగంటిది కప్పలను పాము
ఆనునట్లు మోహమును బాపుటకు రామకథ పామువంటిదని భావము

చౌ॥ అసుర సేన సమ సరళ నికందిని ।

సాధు బిబుధ కుల హిత గిరినందిని ॥

లంత సమాజ పయోధి రమా సీ ।

బిస్వ భార బర అచల చమా సీ ॥

204

తా॥ ఈ రామకథ అసురసేనతో నూనమైన సరికిమును నాశనమొనర్చు
టకును సాధుబిబుధులైన దేవతలకు వాలమొనగూర్చుటకును శుభ్రతరాజు
సమాధియై పార్వతివంటిది శ్రీరామకథ సజ్జనసమాజబావమైన క్షీరసముద్ర
మున వెలయు లక్ష్మీదేవితో సమానము మరియు సంఖ్యావిశ్వభారమును భరించు
అలంకలమైన వృద్ధితో నూనము

వి॥ దుష్టశిక్షణము, శిష్టరక్షణముచేయుటకు దుర్గ ఎటులో, కలి
ముగములలోని పాశములను హరింపజేయుటకు రామకథగూడ అటు
వంటిదే సురసాగరముననే లక్ష్మీదేవి వెలయును అట్లే సజ్జనసమా
జమున రామకథకు ప్రాశస్త్యము మెండు శూభారమును ఎపించుట
యందు, క్షమాగుణమునందు సూదేవివలె శ్రీరామకథామృతమును
ప్రీతినవాసిదయ, క్షమ, ఓర్పు ఇత్యాది సుగుణములతో విరాజిల్లెద
రన్న భావ మచ్చుట స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ జను గన ముహూ మసి జగ జమునా సీ ।

శీవన ముకుతి హేతు జను కాసీ ॥

రామహి ప్రేయ పావని తులసీ సీ ।

తులసిదాస హిత హియః హులసీ సీ ॥

205

తా॥ యమదూతల ముఖములపై మనబాయుటకు రామకథ యమసానిది ఎంటిది జీవులకు ముక్తి నొసగుటకు వారిజానపంటిది ఈ రామకథ శ్రీరామునికి పవిత్రమైన తులనతో సమానముగ ప్రయమైనది తులసీదాసునకు మాలించో (శ్రీతులసీదాసు జాని) సమానముగ వాఁడు చేయబ్బినది

వి॥ ఎవిత్రమైన యమునానదిలో స్నానసూచరించిచో నమస్త పాపములనుండి విముక్తిబడయు చందంబున, రామకథ ను శ్రవణము చేసినచో యమదూతల వలన బయపడునిర్ముక్తము నయి కాళిలో మరణించిన వారికి ముక్తి కలుగునుకదా! అట్లులే బీభత్సకు ముక్తి నొసగుటకు రామకథ పుణ్యక్షేత్రమైన వాఁడాని ఎంటిది పవిత్రమైన తులసీదళము బగవానున కెట్లు ప్రీతికరమో గామకథ శ్రీరామునకు ప్రీతికరమైనది శ్రీతులసీదాసునకు ఆతని జనన హలని ఎలె హితము చేకూర్చునది రామకథ యని భావము

‘బ్రజనపరులకేల నండపాణి బయము మనసా అనిశ్రీత్యాగ రాజస్వామి ఒక కీర్తనయందు శ్రీరామదజన చేయువారికి మృత్యు వనిన బయము లేదనిరి

ఇవట రామకథాశ్రవణము శోకచయోదులనుండి దీఱుని విముక్తి నొందించునని శ్రీతులసీదాసు నుడివిరి

చా॥ నివప్రియ మేకల సైల సుతా సీ ।

సకల సిద్ధి సుఖ సంపత్తి రాసీ ॥

సదగున సురగన అంబ అదితి సీ ।

రఘుబర భగతి ప్రేమ పరమితి సీ ॥

206

తా॥ శ్రీరామకథ శంకరునకు పవిత్రమైన సర్వదాదిలో సమానముగ ప్రయమైనది సకలసద్గుణలకు సుఖసంపత్తులకు రాశియైనది సద్గుణభావమైన దేవ తల యుద్భవము మరియు పాలన బోషణగావించుటకు మాతయై అదితితో ఎవని మైనది శ్రీరఘునాథునియంటి భక్తిప్రేమల కాటపట్టయినది

దో॥ రామ కథా మందాకినీ చిత్రకూట చితి వారు ।

తులసి సుభగ సనేహ బన సియ రఘువీర బిహారు ॥ 207

తా॥ శ్రీగోస్వామితులసీదాసు షష్టిధముగ నిర్వచించుచున్నాడు శ్రీరామ
పద పవిత్రమై మందాకినీనది నిర్మలబిత్త మచిత్రకూటము అంటిలై హమే
లేక యేకాగ్రతయే అంధ్యము అంటులొ శ్రీసీతారాముడు వివరించును

వి॥ చిత్రకూటము నిర్మలచిత్తముతో బోల్చబడినది చిత్ర
కూటమున పవిత్రమైన మందాకినీ నది ప్రవహించుచు మందాకిని
వోలె పవిత్రమైనరామకథను మనోహరమైన చిత్రకూట సదృశ నిర్మల
చిత్తముతో గానముచేసిన వారి కృదయములలో శ్రీ సీతారాముడు
వివరించునన్న శాప యిదు గానవచ్చుచున్నది

చో॥ రామచరిత చింతామిని వారూ ।

సంత సుమతి తియ సువగ సింగారూ ॥

జగ మంగల గునగ్రామ రామ కే ।

దాని ముకుతి దన దరమ ధామ కే ॥

208

తా॥ శ్రీరామపరిత్ర అమూల్యమైన చింతామణి సజ్జనులకు యబుద్ధిరూప
మైనది శ్రీశృంగారము శ్రీరాముని సుగుణసంపద జగల్కల్యాణము చేకూర్చు
నది ధర్మాధిరామమోక్షముల నొసగునది

చో॥ సదగుర గ్యాన బిరాగ జోగ కే ।

బిబుద బైద భవ భీమ రోగ కే ॥

జనని జనక సియ రామ ప్రేమ కే ।

బీజ సకల బ్రతి దరమ నేమ కే ॥

209

తా॥ జ్ఞాన వైరాగ్య యోగమును ప్రసాదించుటకు శ్రీరామపరిత్ర సద్గు
రువు వంటిది ప్రపంచసంబంధమైన భయంకరివ్యాధులను (భిరోగములను)
నాశనమొనర్చుటకు దేవతలకు వైద్యులై అశ్వినీకుమారుల వంటిది శ్రీసీతా
రాములయందు భక్తిప్రేమలను పెంపొందింపజేయుటకు జననీజనకులతో సమాన
మైనటువంటిది ప్రాత, ధర్మ, నియమనిష్ఠలకు బీజమువంటిది

వి॥ 'యస్య దేవే పరా భక్తిః యథా దేవే తథా గురౌ, తస్యైతే కథితాహ్యర్థా ప్రకాశంతే మహాత్మన - దేవునియందు ఎవనికి గొప్పభక్తిగలదో గురుదేవుని యందును అంతటిభక్తిగల మహాత్మనకే నిగూడమైన కేదార్థములు కరతలామలక మగుచున్నవని శ్రుతి వచించినది గదా! గురువాక్యమే భగవద్వాక్యము గురుదేవునిసేవ బహువిశిష్టమైనది కాన శ్రీరామచరిత్రము సద్గురువునాటి దనుచున్నాడు శ్రీతులసీదాసు జ్ఞాన, వైరాగ్య యోగములను ప్రసాదించుటకు సద్గురు వే విధముగ తోడ్పడునో, భగవత్తత్త్వము నెఱుంగ జేయుటకు తన దివ్యగ్రంథమైన శ్రీరామచరితమూసన మటులే తోడ్పడునని చెప్పుచు, తన దివ్యగ్రంథముయొక్క మాహాత్మ్యమును దెలుపుచున్నాడు కవి

తల్లిదండ్రులు బిడ్డల నత్రిపేమతో పెంచెదరు బిల్లప్రేమయే తల్లిదండ్రులకు కావలసినది తమసర్వస్వమును బిడ్డలకు ఇచ్చి వేసెదరు బిడ్డలయందు తల్లిదండ్రుల కెట్టి వాత్సల్యము దినదినాభివృద్ధిగాంచునో, అట్లే తన శ్రీరామ దివ్యగ్రంథ పరనమువలన రాముని యందలి భక్తిప్రేమలు పెంపొంది మనస్సు భగవద్విప్రమగునని శ్రీతులసీదాసస్వామి వచించుచున్నాడు

అశ్వినీకుమారులు -

సూర్యపత్నియైన సుజ్ఞాదేవి పతితేజమునకు తట్టుకొనబాలక అశ్వినయై కురుక్షేత్రమునకు విచ్చేసెను ఈమెకు ఇరువురిశ్వినీకుమారులు జన్మించిరి అశ్వినీకుమారులు దేవతలకు వైద్యులు పిగు చ్యవన ఋషికి దృష్టి, శక్తి, నవయావనము, సౌందర్యమును దాన మొనర్చిరి

ఇట్టితఱి, దధ్యుడు అను ఋషి ఇంద్రునిచే బ్రహ్మవిద్యను బొందెను ఆ విద్య నొంగ నమయమున ఇంద్రుడివిధముగ ఋషితో

ననెను 'బ్రహ్మవిద్యను నీవెవరికైన నొనగితివేని నీ శరీరమునుండి నీ కెరిస్సు వేరగును' అని

ఒ బ్రహ్మవిద్యను పొందుని బ్రహ్మ అశ్వినీకుమారులు దధ్యుని కడకేగి యిట్లనిరి

'మునీశ్వరా! బ్రహ్మవిద్యను పొందునిమిత్తము మేమిట కరు దెంచి 'మీ శరీరమును మీ శరీరమునుండి వేరుచేసి అస్థానమున అశ్వశరస్సును జోడించెదము బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించుతఱి 'మీ శరీరస్సు వేరైనచో 'మీ నీసర్గకెరిస్సును 'మీ మొండెమునకు జోడించెదము '

ఇందులకు దధ్యుడగిక్రి వి అశ్వకెరిస్సుతో బ్రహ్మవిద్య నుప దేశించెను అప్పు డాచన అశ్వశరస్సు మొండెమునుండి వేరయ్యెను అశ్వినీకుమారులు ఋషియొక్క శిరస్సును తెచ్చి మరల అతని మొండె మునకు జోడించిరి

పాండురాజు పత్నియైన మాద్రీదేవి అశ్వినీకుమారుల అను గ్రహమువలన నకులనహదేవు లను పుత్రులను బడసినది

చౌ॥ సమన పాప సంతాప సోక కే ।

ప్రియ పాపక పరలోక లోక కే ॥

సచివ సుభట ఛావతి బిచార కే ।

కుంభజ లోభ ఉదధి అపార కే ॥

210

తా॥ శ్రీరామచరిత పాపము, సంతాపము, శోకము నాశము గావించి, ఈ లోకమును, పరలోకమును ప్రయుగా పాలన చేయునటులంటిది (విహవర రాధిమైంది) చూచుచున్నాను నొనగునది శ్లాసనదాపమైన రాజుకు పరాక్రమ వాల్మీకి అహిమ్యనివంటిది లోభదామై అపారపముద్రమును చంకింప జేయుట అగస్త్య మహిమని ఎంటిది

౧॥ బుద్ధి ఎంతయైన విశాలహృదయముగల రాజు నకు శౌర్య మెంతయైన ముంపు మెంతటి సహాయకారియో, శోకసంతాపములకు బాబుడుకు రామకథ యట్టిదని భావము

కుంభజాడు - కుండయుండుచిగ శ్రీమమురుండి యుత్పన్న
మైన వాడు గనుక అగ్రజుని కుంభజాడును వృత్తానురుని మరణా
నంతరము రాక్షసులెల్ల నముద్రమును నగనంప దొడగిరి రాత్ర
శేళలందు వెలుపలికివచ్చి యుమ్మలనెల్ల వ్రచుచుండిరి అట్టితఱి
అగస్త్యమహర్షి ఆచమనంబునరించి సముద్రమును ఛాకింపజేసెను

లోబరూపమైన భవదంబరూపమైన సుసారి సాగరమును
ఇంకింపజేయుటకు రామకథ సాక్షాత్ అగస్త్యమహాముని ఎంటిది

చౌ॥ కామ కోహ కలిమల కరిగన కే ।

కేహం సావర జన యన బన వె ॥

అతిది పూజ్య ప్రియతిమ పురారి కే ।

కామద ఘన దారిద దవారి కే ॥

211

తా॥ శ్రీరామకథ బహులమనోహరమైన నందులో విహరించుచి కామ
క్రోధములను కలియుగములోని పాపములకెడి గజరాజునును సంహరించుటకు
సంగమిల్లవంటిది శివుని కారాధ్యుడై యు ప్రయత్నింప అతిథి దానిప్రయత్నమునెడి
కార్పిచ్చు కార్పియేయుటకు రాధనమైన మేఘము

చౌ॥ కుంభ మహాముని బిషయ బాధల కే ।

మేటతి కరిన నుంక భాల కే ॥

హరన మోహ అమ దినర రర సే ।

సేవర సాలి పాల జలధర సే ॥

212

తా॥ శ్రీరామకథ విషయాంక్తియకెడి సర్వసయోగ విషమము దింపు
టకు "ఎవ" సంక్రమము కరియు మహాబలివంటిది శ్రీరామగుణగానము ప్రారంభి
యింపండి విముక్తులను గావించును మోహంకెడి అంధకారమును హరించుటకు
రామకథ మార్కకెరణములతో సమామమైంది ధక్తియకెడి సమసంపదను పాలన
పోషణలు గావించుటకు మేఘమువంటిది

వి॥ మహామంత్రము పఠించుచు, హాహా పాహా పాహా మంత్రము కట్టువది ను
అటులే విషయాసక్తుఁడు వాఁడగు శ్రీరామచంద్ర, మహామంత్రము
మరియు మహామణి కది నూన్య దిదియొచ్చినతోడనే మోతటి
దట్టమైన అధికారిముగూ త్రుటిలో మాచుమగురీతి శ్రీరామచంద్ర
అజ్ఞానాఁధికారియును కాపి న చూచుకొని ఎకాశి పజే గును ఎకు
సంపద వృద్ధిగాంచుచు పనన్య క్షుపాత వాచశ్యకము కర్తముచేత
పైరులు ఎచ్చరి గడ్డ నుల్పిద్ది పెరిగిన ఎకుసంపద అబ్బిద్ది
గాంచును పశుపాషణకు మేలుము. శ్రీరామచంద్ర అజ్ఞానసంపదను
వృద్ధిజేయుటకు మేలుము పదన గా ౧౦

హాహా ప్రప్తమ విష్ణుదమన్య-

రణ్యర్థ ముగిసకైత మస్మత్ బ్ర ౩ ।

౧౦ వ్యతేజోభి రదవ్యాతాన్త-

క్యోగీవ పస్త్రాషభ ధర్మిర్య

అన్న కాళిద నసూక్తి కనున ధేరుము

చౌ॥ అభిమతి దాని దేవతరు బర సే ।

సేవతి సులభ సుఖద హరిహర సే ॥

సుకతి సరిద నభ మన ఉడగన సే ।

రాప వగతి జన జీవన దన సే ॥

216

తా॥ శ్రీరామచరిత్రము చూచినాంధుల కలకంఠము నొనగటలు శ్రేష్ఠమై
కల్పవృక్షముతో నున్నమైనటువంటిది సేవచేయుటకు వారివారలతో సమా
నముగ సులభమైనది సుకవిరూపమై శరదృతువు యిది మనోహరమైన
ఆకాశమును నుళోభిత మొనర్చుటకు తారాగం ఎలలో ఎన్నో మైవది భక్తులకు
జీవనాధారమైనది

చౌ॥ ఎకల సుదృతి నల భూరిగ వోసే ।

జగ హిత నిరుపధి సాధు లో ౧ సే ॥

సేవతి మన మానస మరాల సే ।

పావన గంగ తరంగ మాల సే ॥

217

తా॥ శ్రీరామక ౩ సంహృష్టపుణ్యముల ఫలము అనంతభోగములతో
సమానమై ది జగత్తునందు వాతమొనర్చుటకు సాదు సజ్జనులతో నహుమైనది
సేవకుల మనోరూపమైన హుస నరోవరమునందు హంసలో సమానమైనది
పవిత్రమొనర్చుటకు గంగాశరంగములతో నహుమైనది

వి॥ మానసనరో-రమునందే హుస విహరించునది ! మానస
నరోవరములోని స్వచ్ఛమైన జలమువోలె స్వచ్ఛనునమనస్సు నిర్మలముగా
నుండును శ్రీరామకథ మానసనరోవరమునందు విహరించు రాజ
హంసవోలె పవిత్రమైనది మానసనరోవరపు స్వచ్ఛమైన జలమును
గ్రోలు రాజహంసకలె ఎగు నర్మలహృదయముతో శ్రీరామగూమా
మృతమును పానముచేసెదగో చాల అమృతప్రతులు, చరితార్థు, న్న
ఒకానొక మహత్తరములను బుదు స్ఫురి చుచున్నది

కు గ ౩౬ గే ౧౦గే గూరీకృత జన పావనమూహే
అని గూమాహాత్మ్యపటము గూర్చి చెప్పుడినిది పాపులనుగూడ
పాపములతోము గ ౧౦వోలె ౮ ముది పాపులను పవిత్రుల నొనర్చు
చున్నది

శ్రీరామ చరిత్ర మహిమ

దో॥ కుశధ కుశరక కుచాలి కలి కపట దంభ పాషండ ।

దహస రామ గున గ్రామ జిమి ఈందన అనల

ప్రచండ ॥ 215

తా॥ దుర్మార్గులు, కలరిగ్గులు దురాచరిణులు, మదియు కలియుగమున
ప్రజ్వలించు కపటము లోభులు, బూటకములను రూపుమార్చుటకు శ్రీరామని
గుణసమూహము ప్రబంధాగ్నివంటిది

దో॥ రామచరిత్ర రాకేస కర సరిస నిఖద సబ కాహూ ।

సజ్జన కుముద చకోర చిత హిత బిసేషి బడ లాహూ ॥ 216

తా॥ శ్రీరామచరితము పూర్ణబంధునితలరణములతో సమాసముగ
ఎల్లరకు సుఖము నొసగునది కాని నష్టములును, వారివైష్ణవులకెడి
చకోరములకు విశేషముగా వాతము చేసార్చునదై లాభదాయక మైనది

వి॥ పూర్ణచంద్రుడూ సర్వప్రాణీకమునకు చల్లదనము నొస
గును చంద్రుడు డోదయించులడనే కుముగములు వికసించును
చకోరపక్షులు చంద్రోదయమగుటచే అమితానందము నొందును
కుముదపుష్పములకు, చకోరములకు బోల్బడిన నక్షత్రము శ్రీరామ
కథాశ్రవణమున లెక అధ్యయనముపలన బ్రహ్మానందమును బొందిన
వారగుచున్నారు

చా॥ కిన్తి ప్రసన్న జేహి భాతి భవానీ ।

జేహి బిది సంకర కహ బభానీ ॥

సో సబ హేతు కహబ మై గాతా ।

కథా ప్రబంధ బిచిత్ర బనాతా ॥

217

తా॥ ఏ విధముగ పాంపత్తిదేవి శక్యముని ప్రశ్నించినది, శక్యము
దేవిధముగ నవిస్తరియగ ప్రబుద్ధుల మొనగిన మొలగు నున్నవిషయ
ములను లేక కారణములను నేను విచిత్రములలో నొప్పులుపట్లు రవించి గానము
చేసి వినిపింతును

చా॥ జేహి యహ రథా సునీ నహి హాతా ।

జని ఆచరజ కరై సుని సోతా ॥

కదా అలౌకిక సునహిజే గ్యానీ ।

నహి ఆచరజ కరహి అస జానీ ॥

రామ కదా కై మితి జగ నాహి ।

అని ప్రతీతి తిన్హ కే మనమాహి ॥

నానా భాతి రామ అవతారా ।

రామాయన సత్కీటి అపారా ॥

218

తా|| ఈ కథను గురు పెండుగా వినినను మరల దీని నాలకించి ఆశ్చర్య
పడవలదు జ్ఞానులైనవాలు ఈ విచిత్రమును తెలిసినా లరువాత ఆశ్చర్యపడ
బోరు ఏలన ప్రపంచముందు రామకథ యొకటి కాదు రామకథ లంతము
లనియు, శ్రీరామబంధు సహతారులు పెక్కు గణపతియు, కృష్ణకొలదిగా
రామాయణము లన్నియు ఎల్లలు విశ్వవంతులు

చౌ॥ కలప వేద హరి చరిత్ర సుహృదే ।

భాతి అనే మునీశ్వర గాయే ।

కరియ న సంసయ అస ఉర ఆసి ।

ఐనిత కదా సాదర రతి యానీ ॥

219

తా॥ కల్ప సేదానునారి మగ శ్రీ శారి మండుబరిత్రములను మనీశ్వరు
లనేక ప్రకాపములుగా గాని ముద్రలూ కనుక ముంపన నందేహ మలకు జోటి
యకి అదర ముద్ పేయతో ఒక కద లాలిం గులు

దో॥ రామ అనంత అనంత గున అమిత కథా బిస్మయ

సుని ఆచరణ న మానిహహిఁ జిన్గే బిమల బిచార ॥ 220

తా॥ శ్రీరామపండు డంతుడు ప్రరామగుణము లుంబ ములు! శ్రీరామ
 కథల విస్తృత రాద అనంతమైచిడి డువ్వువైన నిర్మలభావములుకలవా వీరికథను
 విని ఆశ్చర్యమును చూతును బహుకౌలు

చౌ॥ ఏహి బిధి సంసయ చరి దూరి ।

సిర ధరి గుర పద పంకజ ధూర్ ||

పుని సబహి బినవఉఁ కర జోరీ ।

కరత కథా జేహిఁ లాగ న మోర్తి ॥

221

తా॥ ౨ విధముగ నమస్తమిందేహనిర్మలైని గావించుకొన్నవాడై శ్రీగురువరణ నారాజరజమున పెరిస్సొందు ధరించి, ౪౫ కథారచయందు నమ దును దోషముల కెంచకుండుటకై, నా కరికిమలములను జోడించి సర్వులను

చౌ॥ సాదర సివహి నాథి అబ మాధా ।
 బరనఉఁ బినద రామ గున గాధా ॥
 సంబతి సోరహ సై ఏకతీసా ।
 కరణ కథా హరి పద ధరి సీసా ॥ 222

తా॥ ఇక్కడ నేను (శ్రీతులనదాసు) ధర్మపూర్వకముగ గంకరులు నామ
 స్మరించి శ్రీరామచంద్రుని నుగ్రహించునట్లు - దీని విరక్తుల ప్రరామచరితమామ
 ననును వర్ణించుచున్నాను ప్రేమరిపావలయులకు సాక్షాంగమస్కర మొనర్చి
 1881వ సం అసరమున ౪ కథారచనను ప్రారంభించుచున్నాను

చౌ॥ నామీ ఘోషా ఖార మధు మాసా ।
 అవధపురీ యహ చరిత ప్రకాసా ॥
 జేహి దిన రామ జనమ శ్రుతి గావహిఁ ।
 తీరధ సకిల తహ చలి ఆవహిఁ ॥ 223

తా॥ బై అమానముందు సెవమితిధి, మంగళివారి నామ అయోధ్యలో
 ఈ చరిత్ర ప్రకటించి శ్రీరామచంద్రుని అన్వించి కుట్రించి మునే సకల
 తీర్థములు అయోధ్యను తరలివచ్చు నిత్యము లుద్ధాటించు చున్నవిగాదా ।

చౌ॥ అసుర నాగ ఖగ నర ముని దేవా ।
 ఆథి కిరహిఁ రఘునాయక సేవా ॥
 జన్మ మహోత్సవ రచహిఁ సుజానా ।
 కరహిఁ రా కల కీరతి గానా ॥ 224

తా॥ ఆ కుట్రించునట్లు అనురులు, నాగులు, కజులు, మౌపులు, మనులు
 దేవల రెల్లరును అయోధ్యకు విచ్చేసి శ్రీ రామధుని సేవించెందు జ్ఞానవంతు
 లును వివేకవంతులై వారిలు శ్రీరామజన్మ సోత్సవమును దిలకించి పుత్రించి
 ప్రరామని యశ మను గా మ చేయుదురు

వి॥ ఏ జన్మ మెత్తినను తరి ఎవచ్చురని శ్రీతులనీదాసిట తెలియ
 జేసిరి 'బృందావనమున చెట్టుగనో, పుట్టుగనో, గుట్టుగనో జన్మించినచో
 నన్ను గునునిగా గావించుకొందు నని ఉదవుడు వచించెను

దో॥ మజ్జహి సజ్జన బృంద బహు పావన సరజూ నీర ।
జపహి రామ దరి ధ్యాన ఉర సుందర స్యామ సరీర ॥ 225

తా॥ నజ్జుబృంద సంలయం అవిప్రదిన్యం సరయానదీ విప్రతి
జలమునందు స్నాన మొనరించెందు సరియు మంలన వీలమేమియ్యదుదై న
శ్రీరఘనాథుని ధ్యానించి రామమును ఎంతరు

చో॥ దరణ పరస మజ్జన అరు పానా ।
హరణ పాప కహ జేద పురానా ॥
నదీ పునీత అమిత మహిమా అతి ।
కహి న సకణ సారదా బిమలమతి ॥ 226

తా॥ సరయా దీ ఎర్గున స్వర్ణములు, స్నానానందములు జల
సానము పావమును హరింపునీ వేదపురాణములు చెప్పచున్నవి కదా! సరయా
నది పవిత్రమై దీ దాని మహిమ యనంతమైనది సరయానది మహామను
విమలమతియైన సరస్వతీదేవిగూడ ఎర్ఘింపజాలదు

[వాగ్దేవియైన సరస్వతీతే అపార్థమైనపు యామాన్యతేపాటియని భావము]

చో॥ రామ ధామదా పురీ సుహావని ।
లోక సమస్త బిదితి అతి పావని ।
చారి ఖాని జగ వీవ అపారా ।
అవధ తజ్జే తను నహి సంసారా ॥ 227

తా॥ అత్యంత శోభాయమానమైన అయోధ్యాపురము శ్రీరామసాన్నిధ్యము
నొసగునది ముక్తి నొసగునది లోకములో ప్రసిద్ధిగాంచినది అత్యంత పవిత్ర
మైనది జగత్తునందు అందఱు, స్వేదజ ఉద్బిష్ట, జరాయుజములు - ఇట్లు
సాల్గుప్రకారమునైన అంతః జీవరాతులున్నా ఇందులో ఎవరు అయోధ్యా
పురము కాలధర్మము నొందెదరా వారలకు పుణ్యమనునది లేదు

వి॥ జన్మ మృత్యుచక్రమున డిక్కక చగవత్సాన్నిధ్యమున
నివసించు పునర్జన్మములేక భగవత్సాన్నిధ్యమున చిరకాలముండ
గలరన్న భాగ్యుండు స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ సబ బిధి పురీ మనోహర జానీ ।

సకల సిద్ధిప్రద మంగల ఖానీ ॥

బిమల కదా పర కిన్హ అరంభా ।

సునతి నసాహిఁ కామ ఎద దంబ ॥

228

తా॥ ఈ అయోధ్యా పురము ఎనోహరమై విరాజిల్లును, సకలసిద్ధుల నొనగూర్చి రిల్యాణమున కాటకములు ఎని తెలిసకొని వెళ్ళి నిర్మలకథ కాంభించినను ఈ కథను శ్రద్ధాభక్తులతో శ్రీ రామ హరిచంద్రా కృత, ముగియార్చ్యములైన ముగియించును

శ్రీరామ చరిత మానస మాహాత్మ్యము

చౌ॥ రామచరితమానస ఏహి నామా ।

సునతి శ్రవన పాఠిత బిశ్రామా ॥

మన కరి బిషయ అనల బస జరతః ।

హోయ సుఖి జౌఁ ఏహిఁ సర సరతః ॥

229

తా॥ దీనిపేరు రామచరిత మానసము వినులించుకొన్న ఈ కథాశ్రవణ మాత్రమున మనశ్శాంతి లభించును ఎనోహరిమై గిరిరాజులు ఎడయరూపమైన దావా లములో ఎంమిలున్నను ఈ రామచరితమానస యామై నరొవరము కేతెంచుచో సుఖము నొందును

వి॥ గజరాము దురదృష్టవశమున కార్క్యచ్చులోబడి లల్లడిల్లినను, దైవానుగ్రహముతో సరోపమున కేతెంచినచో బాధనుండి విముక్తి గాంచును అటులే మానవులు ఎడయాసక్తులనెడి దావానలములో చిక్కుకొని దహింపబడుచున్నను, దైవకటాక్షమువలన శ్రీరామచరితమానసము ను గాహన చేసికొను సాకాశము కలిగినచో వారు తప్పక సుఖశాంతులను పొందెదరని కవి ధ్వనింపజేయుచున్నాడు

సరోవరమున నీల స్వచ్ఛముగ నుండును ఎచ్చట శ్రీవారు రామచరితమానస మొక సరోవర మనినారు సరోవరమున స్వచ్ఛమైన

శిష్యుని జలమును సేవించిన వారెట్లానందింతురో శ్రీరామచరిత
మానసమును వినినవారుకూడ జ్ఞానవైరాగ్యులగుదులచే భాసిల్లెదరని
శ్రీతులసీదాసు గచించుచున్నాడు

చౌ॥ రామచరితమానస ముని భావన ।

బిరచేడు సంభు సుహృవన పావన ॥

త్రివిధ దోష దుఖ దారిద్ర దావన ।

రతి కుచాలి కుతి కలుష నసావన ॥

230

తా॥ ౩ రామచరితమానసము మునులకు ప్రయత్నమునందీది సావత్రి
మైన మానసమును శివుడు మున్ను పచించెను ఇది త్రివిధములైన దోషములను,
దుఃఖములను హరించజేయును కలియుగముందు జరుగుచున్న దురాచారములను,
నకిలపాపములను నాశము గావించును

వి॥ ౪ - బ్రాహ్మమును, భావయించు కలుగజేయువాడు, గాన
శిష్యుడు 'శంభు' అని అనియు త్రివిధములకు విభజింపబడిన సాక్షాత్
శంకరుడే రామచరితమానసమును విరిచించెను కాని ఈ మానసము
పాపమును, తాపమును హరించి, యెల్లవారు జ్ఞానసిద్ధి పుట్టించు,
దివ్యానందమును ప్రసాదించునని కవిహృదయము

చౌ॥ రతి మహేశ నిజ మానస రాఖా ।

పాశ సుసమకు సివా సన భ షా ॥

తాతే రామచరితమానస బర ।

దరేడు నామ హేయర హేరి హరషి హర ॥

231

తా॥ ౪ రామచరిత్రను, మహేశ్వరుడు మనమునం దావించి గుప్త
ముగ నుంచుకొనెను నమయ మేలేందినపుడు పార్వతీదేవికి ౪ మానసమును
వినిపించెను శంకరుడు దీనిని తన హృదయకిమలమున గాంచి ప్రసన్నుడై దీనికి
రామచరితమానసము అని రామదేయమును సొంతము జేసెను

చౌ॥ కహంకరదా సోఞ సుఖద సుహృత్తః ।

సాదర సునిహు సుజన సనలాత్తః ॥

232

తా॥ ఎప్పుడ నేను (శ్రీతులసీదాసు) ఎఱుంగుతోషముల నొసగు రిక్క
మై శ్రీరామచరితము జెప్పెను ఓ నజ్జనులారా! ఆదిరహస్యకవిగా దీని
యందు సుస్పంది శ్రద్ధాభక్తులతో ఆలకింపుడు

దో॥ జన మానస జేహి బిధి బయంక జగ ప్రచార జేహి హేతు ।

అబ సోఞ కహంకర ప్రసంగ సబ సుమిరి ఉమా బృష్కేతు ॥

233

తా॥ శ్రీరామచరితమాననపు నవనవదూరమునుగూర్చియు ఎవిధముగ
నిర్మాణము గావించబడినది ఎ హేతువుపలన జగత్తునందు ఇది ప్రచారము
గావించబడినది - ఇత్యాదిగాఢముగూర్చి నేను (శ్రీతులసీదాసు) ఉమా హేశ్వరు
లను స్మరణచేసి చెప్పుచున్నాడను

చౌ॥ సంధు ప్రసాద సుమతి హియం హులసీ ।

రామచరితమానస కబి తులసీ ॥

కరణ మనోహర మతి అనుహరీ ।

సుజన సుచిత్త సుని లేహు సుధారీ ॥

234

తా॥ శంకరుని కృపాకటాక్షమున తనకు బుద్ధివికాసము కలిగెను దానితో
ఈ అలసదామ శ్రీరామచరితమానసకవిగా ప్రసంగించెను అనిబుద్ధ్యనుసారముగా
అతడు మనోహరగాఢము వివరింపదోవుచున్నాడని కనుక నజ్జనులారా!
నిమిలచిత్తముతో దీనిని శ్రవణముచేసి శ్రీరామనామాస్మరణమును గ్రోలుడు

చౌ॥ సుమతి భూమి థల హృదయ అగాధా ।

జేద పురాన ఉదధి ఘన సాధూ ॥

బరషహి రామ సుజన బర బారీ ।

మాదుర మనోహర మంగలకారీ ॥

235

తా॥ నమతి లేక నాత్మిక్తిబుద్ధియే - యీ ధరాళము! వ్యాధయమే - దాని
లోని అగాధమైన లేక గంభీరమైన స్థానము వేదపురాణములు - నమద్రములు
నజ్జనులు, మేఘములు సాదు నజ్జురూపమైన మేఘముల త్రిరామయశోరూప
మైన మధుర సునోహర సుంగళకరమైన అలమును గురియించును

వి॥ సముద్రమునుండి మేఘములు జలము సేకరించి వర్షి
రూపమున విడిచునట్లు లన తమైన యుగాధమైన సముద్రమునంటి
వేదపురాణములనుండి మేఘముల పమైన నామము శ్రీరాముని యశో
సంపదను ఇత్యాది వేదాంత విషయములను గ్రహించి, మేఘములు
ఎల్లము గిరియందున్న శ్రీరామయశమును చాటుదురని యము

‘దుదోవా గాన సర్వములు, సస్యార్థము మఘవాదిన్ ।

న విద్వంస సునోబౌ దధతు చ్యునద్వయమ్ ॥

అన్న శ్రీకాండ సమూహమున ధేయము

చౌ॥ లీలా సగున జో భహహిః బభానీ ।

సోఞ్ స్వచ్ఛతా కరణ మల హనీ ॥

ప్రేమ భగతి జో బరని న జాతః ।

సోఞ్ మధురతా సుసీతలతాతః ॥

236

తా॥ ఎవరు సగుణలీలను విస్తరియగ వర్ణించురో - అక్కడినే రామ
సుయశోరూపమైన జలముయొక్క నిర్మలమిండి మాలిన్యము కాశము
గావింపబడుచు

సగుణోపాసనయొక్క ప్రేమ భక్తి విశ్వాసములు ఎర్జిన తీతములు రామ
యశోరూపమైన యీజలము ఎదురముగా శీతలముగా నుండును

చౌ॥ సో జల సుకృత సాలి హిత హోతః ।

రామ భగతి జన వివన సోతః ॥

మేదా మహి గతి సో జల పావన ।

సకిలి శివన మగ వలేత సుహవన ॥

భరేణ సుమానస సుఖల ధిరానా ।

సుఖద సీత దుచి చారు చిరానా ॥

237

తా॥ రామ సుయశోరూపమైన యీ జలము సత్కర్మరూపమైన పశుసంప
యకు వాతము చేకూర్చునటువంటిది శ్రీరామభట్టలకు జీవనాధార మైనటువంటిది
ఆ విప్రజలము బుద్ధిరూపమైన పృథ్విపైబడి తూర్పుబడి అంబమైన యుల్యా
హర్గమున బ్రవహించి హృదయరూపమైన శ్రేష్ఠస్థానమున నింపబడి స్థిరమైనది
అదియే పురాణమై సుందరముగా రచింపబడి శీతలమై సుఖదాయకమైనది

వి॥ వర్షపాతము పశుసంపదకు నుఖదాయకము అట్లులే
శ్రీరామసుయశము సత్కర్మ చేకూర్చువారిలకు హితము జేకూర్చును
శ్రీరామసుయశ మనుజులము సజ్జనుల ఎల్లదయములో స్థిరమై, పురా
ణముగా లభింపబడి శ్రేష్ఠస్థానమున నిర్మలజలము సర్వలను చల్లపర
చునట్లు, రామసేవాతత్పరుల కిమితానందము నొసగునని కవి
హృదయము

దో॥ సురి సుందర సంబాద బర బిరచే బుద్ధి బిచారి ।

తేజ ఏహి పావన సుభగ సర ఘట మనోహర చారి ॥ 238

తా॥ ఈ కథయందు బుద్ధివితానముతో సలరారు అలృంఠమనోహరము
లైన నాల్గుఉత్తమ సంవాదము లున్నవి అవియే ఎవ్విత్తసర్వసముపకు నాల్గు
మనోహరమైన గట్లు

వి॥ శ్రీరామ సుయశోరూపమైన జలము పృథ్విపైబడి యుల్యా
హర్గమున బ్రవహించినది అది ఒక సరోవరమున నుద్గిరముగ నంప
బడినది శ్రీరామచరితమానసము సరోవరమునకు బోల్చబడినది

రామచరితమానసమున నున్న నాల్గు సంవాదములు—

(1) కాకభుసుండి గరుత్మంతునకు శ్రీరామచరితమానసమును
బోధించు ౩౪౫౫

[The page contains faint, illegible markings and symbols.]

3. వా - ను ద - య - న్న - 1
 ఉ - న్న - ద - య - న్న - 2
 పు - న్న - ద - య - న్న - 3
 పు - న్న - ద - య - న్న - 4
 పు - న్న - ద - య - న్న - 5
 పు - న్న - ద - య - న్న - 6
 పు - న్న - ద - య - న్న - 7
 పు - న్న - ద - య - న్న - 8
 పు - న్న - ద - య - న్న - 9
 పు - న్న - ద - య - న్న - 10

కింపొనగు చాపాశులు నొకరములో ఒట్టులగ వ్యాపించి కమలములు కవి
బలుత్తులము — ముత్యముల నుల్పత్తి చేయు అంబమైన మత్యపు చిప్పలు

వి॥ అమృతమల్యమైన, స్వచ్ఛమైన జలమువోలే శ్రీ సీతా
రాము యొశస్సంపద ఎవ్విత్తమైనది సరోవరముల నెల్లలు మనో
హరముగ నుప్పొంగునట్లు, రామచరితమానమునందు వా దుపరచిన
యొపమానములు వర్ణనాతితములు సరోవరములోని కమలముల
దర్శన స్వర్గములే పరిమానందసంఘాయకములు గదా! సరోవరము
లోని కమలములు, పరిమళబరితమై, సర్వజనరంజకమై యొప్పుడు
చంద్రంబున రామచరితమానమున నున్న దోహాలు, చౌపా ఈలు
(శ్లోకములు) పీచులకు, వాదొనగునన్న నావ గుచ్చట స్ఫురించు
చున్నది ముత్యపుచిప్ప మెత అదముగనుండునో కవిదహిత్రారము
లంత శోబాయమానముగ, నున్నవన్న మతోయొక ఎడమందు
పొందుపఱచబడి యున్నది

చౌ॥ భంద సోరరా సుందర దోహా ।

సోత బహురంగ కమల కుల సోహా ॥

అరథ అనూప సుభావ సుభాసా ।

సోత పరాగ సతరంద సుభాసా ॥

241

తా॥ సుందరమైన భంద, సోరరలు మరియు దోహాలు — సోరరల సమంతో
పలరంగులలో నున్న కమలములవలె సుశోభితములు అనుపమానములైన అర్థ
ములు, ఉన్నతభావములు సుందరమైన సుభావమైన భాషయే పరాగము (శ్రవ్య
రజము) సుకలంకర (శ్రవ్యరసము) మరియు సుమధురమైనది

వి॥ సరోవరము పద్మములకు, ఆధారము ఇది దేవతల యి,
ముషుల యి హృదయాము లనెడి పద్మములకు ఆధారమైనది మిక్కిలి
నిర్మలమైనది దాగుటచే దీనిని రాజహాసలు ఆశ్రయించును ఇంగు
మునిగిన తాపము, పాపము తొలగును అందుకే శ్రీతులసిదాసు

శ్రీరామచరితమానసము నొక సర్వోరమునకు లోల్చి మన్నాడు
ఎరిమళభరితమైనదియును స్థిరమైనదియునగు శ్రీరామధ్యాన వ నెడి
యత్తమసున్న నాశ్రయి యెన మనల సుద్బోధించుచున్నాడు

చౌ॥ సుకృతి పుంజ బంజుల అలి మాలా ।

గ్యాన బిరాగ బిచార మరాలా ॥

ధుని అవరేఖ కలిత గున జాతీ ।

మీన మనోహర తే బహుభాంతీ ॥

242

తా॥ సత్కర్మలు లేక యశ్చిత్తవలె-అమృతలదలులు జ్ఞాన, వైరాగ్య
విచారమే-హంస కవిశాధ్యుని, ఎక్రొత్తి, గుణము జాతయే-పలకములై
మీనములు

చౌ॥ అరథ ధరమ కామాదిక చారీ ।

కహబ గ్యాన విగ్యాన బిచారీ ॥

నవ రస జప తప జోగ బిరాగా ।

తే సబ జలచర చారు తిడాగా ॥

243

తా॥ ధర్మార్థకామ మోక్షములు - ఈ నల్గును జ్ఞాన, విజ్ఞానమర్ప-రాజ్య
మున పోషింపబడి నవరసములు ఆప తపో యోగ వైరాగ్య ప్రాసంగములు
ఈ సర్వవరమందుల మనోహర జలచరజీవులు (నీటియందు నంచరింప
జీవములు)

చౌ॥ సుకృతీ సాదు నామ గున గానా ।

తే బిచిత్ర జల బిహగ సమానా ॥

సంతసభా చహుఁ దిసి అవరాళా ।

శ్రద్ధా రితు బసంత సమ గాళా ॥

244

తా॥ సుకృతము చేకొన్నవారు లేక సత్కృత్యులు, సాధువులు చేడి
రామనామసంకీర్తనము - విచిత్రజలపక్షులు ఎడమలతోగూడి నునియే - సర్వవర
ప్రాంతము నెల్లవైపులనున్న మామిడితోటలు శ్రద్ధ - బసంతముచున్నతో
సమానము

వి॥ భగవదా మదము ఎరిశుద్ధ హృదయములకు సిద్ధించునని
స్మృతి ఆ బ్రహ్మానంద సిద్ధియే సజ్జనులకు జీవనము అందులకే
కాబోలు నిర్మలపుణ్యులగు సజ్జనుల య శ్రేష్ఠమైన జలపక్షులకు కవి
పోల్చియున్నాడు !

జలపక్షులు నీటియందు మనోజ్ఞముగ విహరించును అటులే
పుణ్యాత్ములు, సాధువులు శ్రీరామనామసారీర్థనముతో విరాటిల్లెదరు
సోమవర ప్రాంతమున మూడితోటలు పలవరితమై యొప్పగు
చూడును ఆ పలములు గోరువారె కవి అందుబాటులో నుడును
మూడితోటలవలె సజ్జను లొకచో గూఢాశ్రయమై, పలమువారికి
సజ్జనసాంగత్య పలము నొసగుదురిని భావము

వసంత ఋతువున పృథ్విములఁ జరిచి పశ్యంతోను, పలములతోను,
పుష్పవికాసముతోను మనోహరముగ మూడుల వసంతములును
రాగాశేష పృథ్విములు చిగురించి, పుష్పచిరుదళము నొసగు
చూడుంబున సజ్జనులకు క్రద్ధారక్తులు పగినచో దన్మయత్వము
నొందుచు తుదకు జన్మసాఫల్యము పొందెదరు

చౌ॥ భగతి నిరూపన బిబిద బిభానా ।

చమా దయా దయ తా బితానా ॥

ససు జమ నియమ ఫూల నల గ్యానా ।

హరి పద రతి రస బేద బభానా ॥

245

తా॥ రామభక్తులైన భక్తనిరూపణము మరియు క్షమ, దయ, మృదు
(ఎవారింద్రియనిగ్రహము) లక్షలలోనాడిన మంత్రము మనోనిగ్రహము
యమును, నియమము చత్వాదులు-రామచరితమహాకావ్యము సర్వోపరప్రాంతమున
వికలించి పుష్పములు జ్ఞానమే - పలములు శ్రీహరి పాపవద్మములందలి
! పేమయే - జానరూపమే పలముల రసము ఇట్లు పేమములు చెప్పుచున్నవి

వి॥ యమము - అనగా అహింస, సత్యము, బ్రహ్మచర్యము, పరిగ్రహము నియమము - అనగా శౌచము, సంతోషము, తపము, స్వాధ్యాయము, ఈశ్వరప్రణీధానము పుష్పములు పరిమళములను దజ్జి యెల్లర నానందపఱచు రీతి ఆధ్యాత్మిక సాధనలు నిష్కల్మషుగుబ్ధిని పెంపొందించి మనశ్శాంతి నొసగును భగవత్సేవకంటె శతరము నపేక్షింపనందువలన బక్తి స్థిరమై శాశ్వతసుఖమును సజ్జనులకు కలుగజేయును

కో॥ ఔరఉ కథా అనేక ప్రసంగా ।

తేఱి సుక పిక బహు బరన బిహంగా ॥

246

తా॥ ఈ రామచరితమానసుం ఉనేకకథలు పఠింపబడియున్నవి అవియే చిలుకలు, కోయిలలు ఇంకను వివిధములైన అత్యంతసుందరపక్షిసముదాయములు

నో॥ పులక బాటికా బాగ బన సుఖ సుబిహంగ బిహారు ।

మాలీ సుమన ననేహ జల సించత లోచన చారూ ॥ 247

తా॥ కథలలోని సన్నివేశములను పరికించినపుడు గగర్పాటు గలుగును అవియే ఉద్యానవనములు, పూలతోటలు ఆ కథలను వినునప్పుడు గలిగెడు సుఖ శంతోషములే సుందరమైన పక్షులవిహారమువంటివి నిర్మలమైన మనస్సు - తోటమాలి ఆ మనస్సుచేడి తోటమాలి సుందరనేత్రములద్వారా ప్రేమరూపమైన జలము తోటకు పెట్టును

వి॥ బగవద్భావనలో గొప్పసుఖము గలదు ఇందు ఆనంద బాష్పములును, రోమాంచముగూడ సహజమై యుండును శాశ్వత పదవిని గోరువారు ఈ భావన నాశ్రయింతురు ఇట్టి భావనను శరణు వేడుమని శ్రీతులసీదాసస్వామి మన కుపదేశించు చున్నారు

శ్రీవారు నిర్మలమైన మనస్సు - తోటమాలి యని చెప్పినారు తోటలోని మొక్కల సంరక్షణతోట మాలిది తోటమాలి సకాలమునకు

సీరుపెట్టి త్రవ్వకము మొదలైన శ్రమ కోర్చినచో మొక్కలు పుట్టి
 లోనికివచ్చి తగినఫలము నిచ్చును మొక్కలసంక్షణ తోటమాలిచేతిలో
 నున్నటులు మానవులు అధ్యాత్మికముగ పురోగమింపవలయు నన్న
 మనస్సే ప్రధానము మనస్సనగా నిర్మలమైన మనస్సు నిర్మలమన
 స్సుతో జేసిన బగవత్సేవ తోటమాలిపెంచిది వృక్షములు ఫలమునిచ్చు
 నట్లు మోక్షము నొసగును వనాభివృద్ధి తోటమాలిదైనట్లు బగవత్తా
 శ్రవణము నిర్మలమనస్సుపై సాధారపడియుండును నిర్మలమైన
 మనస్సులేక యెన్ని అనుష్ఠానములు (జప, తపములు) చేసినను
 తుదకవి నిష్ఫలములగును, కనుక నిర్మలమనస్సే బగవంతుని చేరు
 టకు సాధనము

శ్రీవారు గొప్పసత్యములను చిన్నయుపమానముల ద్వారా
 వ్యక్తపఱచిరి

చౌ॥ జే గావహిఁ యహ చరితి సఁభారే ।

తేఱి ఏహి తాల చతుర రఖవారే ॥

సదా సునహిఁ సాదర నర నారీ ।

తేఱి సురబర మానస అధికారీ ॥

248

తా॥ ఎవరు ఈ రామచరితమానసమును హృదయరంజకముగ గానిము
 జేయుదురో వారు పైని వివరించిన సరోవరము సతీదాతుర్యముతో సదుపయోగ
 మంచుకొన్నవారగుదురు శ్రీపురుషులెవరు దీని సత్సంకభక్తితో వినెదలొ వం
 శీ సరోవరమున కధికారుడైన యుత్తిమదేవతలు

చౌ॥ అతి ఖల జే బిషకు బగ కాగా ।

ఏహి సర నికట న జాహిఁ అభాగా ॥

సంబుక భేక సేవార సమానా ।

ఇహాఁ న బిషయ కథా రస నానా ॥

249

తా॥ కొంగలు, కాకులంటి దుష్టులీ సరోవరము చెంతకు రానేరారు
ఈ మానససరోవరములో నత్తగుల్లలు, కప్పలు, పాచి-ఇత్యాదులులేవు ఈ
రామచరితమానసమును సరోవరములో నత్తగుల్లలు, కప్పలు, పాచితో సమాన
మైన విషయాసక్తులను గూర్చిన కథలు లేవు

వి॥ ఇందు దుష్టులు కాకులతోడను, కొంగలతోడను పోల్చు
బడినారు కాకులు కొంగలు నీచజాతికి చెందినపక్షులు అవి యే
బురదగుంటలోనైన ఉండును కాని రాజహంసలు విహరించు సరో
వరముచెంతకు రానేరారు కొంగలు, కాకులవంటి దుష్టస్వభావము
గలిగినమానవులు విషయాసక్తులలో నిమగ్నులైనవారలు వారలీ
పవిత్రమైన రామచరితమానసమును జదువరు వారికి దీనియం దా
సక్తిగలుగదు

నత్తగుల్లలను, కప్పలను, పాచిని విషయాసక్తులకు బోల్చి
నాడు కవి కేవలము జ్ఞానప్రధానమైన కథలేగాని విషయాసక్తు
లతోగూడిన కథ లిందులేవని భావము

చౌ॥ తేహి కారన ఆవత హియఁ హారే ।

కామీ కాక బలాక బిచారే ॥

ఆవత ఏహిఁ సర అతి కరినాథః ।

రామ కృపా బిను ఆశి న జాతః ॥

250

తా॥ ఈ కారణమువలననే దిక్కులేనికాకులు కొంగలరూపమైన విషయా
సక్తులతోకూడిన మానవు లిప్పటికి పచ్చితోడనే జీవితమున ఓటమి పొందినవారగుదురు ఈ మానససరోవరముపఱకు రావలయునన్న అడ్డంకులు పెక్కు
గలవు శ్రీరాముని కృపలేనిదే యిచ్చుటకు రాజారదు

వి॥ విషయాసక్తులతోకూడిన (కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ
ములకు దాసులైన వారలు) వారలకు జ్ఞానమార్గము రుచింపదనియు
ఈ మానససరోవరమునకు రావలయునన్న కఠినమైన పరీక్షలకు

లోనగుదురని శ్రీవారు చెప్పచున్నారు శ్రీరాముని కృపలేనిదే,
యడ్డంకులు తొలగిపోవనియు నిర్వచించుచున్నారు

చౌ॥ కరిన కుసంగ కుపంథ కరాలా ।

తిస్థ కే బచన బాఘ హరి బాఘలా ॥

గృహ కారజ నానా జంజాలా ।

తే అతి దుర్గమ పైల బిసాలా ॥

251

తా॥ ఘోరమైన దుస్సాంగత్యమే భయంకరమైన చెడుత్రోవ దుర్జనుల
నచినులు— పెద్దపులి, ఎంబాము, సర్పమువంటివి గృహమునకు ఎంబంధిం
చిన నానావిధములైన కార్యములు జంజాటములే అత్యంతదుర్గమమైన పెద్దిపెద్ది
పర్వతములు

వి॥ ఒకరిని తిట్టుట, కొట్టుట మొదలైన అపచారములుచేయు
వారిని దుర్మార్గులందురు చెడుత్రోవయందు బోయిన క్రూరమృగ
ముల బారినుండి తప్పించుకొనలేముకదా ! అందులకే చెడుత్రోవ
దుస్సాంగత్యమునకు బోల్చబడినది పెద్దపులి, సింహములచేజిక్కి
నచో జంపక విడుచునా ? పాము కాటువేయక మానుచా ? అటులే
దుర్మార్గుల సహవాసము జేసినచో వారాడు పరుషవచనములకుగురి
కావలసివచ్చును గృహమునకు ఎంబంధించిన నానావిధములైన
కార్యములు జంజాటములే ! అత్యంతదుర్గమమైన పెద్దపెద్ద పర్వత
ములవలె గృహకార్యములుగూడ చాల క్లిష్టమైనవి

చౌ॥ బన బహు బిషమ మోహ మద మానా ।

నదీ కుతర్క భయంకర నానా ॥

252

తా॥ మోహము మద మాత్సర్యములే యెగుడుదిగుడులతో గూడుకొన్న
అరణ్యము నానావిధములైన కుతర్కములే భయంకరమైన నదులు

వి॥ అరణ్యమునందు ఎగుడుదిగుళ్ళతోగూడిన చూభాగముం
డును అందు భయంకరమైన నదులును గలవు అరణ్యము వసించు

టుకు యోగ్యమైనది గాదు అటులే మోహ, మద మాత్సర్యముల
నాశ్రయించిన వారి జీవితములుగూడ ఎగుడుదిగుళ్ళతో గూడినవై,
పాపమునకు తావై దురాశతోగూడినవై దుర్భరముగ నుండును

దో॥ జే శ్రద్ధా సంబల రహిత నహిఁ సంతన్హ కర సాధ ।
తిన్హ కహుఁ మానస అగమ అతి జిన్హహి న ప్రీయ
రఘునాథ ॥ 253

తా॥ బహుశక్య నుకృతఫలము నొసగు నజ్ఞనసాంగత్యము జేయనివారు
శ్రద్ధాభక్తులు లేనివారలు శ్రీరామచంద్రుకు ప్రీతిపాత్రులుగాదు అటుంటి
వారల కీమానస మత్యంతదుర్లభమైంది

వి॥ 'తిన్హ కహు మానస అగమ' అని యీ దోహాయందు
కవి పెర్కొన్నాడు అనగా శ్రద్ధ, సజ్జనసాంగత్యము, భగవత్ప్రేమ
లేక ఎవ్వరును ఈ మానసమును పొందలేరు

చౌ॥ జౌ కరి కష్ట జాళి పుని కోఈ ।
జాతహిఁ నీద జుడాఈ హోఈ ॥
జడతా జాడ బిషమ ఉర లాగా ।
గవిహుఁ న మజ్జన పావ అభాగా ॥ 254

తా॥ ఒకవేళ ఎవడైనను శిక్ష్యముతో రామచరితమానససంపాదమున
కేగెనుకొంటుము అప్పుడు వానికి నిద్రారూపమైన ఫలిజ్వరము పెచ్చును
హృదయములో మూర్ఛారూపమైన అప్రయమైన చలిమంచ వ్యాపించును ఆ
భాగ్యహీను డిందు స్నానమాచరింపజాలరు

వి॥ జ్ఞానమార్గము ననుసరించుట కష్టము జ్ఞానమార్గమునం
దనేకమైన అటంకములు కలుగుచుండును అన్నింటిని ఓర్చుకొని
భగవంతుని జేరుట సామాన్యమానవులకు సాధ్యము కాదు
ప్రయత్నించినను పతనము తప్పదు

చౌ॥ కరి న జాళ సర మజ్జన పానా ।

ఫిరి అవళ సమేత అభిమానా ॥

జౌఁ బహారి కోఉ పూచన అవా ।

సర నిందా కరి తాపి బుర్రూవా ॥

255

తా॥ స్నానము జేయకపోవడమేగాక వాడు నీటిపై నను సేవింపలేడు అహంకారియై వెనుకకు మరలించుచును ఎవరైనను సరోవర వృత్తాంతము నడిగినచో, తన విర్భాగ్యునిని గూర్చి చెప్పక సరోవరమును నింపజేయుచు వారికి తెలియజెప్పును

(తన ప్రయత్నము నఫలము కాకపోయినది వగవక యితరులకు గూడ దుర్బోధజేయునని భావము)

చౌ॥ సకల విఘ్న భ్యావహిఁ నహిఁ తేహి ।

రామ సుకృపాఁ బిలోకహిఁ జేహి ॥

సోళ సాదర సర మజ్జను కరతః ।

మహా ఘోర త్రయతాప న జరతః ॥

256

తా॥ ఎవనిని సర్వభూతివారతదైః శ్రీరామచంద్రుడు కృపావృష్టితో జూచునో వానికి కష్టములు, విఘ్నములు కలుగనేరవు వాడు వరమాదిరహస్యకముగ ప్రేమ, భక్తితాత్పర్యములతో ఈ సరోవరమునందు స్నాన మాచరించును

వానికి అధ్యాత్మిక, అధిదైవిక, అధిభౌతికములనెల్ల భయంకరప్రతిభావము లింపవు

చౌ॥ తే నర యహ సర తపహిఁ న కాఁ ।

జిన్హ కేఁ రామ చరన భల భాఁ ॥

జో నహళ చహ ఏహిఁ సర భాఁ ।

సో సతసంగ కరణ మన లాఁ ॥

257

తా॥ శ్రీరామపాదసేవాతత్పరు లిట్టిసరోవరము నే స్థితిలోగూడ విడువదు కాన ఓ సోదరులారా! యీ సరోవరమున స్నానమాచరింప నిచ్చగించినచో మనము దురంతముగ నానందము నొనరు

వి॥ అవుపాలు అవుయొక్క నాడులయం దంతటను ఉండినను
పొదుగునుండియే అవి పిండుకొనవలెను నీటిగొట్టములు భూమియం
దంతటను అమర్చియున్నను కుళాయినుండియే నీరు పట్టుకొందుము
కృపా మయుడు భగవంతుని కృప సాధారణముగ అంతటను నిండి
యున్నను విశేషముగ వాని పాదపద్మముల నుండియే మన కది
లభింపవలెను కరుణాసముద్రుడైన భగవంతుని పాదములను శరణు
జొచ్చుట యెంతటి భాగ్యము! అట్లు శరణు జొచ్చినవారినే
భగవత్పాద సేవాత్మరు లందురు వారు శ్రీరామచరితమానసమనెడి
సరోవరము నెట్టి పరిస్థితులలోగూడ విడువరు

కాన, అటువంటి భగవదనుగ్రహపాత్రులును, నిర్మలహృది
యులునైన సజ్జనులతో సాంగత్య మొనర్చుడని శ్రీతులసీదాసు మనల
నుద్బోధించు చున్నాడు

చౌ॥ అస మానస మాహీనస చఖ చా ।

భణి కలి బుద్ధి బిమల అవగాహి ॥

భయం హృదయః ఆనంద ఉభాహూ ।

ఉమగేశ ప్రేమ ప్రమోద ప్రబాహూ ॥

258

తా॥ ఇటువంటి మానసమాహీనసమును హృదయమనెడి దివ్యపక్షవులతో
జూచి, దాని లోతుపాతులను దెలిసికొన్న కవియొక్క బుద్ధి నిర్మలమైనది హృదయ
మానందోత్సాహములతో నిండి ప్రేమాంబుల ప్రవాహమున ఉబికిపచ్చినది

చౌ॥ చలీ సుభగ కలితా సరితా సో ।

రామ బిమల జన జల భరితా సో ॥

సరజా నామ సుమంగల మూలా ।

లోక బేద మత మంజుల కూలా ॥

259

తా॥ దానినుండి సుందర కవితారూపమైన నదిగా పారిగది ఆ నది శ్రీరా
ముని నిర్మలమైన యశోరూపమైన జలముతో నిండియున్నది ఈ కవితారూపిణి

యైన నదియొక్క నామధేయము సరయువు లది సంపూర్ణానందికల్యాణములకు
మూలమునంటిది లోక వేల ఎద్దాంతము లన్ని రెండ గట్లు దీని కున్నవి

చౌ॥ నదీ పునీత సుమానస నందిని ।

కలిమల తృన తరు మూల నికందిని ॥

260

తా॥ ఈ సుందరమానససరోవరపు కన్య సరయానది ఇది చాల పవిత్ర
మైనది కలియుగమున ప్రజ్వలించు స్వల్పమైన, భయంకరమైన పాపరూపమైన
గడ్డిపోచలు మరియు ఎృక్షసముదాయములను వేళ్ళతోసహా పెకలించుటకు సాధన
మైనది

వి॥ స్వల్పమైనపాపములను గడ్డిపోచుకును, ఘోరపాపములను
వృక్షములకు బోల్పినాడు కవి రాజహంసలచేత సేవింపబడునది
యును, పరిమళమును వెదచల్లునదియును, స్థిమైనది యునైన మానస
సరోవరపు కన్య సరయానది యైనందువలన ఈ పాపరూపమైన
గడ్డిపోచలను వృక్షములను వేళ్ళతోసహా పెకలించుటకు సామర్థ్యము
గల దాయెను

దో॥ శ్రోతా త్రివిధ సమాజ పుర గ్రామ నగర దుహుఁ కూల ।

సంతసఖా అనుపమ అవధ సకల సుమంగల మూల ॥ 261

తా॥ త్రివిధములైన శ్రోతలసమాజములే యీ ఎదియొడ్డున ఇరువై పుల
నుండు చిన్నగ్రామములు, పురిములు, నగరములు సజ్జనులతోగూడిన సభయే
సౌందర్యమునకు, మంగళమునకు హేతువైన సాటిలేని అయోధ్యానగరము

వి॥ అయోధ్యాపట్టణమందు ప్రజలెల్లరును మనస్సంతోషము
గలిగి ధర్మస్వభావులై, యధికముగ శాస్త్రాభ్యాసముచేసి, వర్ణాశ్రమ
ధర్మమునకు దగినట్లు తమకు దొరకుధనంబుతో దృష్టి బొందుచు
సత్కవాదులైయుండిరి పురుషులును, స్త్రీలందరును ధర్మగుణము
నిండ్రియనిగ్రహమును గలవారై పుట్టిననాటనుండి మంచినస్వభావ
మును నూనియోచారమును గలిగి మహారులుంటోలె బరిశుద్ధులుగా

సుండిరని వాల్మీకిరామాయణమునందు చెప్పబడినది మంచిమనస్సు
గలవారిని సజ్జనులందురు పరిశుద్ధహృదయులైన సజ్జనసమాగమ
మెంత నుఖకరము ! కనుకనే సజ్జనసభను, ధర్మాత్ములకు నిలయమైన
అయోధ్యకు బోల్చినాడ కవి

చౌ॥ రామభగతి సురసరితహి జాతః ।

మిలీ సుకీరతి సరజు సుహృతః ॥

సానుజ రామ సమర జను పావన ।

మిలేత మహానదు సోన సుహృవన ॥

262

తా॥ సుందరకీర్తిరూపమైన మనోహరమైన నరయూపది రామభక్తిరూప
మైన గంగాదిలో గలినను అక్షణనవాలముగా శ్రీరామచంద్రుని యుద్ధకౌశ
లమును పవిత్రముజేయు యశోరూపమైన శోజానది దానిలోపచ్చి కలిసెను

చౌ॥ జుగ బిచ భగతి దేవధుని ధారా ।

సోహతి సహిత సుబిరతి బిచారా ॥

త్రిబిధ తాప త్రాసక తిముహూనీ ।

రామ సర్వాప సింధు సముహూనీ ॥

263

తా॥ రెండింటికినియును భక్తిరూపమైన గంగాధార జ్ఞానము మరియు
వైరాగ్యముతో శోభ నిచ్చుచుండును ఇటువంటి త్రితాపములను భయముగొల్పు
త్రిమార్గములచే వెచ్చిన యీ గది రామస్వరూపమైన సముద్రము వైపునకు పోవు
చున్నది

చౌ॥ మానస మూల మిలీ సురసరిహి ।

సునతి సుజన మన పావన కరిహి ॥

బిచ బిచ కథా బిచిత్ర బిభాగ ।

జను సరి తీర తీర బన బాగా ॥

264

తా॥ ఈ కీర్తిరూపమైన సరియైనదికి మూలమైనది శ్రీరామచరితమానసము,
రామభక్తిరూపమైన గంగాదిలో గలినది కనుకనే ఇది । శంఖముచేయు

నజ్జనులనున్నును పవిత్రము చేయును దీనిలో నడుమనును వివిధప్రకారము
నైన వివిధతర లున్నవి అవియే సీదీతటమున సమీపముననుండు పరములు,
తోటలు

చౌ॥ ఉమా మహేస బిభాహ బరాతీ ।

తే జలచర అగనిత బహుభాతీ ॥

రఘుబర జనమ ఆనంద బధాళః ।

సవర తరంగ మనోహరతాళః ॥

265

తా॥ ఉబ్బట పర్వతమున శివపార్వతుల వివాహముతోత్సవమునకు
పరపక్షమున తరలివచ్చువారు-ఈ నదిలోనున్న బహుప్రకారములైన అనంత్యాక
మైన జలచరజీవములు

శ్రీరమునాథుని జన్మదినముతోత్సవములే యీనదిలోని సుడిగుండములు
మరియు తరంగముల మనోహరత్వము

దో॥ బాలచరిత చహు బంధు కే బసజ బిపుల బహురంగ ॥

నృప రానీ పరిజన సుకృత మధుకర బారిబిహంగ ॥ 266

తా॥ శ్రీరామ, లక్ష్మణ, భరత శత్రుఘ్నుల బాలచరిత్రమే అందు వికసం
చిన వివిధవర్ణముల కమలములు శ్రీదశరథమహారాజును, కౌసల్యకైతేయీ
సుమిత్రాదులును, వారి కుటుంబవాసులును ఒనర్చిన సుకృతములే ప్రభువరములు,
జలపక్షులు

చౌ॥ సీయ స్వయంబర కథా సుహాళః ।

సరిత సుహావని సో ఛబి ఛాళః ॥

నదీ నావ పటు ప్రస్న అనేకా ।

కేవట కుసల ఉతిర సబిభేకా ॥

267

తా॥ సీతాదేవి స్వయంవరము-ఇత్యాది సుందరగాథ లీనదిన కాంతివంత
మౌసమున గల సుటి-సునలు చేయునవి అనేకసుందరమైన విచారహారి

మైన ప్రశస్తిలే యీ నదిలోని నౌకలు ఆ ప్రశస్తిలకు ఎగిన వివేకయుక్తమైన
ప్రత్యుత్తరములే చతురుడైన నావికులు

చౌ॥ సుని అనుకథన పరస్పర హాళి ।

పథిక సమాజ సోహ సరి సోళి ॥

ఘోర ధార భృగునాథ రిసానీ ।

ఘాట సుబద్ధ రామ బర బానీ ॥

268

తా॥ ఈ కథలను విన్నతరువాత పరస్పరము జరిగెడి చర్చ—నదీసమీప
మునదోపు బాటసారులు వరకురాముని క్రోధము—ఈ నదియొక్క తీవ్రధార

శ్రీరామచంద్రుని శ్రేష్ఠవాణి—సుందరమైన రేవు

చౌ॥ సానుజ రామ బిబాహ ఉఛా హూ ।

సో సుభ ఉమగ సుఖద సబ కాహూ ॥

కహత సునతి హరషహి పులకాహి ।

తే సుకృతీ మన ముదిత నహాహి ॥

269

తా॥ సహో యరసహతముగా శ్రీరామచంద్రుని వివాహమహోత్సవము—
ఈ రిథానదికి కల్యాణకరముడైన వెల్లువలు అవియే యెల్లరకు సుఖసంపదల
నొసగునవి దీనిని చెప్పుటవలన వినుటలగు ఎవరు హర్షపులికతు లయ్యెదరో
వారే పుణ్యాత్ములు! నిర్మలచిత్తముతో ఈ నదిలో స్నానమానది ఆ పుణ్య
పురుషులే ।

చౌ॥ రామ తిలక హితి మంగల సాజా ।

వరబ జోగ జను జారే సమాజా ॥

కాళి కుమతి కేకళి కేరీ ।

వరీ జాసు ఫల బివతి ఘనేరీ ॥

270

తా॥ శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషిక్తునిజేయుటకు సేకరింపబడిన మంగళ
ప్రస్థములే—పరివర్తనములయందు ఈ సదిష్ట గుమిగూడిన యాత్రికులు

తై కేయికిగలిగి దుర్బుద్ధియే—ఈ నదిలోనున్న నాచు లేక పాచి దాని
ఫలస్వరూపమే గొప్పవివత్తులను దెచ్చిపెట్టింది

దో॥ సమన అమితి ఉతిపాతి సబ భరతచరితి జవజాగ ।

కలి అఘ ఖల అవగున కథన తే జలమల బగ కాగ ॥ 271

తా॥ అగణితోత్పాతములను శాంతిజేయుటకు భరతునిచరిత్రము - నది
యొద్దినజేసెడి ఆలయజములు కలియుగములోని పాపములు, దుష్టులదుర్గుణము
లేవి వర్ణింపబడియున్నవో అవి జలము అందు బురటలో నంకటమున జిక్కుకొని
యున్న కొంగలు కాకులు

చో॥ కీరతి సరితి ఛహూ రితు రూరీ ।

సమయ సుహావని పావని భూరీ ॥

హిమ హిమ సై లసుతా సివ బ్యాహూ ।

సిసిర సుఖద ప్రభు జనను ఉఛాహూ ॥ 272

తా॥ ఈ కీర్తిరూపమైనది, అన్ని ఋతువులలోను శోభాయమాముగ
నుండును ఎల్ల వేళల మనోహరముగను సత్కృతవిచిత్రముగ నుండును

ఇందులో శివపార్వతుల వివాహము-హేమంత ఋతువు శ్రీరామచంద్రుని
జన్మవిహారపుపము-సుఖదాయకమైన శరభృతువు

చో॥ బరనబ రామ బిబాహ సమాజూ ।

సో ముద మంగలమయ రితురాజూ ॥

గ్రీషమ దుసహ రామ బనగవనూ ।

పంథకథా ఖర ఆతివ పవనూ ॥ 273

తా॥ శ్రీరామచంద్రుని వివాహసమాజముయొక్క ఎరిసమే-అందరికము
మంగళమయమైన ఋతురాజమైన పసంత ఋతువు శ్రీరామచంద్రమనము-దుస్స
హమైన గ్రీష్మఋతువు మార్గమునందు జరిగిన సంఘటనలు - తీవ్రమైన
ఎండయు మరియు వడగడులు

చౌ॥ బరషా ఘోర నిసాచర రారీ ।

సురకుల సాలి సుమంగలకారీ ॥

రామరాజ సుఖ బినయ బడాఈ ।

బింద సుఖద సోక సరద సుహాఈ ॥

274

తా॥ రాక్షసులతో నొగర్చి ఘోరయుద్ధమే-వర్షముతువు దేవతారూప మైన పశుసంపద కానందదాయకమైనది, మంగళకరమైనది శ్రీరామచంద్రు డయోధ్యనుపాలించునమయమున లేక రామరాజ్యమున ప్రజల సుఖసంపదలు, వినయవిదేయతలు, గొప్పతన మనునవేది యున్నవో - అవియే నిర్మలసుఖము నొనగు మనోహరమైన శరద్భుతువు

చౌ॥ సతీ సిరోమని సియ గునగాధా ।

సోక గున అమల అనూపమ పాదా ॥

భరతి సుభాణ సుసీతలతాఈ ।

సదా ఏకరస బరని న జాఈ ॥

275

తా॥ సతీశిరోమణి, పరమసాధ్వియైన సీతాదేవి సుగుణములను గురించిన గాథలు-ఈ జలముయొక్క నిర్మలత్వము, అనుపమగుణము భరతుని సాదుస్వ భావము, సప్తీలకు-ఈ నదియొక్క శీతలత్వము నదా యేకరసముగ నుండుటచే నది వర్షనాతీతము

దో॥ అవలోకని బోలని మిలని ప్రీతి పరసపర హాస ।

భాయప భలి చహు బంధు కీ జల మాధురీ సుబాస ॥ 276

తా॥ గుల్మరు సహోదరులను పరస్పరము పీక్షించుట, సంభాషించుట కలియుట, ఒకరినొకరు ప్రేమించుట, నవ్వుట-ఇత్యాదిసోదరప్రేమయే జలము యొక్క మాధుర్యము, సురభిశ్చము

చౌ॥ అరతి బినయ దీనతామోరీ ।

లఘుతా లలిత సుబారి న భోరీ ॥

అదభుత సులల సునత గునకారీ ।

అస పిఅస మనోమల హారీ ॥

277

తా॥ నా యార్తభావము, వినయము, దీనత్వము - ఈ సుమధుర, నిర్మల
జలము సత్కంతముగా తుచ్చ మొనరించుచున్నది ఈ జల మద్భుతమైనది ఈ
క్తిరూపమైన జలమునుగూర్చి వినిన చాలును, అందమును శుభమును కలుగ
జేయును ఆశారూపమైన దాహమును, మనోమాలిన్యమును దూరీకృతమొనర్చును

చౌ॥ రామ సుప్రేమహి పోషత పానీ ।
హరత సకల కలి కలుష గలానీ ॥
భవ శ్రమ సోషక తోషక తోషా ।
సమన దురితి దుఖ దారిద దోషా ॥ 278

తా॥ ఈ జలము శ్రీరామచంద్రనియందిలి సుందరప్రేమను పెంపొం
దించును కలియుగములోని నమస్తపాపములను దుఃఖములను హరించును
ప్రాపంచికసంబంధమైన జన్మమృత్యురూపమైన శ్రమను లేకుండజేయును దారి
ద్ర్యాదిదోషములను హరింపజేయును

చౌ॥ కామ కోహ మద మోహ నసావన ।
బిమల బిభేక బిరాగ బధావన ॥
సాదర మజ్జన పాన కిపి తేఁ ।
మిటహిఁ పాప పరితాప హిపి తేఁ ॥ 279

తా॥ ఈ జలము కామ, క్రోధ, మద మోహములను నాశన మొనరించును
నిర్మలజ్ఞానవైరాగ్యములను పెంపొందించును అత్యాచరముతోను, భక్తితో నిండు
స్నానమొనర్చినను, సేవించినను సమస్తపాపములు శాపములు, బంధములు
తొలగును కాశ్యపసుఖము ప్రాప్తించును

చౌ॥ జిన్త ఏహిఁ బారి న మానస ధోవీ ।
తే కాయర కలికాల బిగోవీ ॥
త్పషితి నిరఖి రభి కర భవ బారి ।
ఫిరిహహిఁ మృగ జిమి జీవ దుఖారీ ॥ 280

తా॥ ఎవరు రామనియకొరూపమైన జలముతో వారి హృదయమాలిన్యమును కడుగుకొరొ వారు భీరుత్వముతోకూడిన యీ కలికాలముద్వారా మోసగింప బడిదురు

ఎప్పుకొన్ని జింకలెల్ల యెండమావులను గాంచి, భ్రమతో జలముగా భావించి, అ నీటినిత్రాగుటకు పరుగిడి నీటిని గాంచలేక దాహముతో నెట్లు దుఃఖము జెందునో అటులనే కలియుగమునందు మోసగింపబడిఁ ప్రాణులు విషయానస్తల వెనుక పరుగిడి తుదకు దుఃఖించెడిరు

దో॥ మతి అనుహరి సుబారి గున గన గని మన అన్తవాళి ।
సుమిరి భవానీ సంకరహి కహ కబి కదా సుహాళి ॥ 281

తా॥ తన బుద్ధునుసారముగ ఈ సుమదురజలముయొక్క గుణములను విచారించి, ఇందు తు నెంబును స్నానమాడించి, భవానీశంకరులను స్మరించి కపిశ్వరుడైన శ్రీతులసిదాసు దివ్యజ్ఞాన ప్రబోధాత్మకమైన రసవత్తరమైన శ్రీరామచరిత మానసమును జెప్పుచున్నాడు

దో॥ అబ రఘుపతి పద పంకరుహ హియ ధరి పొళి ప్రసాద ।
కహాజుగల మునిబర్య కర మిలన సుభగ సంబాద ॥ 282

తా॥ నేను (శ్రీతులసిదాసు) శ్రీరఘునాథుని చరిణకమలములను నా హృదయపీఠము నలంకరింపజేసి, అ పాదయుగళానుగ్రహమునుబొంది యిరువురు శ్రీశ్రుత మనీష్యుల కలయికను, కారొర్చిన సుందరసంవాదమును గూర్చి వివరింతును

యజ్ఞవల్క్య భరద్వాజ సంవాదము

ప్రయాగ మాహాత్మ్యము

చౌ॥ భరద్వాజ ముని బసహి ప్రయాగా ।

తిస్త్వాహి రామబద అతి అనురాగా ॥

తావస సమ దమ దయా నిదానా ।

పరమారథ పథ పరమ సుజానా ॥

283

తా॥ భరద్వాజమహాముని ప్రయాగనివాసి అతనికి శ్రీరామచంద్రునిపాద పద్మములపై నత్యంత ప్రేమానురాగములు గలవు అతడు తపస్సంపన్నుడు, నిగృహీతచిత్తుడు, శిశింద్రియుడు, చయానముద్రుడు అంతకుమించి పరమార్థముందు చతురుడై నవాడు

చౌ॥ మాఘ మకరగతి రబి జబ హోళా ।

తీరథ పతిహిఁ ఆవ సబ కోళా ॥

దేవ దనుజ కింనర నర శ్రీసీఁ ।

సాదర మజ్జహిఁ సకల త్రిభేసీఁ ॥

284

తా॥ మాఘమాసమున సూర్యుడెప్పుడు మకరరాశిని జేరునో అప్పుడు ననులు తీర్థరాజమైన ప్రయాగకు ఎత్తురు

చౌ॥ పూజహిఁ మాధవ పద జలజాతా ।

పరసి అఖయ బటు హరషహిఁ గాతా ॥

భరద్వాజ ఆశ్రమ అతి పావన ।

పరమ రమ్య ముని బర మన భావన ॥

285

తా॥ శ్రీవేణీకూడవుని పాదపద్మములకు పూజచేసెదరు అక్షయవట స్పర్శచే నారితనువులు పులికితము లగును అటువంటి పుణ్యస్థలమైన ప్రయాగ యందుండి భరద్వాజాశ్రమము పరమ పవిత్రమైనది అత్యంతరమణీయమైనది మునిమనంబులను హరించునది

చౌ॥ తహో హోతి ముని రిషియ సమాజా ।

జాహి జే మజ్జన తీరదరాజా ॥

మజ్జహి ప్రాతి సమేతి ఉచాహా ।

కహహి వరసవర హరి గున గాహా ॥

286

తా॥ మును లెల్లరును వీర్ధిరాజమైన ప్రయాగయందు స్నాన మాచరించుట
తెగెదరు ప్రప్రథమమున భరద్వాజాశ్రమమునం దెల్లరును గలియుదురు
ప్రాతఃకాలమున ఎల్లరును సుప్నావాచనతో స్నాన మాచరించి, యేకగ్రీవముగ
భగవానుని గూర్చిచకధలను పరస్పరము చెప్పుకొందురు

దో॥ బ్రహ్మ నిరూపన దరమ బిది బరనహి తత్త్వ బిభాగ ।

కిహహి భగతి గగవంతి కై సంజాతి గ్యాన బిరాగ ॥287

తా॥ బాబుబ్రహ్మ నిరూపణము ధర్మవిధానము మరియు తత్త్వబిభాగము
లను ఎట్టి నచేనకొనుచుండిరి జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తమైన భగవద్భక్తి నిరూపణము
గావించుకొనుచుండిరి

చౌ॥ ఏహి ప్రకృత వరి మాఘ నహహి ।

పుని సబ నిజ నిజ ఆశ్రమ జాహి ॥

ప్రతి సంబతి అతి హోతి అనందా ।

మకర ముజ్జి గవనహి మునిబృందా ॥

288

తా॥ ఈ విధముగ మునులెల్లరును మాఘమాసమునందు మాఘస్నానము
లాచరించి నిజనివాసములైన ఆశ్రమముల కేగుచుండిరి ప్రతి సంవత్సర మివి
ధముగ జప, ఉప స్నానాదులచే అంబకరముగ నుండును సదా ఆనం
దముగ భగవద్గోష్ఠ నడచుచునేయున్నది మకర మాసమునందు స్నానమాచరించి
మున్మిండుములు వెడలిపోవుచుండిరి

చౌ॥ ఏక భార గరి మకర నహాపి ।

సబ మునీన ఆశ్రమాన్త సిధాపి ॥

జాగబలిర ముని పరమ బిబేకీ ।

భరద్వాజ రాఖే పద తేకీ ॥

289

తా॥ ఒకసారి మకరమాసపర్యంతము మునులు స్నానమాచరించి వారి వారి అశ్రమముల కేగిరి కాని పరమజ్ఞానియైన భరద్వాజులు, వేదాంతవిశారదుడైన యాజ్ఞపల్క్యమహాముని చరిణిమలయులకు సమస్కరించి అతని నక్కడనే కొంతకాల ముండపలయునని ప్రార్థించెను

చౌ॥ సాదర చరన సరోజ పఖారే ।

అతి పునీతి ఆనన బై రారే ॥

కరి పూజా ముని సుజగు బఖానీ ।

బోలే అతి పునీత మృదు బానీ ॥

290

తా॥ అత్యంత వినయముతో, పరమధర్మియో మునీశ్వరుని పాదపద్మములను గడిగి పవిత్రాననముపై నాసీనుని గావించెను వూరించెను అర్చించిన తరువాత భరద్వాజుడు యాజ్ఞపల్క్యుని యశమును కీర్తించెను

అత్యంతమృదుమదురముగ మునీశ్వరుడైన యాజ్ఞపల్క్యమహామునితో భరద్వాజు డిట్లనియె

(ముందు దోహతో నన్వయము)

చౌ॥ నాథ ఏక సంసృజ బడ మోరేఁ ।

కరగత బేదతత్త్వ సము తోరేఁ ॥

కహతి సో మోహి లాగతి యులాజా ।

జౌఁ న కహణఁ బడ హోఁ అకాజా ॥

291

తా॥ ఓ స్వామీ! నామనస్సులో నొకసందేహము ఎన్నిమితిమగ పీడించుచున్నది అ సందేహమును మీకు వ్యక్తపఱచివలయునన్న నా కెందులకో భయమగుచున్నది

వేదములలోని తత్త్వము లన్నియు మీకు కరతలామలకముకదా! మారు వేదములలోని తత్త్వములను బాగుగా నవగాహన జేసికొన్నవారు! నా సందేహ నివృత్తి జేయుటకు కడునపురులు కాని నా సంశయములను మీకెఱింగింపవలయునన్న ఎందుకో నాకు భయమును, లజ్జయును కలుగుచున్నవి నేను ఎమ్మోపరీక్షించుట కిట్లుడుగుచున్నానని మీ రనుకొందురేమో యను భయమును, ఇంత

ఆయుఃపరిమాణమును దొందెయును లంకను నాకు జ్ఞానము కలుగలేదని మీరు భావించుకొని యన్న లజ్జయును ఒకేసారి కన్నావరించినవి ఒకచేత భయముచే నూరబంటినేని నా సంకయములు నివారించబడవు నేను నా జీవితాంతము అజ్ఞానికై యుండవలసివచ్చును

దో॥ సంతి రహహి అసి నీతి ప్రభు శ్రుతి పురాన ముని గావ ।
హోథి న బిమల బిబేక ఉర గుర సన కివ దురావ ॥ 292

తా॥ తాన గురుమహారాజా ! నా సంకయములను మికడ వెల్లడింప నుద్ద్యుక్తుడైతిని సద్గురుకమక్షమున తమ సంకయములను వ్యక్తపఱచక పోయినచో నిర్వలజ్ఞానము కలుగనేరదని వేదపురాణము బుద్ధాభించినవి సజ్జనులు గూడ ఈ నీతినే చెప్పుచున్నారు సునులుగూడ నిట్లు చెప్పుచున్నారు

చో॥ అని బిచారి ప్రగటించి నిజ మోహమా ।
హరహం నాథ కరి జన పర ఛోహమా ॥
రామ నా కర అమిత ప్రభావా ।
సంతి పురాన ఉపనిషద గావా ॥ 293

తా॥ అని అలోచించి తరువాత గూడ నా యజ్ఞానమును ప్రకటించుటకు సాహసించుచున్నాను స్వామీ ! దాసుడైన నెన్ను కరుణించి కృపజూప నా యజ్ఞానమును దొలగింపును సజ్జనులు, పురాణములు, ఉపనిషత్తులు రామనామము యొక్క యనంతమైన ప్రభావమును చాటినవి

చో॥ సంతతి జవతి సంభు అబినాసీ ।
సివ కగవాన గ్యాన గున రాసీ ॥
అకర చారి జీవ జగ అహహీ ।
కాసీ మరతి పరమ పద లహహీ ॥ 294

తా॥ మంగళకరుడైన, జ్ఞానవైరాగ్యముల కాటవట్టయిన, అనినాశయైన, సర్వశ్రేష్ఠుడైన, సర్వేశ్వరుడైన శంకరుడు నిరంతరము రామనామమును జపించు

ప్రపంచమునందుం చతుర్విధమునైన జీవులకు, సృష్ట్యాక్షత్రమైన వాఁ
తానయందు మరణించినవారికిని, శంకరులు మోక్షము నొనగుచున్నాడు

చౌ॥ సోపి రాఁగు సహిమా మునిరాయా ।

సింహ ఉపదేసు కరతి కు దాయా ॥

రాఁగు కవన ప్రచ పూచిఁగ తోహి ।

కహిల మిరూఞ కృపానిది మోహి ॥ 295

ఓ మునీశ్వరా? అది రామనామ మహామయే! శివుడు ఏయాద్వైత్యాదు
యందై కాశియందు మరణించిన జీవులకు రామనామమే ఉపదేశించుచున్నాడు
కనుక వారు మోక్షమును బొందుచున్నారు

మునిరాజా! ఆ రాముడెవరు? కృపాసాగరా! ఈ దీనుని కరుణించి నమ
గ్రముగ నా కెఱింగింపులు

చౌ॥ ఏక రాఁగు అవదేస కుమారా ।

తిన్ద కర చరితి బిదితి సంసారా ॥

నారి బిరహఁ దుఖు లహేఁగి అపారా ।

భయఁగి రోషు రన రావను మారా ॥ 296

తా॥ ఒక్క రాము డయోధ్యాధిపతియై ఒకరఘుని కుమారుడు ఆ శ్రీరామ
చరిత్రము ప్రపంచమంతటను ప్రసద్ది గాంచినది ఆ రాముడు ఎత్తీ విరివాముచే
నపారమైన దుఃఖము ననుభవించెను క్రోధముతో యుద్ధమును రావణుని హత
చూడెను

దో॥ ప్రచ సోఞ రాఁగు కి అవర కోఁగి జాహి జవతి త్రిపురారి ।

సత్యధామ సర్వగ్య తుష్టా సహహు విభేల విచారి ॥ 297

తా॥ ఓ ప్రభూ! ఆ రాముడే! లేక వేరొకడెందైనను గలదా? ఆ రామ
నామమునేనా నిరంతరము శివుడు జపించునది? మీరు సత్యసందులు, సర్వము
నెఱింగినవారలు అంతయు నాలోచించి, జ్ఞానవివేకయుక్తిమైన విషయములను
నాకు తెప్పుదు

చౌ॥ జై సేఁ మిట్టె మోర క్రమ భారీ ।

కహహు సో కదా నాథ బిస్తారీ ॥

జాగబలిక బోలే ఋసుకాఈ ।

తుష్టహి బిదితి రఘుపతి ప్రభుతాఈ ॥

298

తా॥ స్వామీ : ఏవిధముగ నా కావరించిన జ్ఞాము దూరీకృత మగునో
ఆ విషయములను, ఆ గాథలనుగూర్చి సవిస్తరముగ నా తెలింగింపుదు

అని భరద్వాజు చెప్పగా విని యాజ్ఞపల్క్యమహాముని దరహసవదన
ముతో నిట్లనియె —

శ్రీరామ పరిత్రుతు నీకు దెలియియండ నోవును

(ముందు దోహతో స్వయము)

చౌ॥ రామాభగతి తుష్టా మన క్రమ బానీ ।

చతురాఈ తుష్టారి మైఁ జానీ ॥

చాహహు సునై రామ గున గూఢా ।

కిన్హి హు ప్రస్న మనహు అతి మూఢా ॥

299

తా॥ నీవు మనోవాక్యాయ కిర్మలతో శ్రీరామ భక్తుడవు నీ చమత్కార
మును నేను దెలియకాంటిని నీవు శ్రీరామ రహస్యమయ గుణములను వినుట
కివ్యగించినవాడవై మూఢునివోలె బ్రవర్తించుచున్నావు

చౌ॥ తాత సునహు సాదర మను లాఈ ।

కహఈ రామ కై కదా సుహాఈ ॥

మహామోహు మహిషేసు బిసాలా ।

రామకదా కాలికా కరాలా ॥

300

తా॥ నాయనా : వీనుల కింపగు, దివ్యానందమును ప్రసాదించు శ్రీరామ
పరితమును నీ తెలింగిందెయిను శ్రద్ధాభక్తులతో నాలకింపుము

అజ్ఞానమునందే మహాషాసురుడు శ్రీరామకథ ఆ మహాషాసురుని కాళికా
గోవత ౧౦౮౪

వి॥ అక్రమము, అన్యాయము ప్రవలినప్పుడు పార్వతీదేవి
చాముండేశ్వరి యవతారమునెత్తి మహిషాసురుని హతమార్చెను
అటులె అజ్ఞానమన్న మహిషాసురుని రామకథయును చాముండేశ్వరి
రూపుమార్చును

తన దివ్యజ్ఞానప్రబోధాత్మకమైన రామచరితమానస పరిసము
వలన, శ్రవణమువలన అజ్ఞానమూలవారిణమగునన కవి తులసీదాసు
వచించుచున్నాడు

చౌ॥ రామకథా ససి కిరన సమానా ।

సంతి చకోర కరహిఁ జేహి పానా ॥

ఎసేఁ ఇ సంసయ కీన్హ భవానీ ।

మహాదేవ తుట కహ బఖానీ ॥

301

తా॥ శ్రీరామకథ చంద్రకిరణముతో నమానముగి ఎల్లఁజు నిచ్చును
దానిని సజ్జనచకోరము నిరంతరము పానము చేయుచుండును నీకుగిలిగి
సంశయమే వూర్పము జగజ్జననియైన పార్వతీదేవికి గలిగెను మే దేవు డానంశ
యమును దీర్చెను

వి॥ ఇటు కవి రామకథను చంద్రకిరణములకును, సజ్జనులను-
చకోరములకును బోల్చినాడు చకోరములు నిరంతరము వెన్నెల
నాస్వాదించుచుండును అవ్వధిముగనే ఎగవదానగదము బొందుచు
పరిశుద్ధహృదయులైన సజ్జనబృందము శ్రీరామకథామృతిమును
నిరంతరము పానము చేయుచుందురు ఈ రామచరిత మానసము
సద్గుణకును మనశ్శాంతి నొసగును గాన 'రామకథా ససి కిరన
సమానా' యని చెప్పుచున్నాడు కవి శ్రీరామకథ సజ్జనులకు సుఖ
శాంతుల, నొసగి చంద్రకిరణములవలె చల్లదనము నిచ్చునని నుడువుచు
శ్రీరామ కథా వైశిష్ట్యము నిచ్చుట స్పష్టముగ పొందుపరచినాడు
శ్రీతులసీదాసు

దో॥ ధహాఁ సో మతి అనుహోరి అబ ఉమా సంభు సంబాద ।

భయం గుయ జేహి హేతు జేహి మను ముని మితిహి

విషాద ॥ 302

తా॥ ఇప్పుడు నేను నా బుద్ధునుసారము పార్వతీపరమేశ్వరుల సంవాదమును చెప్పుచున్నాడను ఏ సమయము ఏ కారణమువలన పార్వతికి సంశయము గలిగినదో అను విషయములనుగూర్చి ఎవ్వరముగ నీ కెఱింగించెను ఓ మునివరా! నీవు శ్రద్ధాభక్తులతో నాలకింపుము నీకుగలిగి సంశయవిషాదములు దూరమగును

వి॥ జగత్తునకు మాతాపితలైనవారును, ముల్లోకములకు అత్యంతక్షేమకారణముగా నుండువారును, భక్తులైనవారికి ఫలములను గోచరింపజేయువారును, భక్తుల మనోబుందిరమున మరల మరల ప్రకటమగుచుండువారును, ఒకరికొకరు తప ఫలముగ నేర్పడిన వారైన పార్వతీపరమేశ్వరుల దివ్యసంవాదమును కవి యిచ్చట పొందుపఱచెను

ఈ రామకథ కేవలము సంశయమును దీర్చునదే కాదు జనన మరణ రూపమైన సంసారచక్రమున పరిభ్రమించుటచే కలిగిన తాపమును చల్లార్చునన్న మరొకభావముకూడ ఇచ్చట స్ఫురించుచున్నది

చో॥ ఏఱి బార త్రేతా జగ మాహి ।

సంభు గయే కుంభజ రిషి పాహి ॥

సంగ సతీ జగ జనని భవానీ ।

పూజే రిషి అఖిలేస్వర జానీ ॥

తా॥ త్రేతాయుగము నొకసారి శివు దిగవ్యమునీశ్వరునికడ కేగెను ఈశ్వరుని జగజ్జననియైన సతీదేవి వెంబడించెను ఈ జగత్తునకు మాతాపితలైన భవానీశంకరులను మునీశ్వరు డత్యంతభక్తితో పూజించెను

చౌ॥ రామకథా మునిబర్జ బఖానీ ।
 సునీ హేస పరమ సుఖ మూనీ ॥
 రిషి పూనీ వారభగతి సుహృత్ ॥
 కపి న భు అధికారీ పాత ॥

304

తా॥ పరమభక్తితో పూజించినతరువాత అగస్త్యుడు రామకథను పరమేశ్వరునకు నవ్వినరమంగ జెప్పెను శ్రవణముచేరిమైన రామకథ పరమసుఖదాయకమని యెఱింగినవాడై, శంకరుని దాని నత్యంత శ్రద్ధతో నాలించెను

అంత అగస్త్యమునీశ్వరుడు వారికిభాష్యమును గ్రోల విప్పగించి వాడై శ్రీవారిభక్తిని గూర్చి నమగ్రముగ నెఱిగింపలొనరిగి శంకరుని బ్రార్థించెను అగస్త్యుడు భగవంతుగ్రహపాత్రుడనియు, వారిభక్తి నాలకింపట కర్హుడనియు భావించి శివుడు పరమరహస్యముక్తమైన శ్రీవారిభక్తిని గూర్చి అ ముప్పిశ్వరునకు జెప్పెను

చౌ॥ కివాత సుత రఘువతి గున గాదా ।
 కచు దిస తహ రహె గిరినాదా ॥
 ముని సన బిదా మూగి త్రిపురారీ ।
 చలే భవన సంగ దచ్చకుమారీ ॥

305

తా॥ శ్రీరఘునాథుని సుగుణసంపదనుగూర్చిని కథలను జెప్పెను, వీనులు గిరినాథుడైన శంకరులు కొన్నిదినములవఱ కప్పటనేయుండెను కొంతకాలము మునీశ్వరునితో గడవని కరువాత బక్షకుమారియైన నతితోవాడివడై శంకరులు నిజనివాసమైన కైలాసమునకు ఎయిన మాయెను

చౌ॥ తేహి అవనర భంజన హేభారా ।
 హరి రఘుబంస శీన్హ అవతారా ॥
 పితా బచన తిజి రాజా ఉదాసీ ।
 దండక బన బిచరత అబినాసీ ॥

306

తా॥ ఈ సమయమున భూభారమును తగ్గించుటకును గో, బ్రాహ్మణ, మునిజన వాతార్థమై శ్రీవారి రఘువంశమున అవతరించెను అవినాశియైన సాక్షాత్ పరబ్రహ్మస్వరూపుడైన శ్రీరామునిపై యాత్రానుసారము రాజ్యమును లక్ష్మణునిచే మునివేషధారియై దండకారణ్యములో ఎంచిరింప దొడగెను

సో॥ హృదయః బిచారతి హృతి హర కేహి బిధి దరసను హోఽఞ్ ।
గుప్త రూప అవతరేత్ ప్రభు గయోఽజాన సబు కోఽఞ్ ॥ 307

తా॥ సతీదేవిరో తైలానమునకు బోవుతఱి, మార్గమధ్యమున పరమేశ్వరు డీ విధముగ నాలోచింప సాగెను లోకవాత్సల్యము, గోబ్రాహ్మణసంరక్షణార్థము శ్రీమన్నారాయణుడు మౌనపజ్జు మెత్తెనుగదా : శ్రీరామప్రభువు గుప్తరూప ములో నవతరించెను నే నచ్చటి కేగినచో ఎల్లరు నన్ను దెలిసికొందురేమో :

సో॥ సంహర ఉర అతి భోభు సతీ న జానహిః మరము సోఽఞ్ ।
తులసీ దరసన లోభు మన డరు లోచన లాలచీ ॥ 308

చో॥ రావన మారన మనుజు కిర జావా ।
ప్రభు బిది బచను కిన్హ చహ సావా ॥
జౌఁ నహిః జౌఁ రహఞ్ ఎభితావా ।
కరతి బిచారు న బనతి బనావా ॥

309

తా॥ తనకు మృత్యువు మానవునిచేతిలో సంభవించునటులు రావణుడు బ్రహ్మదేవ పరము బొందియున్నాడు బ్రహ్మవాక్కును సఫలము జేయవలయునని శ్రీరాముడు కోరుచున్నాడు నే నిప్పుడు శ్రీరాముని కడకు బోనైతినేని చాల ఎత్పాత్మాకపలును ఏ యుక్తియు నాకు నమంజనముగి దోచుటలేదు

చో॥ ఏహి బిధి భవ సోచబస ఈసా ।
తేహి సమయ జాఞ్ దససీసా ॥
శీన్హ నీచ మారీచహి సంగా ।
భయం తురతి సోఽఞ్ కపట కురంగా ॥

310

తా॥ ఇన్నిధిమై చింతకు లోనయ్యెను మహాదేవులు ఈ సమయమున
నీచుడైన రావణుని సహాయమును గోరెను మారీచుడు వెంటనే కపట
మృగముగా మారెను

ఈ విధముగ నాలోచించు శంకరుని హృదయము కలక నొందెను
ఈ మర్మమును సతీదేవి కనుగొనిలేచిపోయెను తరువాత గలిగి మార్పును
నతిదేవి కనిపెట్టునేమో యన్న భయము శంకరు నిమనంబును పిడించుచుండెను
శంకరుడు శ్రీరామదిర్ఘని లాలసు డాయెను శ్రీరాముని పిర్పించుకొనుటకై శంక
రుడు ఉక్కిరిగలవా డాయెని శ్రీతులసీదాసు పెంచుచున్నాడు

వి॥ సాక్షాత్ శంకరుడే శ్రీరాముని సందర్శింపవలయునని
ఆరాటపడుచుండ శ్రీరామునిహిమ యోత ముండునో మనమూహించు
కొనవచ్చును ఇందు బిత్తులు బిగవంతుని దివ్య బివ్యరూపమును
ప్రతిక్షణముగా జూచుటకై తిహతహలాడుట స్వప్నము చేయబడినది

శ్రీరామదిర్ఘనమునకై శిబిరి ఉత్కంఠ గలదాయెను గోపికలు
శ్రీకృష్ణుని దర్శింప పరితపించిరి జగన్మాతయైనకాళిని సందర్శింప
వలయునని శ్రీరామకృష్ణసరమహాంస మిక్కిలి ఆరాటపడెను ఎన్నడు
చూతునో ఇనకులతలక, నిన్నెన్నడు చూతునో అని శ్రీత్యాగరాజు
శ్రీరామదిర్ఘనమునకై తిహతహలాడెను బిగవద్దర్శన విషయకమగు
ఆరాటము ఇతిరమైన ఆరాటముల సంతమొందించును ఇట్టి ఉత్కంఠ
ఇతిరమైనఉత్కంఠలను ఎటాపించులు గావించును ఇట్టి బిగవద్దర్శన
నము బిత్తుల కవశ్యముండవలయునని శంకరుడే దానిని స్వయముగా
నాచరించి తరణోపాయమును మన కుపదేశించెను

చౌ॥ కరి చలు మూఢ వారి ఖైదేహి ।

ప్రభు ప్రభాణ తన బిదితి స తేహి ॥

బృగ బధి బంధు సహిత వారి ఆప ।

ఆశ్రమ దేఖి నయన జల ఛాపి ॥

తా॥ మూర్ఖుడైన రావణుని మోసముతో సీతాదేవి నపహరించెను శ్రీరామ ప్రభావమును, పరాక్రమమును గూర్చి యేమియు తెలియదు గనుకనే రావణు డట్లొనరించెను

మాయలేదీని వెంటాడి తుదికి దానిని హతమార్చి, లక్ష్మణసహితముగా శ్రీహరి (రాముని) తనపట్టణాల కేతెంచెను ఎట్లకాలయందు సీతనుగాఁకి దుఃఖితుడాయెను

చౌ॥ బిరహ బిరిల నర ఇవ రఘురాక్షుఁ ।

భోజిత బిసిన ఫిరత దోఉ భాక్షుఁ ॥

కబహుఁ జోగి బియోగ న జాకెఁ ।

దేఖా గ్రుట బిరహ దుఖు తాకెఁ ॥

312

తా॥ శ్రీరఘునాథుడు సామాన్యమానవునివలె విరహముతో వ్యాకులలై నొందెను అన్నదమ్ము లిరువురును సత్యాన్వేషణతత్పరులై యుండుట బోవు మిండిరి శ్రీరామునికు సంయోగివియోగియులు లేవు కాని, విరివాపేసిన ప్రత్యక్షముగ గానాయెను

వి॥ స్థావరజంగమాత్మకమగు నమస్తప్రపంచము పరమాత్మకు దేహముగా చెప్పబడినది అఖండా, అజన్మ, నిర్వికార, నిరంజనుడైన భగవానున కసాధ్యమైన దేదియులేదు ఐనను తనకొనగిన ప్రాత్రకు దగినట్లు నటుడు నటించు భంగి భగవానుడు మానుషలీలగావించు చున్నాడు వియోగములేకున్నను వియోగమును బొందుచున్నాడు

దో॥ అతి బిచిత్ర రఘువతి చరితి జానహిఁ పరఁ సుజాన ।

జే మతిమంద బిమోహ బస హృదయఁ ధరహిఁ కఠు

ఆన ॥ 313

తా॥ శ్రీరఘునాథునిచిత్రము కిడువిచిత్రమైనది ఆ రామచరితమును పరివ్రాజకాదులు దెలిసొందుదు నేను ముందుబుద్ధియై మోహమునకు పశిభూతు డైన నందుపలని హృదయ మృగభావములకు నిలయ మగుచున్నది

వి॥ శ్రీతులసీదాసు తాను మహానుభావు డయ్యును బగవత్సన్నిధిని వైచ్యానుసంధానము గావించుచున్నాడు 'ఈశ్వరస్యా యోగమాన ద్యే త్వాత్ దైన్య ప్రియత్వాచ్చ' కులాభిమానము, ధియోహీనము, ఎద్వేనిమానము గలవారిని భగవంతుడు ప్రేమింపడు, ద్వేషించును

దీనులను ప్రేమించుచు అని సారదబక్తిసూత్రములలో జెప్పబడినది 'నీవు దీనులకు ఎరిమబాంధవుడవు నేనో దీనులలో అగ్రగణ్యుడనై యున్నాను నావ్యాదయమున అన్యభావములు లేకుండునట్లు నర్చి నన్ను కాపాడు' మనుచున్నాడు శ్రీతులసీదాసు

చౌ॥ సంభు నయియి తేహి రామహి దేఖా ।

ఉపజా హియఁ అతి హరషు బిసేషా ॥

౧౧ లోచన చలిసింధు నిహారి ।

కుసంయి జాని న కిన్హ చిన్హారి ॥

314

తా॥ అది నమయమని తలచి రిముపంశభూషణుడైన శ్రీరామచంద్రుని, సకలజీవులకు సత్యమును, జ్ఞానమును ఆధారమైనవాడును, అనుకరింప సకత్యమైనవాడును పార్వతీనమేయడైన శివుడు సయనోత్సవముగా దీలకించుచు నపరిమితా సంఖ్యమును దొందుచుండెను నుండరసుకుహారమైనదియగు శ్రీరామరూపము నాజ్ఞాత్కరించి నయమయమునకు విందు గావించుచుండ అది నమయముకావని యెంచి, దానినిగూర్చి శంకరు య్యక్తపరచలేడు

చౌ॥ జయ నచ్చిదానంద జగపావన ।

అల రహి చలేణ మసోజ నసావన ॥

చలే జాతి నివ సతీ సమేతా ।

పుని పుని పులతతి కృపానికేతా ॥

315

తా॥ జగత్తును ఎవ్విప్రముజేయు నచ్చిదానందునికి జయము కలుగుగాక యని సుదీవి, ముక్కుడుని భస్మమొనరించిన శివుడు ముందు దోవుచుండెను

కృపానిధియైన శివుడు మాటిమాటికిని అనందముతో బులికితుడై సతీసమేతుడై వెడలుచుండెను

వి॥ సతీసమేతుడై కైలాసమున కేగు శంకరునకు మార్గమధ్యమున శ్రీరామునిదివ్యమంగళస్వరూపము సాక్షాత్కరించెను ఆ రామ తేజస్సునుగాంచి శంకరుడు 'త్రిభువనమంగళ దివ్యనామధేయా ! మనోనయనామృతావతారా ! నీకు జయము జయము' అని నుడివెను త్రిపురాసురులను సంహరించినవాడును, త్రినేత్రములుగలవాడును, గొప్పజటాజూటము, ఔదార్యము గలవాడును, మహాదేవుడనబడు దేవుడు మాటిమాటికిని సమస్కరించుచుండుట సతీదేవి గాంచినతోడనే ఆమెకు సందేహ ముత్పన్నమాయెను

సతీదేవికి అజ్ఞాన మావరించుట

చౌ॥ సతీ నో దసా సంయ కై దేవీ ।

ఉర ఉపజా సందేహా బిసేషీ ॥

సంకర జగతిబంధ్య జగదీసా ।

సుర నర ముని సబ నావతి సీసా ॥

316

తా॥ నర్వజ్ఞుడైన శంకరు డాదళలో నుండుట గాంచిన సతీదేవి హ్యాయము సందేహమునకు నిలయ మిచ్చెను అంత నివ్వితముగ మనంబున లలపోసెను

త్రిభువన మంగళదివ్యనామధేయుడు శంకరుడు ఈ జగత్తున కింతటికిని పంపియుండు, సర్వేశ్వరుండు జగదీశ్వరుండు పరమేశ్వరుని దేవతలు, మానవులు మునులు సర్వులు ఆరాధింతురు

చౌ॥ తిన్త సృపసుతహి కీన్త పరనామా ।

రహి సచ్చిదానంద పరధామా ॥

దప మగన చబి తాసు బిలోకి ।

అజహుఁ ప్రీతి ఉర రహతి న రోకి ॥

317

తా॥ ఎంబ్రశేఖరుడైన, జ్ఞాననిధియైన పరమేశ్వరుడు కేవల మొకరాజు
అత్రుని సచ్చిదానందా! పరంధామా! యనుచు బ్రణమిల్లెనే! అ సౌందర్యాతి
శయము నా నాథుని ప్రేమనినుగ్గుని గావింపబడి నా నాథుని వ్యాపయకుపార
మందు గాఢముగా నెలకొన్న ప్రేమ సరికట్ట సాధ్యమా!

దో॥ బ్రహ్మ జో వ్యాపక బిరజ అజ అకల అసిహ అబేద ।
సోకి దేహ ధరి హోతి నర జాహి న జానతి బేద ॥ 318

తా॥ ఎంబ్రహ్మ సర్వవ్యాపకము, మాయారవాతుడు జన్మరవాతుడు,
అగోచరుడు, ఇచ్చారవాతుడు, భేదరవాతు డనబడుచున్నాడో యెవనినిగూర్చి
వేదములకుగూడ సరిగాదెలియదో అతడు దేహధారణముచేత మానవుడు కాగలడా!

చో॥ బిష్ణు జో సుర హితి సరతిను ధారీ ।
సోఉ సర్వగ్య జధా త్రిపురారీ ॥
బోజతి సో కి అగ్య ఇవ నారీ ।
గ్యాని దామి క్రివతి అసురారీ ॥ 319

తా॥ ఒకవేళ దేవతలవాతముగోరి మానవపతార మెత్తిన విష్ణుభగవాను
డినుకొంటుము ఈశ్వరునివలె సర్వజ్ఞుడనుకొంటుము జ్ఞాననిధియైన, లక్ష్మీసతి
యైన అనురారీయైన, భగవానుడైన విష్ణుదేవుడు అజ్ఞానివలె విరహపేదన ననుభవిం
చుచుచు భార్యకోసము తలంచురా? దుఃఖించునా!

చో॥ సంభుగిరా పుని యృషా న హోతా ।
సిప సర్వగ్య జాన సబు కోతా ॥
అస సంసయ సన భయఉ అపారా ।
హోతి న హృదయఁ ప్రబోధ ప్రచారా ॥ 320

తా॥ కాని శంకరునిపంచనము లసృతములు కానేరవు శివుడు సర్విజ్ఞుడు,
సర్వాంశర్యామి యైనవిషయ మంటరికి విదితమే! అని తలపోయుచున్న వశీదేవి
హృదయ మపార శంకయమునకు నిలయ మాయెను ఏ విధముగను అమె హృద
యములో జ్ఞానప్రబోధము కలుగ దాయెను

వి॥ ‘అస సంసయ మన బయడ అపారా’ అని కవి విరచించి నాడు కాలకర్మవశాత్తు సామాన్యమానవులకు గలిగెడు సంశయములే జగజ్జననియైన సతీదేవికిగూడ కలిగిన వనుచున్నాడు సామాన్యజనుల మనంబు లపారసంశయములకు, బయములకు నలయములు ఆ క్షణమున సతీదేవి మనోమందిరము నిర్మలముగ నుండక సంక్షోభ సంశయముల కాటపట్టయిన దన్న భావ మిందు స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ జద్యపి ప్రగట న కహేళ భవానీ ।

హర అంతరజామీ సబ జానీ ॥

సునహి సతీ తవ నారి సుభాషా ।

సంసయ అస న ధరిఅ ఉర కాళి ॥

321

తా॥ తన మనోభావములను భవాని శంకరునకు వ్యక్తపరచలేదు కాని, అంతర్యామియైన శంకరు డిది గ్రహించి సతీ : నీవు నీ ప్రీత్యభావమును విడ నాడవైతివి ఇటువంటి సంశయముల కెప్పటికిని నీ మనస్సునందు చోటొనగ కుము (మందు దోహతో నన్వయము)

చౌ॥ జాసు కథా కుంభజ రిషి గాతః ।

భగతి జాసు మైఁ మునిహి సునాతః ॥

సోఁ మమ ఇష్టదేవ రఘువీరా ।

సేవత జాహి సదా ముని ధీరా ॥

322

తా॥ శ్రీరామచరిత్రమును అగస్త్యుడు గానముచేసెను శ్రీరామభక్తుని గూర్చి నేను మునికి వినిపించితిని

శ్రీరాముడే నా ఇష్టదైవము పరమజ్ఞానుడైన మునులు శ్రీరాముని నిత్యము సేవింపుచుందురు

వి॥ బగవంతుని పూజగాని, స్తుతిగాని, స్మరణముగాని, దర్శనముగాని, ఆ బగవత్సేవ యేదియైనను సరే ముక్తిదాయకము బగవత్సేవలో నాలోక్యము, సామీప్యము, సారూప్యమును ఇమిడియే

యున్నవి శంకరుడు తనయిష్టదైవము శ్రీరాముడే యని స్పష్టముగ నుడివెను 'సోఽ మమ ఇష్టదేవ రఘువీర ' అనగా శంకరుని యిష్ట దైవము శ్రీరాముడేయని కవి యిచ్చట ప్రస్తుతించుచున్నాడు

ప్రతియొకరును తమయిష్టదైవములను గొలుచుట సరిపో టి శ్రీత్యాగరాజు శ్రీరామచంద్రుని, మీరాబాయి శ్రీకృష్ణుని, కన్నప్ప శ్రీకాళహస్తిశివుని గొలిచిరి మహానుభావులైనవా రెల్లగును బిగవి ద్విగ్రహములను విగ్రహములనుగాగాక సాక్షాత్ భగవంతునిగనే దర్శించి సేవించి రనునదియు స్పష్టమే ! ఇష్టదేవతాప్రార్థనము సలిపి లట్టి అసాధారణమైన బిగవద్భక్తియు, విశ్వాసమును పెంపొందింప జేసికొనుటని శ్రీతులసీదాసు మనల నుద్బోధించు చున్నాడు

చం॥ ముని దీర జోగీ సిద్ధ సంతతి బిమల మన జేహి

ధ్యాపహే ॥

కహి నేతి నిగమ పురాన ఆగమ జాను కీరతి గావహే ॥

సోఽ రాము బ్యాపక బ్రహ్మ భువన నాయ తి మాయా దనీ ॥

అవతరేఁజి అపనే భగతి హిత నిజఅంత్ర నితి

రముకులమనీ ॥ 323

తా॥ పరమజ్ఞానుడైన మనులు, యోగులు, సిద్ధులు నిరంతరము నిర్మల చిత్తముతో ఎవనిని ధ్యానముచేసెదరో, వేదశాస్త్రములు నేతి-నేతి యని యెవనికీర్తిని గానముచేయుచున్నవో ఆ అపవ్యాపకులు, పరబ్రహ్మస్వరూపులు, మాయాభీకులు, నిత్యులు, పరమస్వతింద్రులు తనభక్తుల వాత్సర్యము రఘువంశ ముండు ఎంతరించెను

సో॥ లాగ న ఉర ఉపదేసు జదపి కహేఁజి సివర బార బహు ॥

బొలే బిహసి మహేసు హరిమాయా బలు జాని జియం॥ 324

తా॥ ఇట్లు రఘుకులభూషణుడైన శ్రీరామునిగూర్చి శంకరుడు భవాని తెన్నియోమాదు లుపదేశించెను కాని, విధివశమున ఆ యుపదేశమామెకు రుచించ

లేదు అట్టితల్లి, హరిచాయ బలపత్తిర సైనిని మహేశ్వరుడు మనంబున
జావించి ఎరహాసపలనముతో నిట్లనియె — (ముందు దోహతో నన్వయము)

చౌ॥ జౌఁ తుప్పురే మన అతి సందేహూ ।

తౌ కిన జాళి పరీచా లేహూ ॥

అబ లగి బైర అహూఁ బటభాహీఁ ।

జబ లగి తుప్పు ఇహూ మోహి పాహీఁ ।

325

తా॥ పరికించి చూడ నిరునంబు సందేహస్వయమై యున్నటుల నాకు
దోచుచున్నది నీ సందేహనివృత్తికై నీ వెందులకు శ్రీరాముని పరీక్షించి కూడదుః
సీవు పరీక్షించి యిట కేతెంచువరకు నేనీ పటరదర్శియ నానీనుడనై యుండెదను
(ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ జై సేఁ జాళి మోహ భ్రమ భారీ ।

కరెహు సో జతిను బిబేక బిచారీ ॥

చలీఁ సతీ సివ ఆయసు పాళః ।

కరహీఁ బిచారు కరౌఁ నా భాళః ।

326

తా॥ అజ్ఞానజనితమై నీ భ్రమ యేవిధముగ దూరమగునో పెక్కుభంగుల
నీ వివేకముద్వారా ఆలోచించి నీకేది సమంజసమని తోచునో యట్లే యొసరింపుము
అని ఎరవ్విజ్ఞాడైన శివుడు చెప్పగా విని శంకరునాజ్ఞశిరసా వహించి, పరీక్షార్థమై
పయనమైపోవుచు, మార్గమధ్యమున నాకు పెద్ద చిక్కె వచ్చినది ఏమి
చేయుదును : ఏ విధముగ పరీక్షింతు : ననుకొనెను,

చౌ॥ ఇహౌఁ సంభు అస మన అనుమానా ।

దచ్చసుతా కహూఁ నహి కల్యానా ॥

మోరెహు కహీఁ స సంసయ జాహి ।

బిధి బిపరీతి భలాళః నాహీఁ ॥

327

తా॥ ఇచట శివుడు పటవృక్షముక్రింది ఆసీనుడై మనంబున పెక్కు
భంగుల నిటు లాలోచించెను —

అక్షసుతయై సతీదేవి కింత మూర్ఖత్వమును వట్టులయు తగవు నేన న్వియముగా సంశయములను వీడుము, ఇట్టి విషయములందు బ్రాంతి నొందువలె బని చెప్పినను విచారి యిటనుండి వెడలిపోయినదే! ఇట్లు నన్ను పేక్షించి పోవుట ఆమెకు శ్రేయస్కరము కాదు ఈ జరిగిన సంఘటనను పరికించిచూడ, విభాత వివరీతి మైటుల తోచుచున్నది నా పూటవినక యిట్లు పోవుట సతి కెంత మూర్ఖమును క్షేమకరము గాదు ఏమి యుపద్రవము వాటిల్లునోగదా! (ముందు రోహిణి అవ్యయము)

చౌ॥ హోళిహి సోళి జో రామ రచి రాఖా ।

కో కరి తర్క బధావై సాఖా ॥

అస కహి లగే జపన హరినామా ।

గఈఁ సతీ జహఁ ప్రభు సుఖధామా ॥

328

తా॥ ఎ విధముగ జరుగవలయునని యిచ్చగించునో అట్లే జరుగును చిక్క-వికర్కములతో దీని నింకను విస్తరించుకొను చెందులకు; అని మనంబును చిలచివాడై శంకరుడు శ్రీహరినామమును (రామనామమును) జపింపసాగెను సుఖధామము రమవీరుడైన శ్రీరామచంద్రుని అరణ్యస్థాంతములకు సతీదేవి పోయెను

దో॥ పుని పుని హృదయఁ బిచారు కరి ధరి సీతా కర రూప ।

అనేఁ హోళి చలి పంథ తేహి జీహి అవత నరభూప ॥329॥

తా॥ సతీదేవి మాటిమాటికిని మనంబును వికర్కించుకొనుచు సీతారూప మునుదాల్చి ముందుకు పోవుచుండెను సతీదేవి అనుకొన్నట్లే నరవరుడు చిశ చిశించుచుండెను శ్రీరామచంద్రులు ఆ మార్గముననే ఎచ్చుచుండెను

చౌ॥ లభియన దేఖ ఉమాకృతి జేషా ।

చకిత భయే భ్రమ హృదయఁ బిసేషా ॥

కహి న సకతి కళు అతి గంభీరా ।

ప్రభు ప్రణాళి జానతి మతిధీరా ॥

330

తా॥ సతీదేవి ధరించి యాపమునుజూచి లక్ష్మణులు ఏకితఁ దాయెను
అతినిహ్నముయందును భ్రమ యుత్పన్నమాయెను కాని, గంభీరవదనుడై
యేమియు చెప్పనేర కుండెను ఏలని యాత్మబుద్ధిగల లక్ష్మణుని కాశ్చర్యకరమైన
శ్రీరామప్రభావము విదితమే :

చా॥ సతీ కపట జానేఁడు సురస్వామి ।

సబదరసీ సబ అంతరజామీ ॥

సుమిరతి జాహి మిటఁగి అగ్గానా ।

సోఁగి సర్వగ్య రాము భగవానా ॥

331

తా॥ సమలర్పి అంతర్యామి, దేవతలకు స్వామియనైన శ్రీరామ
చంద్రుఁ డిపటవేషములోనున్న సతీదేవి గూర్చి తెలిసకొనెను ఎవ్వనినృత
మాత్రముచే అజ్ఞానము పటాపంచి లగునో ఆ సర్వజ్ఞుడే భగవానుడైన శ్రీరామ
చంద్రులు

చా॥ సతీ కిన్హ చహ తహఁహుఁ దురాఱా ।

దేఖహు నారి సుభావ ప్రభాఱా ॥

నిజ మాయా బలు హృదయఁ బఱానీ ।

బోలే బిహసి రాము యిదు బానీ ॥

332

తా॥ సర్వజ్ఞుడైన సద్వాంతర్యామియైన శ్రీరామచంద్రుని సమక్షమున
సతి దాచ ప్రయత్నించుచున్నది త్రీస్వభావ మిటులే యుండునేమో ! ఆ ప్రభా
వము నిండుక పరికింపుదు

నిజమాయాప్రభావమునుగూర్చి అంతరంగమున నెఱింగినవాడై శ్రీరామ
చంద్రుడు దరహాసముతో మృదుమధురముగ సతీదేవిని బలుకరింప నుడుకు
దాయెను

చా॥ జోరి పాని ప్రభు కిన్హ ప్రనామూ ।

పితా సమేతి లీన్హ నిజనామూ ॥

కహేఁడు బహోరి కహేఁ బృషకేతూ ।

బివిన ఆకేలి ఫిరహు కేహి హేతూ ॥

333

తా॥ ప్రభుమమున తుకరళిమలములను జోడించి సతానామములో నున్న
సతీదేవికి బ్రహ్మమిల్లెను ప్రణమిల్లిన తరువాత మాతా : నేను ఏకరథనందను
దైన శ్రీరామదను పృషకేతుడైన శివు డిప్పు డెట నున్నాడు? తా మొంటరిగా
ఈ ఘోరారిణ్యమునం దెందులకు నుంచరించుచున్నా రని యడిగెను

దో॥ రామ బచన మృదు గూఢ సుని ఉపజా అతి సంకోచు ।
సతీ సఖీతి మహేన పహిఁ చలీఁ హృదయఁ బడ సోచు॥334

తా॥ రహస్యముక్తమైన శ్రీరామచంద్రుని మృదుమదుర వచనముల నాల
కించి సతీదేవి చాల సంకోచపడెను భయకంఠతయై సతీదేవి మహేశ్వరుని
కడకేగఁబలిచి పయనమాయెను కాని, ఆమె చేసిన పరీక్ష సఫలము కానందుగా
అత్యంతచింతికు లోనయ్యెను

చో॥ మైఁ సంకర కర కిహో న మానా ।
నిజ అగ్యాను రామ పర ఆనా ॥
జాళి ఉతరు అబ దేహఁఁ కాహా ।
ఉర ఉపజా అతి దారున దాహా ॥ 335

తా॥ మార్గమున బోవుచు నిట్లు చింతింపబొడగెను నేను శంకరుని
మాటను విన్నవై తిని నేను నా యజ్ఞానమును శ్రీరామచంద్రునిపై ఆరోపించితిని
ఇప్పుడు శివునకు నేరేమిని ప్రత్యుత్తర మీయగలను? ఇట్లు చింతించు సతీ
హృదయమున భయంకరమైన యగ్నిజ్వాల బుట్టివించెను

చో॥ జానా రామ సతీఁ దుఖు పావా ।
నిజ ప్రభాఁ కఛు ప్రగటి జనావా ॥
సతీఁ దీఖి కౌతుక మగ జాతా ।
అగేఁ రాము సహిత శ్రీ భ్రాతా ॥ 336

తా॥ సతీదేవి దుఃఖిత యైనదని శ్రీరామచంద్రుడు గ్రహించెను తన
ప్రభావమును కొంత ఆమెకు జూపెను అంత మార్గమున సతీదేవి బోవునపుడు
శ్రీరామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణసహితముగ ముందుకు బోవుట గంచెను

ఇట్టిపిటి సీతారాములు సతీదేవికి నచ్చిదానందిమయ స్వరూపులుగా సాక్షాత్కరించిరి శ్రీరామచంద్రులు వియోగములో దుఃఖముతో నున్నాడన్న ప్రాకృత కల్పన లామెకు దూరమైనవి

శ్రీరామ విశ్వరూప సందర్శనము

చౌ॥ ఫిరి చితవా పాఞ్చేఁ ప్రభు దేఖా ।

సహిత బంధు నియ సుందర బేషా ॥

జహఁ చితవహిఁ తహఁ ప్రభు ఆసినా ।

సేవహిఁ సిద్ధ మునీస ప్రబీనా ॥

337

తా॥ సతీదేవి మరల వెనుకకు జూచెను అక్కడకూడ శ్రీరామచంద్రులు సీతాలక్ష్మణ సమేతముగా నుండరాతి నుండురుడై కనపడెను ఎందెందు వెలకి చూచిన నెందందే గల డన్నటులు ఎటుచూచినను శ్రీరామచంద్రుడే !

విశాలవత్స్లవల యుండెను, విఫల నయనోత్సలములయందును మండునృత యుందును, మదురవాక్యమందును కోమలాతికోమలమైనవాడును, జ్యోతిస్స్వరూపుడైన శ్రీరామచంద్రుని చతురులై న నద్దులు, మునీశ్వరులు సేవించుచుండ బను జూచెను

చౌ॥ దేఖే నివ బిధి బిష్ణు అనేకా ।

అమిత ప్రభాణ ఏక తేఁ ఏకా ॥

బందత చరన కరత ప్రభు సేవా ।

బిబిధ బేష దేఖే సబ దేవా ॥

338

తా॥ సతీదేవి అగణిత బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులను గాంచెను అందులో నొకరిని మించి యింకొక రమితమైన ప్రభావముగల వాడుగా నుండిరి వివిధ వేషధారులై దేవత లెల్లరును మనోనయనోత్సవ కరుండును నగు నేత్రాధిరాముని లోకాధిరాముని, రణరంగధీరుని పాపవ్యూములను సేవించుచుండిరి

దో॥ సతీ బిధాత్రీ ఇందిరా దేఖిఁ అమిత అనూప ।

జేహిఁ జేహిఁ బేష అజాది సుర జేహి జేహి తన అనురూప॥339

తా॥ అగణిత అనువమ నతులను (పార్వతులను), నరస్వతులను, ఇంది
రాదులను నతీదేవి గాంచెను ఏ రూపములో బ్రహ్మాదీదేవత లున్నారో అందు
కినురూపమైన శక్తులు వారిలో నుండెను

చో॥ దేభీ జహఁ తహఁ రఘుపతి జేతే ।

సక్తిన్త సహిత సకల సుర తేజే ॥

జీవ చరాచర జో సంసారా ।

దేభీ సకల అనేక ప్రకారా ॥

340

తా॥ నతీదేవి శ్రీరామచంద్రుల నెంటిని గాంచెనో శక్తిమంతులైన దేవత
లనుగూడ ఎందరినీ గాంచెను ప్రపంచములోని చరాచర జీవరాతులన్నింటిని
గాంచెను

చో॥ పూజహిఁ ప్రభుహి దేవ బహు బేషా ।

రామ రూప దూసర నహిఁ దేఖా ॥

అవలోకే రఘుపతి బహుతేరీ ।

సీతా సహిత న బేష ఘనీరే ॥

341

తా॥ ఎహువేషధారులైన దేవతలెల్లరును రాజీవలోచనుడైన శ్రీరామ
చంద్రుని పూజించుటను నతీదేవి చూచెను కాని, శ్రీరామచంద్రుని రెండవ
రూపమును అనగా వియోగములో దుఃఖించుచున్న రూపమును గాంచలేదు సీతా
నమేతుడైన శ్రీరామచంద్రుని దివ్యమంగళ స్వరూపములను పెక్కింటిని గాంచెను

చో॥ సోఞ రఘుబర సోఞ అభిమను సీతా ।

దేఖి సతీ అతి భతః సభీతా ॥

హృదయ కంప తన సుధి కచు నాహిఁ ।

నయన మూది బైరీఁ మగ మూహిఁ ॥

342

తా॥ ఎటు చూసెను శ్రీరామచంద్రుడే : ఎటుచూచినను సీతారామలక్ష్మ
ణులే : ఆ సాక్షాత్కారమును గాంచినదై నతీదేవి భయము జెందెను హృదయ

యము కంపించెను దేహస్మృతి గోల్పోవునంత ఎరిష్టతి అమెకు సంభవించెను
అమె నయనములను మూసికొని మార్గమధ్యమున దీనాతిదీనయై నొకచో అసీనురా
య్యెను

చో॥ బహురి బిలోకేఉ నయన ఉఘూరి ।

కఛు న దీఖ తహఁ దచ్చకుమూరి ॥

పుని పుని నాఇ రామ పద సీసా ।

చలిఁ తహఁ జహఁ రహి గిరిసా ॥

343

తా॥ కొంతసేపటికి సతీదేవి నయనములను తెరచి చూచెను కాని ఎత్త
కుమారియై సతీదేవి కేమియు గోచరింపలేదు అప్పుడంతయు కరుణానిధి
యైన శ్రీరాముని ప్రభావముని తెలిసికొన్నదై సతీదేవి శ్రీరామచంద్రుని చరణ
కమలములకు నమస్కరించి పరమానంద బోధస్వరూపుడై దీనులకు పరమ
బంధువై పశుపతియైన పరమేశ్వరుని కడ కేగెను

దో॥ గళఁ సమీప మహేస తిబ హసిఁ పూఢి కుసలాత ।

ల్పిన్హి పరిఛా కవన బిధి కహహు సత్య సబ బాత ॥ 344

తా॥ సతీదేవి శివుని సమీపించినంతనే మహేశ్వరుడు ఎరహనతపదముడై
సతి నాప్యాయముగా కుశల ఎడిగెను, మరియు నిట్లనెను -

సతీ : నీ కార్యము సఫలమైనదిగదా ! నర్వాంగకోభితుడు, ఎదుఱరాశి
యైన శ్రీరామచంద్రు నేవిధముగ బరీక్షించితివో యిండుక తెలియ జెప్పువా !

శిష్యప్రతిజ్ఞ-సతీదేవి యొక్క దు ఖము

చా॥ సతి సముయి రఘువీర ప్రథాఉ ।

భయ బస సివ సన కిన్హ దురాఉ ॥

కఛు న పరిఛా ల్పిన్హి గోసాళఁ ।

కిన్హ ప్రనాము తుహ్హరిహి నాళఁ ॥

345

తా॥ శ్రీరామ ప్రభావమును ప్రత్యక్షముగ జూచియున్నది, తెలిసికొన్నది గాన సతీదేవి భయముజెంది తన పరిశ్రమిధానమునుగూర్చి శంకరుని తెలింగింపక గుప్తముగా నుంచుకొని యివ్వదముగ నుడివెను

“స్వామీ ! నేను శ్రీరామచంద్రు నేవిధముగను ఎరీక్షింపలేదు అట్లులే తేగి మిపలనే నేనుగూడ సర్వజ్ఞులు, సౌందర్యరాశి, సర్వాంతర్యామియైన శ్రీరామునికి ఎఱుంగురించితిని ”

చా॥ జో తుష్టు కహో సో మృషా న హోఈ ।
మోరేఁ మన ప్రతీతి అతి సోఈ ॥
తబ సంకర దేఖేఁ ధరి ధ్యానా ।
సతీ జో కీన్ద చరిత సబు జానా ॥

346

తా॥ సతీదేవి చెప్పినట్లయిన నానికించి చంద్రభాషణులు “సతీ ! నీ వాక్కెన్నటికిని అన్వతము కానేరదు అట్లు విశ్వాసము నాకెంతేనియు గల” యనెను అట్లు నుడివి, శంకరుడు ఇంచుకొప్పు ధ్యాననిమగ్నుడై దివ్యదృష్టితో సతీదేవి శ్రీరాముని పరీక్షించిన విధాన మంతయు తెలింగెను

శంకరుడు సతీదేవిని ఎరిత్యజించుట

చా॥ బహురి రామమాయహి సిరు నావా ।
ప్రేరి సతిహి జేహిఁ ఝార కహోవా ॥
హరి ఇచ్చా భావీ బలవానా ।
హృదయ బిచారతి సంధు సుజానా ॥

347

తా॥ శ్రీరామమాయకు ఎఱుంగురించెను ఆమాయాప్రేరణలననే సతి నోటినుండి అన్వతవాక్యములు వెలువడినవి ప్రహరిప్రేరితి ఇచ్చారూపమైన భవిష్యత్తు ప్రబలమైనదని శివుడు ముందు చింతింపెను

చా॥ సతీఁ కీన్ద సీతా కర బేషా ।
సివ ఉరే భయఁ బిషాద బిసేషా ॥
జోఁ అబ కరఁ సతీ సన ప్రీతి ।
మిటఁ భగతి వధు హోఁ అనీతి ॥

348

తా॥ నతీదేవి సీతాదేవిరూపమును ధరించెనన్న విషయమును దెలిసికొన్న
శంకరుని హృదయము విషాదవారిత మామెను మనంబున నిట్లు చలించెను
“ఇప్పుడు నతియందు కాటణ్యము ఎహించితినేని భక్తి మార్గము లుప్తమగును
అన్యాయము ప్రబలును (మొందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ పరమ పునీతి న జాణ తజి కిపిఁ ప్రేమ బడ పాపు ।
ప్రగటి న కహతి మహిసు కచు హృదయఁ అధిక
సంతాపు ॥ 349

తా॥ నతి ఎరమపవిత్రురాలు ఆమెను ఆశ్రయించుట ఎమంతి న ముగాదు
కాని, ప్రేమించుట పాపకరమే యగును ”

ఇట్లు తనమనంబున నిశ్చయించుకొనెనేగాని శంకరుడు జాహ్నముగ తన
మనోవిశ్వయమును వెల్లడించలేదు శంకరుని హృదయ మధికసంతాపమునకు
నిలయ మామెను

చో॥ తబ సంకర ప్రభు పద సిరు నావా ।
సుమిరతి రాము హృదయఁ అస ఆవా ॥
ఏహిఁ తన సతిహి భేట మోహి నాహిఁ ।
సివ సంకల్పు కీన్హ మన మాహిఁ ॥ 350

తా॥ శంకరుడు శ్రీరాముని పాదపద్మములకు బ్రణమిల్లెను లోకాభి
రాముడైన, రణరంగధీరుడైన శ్రీరాముని స్మరణ గావించుచు అదిశంకరుడు మనం
బున ఈ బృథసంకల్ప మొచ్చెను అదేదన

నేనును సతీయు ఈ జన్మలో ఇకమీదట పతిపత్నులుగ నుంుట సంభవము

శివుని తపస్సు

చో॥ అన బిచారి సంకరు మతిధీరా ।
చలే భవన సుమిరత రఘుభీరా ॥
చలత గగన భై గిరా సుహృతః ।
జయ మహిస భలి భగతి దృఢాతః ॥ 351

తా॥ దృఢమతియైన శంకరు డిట్లు విచారించి, శ్రీరఘువీరుని స్మరించును
తైలానము కేగెను

తైలానమున కేగు అజీ అకాశవాణి యిట్లు పలికెను మహేశ్వరునకు
జయము కలుగుగాక! నీవు భక్తి దృఢపఱచితివి (ముందు దోహతో
అన్వయము)

చా॥ అస పన తుష్టు బిను కరణి కో ఆనా ।

రాసు భగతి సమరథ భగవానా ॥

సుని నభ గిరా సతీ ఉర సోచా ।

పూఛా సివహ సమేతి సకోచా ॥

352

తా॥ మహేశ్వరా! ఇంతటి ప్రతిష్ఠ యొనరించుటకు సర్వసమర్థుడవై
నీకే సాధ్యము నీవు శ్రీరామభక్తుడవు! సమర్థుడవు! భగవానుడవు!

అకాశవాణి పల్కిన ఎలుకుల నాలకించి, సతీదేవి చంతాక్రాంతయై అతి
నంకోచముతో శివునితో నిట్లనియె (ముందు దోహతో అన్వయము)

చా॥ కీన్హ కవన పన కహహు కృపాలా ।

సత్యధామ ప్రభు దీన దయాలా ॥

జదపి సతీఁ పూఛా బహు భాంతీ ।

తిదపి న కహేష త్రిపుర ఆరాతీ ॥

353

తా॥ ప్రభూ! స్వామి! స్మరహరా! కృపాసాగరా! మీరు చేసిన ప్రతిష్ఠ
యేది? దానినిగూర్చి నాకు తెలియజేయుము మీరు ఎత్తినంధులు! దీనదయాళురు!
నాపై నుపేక్షపహించక ఎయిదేసి ఎ ప్రతిష్ఠ యేమియో తెలుపవలయునని దీను
రాలనై మిమ్ముల ప్రార్థించుచున్నాను స్వామీ! నా మొత్తాలకింపుడు ”

ఇట్లు పెక్కు భంగుల సతీదేవి శివుని వేళ కొరెను త్రిపురారియై శివుని
మూలంకృతు డాయెను

దో॥ సతీ హృదయఁ అనుమాన కియ సటు జానేక సర్వగ్య ।

కీన్హ కవటు మైఁ సంభు సన నారి సహజ జడ అగ్య ॥354

తా॥ మూలంకృతుడైన శంకరుని గాంచి నతడేవి వ్యాసయమున
నింతయు, అగమాః ము చెలరేగెను ఆమె ఎనంబు నిట్లు కలపోసెను

సర్వజ్ఞుడైన శంకరుడు చెలియని దుండునా ! నేను శివాన్నిద్యమున
ఁటనాటక మాడితిని ప్రీనహజన్వభావము నన్నువరించియుండుటచే నిది మంచిది
యిది చెడ్డ చనియెడు విచక్షణాత్మానములేక మూర్ఖురాలైన తెలివితేలి వనులను
సేసితిని

సో॥ జలు పయ సరిస బికాళ దేఖహు ప్రీతి కి రీతి భలి ।

బిలగ హోళ రసు జాళ కపట ఖటాళఃపరతి పుని ॥ 355

తా॥ ప్రీతియొక్క రీతిని గమనించుచు ఊరములో జలమును జేర్చి చొ
రము దానియందు మిశ్రితమైన కారిణమున ఇది ఊరము, ఇది జలమని తెలిస
నటుటకు సాధ్యముకాదు జలములో మిశ్రితమైన ఊరము విక్రయింపబడు
నని, ఊరమందు పలుకు పడినయెడల ఊరము విరుగును విరిగినంతనే దురి
శకుండ పోవును

వి॥ ఊరము స్వచ్ఛముగను తెల్లగను రుచికరముగ నుండును
తల్లిపాలు కరివైన శిశువునకు గోక్షీరమే ఆహారము ఊరమును
ఎవించినచో ఆరోగ్యవంతు లగుదురు కనుక కవి తులసిదాసు
నిర్మలచిత్తమును ఊరమునకు బోల్పినాడు

సామాన్యముగ మానవులు చంచలస్వభావులు మనస్సునకు
పత్యేకమగు స్వరూప మేదియును లేదు కావున నిది ఏ యే
మయమున వ్యాపించునో తత్తథమే ఆ యాకారమును పొందును
ఏ యే ఆకారమును పొందునో ఆ యా అనుభూతి మనకు నీర్పడును
మనము బ్రగవంతుని పూజించుచున్నను మనమనస్సు ఎక్కడికో
గోవుచుండును కావున మనకు తన్మయత, తద్రూపతలభించుటలేదు
మహానుభావులైన వారి కే కొందరికో నిర్మల చిత్తముండును వారు
తన్మయతాసక్తియు, తాదాత్మ్యాసక్తియు గలిగి తన్మయు లగుదురు
ఊరముపంటి నిర్మలచిత్తమున కపటరూపమైన ఎలును పడిన మనస్సు

కల్మషముతో నిండి యుపద్రవములకు దారితీయును క్షీరములో పులును పడకున్నచో దాని స్వచ్ఛతకును రుచికిని ఏమియు భంగము వాటిల్లదు మనంబున కపటభావములు ప్రవేశింపకున్నచో చిత్తము నిర్మలమై పరమేశ్వరాయత్త మగును

చౌ॥ హృదయఁ సోమ సముర్ముతి నిజ కరనీ ।

చింతా అమిత జాళి నహిఁ బరనీ ॥

కృపాసింధు సివ పరమ అగాధా ।

ప్రగట న కహేణ మోర అపరాధా ॥

356

తా॥ తాను చేసినవిని మఱిమాటికిని జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని నతీదేవి వల చింతించెను ఆమె విచారము, పశ్చాత్తాపము చూచితీరవలయునేగాని వర్జించుట కెంతమాత్రమును సాధ్యముగాదు తన తిప్పిలమును ఎలచుకొని పశ్చాత్తాపము నొందిన తరువాత నతీదేవి మనంబున నె విధముగ తలపోసెను

“పరమేశ్వర కరుణాసముద్రులు కనుక నే చేసిన యపరాధములను తమ శ్రీముఖమునుండి నుడివి నన్ను జోభపెట్టలేదు నా స్వామి యెంతటి డయాత్మ్య బృహదయిదు । నేను నా యిప్పిలచ్చి రీతి బ్రవర్తించినను నన్నొకసారియైనను ఎరుషముగ మాలలాడలేదు ” (మొందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ సంకర రుఖి అవలోకి భవానీ ।

ప్రభు మోహి తజేణ హృదయఁ అకులానీ ॥

నిజ అఘ సముర్ము న కఘ కహి జాళా ।

తవ ఇ అవాఁ ఇవ ఉర అధికాళా ॥

357

తా॥ అని నమాధానపడిన నతీదేవి శంకరుని గాంచెను శంకరు డఖండి తేజోమయుడై విరాజిల్లుచుండెను శంకరు ధూరకుండు గాంచిన నతీదేవికి మరల కైరాళ్యవలయుకొనెను నాస్వామి నన్ను త్యజించినాడని అలచిన దై దుఃఖించెను తానొకర్చిన పాపమునుగూర్చి తెలుసుకొన్నది గావున ఏమియు చెప్పలేదు కాని హృదయము మాత్రము కుమ్మరి అవమువలె సత్యధికముగా తపించిపోయెను

చో॥ సతిహి ససోచ జాని బృషకేతూ ।
కహిఁ కథా సుందర సుఖ హేతూ ॥
బరసతి వంధ బిబిధ ఇతిహాసా ।
బిస్వనాథ పహుంచే కైలాసా ॥

358

తా॥ వృషకేతువైన సాంబశివుడైన శంకరుడు చింతాకాంతుడైన సతి దేవిని గాంచి, ఆమెకు మనశ్శాంతి నీయగోరినవాడై సుందరకథలను ఆమెకు నవ్విరముగ మదివేసు యుగ్మము చోవు తటి, వివిధములైన యతిహాసముల ఆమెకు వినిపించెను యట్లు చెప్పుచు శంకరుడు కైలాసమును జేరెను

చో॥ తిహఁ పుని సంభు సముర్ని పన ఆవన ।
ఖైరే బట తిర కరి కమలాసన ॥
సంకర సహజ సరూపు సహ్హారా ।
లాగి సమాధి అఖండ అపారా ॥

359

తా॥ కైలాసమున తానొనర్చిన వ్రతిజను జ్ఞాపకముచేసకొని వటవృక్షము క్రిందు పద్మాసనమున అనంత యోగనిరతుండామెను

శంకరుడు తనసహజ స్వరూపమును (తన్నుతాను) శక్తింపకొనెను అఖండ అపార సమాధియందు శంకరు డుండిపోయెను

దో॥ సతి బసహిఁ కైలాస తట అధిక సోచు మన మాహిఁ ।
మరము న కోడి జాన కభు జుగ సమ దివస సిరాహిఁ ॥ 360

తా॥ అప్పుడు సతీదేవి కైలాసమునందే యుండెను అప్పుడామె కమిత దుఃఖము గలిగెను ఈ రహస్యమును గూర్చి కొంతమాత్రమైనను ఎవ్వరును దెలిసికొనలే కుండిరి ఆమెకు దినమొకయుగముగా గడచుచుండెను

చో॥ నితి నవ సోచు సతి ఉరభారా ।
కట జైహఁ ఉఁ దుఖ సాగర పారా ॥
మైఁ జో శీర్ణ రఘుపతి అపమానా ।
పుని పతిబచను మృషా కరి జానా ॥

361

తా॥ దుఃఖభారముతో దిశలు గడచు సతీదేవి హృదయము నిత్యము
నూతనదున్దుర చింతలకు లో యెక్కును అమె మనంబు నిట్లు చింతింపసాగెను

“ఓ దుఃఖనముద్రము పాటు ఎవ్వ దాటగలుగుదును ! నేను రఘుపతి
యై శ్రీరామచంద్రుని అనుమాన వరవీతినే! ఎతివచనము లన్వతముగా భావించితిని
(ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ సో పలు మోహి బిధాతాఁ దీన్దా ।
జో కచు ఉచిత రహా సోఁ కీన్దా ॥
అట బిధి అస బూర్హి అ నహిఁ తోహి ।
సంకర బిముఖ జి ఆవసి మోహి ॥

362

తా॥ దానిఫల ఎవ్వ డనుభవించుచున్నాను దాని ఫలమును విధాత
(దైవము) నా కొనగెను ఏది నాకు తగినదో అట్లే యొనర్చెను కాని ఓ
విధాతా ! ఎప్పుడూ కాకెట్టి దుచితమో దానిని సరిగా నీవు నిర్వర్తించలేదు శంకరు
నికీ విముఖురాలైనై గూడ నేను జీవించు జ్ఞానర్పితిని ఓది నీ కుచితముగాదు”

చౌ॥ కహి న జాతి కళు హృదయ గలానీ ।
మన మహుఁ రామహి సుమిరి సయానీ ॥
జౌఁ ప్రభు దీనదయాలు కహావా ।
ఆరతి హరన బేద జసు గావా ॥

363

తా॥ సతీదేవి పొందిన హృదయావేదన చెప్పుటకు సాధ్యముగాదు ఇట్లు
దుఃఖనముద్రమున మునిగి మరల తెప్పరిల్లుకొని సతీదేవి శ్రీరామచంద్రు నిట్లు
స్మరించెను

“ఓ ప్రభూ ! కరుణాకరా ! దీనబంధూ ! నిన్ను దీనదయాలు డందురే !
నీ యశమును వేడుములుగూడ నుద్ధాటించినవిగదా ! దుఃఖమును హరింపజేయు
శ్రీరామచంద్రా ! (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ తౌ మైఁ బినయ కరణఁ కర జోరీ ।
చూటణ బేగి దేహ యహ మోరీ ॥
జౌఁ మోరేఁ సివ చరన సనేహూ ।
మన క్రమ బచన సత్కట్రతు ఏహూ ॥

364

తా॥ నేను నా రెండ చేతులను జోడించి ప్రార్థించుచున్నాను నా తను
ఎంతము గావలయును నేను యినో, వాక్కాయ, కర్మలతో శివుని సేవించితిని
యాచరణ సత్యప్రపంచము (ముందు దోహత్ అ్యయము)

దో॥ తౌ సుబదరసి సునిత ప్రభు కరణ సో బేగి ఉపాళి ।
హోళి మరను జేహిఁ బినహిఁ శ్రమ దుసహ బివత్తి బిహళి ॥
385

తా॥ ఓ ప్రభూ ! ఎమిటికి ! శ్రీరామచంద్రా ! మరణ మానన్నమగు
సుపాయ మేదైన నాకు జెప్పుము శ్రమలేక పతిపరిత్యాగరూపమైన అగాధవిపత్తు
యారమగునుపాయ మైనను జెప్పుము ”

చో॥ ఏహి బిధి దుఖిత ప్రజేసకుమారీ ।
అకథనీయ దారుస దుఖు భారీ ॥
బీతేఁ సంబతి సహస సతాసీ ।
తిజీ సమాధి సంభు అలినాసీ ॥
386

తా॥ అని చెప్పుచు ఎక్షనుతయైన సతీదేవి చాల దుఃఖించెను ఆ దారుణ
మైన దుఃఖమును జూచి తిరవలయునేగాని వర్జించుటకు సాధ్యముకాదు అట్లు
ఎనుబదియారు వేల సంవత్సరములు గడచిన తరువాత అవినాశి, అఖండతేజ
స్వరూపుడైన శివుడు సమాధి చాలించెను

చో॥ రామ నామ సివ సుమిరన లాగే ।
జానేఁ సతీఁ జగతవతి జాగే ॥
జాళి సంభు పద బందను కీన్హా ।
ససముఖ సంకర ఆసను దీన్హా ॥
387

తా॥ శివుడు రామనామమును స్మరణజేయుచునేయుండెను అట్లు రామనామ
స్మరణ జేయుటను గాంచి సతీదేవి శంకరుడు తపమాచరించుటలేని తెలిసికొని
శివపాదరవిందులకు చిక్కితో బ్రణమిల్లెను అమె భక్తి తాత్పర్యములకు
సంతసించి శివుఁడ స సాన్నిధ్యమున అసీనయగుట కామె కనుజ్ఞ నొసగెను

చౌ॥ లగె కహన హరికథా రసాలా ।

దచ్చ ప్రజేస భవ తేహి కాలా ॥

దేఖా బిధి బిచారి సబ లాయక ।

దచ్చహి కీన్ద ప్రజాపతి నాయక ॥

368

తా॥ మనమనామోపేతుడైన ఆదిభిక్షువైన, కపాలధారియైన కిష్కురనపల్లరముడైన వీనులకింపొనగు హరికథలను సతీదేవికి జెప్పసాగెను ఈ కథనమయసున సతీదేవి తిండియగు ఒక్షు ప్రజాపతియయ్యెను చతుర్ముఖుడై బ్రహ్మ, ఒక్షునివిధముల యోగ్యుడిని తలచి, ఒక్షుని ప్రజాపతులకు నాయకునిగా నొనర్చెను

సతీదేవి దక్షియజ్ఞమునకు వోవు

చౌ॥ బడ అధికార దచ్చ జబ పావా ।

అతి అభిమాను హృదయఁ తిబ ఆవా ॥

సహిఁ కోఱ అస జనమా జగ మహిఁ ।

ప్రభుతా పాఞ జాహి మద నాహిఁ ॥

369

తా॥ ఒక్షుడెప్పుడై తే యింతటి యధికారమును బొందెనో, అస్కరాతడ హంకార పూరితుడయ్యెను అధికారమును ఐశ్వర్యమును బొందిన తరువాత యీ జగత్తునందు గర్వపడకుండువారెవరు :

వి॥ 'ధన మూల మిదం జగత్' అనుట పరిపాటి ఆ ధనము సద్గుణవంతులకు సత్ప్రవర్తనులకు లభించినచో పరోపకారమున కుపయోగపడి ఛార్మికమగును ఆ ధనమే దుష్టులకు లభించినచో మదమును అహంకారమును పెంపొందింపజేయును

దో॥ దచ్చ తివి ముని బోలి సబ కరన లగే బడ జాగ ।

నేవతే సాదర సకల సురజే పావతి మఖ భాగ ॥

370

తా॥ దక్షిణ మునులను యజ్ఞము చేయుటకై విలివించెను ఒక్షప్రజాపతి యజ్ఞము చేయుట కంతయు సంపదము చేసెను యజ్ఞమునందు హవిర్యాగమును స్వీకరింపబోవు దేవతల కెల్లరకును అహ్వనములు పంపెను

వి॥ దక్షప్రజాపతి - దక్షప్రజాపతి ప్రవృత్తిమార్గానురక్తుడు శివ, దక్షుల మార్గములలో బేవాభిప్రాయములు గలవు కనుకనే కిరియపురకు ద్వేషము పెంపొందినది ఒకనాడు కివుడు ధ్యానము చేయుచు నిమగ్నుడై యుండెను ధ్యాననిమగ్నుడైన శంకరుని సొన్నియమున పలువురు దేవతలుండిరి ఆ సమయమునందు దక్షుడు విచ్చేసెను దక్షప్రజాపతిని గాంచినతోడనే దేవత లెల్లరును అత్యంత గౌరవముతో లచి సత్కరించిరి కాని, ధ్యాననిమగ్నుడైన శివునిమాత్ర మావిధముగనే యుండెను ఈ అవమానమును చరింపజేసెనట దక్షప్రజాపతి శివునకు యజ్ఞములో హవిర్బాగము లేకుండునట్లు శపించెను

శివునకు యజ్ఞములో హవిర్బాగ మియకూడదని నిర్ణయించుకొని అందులకై దక్షప్రజాపతి ఒకయజ్ఞమును తలపెట్టెను ఈ జరిగిన సంఘటనగుగూర్చి సతీదేవి కేమియు తెలియదు కాన, పితృగృహమున కేగుటకై సంబరపడుచు శివునానతిని బొంది, సతి దక్షగృహమున కేగినది యజ్ఞములో శివునకు హవిర్బాగ మివ్వకుండునయోగాగ్నిలో తన తనువును త్యజించినది అంత్యమున పీరిపడుడు దక్షునియజ్ఞమును ధ్వంస మొనరించి అతనిని అంతమొందించెను బ్రహ్మ ప్రార్థించినంతనే శివుడు దక్షుని జీవింపజేసెను ఆ సమయే హిమాచలుని గృహమున జన్మించినది ఇప్పుడు దక్షునకు శంకరుని మహిమ బాగుగా విదిత మాయెను

చౌ॥ కింసర నాగ సిద్ధ గందర్వా ।

ఎదున్త సమేతి చలే సుర సర్వా ॥

బిష్ణు బిరంబి మహేయ బిహతః ।

చలే సకల సుర జాన బనాతః ॥

371

తా॥ అహ్వనమందిన తక్షణమే కిన్నరులు, నాగులు, ఎద్దులు, గంధర్వులు మొదలగు దేవత లందరును సతీసమేతులై పయనమైరి బ్రహ్మ, విష్ణు

మహేశ్వరులు తప్ప అరి రేలత వెల్లరును విమా మలలో యక్షయజ్ఞమును
దిలికించుట కేగిరి

చౌ॥ సతీఁ బిలోకె వ్యాంబిహనా ।

జాతి బరె బందర విధి నానా ॥

సుర సుందరీ పరహి కణ గానా ।

యనతి ప్రపన హామి బుని ధ్యానా ॥ 372

తా॥ దివ్యాతిదివ్యములు మనోహరములైన విమానములు గగనపూర్ణము
కెగురుచుంటును సతీదేవి తిలికించెను దేవాంగులు మధురగీతములను చా
చుండిరి ఆ శ్రావ్యమైన మధురగీతములను ఎవని అంటి తవన్సంపన్నులు గాని
ఏకాగ్రచిత్తంతో ధ్యానము జేయ నొల్లరు

చౌ॥ పూదేవి త్రివిధ సింహ కహేళి బహుసే ।

పితౌ జగ్య సుని పంచ వారహాసే ॥

నాం హేళి మోహి ఆయుర దేహి ।

పంచ దివి జాతి రహౌ మేల ఏహి ॥ 373

తా॥ అతి సంప్రముతో చేవతలెల్లరును విమాములందు బోవుటకు కార
ణమేమని సతీదేవి వినియముగా శివు సడికెను శివుడు దానిని గూర్చి విపులముగ
వివరించెను కన తిండ్రియింట గొప్పయజ్ఞము జరుగబోవు చున్నది విన్న
సతీదేవి పరమానంద భరితిమై మంబున ఇవ్వినట్లుగా చెప్పెను

“మహేశ్వరు డా తిచ్చెనేని అగ్నిహోమము కొంతకాలముండవలయు
నన్న యభిలాష నాకెంతేనియు గలుగుచున్నది ”

చౌ॥ సతి సరిత్యాగ హృదయం దుఖు భారీ ।

కవాధ న నిజ అపరాధ బిచారీ ॥

చోలీ సతీ మనోహర బాసీ ।

భయ సంకోచ ప్రేమరస సాసీ ॥

374

తా॥ పతి పరిత్యాగ దుఃఖమామె హృదయమున ఎరికను నాటుకొని యుండుటచేల, తన యవరాధమును మరల జ్ఞాపకము జేసికొని యేమియు తెప్ప లేకపోయెను ఒక్కయ్యము జూచి రావలయునన్న కోరిక యామెయందు ప్రబలమాయెను అదిచు నతీదేవి ఖయ, సంకోచములు, ప్రేమరసముట్టిపలుకులు విధియు, కివుని ప్రాదేయమెను

వి॥ ఏ నేని సర్వమంగళయో, యెవరి స్మరణమాత్రమున సర్వవిఘ్నజయమును, మంగళమును కలుగునో ఆ భవాని తానొనరించు గంగరాధమును మాతామాతీకిని తలచుకొని కుందెను (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ పితా భవన ఉత్పవ పరమ షోఽప్రభు ఆయసు హోధి ।

తా మైఁ జాకఁ కృపాఁయతన సాదర దేఖు సోధి ॥ 375

తా॥ “ఓ బ్రహ్మ! నీ బంధు! నీ కని యింబ గొప్పయిచ్చు జల గుమ్మరి ఓ చంద్రశేఖరా! ను యాజ్ఞయైనచో సంపరమతో దానిని జూడ బోయెద ” అనెను

చా॥ కహేహు నీక మోరేహుఁ మన భావా ।

యహా అనుచిల సహిఁ నేవత సరావా ॥

దర్శ సుకల నిజ సుతా బొలొళఁ ।

హురేఁ బయర త్పూజి బిసరాఁకఁ ॥

376

చా॥ ఎదురుదు గి యి యుక్తమై అప్రయ్యల నాలించి ఎప్పుడ సంతృప్తి యిట్లెను

నతీ : నీ ఇష్టమే యిష్టము కాని, ఒక్కప్రజాపతి మృకు అహ్వనము పంపలేదు కనుక నీ విషటి కెగుట యనుచితమే యని నా యభిప్రాయము ఒకటి తన కుమార్తెలంబరిని దిలుగనంపెను కాని, నాయందు వైరభావము వలన నేమో నిన్ను మరచిపోయినాడు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ బ్రహ్మసదా వా సుర దురు మానా ।

తేహి తే అజగు రహి అమానా ॥

జా బిను వారే బాగు భవానీ ।

రమాణ న సిలు నే ను నానీ ॥

377

తా॥ అసారి బ్రహ్మ నభయం నానీ సవారింబుడెను అదియే మనసు
నంబుంబుని యిప్పుడు నన్ను సవరింబులు యత్నింబుచున్నాడు ఇప్పుడు
న్నాహ్వనింబుదే నీ అలగ్నవాసులైన చో మౌనమర్యాద బుంబునా : కిల
స్నేహింబులు లోపము నాటిల్లదా : (మంబు దోహతో అంబు)

చౌ॥ జదపి మెత్ర ప్రదు పితు గర గే న ।

జాచుల చిను బొగెవారు ను నందేహా ॥

అదపి చిరోద మాను నవార కోకా ।

తి నా గుర కిల్లాను ను హోకా ॥

378

తా॥ పితృ సత్ర వ్రథు గురు గృహుల కావ్యా మలేల న్నను
బోవలయున్నమాట వ్రాసెమ్ : కాని యిట్టి పరిస్థితులలో దోపుట శ్రేయోదా
యకముకాదు ఎల వాలు నిన్ను సాధిగా భావించులు, కనుక ఎట్టి ప్రయత్నము
నిక మాను- ,

చౌ॥ బంతి అనేక సంఘ సముద్భవా ।

భావీ బు న గ్యాను ఉర ఆవా ॥

రవా ప్రభు జాహు జో విసహి చి హావ ।

నహి భలి బాత హమాచే దావ ।

379

తా॥ అటు రెన్నియో చిద్రుల అందేవికి ఎచ్చెప్పెను కాని, దుర
బుష్టవశమున శంకరుని నదుపదేశము కామె నిుంబించి

గర్భంతరములేక శివు డీ రీతిగా నుడిచెను—

“ఎలువనిదే నీ అలకేగినచో నీకు శ్రేయంబుకలుగదు నీ ఎప్పటి
కేగుట కాంతమాత్రము ఇష్టములేదు”

దో॥ ఇహి దేఖా హర జతన గురు రహణ న దచ్చకుమారి ।
దివి ముఖ్య గిల నంగ తుల బిదా ఇన్ద్ర త్రిపురారి ॥ 380

తా॥ శివు యెక్కువధముల చెప్పిచూచెను కాని నతీదేవియందు గూర్చు
గాఢాయెను ఆమె ముఖము బహువిధముల ప్రయత్నించెను కాని శివుడు
నఫలత గాంచాయెను అంత త్రిపురారి ముందెప్పుడై శివు యతడు ముఖ్య
గణములను ఆమెవెంటదోపుట తిన్న నొనగి నతీదేవితో నెలపుకొనెను

ఎతి సుమానంచిన తాంబూమున సుదేవి యు ఖంచి
యోగాగ్నియులయి యున్నందు

చో॥ పీతా యుగల జల గిళల నవారి ।
దచ్చ త్రాస తామర న నలసూనీ ॥
సాదర భలేహి మిలీ వీల గూతా ।
భగిసిర మిలీల మనూత నలకాతా ॥ 381

తా॥ అతిసంతోషము నతో భవాన బట్టించితి వచ్చును ఒక జేమియెను
యన్న భయముచే నెవ్వరును ఆమెను ప్రేమపూర్వకముగ నాహ్వానింప లేదు
మారాడనులేదు వేలల మో జరిగినాత్ర మత్యాపరముతో నతీదేవిని గలిగెను,
చెల్లెండ్రు ఎరవానవూరిత నుననరై నతిసంతోషంత్రప్తముతో గలిగిరి

చో॥ దచ్చ న కథు పూని కులలాతా ।
నతిహి బిలోకి జరే నుబ గూతా ॥
నతీర జూళ దేవేణ అయ జాగా ।
తతహుర న దీఖ సంభు రర న గా ॥ 382

తా॥ రాకరాతి బల్యగ్నవాము కేరెంచిన ఎత్రితను ఒక జాహ్మ్యముగ
నాలించలేదు కుశలమైనను అయిగలేదు నతీదేవిని గాంచించనే ఒకరి
నర్వాంగములందును అగ్నిశ్రావల బుప్పవించెను తంబెండ్రు క్రోధావేశము
దైనాడని లలిచి భిన్నమయ్యై ఆమె యజ్ఞాలలోని కేగెను యజ్ఞముండుయు
నొక్కరూరు విరికించెను అచ్చట శంకరునకు హవిర్భాగమిడలేదు

చౌ॥ తప విత చిదేక జో సం ర కిహోతి ।

అభు అపహాను సముద్ధి ఉర దహోతి ॥

పాచిల దుఖు స హృదయః అస ద్యాపా ।

జన యహ భయః మహా ఎరితాపా ॥

383

తా॥ ఆ నమయ్యసె నకిలజీవులకు నతియను జ్ఞానముకు ఆధారమైన వానిను, అనుకరింప నశక్యమైనవానినైన శంకియి వాత్సల్యము జగలందు యైన నతి మహిమ జేసకొనెను తనవ్యాపయేశ్వరుడైన శంకరు నహానామ జేసారని అలచి నతిహృదయము ఎగుల పరిత రచెను

అంతకు మునుపు నతివిరహము తా ననుభవించు దుఖ మామె హృదయ ము విశేషముగ వ్యాపించియుండలేదు అంతకుండును దారుణమైన, దుస్సహమైన దుఃఖము నతి నుమానించిన కారణమున నతీదేవి పొందెను

చౌ॥ జగత్తుపి జగ దారున దుఖ నానా ।

నబ తేఁ రిరిన జాతి అహమానా ॥

సమర్థి సో నతిహా భయః అతిక్రోధా ।

బహుబిధి జననీఁ క్షిప్త ప్రబోధా ॥

384

తా॥ జగత్తునం ఎనేకప్రకారములైన దారుణదుఃఖములు గలవు కాని, జాతియవహా మన్నితీకంఠెను కరినమైది ఎవాంపరాని దనియు అలపోస గదై నతీదేవి భయము జెందెను క్రోధావేశపూరిత యయ్యెను తనయకు క్రోధ మావరింపటను జూచిన నతిదేవికొని ఆమె నూడించుటకు ప్రయత్నములు చేసెను

దో॥ సిప అప హాను స జాఇ సహి హృదయః స హోఽప్రబోధ ।

సకల సభహో హరి హటకి తబ బోలీఁ బచన సక్రోధ ॥ 385

తా॥ కాని, శంకరు సమానించిన కుండిన నతీదేవి తల్లి యారడింపు ఎలన శాంతి నొందలేదు అంతయేగాక అత్యంతకోపావేశముతో నధానదుల కిటులనియె (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ సులహు నభ నద సదల మునిందా ।

ఎహి సునీ తిన్హ సుందర నిందా ॥

సో యు తురతి రవాన సఖ కాహూఁ ।

భలీ భాంతి ఎభితావ పితాహూఁ ॥

386

తా॥ “ఓ నభానులారా : మున్నెయలారా : మేము : సర్వేశ్వరుడై, శంకరు వెంబరు నిందించెలలో ఆ నిందావాక్యముల నెవరు విన్నెలలో వార లా ఫల మును శీఘ్రమే యనుభవించెలరు నా జనుకుడైన ఎత్త దీక్షోరించి ందులకు ఫల మనుభవించును ఎక్కాత్తవ మొందును (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ నంత రంభ శ్రీరతి అభాదా ।

సునిత జహో తహఁ అసి రజాదా ॥

రాటిత తాసు నిభ తో బసాతః ।

త్రులం మూది ని రులిత ఎరాతః ॥

387

తా॥ ఎక్కడ నజ్జనులను, లక్ష్యవతియై ఎవనిష్టువును శంకరుని నిందించెలలో దూషించెలలో ఆ దూషించువారల నాకులు చీల్చివేయబడునాకి : అట్లు ము రొ రింపజాలరేని చెప్పులు మూలకొని లక్షదేశమునుండి వెడలిపొందు

చౌ॥ జగదాజయా మహేయ పురారీ ।

జగత జనక సఖ కే హితచారీ ॥

పితా మందమతి నిందుత తేహి ।

దచ్చ సుత్ర సంభ రయహ దేహి ॥

388

తా॥ త్రిపురాసురుని సంహరించు మహేశ్వరుడు ఒగిత్తు ర కాల్య న్నరూపుడు అంబ మతో బాటు స్ఫురించు అనుభవస్వరూపుడును, ఈ జగత్తునకు లండ్రీయు, నర్వులకును వాత మను జేరార్చెడివాడును, మూడుపేదముల ద్వారా తెలివకొనబగినవాడును త్రినేత్రుండైన పరమేశ్వరుని మంబమతియై, నా జనుకుడు నిందించుచున్నాడు ఇది ఈ నిందావాక్యములను నేను నవాంపజాలను దక్షిణి పీఠ్యముచేత ఉల్పస్సమైన యీ దేహమునందు నా కెంతమాత్రము అతి

మోక్షలేదు దీనిని తృణప్రాయముగి డలమిటున్నను (ముందు దోహదో అప్రయము)

చో॥ తజహృత తురతి దేహ తేహి హేతూ ।

ఉర ధరి చంద్రమౌళి బృషకేతూ ॥

అస కహి జౌగ అగిని తను జారా ।

భయం సకల ముఖ హాహికారా ॥

388

తా॥ బంధభూషణులును, వృషకేతుడై , శివుడు యావృషముగా సంపన్నుని నేనీశరీరమును త్యజించుచున్నాను" అని నులుపుచు సతీదేవి మోక్షార్థంబు అస శరీరమును భస్మము గావించెను యజ్ఞశాల యందుండు దేవతలు, మునీశ్వరులు తదితరులు సతీదేవిదేహావరిత్యాగును, గాంచి భయపడెంచి హాహికారములు చేసరి

దక్షయజ్ఞ వినాశము

దో॥ సతీ మరను సుని సంభు గన లగే కరన లఖ భీన ।

జగ్య బిధంస బిలోకి భృగు రచ్చా కీన్హ మునీన ॥ 390

తా॥ దివ్యకాంతి గలదై , సుప్రసింగియైన సతీమరణమునుగూర్చి విని వివరణము లన్నియు విన్న యజ్ఞమును ధ్వంస మొనర్చిరి యజ్ఞము ధ్వంస మొనర్చుట గాంచి భృగువు దానిని సంరక్షించెను

చో॥ సమాచార సు సంకర పాప ।

బీరభద్రు డిరి కోప పరాప ॥

జగ్య బిధంస జాతి తిన్హ కీన్హ ।

సకల సురస్థ బిధివతి యు దీన్హ ॥

391

తా॥ సర్వవ్యాపకడై , నిఖిలభూతనాయకుడైన సరమేశ్వరుడు సతీ మరణవార్త తెలిసెను యజ్ఞమును ధ్వంస మొనర్చుటకై బీరభద్రుని బంపెను పీఠభద్రుడు యజ్ఞశాల కేగి యజ్ఞమును ధ్వంస మొనర్చి దేవతలకు యథా చిత్తమైన యలము నొసగెను

చౌ॥ ఖై జగబిదితి దచ్చ గతి సోతః ।
జసి కఘ సంఘ బిఘుఖై తై వోతః ॥
యహ ఇతిహాస సకల జగ జానీ ।
తాతే మైఁ సందేవ బభాని ॥

392

తా॥ భవావతియై, ముఖస్వయాపుడై సంప్రసాదై సామి
శంకిరుసట విఘ్నఖై, ప్రైరము బుద్ధిసంధులట ఒకరి సంవారింపదెను
ఇవ్విదోహుల శ్రేగతి గలిగెనో ఆ గతియే ఒట్టులకు గలిగెను

సః యతిహాస సంపరికిని దెలిసినదే, తనుక నేను సంక్షిప్తముగా ఎరించి
చాను

వి॥ 'యహ ఇతిహాస సకల జగజాని । తాతే మైఁ సందేవ
బభానీ' యని ఒక పెండ్లియైనాడు అనగా ఈ యితిహాస మెల్లరూప
నెలిసినది గావున తాను సంక్షిప్తముగా రచించిల నని శ్రీతులసింహులు
బుద్ధిపుచ్చుచున్నాడు ఇతిహాసమును సాక్షాత్తుగా రచించి పారితో
కాని ఎరికించుచూడ ఇదెంతయో ఎల్లలముగను మనోరంజనముగ
బున్నది ఇకముందుటి రచనల కవ పార్వతీజననము ॥ బాల్య
కపులకరించినాడు

పార్వతి జననము

౨౦॥ సతీఁ సురతి హరి సన బరు మాగా ।
జనమ జనమ సివ పద అసురాగా ॥
తేహి కారన హిమగిరి గృహ తాతః ।
జసమైఁ పారబత్ తను పాతః ॥

393

తా॥ సంప్రసంగశయైన సతీదేవి దెవామును యోగాగ్నియందు భస్మ
బుసరింబు నెడ ఎన్ని జన్మములెత్తినను (జన్మజన్మములకు) సంప్రసోక శుభ
దుండై విశ్వేశ్వరునిపాదపద్మములపై భక్తి, ప్రేమానందాగము లండు
టులును, త్రిగుణములు స్వరూపములుగా గలవాడును, పూలనూడ్చుకొరణ శరీర

మలను జయించివాడునైన శంకరునే తన కవలముగాను, భర్తగాను గోరి యుండెను ఆ కారణమువలననే ఆయె వామదలునిగృహమున పార్వతియై జన్మించెను

చో॥ జబ తే ఉమా సైల గృహ జాళు ।

సకల సిద్ధి సంపతి తహఁ ఛాళుఁ ॥

జహఁ తహఁ మునిష్ట నిత్య శ్రీన్దే ।

ఉచిత బాస హి య ధర్మ దీన్దే ॥

394

రా॥ ఎప్పుడు ఉమామహేశ్వరి వామదలుని గృహమున జన్మించెనో, అప్పుడు వామదలుని గృహము పకలనంపలతో దులతాగెను ఎకలనద్దు లాతనికి కిరతలా లతము లాయెను వామదలు , ఆశ్రమములు నిర్మించు కొనుటకై మనుల దులతస్థామిల నొనగెను

శాశ్వతముగా వెలుగొందెని తల్లియు, జగదంబయైన పార్వతి యెచ్చల అలరించెనో అప్పుట సంపదలకు బోయెనా ?

దో॥ నదా మును సల నిహిత సబ ద్రుచా నన నానా జాతి ।

ప్రగిణీ సుందర సైల ఎర ముని ఆర బ గా భాంతి ॥ 395

రా॥ ఆ సుందరి ఎర్వతము నవీనవృక్షములచి నర్వదా ఎప్పుల భరితమై యెప్పుడుచుండెను ఆ పర్వతము వివిధములైన మణుల కాలవాల మాయెను

గా॥ హిమవంతుడేలు ఆ పర్వత ప్రాంతము సవాజముగ మనో వారమైన కడు రమణీయమైనది జగజ్జననియైన పార్వతి జన్మించి నంతనే హిమవలనకు సుపద హెచ్చినదని భావము

చో॥ సరతా సబ పునీతి జలు బహహిఁ ।

ఖగ మృగ మధువ నిఖి సబ రహహిఁ ॥

సహజ బయరు సబ జీవన్త త్యాగా ।

గిరి పర సకల కరహిఁ అనురాగా ॥

396

తా॥ పెదులన్నియు పవిత్రమైన నిర్మలమై, జలముతో ప్రవహించు
దెను పశుపక్ష్యదులు, భ్రమరములు, సుఖముగా సంచరించుచుండినవి జీవు
లయు తమ స్వాభావికమైన వైరిభావమును విడిచి ఎరవ్వరిము ప్రేమతో
ఎరించుచుండెను

॥ సోహ నైల గిరిజా గృహ ఆవర ।

జిమి జను రామభగతి కై పొసఁగె ॥

నితి నూతన యంగల గృహ తానూ ।

బ్రహ్మాదిక గావహిఁ జను జానూ ॥

397

తా॥ రామభక్తిని పొంది భక్తు డమిత తేజముతో విరాజిల్లు ఎంబంబు
వృత్తి పర్వతరాజైన వామాచలుని గృహమున ఆన్మించిన తరువాత ఆ పర్వత
అధికాదికమాయెను పర్వతరాజ గృహము నిత్యమంగళము పబ్బతోరణ
విరాజిల్లెను జగదంబ యవతరించినంతనే ఆమె యశము, ఔన్నత్య
య గూర్చి బ్రహ్మాదిదేవతలు గానముజేసిరి

వి॥ ఎగవంతుని యుండలి పరమప్రేమయే భక్తి యున నుడును
క జన్మలలో నంపాదించుకొనిన పుణ్యములన్నియు గలవి,
స్వరాశిగా యేర్పడి, దాని ఫలితముగా ఈ దిక్తి యనునది ఒకా
నికి కలుగుచున్నది భగవదనుగ్రహము ఎలన, మహాత్ముల
యవలన భక్తి కలుగును 'చతుర్విధా భజంతే మాం జన్మ
శనోఽర్జున' అని భగవద్వాక్యము అటువంటి అనన్యమైన రామ
సామ్రజ్యమున కర్హుడైన వా డమితతేజముతో విరాజిల్లు
డునా! యన్న భావమిచ్చుట కల స్ఫురింపజేయుచున్నాడు

జగదంబ హిమాచలునింట నవతరించెను గాన ఆమె యశ
మెదను బ్రహ్మాదిదేవతలు గానము జేసిరిని 'బ్రహ్మాదిక గావహిఁ
జానూ' యిని విరచించుచు జగదంబ యవతారము బ్రహ్మాది
తల కపరిమితానందము కలుగజేసెనని శ్రీతులసీదాసిచట స్పష్టిక
రినాడు

చౌ॥ నారదు సమాచార సబ పావ ।

కౌతుకహీం గెల గీవా సిధావ ॥

సైలరాజ బడి ఆదర కీన్హా ।

వదు వఖాల బరి ఆనసు దీన్హా ॥

398

తా॥ జగజ్జననియై యాచార్యుల రాజగృహమున జన్మించి శృంగంబున
పలి దినది ప్రవర్ధమాంబుగొల్పు బుద్ధివార్తను నారదమునీండును విన్న
వాడై, బుటావ లముతో వామాబుని గృహము చేతంచెను పర్వతరాజు
నారదముండుని పాదబద్ధులగు గడిగి నత్కరించి యుత్తరమును
కొనెను

చౌ॥ నారద సహిత యుని వదు సిరు నావా ।

చరన నలల నలు ఫలను సింహావా ॥

నిజ సౌభాగ్య బహుతి గిరి ఎరనా ।

సుతా బోలి మేలీ యుని చరనా ॥

399

తా॥ అటువల నల్లినమేతుడై పర్వతరాజు మనీండు పాదబద్ధులగు
సాష్టాంగమునాగ్రి మొరెను వారిదరణోచు నను లనగృహమంటను
వెలజెన్నను య రాకతో నాగృహము పాపసమయ్యె నా భాగ్యమే భాగ్యమని
చెప్పెను వామాబులు శాంబధరితు డాయెను నుటమారి, సౌంబర్యరాలై
తం యేకైక పుత్రులను పార్వతిని విలిది మునిపాదబద్ధులగు సమస్కరింపజేసి
ఇట్లెను - (ముందు దోహతా అవ్వయము)

దో॥ త్రికాలగృ నర్భగృ త్స్థు గతి నర్భత్ర త్స్థూరి ।

తవాహు సుతా కై యేష గున మునిబర హృదయః బిచారి॥

400

తా॥ “ఓ మనీంద్రా! మీరు త్రికాలజ్ఞులు! నర్భజ్ఞులు! త్రిలోక సం
చారులు! కాన నాపుత్రిక యొక్కగుణదోషములను గూర్చి బాగుగా తెలిపించి
నాకు తెలియజేయుము ”

చో॥ కహ ముని బిహసి గూడ మృదుశానీ ।
 సుతా తుష్టారి సకల గున ఖానీ ॥
 సుందర సహజ సునీల సయానీ ।
 నా ॥ ఉమా అంబికా వవానీ ॥

401

తా॥ అత్యంత విశయ వ్యాప్తికి మైన ఆ వాక్కులను విని నారదమనీంద్రుఁ
 నంతస్తుడై మృదుమదురంగ గూడమై ఎదనముల నిట్లు పల్కెను

ఓ ఎవ్వతరాణా! నీశ్రుతిక నద్గుణరాశి, సహజసౌందర్యవతి, సుగుణవతి
 మరియు సునీల ఆమెయే జగదంబ, ఉమా, భవాని (ముందు దోహతో
 అన్వయము)

చో॥ సుల లచ్చయ సంసన్న కుమారి ।
 హోహి సంత్తితి పియూహి పిఆరీ ॥
 ఎదా అచల నహి ॥ అహివాతా ।
 ఏహి తేఁ జలు పైహహిఁ వీతు మాతా ।

402

తా॥ సర్వలక్షణసంపన్నురాలు శుభ కత్యంతప్రీతిపాత్రురాలు, సౌభాగ్య
 వతి, ఆరాధించుటనులకు సౌభాగ్యము నొనఁగు అదిక క్తి ఈమెను కన్న ఆర్తి
 ఎంద్రుడైన మీరు ధ్యాత్ములు ఇక మీ రమితయశమును బడయుదురు
 (ముందు దోహతో అన్వయము)

చో॥ హోహి పూజ్య సకల జ ॥ మాహిఁ ।
 ఏహి సేవతి కచు దుర్లభ నాహిఁ ॥
 ఏహి కర నాము సుమిరి సంసారా ।
 శ్రీయ చఢిహహిఁ పతివ్రత అసిధారా ॥

403

తా॥ ఈమె జగత్తునందు అందరిచే పూజింపబడును ఈమె సేవజేసినచో
 దుర్లభమైనవి యుండదోవు ప్రపంచమునందున్న శ్రీతి ఈమె సాన్నిధ్యవలన,
 కత్తి వాడరెంటి పాత్రికత్వ నధిని బొందుచున్నారు

వి॥ అజ్ఞాన హయిష్టమగు నీ లోకమునకు జగన్మాత మహా శక్తియై యున్నది అదిశక్తి, పరాశక్తి, పరమేశ్వరియగు జగన్మాత లోకాతితయై తన నిత్యవైతన్యములో పరమేశ్వరుని వహించు చుండును తల్లివలె మన కోరికల నీడెచ్చును అత్తలవలె మనకష్టముల కడ్డుపడును కనుక ఈమె జగత్తునందు అందరిచే ఆరాధింపబడు చున్నది

శ్రద్ధ, అంతరికత, సమర్పణము, ఎంత పూర్ణతరమైనచో అగుహము, సందక్షిణము అంతగా లభింపగలదు ఈ జగన్మాత ఆరాధించుటవలన ముఖ్యముగా అతివలకు పాతివ్రత్యము కరతలా మలక మగుచున్నది

పో॥ పైల సులచ్చన సుతా తుష్టారీ ।

సుహృద జే అబ అవగున దుఃఖ చారీ ॥

అగుస అమాన మాతు పితు హీనా ।

ఉదాసిన ఎల సంసయ రీనా ॥

404

తా॥ ఓ ఎర్వతరాజా : నీ పుత్రికా విణి ఎంబలక్షణ సంపన్నురాలే గాని, యీమెలో రెండుమాడు దోషములు గానవచ్చుచున్నవి వానిని గూర్చి శ్రద్ధగా నాలకింపుడు

గుణహీనులను మాతావత్వ విహీనులను, ఉదాసీనులను (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ షోగీ జటిల అరామ మన నగన అమంగల జీవ ।

అస స్వామీ ఏహి కహం మిలిహి పరీ హస్త అసి రేఖా॥ 405

తా॥ యోగియు, ఇటాధారియు, నిష్కామస్వామియును, నిరుపేదయు, అమంగళవేషధారియునైన పతి లభించురేఖ యీమె హస్తమునందు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నది

వి॥ సృష్టికి పూర్వమే గున్నవాడును, మూడు కన్నులు
గలవాడును, గొప్పజటాజూటము గలవాడును, కదలుచున్నసర్ప
వారము గలవాడును, మిక్కిలిమనోహరమైన ఆకారము గలవాడ ను
యైన పరమేశ్వరుని నారదుడు నిరుపేద యనుచున్నాడు

నామమును బట్టియు, రు పమును బట్టియు ఏ దేవుడు శివుడే
(మౌగళికిరుడే), ఎవనిస్మరణమాత్రమున సర్వత్ర జయమునా,
మంగళమును కలుగునో, ఆ మంగళకరుని అమంగళ శేషధారియని
చెప్పుట నారదుడు పార్వతిని బరీక్షించుచున్నాడు

చౌ॥ సుని ముని గిరా సత్య జియఁ జానీ ।

దుఖ దంపతిహి ఉమా హరషానీ ॥

నారదహూఁ యహ బేదు స జానా ।

దసా ఏర సముర్భుల బిలగానా ॥

406

తా॥ త్రికాలజ్ఞుడైన, సర్వజ్ఞుడైన నారదమునీంద్రుని వాక్కులను వామా
బలును, మేనాదేవియు నాలకించి మిగుల దుఃఖించిరి నారదమునీంద్రుని
గత్యము అసత్యము కానేరవని తలచివారై శోకనమ్రమును పునిగిరి

కాని, తనమనమును పరమేశ్వర పాదాంబులయగుగళమున కర్పించిన
గంబయైన పార్వతీదేవి బాలికయైనను, ఆ మాటలను విని భయము జెందితి
నన్నును యయ్యెను

పార్వతి తనమనమున సంతుష్టిచొందిన రహస్యమును సర్వజ్ఞుడైన
రదమునీంద్రు డెఱుంగ దాడెను బాహ్యవృత్త మొకే విధమైనను అంతర్య
మైన గ్రాహ్యము న్నివి భిన్నముగ నుండును గాని మనోభావనల నెఱుంగుట
ధ్యము కానేరదు

౨॥ సకల సఖిఁ గెలజా గిరి మైనా ।

పులక సరీర భరే జల నైనా ॥

హోధ స మృషా దేవరిషి భాషా ।

ఉమా నో భగవత్ సుఖము నున్నా

తా॥ నారదవాక్కు శాలింబి నఖిలును, పర్వతిరాసును సేవాదేవియు
అక్రమూరితవనులైరి దేవర్షివచనము లంతయు కానేర ఎని మనంబున
దలచిందై పార్వతి శాంతపచనములను గోష్ఠముగా నుంచుకొనెను

చౌ॥ ఉనజేడి సిని ఎద ట గల సనేహూ ।

మొలన పరిన ముని భా నందేహూ ॥

జాని కు అవలరు ప్రీతి దురాతా ।

సఖి ఉచంగ డై రీ పుని జాతా ॥

408

తా॥ అప్పటినుండియు పార్వతికి సరసత్వరుని చరిణకమల ఎల్లపై
ప్రేమానురాగము లుత్పన్నమాయెను కాని, విభుని గలియుట మిగుల కష్టమన్న
భావన గూడ అమెట స్ఫురించినది కాని, అది నమయము కాదని యెంచి ఉమా
దేవి ఆన ప్రేమను గుప్తముగా నుంచి, నఖియెడిలో గూర్చుండెను

వి॥ అమియైనతేజస్సుగలవాడును, కేదవాక్యముల ద్వారా తెలిసి
కొనదగినవాడును, చిన్మయము, అనందమయమునైన స్వరూపము
గలవాడును, స్వదేవతలచేత గానముచేయబడువాడును, మాయో
పాధికుడును, తాండవ మొనర్చుటయును సంభరముగలవాడును,
సుఖకరుడైన శంకరుని పాదపద్మములపై జగద్రుచైన పార్వతి
ప్రేమానురాగములు, చక్రితాత్పర్యములు పెంపొందినప్పుడు భావ
మద్భుత స్ఫురించుచున్నది శివారాధన యిందుకు కష్టమనియు,
తాముచేతనే శంకరుడు సాక్షాత్కరి చునన్న భావన అమెయం
దుత్పన్న మాయెను ఎరమేత్వరుని ప్రత్యక్షము గావించుకొను దృఢ
సంకల్పము గలదై యేమియు నెఱుగనిదానివలె ఉండినది

చౌ॥ ఝారి య హౌధ దేవరిషి బాసి ।

సోచహి దంపతి సఖి సయాసి ॥

ఉర ధరి ధీర కహళి గిరిరాతి ।

కవాహు నాథ కా కరిఅ ఉపాతి ॥

409

తా॥ దేవర్షివాక్కు లస్పతిములు కానేర వని తలచినవారై వామ
వంతుడును, మేనాదేవియు చతురికైనప్పేవాతురాండ్రును చింతింపసాగిరి
కొంతసేపయిన తర్వాత దైర్యము దెచ్చుకొని పర్వతరా జీవిధముగ నుడివెను

“స్వామీ : శారదామనీంద్రా ! ఈ యాపదను దాటు నుపాయ మేదైనను
నెలవిందు దాని నశక్య మొనర్తును ”

దో॥ ఓహ మునిస హిమవంత సును జో బిధి లిఖా లిలార ।
దేవ దనుజ నర నాగ ముని కోఉ న మేట నిహర ॥ 410

తా॥ అప్పుడు మునీంద్రు డిట్లనెను “ఓ హిమవంతా : వినుము
విధాత నొసటను వ్రాసన వ్రాతను దేవతలు దాపులు మానవులు, నాగులు,
మునులు మరెవ్వరుగాని తప్పింపలేరు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ తదపి ఏక మై కహాఉ ఉపాతాః ।
హోళ కరై జౌ దై ఉ సహతాః ॥
జన బరు మై బరనేఉ తుమ్హ పాహిఁ ।
మిలిహి ఉమహి తన సంసయ నాహిఁ ॥ 411

తా॥ ఐనను నొకయుపాయమును నేను మీ కెఱింగించెడిను దైవ
మనుకూలించినచో తప్పక నద్దించును నేను మీకు జెప్పిన లక్షణములుగల పరుడే
నిస్సందేహముగ ఉచుకు లభించును

వి॥ వేదాంతవేద్యుడు, జగత్ప్రతియు, నిత్యుడు, త్రిగుణాత్మ
డును, మునుల మనంబులకు ప్రత్యక్షముగా నుండు జ్ఞానమూర్తియు,
జటాజూటము గలవాడును నైన శృంగరుడే పార్వతికి పతి కాగలడని
చారదుడు స్పష్టికరించుచున్నాడు

చౌ॥ జే జే బర కే దోష బఖానే ।
తే సబ సివ పహి మై అనుమానే ॥
జా బిభాహు సంకర సన హోతాః ।
దోషఉ గున సమ కహ సబు కోతాః ॥ 412

కా॥ పరునియం దేయే దోషములున్నవిని చెప్పితిన్ అవి అన్నియు
సర్వశ్రేష్ఠుడైన, సర్వేశ్వరుడైన శివుని యందు గలవు శివునితో నీమెకు వివాహ
మైనచో జనులెల్లరును దోషములను గుణములుగా నెంచెదరు

వి॥ 'యశ్శివో నామ రూపాభ్యాం యా దేవీ సర్వమంగళా,
తయోః సంస్కరణాత్పుంసాం సర్వతో జయమంగళమ్ - నామమును
బట్టియు, రూపమును బట్టియు ఏ దేవుడు (శివుడు) మంగళకరుడో,
ఏ దేవి (పార్వతి) సర్వమంగళయో వారిరువురి స్మరణము సర్వత్ర
జయమును, మంగళమును గలిగించునని యిచట జెప్పబడినది

చా॥ జౌఁ అహి సేజ సయన హరి కరహిఁ

బుధ కఛు తిన్హ కర దోషు న ధరహిఁ ॥

భాను కృసాను సర్ప రస ఖాహిఁ ।

తిన్హ కహఁ మంద కహతి కోఁ నాహిఁ ॥

413

కా॥ విష్ణుభగవానుడు పాలకడలిపై శేషతల్పము బలశించినను పండిత
జను లేదోషముల నారోపించలేదు అగ్నిదేవునిను, సూర్యభగవానుడును భూమి
యందుండుమంచి-చెడుగులనన్నిటిని భక్షణము చేయుచున్నారు కాని, యంతవరకు
సూర్యుడు కళంకుడని యెవ్వరును జెప్పటలేదు

వి॥ సూర్యుడు తన వేడిమిచే జనులను తపింపజేయుచున్నాడు
సూర్యుడు వేయింతలుగా వర్షించుట కొఱకే భూమినుండి జలమును
పీల్చును కాన 'సహస్రగుణ ముత్తృష్ట మాదత్తే హి రసం రవిః'
అన్న కాళిదాస సూక్తి యిచట అనుసంధేయము

చా॥ సుభ అరు అనుభ సలిల సబ బహతః ।

సురసరి కోఁ అపునీత న కహతః ॥

సమరథ కహఁ నహిఁ దోషు గోసాతః ।

× × × × × × × × × × ×

తా॥ గంగానదిలో శుభ్రమైన-అశుభ్రమైన జలము ప్రసవాంచుచుండును కాని, గంగ నవవిత్రముగ ఎవ్వరును జెప్పుటలేదు సూర్యుడు అగ్ని మరియు పవిత్ర గంగవోలే నమస్కరింప దోషము లంటువు

గంగానది పరమపవిత్రమై ఎని ఖావించుచున్నాము కదా? కాని, అందులో మంచి స్వచ్ఛమైన నీటితో బాటు ముఱికి నీరు కలసిపోవుచున్నది కదా! ముఱికి నీరున్నను మనము గంగను అపవిత్రమనుట లేదు కావున, అదే విధముగా యోగ్యుడైన వ్యక్తిలో కొన్ని దోషములున్నను, అవి దోషములుగా లేకైంప బడవు సూర్యునకు, అగ్నికి గంగానదికి అపవిత్రదోష మంటదు అదే రీతి యోగ్యుడును దోషములచే అపవిత్రుడు కాడు

వి॥ హిమవంతుడు - యోగి, జటాధారి, నిష్కామహృదయుడు, దిగంబరుడును, అశుభ వేషధారియునగు శివుని తనపుత్రిక ఎరించుచున్నదేయని చింతింపగా, నారదుడు శివునికి గల ఆ యా దోషములు పార్వతిని పరిణయమాడుటచే గుణములగునని పేర్కొనుచున్నాడు పైగా ఆ దోషములన్నియు బాహిరములైనవి వేష భూషణకు సంబంధించినవి కాని, ఆంతరములైనవి కావు యోగులకు వేషాడంబర ముండదు కాని, అంతఃస్వచ్ఛత అధికము తులసి దాను నారదుని ద్వారా మానవులకు వేష భూషాది బాహ్యుడంబరములు స్వచ్ఛత నీయవనియు, వానిని చూచి మోసపోవలదనియు అంతఃస్వచ్ఛతను పరిశీలించి యోగ్యతను నిర్ణయింపవలెననియు ఉద్బోధించుచున్నాడు ఉదాహరణముగా సూర్యుడు, అగ్ని, గంగను పేర్కొన్నాడు అగ్ని సర్వభక్షకుడు, కాని, పవిత్రుడే! గంగలో వలసినంత మాలిన్యము కలదు అయినను పవిత్రురాలే! సూర్యుడు తన కిరణములను అపవిత్ర స్థలములలో కూడ ప్రసరింప జేయును గ్రహణ దోషమును కలదు అయినను పవిత్రుడే! అట్లే యోగ్యులైన పురుషులలో దోషము లున్నట్లు కాన్పించినను నవి దోషములు కావని గంగా ౧౩౪

దో॥ జౌఁ అస హిసిషా కరహిఁ నర జడ బిబేక అభిమాన ।

పరహిఁ కలప భరి నరక మహుఁ జీవ కి ఈస సమాన॥ 415

తా॥ సాదువుల దోషములను చూచి సామాన్య మానవులు తాము వారి దోషములను గ్రహించి, గర్వముచే తాము గొప్పవారమని భావించుట తగదు అట్టి జదులు తమ దోష సామ్యముచే మహాత్ములుగా తమ్ము తాము భావించినచో, వారు కల్పాంతము వఱకు సెరక కూపమున బడిపోవుట తద్యము ఎలయన, మహాత్ములు పరమాత్మస్వరూపులు వారిలో దోషములు లీలలు మాత్రమే సామాన్యుడైన జడులు తాను వారితో సమానుడని తలంచుట జీవుడు దేవునితో సమాను డనుటయే

వి॥ నారదుని హితబోధలోని అంతర్యమేమన శివుడు పరమాత్ముడనియు అతనితో సామ్యత జడ స్వరూపుడైన హిమవంతునకు లేదనియు స్ఫురించుచున్నది జీవుడు దేవునితో సమానుడగనా? — అని ప్రశ్నార్థక నూచనచే శ్రీ తులసీదాసు ప్రస్ఫుటముగా ద్వైతమును ప్రతిపాదించుచున్నాడు దేవుడు దేవుడే! జీవుడు జీవుడే! జీవు డెన్నటికి దేవుడు కాజాలడనుట ద్వైతము శ్రీతులసీదాసు ద్వైతమును బోధించుట ఆశ్చర్యమే యగును కాని ఇచట సామాన్యుడైన జడుడైన జీవుడని భావింపవలెను అట్టి జీవునకు దైవత్వమెట్లు సిద్ధించును? కొందరు అద్వైతులు కొన్ని దైవగుణములను తమలో నాపాదించుకొని 'సోఽహం' అని గర్వపడుచుచురు అట్టి గర్విష్టులెన్నటికిని దైవత్వము పొందలేరనియు, పతనముపొంది ఆకల్పాంతము నరకలోకవాసులగుదురనియు, సమకాలికులైన కొందఱు తత్త్వవేత్తలను దృష్టిలోనుంచుకొని తులసీదాసు జ్ఞానబోధ చేయుచున్నాడు

చో॥ సురసరి జల కృత బారుని జానా ।

కబహుఁ న సంత కరహిఁ తేహి పానా ॥

సురసరి మిలేఁ సో పావన జైసేఁ ।

ఈస అనీసహి అంతరు తె సేఁ ॥

తా॥ మధ్యము గంగానదీ జలములచే తయారు చేయబడినను దానిని బుద్ధి మంత్రులు త్రాగదు కదా! కాని మధ్యము గంగలో కలిసినను గంగను పవిత్రముగనే భావించుదు మధ్యము జీవుడు గంగ దేవుడు జీవుడు దేవునిలో కలసి దైవత్వము పొందుచున్నను అపు డాతడు పవిత్రు డగును కాని దైవ గుణములను తా నాపాదించుకొన్నంత మాత్రమున, గంగతో చేసిన మధ్యమువలె తాను పవిత్రుడు కాజాలడు ఇదియే జీవునకు దేవునకుగల తారతమ్యము నారదునిచే శివుని పరబ్రహ్మత్వము వ్యక్తీకరింప బడినది

వి॥ శ్రీ తులసీదాసు జీవుని దేవుని మధ్యముతో గంగతో క్రమముగా పోల్చి జీవదేవతారతమ్యమును నిరూపించుచున్నాడు నాటి అద్వైతమున అహంకారము పెరిగి స్వచ్ఛత నశించి యుండవచ్చును దానిని అన్యోపదేశముగా తులసీదాసు నారదవాక్యముగా వ్యక్తీకరించుచున్నాడు ఇందులో జీవుడు పరమాత్మునితో ఐక్యత పొంది పవిత్రుడు కావలెనని యు, కేవలము బాహ్యములైన దైవగుణములచే భగవంతునివలె పవిత్రుడగుట అసంభావ్యమనియు సారాంశము కొందరు యోగులవలె కాన్పించుచు మానసిక స్వచ్ఛత లేక వర్తించి తామే భగవంతుమని విజ్ఞుకొనుదురు! అట్టివారు గంగతో చేసిన మధ్యము వంటి వారు మధ్య గుణము గలవారే అట్లుగాక అంతర స్వచ్ఛతచే భగవంతునిలో తాము లీనమైనచో తాము మధ్యతుల్యులయ్యు స్వచ్ఛులగుదురు గంగానదిలో కలసిన మధ్యము గంగయే అగునుకదా! ఇది శ్రీతులసీదాసు వోధించిన అద్వైతము

చౌ॥ సంభు సహజ సమరథ భగవానా ।
ఏహి బిజాహః సబ బిధి కల్యానా ॥
దురారాధ్య పై అహహిః మహేసూ ।
అసుతోష పుని కియోః కలేసూ ॥

417

తా॥ శివుడు సహజ సమర్థుడు, సర్వజ్ఞుడు, సర్వేశ్వరుడు, పరమాత్ముడు కాన ౩౭ వివాహ మన్నివిధముల మంగళకరమైనది కాని, మహాదేవుడనబడు

దేవుడును, సకల జీవులకు పతియైన శంకరు నారాధించుట బహు కష్టతరము
తపము జేసినచో నతి శ్రీఘ్రముగా శివుడు ప్రసన్నుడై సర్వాభీష్టములనొసగును

వి॥ శివునకు రెండు ఆకారములు గలవు ఒకటి రౌద్రము,
ఇంకొకటి హృద్యము (సౌమ్యము) 'హృద్యము' అనుటలో హృద
యముచే పొంద దగినవాడు ప్రేమచేతనే చిక్కువాడు తపము
చేతనే సాక్షాత్కరించువాడు

తన తపోనిష్ఠచే పార్వతి పరమేశ్వరుని సాతుష్ట్యనొనర్చునని
నారద మునీంద్రుడు నుడువుచున్నాడు

చౌ॥ జౌఁ తవు కరై కుమారి తుహ్నారీ ।

భావిక మేటి సకహిఁ త్రిపురారీ ॥

జద్యపి బర అనేక జగ మాహిఁ ।

ఏహి కహఁ సివ తజి దూసర నాహిఁ ॥

418

తా॥ నీ పుత్రుడైన పార్వతి తప మొనరించినచో త్రిపురారియైన శివుడు
ప్రసన్నుడగును ఈ జగత్తునందు వరులనేకులు గలరు కాని, శంకరుడే
పార్వతికి దగిన పతి

వి॥ సమస్తయోగుల చేత ధ్యానింపదగినవాడును సర్వదేవ
తలచేత నారాధింపబడువాడును, అమితజన్మస్వరూపుడును, మాయో
పాధికుడును, త్రిపురాసురులను జయించినవాడును నైన శంకరుడే
పార్వతికి తగిన వరుడని నారదుడు ముందు జరుగబోవు శివపార్వ
తుల కల్యాణమును సూచించుచున్నాడు

'ఏహి కహఁ సివ తజి దూసర నాహి' అనుమాటలలో కవి
పార్వతీ దృఢసంకల్పము నతిచమత్కారముగా చిత్రీకరించినాడు

చౌ॥ బర దాయక ప్రసతారతి భంజన ।
 కృపాసింధు సేవక మన రంజన ॥
 ఇచ్చిత ఫల బిను సివ అపరాధేఁ ।
 లహిత న కోటి జోగ జప సాధేఁ ॥

419

తా॥ వరముల నొనగువాడును శరణాగతుల దుఃఖములను నాశ మొన
 రించువాడును, కరుణానముద్రుడును, భక్తుల మనస్సులను రంజింప జేసెడి
 వాడును నై ని శివునారాధింపనిదే కోట్లకొలదిసంపత్సరములు జపతపముల నొన
 ర్చినను మనోవాంఛిత ఫలము లీడేరవు

వి॥ మనో వాక్కాయ కర్మల ద్వారా బగవత్సేవ కర్తవ్య
 మనెడి విషయము ఇచ్చట ప్రకటితమైనది ఆశ్రతుల యోగక్షేమము
 లను విచారించువాడును, సమస్త శ్రేయస్సులను బ్రసాదించుటకై
 నిరీక్షించువాడును, ఇహమునకు, పరమునకు సమృత్తమైన హిత
 మును బోధించుట యందు నిపుణుడును, లోపల వెలుపల వ్యాపించి
 యున్నవాడును, సర్వము నెఱింగినవాడునునైన పరమేశ్వరు నారా
 ధింపనిదే ముక్తి కలుగదనియు, మనోవాంఛిత ఫలము లీడేరవనియు
 కవి యిచట విశదీకరించుచున్నాడు

త్వమేవ శరణం మమ ' అని శరణు జొచ్చుట, వేడుకొనుట
 అతి ముఖ్యము 'శంకరా! నిన్ను శరణు జొచ్చుచున్నాను
 కనికరముతో నన్ననుగ్రహింపు' మని భక్తుడు ప్రార్థింపవలయును
 భగవద్ధర్మనమునకై పరితపింప వలయునన్న భావన కూడ ఇందు
 స్ఫురించుచున్నది

చో॥ అస కహి నారద సుమిరి హరి గిరిజహి దీప్తి అసీస ।

హోఁహి యహ కల్యాణ అబ సంసయ తిజహ

గిరీస ॥ 420

తా॥ అని నుడివి శ్రీమన్నారాయణుని స్మరించుచు నారద మునీంద్రుడు
 పార్వతి నాశీర్వాదించి పర్వత రాజుతో నిట్లనియె—

ఓ వర్వతరాజా : నీవు సంశయములను విడిచిపెట్టుము నీకు శుభ
మగుగాక : అనెను

చౌ॥ కహి అస బ్రహ్మభవన ముని గయఉ ।

ఆగిల చరితి సునహు జన భయఉ ॥

పతిహి ఏకాంతి పాణి కహ మైనా ।

నాథ న మైఁ సమురే ముని బైనా ॥

421

తా॥ ఆ విధముగ నుడిచి నాబదు బ్రహ్మలోకమున కేగెను ఇప్పుడు
ముందు జరుగుబోవు చరిత్రను శ్రద్ధతో నాలకింపుఁ

పతియైన పర్వతిరా జేకాంతముగ నుండినది గమనించినదై మేనాదేవి
దీనపదనముతో పతిని జేరి యివ్వధముగ నుడివెను

ఓ నాథా : నాకు ముని నుడిచిన వాక్యములందలి యర్థము వాగుగా తెలి
యలేదు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ జౌఁ ఘరు బరు కులు హోఁ అనూపా ।

కిరిఅ బిబాహు సుతా అనురూపా ॥

న త కన్యా బరు రహఉ కుఆరీ ।

కంత ఉమా మమ ప్రానపితరీ ॥

422

తా॥ మన కన్యకయైన పార్వతి కనుకూలుడైన వరుడు ఉత్తమకుల
సంజాతుడై ఐశ్వర్యవంతుడైనచో వివాహము జేయుదు లేకపోయినచో నాపుత్రిక
అవివాహతగా నుండుట నాకిష్టమే ! పార్వతి నాకు ప్రాణప్రాయమైనది కనుక
అయోగ్యునకు పార్వతీనిచ్చి వివాహమొనర్చుట నా కెంతమాత్ర మిష్టములేదు

వి॥ యువతులకు కలుగు సామాన్యభావములే పార్వతి జనని
యైన మేనాదేవి కావరించినవి పార్వతి జగదంబ, అదిశక్తియని
యెఱుగనందున నారదమునీండ్రున ఎల్కులు విన్నంతనే మేనాదేవి
మనస్సు వికలమాయెను అందులకే అనుకూలుడైన వరుడు లభిం
చనిచో పార్వతి కన్యగాఁగఁడినను తన కాన దిదాయక మనుచున్నది

“ఉమా మమ ప్రానపితరీ” అని ఇచట తులసీదాసు విరచించినాడు మేనాదేవికి ఉమ ప్రాణప్రియమైనదనియు, ఆమె శ్రేయస్సు కోసమే మేనాదేవి తల్లడిల్లుచున్నదని యునుచున్నాడు

చౌ॥ జౌఁ న మిలిహి బరు గిరిజహి జోగూ ।
గిరి జడ సహజ కహిహి సబు లోగూ ॥
సోఞ బిచారి పతి కరేహం బిభాహూ ।
జేహిఁ న బహోరి హౌఞ ఉర దాహూ ॥

423

తా॥ పార్వతికి యోగ్యుడై పరుడు దొరికినవో, జనులందును “పార్వతి స్వాభావికముగా మౌర్ఖ్యము పొందినదని” చెప్పెదరు కాన ఓ స్వామి! ఇంన్నియు విచారించియే పార్వతికి వివాహమొసరించు ప్రయత్నములు చేయుదు వివాహముచేసిన తరువాత సంతాపముతో క్రుంగకమునుపే కేయవలసినంతయు సక్రమముగ జేయుదు

చౌ॥ అస కహి పరీ చరన ధరి సిసా ।
బోలే సహిత సనేహ గిరిసా ॥
బరు పావక ప్రగట్టె ససి మాహిఁ ।
నారద బచను అన్యదా నాహిఁ ॥

424

తా॥ అని చెప్పుచు మేనాదేవి పతిపరణములపై వ్రాలెను అంత వాడు ఎందు మేనాదేవిని లేవనెత్తి “ఎంద్రునిలో అగ్నిని జూడవచ్చునేమో గాని తికాలిజ్ఞుడైన, సర్వజ్ఞుడైన నారదునుండియని వాక్కు తెట్టిపరీష్టతలయందును సన్మతములు గ నేరవు”

రౌ॥ ప్రియా సోచు పరిహరహు సబు సుమిరహు క్రిభగవాన ।
పారబలిహి నిరమయఁజ జేహిఁ సోఞ కరిహి కల్యాన ॥ 425

తా॥ ప్రియా! సమస్త చింతలను వీడి భగవానుని స్మరింపుము పార్వతిని ప్రేమిణి పరమాత్ముడే ఆమెకు వాలమొనగూర్చును

చౌ॥ అబ జౌఁ తుమ్మహి సుతాపర నేహూ ।

తౌ అస జాతి సిఖావను దేహూ ॥

కర్తె సో తపు జేహిఁ మిలహిఁ మహేసూ ।

అస ఉపాయఁ న మిటిహి కలేసూ ॥

426

తా॥ తపముచేతనే పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నుడగునని నారదమునీంద్రులు నుడివిరి కనుక నీకు విజముగ పార్వతియందు ప్రేమానురాగములుండిన నీ విప్పుడేపోయి పార్వతి తపముచేయుటకు సాధనభూతురాలవు గమ్ము ఇంకొక యుపాయముతో ఈ క్లేశము మనకు దూరముగాదు

చౌ॥ నారద బచన సగర్భ సహేతూ ।

సుందర సబ గున నిధి బృషకెతూ ॥

అస బిచారి తుమ్మ తిజహు అసంకా ।

సబహి భాతి సంకరు అకలంకా ॥

427

తా॥ నారదమునీంద్రుల పదనములు రహస్యములై నవి, సహేతు కములైనవి శివుడు నమస్తగుణముల కాటపట్టయినవాడు కాన ఇవన్నియు తెలింగినదానవై సందేహములను విడుపుము అన్నివిధముల పరిశీలించి చూచి నను శివుడు విష్కలంకుడు

వి॥ ఎవడు వృషకేతుడో, ఎవడు ఆకాశము శిఖగాగలవాడో, ఎవడు సమస్త సర్పములకు రాజైన వాసుకియే ఆబరణము గలవాడో, ఎవడు జటా జూటము గలవాడో, ఎవడు తాండవమాడుటయందు సుందరపడువాడో, ఎవడు వేదాంతమనెడి ఉద్యానవనమునందు విహరించుటయం దనురాగము గలవాడో అ నీలకంఠుడైన శివు డమంగళశస్త్రుహు డెట్లుగును?

అన్నివిధముల పరిశీలించినను శివుడు అమంగళవేషధారి యైనను మంగళకరుడే, నిష్కళంకుడే యన్న ఒకానొక మహత్తర భావమిందు స్ఫురించుచున్నది కనుకనే కవి “సంకరు అకలంకా” అనగా శంకరుడు నిష్కలంకు డనెను

చౌ॥ సుని పతి బచన హరషి మన మోహిఁ ।

గత తురతి ఉరి గిరిజా పాహిఁ ॥

ఉమహి బిలోకి నయన భరే బారి ।

సహిత సనేహ గోద బైరారి ॥

428

తా॥ పతివచములను నాలకించినదై ముసులోని ఫేదముగిరియు బాపు
కొని, మేనాదేవి తక్షణమే తన యేకైకపుత్రకయు, సౌందర్యరాశియైన
పార్వతికడకుం జేరెను పార్వతిని జూచినంతనే అమె దుఃఖము మరల
ఉబ్బింగెను అశ్రుపూరితనయనయై పార్వతిని ప్రేమతో తన ఒడియందు
గూర్చుండజేసెను

వి॥ మందమారుత స్పర్శచేత హాయినిొందినట్లు, హిమవంతుని
పలుకు లామె కెంతయో సుఖమునొనగి, భయమును తొలగింప
జేసినివి

చౌ॥ బారహిఁ బార లేతి ఉర లాతః ।

గదగద కంఠ న కఛు కహి జాతః ॥

జగత మాతు సర్వగ్య భవానీ ।

మాతు సుఖద బోలీఁ మృదు బానీ ॥

429

తా॥ మాటి మాటికిని పార్వతిని హృదయమునకు హత్తుకొనెను ప్రేమా
తిశయము పలన ఆమెకు నోటమాటరాలేదు కాని జగజ్జననియైన పార్వతి
సర్వజ్ఞురాలు తన జనన్మితి గమనించినదై ఆమెకు మనశ్శాంతి నిచ్చు పృదు
బాషణములతో నిల్ల నెను

దో॥ సునహి మాతు మైఁ దీఖి అస సపన సునావఁ తోహి ।

సుందర గౌర సుఖిప్రవర అస ఉపదేసేఁ మోహి ॥ 430

తా॥ అమ్మా ! నేను స్వప్నవృత్తాంతమును చెప్పెను వినుము నేను
స్వప్నమునందు శ్రేష్ఠుడైన గౌరవర్ణముగల బ్రాహ్మణోత్తముని గాంచిని
అతడు నాకిట్లుపదేశించెను

పార్వతీ తపస్సు

చౌ॥ కరహి జాఇ తిపు సై లకుమారీ ।
 నారద కహో సో సత్య బిచారీ ॥
 మాతు పితహి పుని యహ మత భావా ।
 తిపు సుఖప్రద దుఖ దోష నసావా ॥

431

తా॥ పార్వతీ : నారదాదేహనుసారము నీవరణ్యమునకు బోయి తపమాచరింపుము తరువాత నీ వొనర్చిన ఫల కార్యమును నీ తల్లిబంధులు గూడ జ్ఞాపింతురు అంతియేగాక, తపము మున్నునకు శాంతి నొసగును, దుఃఖ దోషములను హరింపజేయును

వి॥ గంగానదీ తీరములు, గ్రామ సమీపముగా నుండు అరణ్య ప్రదేశములు, పర్వత గుహలు, పరమేశ్వర ధ్యానమునకు నియములు యోగులు లడపులలో ఆకాలు, లలములు, కంద మూలములు వక్షించువారై చిత్తమును పరమేశ్వర పాదపద్మముల కర్పణచేసి, తపమొనర్చుచుందురు కనుకనే శ్రీ తులసీదాసు 'తపు సుఖప్రద దుఖ దోష నసావా' అని నుడివెను తపము దోషమును హరింపజేసి సుఖశాంతిలను ప్రసాదించును తపోనిష్ఠుడే కృతార్థత సిద్ధించును, భగవత్ సాక్షాత్కారము కలుగును అప్పుడే యోగులు ఎరిమయోగు లనబడెదరు

చౌ॥ తపబల రచఇ ప్రపంచు బిధాతా ।
 తపబల బిష్ణు సకల జగత్రాతా ॥
 తపబల సంఖు కరహి సంఘారా ।
 తపబల సేషు ధరణి మహిభారా ॥

432

తా॥ తపోబలముతోనే బ్రహ్మ ఈ జగత్తును సృష్టించెను తపోబలముతోనే విష్ణువు జగత్తును పాలించుచున్నాడు తపోబలముతోనే మహేశ్వరుడు

జగత్తును సంహారము చేయుచున్నాడు తపోబలముతోనే శేషుడు పృథ్వీభారమును వహించుచున్నాడు (మొందు దోహతో అప్సయము)

చౌ॥ తప ఆధార సబ సృష్టి భవానీ ।
కరహి జాఞ తపు అస జియఁ జానీ ॥
సునత బవన బిసమిత మహతారి ।
సపన సునాయుఁ గిరిహి హఁకారి ॥

433

తా॥ భవానీ : సృష్టియంతయు తపముపై ఆధారపడియున్నది విషయము గ్రహించినదానివై నీవు తపముజేయ నుద్యుక్తురాలవుగమ్ము

అశ్రుపూరిత యనయైయున్న మేనాదేవి నృష్ణపృథ్వాంతమును విన్న తరువాత అశ్చర్య చకితురాలయ్యెను ఆమె యీ నృష్ణ పృథ్వాంతమును పర్వత రాజున కెఱింగించెను

చౌ॥ మాతు పితహి బహుబిధి సముర్భూతః ।
చలీఁ ఉమా తప హితి హరషాతః ॥
ప్రియ పరివార పితా అరు మాతా ।
భవ బిశల ముఖ ఆవ న బాతా ॥

434

తా॥ పార్వతి జననీజనకులను పెక్కుభంగుల నోదార్చి, దైర్యమును తెప్ప, సంతోషముతో తపమొనర్చుట కరణ్యమునకు దోహ సంకల్పించెను అత్యంత సుకుమారియు, సౌందర్యరాశియైన తమ యేకైకపుత్రిక భోగవిలాసము లన్నింటిని త్యజించి, తపోవనములకు దోవు తఱి కుటుంబవాసులును, పర్వత రాజు - మేనాదేవియు చాల వ్యాకులత నొందిరి దుఃఖనముచేయు మునిగిన వారలు గావున వారి నోటినుండి యొకమాటైనను వెలువడలేదు ఆమె పోయిన కొంతసేపటివఱకు మౌనమే రాజ్యముచేయు చున్నదా యన్నటులుండెను

దో॥ భేదసిరా ముని ఆఞ తుబ సబహి కహ సముర్భూతః ।

తా॥ అ దుఃఖనమయము మహానుభావుడైన వేదశిరుడను ముని విచ్చేసి
అంబరి నూతడించెను పార్వతి జగదంబ, ఆదిశక్తియనుచు పార్వతి మహా
మును గూర్చి వారి కెఱింగించెను అది విన్న తరువాతనే సర్వులును సమాధాన
పడిరి

చౌ॥ ఉర ధరి ఉమా ప్రానపతి చరనా ।

జ్ఞాన బిపిన లాగిఁ తపు కరనా ॥

అతి సుకుమార న తిను తిప జోగూ ।

పతి పద సుమిరి తజేఉ సము భోగూ ॥

436

తా॥ ప్రాణపతియైన సర్వేశ్వరుడైన పరమశివుని పాదరవిందిములను
ఆ ముఖ్యయకమలమున ప్రతిష్ఠించుకొని పార్వతి తపోవసునకుఁబోయి తప
ముత్యేయ దోడగను పార్వతి అత్యంత సుకుమారి అమె వర్త్యేశ్వర్యములతో
యలరూగుమిండిది అమె శరీరము తపమున కెంలమాత్రము యోగ్యమైనది
కాదు మను నీశ్వరుని ప్రసన్నుని జేసకొనుటకై యామె భోగవిలాసము లన్ని
టిని త్యజప్రాయముగ కెంచి త్యజించి సర్వేశ్వరుని శరణు పొందెను

పి॥ ‘ఉర ధరి ఉమా ప్రానపతి చరనా అని కవి ఇదట
పేర్కొన్నాడు మనస్సు పరమేశ్వరుని పాదపద్మములయందును,
బుద్ధి పరిమళివుని ధ్యానించుట యందును, కన్నులు మహాదేవుని దివ్య
మంగళ విగ్రహవైభవమును దర్శించుట యందును నిష్కలవాయెను

చౌ॥ నిత నవ చరన ఉపజ అనురాగా ।

బిసర్గి దేహ తపహిఁ మను లాగా ॥

సంబత సహస మూల ఫల భావి ।

సాగు భాన సతి బరష గవాఁది ॥

437

తా॥ తపమాచరించుట ప్రారంభించిన పార్వతికి స్వామి (శంకరుని)
పాదరవిందిములపై నిత్య నూతనానురాగ ముత్పన్ను మాయెను తపోనిష్ఠయందు
మున్ను లీనమైయుండుటచేత తన్ను తాను మరచిపోయెను ఒక వేయిసంవత్స
రములు కంఠమూలఫలాదు లారగించి పార్వతి తదేక నిష్ఠతో తపమాచరించెను
తిరువాతి హరు సంవత్సరములు అకులలము లారగించి తపమొనరెను

చౌ॥ కథు దిన భోజను బారి బతాసా ।

కిప్ప కరిన కథు దిన ఉపబాసా ॥

బేల పాతీ మహి పరణ సుఖాశా ।

తీని సహస సంబతి సోఁ ఖాశా ॥

438

తా॥ పార్వతీ కొంతకాలము కేవలము జలము వాయువునే ఆహరిముగా గ్రహించెను తరువాత కొన్ని దినములు తరినోపవాసములతో గడిపెను మారేడాకులు ఎండి భూమిపై బడుచుండగా మూడువేలసంవత్సరములు వానిని తిని తపమాచరించెను

చౌ॥ పుని పరిహరే సుఖానేఁ పరనా ।

ఉమహి నాము తబ భయఁ అవరనా ॥

దేఖి ఉమహి తప భీన సరీరా ।

బ్రహ్మ గిరా భై గగన గభీరా ॥

439

తా॥ తరువాత ఎండుటాకులను గూడ తినుట మానివేసెను అప్పుడు పార్వతీ నామము అపర్ణ మైనది తపముచే క్షీణించిన యామెనుజూచి గంభీరమైన బ్రహ్మవాణి ఆకాశమునుండి యిట్లు పలికెను (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ భయఁ మనోరథ సుఫల తప సును గిరిరాజకుమారి ।

పరిహరు దుసహ కలేసనబ అబ మిలిహహిఁ త్రిపురారి ॥ 440

తా॥ ఓ పర్వత రాజకుమారి! వినుము నీ మనోరథ మీదేరినది నీ వికమీడ అధిక క్లేశమునకు బాల్చడజేయునట్టి యీ తపమును చాలింపుము నీకు శివుడు పతి కాగలడు

చౌ॥ అస తప కాహుఁ న క్షిప్త భవానీ ।

భవ అనేక ధీర ముని గ్యానీ ॥

అబ ఉర ధరహు బ్రహ్మ బర బానీ ।

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రకరణము

తా॥ భవాః జ్ఞానులు, ఆ పోధను పెండ్లలో కలరు కాని, నీవు చేసినటు
 ఎంటి కఠోరతపము నితరు లెవ్వరును జేయలేక పోయిరి నీకు నీవే సాటి
 ఎ. డి శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మవాణిని సత్యముగను నిరంతరము పవిత్రముగను
 వాచించి, ఎ. వాక్కును నీ హృదయమున గుప్తముగ నుంచుకొనుము

చొ॥ అవై పితా బోలావన జబహీఁ ।

వార పరిహరి ఘర జావీహు తిబహీఁ ॥

మిలహీఁ తుష్టహీఁ జబ సప్త రిషీసా ।

జానేహు తిబ ప్రమాన బాగీసా ॥

442

తా॥ ఎప్పుడు నీ జనకులు నిన్ను ఎలువ సంపునో యప్పుడు హరహర్వ
 కమైన నీ ఎట్టును వీడి గృహమున కేగవలయును సప్తర్షులు నిన్ను గలసికపు
 డీ చాట్కొ నట్లమైనది నీవు తెలిసికొనవలయును

చొ॥ సునతి గిరా బిధి గగన బఖానీ ।

పులక గాతి గిరిజా హరషానీ ॥

ఉమా చరితి సుందర మైఁ గావా ।

సునహు సంభు కర చరితి సుహావా ॥

443

తా॥ అకాశమునుండి వెలువడిన బ్రహ్మవాణిని విన్న తరువాతి పార్వతి
 మనస్సు కుదుటబడెను సంతోషముతో నామె శరీరము పులకితమాయెను

ఇట్లు యౌత్త పల్కమహాముని భరద్వాజునితో నేను పార్వతీ చరితమును
 గూర్చి చెప్పితిని ఇక శివచరితమును శ్రద్ధతో నాలకింపు మనెను

శ్రీరాముడు శివుని వివాహమునకై ప్రోత్సహించుట

చొ॥ జబ తేఁ సతీ జాళ తిను త్యాగా ।

తిబ తేఁ సివ మన భయఉ బిరాగా ॥

జపహీఁ సదా రఘునాయక నామా ।

జహఁ తహఁ సునహీఁ రామ గున గ్రామా ॥

444

తా॥ సతీదేవి యక్షగృహమున యోగాగ్నిచే తన శరీరమును ధన్యుఁ
జేసికొనిన తరువాత శివునకు వైరాగ్య విధికమాయెను శివులు ఎదా రాములు
మునే జపించుచుండెను ఎచటికేగిను శ్రీరామ గుణగౌరవానే వినుచుండెను
శ్రీరామ కథామృతమునే గ్రోలుచుండెను

దో॥ చిదానంద సుఖధామ సివ బిగత మోహ మద రాము ।

భివరహిఁ మహి ధరి హృదయఁ హరి సకల లోక

అభిరామ ॥ 445

తా॥ చిదానందులు, సుఖధామిడు రామక్రోధముమోహ రహితు ,
సంవార్జకజగత్తున కానలము చేటార్చెడిదాడై శంకరభగవానుని ప్రేమారవి
(శ్రీరామచంద్రుని) మనోమందిరమున ప్రవర్ణించుకొని, రాము ధన్యులము
పృథ్వియందు సంవరింప దొంగెను

దో॥ కతహఁ మునిస్త ఉపదేశహిఁ గ్యానా ।

కతహఁ రామ గున కరహిఁ యథానా ॥

జదపి అకామ తదపి భగవానా ।

భగత భిరహ దుఖ దుఖిత సుజానా ॥

446

తా॥ పరివేశ్వరులు మనులకు ప్రసాదేశము చేయుచుండెను శ్రీరాము
చంద్రుని సుగుణ సంపదము మనులకు విజ్ఞించి చెప్పుచుండెను శివులు
శమర్థుడు నిష్కామ హృదయము గలవాలు అటుచుంటే బ్రహ్మకృష్ణ
శంకరుడు తన చరణదాస, నటీయణి, భక్తులైన నటీదేవి ఎదోగ ను యక్ష
ముచే మిగుల దుఃఖించుచుండెను

వి॥ కరుణ యనెడి అర్జునములు బ్రహ్మమున నున్నాడు, శివుని
వాసియు, సజ్జనులచేత చంద్రుని నున్నదగిన పద్మము, కృష్ణము
శకారమును దాల్చువాడగును, నీలగంగున నున్నాడు బ్రహ్మమును
సంబంధించిన పార్వతీ విరహమును గలది బ్రహ్మమును బ్రహ్మమును
కీయుచున్న తపము ఫలించెడ నున్నాడును బ్రహ్మమును బ్రహ్మమును

గనుకనే ఏ-ద్రశేఖరున కీ దశ సంప్రాప్తించినదన్న భావమిందు
స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ ఏహి బిధి గయఁజ కాల బహు బీతీ ।

నితి నై హోళ రామ వద ప్రీతీ ॥

నేము ప్రేము సంకర కర దేఖా ।

అబిచల హృదయఁ భగతి కై రేఖా ॥

447

తా॥ ఈ విధముగ ఎంతోకాలము గడచిపోయినది శంకరునకు శ్రీరామ
చంద్రుని పాపవృత్తులపై నిత్యసూతనప్రేమ దినదినాభివృద్ధిగాంచుచుండెను
శంకరుని నియమ నిష్ఠలు, అనన్యప్రేమ, భక్తితాత్పర్యములు శ్రీరామచంద్రుని
గదలించి వైచిఱివి శంకరుని హృదయము పెంపొందిన భక్తిప్రేమలను
శ్రీరామచంద్రుడు దివ్యదృష్టితో గాంచెను

చౌ॥ ప్రగటే రాము దృతగ్య కృపాలా ।

రూప సీల నిధి తేజ బిసాలా ॥

బహు ప్రకార సంకరహి సరాహా ।

తుష్టా బిను అస బ్రతు కో నిరబాహా ॥

448

తా॥ కృతజ్ఞుడను కృపాకుసుమ, రూపశీలముల కాటవట్టులువాడును,
మహాతేజోవంతుడును, భగవానుడైన శ్రీరామచంద్రుడు శివునకు సాక్షాత్క
రించెను శ్రీరాముడు శివుని బహువిధముల బ్రశంసించెను ఇంతటికైన
ప్రతమును జాబించుట శంకరునకు ఎప్పు యెదురు కెవ్వరికిని సాధ్యముగాదని
నుడివెను

చౌ॥ బహుబిధి రామ సివహి సముర్భావా ।

పారబతీ కార జన్ము సునావా ॥

అతి పునీత గిరిజా కై కరనీ ।

బిస్తర సహిత కృపానిధి బరనీ ॥

449

తా॥ ఒకరధనంబునదైన శ్రీరామచంద్రుడు పార్వతీజన్మ పృథ్వాంత
మును శివుని తెలింగించెను కృపానాగరుడైన శ్రీరామచంద్రుడు పార్వతి పది
త్రాచరణను గూర్చి సవ్వరముగ వర్ణించెను (మందు దోహతో అవ్యయము)

దో॥ అబ బినతీ మమ సునహు సివ జౌఁ మో పర నిజ నేహు ।
జాఇ బిబాహహు సై లజహి యహ మోహి మాగేఁ దేహు॥450

తా॥ తదుపరి శివునితో ఇవ్వధముగ నుడివెను శంకరా, నాపై నీకు
వాస్తవమైన ప్రేమగలదేని నీవు సత్వరముగ బోయి పార్వతిని పరిణయ
చూడుము

చో॥ కహ సివ జదపి ఉచిత అస నాహిఁ ।
నాథ బచన పుని మేటి న జాహిఁ ॥
సిర ధరి ఆయసు కరిత తుమ్హారా ।
పరమ ధరము యహ నాథ హమారా ॥ 451

తా॥ అను శ్రీరామచంద్రుని మాటలకు శంకరు డివ్వధముగ బ్రత్యుత్తర
మొసగెను

ఐనను అట్లొనర్చుట యుచితముకాదు కాని స్వామి వాక్కు లే నాటికై న
ఫలింపకపోవునా । నీ యాజ్ఞను శిరసావహతును నీ యాజ్ఞను పాలించుటయే
నా ధర్మము కర్తవ్యము గదా :

చో॥ మాతు పితా గురు ప్రభు కై బానీ ।
బినహిఁ బిచార కరిత సుభ జానీ ॥
తుమ్హ సబ భాఁతి పరమ హితకారీ ।
అగ్యా సిర పర నాథ తుమ్హారీ ॥ 452

తా॥ మాత, పిత, గురువు, స్వామి ఒట్టివారి మాటలను విచారింప
కుండగనే కుభకరముగా నెంచవలయును నీవన్నివిధముల నా శ్రేయస్సును
గోరువాడివు వాతకారివి కనుక ఓ స్వామీ । నీయాజ్ఞ నాకు శిరోధార్యము

చౌ॥ ప్రభు తోషిండు సుని సంకర బచనా ।
 భక్తి బిభేక ధర్మ జాతి రచనా ॥
 కహ ప్రభు హర తుహ్నార పన రహేహి ।
 అబ ఉర రాఖేహు జో హమ రహేహి ॥

453

తా॥ పశుపతియైన శివుని భక్తిజ్ఞానములను చూచియు, ధర్మయుక్తమైన
 వచనములను వినియు, శ్రీరాముడు సంతోషింపబడెను

‘ఓ మహాదేవా! నీ ప్రతిష్ఠ సమాప్త గావించబడినది’ నేను నుడివిన
 మాటలను మాత్రము మఱవక మనస్సునం దుండుకొనుము నా కిచ్చిన మాట
 నే పరిస్థితియందు నీవు గూడ మఱవవూడదు

చౌ॥ అంతరధాన భవ అస భాషీ ।
 సంకర సోధ మూరతి ఉర రాఖి ॥
 తిబహిఁ సప్త రిషి సివ పహిఁ అవ ।
 బోలే ప్రభు అతి బచన సుహావీ ॥

454

తా॥ అని నుడివి శ్రీరామచంద్రు డంతర్ధాన మాయెను కరుణాసముద్రు
 డైన, దీనజన సంరక్షకుడైన శ్రీరామచంద్రు డంతర్ధానమైన తరువాత శంకరుడు
 శ్రీరామచంద్రు డివ్యమంగళ స్వరూపమును తన హృదయ పీఠమున బ్రతిష్ఠించు
 కొనెను అట్లు ప్రతిష్ఠించుకొని శ్రీరామనామామృతమును గ్రోలుచుండ సప్త
 ర్షులు శివుని కడ కరుదెంచిరి వారెందుల కేతెంచిరో ఆ విషయము నెరింగిన
 వాడై మృదుమదురముగ వారి కిట్లు చెప్పెను (ముందు దోహతో అన్వయము)

సప్తర్షులు పార్వతిని పరీక్షించుట-పార్వతీ మాహాత్మ్యము

దో॥ పారబతీ పహి జాతి తున్తు ప్రేమ పరిచ్ఛా లేహు ।

గిరిహి ప్రేరి పరవహు భవన దూరి కరేహు సందేహు ॥455॥

తా॥ ప్రథమమున మీరు పార్వతి తపమాచరించు అరణ్య ప్రదేశమున
 కేగి యామె ప్రేమను, భక్తితాత్పర్యములను పరీక్షింపుడు తరువాత వామా
 చలుని గృహమున కేగి, పార్వతిని ఇంటికే బిలిపింపవలసినదిగ నాదేశింపుడు
 వామాచలుని సందేహము లన్నిటిని వాపుడు

చౌ॥ రిషిన్ద్ర గౌరి దేఖి తిహఁ కై సీ ।
 మూరతిమంత తపస్యా జై సీ ॥
 బోలే ముని సును సైలకుమారి ।
 కరహు కవన కారన తిపు భారీ ॥

456

తా॥ శివు నానతిపై సప్తర్షులు తపోవనమున కేగిరి అప్పట తపస్సే
 శరీరము దాల్చియున్నదా యన్నట్లున్న పార్వతిని గాంచిరి ఆమెను గాంచినవారై
 అత్యంతాశ్చర్యముతో సప్తర్షు లీవిధముగ నుడివిరి-

“తైలజా! నీ వెందులకు ఎవరిని సాక్షాత్కరింపజేసకొనుట కింతటి
 కరోరమైన తప మొనర్చుచున్నావు? ” (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కేహీ అవరాధహు రా తుమ్మ చహహూ ।
 హమ సన సత్య మరము కిన కహహూ ॥
 కహత బచన మను అతి సకుచాఈ ।
 హఁసిహమ సుని హమారి జడతాఈ ॥

457

తా॥ నీవెవరి నారాధించుచుంటివి? నీ వేమి కోరి యింతటి ఘోరతప
 మును జేయుచుంటివి? ఆ సత్యమును మర్కమును గూర్చి మాకేల యెఱింగింప
 కున్నావు?

అని సప్తర్షు లడుగిగా పార్వతి యిట్లు చెప్పెను - మీ రడిగిగ ప్రశ్నలకు
 బ్రతిక్కుత్తరముగా ఆ మాట జెప్పటకు నా కెందులకో సంకోచముగనున్నది ఏలన
 నా మూర్ఖతను (పట్టును) జూచి మీరు పరిహసించుదురు (ముందు దోహతో
 అన్వయము)

దో॥ మను హర పరా న సునఁగ సిఖావా ।
 చహత జారి పర భీతి ఆరావా ॥
 నారద కహ సత్య సోఁగ జానా ।
 బిను చఖన్ల హమ చహహిఁ ఉడానా ॥

458

తా॥ నానునంబు మీ యుపదేశము నెంతమాత్రముఁ గంగీకరింప జాలదు
ఏలనా, నేను హరముతో ఒక ఘోరకార్యమును సాధింప సంకల్పించినాను నేను
నీటియందు గోడగట్టుటకు బూనుకొన్నాను నారల మునీంద్రుడు చెప్పినదానిని
నిజమని భావించి రెక్కలు లేకయే యెగురజూచుచున్నాను

వి॥ రెక్కలు లేని పక్షి యెగురుటకు బ్రయత్నించు చుదం
బున తాను మహేశ్వరుని బ్రసన్నుని గావించుకొన బ్రయత్న మొన
రించుచున్నానని పార్వతి నుడుపుచున్నది

చో॥ దేఖహు ముని ఆబిబేకు హమారా ।

చాహిత సదా సివహి భరతారా ॥

459

తా॥ ఓ మునీశ్వరులారా! మీరు నా యజ్ఞమును జూచుట నేను సాక్షాత్
పరమేశ్వరుని పరిణయమాడ నివ్వగించుచున్నాను శంకరుడే పతిగావలయునని
నిరంతరము వాంఛించుచున్నాను

దో॥ సునతి బచన బిహసే రిషియ గిరిసంభవ తివ దేహ ।

నారద కర ఉపదేసు సుని కహహు బసే ఉ కిసు గేహ ॥ 460

తా॥ అత్యంతవిద్యహూర్వికమైన పార్వతి పల్కుల నలకించి సప్తర్షులు
హేళనగా “వ్విరి మరియు నిల్లనిరి - నీ శరీరము పర్వతమందే ఉత్పన్న
మైనది గావున నారదుని పలుకులయందు విశ్వాసముంచి యంతటి ఘోరమైన
తపమును జేయుటకు అర్హుమునకు విచ్ఛేదితవి నారదుని యుపదేశములను
వాకోక్తులను విన్నవారిల సంసార మెవ్వరిది యంతవఱకు జాగుపడినది ?
(మందు దోహతో అన్వయము)

చో॥ దచ్చ సుతిస్త ఉపదేసేన్హి జాతః ।

తిస్త ఫిరి భవను న దేఖా ఆతః ॥

చిత్రకేతు కర ఘరు ఉన హాలా ।

కనకకసిపు కర పుని అన హాలా ॥

461

తా॥ నారదుడు దిక్షని పుత్రుల కుపదేశ మొనగెను దానితో వారు మరల తిరిగివచ్చి యింటి యావరణములోని కై నను బోలేడు చిత్రకేతుని యిల్లు నారదునివలననే సర్వనాశనమైనది ఇదే స్థితి వారణ్యకళిపునకు గలిగింది

వి॥ నారదుని యుపదేశమును విన్నచో బాగు పడినవారె వరును లేరనియు అందుల కుదాహరణముగ చిత్రకేతుని, దక్షపుత్రుల చరిత్రలను విశదముగ సప్తర్షులు వివరించుచున్నారు

చిత్రకేతుడు చిత్రకేతుడును రాజు సంతానము లేక చింతిల్లు చుండెను ఒకనాడు చిత్రకేతుని కడకు నారదుడు, అంగిరసుడు విచ్చేసిరి వారికి నమస్కరించి, చిత్రకేతుడు తన కోరికను వారికి తెలియజేసెను ఈ కోరికను కోరవలదనియు, అది సిద్ధించినను వ్యర్థమే అగునని త్రికాలజ్ఞులైన, నర్వజ్ఞులైన మునులు నుడివరి

ఎంత చెప్పినను రాజు విననందున, తుదకొక పుత్రుడుద్భవించుననియు, అతని వలన సుఖ దుఃఖములు రెండున్న సంగప్రాప్త మగుననియు నుడివి వెడలి పోయిరి కొంతకాలమునకు చిత్రకేతుని భార్య గర్భవతియై పుత్రుని గనియె పుత్రుడుదయించినంతనే ఆమెపై రాజునకు ప్రేమ అతశయించెను ఆమెపై రాజునకు ప్రేమాను రాగము లతిశయించుట గాంచి కడకు రాణు లా పసికందుకు విష మిచ్చి చంపివైచిరి వాడు మరణించినంతనే నారదాంగిరసమునీం ద్రులు మరల విచ్చేసి ఆ బాలకని జీవాత్మను బిలిచి వాని పూర్వ జన్మవృత్తాంతమును వానిచే నిట్లు వినిపించిరి

“వీరు నా శత్రువులు పగదీర్చుకొనుటకే నేను వీరి యింట జన్మించితిని ఎవరు ఎవరికి తండ్రీ! ఎవరు ఎవరికి పుత్రుడు!”

ఈ మాటలు విన్నంతనే చిత్రకేతునకు జ్ఞానోదయమాయెను ఈ వ్యామోహమును విడచి బగవాను నారాధింప దొడగెను

ఈ చిత్రకేతు మహారాజునే పార్వతి శపించుటచే వృత్రాసురు డాయెను

హిరణ్యకశిపుడు - జయ విజయులను ద్వాపరపాలకులు దితి గర్భమున హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులను నామములతో జన్మించిరి వీ రిరువురును బలవంతులు 'రాత్రియందుగాని' పగటియందుగాని, భూమ్యాకాశములందుగాని, మనుష్యుని వలనగాని, మృగముల వెలన గాని, దేవతల వలనగాని, రాక్షసులవలనగాని, సృష్టిలోని యే జీవివలన కూడ మాకు మరణము కలుగకుండునట్లు వరము ప్రసాదింపుమని బ్రహ్మను వేడి వరమును పొందిరి హిరణ్యకశిపుడు దేవతలను హింసింప మొదలిడెను ఒకసారి హిరణ్యకశిపుని భార్య లీలావతిని ఇంద్రుడు బంధించి తీసికొని పోవుచుండ నారదమునినిండు డామెను విడిపించి గర్భవతియై ఆమెకు జ్ఞానోపదేశమును జేసెను ఆ యుపదేశమును గర్భస్థశిశువైన ప్రహ్లాదుడు బాగుగా విన్నవాడై హరిభక్తిని పెంపొందింప జేసికొనెను నారదుని యుపదేశ ప్రభావముగలన ప్రహ్లాదుడు తండ్రి నెదిరించెడి వాడాయెను

అతడు నారదుడు పెంపొందింపజేసిన హరిభక్తిని వీడనందున తండ్రిచే హింసింపబడెను హింసించినను వినక ప్రహ్లాదుడు హిరణ్యకశిపుని మరణమునకు కారకుడాయెను తుదకు నరసింహభగవానుని చేతిలో హిరణ్యకశిపుడు మరణము నొందెను

నారదుని యుపదేశము వలన చిత్రకేతుని సంసారము బాగు పడలేదు హిరణ్యకశిపుని కేస్థితి సంభవించినదో నీకు తెలియును గదా! కనుక నీ పీ ప్రయత్నమును మానుమని సప్తర్షులు పార్వతి సాదేశించుచున్నారు

చౌ॥ నారదసిఖ జే సునహిఁ నర నారీ ।

అవని హోహిఁ తజి భవను భిఖారీ ॥

మన కవటి తన సజ్జన చిన్హా ।

అపు సరిస సబహి చహ కిన్హా ॥

తా॥ శ్రీ, పురుషులెవరై నను గాని నారదుని యువదేశమును బాటించినచో
ఇల్లు - వాకిలి విడచి నిక్కముగా వికారు లగుదురు నారదుడు కపటస్వభావము
గలవాడు కాని వెలుపలికి సజ్జనులుగా గనపడును

నారదుడు వేషధారి అతని శరీరమునందలి చిహ్నములను బట్టి యతడు
సజ్జనులుగా పరిగణింపబడుచున్నాడు తనవలె నందరిని దేశద్రిష్టురులుగా చేయ
జూచును

చౌ॥ తేహి కేఁ బచన మూని బిస్వాసా ।

తుష్టు చాహహు పతి సహజ ఉదాసా ॥

నిర్గుణ నిలజ కుబేష డపాలీ ।

అకుల అగేహ దిగంబర ఖ్యాతీ ॥

463

తా॥ నారదుని వచనములయందు నీవు విశ్వాసముంచి అటువంటి పతినే
కోరితివేని అతడు స్వాభావికముగా నుదాసీనుడు గుణహీనుడు నిర్లజ్జపరుడు,
అమంగళ వేషధరుడు, నిరకపాలములు మాలలుగా ధరించినవాడు, కులహీనుడు,
ఇల్లు - వాకిలి లేనివాడు భుజగ భూషణుడు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కహహు కవన సుఖు అస బరు పాయేఁ ।

భల భూలిహు రగ కే బౌరావఁ ॥

పంచ డహేఁ సివఁ సతీ బిబాహీ ।

పుని ఆవడేరి మరావన్తి తాహీ ॥

464

తా॥ అటువంటి ఎరుని వివాహమాడిన నీకు సుఖముండగలదా? నీవు
నారదునిచే మోసగింపబడితివి మునుపు ఈ ధైరుగురే చెప్పిన శివుడు సతిని
వివాహమాడెను కాని తరువాత ఆమెను త్యాగము చేసెను ఆ దుఃఖముతోనే
ఆమె మరణించెను

దో॥ అబల సుఖ సోపతి సోచు నహిఁ బీఖ మూగి భవ భాహిఁ ।

సహజ ఏకాకిన్త కే భవన కబహుఁ కి నారి ఖటాహిఁ ॥ 465

తా॥ అప్పటినుండి యప్పటివరకు శివుని కే చింతయులేదు భిక్షునము
జేయుచున్నాను సుఖజీవనము గడపుచున్నాడు ఏ చింతయును లేక హాయిగా
నిద్రించుచున్నాడు అట్లు లేకాకిగా, జీవించగోరు వానికి భార్య - సంసారము
మొలగునని యెందులకు శ్రీ లటువంటి వానితో నెగ్గగలరా ?

చౌ॥ అజహుఁ మానహు కహో హమారా ।
హమ తుష్ట కహుఁ బరు నీక బిచారా ॥
అతి సుందర సుచి సుఖద సుసీలా ।
గావహిఁ బేద జాసు జసలీలా ॥

466

తా॥ ఇప్పుడైనను మా మాట వినుము నీకు మంచివరు నన్వేషించితిమి
అతడు సుందరుడు సుఖీయు ఆతని యశమును గూర్చి వేదములు నిరంతరము
గానముచేయును

చౌ॥ దూషన రహితి సకల గున రాసి ।
శ్రీవతి పుర వైకుంఠ నివాసి ॥
అస బరు తుష్టహి మిలాఁబ ఆనీ ।
సుసతి బిహసి కహ బచన భవాసి ॥

467

తా॥ అటు దోషరహితుడు, సద్గుణరాశి, లక్ష్మీపతి, వైకుంఠవాసి,
సకలగుణపరిపూర్ణుడు, సౌందర్యరాశియైన విష్ణుదేవుడు నీ వానితి యొసగినచో
ఆతని నిచ్చటికి బిలువకొని వత్తుము, అని ఎవ్వర్లు ఘంటాపథముగ జెప్పిరి
పార్వతి వారిమాట లాలకించి, ఎరివానతపవనయై వారి కీ విధముగ ప్రత్యుత్తర
మొసగెను (ముందు దోహరో అవ్వయము)

చౌ॥ సత్య రహిహు గిరిభవ తును ఏహ ।
హర న చూట భూటై బరు దేహ ॥
కనకజ పుని పషాన తేఁ హోతః ।
జారెహుఁ సహజా న పరిహర సోతః ॥

468

తా॥ ఇంతకుముందు మీరు నుడివిన కాకులు సత్యములు నిజముగా
నా శరీరము పర్యవసాది నుత్పన్నమైంది కనుక నా మొండి పట్టును విడువను

నా శరీర మేమైన నగుగాక । బంగారు బాణ రాతినుండియే యుల్పిన్ని మగుగు
ఆ బంగారును మరల అగ్నియం దుంచినపుడు దాని స్వభావమైన సువర్ణత్వము
నది వీడదుగదా :

చౌ॥ నారద బచన మైఁ పరిహరణఁ ।

బసణ భవను ఉజరణ నహి డరణఁ ॥

గుర కేఁ బచన ప్రతితి న జేహి ।

సపనేహం సుగమ న సుఖ సిధి తేహి ॥

469

తా॥ నేను నారదుని పవనములను అన్యతములుగా భావించను ఆతని
మాటలను మాత్ర మే ఘ్నితి యందుగాని విడనాడను ఇట్లు సంసారము మొలగు
నవి కలిగినను లేకపోయినను నేను బాధ పడను భయము జెందిను గురు పచన
ములయందు విశ్వాసము లేనివారికి స్వప్నమునందు గూడ సుఖము శాంతి,
సిద్ధియు కలుగనేరదు

వి॥ గురౌ హరౌ చ పరా బుక్తి కర్తవ్యా గురుపురుషును,
వారియందును గొప్ప బుక్తి గలిగి యుండవలయునని శ్రీశంకర భగ
వత్పాదులు వచించెను భగవా నుడు గురు రూపముతో నున్నాడని
గుర్తించి మనోవాక్యాయ కర్మలద్వారా గురుసేవ చేయవలయును
గురు సందర్శనము సాక్షాత్ భగవత్సందర్శన మగును గురుకృప
భగవత్కృపయే ! సుగు వాక్యము భగవద్వాక్యమే ! గురుపదేశము
భగవదుపదేశమే యగుచున్నది అందుకే శ్రీ తులసీదాసు గురుపద
నముల యందు విశ్వాసము లేనివారికి స్వప్నమునందు గూడ సుఖ
శాంతులు కలుగనేరవని నుడివెను గురుపదేశ మమోఘమై లజ్జాన
మును మటుమాయము చేసి, దుఃఖము నంతమొంది చి నత్యనిల
శయసుఖమును, ఓహ్మనందమును ప్రాప్తించ జే యునన్న యింకొక
మహత్తర భావమిందు స్ఫురించుచున్నది

దో॥ మహాదేవ అవగున భవన బిష్ణు సకల గున ధామ ।

జేహి కర మను రమ జాహి సన తేహి తేహి సన కామ ॥ 470

తా॥ మహాదేవుడు దుర్గుణముల కాటపట్టయినవాడు ఎప్పుడు సకల సద్గుణ
రాశి యని నే సంగీకరించెడిను కాని, ఎవరి మనస్సు ఎవరియందు లగ్నమై
యుండినో, ఏది యెవరికి మంచిదిని తోచునో వారు వారి కొఱకే పరితపించెదరు
వానినే పొందుటకు ప్రయత్నింతురు

చా॥ జౌఁ తుష్టు మిలలేహు ప్రథమ మునీసా ।
సునతిఁ సఖ తుష్టారి ధరి సీసా ॥
అబ మైఁ జన్ము సంభు హిత హారా ।
కో గున దూషన కరై బిచారా ॥

471

తా॥ ఓ మునీశ్వరులారా ! ప్రథమమున మీరే నా కుపదేశమిచ్చి యుండి
నచో నేను మీ మాటలను శిరసావహించి యుండెడిదానను నేను శివుని కోసమే
జన్మించినాను శివుని పాదావధిముల కంకితము కాబడిన నా మనస్సునం
దితర భావముల కెంతమాత్రమును చోటులేదు కావున గుణ దోషముల నెల్లెం
చగలను ?

చా॥ జౌ తుష్టారే హర హృదయఁ బిసేషీ ।
రహి న జాఞ బిను కివఁ బరేషీ ॥
తౌ కౌతుకిఅన్త ఆలసు నాహిఁ ।
బర కన్యా అనేక జగ మాహిఁ ॥

472

తా॥ వివాహ ప్రసక్తి లేనిదే మీకు తోచనట్లున్నది మీరు పథాపరులను
గూర్చి నిష్కరింతురేని, ప్రపంచములో వివాహమునట యోగ్యులైన కన్యలు
పలువురు గలరు ఇంకెక్కడై నను ప్రయత్నించినచో మీ కార్యము సఫలమగును
ఎయచేన ఇంకొక చొటికి బొందు

చా॥ జన్మ కోటి లగి రగర హమారీ ।
బరఁజ నంభు నతు రహఁజ కుఱరీ ॥
తజఁజ న నారద కర ఉపదేసూ ।
అపు కహహిఁ సతిబార మహేసూ ॥

473

తా॥ నేను కోటిజన్మలై త్తినను సరే, యీ సంకల్పమును మానను వరించిన శివునే వివాహమాడెదను లేకున్నచో టీవితాంతము కన్యకగానే యుండెదను స్వయముగ శివుడే వచ్చి నూరుసార్లు నాకు చెప్పినను నారదుని యుపదేశమును మాత్రము వీడను (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ మైఁ పా పరఁ య కహఁ జగదంబా

తుష్టు గృహ గవనహు భయఁ బిలంబా ॥

దేఖి ప్రేము బోలే ముని గ్యానీ ।

జయ జయ జగదంబికే భవానీ ॥

474

తా॥ అనుచు మరల జగజ్జననియైన పార్వతి యీవిధముగ నుడివెను పాదములను బట్టుకొందును మీకు వేయి సమస్కారములు చాల ప్రొద్దుపోయినది ఎందుచే మీ గృహములకు బొందు, అని పార్వతి నుడువగా సప్తర్షులు పార్వతికి ఈశ్వరునిపై గల ప్రేమానురాగములను భక్తి శ్రద్ధలనుజూచి పరమానందముతో ఓజగజ్జననీ! భవానీ! నీకు జయము కలుగుగాక! (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ తుష్టు మాయా భగవాన సివ సకలజ గత పీతు మాతు ।

నాళి చరన సిర ముని చలే పుని పుని హరషత గాతు ॥475

తా॥ నీవు మాయ, శివుడు భగవానుడు మీరిరువురును ఈ సమస్త జగత్తునకు మాతాపితలు, అని నుడివినవారై మునులు పార్వతి పాదపద్మములకు నమస్కరించి వెడలిపోయిరి వారు మాటిమాటికిని అనందమున పులికితగాత్తులైరి

చౌ॥ జాళి మునిష్ట హిమవంతు పరావీ ।

కరి బినతీ గిరిజహిఁ గృహ ల్యావ ॥

బహురి సప్తరిషి సివ పహిఁ జాళః ।

కథా ఉమా కై సకల సునాతు ॥

476

తా॥ నస్తర్షులు వామాచలుని గృహమునకు బోయిరి పార్వతి తపసును
అమె యేకాగ్రులను వామవంతునికి తెలియజేసి పార్వతిని తపముచాలించి యింటికి
బిలుచుకొనిరమ్మని యాలనికి జెప్పిరి వామాచలుడు తపోనిష్ఠలోనున్న పార్వతికి
నస్తర్షుల యాగమునను గూర్చిజెప్పి యామె నింటికి బిలుచుకొనివచ్చెను
నస్తర్షులొమెను యైతించిరి తరువాత శంకరుని కడకుబోయి పార్వతీపృథ్వాం
తమను నవిస్తరమంగా జెప్పిరి

చౌ॥ భవ మగన సివ సునతి సనేహా ।

హరషి సప్తరిషి గవనే గేహా ॥

మను తిర కరి తబ సంభు సుజానా ।

లగే కరన రఘునాయక ధ్యానా ॥

477

తా॥ పార్వతి ప్రేమానురాగములనుగూర్చి నస్తర్షులవలన విన్నవాడై శివుడు
అంబ పరవశుడాయెను నస్తర్షులు ప్రసన్నులై తమ వివాసస్థామైన బ్రహ్మ
లోకమునకు వెడలిపోయిరి అప్పుడు శివుడు మనస్సును స్థిరపఱచుకొని శ్రీరఘు
నాథుని ధ్యానమునందు నిగుడ్చుకొనెను

చౌ॥ తారకు అసుర భయశ తేహి కాలా ।

భుజ ప్రతాప బల తేజ బిసాలా ॥

తేహిఁ సబ లోక లోకపతి జితే ।

భవ దేవ సుఖ సంపతి రీతే ॥

478

తా॥ ఈ సమయమున తారకాసురుడు సమస్త లోకపాలురను జయించి
లోకాధిపతి యయ్యెను ఈ రాక్షసుని బారినుండి విముక్తి బొందిజాలక దేవతలు
కాంతిలేక, సుఖ సంప్రవాతులై యుండిరి తారకాసురుడు పరాక్రమవంతుడు,
తేజోవంతుడు అతనిని జయించుట దేవతలకు దుర్లభ మాయెను

మన్మథుడు దేవకార్య సహాయార్థముబోయి భస్మమగుట

చౌ॥ అజర అమర నో జీతి న జాఈ ।

హరే సుర కరి బిబిద లరాఈ ॥

తబ బిరంచి సన జాఇ పుకారే ।

దేభే బిధి సబ దేవ దుఖారే ॥

479

తా॥ అంతియేగాక తారల డిగురు అజరుడు కనుక అలనిని జయించుట యసాధ్యము దేవత లా రాక్షసునితో బోరి పోరి తులకు విరమించుకొనిరి దేవత లందిరును జేరి బ్రహ్మలోకమునకు దోయ ఐతుర్ముఖుడైన బ్రహ్మను వేనోళ్ళ స్తుతించిరి సమస్త దేవతలు దుఃఖించుటను, స్వస్తికర్తయైన బ్రహ్మ గాంచెను

దో॥ సబ సన కహా బుర్మాళ బిధి దనుజ నిదన తిబ హాళి ।
సంభు సుత్ర సంభూతి సుత ఏహి జితక రన సోళి ॥ 480

తా॥ బ్రహ్మ వారి సనుగ్రహించి యివ్వినముగ నుడివెను- శివుని పీర్కముచే ప్రభవించిన పుత్రుడే తారకాసురుని సమరమున జయించుటకు సమర్థుడు అప్పుడే తారకాసురునికి మృత్యువు సంభవము (ముందు దోహతో అన్వయము)

చో॥ మోర కహా సుని కరహు ఉపాళా ।
హోళహి ఈస్వర కరిహి సహళా ॥
సతీఁజో తిజీ దచ్చమఖ దేహా ।
జనమీ జాళి హిమాచల గేహా ॥ 481

తా॥ నామాటల నాలకించి యిందులకేదైన సహాయము నన్వేషింపుడు ఈశ్వరుడు సహాయ మొనర్చినచో, కార్యము సఫలమై - నటులేయని భావింపుడు మునుపు ఏజుడు యజ్ఞము జేయునెడ ఎతీదేవి శరీర త్యాగముజేసెను మిరిల విష్ణుడామె వామాచలని గృహమున జన్మించినది (ముందు దోహతో అన్వయము)

చో॥ తేహిఁ తిపు కేస్త సంభు పతి లాగి ।
సివ సమాధి బైరే సమ త్యాగి ॥
జదపి అహళి అసమంజస భారి ।
తదపి బాత ఏర సునహు హమారి ॥ 482

తా॥ అమె శివునినే పతిగా గోరి తప మొనర్చినది ఇచ్చట శివుడుమాత్ర మున్నియు విడిచి తపోన్యతో నున్నాడె వారిరువురును గలియుట యసమంజ

సము ఈ కరిష్ఠి యిట్లున్నను నా మాట పాటింపుడు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ పరవహు కాము జాణ సివ పాహిఁ ।
కరై ఛోభు సంకర మన మోహిఁ ॥
తబ హమ జాణ సివహి సిర నాఁఁ ॥
కరవాణబు బిబాహు బరిఁఁ ॥

463

తా॥ మీరెల్లరు మన్మథుని కడకేగి, యాతని శివుని ఎద్దికు బంపుడు మన్మథుడు శివుని మనస్సును ఖోభింపచేయును అప్పుడు శివుని నమాధినిష్ఠకును భంగము గలుగును నేను టోయి శివుని పాదములపై బడి, బలాత్కారముగ కై నను శంకరుని వివాహము జరిపింతును (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ ఏహి బిధి భలేహిఁ దేవహిత హోఁఁ ॥
మతి అతి నీక కహణ సబు కోఁఁ ॥
అస్తుతి సురన్ద కిన్హి అతి హేతూ ।
ప్రగటేఁ బిషమబాన ర్ముషకేతూ ॥

484

తా॥ ఇంత కన్నను మించిన యుపాయము మరియొకటి లేదు

దేవతలందరును బ్రహ్మ పలికిన పలుకుల నేకగ్రీవముగా నమ్మించిరి తరువాత దేవతలు భక్తితో మన్మథుని స్తుతించిరి అప్పుడు పంచబాణములు కలిగివచ్చును, మత్స్యచిహ్నము క్తమైన ధ్వజముకలవాడునైన మన్మథుడు వారికి సాక్షాత్కరించెను

దో॥ సురన్ద కహి నిజ బివతి సబ సుని మన కిన్హ బిచార ।
సంభు బరోధ న కుసల మోహి బిహసి కహేఁ అస మార॥485

తా॥ దేవతలందరు మన్మథునితో తమకు గలిగిన యాపదలను గూర్చి నవిస్తరముగ నుడివిరి పరోపకారము చేయుటకు నంకల్పము కలవాడు గావున మన్మథుడు దిరహస పడుచుండే దేవతలతో నిట్లు నియె - శంకరునితో విరోధము నాకు శ్రేయస్కరము కాదేమో - (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ తదపి కరబ మైఁ కాజు తుమ్హారా ।

శ్రుతి కహ పరమ ధరమ ఉపకారా ॥

పర హిత లాగి తిజి ఇ వో దేహి ।

సంతత సంతి ప్రసంసహిఁ తేహి ॥

486

తా॥ మీ కార్యము కేసు తప్పక చేసెను ఏలన 'పరోపకారా మిదిం శరీరం పరోపకారమే పరమ ధర్మమని వేదములు హెచ్చించుచున్నవి పరోపకార మొ యుజయించు కిరత్యాగము జేసిన వారిని నజ్జనులు నిరంతరము కీర్తింతురు వారి కీర్తి చిరస్థాయిగా నిలుచును

చౌ॥ అస కహి చలేఁ సబహి సిరు నాఈ ।

సుమన దనుష కర సహిత సహితః ॥

చలతి మార అస హృదయఁ బిచారా ।

సివ బిరోధ ధ్రువ మరసు హమారా ॥

487

తా॥ అనిచెప్ప మన్మథుని తన పుష్ప బాణములను చేతబాని ఎసంత బుతువు కత్యాదులను ఎవాయముగా గైకొని కార్యనిమిత్తమై బయలుదేరెను మార్గము బోవు తఱి, మన్మథుని హృదయముందు జరుగబోవు విపత్తును గూర్చిన యాలోచనలు చెలరేగెను శివునితో వైరిము వహించుచున్నాను ఇందువలన నాకు మరణము నిశ్చయ మని అతడు నిశ్చయించుకొనెను

చౌ॥ తబ ఆపన ప్రభాఁ బిస్తారా ।

నిజబస కీన్హ సకల సంసారా ॥

కోపేఁ జబహి బారిచరకేతూ ।

చనఁ మహఁ మిటే సకల శ్రుతి సేతూ ॥

488

తా॥ అట్లు నిశ్చయించుకొని, కార్యతర్పరుఁ డగున యే ప్రభావమును ప్రపంచమంతట వ్యాపింపజేసెను సమస్త ప్రపంచమును తన పశముండుంచుకొనెను మత్స్య భృజ భరుడై మన్మథు డెప్పుడు అగ్రహవారికుడయ్యెనో, అ ఎమయమున క్షణములో వేదములందు ఖక్తిభావము తెగిరిపోయెను

చౌ॥ బ్రహ్మచర్య బ్రతి సంజమ నానా ।
 భీరజ ధరమ గ్యాన బిగ్యానా ॥
 సదాచార జల యోగ బిరాగా ।
 సఫయ బిబేక కటకు సబు భాగా ॥

489

తా॥ బ్రహ్మచర్యము నియమము లంద్రియ విగ్రహము గంభీర
 న్యభాసము, భీరము, జ్ఞానము ఎజ్ఞానము, సదాచారము, ఆసము, యోగము,
 వైరాగ్యము, ఎవేకము - ఇత్యాది సేన భయపడి పరుగెత్తెను

చం॥ భాగేశ బిబేకు సహాయ సహేత
 సో సుభట సంజాగి మహి మురే ।
 సదగ్రంథ పర్వతి కందరన్తి మహుఁ
 జాతి తేహి అవసర దురే ॥
 హాసితహర కా కరతార కో రఖవార
 జగ ఖరభరు ఫరా ।
 దుతి మాధ తేహి రతినాథ జేహి
 కహుఁ కోవి కరదను సర దరా ॥

490

తా॥ వివేకము అను సహాయభట ఎవతముగ పరుగిడెను దాని యుద్ధ
 పీరులు రణభూమికి వెన్నుబాటు వెనుకట మరిపచ్చిరి అంగు మానవులందు
 వివేకము లుంపిపోయెను ఆ సమయమున వారందఱును ఎక్కింపురూపమైన
 పర్వతశ్రీ గుహలకు దోయి దాగుకొనిరి అచగా జ్ఞానము, వైరాగ్యము సంయ
 మము, నియమము, సదాచార విషయములు గ్రంథములలో మాత్రము గానవచ్చు
 చుండెను గాని యాచరితములలో మాత్రము లేకపోయెను

ఇగత్తనం ఎంతటను అల్లకల్లోల మావరించెను అందఱును దైవము
 ప్రతికూలు డాయెనని తలచి యిట్లు నిరి-

ఓ విధాతా ! లంకనేమి ఇరుగనున్నదో, మమ్ము రక్షించువారెవరు ?
 ఎవరికోసమై రక్షింపతి మృత్యువు సుగ్రుదై చేతియందు ధనుర్పాణములనుబూనినాడు?

దో॥ జీ సజీవ జగ అచర చర నారి పురుష అస నామ ।

తే నిజ నిజ మరజాద తిజి భవ సకల బస కామ ॥ 491

తా॥ జగత్తునందు శ్రీలు పురుషులు, చరాచర జీవులెన్నిగలవో, అన్నియు సంబంధము వారి వారి మర్యాదను విడచి మన్మథునకు వశమైరి

చో॥ సబకే హృదయఁ మదన అభిలాషా ।

లతా నివారి నవహిఁ తరు సాఖా ॥

నదీఁ ఉమగి అంబుధి కహఁ ధాతాఁ ।

సంగమ కరహిఁ తలాబ తలాతాఁ ॥

492

తా॥ అందిరికిని కామేచ్ఛ వ్యాధయము నందు గలిగెను లలలను నూచి ఎక్కడపు కాలులు పెంగినవి నదులు పొంగి పొంగి నసుద్రము వైపునకు బ్రవహించినవి లతాకములు—చిన్న ఆటాకములు పరిస్పర్శు సంగమించు కొన్నివి

చో॥ జహఁ అసి దసా జడన్త కై బరనీ ।

కో కహి సకళ సచేతన కరనీ ॥

వసు పచ్చి నభ జల ధల చారీ ।

భవ కామబస సమయ బిసారీ ॥

493

తా॥ వృక్షములు, నదులు మొదలగు జలవిదార్థములకే యటువంటి ఒక గలిగినప్పుడు సచేతనముల చిరస్థలను జెప్పుట కెవరికి సాధ్యము? ఆరాశము, జలము, వృద్ధియందు సంచరించు వకు వజ్రేడ్డిలు తమ నయోగమును నమయమును గూడ మఱచి మన్మథుని వశమాయెను

చో॥ మదన అంద బ్యాకుల సెల లోకా ।

నిసి దిను నహిఁ అపలోకహిఁ కోకా ॥

దేవ దనుజ నర కిన్నర బ్యాలా ।

ప్రేతి పిసాచ భూత బేతాలా ॥

494

తా॥ సర్వలోకములలోని సకలజీవులను కామాంధుల వ్యాకులత జెందిరి
చక్రవాకము బ్రక్రివాయు రేపవృక్షగుళక కామ వివశము లయ్యెను దేవతలు,
దానవులు మానవులు క్షిప్రులు, సర్పములు, ప్రేమములు, పితృములు,
భూతములు, దేతాదులు (మరియు దోహతో అస్వయము)

చా॥ ఇన్ద్ర కై దసా న తిహేణఁ బభానీ ।
సదా తాం కే చేరే జానీ ॥
సిద్ధ బిరత్త మహాముని జోగి ।
తేపి కామదన భవ బియోగి ॥

495

తా॥ మన్మథునికి దానియైరి అయిత పరింపుటకే సాధ్యమకాదు సద్గులు
విరక్తులు మహామునులు, మరాయోగులు సర్వులును మన్మథుని పశములలో
నుండిరి అందుచును యోగిగుహలుపై శ్రీ విరహము క్రుంగి పోవుచుండిరి

చం॥ భవ కామబస జోగిస తాపస
పాపరన్ధ్ర కీ కో తహై ।
దేఖహిఁ చరాచర నారినయ జే
బ్రహ్మచుంఁ దేఖతి రహి ॥
అబలా బిలోకహిఁ పురుషుయ
జగు పురుష సబ అబలామయం ।
దుఃఖ దండ భరి బ్రహ్మాండ భీతిర
కామకృత కౌతుక అయం ॥

496

తా॥ యోగీశ్వరులు, తాపసులే మన్మథులకుపైని అరువాత పామరుల
మాట చెప్పవేలఁ యోగీశ్వరులు సమస్తవిరాచర జగత్తును బ్రాహ్మచర్యముగా
జూచువారి లిష్టుడు జగత్తును శ్రీమదయముగ జూడసాగిరి

రెండు గడియల పాతకు విశ్వమంతయు ముగ్ధుని చేతియం దుండెను
మన్మథుని చేతిలో యోగీశ్వరులు కీలుబొమ్మయైరి

సో॥ ధరి న కాహూఁ ధీర సబ కే మన మనసిజ హరే ।
జే రాఖే రఘుబీర తే ఉబరే తేహి కాల మహుఁ ॥

497

తా॥ ఎరుదు వ్యాయములందు దైర్యము గవాంపలేక పోయిరి కామ
దేవుడు (మృత్యుడు) నబ్బల ఎగుంబలను హరించెను శ్రీరఘనాథుడగు
శ్రీరాముండును రక్షణలో నున్నవారలు మాత్ర మట్టిటి నిగ్రహము లెవ్వరైరి

[మనో వాక్య కర్మలతో శ్రీరామని వించిన వారలను విషయా
నకు లంబపని భావము]

చా॥ ఉభయ ఘరి అస కౌతుక భయంక ।

జౌ లగి కామ సంభు వహిఁ గయంక ॥

సినహి బిలోకి ససంకేక మారూ ।

భయంక జఘాథితి సమ సంసారూ ॥

498

తా॥ రెండు గడియల ఎఱకును మృత్యుని శక్తి విశ్వమంతటిని నమ్మో
వాంప జేసింది మృత్యు యొక్క శిల్పి రాన్నిధ్యమును జేరెను తపో
నిగ్రహో నుండిన శివపల మును గాంచి, పుష్పబాణు భయము జెందెను అప్పుడు
విశ్వంబందు మూమూలుస్థితి వచ్చెను అందును చాంచల్యములేక స్థిరమ స్సు
కలవారైరి

చా॥ భవ తురతి సబ జీవ సుఖారే ।

జిమి మద ఉతిరి గవఁ గుతివారే ॥

రుద్రహి దేఖి మదన యు మానా ।

దురాధర్ష దుర్గమ భగవానా ॥

499

తా॥ మదపానముచేయుట లో మత్తైక్కి మత్తు తగ్గిన తరువాతి
మూమూలు స్థితి చ్చిట్లు జీవు లందరు కామ కాంక్షను వీడి మఱి శాంతులను
జొందిరి

దురాధర్షులు దుర్గములు భగవానులు, బుద్ధుడైన క్రైస్తవుని గాంచి సమృద్ధులు
మిక్కిలి భయము జెందెను

వి॥ శివుడు దుర్గముడు దురాధర్షుడు శివుని పరాజితుని
జేయు తత్కారక కరినమైనపని శివుడనందుడు భగవంతుడు సంపూ

ర్థమైన బిశ్వరూపముతో గూడినవాడ ను, ధర్మపరుడును, కీర్తిమంతుడును,
షడ్గుణ పరిపూర్ణునిగా, ఈశ్వరుడును, బుద్ధుడునైన శివునిజూచి,
మన్మథుడు చిక్కిలిబయముచే కంపమొందెను

చౌ॥ ధీరత లాజ కథు కిరి నహిఁ జొరఁజు ॥

మరను రాని మన రచేసి ఉపాక్ష ॥

ప్రగటేసి తురత రుచిర రితురాజా ॥

కుసుమిత నవ తిరు రాజి బిరాజా ॥

500

తా॥ కాని వెనుకట మరలుట మన్మథునికి లజ్జాకరము గదా! ఏమిచేయు
టకును మన్మథునకు తోచలేదు ఈట మరణమే తప్పని నరియని నిశ్చయించు
కొని యొక ఉపాయమును బిన్నెను వెంటనే సుంకరమైన వనంతముతు వత
నికి తోడియ్యెను అరణ్యమంతయు ఎప్పములతో నిండి సౌరభములు వెలుజల్లు
బుందెను క్రొత్త చిగుళ్ళతో కృష్ణములు శోభాయమానముగ నుండి వి

చౌ॥ బన ఉపబన బాపికా తడాగా ॥

పరమ సుభగ సబ దిసా బిభాగా ॥

జహఁ తహఁ జను ఉమగతి అనురాగా ॥

దేఖి మువహుఁ మన మనసిజ జాగా ॥

501

తా॥ ఏకదిశల మనులు, ఉపమనులు అటాకములతో ఆ ప్రదేశము
కన్నులపండువుగ నుందెను ఆ రామణీయకమును జూచి తీరివలయునే గాని పర్జిం
చుటకు సాధ్యము గానేరదు కనువిందొనర్చు ఆ రామణీయకముగాంచిన, నిరాశ
జెంది వారికి సహితము మరల ఆశ జనించునుటలో నందియములేదు అదియే
మన్మథు డొనర్చిన చిత్రాచిన్త్రము సుందరాతిసుందరమైన వనముల శోభ
గాంచినంతనే మరణింపబోవు వానియందు గూడ కామదేవుడు (మన్మథుడు)
మేల్కొని ఆశలు రేకెత్తించుచున్నాడేమో యన్న భ్రమ యత్సన్నము కాక
మానదు

ఛం॥ జాగళ మనోభవ మువీహుఁ
 మన బన సుభగతా న పరై కహి ।
 సీతిల సుగంధ సుమంద మారుతి
 మదన అనల సఖా సహి ॥
 బిక సే సరస్త్రి బహు కంజ గుంజతి
 పుంజ మంజుల మధుకరా ।
 కలహంస పిక సుక సరస రవ కరి
 గాన నాచహిఁ అపఛరా ॥

502

తా॥ నన్ను వాంఛలను విడనాడి నిరాశజెంది వాతాళుడై వారిని గూడ
 మన్మథుడు క్షేత్రాలిపెను మన్మథుఁ నుష్టించిన వాతాపరిణమే యేదొ
 ప్రత్యేక రమణీయలను గలిగియుండెను ఆ ప్రదేశము నుంబరిపనమయ్యెను
 ఆ సౌందర్యమును దిలకించి తీరనలయునేగాని పర్జించుట కేమాత్రము సాధ్యము
 గాదు కామరూపమైన అగ్నికి ప్రాణమిత్రమై శీతల, మంద, సుగంధిల
 పలుకు పివ సాగెను

నరొపరమునందు కమలము లనేకములు వికసించి యుండెను ఆ విక
 సించిన కమలములలో భ్రమరములు యుంకారములు చేయుచుండెను నరొపర
 ప్రాంతములందున్న వృక్షములపై కోయిలలు, చిలుకలు తియ్యని పలుకులను
 బలుకుచుండెను రాజహంసలు తీవ్రగా నరొపరమునందు వివారింబుచుండెను
 అస్పరసలు గానమొనర్చుచు నాట్యమాడుచుండిరి

దో॥ సకల కలా కరి కోటి బిధి హరేక సేన సమేత ।

చలీ న అచల సమాధి సివ కోపేక హృదయనికేతి ॥ 503

తా॥ ఇట్లు మన్మథుడు నిజసేనా సమేతుడై కోట్లకాలది తన కిళావిశేషము
 లన్నిటిని జూపెను మహేశ్వరుని తపమును భంగము జేయకెంచెను కాని
 యోడిబోయెను విశ్వలదైన శంకిరుని మన్మథుడు కలలంపజాలడాడెను
 శంకరు డచల సమాధిని వీడలేదు అంత మన్మథుడు క్రోధముతో దిగ్గన లేచెను

చౌ॥ దేఖి రసాల బిటవ బర సాఖా ।

తేహీ పర చడెఉ మదను మన మాఖా ॥

సుమన చావ నిజ సర సంధానే ।

అతి రిని తాకి శ్రవన లగి తానే ॥

504

తా॥ మృదులు నుండరమైన ఓట మామిడి కొమ్మను జూచి దాని నెక్కి
ఁబుచ్చెను శుష్పధనుస్సును పంపబాణములతో నందించెను

అత్యంత క్రోధముతో లక్ష్మ్యనుంచి, ధనుస్సును ప్రతిష్ఠా వ్యర్థక
ముగా లాగెను

చౌ॥ ఛాడే బిషను బిసిఖ ఉర లాగే ।

చూటి సమాధి సంభు తిబ జాగే ॥

భయఉ ఈస మన ఛోభు బిసేషీ ।

నయన ఉఘారి సకల దిసి దేఖీ ॥

505

తా॥ పున్నులు ని తీక్షమైన యైదు బాణములను విడిచెను అవి శివుని
హృదయమున దాకెను తాకినంతనే సమాధికి భంగము వాటిగైను

అఖండమై తేజస్సుతో విరాజిల్లును, తపస్యమాదిలో నిమగ్నుడైయున్న
శివుని మునున్న చాల క్షోభించెను బాణములు దగిలిన అక్షణమే అరలు కన్నులు
దెఱచెను అన్నివైపుల ఎప్పుడు సారించెను

చౌ॥ సౌరభ పల్లవ మదను బిలోకా ।

భయఉ కోవు కంపేఉ త్రైలోకా ॥

తిబ సివః తీసర నయన ఉఘారా ।

చితవత కాము భయఉ జరి ధారా ॥

506

తా॥ మామిడాకుల పలమ దాగియుండిన మృదువుని గాంచి శివుడాగ్ర నా
వూరితు దాయెను అంత ముల్లోకములు కంపించెను శివుడు మూడవకన్ను
దెఱచెను శంకరుని యాగ్రహమునకు గుఱియై మృదులు భస్మము గావించ
బడెను

చౌ॥ హాహాకార భయంజ జగ భారీ ।
 డరపే సురి భవి అసుర సుఖారీ ॥
 సముద్ధి కామసుఖు సోచహిఁ భోగీ ।
 భవి అకంటక సాధక జోగీ ॥

507

తా॥ జగత్తుందు హాహాకారములు చెలరేగెను దేవతలు భయము
 తెందిరి దైత్యులు నుభము నొందిరి దేవతల కీడ్ గోరువారలు గాన దైత్యులు
 ఎంతోఎందిరి భాగవతానుమలర్ బాదినవారలు, విషయాసక్తులును మననము
 జేసుకొన్నవారై చింత క్రాంతిపైరి సాదు నజ్జనులు, యోగులును నిష్కంఠ
 కులైరి నుభ రంతుల నొందిరి

రతిపరదానము

ఛం॥ జోగి అకంటక భవి పతి గతి
 సునతి రతి మురుభితి భక్తః ।
 రోదతి బదతి బహు భాఁతి వరునా
 కరతి సంకర పహిఁ గతః ॥
 అతి ప్రేమ కరి బినత్రి బిబిధ బిధి
 జోరి కర సన్నుఖ రహి ।
 ప్రభు ఆసుతోష కృపాల సివ
 అబలా నిరఖి జోలే సహి ॥

508

తా॥ యోగులు నిష్కంఠకులైరి మృత్యుని మరణానంతరము మృత్యు
 పత్నియై రతిదేవి తన పతికి గలిగిన ఒకను విన్నదై మూర్ఛియై వెక్కి-
 వెక్కి యేడ్చు కరుణరస ముట్టిపడ రొదించుచు శివుని కడ రేగెను శివుని
 పతిభిక్ష పెట్టుమని వేడెను తరువాత సంతకంబు వినయముతో కిరకమలములను
 తొడించి శివుని చెంత నిలబడెను అతి శీఘ్రముగా ప్రసన్నుడగు శివుడా యబల
 నిర్వహాయస్థితిలో నుండుట గాంచి యోదార్పు మాటలతో నిట్లు చెప్పెను —
 (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ అబ రతి తవ నాథ కర హోఽహి నాము అనంగు ।

బిను బపు బ్యాపిహి సబహి పుని సును నిజ మిలన

ప్రసంగు ॥ 509

తా॥ ఓ రతి! ఇప్పటినుండి నీ పతి నామము అనంగుడు' అతిదు
శరీరములేకయే యన్నిష్ఠులములయందును ఎంచరించును వ్యాప్తి నొందును
ఇప్పుడు నీవు నీ పతిని జేరు వైశమును గూర్చి యాలకింపుము (ఋండు
దోహతో అస్వయము)

చో॥ జబ జదుబంస కృష్ణ అవతారా ।

హోఽహి హరన మహా మహిభారా ॥

కృష్ణ తనయ హోఽహి పతి తోరా ।

ఎవను అన్యథా హోఽహి న మోరా ॥

510

తా॥ భూభారమును తగ్గించుట కెప్పుడు యదువంశముండు శ్రీకృష్ణు
దవతారమెత్తినో, అప్పుడు నీపతి కృష్ణునకు పుత్రుడై ప్రద్యుమ్నుడను నామ
ముతో విరోధులు నా పదనము లెన్నటికిని ఎసకములు కానేరవునుమా :

చో॥ రతి గవనీ సుని సంకర బానీ ।

కథా అవర అబ కహం బభానీ ॥

దేవన్త సమాచార సబ పావీ ।

బ్రహ్మాదిక బైకుంఠ సిధావీ ॥

511

తా॥ శంకర పదనముల నాలకించి రతిదేవి వెడలి పోయెను ఇప్పుడిక
కథాగమనమునకు పోవుదము కథను నేను (శ్రీ తులసీదాసు) నవ్విరముగ
చెప్పెదను శ్రద్ధతో నాలకింపుము

బ్రహ్మాది దేవతలు, ఇరిగిన సంఘటనలను, ఎమాచారములను గురించి
విన్నవారై వైకుంఠమున కేగిరి

చౌ॥ సట సుర బిష్ణు బిరంచి సమేతా ।
 గవీ జహాఁ సివ కృపానికేతా ॥
 పృథక పృథక తిన్హ కీన్హ ప్రసంసా ।
 భవ ప్రసన్న చంద్ర అవతంసా ॥

512

తా॥ వైకుంఠము నుండి దేవతలు బ్రహ్మ, విష్ణు సమేతులై కృపానిధియైన శంకరుని యందు తపోదాసము తెలిపిరి అందును వేరువేరుగా శంకరుని స్తుతించిరి అప్పుడు శశిభూషణుడైన శివుడు ప్రసన్నుడాయెను

చౌ॥ బోలే కృపాసింధు బృషకేతూ ।
 కహహు అమర ఆవి కేహి హేతూ ॥
 కహ బిధి తుష్టు ప్రభు అంతరజామీ ॥
 తదపి భగతి బస బినవహాఁ స్వామీ ॥

513

తా॥ కృపాసాగరుడైన బృషకేతుడైన శంకరు డీవిధముగ నుడివెను—
 ఓ దేవతలారా! మీరెందుల కేతెంచితిరి?

అని బ్రహ్మ ప్రభా! నీవు ఎర్వాంతర్యామివి! నీకు దెలియని దేమున్నది? అయి ను భక్తిపారవశ్యముతో నేను నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాడను

పార్వతీ ఎరిణయము

దో॥ సకల సురన్హ కే హృదయఁ అస సంకర పరమ ఉభాహు ।
 నిజ నయనన్హి దేఖా చహహిఁ నాథ తుష్టార బిభాహు॥514

తా॥ ఓ శంకరా! కన్నులార నీ వివాహమహోత్సవమును దిలకించి, ఎంతో ఎంపలయినని దేవత లానభుచున్నారు

చౌ॥ యహ ఉత్సవ దేఖిత భరి లోచన ।
 నోణ కచు కరహు మదన మద మోచన ।
 కాము జారి రతి కహుఁ బరు దీన్హా ।
 కృపాసింధు యహ అతి భల కీన్హా ॥

515

తా॥ మృత్యుని మది మణచిన వాడా ! స్మరహరా ! నీ వివాహహోతృల
మెల్లరును కన్నులార గాంచుటల నీ వొనర్చవలయును

కృపాసాగరా ! ఎన్నియని భన్మమొనర్చి, రతికి వరము నొసగి శ్రోవి
తివి నీ విద్ధానరింబుట నమంజనమే !

చౌ॥ సాసతి కిరి పుని కరహిఁ పసాడు ।

నాథ ప్రభున్వ కర సహజ సుఖాడు ॥

పారబతిఁ తిపు కీన్ద్ర అపారా ।

పరవా తాసు అబ అంగీకారా ॥

516

తా॥ స్వామి ! యవాత్ముల నవాజన్యభావ మెదియే మొనట దండె
నొసగి తిరువల త్పవ జూపుటయే !

ఎప్పుడు బిగ్గరినయై పార్వతి నిన్ను పతిగా జేసికొనుటకై యఖండ
తపము రింగినది కాన, ఆసును పరిణయ మా దకు నీ పంగీకరింపవలస
యన్నది

చౌ॥ సుని బిధి బినయ సముద్ధి ప్రభు జాని ।

ఐసేళ హోడు కాహ సుఖు మానీ ॥

తబ దేవన్ద్ర దుందుబీఁ బజాతాఁ ।

బరషి సుమన జయ జయ సుర సాతాఁ ॥

517

తా॥ చిట్టయ్యుటకై బ్రహ్మ చేసె ప్రార్థనను విన్నవాడై శ్రీరామ
పవనములను మనము జేసికొని శంకరుడు ప్రసన్నుడాయెను నీ యభీష్టమే
కలవేరు గాన యనెను అప్పుడు దేవతలు దుందుభులు ప్రేమింగిరి పుష్ప
ఎర్రును గురియిందిరి శంకరునకు జయము కలుగుగాక ! శంకరునకు
జయము ! జయము ! అని జయజయ ధ్వనులను జేసిరి

చౌ॥ అవసరు జాని సప్తరిషి ఆవి ।

తురతిహిఁ బిధి గిరిభవన పరావీ ॥

ప్రథమ గయే జహఁ రహిఁ భవానీ ।

బోలే మధుర బచన చల సానీ ॥

518

తా॥ మంచి సమయమును జూచుకొని సప్తర్షులచటి కేతెంచిరి బ్రహ్మ
ఉక్షణమే సప్తర్షులను వామాచలుని గృహమునకు బంపెను

సప్తర్షులు పార్వతీయుం బ్రదేశమున కరిగిరి (ఉడికించుటకోయ్యట్లు)
సప్తర్షులు తీర్థ్యుని వలుకుల నిట్లు పలికిరి ఆ వచనములు విన్నోడి యుక్తముగా
నాంబుకరముగ నుండెను

దో॥ కహి హమార న సునేహు తిబ నారద కేఁ ఉపదేశ ।

అబ భార్గూర తుహ్మార వన జొరేఁజి కాము మహేస ॥ 519

తా॥ పార్వతీ! నాబడుని యుపదేశములన ఆ సమయమున నీవు
హామిటలను విన్నవైతివి ఇప్పుడు నీవు సత్త్విక శుభము కెరవేలుట్లు లేదు
సే ప్రయాస ఎక్కువైనది శంకరుడు మన్మథుని భస్మము గావించినాడుగాన
నీ మనోరథ మిదేరదు అని సప్తర్షులు వినిచిరి

చో॥ సుని బోలీఁ ముసుకాళ భవానీ ।

ఈతితి కహేహు మునిబర బిగ్యానీ ॥

తుహ్మరేఁ జాన కాము అబ జారా ।

అబ లగి సంభు రహే సలికారా ॥ 520

తా॥ విరోధకరమును, గూఢమును, మధురమునుకైన మాటలను విని
పార్వతి చిరునవ్వు పెట్టి యిట్లనెను— ఓ విజ్ఞానసంపన్నులైన ముని పుంగవు
లారా! మరు చెప్పినది గూడ ఉచితమే! మీ ఎప్పుడో శివుని మన్మథుని భస్మ
మొనరించిన వాడు, వికారయుక్తుడు (ముందు దోహతో అన్యాయము)

చో॥ హమరేఁ జాన సదా సివ జోగీ ।

అజ అనవద్య అకామ అభోగీ ॥

జొఁ మైఁసివ సేయే అని జానీ ।

ప్రీతి సమేత కర్మ మన బానీ ॥ 521

తా॥ మరి నా దృష్టిలో శంకరుడు సదా యోగీశ్వరుడు ఉన్మరవాతుడు,
అనవద్యుడు, కామరవాతుడు, అభోగి ఇట్లు తలంచిన దాననె నేను మనో

వాక్యాయకర్మములతో, ప్రేమనవాతముగ శంకరుని నేవించితిని, ధ్యానించితిని,
తపము జేసితిని (ముందు దోహతో అవ్వయము)

చౌ॥ తౌ హమార పన సునహు మునీసా ।

కరిహహిఁ సత్య కృపానిధి ఈసా ॥

తుష్టు జో కహ హర జారేణ మారా ।

సోఞ అతి బడ అభిబేకు తుష్టారా ॥

522

తా॥ ఓ మునీశ్వరులారా! సర్వేశ్వరుడైన, పశుపతియైన, కృపానిధియైన
శంకరుని ప్రతిష్ఠను సత్యము జేయును కాని కృపలు మన్మథుని భిన్నము
రించె నంటిరే అదిమాత్రము యవివేకమని నేను భావించుచున్నాను (ముందు
దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ తాతి అనల కర సహజ సుభాషా ।

హిమ తేహి నిడట జాఞ నహిఁ కాఁజ ॥

గవఁ సమీప సో అవసి నసాఁజ ।

అసి మన్మథ మహేస కి నాఁజ ॥

523

తా॥ ఎవాంచుట, అగ్నియొక్క సహజ స్వభావము గదా! కనుకనే మంచు
అగ్ని సమీపమున కెన్నడునుబోదు అట్లు బోయినచో ఎవాంపడును కనుక
మహాదేవుని మన్మథుడు ఎరియుటలో గూడ అదియే జరిగినది అది వ్యాయ
బిష్టమే యగును కృప డగ్ని స్వరూపుడని తెలిసకూడ మన్మథుని సాహసించి
యఖండ తేజముచే విరాజిల్లుచున్న యాదిశంకరునకే తపోభంగము జేయ బూనెను
కాని పర్యవసానముగా తాను భస్మమగుటయే యయ్యెను

దో॥ హియఁ హరషే ముని బచన సుని దేఖి ప్రీతి బిస్వాస ।

చలే భవానిహి నాఞ సిర గవి హిమాచల పాస ॥

524

తా॥ పార్వతీదేవి ఎచనముల కాలకించి ఆమె ప్రేమను, విశ్వాసమును
గొంచి, మును లంతరింగమున చాల సంతసించిరి భవానికి నచస్కరించి
హిమాచలుని కడకేగిరి

చౌ॥ సటు ప్రసంగు గిరివతిహి సునావా ।

మదన దహన సుని అతి దుఖు పావా ॥

బహురి కహేఁ రతి కర బరదానా ।

సుని హిమవంతి బహుత సుఖు మానా ॥

525

తా॥ సప్తర్షులు జరిగిన చంతయు వామాచలునకు తెప్పరి మన్మథులు భస్మముగావించ బడెనన్న మాటను విని హిమాచలుడు మిగుల వగచెను అంతి మునులు రతికి శంకరుడు వరదాన మొసగిన విధానమును గూర్చి విపులముగ ఎక్కాణించిరి అదివిని, వామాచలుడు మనస్సును కుదుట పఱచుకొని నుఖ సంతోషములను పొందెను

చౌ॥ హృదయఁ బిచారి సంభు ప్రభుతాళఁ ।

సాదర మునిబర లివ బోలాళఁ ॥

యిదిను సునఖతు సుఖురీ సోవాళఁ ।

బేగి బేదబిధి లగన ధరాళఁ ॥

526

తా॥ శివప్రభావమును గూర్చి తెలివొన్నవారై వామాచలుడు ముని శ్రేష్ఠుల సహాయముతో పిలిపించెను మునులు శుభదిగము, శుభ నక్షత్రము, శుభ ఘడియను జాగుగా పరిశీలించి వేదవిధానానుసారముగా లగ్నమును నిశ్చయించి లగ్నపత్రికను వ్రాయించిరి

చౌ॥ పత్రీ సప్త రిషిన్ద్ర సోఁ దీన్హి ।

గహి పద బినయ హిమాచల కీన్హి ॥

జాఁ బిధిహి తిన్ద్ర దీన్హి సో పాత్తి ।

బాదత ప్రీతి న హృదయఁ సమాత్తి ॥

527

తా॥ హిమాచలులు లగ్నపత్రిక ప్రథమమున సప్తర్షుల కొనగెను వారి పాదపద్మములకు ప్రణమిల్లి వారిని పెక్కుభంగుల స్తుతించెను సప్తర్షులు లగ్న పత్రికను దీసికొని పోయి బ్రహ్మ కొనగిరి ఆ లగ్న పత్రికను తనలో తాను పఠించు సమయమున బ్రహ్మ హృదయంతరమునుండి ప్రేమాభిమానము బుట్పొంగెను

చౌ॥ లగన బాబి అజ సబహి సునాఈ ।

హరషే ముని సబ సుర సపదాఈ ॥

సుమన బృష్టి నభ బాజన బాజే ।

మంగల కలన దసహుఁ దిసి సాజే ॥

528

తా॥ తరువాత లగ్నపత్రికను ఇదివి అందరికి వినిపించెను ఆ కుభవార్తను విని దేవతానమాజులు లన్నియు హర్షించెను ఆకాశము నుండి శుష్పవర్షము గురించెను మంగళవాద్యములు మ్రోగెను యశదీశలనుండి మంగళకలశములు తయారుచేయబడి తేబడెను

దో॥ లగే సవారన సకల సుర పాహు బిబిధ బిమాన ।

హోహిఁ నగున మంగల సుభద కరహిఁ అపచరా

గాన ॥ 529

తా॥ పార్వతీ పరిణయమును జూడవలయున్న అమితోత్సాహముతో దేవతలు లనుతము వాహనములను, విమానములను స్థాము చేసకొనిరి కుభ దినము, కుభఘడియ ఆసన్నమగు చున్నది గాక కల్యాణప్రపయై మంగళ శక్తుము లగవడెను అప్పరసలు గాము లల్పదొడిగిరి

చౌ॥ సివహి సంభు గన కరహిఁ సింగారా ।

జటా ముకుట అహి మౌరు సవారా ॥

కుండల కంకన పహిరే ప్యాలూ ।

తన బిభూతి పట కేహరి చాలా ॥

530

తా॥ కైలాసమున శివగణములు శివుని శృంగారింప మొదలిడిరి ఇడలను కిరీటుగా జేసి, దానిపై నర్పమును, వివాహసమయమున వలుల తలపై ధరించు పాకమున గట్టిరి శివులు నర్పకుండలములను కంకిణములను ధరించెను తనువుపై, విభూతి బూసకొనెను పులివర్మమునే సత్తులగా ధరించెను

చౌ॥ ససి లలాట సుందర సర గంగా ।
 నయన తీని ఆవభీత భుజంగా ॥
 గరల కంఠ ఉర నర సర మాలా ।
 అసివ బేష సివ ధామ కృపాలా ॥

531

తా॥ చంద్ర భూషణుడను, గంగాధరుడును త్రినేత్రుండును, భుజగ
 భూషణుడను, నీలకంఠుడును సరముండమాలను ధరించినవాడైన శంకరుడు
 పెండ్లికుమారుడై అధికశోభతో విరాజిల్లెను ॥ వేషధారణము అశుభమైనను
 శంకరునకు శుభప్రపమైనది, మంగళకరమైనది

వి॥ మస్తకముపై చంద్రుని ధరించినవాడును, శిరమున
 గంగను తాల్చినవాడును, మూడు కన్నులుగలవాడును, నీలకంఠ
 డును, మెడలో నరముండమాలను జన్నిదముగా ధరించినవాడు
 శంకరుడు

కాల పెద్దదియగు అకాశము శివుని యొక్కజటాజాటముగా
 చెప్పబడినది గొప్పదియగు నాగేంద్రము (వాసుకి) శివుడు ధరించెడి
 హారము

గరళకంఠు డనగా విషకంఠుడని యర్థము గరళమనగా కాల
 కూటవిషము ఆ గరళమును సేవించినవాడు గనుకనే గరళకంఠు
 డైనాడు శివుడు దేవతలకు సైతము చూడ బయంకరముగా నుండెడి
 యా కాలకూటవిషమును శివుడు అవలీలగా పాన మొనర్చి తన
 కంఠకూపమున నిలుపుకొనెను

లోకమును నహితము దగ్ధముచేయజాలిన నల్లని యాగరళము
 శివుని ఏమియు చేయలేక పోయినది, స్ఫటికము వోలె శ్వేత
 కాంతితో ప్రకాశించెడు ఆ శివుని కంఠమున ఇంద్రనీలమణివలె అభర
 ణమై అది ప్రకాశించెను అందువలననే శివుని 'నీలకంఠు' డందురు

‘నీలకంఠాయ మృత్యుంజయాయ సర్వేశ్వరాయ సదా శివాయ శ్రీమన్మహాదేవాయ నమః’ అని శ్రుతివాక్యము ‘ఉమా సహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠమ్’ అని శ్రుతియును భగవంతుని దివ్యమంగళ విగ్రహవైభవమును స్తుతించినది కాన అదిశంకరుని దివ్యభవ్యరూప మమంగళకర మెట్లుగును ?

చౌ॥ కర త్రిసూల అరు డమరు బిరాజా ।

చలే బసహఁ చఢీ భాజహిఁ బాజా ॥

దేఖి సివహిఁ సురత్రియ మసుకాహిఁ ।

బర లాయక దులహిని జగ నాహిఁ ॥

532

తా॥ శివు దొక చేతియందు త్రిశూలమును ధరించెను ఇంకొకచేతిలో డమరుకము ధరించెను త్రిశూలము, డమరుకము శివుడు ధరించినందువల్ల సుశోభితుడుగ నుండెను

శివుడు పృషథముపై నెక్కి పయన మాయెను అంత మంగళ వాఙ్మములు మ్రోగెను శివుని జూచి దేవాంగనలు యరహాముతో ఈ వరుసకు తగిన పెళ్ళి కుమార్తె ఈ ప్రపంచములో నెచ్చటను దొరికిదు అనిరి

చౌ॥ బిష్ణు బిరంచి ఆది సుర బ్రాతా ।

చఢీ చఢీ బాహన చలే బరాతా ॥

సుర సమాజ సబ భాఁతి అనూపా ।

నహిఁ బరాత దూలహ అనూపా ॥

533

తా॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, దేవతా సమూహములు వారి వారి వాహనములపై నారోహించి పరపక్షమున వెడలిరి దేవతలు సహజముగ సుందరులు ఇక శంకరుని వివాహమును జూచుటకు ప్రత్యేకాలంకారమును జేసికొని పెళ్ళి కుమారుని వెంట బోవుచుండి పరమసుందరుడై విరాజిల్లుచుండిరి కాని పెండ్లి కుమారుడైన శివుని కనురూపమైన వారు గారు ఏలన శివుని మనసు, సౌగంధి దినుసు చేరు

దో॥ బిష్ణు కహా అస బిహసి తబ బోలి సకల దిసిరాజ ।
 బిలగ బిలగ హోళి చలహు సబ నిజ నిజ సహిత సమాజ
 ॥ 534

తా॥ అప్పుడు విష్ణుభగవానుడు దిక్పాలుర నెల్ల బిలిచి నవ్వుచు నిల్ల నెను -
 మీరందరును మీ పరివారములతో వేరువేరుగా శంకరుని వివాహమునకు తఱలి
 పొందు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చొ॥ బర అనుహరి బరాతి న భాళుః ।
 హాసీ కరై హహు పర పుర జాళుః ॥
 బిష్ణు బచన సుని సుర ముసుకానే ।
 నిజ నిజ సేన సహిత బిలగానే ॥ 535

తా॥ దేవతలారా మనవంటి వారనునరించుట కీ వరుడు యోగ్యుడు
 కాదు అమంగళ వేషధారియైన ఈ శివునితో పరదేశమునకు బోయి ఎందులకు
 సవ్యులపాలు గావలెను । మీరు వేరువేరుగనే తఱలి పొందు ఈ మాటలను
 విన్నదేవతాగణములు చిరునవ్వు నవ్వి తమతమ సేనలతో కూడి వేరువేరుగనే
 వివాహమునకు తరలిపోయిరి

చొ॥ మనహీఁ మన మహేసు ముసుకాహీఁ ।
 హరి కే బింగ్య బచన నహీఁ జాహీఁ ॥
 అతి ప్రేయ బచన సునత ప్రేయ శేరే ।
 భృంగిహి ప్రీరి సకల గన బేరే ॥ 536

తా॥ వారట్లు పోవుచుండట గాంచి శంకరుడు తనలోకాను నవ్వుకొనెను
 విష్ణుభగవానుడు వ్యంగ్యవచనములను పలికినంతమాత్రమున శివు డాగ్రహ
 పూరితుడు కాలేదు అమితోత్సాహముతో వాటి నెత్తి ఎయిలవనములుగా భావించి,
 శంకరుడు భృంగిని పంపి తన గణముల నన్నిటిని విలిపించెను

చౌ॥ సివ అనుసాసన సుని నబ ఆవ ।

ప్రభు పద జలజ సీస తిన్ద నావ ॥

నానా బాహన నానా బేషా ।

బిహసే సివ సమాజ నిజ దేఖా ॥

53

తా॥ శంకరుని యజ్ఞాను శిరసాపహించి శివగణము లందరును ఎచ్చరి కరుణామయుడైన శంకరుని పాదావిందములకు ప్రణమిల్లిరి వివిధములై, వాహనములతోను, వివిధములైన వేషధారలతోను శివగణము లొప్పారు చుండెను వివిధ వస్తువాహనములతో విలులుచున్న తన గణములను, సేవక లను దాసుల నొక్కమారు చూచి పరమేశ్వరు డమితానందము నొందెను

చౌ॥ కోఉ ముఖహీన బిపుల ముఖ కాహూ ।

బిను పద కర కోఉ బహు పద బాహూ ॥

బిపుల నయన కోఉ నయన బిహీనా ।

రిష్ట పుష్ట కోఉ అతి తనఖీనా ॥

538

తా॥ ఆ శివగణము లీ విధముగ నుండిరి కొన్ని గణములు ముఖములు లేనివారు కొందరు బహుముఖములు గలవారు కొందరు కాలు సేతులు లేని వారు కొందరు ఒకే కాలు, ఒకే చేయి గలవారు కొంతమంది పెక్కు నయన ములు గలవారు కొందరు ఏక నయనము గలవారు కొంతమంది బలిష్ఠులుగ, ఉత్సాహులుగ నుండిరి కొంతమంది బలహీనులై కృశించి యుండిరి

భం॥ తన ఖన కోఉ అతిహీన పావన

కోఉ అపావన గతి ధరే ।

భూషన కరాల కపాల కర సబ

సద్య సోనిత తన భరే ॥

ఖర స్వాన సుతర స్మకాల ముఖ గన

బేష అగనిత కో గనై ।

బహు జినస ప్రేత పిసాచ జోగి జమాత

బరనత నహిఁ బనై ॥

539

తా॥ కొండలు నన్నగను, మరికొండలు బలహీనులుగను మరి కొండలు
లావుగను, బలిష్ఠులుగ నుండిరి కొండరు టరూపులు, కొండరు పవిత్రులు
పతికొండరు అపవిత్ర వేషధారులు చూచుటకు భయము గొల్పునటువంటి
యాభరణములను కొంఱు ధరించి యుండిరి ఎల్లర శరీరములకు రక్తము
వూయబడి యుండెను, గార్దభము శుకము పరాహముఖములు గలవా రనేకు
లుండిరి జంబుకముఖములుగలవా రుండిరి లెక్కలేనంత మంది శివగణము
లుండిరి ప్రేతములు ఎకాచములు గూడ నుండిరి వాచములేగాక, యోగుల
సమూహములు గూడ నుండెను అన్నియుజూచి తీరవలయునే కాని చెప్పుటకు
సాధ్యముకాదు

సో॥ నాచహిఁ గావహిఁ గీతి పరమ తరంగీ భూతి సబ ।

దేఖత అతి బివర్తిత బోలహిఁ బచన బిచిత్ర బిధి ॥ 540

తా॥ భూతప్రేతములు గీతములను బాడుచుండిరి వారికి సమయ నంబ
ర్పములు లేవు ఇచ్చవచ్చినట్లు ప్రవర్తించుచు వారలు చూచుటకు విచిత్రముగాను,
కురూపులుగా నుండిరి అతి విచిత్రముగ మాటలాడుచుండిరి

చా॥ జన దూలహు తిసి బనీ బరాతా ।

కౌతుక బిభిధ హోహిఁ మగ జాతా ॥

ఇహో హిమాచల రచేఉ బితానా ।

అతి బిచిత్ర నహిఁ జాఇ బఖానా ॥ 541

తా॥ పెండ్లికుమారు దెట్లుండెనో, పెండ్లివైపు వారు (శివగణములు)
గూడ అటులే యుండిరి అంబును అతి సంభ్రమముతో వివాహమునకు తరలి
పోవు నెడ పండ్పరము సరిహాసము లాడుకొనుచుండిరి

ఇప్పుడు వామాచలులు అతినచిత్రమైన వివాహమండపమును తయారు
చేయించెను ఆ మండపము యొక్క యలంకరణము చిత్రాతిచిత్రము

చా॥ పైల సకల జహఁ లగి జగ మహిఁ ।

లఘు బిసాల నహిఁ బరని సిరాహిఁ ॥

బస సాగర సబ నదీఁ తలావా ।

హిమగిరి సబ కహుఁ నేవత పరావా ॥

542

తా॥ జగత్తునందు చిప్పివి పెద్దవియును పర్వతము లెన్నియో గలవు
అపన్నియు వర్ణించుటకు సాధ్యముగానివి అవి అనంతములు పెనములు, సము-
ద్రములు, నదులు, తటాకము లెన్నియో గలవు అన్నిటిని గురించి చెప్పక
యసాధ్యము హమాచలు దెల్లరకును ఆహ్వానము బంపెను

చౌ॥ కామరూప సుందర తిన ధారి ।

సహిత సమాజ సహిత బర నారి ॥

గవి సకల తుహినాచల గేహా ।

గావహి మంగల సహిత సనేహా ॥

543

తా॥ అన్నియు వాటి బహుసారముగా రూపములను ధరించుకొని సుందర
శరీర ధారణ గావించుకొని సౌందర్యవతులైన స్త్రీలైన సమాజ సహితముగ
హమాచలుని గృహమున కేతెంచిరి అందును స్నేహ పారవశ్యముచేత
మంగళగీతములను గానము చేయదొడగిరి

చౌ॥ ప్రథమహిఁ గిరి బహు గృహ సవరాయే ।

జథాజోగు తహఁ తహఁ సబ ఛాయే ॥

పురసోభా అవలోకి సుహృతా ।

లాగఁ అఘు బిరంచి నిపునాతా ॥

544

తా॥ పెండ్లివారు తదితరులు విడిది చేయుటకు హమాచలుడు ముందుగానే
పెక్కు భవము లేర్పాటు చేసయుండెను యథాయోగ్యముగా పెండ్లికి ఎచ్చి
వారలు వారి వారి స్థానములలో విడిది చేసిరి ఆ సగరము యొక్క శోభణాచిన
యెడల బ్రహ్మయొక్క సృష్టియు, చాతుర్యము గూడ దురవగాహముగా నగు
పడును

భం॥ లఘు లాగ బిధి కి నిపునతా

అవలోకి పుర సోభా సహి ।

బన బాగ కూప తడాగ సరితా సుభగ

సబ సక కో కహి ॥

మంగల బివుల తోరన పతాకా కేతు
గృహ గృహ సోహహీఁ ।
బనితా పురుష సుందర చతుర భబి
దేఖి ముని మన మోహహీఁ ॥

545

తా॥ పార్వతీపరిణయము జరుగజోవు నా నగరపురోభగాంచిన నిజముగా
బ్రహ్మనిపుణత్వము తుచ్చముగా నగపడు ననుటలో సందేహములేదు వనములు,
ఉపవనములు, బావులు, చెరువులు, నదుల ప్రాంతములన్నియు సుందరములై
చూచుటకు కన్నుల పండువుగ నుండెను వానిని వర్ణించుట కెవరికి సాధ్యము ?
గృహములన్నియు మామిడాకుల తోరణములు, అరటి వృంతములు ఇత్యాది
మంగళ సూచకమై వానితో లంకరించి యుండిరి ధ్వజపతాకము లమర్చి
యుండిరి అవన్నియు చూచుటకు కడు రమణీయముగ నుండెను అచ్చట
నుండు చతుర్విధ సత్త్విపురుషుల సౌందర్యమును దిలకించిన, మునులకు కూడ
మోహము గల్గునట్లుండెను

దో॥ జగదంబా జహఁ అవతరీ సో పురు బరని కి జాళి ।

రిద్ధి సిద్ధి సంపత్తి సుఖ నిత నూతన అధికాళి ॥ 546

తా॥ అనగరమున సాక్షాత్ జగదంబయైన పార్వతీదేవి యవతరించినది
కనుక అనగరమును పర్ణింప సాధ్యము : అనగరము, సమృద్ధికి, సఫలతకు
అటవట్టయినది జగదంబ జన్మస్థానముగాన, అనగరము సంపదలదే తుల
తూగెను అన్నపూర్ణ అవతరించిన చోట దారిద్ర్యముండునా? సుఖసంపదలు
దినదినాభివృద్ధి నొందెను

చో॥ నగర నికట బరాతి సుని ఆతః ।

పుర ఖరభరు సోభా అధికాతః ॥

కరి బనావ సజి బాహన నానా ।

చలే లేన సాదర అగవానా ।

547

తా॥ సరిపక్షము వారందఱును నగర సమీపమునకు వచ్చిరి నగరములో
అనంబ కోలాహలము వ్యాపించెను పరపక్షమువారు, నగరములోనివారు గలిసిన
కరువాత చూచుట కత్యంత రమణీయముగ నుండెను

పెండ్లివారికి స్వాగతమిచ్చుటకు కొంటలును, యుక్తిచేత శృంగారము జేసికొని వివిధములైన వాహనములను దీసికొని అడరసవాతముగా పెం వారిని గౌరవపూర్వకములతో సత్కరించుటకు కొంటలును సిద్ధపడిపోయిరి

చౌ॥ హియఁ హరషే సుర సేన నిహారి ।
హరిహి దేఖి అతి భవ సుఖారి ॥
సివ సమాజ జల దేఖన లాగే ।
బిడరి చలే బాహన సబ భాగే ॥

54

తా॥ దేవతా బృందమును జూచి, గర్భిణిని లంటలును సంతోషించిరి ముఖ్యముగా విష్ణుభగవానుని గాంచి, పురివాసులెల్లరును చాల సంతృప్తి నొందిరి శివసమాజమును గాంచితనే వీరును, గజములు, అశ్వములు, రథములు వ్యవధాదివాహనములును భయపడి పరుగిడిరి

చౌ॥ ధరి ధీరజు తహఁ రహే సయానే ।
బాలక సబ లై జీవ పరానే ॥
గవీ భవన పూభహిఁ పితు మాతా ।
కహహిఁ బచన భయ కంపితి గాతా ॥

549

తా॥ కొంత వయస్సు మళ్ళినవారు, వివేకవంతులు దైర్యమునవాంచి అచ్చటనే యుండిరి పసివాండ్రుమాత్రము ప్రాణము లరచేతియందు దుండుకొని పరుగు దీసిరి ఇండ్లకు తోయి తరువాత వారి తల్లిదండ్రులు, భయమునకు కారణ మడిగగా వారు భయకంఠులై యిట్లనిరి (ముందు దోహతో అవ్వయను)

చౌ॥ కహిల కాహ కహి జాణ న బాతా ।
జమ కర ధార కిధౌఁ బరి ఆతా ॥
బరు బౌరాహ బసహఁ అసవారా ।
బ్యాల కపాల బిభూషన ధారా ॥

550

తా॥ ఏమని చెప్పడుము మా నోటనుండి మాటలు వెలువడట లేదు
ఈ పట్టనవారు పెండ్లివారా లేక యమిదూతలా? పెండ్లికుమారుడేమైనా ఎచ్చి
వాడేమో! ఎవ్వభముపై స్వారిసిల్లుచు వచ్చెను మెడలో పాము, చేతిలో
పుత్రయు నున్నవి

భం॥ తన ఛార బ్యాళ కపాల
భూషణ నగన జటిల భయంకరా ।
సంగ భూతి ప్రేత పిసాచ జోగిని బికట
ముఖ రజనీచరా ॥
జో జీతత రహహి బరాతి దేఖత
పున్య బడ తేహి కర సహి ।
దేఖిహి సో ఉమా బిబాహు ఘర
ఘర బాతి అసి లరికన్త కహి ॥

551

తా॥ పెండ్లి కుమారుడు శరీరమునం నుండియు భస్మము పూసికొన్నాడు
మెడలో పామును ధరించినాడు భయంకితుడు జటాధారి అతని వెంట భయంకర
ముఖములు గలిగిన ఎశాచములు, యోగులు రాక్షసులు కూడ కలరు ఇటువంటి
పెండ్లి వారిని జూచి, ప్రాణములతో నుండినవారు నిజముగా పుణ్యాత్ములే! పాఠ్యతీ
పరిణయమును తప్పక వారే చూడగలరు” అని పసవాండ్రందఱును ఇంటింట
నిటువంటి మాటలను చెప్పకొనిరి

వి॥ ‘నాగేంద్రహారాయ ఆలోచనాయ భస్మాంగరాగాయ
మహేశ్వరాయ’ అని శ్రీశంకరాచార్యులు శివుని స్తుతించినట్లు,
శ్రీ తులసీదాసు పరమేశ్వరుని స్వరూపము పలుమారులు వర్ణించి
యున్నారు

భయంకరముఖములుగల పిశాచములు, భూత, ప్రేతములు
శివుని వెంబడించి యున్నారు అటువంటి వారిని జూచి ప్రాణములతో
నుండిన వారు నిజముగా పుణ్యాత్ములేయని బాలురు చెప్పిన వాక్య
ములలో గొప్ప సత్య మిమిడి యున్నది ఈ దృశ్యప్రపంచము సామా
న్యముగా విషయానక్తులతో నిండియుండును జ్ఞానమార్గాన్వేషకులను,

సజ్జనులను, తఱచు విషయానక్తులు లేక దుష్ట శక్తులు బాధించుచునే యుండును ఆ దుష్టశక్తులే జూతపిశాచము లన నోపును అవి సాధు జనుల నావరించినపుడు వానికి లొంగక స్థిత బ్రహ్మలై విరాజిల్లువారు నిజముగా పుణ్యాత్ములని భావము

అటువంటి పుణ్యాత్ములే పార్వతీకల్యాణమును జూడబొవుదు రని బాలురు చెప్పినదానిలో గూఢార్థ మిమిడి యున్నది అనగా అటు వంటి పుణ్యాత్ములు కైలాసమును జూతురని భావము

దో॥ సముద్ధి మహేస సమాజ సబ జనని జనకి ముసుకాహిఁ ।
బాల బుర్రూచి బిబిధ బిధి నిడర హోహం డరు నాహి॥552

తా॥ ఆ సే శివగణములని తలచి బాలర తల్లి అంద్రు లందిరును వారి మాటలకు నంతనంది ఆ బాలకులను భయపడవలసిన విమిత్తములేదు, నిర్భయ ముగ నుండు డని చెప్పి శరణిందిరి

చో॥ లై అగవాన బరాతహి ఆవీ ।
దియే సబహి జనవాన సుహా ఏ ॥
మైనాఁ సుభ ఆరత్తి సఁవారీ ।
సంగ సుమంగల గావహిఁ నారీ ॥ 553

తా॥ స్వాగతమిచ్చువారు, పరపక్షమువారిని గౌరవముతో బిలుచుకొని ఎచ్చిరి పెండ్లివారు రాజభవమునందు విడిది చేసిరి పార్వతీదేవి తల్లియైన మేనాదేవి మంగళహారతిని దీసికొని ఎచ్చెను ఆమెవెంట కొంతమంది నఖులు వాడి నుండిరి వారి సంభ్రమముతో, నుత్సాహముతో ఉత్తమమంగళగీతములను పాడ మొదిలిరి

చో॥ కంచన ధార సోహ బరపానీ ।
పరిభన చలీ హరహి హరపానీ ॥
బికటు బేష రుద్రహి జబ దేఖా ।
అబలన్త ఉర భయ భయఁ బిసేపా ॥ 554

తా॥ మేనాదేవి చేతియందు బంగారుహారతి వశ్యము శోభిల్లెను గురుడు
ద్వారముకడ కేతెంచివుడు ఎదువు పక్షమువారు హారతి నిచ్చుట యాచారము
ఆచార ప్రకారము హారతి నిచ్చుటకు మేనాదేవి అమితాంబముతో ద్వారము
కడకేగెను శివుని భయంకరస్వరూపమును గాంచి మేనాదేవి, తదిలరీ త్రీలంబును
మిగుల భయము జెందిరి

చౌ॥ భాగి భవన పైరీఁ అతి త్రాసా ।

గవి మహేసు జహఁ జనవాసా ॥

మైనా హృదయఁ భయఁ దుఖ భారీ ।

లీగ్ని బోలి గిరిస కుమారీ ॥

555

తా॥ భయాతిశయముచే మేనాదేవి, కడమ త్రీలంబును ఇండ్లకు మరలి
ఎచ్చిరి శివుడు వరపక్షమువారు జనవాసమునకు వెడలిపోయెను మేనాదేవి
హృదయము జోభించెను అమె దుఃఖాతిశయము ఎర్దింప నలవికాదు మేనాదేవి
పార్వతిని తనపద్మకు బలివంచెను

చౌ॥ అధిక సనేహఁ గోద బైరారీ ।

స్యామ సరోజ నయన భరే భారీ ॥

జేహిఁ బిధి తుమ్మహి రూపు అస దీన్దా ।

జేహిఁ జడ బరు బా ఉర కస కీన్దా ॥

556

తా॥ అత్యంతప్రేమపారవశ్యముతో మేనాదేవి పార్వతిని లన యొడిలో
బొద్దుండబెట్టుకొని అశ్రుపూరిత నయనయై యిట్ల నెను విధాత నీ కెంతటి
సుందర రూపమును ప్రసాదించినాడు । కాని యా మూర్ఖుడు నీ కెట్టి ఎచ్చివానిని
భర్తగా నమరొర్చినాడు । (ముందు దోహతో అర్చనము)

చం॥ కస కీన్ద బరు బౌరాహ

బిధి జేహిఁ తుమ్మహి సుందరతా దళః ।

జో ఫలు చహియ సురతరుహిఁ సో

బరబస బబూరహిఁ లాగతః ॥

తుష్టు సహిత గిరి తేఁ గిరౌ పావక
జరౌ జలనిధి మహుఁ పరౌ ।
ఘరు జాఁ అపజసు హోఁ జగ
జీవతి బిబాహు న ఎౌఁ కరౌ ॥

557

తా॥ ఇంతటి సౌందర్యమును బ్రసాదించిన విధాత వీకు ఎచ్చిపరునేల
ఎట్టంచెను? కల్పవృక్షమున కాయలనని ఫలమును తుమ్మచెట్టునందు
గాయించుచున్నాడు - పుడి వివాహము నల్పుటకు నేరెంతమాత్ర మంగీకరింపను
నిన్ను దీనికొని వెళ్ళి పర్యతి ఎనుండి క్రిందికైన బడద్రొయుదును అన్ని
కాహతి చేసెను లేక నమ్రమునకై ముంచెదను - పరువు ప్రతిష్ఠలు
నాశనమగుగాక! ఇట్లు బాడ శిథిల మగుగాక! ప్రపంచమంతటను నవకీర్తి
వ్యాపించుగాక! నేను బ్రతికియుండగ - ఈ ఎచ్చిపరుకు మాత్రము నా ప్రయ
పుత్రిక నిన్నిచ్చి వివాహము జేయను

దో॥ భతఁ బికల అబలా సకల దుఖిత దేఖి గిరినారి ।

కరి బిలాపు రోదతి బదతి సుతా సనేహు సఖారి ॥ 558

తా॥ ఇట్లు దుఃఖించుచున్న మేనాదేవి దుఃఖమును జూచి స్నేహితు
రాంధ్రులను వ్యాకులత నొందిరి మేనాదేవి తన పుత్రికయైన పార్వతిని
ఏలమకొని రొదించుచు నిట్లు చెప్పెను- (ముందు దోహలో అన్వయము)

చౌ॥ నారద కరమైఁ కాహా బిగారా ।

భవను మోర జిన్త బసతి ఉజారా ॥

అస ఉపదేసు ఉమహి జిన్త దీన్తా ।

బొరే బరహి లాగి తవు కీన్తా ॥

559

తా॥ నేను నారదుని కే ఎవకారము గావించితిని? కలకాలము ఎర్థిలు
నా యింటిని ధ్వంసముచేయ బూచెను (ఎచ్చివానిని పతిగా జేసికొమ్మనెడి యువ
దేశమును పార్వతికి నందుదే యొసగినది) ఆ యువదేశమును వేలవాక్యముగా
భావించి, నా ప్రేయ పుత్రికయైన నుకుమారియైన పార్వతి ఆ పిచ్చివానిని పతి
జేసికొనుటకు తపము జేసినది

చౌ॥ సాచేహుఁ ఉన్ద కేఁ మోహ న మాయా ।
ఉదాసీన దను ధామున జాయా ॥
పర ఘర ఘాలక లాజ న భీరా ।
బాఁయు కి జాన ప్రసవ కై పీరా ॥

560

తా॥ వాస్తవముగ అయినకు మోహము, మాయయు లేవు ఇల్లు-వాకిలి, ధన ధాన్యములు లేవు అతఁ డదాసీను, అతనికి భార్యయులేదు కనుకనే యితరుల సంసారములను శాశనము జేయుటకు బూనుకొనెను అతనికి లజ్జలేదు సరికదా భయ మెంత మాత్రమును లేదు గొఢ్రాచి కేమి చెలియును బిడ్డ నొప్పులు ।

చౌ॥ జననిహి బికల బిలోకి భవానీ ।
బోలీ జుతి బిజేక మ్మదు బానీ ॥
అస బిచారి సోచహి మతి మాతా ।
సో న టరళ జో రచళ బిధాతా ॥

561

తా॥ తల్లి యొక్క అవేదనను, దుఃఖమును గ్రహించినదై పార్వతీ వివేకయుక్తమైన కోమలవాణితో ఆమె నిటు లోదార్చును — జననీ ! బ్రహ్మ నొసలువ్రాసిన వ్రాత ఎప్పుడ పరికి సాధ్యము ; ఇది తొలి నే జేసికొన్న పూజా ఫలమనియే భావించి నీ విక చింతించుట మానుమమ్మా ; (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కరమ లిఖా జౌఁ బాఁర నాహూ ।
తౌ కతి దోసు లగాళఅ కాహూ ॥
తుష్టు సన మిటీహిఁ కి బిధి కే అంకా ।
మాతు బ్యర్థ జని లేహు కలంకా ॥

562

తా॥ నా నుదుట ఎచ్చివాడు ఎరుడ గాగల రేఖయుండిన దాని కితరులపై దోష మారోపించుట పాడియా ? విధాత నొసలు వ్రాసిన గీతను దురుప శక్యమా ? ప్యర్థముగా నితరులను నిందింపకుము (ముందు దోహతో అన్వయము)

చం॥ జని లేహు మాతు కలంకు కరునా
 పరిహరహు అవసర నహిం ।
 దుఖు సుఖు జో లిఖా లిలార హమరేం
 జాబ జహం పాఉబ తిహిం ॥
 సుని ఉమా బచన బినీతి కోమల
 సకల అబలా సోచహిం ।
 ఎహు భాంతి బిధిహి లగాఇ దూషన
 నయన బారి బిమోచహిం ॥

563

చా॥ మాతా ఇతరులపై కళంక మారోపింపకుము దుఃఖమును విడిచి
 పెట్టుము ఎది విషాదమునకు నమయు గాదు నా భాగ్యరేఖ యెట్లుండిన
 నట్లగు నాకు గలిగి నుఖదుఃఖముల నే ననుభవించును

అత్యంత వినయముతో గూడిన కోమలపవనములను పార్వతి చెప్పగా
 విని యవ్వటనున్న సకల నారీమణులు దీర్ఘాలోచనతో నిమగ్నలైరి పెక్కు
 విదముల బ్రవ్వాసు దూషించుచు కన్నీరు గార్చిరి

వి॥ జ్ఞానమునకు ఎయస్సుతో నిమిత్తములేదు అవతార పురు
 షులైన యాదిశంకరుడును, బుద్ధబగవానుడును, బాల్యమునందే
 జానపూర్ణులైరి ధ్రువుడు, ప్రహ్లాదుడును బాల్యావస్థయందే శ్రీహరి
 చరణసరోజములందు అచంచలమైన బక్తిగలవా రైరి శంకరా
 చార్యులు, బుద్ధుడు తాము తరించుటయే గాక తమ ప్రబోధములచే
 నితరులకు గూడ సన్మార్గమునుగూర్చి బోధించిరి

ఇటువంటి సాముటనలను దృష్టియందుంచుకొని కవి,
 కుమారి పార్వతి తన తల్లియైన మేనాదేవికి కర్మ బలవత్తరమను విష
 యమునుగూర్చియు, దానిని సహనముతో దాటు విధానమును
 గూర్చియు చెప్పినట్లు అతివమత్కారముగా చిత్రీకరించినాడు

పార్వతి పరిస్థితిని జూచి, యామె సకియ లందరును, మేనా
 దేవియు నశ్రుపూరిత వదనలైరి పార్వతీదేవి వయస్సునందు చిన్న

దైనను జ్ఞానమునకు నిధి గావున నామె యే మాత్రమును దుఃఖింపక
తనకై వగచువారిని క్షణములో నూరడింప చేసెను అటులే మహా
త్ములు తమ కెన్ని బాధలు, కష్టములు కలిగినను స్థిరచిత్తులై, కష్ట
ములను నుఖరూపములుగా బాచింతురు

దో॥ తేహి అవసర నారద సహిత అరు రిషి సప్త సమేత ।
సమాచార సుని తుహినగిరి గవనే తురత నికేత ॥ 564

తా॥ మేనాదేవియును సఖులును రదితరి అంతఃపుర నివాసులు దుఃఖ
సముద్రమున మునిగియున్నారని సమాచారమును విని, వామావలును నారద
మనీంద్రుని, సప్తర్షులను వెంటబెట్టుకొని తమ భవనమునకు విచ్చేసెను

చో॥ తట నారద సబహి సముర్భూవా ।
పూరుట కథాప్రసంగు సునావా ॥
మయనా సత్య సునహు మమ బాసీ ।
జగదంబా తవ సుతా భవాసీ ॥ 565

తా॥ నాందుడు పార్వతీ పూర్వజన్మ ఎంతైతము నెల్లరికు విని
ఎంచెను ప్రత్యేకముగా నారదమునీంద్రుడు మేనాదేవితో నిల్లనియె— మేనాదేవీ,
నా మాటయందు విశ్వాసముంచుమమ్మా ! నీ పుత్రిక సాక్షత్ జగజ్జుగని భవాని—
(ముందు దోహతో అన్వయము)

చో॥ అజా అనాది సక్తి అభినాసిని ।
సదా సంభు అరథంగ నివాసిని ॥
జగ సంభవ పాలన లయ కారిని ।
నిజ ఇచ్ఛా శీలా బపు ధారిని ॥ 566

తా॥ జన్మరహిత, అనాది, అవినాశిని, ఆదిశక్తి శంకరాద్ధాంగ నివాసిని,
సృష్టి పాలనము, సంహరమును గావించునది తన ఇచ్ఛా మాత్రమున లీలగా
శరీరధారణ చేయునది (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ జనమీ ప్రథమ దచ్చ గృహ జాతః ।

నాము సతీ సుందర తను పాతః ॥

తిహఃకః సతీ సంకరహి బిభాహీః ।

రదా ప్రసిద్ధ సకల జగ మాహీః ॥

567

తా॥ ఈమె ప్రథమమున బడిని గృహమున జన్మించెను అప్పటిమె
నామము సతీ అత్యంతసౌందర్యపతియై విరాజిల్లుచుండిన యీమె శంక
రముని పరిణయ మాడెను ఈ కథ జగత్ప్రసిద్ధమైందే యిది ।

చౌ॥ ఏక బార ఆవత సివ సంగా ।

దేఖీతి రఘుకుల కమల వతంగా ॥

భయం మోహం సివ రహం న కీన్హా ।

ప్రమ బస జేష సియ కర లీన్హా ॥

568

తా॥ ఒకసారి సతీదేవి శివసమేతయై వచ్చుచున్న రఘుకుల కమలము
లకు సూర్యుడైన శ్రీరామచంద్రుని గాంచెను అట్టితటి ఆమె కళ్ళాన మాం
రించెను తనుకనే శంకరుని మాట విన్నదాయెను అజ్ఞానవిశముగ సీతాదేవి
వాసుని దాచెను

వి॥ ఒకసారి సతీదేవి శంకర సమేతయై అగస్త్యాశ్రమము
కుండి కైలాసమునకు మఱి వచ్చుచుండెను శంకరుడు రామ
నామమును జపించుటయును, రామునకు ప్రణమిల్లుటయునుపార్వతి
సతీదేవి గమనించినదై మనస్సునం దిట్లు తలపోసెను ‘లక్ష్మీపతి
యైన శ్రీ మహావిష్ణువు లోకహితార్థము మానవ జన్మమెత్తినను, అజ్ఞాని
తె విరహబాధ ననుభవించుచు భార్య కొఱకు దుఃఖించునా! అన్వే
షించుచు! ఆమె మనోభావములను శంకరుడు సర్వాంతర్యామిగావున
గ్రహించెను ఎలయుచో శ్రీరాముని పరీక్షింపవచ్చునని నుడివెను
శ్రీరాముడు పరబ్రహ్మస్వరూపుడు, సర్వవ్యాపకనియు, గో
బ్రాహ్మణ సజ్జనహితార్థము రఘుకులమునందు జన్మించినాడనియు
శ్రీరామ మహిమను గూర్చి శంకరుడు విపులముగ జెప్పెను కాని,

అజ్ఞానవశమున శివుని మూటలు విరళ సీతాదేవిరూపమును దాల్చి
శ్రీరాముని పరీక్షించెను

ఈ పూర్వజన్మ పృథ్విరాముని నారదమునిగిడుడే మేళా
హిమవంతుల కెఱింగించి వారి దు ఖమును బాపెను

ఇచ్చట 'దేఖే రఘుకుల కమల ఎతంగా' అని కవికుల
శేఖరుడైన శ్రీ తులసీదాసు స్మరించుచున్నాడు అనగా రఘుకుల కమల
ములకు సూర్యుడని యర్థము సూర్యోదయమైనతోడనే కమలములు
నికసిండును అందులకే సూర్యుని కమలబాంధవుడందుగా పరిచిత
అనగా సూర్యుడని భావము ఇదే అర్థము స్ఫురించునట్లు వినయ
వ్రతక యందు శ్రీవారు 'భానుకుల కమల రవి' యని చెప్పుచు
శ్రీరాముని స్తుతించుచున్నాడు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చం॥ సింధు జేషు సతీఁ జో కీన్ద తేహిఁ

అపరాధ సంకర పరిహరీఁ ।

హర బిరహఁ జాణ బహోరి పితు కేఁ

జగ్య జోగానల జరీఁ ॥

అబ జనమి తుష్టారే భవన నిజ పతి

లాగి దారున తపు కియా ।

అస జాని సంసయ తిజహు గిరిజా

సర్పదా సంకర ప్రియా ॥

568

తా॥ సతీదేవి సీతరూపమును ధరించి యపరాధమున కై శంకరు దామెను
త్యజించెను శంకరుని వియోగమున దుఃఖితమైన సతి తన అండ్రియైన
ఎఱుగు చేయు యజ్ఞమునకు దోప సంకల్పించి, శివునెట్లో యొప్పించి తుదకు
ఎక్షగృహమున కేగెను అప్పుట శంకరునకు హవిర్భాగ మొనగ 'ందుల
కాగ్రహపూరితమై యోగాగ్నియందు ఆ శరీరమును భస్మము గావించుకొనెను
ఇప్పుడు మీ గృహమునం దవతరించి పరమేశ్వరునే పతిగా గోరి తప ముచ

శ్రీరామ 17

రించి, ది సార్వత్రి నదాశిపు చు బ్రయమైసిది అర్థాంగి కనుక నీవు నందే
వాపసులను విడిచిపెట్టి ఈ కుభ విమయమున ఎంతోషముగ నుండుమమ్మా

దో॥ సుని నారద కే బున తట సబ తర మిటా బిషాద ।

చిన మువ్వఁ బ్యాపేడి సకల పుర ఘర ఘర యహ

సంబాద ॥ 570

తా॥ అని నారదు యెచ్చ వచనములను విన్నకరువాత అందఱి దుఃఖము
దూరమయ్యెను తనములో నీ నమాచారు నగరమందంతటను ప్రాతెను
ప్రతయింట జగజ్జననియై పార్వతీదేవిప్రభావమును గూర్చిన మాటలే విసవచ్చు
చుండెను

చో॥ తట మయనా హిమవంతు అనందే ।

పుని పుని పారబతీ వద బందే ॥

నారి పురుష సిసు జుబా సయానే ।

నగర లోగి సబ అతి హరషానే ॥

571

తా॥ అక్కడ మేనాదేవియు, నామాచారుల నాంబ నిమిగ్నులైరి
పార్వతి పుత్రికి యచ్చ భావమును ఎఱచి యా జగజ్జనని పాదపద్మములకు
ప్రణామిల్లరి త్రీలు పురుషులు, బాలకులు, యువకులు, వృద్ధులు, నగర
నివాసులెల్లరు నాంబపరవశులైరి

చో॥ అగే హాస పుర మంగల గానా ।

సజే సబహిఁ హోటక ఘట నానా ॥

భాఁతి అనేక ఛతః జేవనారా ।

సూపసాస్త్ర జన తభు బ్యవహారా ॥

572

తా॥ సగునివాసు లెల్లరును మంగళగీతములను గానముచేయ దొడగిరి
కొంబు వివిధములైన నుపర్ణ కలశములను ఎద్దులు చేరి మరెకొందరు పాక
కాత్తములో జెప్ప రీతిగా మధురమైన, రుచికరమైన వంటలను జేసిరి

చౌ॥ సో జేవనార కి జాళి బభానీ ।

బసహి భవన జేహి మాతు భవానీ ॥

సాదర బోలే నరం బరాతీ ।

బిష్టు బిరంచి దేవ సబ జాతీ ॥

573

తా॥ ఏ భవనమున రాజుత్ భవాని పార్వతీదేవి వానము చేయుచున్నదో యప్పుట నున్న భోజన సామగ్రిని, ఆ వై భవమును వర్ణింప కెవరి తరము? వాహులు ఎరివడియు వారిగు లోకరామియై వ్రబహ్మను, శేషశాయియైన విష్ణువును, దేవత లందఱిని సగౌరవముగా కావ్యవించెను

చౌ॥ బిబిది పాఠి వై రి జేవనారా ।

లాగే వరుసన నిపున సుఆరా ॥

నారిబృంద సుర జేవఠి జానీ ।

లగీఁ దేన గారీఁ మృదు హానీ ॥

574

తా॥ అందఱును భోజనము చేయుటకు పంటలు దీఱిరి ముదిరి పదార్థములు ఎద్దింపబడెను దేవతలందఱు భోజనములు చేయు సమయమున స్త్రీలందును కొమరిముగ వారిని పరిహసించిరి

భం॥ గారీఁ మధుర స్వర దేహిఁ సుందరి

బింగ్య బచన సునావహిఁ ।

బోజను కరహిఁ సుర అతి బిలంబు బినోదు

సుని సంగ పావహిఁ ॥

జేవఠి జో బధ్యో ఆనంద సో ముఖ

కొటిహారా న వరై కహ్యో ।

అవవారె దిన్దేఁ పాన గవనే భాస

జహఁ జాకో రహ్యో ॥

575

తా॥ అత్యంత సౌందర్యవతుడై యున్నదీక్షణులు తియ్యని పలుకులతో పరిహాసమాద జొచ్చిరి ఆ భోజన సమయమున, ఎటుచూచినను వ్యంగ్య

మతో చూడిన హన్యరసభరితమైన వాక్కులే వినపచ్చుచుండెను దేవత లా
వినోదములను వినుచు, సుఖానుభవమును పొందిరి కనుక భోజనములు ముగి
యుట కాలస్యమాయెను

భోజన సమయమున, నర్బు లనుభవించిన యానందమును, వేనోళ్ళ
గూడ వర్ణింప సాధ్యముగాదు విందుభోజనములు ముగిసిన తరువాత నందిరికిని
తాంబూలములను నిచ్చిరి తరువాత వివాహముగకు విచ్చేసినవారిలు వారుండు
విడిది భవనములకు వెడలిపోయిరి

దో॥ బహుారి మునిస్త హిమవంత కహూఁ లగన సునాథః ఆఱ ।
సమయ బిలోకి బిబాహ కర పరపి దేవ బోలాఱ ॥ 576

తా॥ మరల మునులు తిరిగివచ్చి వామవంతునికి లగ్నప్రతికను వినిం
చిరి వివాహములు మాసన్నమైనదిని దేవతల సందిరిని విలిపించిరి

చో॥ బోలి సకల సుర సాదర శీన్హే ।
సబహి బభోచిత ఆసన దీన్హే ॥
బేదీ బేద బిధాన సఁవారి ।
సుభగ సుమింగల గావహిఁ నారి ॥ 577

తా॥ దేవతలందరిని నాదరపూర్వకముగా విలిపించి, వారివారి యంతస్తు
నకు తగినట్లుగా ఉచితాసనముల కాసగిరి వేదములో తెప్పన రీతిగా వివాహ
వేదికను న్దపఱచియుంచిరి పనితలు శ్రేష్ఠమైన, మదుర మంగళ గీతములను
గానము చేయ దొడగిరి

చో॥ సింఘాసను అతి దిబ్బ సుహావా ।
జాఱ న బరని బిరంచి బనావా ॥
బైరే సివ బిప్రస్త సిరు నాథః ।
హృదయఁ సుమిరి నిజ ప్రభు రఘురాఱ ॥ 578

తా॥ వేదికపై సత్కంత సుందరమైన యొకదివ్యసంహసన ముండెను ఆ
సింహాసనపు ఉలంకరణ పర్ణించుటకు సాధ్యము గాదు వీలని బ్రహ్మ దానిని

స్వయముగా నిర్మించెను శంకరుడు పెండ్లి కుమారుడై, బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి, యంతరంగమున తన స్వామియైన శ్రీరఘునాథుని స్మరించుచు ఆ దివ్య సంవాసనమునం దాసీనుడయ్యెను

చౌ॥ బహురీ మునీసన్ధ ఉమా బోలాఈఁ

కరి సింగారు సఖిఁ లై ఆఈఁ ॥

దేఖతి రూపు సకల సుర మోహి ।

బరనై భవి అన జగ కబి కో హై ॥

579

తా॥ ఆ కుభవమయమున మునీశ్వరులు పార్వతిని విలివించిరి చెలి కత్తెలు పార్వతిని శృంగారించి తోడ్కొని వచ్చిరి పార్వతీదేవి రూప సౌందర్యములను జూచి దేవతలు గూడ మోహతులైరి ఆ సోయగమును పర్లింప గల కవి యీ జగత్తునం దుండడనుట యతిశయోక్తి కానేరదేమో ।

చౌ॥ జగదంబికా జాని భవ భామా ।

సురన్ధ మనహిఁ మన కీన్ద్ర ప్రనామా ॥

సుందరతా మరజాద భవానీ ।

జాతి న కోటిహూఁ బదన బభానీ ॥

580

తా॥ పార్వతి జగదంబయనియు శంకరపత్నియని తెలిసకొని దేవత లంతరంగమున పార్వతికి ప్రణామము లాచరించిరి ఆ శోభను వేనోళ్ళతో పర్లింప సాధ్యము గాదు

భం॥ కోటిహూఁ బదన నహిఁ బనై బరనతి

జగ జనని సోభా మహా ।

సకుచహిఁ కహతి శ్రుతి నేష సారద

మందమతి తులసీ కహా ॥

భవి భాని మాతు భవాని గవనీఁ

మధ్య మండప సివ జహాఁ ।

అవలోకి సకహిఁ న సకుచ పతి పద

కమల మను మధుకరు తహాఁ ॥

581

తా॥ జగజ్జన్మయైవ పార్వతీదేవిసౌందర్యమును, శోభను కోట్ల పలు ములతోను ఎరించుట సాధ్యము గాదు మేలు, శేషులును, సర్వస్వతీయును ఎరించుటకు సంకోచముదురు అట్లతడు మందబద్ధియై తులసిదాసు ఏ శ్రేణిలోనీకి ఎచ్చును?

సౌందర్యరాశియైన భవాని వివాహమండలము సాధ్యము దీని శిష్యులందు కోట లొకొక యానముపై నాసన యుయ్యెను లక్ష్మణారములే లలలలుకొని ఎచ్చున్నది కా శివపాదారి విందులను గాంచలే పోయెను కాని యామె మనోరూపమై, త్రిమర ముమరందము నాస్కరించి ఎనే యుండెను

పీ॥ తుమ్మెద వృష్టములలోను మకరందమును ప నము జేరె నను లటులే పార్వత ప్రత్యక్షముగా శివుని పాదాలలలములు నూరి క ఎరియినను, మనోరూపమైన తుమ్మెదయై, తుమ్మెద మకరందమును గ్రోలు నటుల, ఆమె శివపాదారిగిందములపై వ్రాలెనను భావ మందు ఎచ్చుచుచున్నది

సర్వశాడ య్యును ఇందు కని తులసీదాసు తనను 'మందమతి తులసీ' యని చెప్పుచు బిగియత్సర్వధిని నైచ్యానున ధానము గావించు కొనుచున్నాడు

ఎరువతీ! ప్రభూ! నిగ్రహానుగ్రహ సామర్థ్యముగల దేవా! నీవు దీనులకు పరమబాధవుడని గదా! నే నత్యంత దీనుడను, ను ది మఱిని నాయందు కనికరముంచి నాకు వాక్కు ప్రసాదించి నన్ను నీచే కాపాడలసియున్నది' అని శ్రీతులసీదాసు శివుని కేడు కొనుచున్నాడు

దో॥ ముని అనుసాసన గనపతిహి పూజేతి సంభు భవాని ।

కోతి సుని సంసయ కరై జని సుర అనాది జియఁజాని॥582

తా॥ మునుల యాశ్చర్యే శివపార్వతులు గణేతుని పూజించిరి గణపతి శివ పార్వతుల సంతానము కదా! చక్కలు వివాహమునకు వార్యమెక్కడినుండి

ఎచ్చెన్ను ఎంచేహ మందరికిని కలుగును దేవల లవాదిగా నున్నారని భావించి
మహాశయలు ఎటువంటి సందేహముల కాన్పించు మయిబుందురు గార :

చౌ॥ జసి బిబాహ కై బిధి శ్రుతి గాతః ।

మహామునిన్త సో సబ కరవాతః ॥

గహి గిరిన కుస కన్యాపానీ ।

భవహి నురక్షిఁ జాని భవానీ ॥

583

తా॥ వేదములో వివాహ వర్ణకుల నెన్ని చెప్పినారో అ రీతిగా మునులు
వివాహమును జరిపించిరి పర్వతరాజైన వాహులు... చేతియందు యర్చినుండు
కొని తన పుత్రుక చేయి పట్టుకొని యాపై శివపత్నియై భవాని యని తెలి
కొని పార్వతిని శంకరునకు సమర్పణ గావించెను

చౌ॥ పానిగ్రహణ జబ కీన్త మహేసా ।

హియఁ హరషే తబ సకల సురేసా ॥

బేదమంత్ర మునిబర ఉచ్చరహిఁ ।

జయ జయ జయ సంకర సుర కరహిఁ ॥

584

తా॥ మహేశ్వరుడు పార్వతిని పాణిగ్రహణము చేసకొనినంతనే ఇంద్రుడి
దేవతలు హర్షించిరి శ్రేష్ఠ మునులెల్లరును వేదమంత్రము బుచ్చరింపరి దేవ
తలు జయ శ్రీమహాదేవ : జయ జయ శ్రీమహాదేవ ! యనుచు జయజయ
ధ్వనులు నల్పరి

చౌ॥ బాజహిఁ బాజన బిబిధ బిధానా ।

సుమనబృష్టి నభ కై బిధి నానా ।

హర గిరిజా కర భయం బిబాహూ ।

సకల భువన భరి రహ ఉభాహూ ॥

585

తా॥ వివిధ మంగళ వాక్యములు మ్రోగెను అకాశమునుండి వివిధ
ప్రకారములుగా శుష్పవర్షములు గురిసెను శివపార్వతుల వివాహ మత్యంత
వైభవోపేతముగ జరిగినది బ్రహ్మాండమంతయు నానందముతో నిండెను

చౌ॥ దాసీఁ దాస తురగ రథ నాగా ।
 ధీను బసన మిని బస్తు బిభాగా ॥
 అన్న కనక భాజన భరి జానా ।
 దాఇజ దీన్హ న జాఇ బభానా ॥

586

తా॥ హి బాబలులు దానదాసీజనమును, రథములను అశ్వములను, గోవులను, ఎఱ్ఱములను, మణి-కిరకాది ఎఱ్ఱపులను సువర్ణాన్నపాత్రలను, ఎరదక్షిణగానిచ్చెను ఆ ఎఱ్ఱముదాయములను ఎఱ్ఱిందుట సాధ్యము కాదు

భం॥ దాఇజ దియో బహు భాఁతి పుని
 కర జోరి హిమభూధర కహ్యో ।
 కా దేఁజఁ పూరనకామ సందర
 చరనపంకజ గహి రహ్యో ॥
 సిఁవఁ కృపాసాగర ససుర కర సంతోషు
 సుబ భాఁతిహిఁ కియో ।
 పునిగహి పదపాథోజ మైనాఁ
 ప్రేమివరిపూరన హియో ॥

587

తా॥ ధనకృకాది ఎఱ్ఱవాహనములను ఎరదక్షిణగా నిచ్చి రెండు చేతులను జోడించి వామాబలు డిట్ల నెను—

‘ఓ శంకరా! నీవు సంపూర్ణకాముడవు నేను నీ కేమీయగలవాడను అనుచు శివపాదావిండుములను గట్టిగా బట్టుకొనెను అప్పుడు కృపాసాగరుడైన శివులు ఆ మూమయైన వామాబలుని నమాధాని నఱచెను నిండు ప్రేమతో, ఎరిపూర్ణహృదయముతో మేనాదేవి శంకితుని బరణకమలములకు బ్రణమిల్లి యిట్ల నెను (ముందు దోహతో అవ్వయము)

దో॥ నాథ ఉమా మమ ప్రాన సమ
 గృహకింకిరీ కరేహు ।
 భమేహు సకల అపరాధ అబ
 హోఁ ప్రసన్న బరు దేహు ॥

588

తా॥ స్వామీ! ఉమ నాకు ప్రాణమయైనది చూచెను నీ పాదానగా స్వీకరింపుము ఉమ చేసిన సకలాపరాధమిలను క్షమించి అమెను కరుణించి వలయును ప్రసన్నుచిత్తులతో నా రాగమును ప్రసాదింపుము

చౌ॥ బహు బిధి సంభు సాసు సముర్భూతః ।

గవనీ భవన చరన సిరు నాతః ॥

జననీ ఉమా బోలి తబ తీన్హీ ।

లై ఉభంగ సుందర సిఖ దీన్హీ ॥

589

తా॥ శివుడు అత్తయైన మేనాదేవిని పెక్కు విధముల సమాధానము చెప్పి
 3వ పాదారవింధములకు సమీపమైరించి మేనాదేవి రాజమందిరమున కెగ్గెను
 తరువాత పార్వతిని విలివించెను పార్వతిని ఒడియందు గూర్చుండి జేసి, యీ
 విధముగ వాతోపదేశ మొనరించెను (సుండు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కరేహు సదా సంకర పద పూజా ।

నారి ధరము పతి దేవ న దూజా ॥

బచన కహత భరే లోచన బారి ।

బహురి లాఞ ఉర బిన్హ కుమారి ॥

590

తా॥ ఓ పార్వతీ! ఎర బలివుని పాదములను సదా పూజించుము,
 అదియే నాకీ ధర్మము ఎనివలకు ఎతియే దైవము అని చెప్పుచు కన్నీరు
 కార్చుచు పార్వతి కాలింగినను జేసకొనెను

చౌ॥ కతి బిధి సృజే నారి జగ మహీ ।

పరాధీన సపనేహం సుఖ నాహీ ॥

భై అతి ప్రేమ బికల మహతారి ।

ధీరజు కీన్హ కుసమయ బిచారి ॥

591

తా॥ మిరియు నిట్ల నెను విధము గత్తునందు ప్రియతామీ నేల సృష్టించెను?
 పరాధీనులకు స్వప్నములోగూడ ముఖశాంతులుండవు (ప్రియ పరాధీనినిభావము)

అని చెప్పును ప్రేమతో విడిలపై నునను కలదాయెను కాని, దుఃఖ
 నుండి నయము కాని బలవి, దైర్ఘ్యము వహించెను

చౌ॥ పుని పుని మిలతి రతి గహి చరనా ।

రర ర ప్రేమ రచు జాని న బరనా ॥

య నారన్త మిలి బేటి భవానీ ।

చాగ ననని ఉర పుని లవటానీ ॥

592

తా॥ -- దేవి మాటి మాటికిని పార్వతి నాలింగము చేసకొనెను ఆమె
 పాదముపై శ్రాంతి క్రియ పడుచోపుడుండెను ఆ అగాధమైన, యంతమైన
 ప్రేమ వికారమును ద్వింధింప కెరి అరము? పార్వతీదేవి తన స్నేహాతురం
 గుల బదిలరత్నముగాఁజూలను ఆలింగనము చేసకొని మరల మేనాదేవిని జేరి
 యుచువూర్వకముగ ఆలింగన మొనర్చుకొనెను

ఛం॥ జననిహి ఎహురి మిలి చలీ ఉచిత

అసేన నబ కాహూఁ దక్షిణ ।

ఫిర ఫిర బిలోరతి మాతు తన తబ సఖీఁ

లై సేవ పహిఁ గళఁ ॥

జాచర సకల సంతోషి సంతరు

ఉహూ సహితి భవన చలే ।

నబ అనుర హరషే సుమన బరషి

నిసాన నభ బాజే భలే ॥

593

తా॥ పార్వతి మాటిమాటికిని తల్లి నాలింగము చేసకొని ముందుకు
 పోవు ప్రతియొకరును ఉమ నాశీర్వదించిరి పార్వతి వెడలునపుడు తల్లిని
 గుఱులు బరి బాటుచు బోయెను అప్పుడు నకియ లామెను శంకరుని ఎద్దకు
 పోయెనెప్పురి

పూదేవులు యాచకులను ఎంతయు ఎఱుగ పార్వతీసమేతముగా కైలాస
 కు బి బోయెను దేవతలు ప్రసన్నులై పుష్పలక్ష్మము కురియించిరి అంబర
 కు ముందుభులు మ్రోగెను

దో॥ చలే సంగ హిమవంతు తబ వహుఁ చావన అతి హేతు ।
బిబిధ భాఁతి పరితోషు కరి బిదా కీన్ద బృషకేతు ॥ 594

తా॥ శివపార్వతులను హిమవంతుల దల్యంబుతో తలెలాగున అతడు వెంబడించెను కైలాసున వృషకేతున వామాదు నానందపరవతుల గవిం చెను వామాదుల కిపునిడు పెరిపుడీకొని లల ధున మనకు ములివచ్చెను

చో॥ తురతి భవన ఆపి గిరిరాక్ష ।
సకల సైల సర లిపి బోలాక్ష ॥
అదర దాని బినయ బహుమానా ।
సబ ఓర బిదా కీన్ద హింవానా ॥ 595

తా॥ అనభున ముటు విచ్చెను అల్పణమే ఎర్వల రాజై వాగుంటు తు సేవకుడై పర్వత, ఎరోవర ములను బిలిచెను వారి నుచిరీతి స్కా చించి, బహుమానుల కొనిగి యిప్పిచ్చె చెను

చో॥ జబహిఁ సంభు కైలాసహిఁ ఆపి ।
సుర సబ నిజ నిజ లోక సిధాపి ॥
జగతి మాతు పితు సంభు భవానీ ।
తేహిఁ సింగారు న కిహాఁ బభానీ ॥ 596

తా॥ శంకిరులు కైలాసును జేరిన అరువాల దెవలలెల్లరును వారి విజ నివాసముల కేగిరి

పార్వతీ ఎరమేశ్వరులు జగత్తుకు హతావతలు వారి శృంగారమును, ప్రణయమును గూర్చి ఎడ్డింబుట శక్యమా ? అని ప్రేమగోస్వామి తులసిదాసు ఎవించు చిన్నాడు

చో॥ ఓరహిఁ బిబిధ బిధి భోగ బిలాసా ।
గనన్ద సమేతి బసహిఁ కైలాసా ॥
హర గిరిజా బిహార నితి నయఁక ।
ఏహి బిధి బిపులకాల చలి గయఁక ॥ 597

తా॥ శివపార్వతు లనేకప్రకారిములుగ భోగవిలాసములతో గూడి గణ
సహస్రముగా దైలాసముందు వాని జేయుచుండిరి వారు నిత్యము విహారము
నట్లుచుండిరి ఈ విధముగ చాలకాలము గడచి పోయినది

చా॥ తిబ జనమేఱి పటించిన కుమారా ।
తారకు అసురు సమర జేహిఁ మారా ॥
ఆగి ॥ నిగమి ప్రసిద్ధ పురానా ।
ఇట్లు జన్ము సకల జగజ్జానా ॥

588

తా॥ చాలి వణ్ణులుడను పుత్రులు (అరుముఖములు గలిగిన పుత్రులు)
అందెను ఇట్లు ॥ పెరిగి పెద్దవాడై తారకాసురుని సంహరించెను

పేదకాస్త్రములందును, పురాణములందును వణ్ణులు జన్మవృత్తాంతము
ప్రకటించెను : నట్లులకును విదితమైనదే :

ల॥ జగు జాన పన్నులు జన్ము కర్ము
ప్రతాప పురుషారథు మహా ।
తేహి హేతు మైఁ బృషకేతు సుత కర
చరితి సంభేవహిఁ కహా ॥
యహ ఉమా సంభు బిబాహు జే
నరి నారి కహహిఁ జే గావహిఁ ।
రిల్లాన కాజ బిబాహు మంగల
చర్బదా నుఖు పావహిఁ ॥

589

తా॥ ఇట్లుగాని జన్మకర్మప్రతాపములు జగత్తునందెల్లరకును విదితమే ।
అందు (అంశము) ఎవ్వరేతు పుత్రుని, చరిత్రమును సంక్షేపముగా
చెప్పెను

పేనుల కింపొనని పార్వతీ పరిణయమును ప్రియమును, పురుషులైనను
గా మెచ్చుచో వారికి వివాహాదిమంగళకార్యములు నఫలమై నుఖమునొందెదరు

దో॥ చరిత సింధు గిరిజా రమన కేద న పావహిఁ పారు ।
బరన్తై తులసిదాసు కిమి అతి మతి మంద గవారు ॥ 600

తా॥ గిరిజాపతియైన మహాదేవుని చరిత్రము నమ్మవలెనని అంటున్నది, యగాధమైనది దాని యంత మేలులుగూడ దెలియకపోయి ?

‘పతిష్ఠాని అత్యంత మందిబుద్ధియు, మూర్ఖుడు నై యీ తులసిదాసు ఎట్లు ఎరింగగలడు ?

చో॥ సంఖు చరిత సుని సరస సుహవా ।
భరద్వాజ ముని అతిసుఖ పావా ॥
బహు లాలసా కథా పర బాధీ ।
నయనన్ద్రి నీరు రోమావలి రాధీ ॥ 601

తా॥ మధుర మనోహర రసవత్తరమైన శివ చరిత్రమును విని ధిరద్వాజ మహాముని చాల సంతోషించెను కథ వివరింపనన్న సతూహల మాత్రమియం దెంతేనియు పెంపొందెను యగములనుండి యానందబాష్పములు గారెను గగుర్పాటు గలిగెను

వి॥ ‘నారాయణుని దివ్యనామాక్షరములపై కరగని మనఃకులు కఠినశిలలు, మురవైరి కథలకు ముదితాశ్రు రోమాంచమిళిమై యుండుని మేను మొద్దు అని భాగవతములో జెప్పబడియున్నది

భగవత్కథలను మహనీయులు వినుతఱి, ఆనందబాష్పములు గారును, రోమాంచముగూడి సహజమై యుండును ఎవని హృదయ మందు దివ్యభావన, రోమాంచాది చిహ్నములుగల భగవద్భావన యుద్భవించునో వాని జన్మము సార్థకమైనది! అతడు తరించుటయే గాక అతని అనుయాయులును తరింతురు

చో॥ ప్రేమ బిబిస ముఖ ఆప న బాసీ ।
దసా దీఖి హరషే ముని గ్యాసీ ॥
అహో ధన్య తవ జన్మ మునీసా ।
తుష్టహి ప్రాన సమ ప్రియ గౌరీసా ॥ 602

రా॥ ప్రేమచే ముగ్ధుడాయెను ప్రేమాతిశయముచే నోటినుండి మాట
దెలు దలేదు భరద్వాజుని ఒకాంచి, యాజ్ఞపల్కుడాతని యెడ ప్రసన్నుడై
యిలెను - ఓ మనీషరా ! ఆహా ! నీ జన్మము ధన్యమైనది నీరు గౌరీవతి
దైన శివుఁ ప్రాణప్రాయుడైనాఁ

ని॥ శ్రీమదు సంతోషమును, ద్వేషము అశాన్తి కలగించును
అనియు అధికమంతయును, అధికద్వేషము అధికమైన అశాంతిని
కలగించును సగవలెను దానిదలి పరమప్రేమయే సక్తి ఆ భక్తి
మార్గు నిరూపారు అంతరంగమున గొప్ప సుఖము నొందును
అందు ముగ్ధుడై తప సాధ్యముగాను ఇట్టి భావనను కరణుజొచ్చిన
వాకి యిష్టదైవప్రసాదాదికము

చౌ॥ సిం ఎద కమల జిన్తహి రతి వాహిఁ ।

రామహి చే సపనేహుఁ న నోహహిఁ ॥

బిను ఫల బిస్వనాథ పద నేహూ ।

రామ బగత కర అచన ఏహూ ॥

603

రా॥ విపాదావింశతిలం దెలిసికి ప్రీతిచేదో, వారు శ్రీరామ పండ్రినికి
స్వయం నందు గూడ మంచివారుగా గుంపవరు విశ్వోభుడైన శ్రీశివవరణ
మలపై నిష్కలపటమైన, విశుద్ధమైన ప్రేమ గలిగియుండు పే రామభక్తుని
లక్షణము

చౌ॥ సిం సము కో రఘుపతి ప్రతిధారీ ।

బిను అఘు తచి సతీ అసి నారీ ॥

పను కరి రఘుపతి భగతి దేఖాత్మ ।

కో సిం సము రామహి ప్రేయ భాతః ॥

604

రా॥ విప్రనిరో నహి మగ రామభక్తి యను ప్రతిమను జేయువాడెవ్వఁ
శంకరుని విపాద మెఱుగని నతీదేవిని నహితము త్యాగమొనర్చెను ప్రతిజ్ఞా
చూర్వకము రామభక్తిని చాతెను కనుక ఓ రాయనలారా ! అన్నలారా !
శ్రీరామపండ్రినికి శంకరుని కంటెను ప్రాణసమాను లెవరున్నారు ;

౧॥ 'రామచక్తి సామ్రాజ్య మేమానపుల కబ్బెనో' ఎనసా' అని శ్రీ త్యాగరాజు రామచక్తిని కీర్తించెను రామచక్తి గలుగుదుర్ల బము రామచక్తి యగు ప్రతిమును నాకల్పించిన శిశుడే సుమును త్యజించి యేకాంతముగ రామధ్యానము చేసెను రా సాచూన్యులేపాటి? అనేకజన్మలలో నాపాదించుకొనిన పుణ్యము లన్నియు గలసి గొప్పరాశిగా వీర్చడి, దాని ఫలితముగా అప్పు యనునది ఒకానొకనికి కలుగుచున్నది చగవదనుగ్రాముచలం, అథవా మహాత్ముల దగులన ఈ క్తిమనకు కలుగును

శాకగుడు ప్రశ్నచే రామచక్తిని నిలూ జేసినట్లు, గురు కిటాక్షములన మహాత్ముల దయవలన కలిగిన క్తిస ఎదుగు నెట్లా నిరుమములన్న దీక్షతో పెంపొందించుకొని శ్రీరామకృష్ణుల పాత్రలు గావలయును

దో॥ ప్రథమహై మై కహి సివచరిత బూర్హు సురము

తువ్వార ।

సుని సేవక తువ్వ రామ కే రహిత సుసన్ బిర ॥ 605

తా॥ నేను ప్రథమముగ శివచరిత్రమును జెప్ప నీ మర్మము తెలింగితిని నీవు శ్రీరామబంధునికి ఎవిత్రమై భక్తుడవు ఎమన్ దోషరహితుడవు

చో॥ మై జానా తువ్వార గున సీలా ।

కహాణి సునహు అబ రఘుపతి లీలా ॥

సుని ముని అజు సమాగమ తోరే ।

కహి న జాణి జన సుఖు మన మోరే ॥

606

తా॥ నేను నీ గుణశీలములను తెలిసకొంటిని ఇప్పుడు నేను శ్రీరఘు నాథుని లీలలను వర్ణించెను, వినుము ఓ మునీశ్వరా! ఎదిమము స్తుతిలగుదున నే కమితానందము నొందుచున్నాను ఆ యానందమంతింత యని చెప్పుటకు శక్యము గానేరదు

చౌ॥ రామ చరిత అతి అమిత మునీసా ।
 కహి స నకహిఁ సత కోటి అహిసా ॥
 తదపి జదాత్రుతి కహాఁ బఖానీ ।
 సుమిరి గిరాపతి వ్రథు దనుపానీ ॥

607

తా॥ ఓ మునీశ్వరా : శ్రీరామ చరిత్ర మత్యంత మపామైనది దానిని
 కతరోటి శేషులు నాడి వర్ణింపజాలరు ఐనను నేను విన్న ప్రకారము, దను
 ధారియైన శ్రీరామచంద్రుని స్మరించి నీకు జెప్పెను

చౌ॥ సారద దారునారి సము స్వామీ ।
 రామా సూత్రధర అంతరజామీ ॥
 జీహి పర కృపా కరహిఁ జను జానీ ॥
 కబి ఉర అదిర నచావహిఁ బానీ ॥

608

తా॥ మునీశ్వరా : ఇందు సరస్వతి గూడి కొయ్య బొమ్మతో సమానము
 యిమా : అంతర్యామియైన శ్రీరామచంద్రుని సూత్రధారుడు తన భక్తుడని
 యెంచి యే కినిని పృష్టాపూర్వితో జూచునో వాని హృదయ ఫలకము శ్రీరామ
 చంద్రుడు సరస్వతి వాడించును

వి॥ ఎట్టణములగుగానీ, ఎల్లెలందుగాని తోలుబొమ్మలాట
 లుండి చుచుందురు అందు సూత్రధారుడు దారుణును పట్టుకొని
 యేవిధముగ బొమ్మ వాడించునో ఆ విధముగ అది అడుచుండును

ఇచ్చట కవి తులసీదాసు సరస్వతిని - కొయ్యబొమ్మకును,
 శ్రీరామచంద్రుని - సూత్రధారునకును బోల్చినాడు సూత్రధారుడు
 కొయ్యబొమ్మ వాడించురీతి, శ్రీరామచంద్రుడు తన భక్తుని హృదయ
 ఫలకము వాగ్దేవియైన సరస్వతి వాడించును అనిగా శ్రీరామ భక్తులకు
 సరస్వతి కటాక్షము దిప్పక కలుగునని కవి వ్యాదయము

చౌ॥ ప్రసవణఁ సోఁ కృపాల రఘునాథా ।
 బరనణఁ బినద తాసు గున గాథా ॥
 పరమ రమ్య గిరిపరు కైలాసూ ।
 సదా జహఁ సివ ఉమా నివాసూ ॥

609

తా॥ భక్తులకు పెన్నిద్యుని, కరుణా సముద్రుడైన శ్రీరఘుభరణార
 వింపములకు నేను నమస్కరించుచున్నాడను శ్రీరామసుగుణ సంపదను విపు
 లీకరించెడి పవిత్రమైన నిర్మలమైన శ్రీరామ చరిత మానసమును, నేను చెప్పె
 దను శ్రద్ధగా నలకించుము

కైలాస పర్వతము నందు రమణీయమైన స్థానములు గలవు కనుకనే
 అది శివ పార్వతులకు నదా నివాస స్థానమైనది

శివ-పార్వతుల సంవాదము

దో॥ సిద్ధ తపోధన తోగిజన సుర కిన్నర మునిబృంద ।
 బసహిఁ తపోఁ సుకృతీ సకల సేవహిఁ సివ సుఖకంద॥ 610

తా॥ సిద్ధులు, తపోధనులు, యోగులు, దేవతలు, కిన్నరులు, మునులు
 కైలాస పర్వతమునందు ససంతురు వారెల్లరును చాల పుణ్యాత్ములు విశ్వా
 నంద స్వరూపుడును, ఉండ్రకేళిరు బను, మహాదేవుడును ఆశ్రతులకు సుఖ
 కరుడైన శివునకు నిరంతరము సేవలొనర్చుచుందురు

వి॥ కైలాసపర్వతమున (ఇదే రణతగిరి-వెండికొండ) ప్రమథ
 గణములతో నున్న శివుని సిద్ధులు, తపోధనులు, యోగులు, దేవతలు,
 కిన్నరులు అంజలి ఘటించి 'విభూ! సాంబశివా! శంభో! శంకరా!
 పాహి' అని స్తుతించుచు ఆ యానందములో అనేకబ్రహ్మకల్పములను
 ఒక్కక్షణమాత్రముగా గడపుచుందురు

నిత్యము బ్రగవద్భాగము జేయుచు, వగవంతునియెడ సపార
 మైన బక్తి శ్రద్ధలుగల వారి భాగ్యమే బాగ్యము! వారి జీవనమే
 దివ్యజీవనమన్న మఱియొకభావమిందు స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ హరి హర బిటలభ దర్మ రతి నాహిఁ ।
 తే నర తహఁ సపనేహుఁ నహిఁ జాహిఁ ॥
 తేహి గిరి పర ఎట బిటప బిసాలా ।
 నితి నూతన సుందర సబ కాలా ॥

611

తా॥ ఎవరు వారిహరులకు విముఖులుగా నుందురో అనగా శంకరుని
 యందు విష్ణువునందు భక్తి తాత్పర్యములు లేనివారలకు ధర్మమునం దాసక్తి గలుగ
 కేరదు వారు స్వప్నమునందైనను కైలాసమునుగాని వైకుంఠమును గాని
 చేరలేరు

కైలాస పర్వతమున నొక విశాలమైన వటవృక్షము గలదు ఆ వట
 వృక్షము రుక్మము క్రొత్తచిగుళ్ళతో నన్ని ఋతువుల యందును యుండునై
 యొప్పుటయం ను

చౌ॥ త్రివిధ సమీర సుసీతలి భారూ ।
 సేవ బిశ్రామ బిటప శ్రుతి గాయూ ॥
 ఏక పార తేహి తర ప్రభు గయూఁ ।
 తరు బిలోకి ఉర అతి సుఖు భయూఁ ॥

612

తా॥ అప్పుట త్రివిధములైన శీతల, మంద, సుగంధ వాయువులు వీచు
 చుండెను ఆ వృక్షచ్ఛాయను విశ్రాంతి తీసికొనిన చాల సుఖకరముగనుండును
 ఆ వటవృక్షము శంకరుకు విశ్రాంతి యొసగుననవి వేదములో గూడ తెప్ప
 బడినది

ఒకసారి శంకరుడు వృక్షచ్ఛాయలో ఆసీను డాయెను ఆ వాతావరణమున
 ఆ ప్రకాశం స్థలమున శంకరు డెప్పుడు పొందని యమితానందమును పొందెను

చౌ॥ నిజ కర డాసి నాగరిపు ఛాలా ।
 బైరే సహజహిఁ సంభు కృపాలా ॥
 కుంద ఇందు దర గౌర సరీరా ।
 భుజ ప్రలంబ పరిధన మునిచీరా ॥

613

తా॥ శంకరుడు తనవద్దనున్న పులిచర్మమును పటవృక్షముక్రింది బల
చేను సహజముగా నిర్మలమైన శివు డా పార్వాలచర్మాసనమునం దాసీను
డాయెను కుంఠ పుష్పములు, చంద్రుడు, శంఖమువలె ధవళ శరీరము గల
వాని శివుడు అజ్ఞానుభావము జటావల్కలదారి

చో॥ తిరున తిరున అంబుజ సమ చరనా ।
నఖ దుతి భగతి హృదయ తమ హరనా ॥
భుజగ భూతి భూషణ త్రిపురారీ ।
అనను సరద చంద చలి హారీ ॥

614

తా॥ శివుని పరణములు, అప్పుడు వికసించిన ఎఱ్ఱబామరలతో ఎచూ
మంగ నుండెను నఖములతోతి భక్తులహృదయాంధకారమును హరించు త్యోతిగా
నుండెను ఎర్పములు, విభూతియే శివుని భూషణములుగా నుండెను త్రిపురా
సురులకు శత్రువైన శివుని మూఢారవింఘము హర్షణచంద్రుని శోభను గూడ
హరించు నట్లుండెను

చి॥ సూర్యు డంధకారమును బాపును శంకరుని పాదపద్మముల
యందుండెడి నఖముల ద్యుతి, భక్తుల యజ్ఞానాంధకారమును తొల
గింపజేసి జ్ఞానోదయమగునట్లు చేయును ఆ నఖముల వెలు గెవరి
యందు ప్రవేశించునో, వారు అజ్ఞానాంధకారమునుండి విముక్తులై,
దివ్యదృష్టి గలవారై, చగవద్బక్తు లగుదురు

దో॥ జటా ముకుట సుర సరితి సిర లోచన నలిన బిసాల ।
నీలకంఠ లావన్యనిధి సోహ బాలబిధు ఖాల ॥

615

తా॥ జటాధారి, గంగాధరుడు, కమలనయనుడు, నీలకంఠుడు, లావణ్య
నిధియైన శివుడు పటవృక్షముక్రింద నాసీనుడై శోభాయమానముగ నుండెను
శిరమున రెండవ చంద్రుడు సుశోభితుడై అలరారు చుండెను

చో॥ ఖైరే సోహ కామరిపు తై సే ।
ధరే సరీరు సాంతరసు జై సే ॥
పారబతి భల అవసరు జానీ ।
గతుఁ సంభు వహిఁ మాతు భవానీ ॥

616

తా॥ మన్మథుడు శత్రువైన శివు డచ్చట అసీనుడైన తతి, శాంతరసమే శరీరము దాల్చి ఎచ్చినదా య్బుట్టుండెను అది యింది సమయమని గమనించి, శివవత్సయైన పార్వతి శంకితుని ఎరిజేరెను

చౌ॥ జాని ప్రియా ఆదరు అతి కీన్హా ।

బాసు బాగ ఆసను హర దీన్హా ॥

బై రీఁ సివ నిమిప హరషాతః ।

పూరుట జనమ కథా చితి ఆతః ॥

617

తా॥ అంత శంకితుడు ప్రాణపలమైన, ప్రయమైన పార్వతి నాడరించి, ఆమె లో వామభాగము గూర్చుంటుట కనుమతి నొసగెను పార్వతి ప్రసన్న చిత్తముతో ప్రాణపతియైన శివుని వామభాగమున అసినురాలయ్యెను అసీయైన తరువాతి పార్వతి ఆ తొలిజన్మపు కథ జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను

వి॥ దుర్మాధులు, అవినీవరు లెన్ని తప్పులను జేసినను వానిని కప్పిపుచ్చి తాము చేయనట్లుగనే ఎవరచమున వ్యవహరింతురు కాని, స్మార్తరులు కాలకర్మపతమున ఏ కించిద్దోషమును జేసినను జీవితాంతము ఎల్లా తప్పులగు దురిన్న వావము గూడ ఇందు స్ఫురంచు చున్నది

చౌ॥ పతి హియఁ హేతు అధిక అనుమానీ ।

బిహసి ఉమా బోలీఁ ప్రియ బానీ ॥

కథా జో సకల లోక హితకారి ।

సోఞి పూచన చహ సై లకుమారీ ॥

618

తా॥ పూర్వజన్మమున తా పతి ఉపేక్ష, యా జన్మమున తనమీదనున్న అపేక్ష రెంటిని జూచిందై పార్వతి పరమానందముతో మృదుమదురముగ శివునితో నిల్లెకెను అని యాక్షులక్యమహాను భరద్వాజు కీ కథ చెప్పుచున్నాడు ఈ శ్రీరామచరిత మానసమును స్వప్నన వాత్సర్థమై, పార్వతి పరమేశ్వరుని జెప్పగోరుచున్నది యాక్షులక్యము భరద్వాజునితో ననెను

వి॥ ఇచ్చట ఉపేశ్వరుడైన శ్రీతులసీదాసు దివ్యజ్ఞానమున కాటపట్టయిన శ్రీరామచరిత్ర మానస మాహాత్మ్యమును విశదీకరించు చున్నాడు కనుకనే 'సకల-లోక-హితకారీ' యనుచున్నాడు. మహా దేవునకును, అదిశక్తికిని దెలియనదేమున్నది! లోకహితార్థము పార్వతి ఎరమేశ్వరుని శ్రీరామ చరిత్రమానసమును జెప్పగోరుచున్నది ఈ గ్రంథ మును శ్రవణముజేసిన చాలును, సంసారచక్రమున పరిభ్రమించుటచే కలిగిన తాపము చల్లారును, దివ్యజ్ఞానము కలుగును ఈ మానసము పాపమును, తాపమును వారించి దివ్యమైన ఆనందమును ప్రసాదించు నని యుభిప్రాయము

చౌ॥ బిస్వనాథ మమ నాథ పురారీ ।

త్రిభువన మహిమా బిదితి తుహ్నారీ ॥

చర అరు అచర నాగ నర దేవా ।

సకల కరహిఁ పద పంకజ సేవా ॥

619

తా॥ పార్వతి శంకరునితో జన్మింపముగ నుడివెను- ఓ సర్వేశ్వరా : ప్రాణపతి : త్రిపురా (త్రిపురాసురుని సంహరించినవాడా) నీ మహిమ ముల్లో కములలో ప్రసన్నమైనది బరాచరములు, కాగులు, మానవులు, దేవత లంబలును నీ ఛరణకమలములను నిరంతరము సేవింతురు

దో॥ ప్రభు సమరథ సర్వగ్య సివ సకల కలా గున ధామ ।

జోగ గ్యాన తై రాగ్య నిధి ప్రసత కలపతరు నామ ॥ 620

తా॥ ఓ ప్రభూ : నీవు సమర్థుడవు : సర్వజ్ఞుడవు : కల్యాణ కరుడువు : సకల కళలకును, గుణములకును అటపట్టయినవాడవు : యోగ, జ్ఞాన, వైరాగ్య ములకు నిధివి నీ నామము శరణాగతులకు కల్పవృక్షము పంపిది

వి॥ కోరిని కోరికల నొసగునది కల్పవృక్షము ఆశీతులైన వారి యోగక్షేమముల హారమును వహించుటయందు సమర్థుడనియు, సమస్త యోగశ్రేయస్సులను అనుగ్రహించుటకై నిర్మించువాడు శంకరుడనియు పార్వతి శంకరుని స్తుతించుచున్నది

చౌ॥ జౌఁ మో పర ప్రసన్న సుఖరాసీ ।
జానిఅ సత్య మోహి నిజ దాసీ ॥
తౌ ప్రభు హరహు మోర అగ్యానా ।
కహి రఘునాథ కథా బిధి నానా ॥

621

తా॥ ఓ నిఖరాశీ ? నీవు నాయలదు ప్రసన్నుడవైతివి యెప్పుడు నేను
నీ పరణదాని ప్రభూ : నాయందు యయించి, శ్రీరామకథను నాకు తెప్ప,
నా యజ్ఞామును బాక గోరుచున్నాను

చౌ॥ జాసు భవను సురతిరు తర హోఈ ।
సహి కి దరిద్ర జనితి దుఖు సోఈ ।
ససిభూషన అనఁ హృదయఁ బిచారి ॥
హరహు నాథ మమ మతి భ్రము భారీ ॥

622

తా॥ కిల్పబుక్షము క్రిందు పని గొవ్వాయింతునో, వాడెక్కడైనను
దారిద్ర్యముచేల పీడింపబులునా ?

ఓ శశిభూషణా : (పంబ్రశేఖరా), నా యజ్ఞానమును, యతిభ్రమను
దూరీకృత మొనర్చుదు

చౌ॥ ప్రభు జీ ముని పరమారథ బాదీ ।
రహహిఁ రామ రహుఁ బ్రహ్మ అనాదీ ॥
సేస సారదా బేద పురానా ।
సకల కరహిఁ రఘుపతి గున గానా ॥

623

తా॥ ఓ ప్రభూ : పరమార్థతత్త్వమును బాగుగా సపగహన చేసికొన్న
వారును, పండితులును బ్రహ్మజ్ఞానులును, శ్రీరామబంధుని అవాదియగు బ్రహ్మ
యని చెప్పుదురు అదిశేషుడును, వేద పురాణములును శ్రీరామగుణగాన
మొనర్చుచున్నవి

చౌ॥ తుష్టా పుని రామ రామ దినరాత్రి ।
సాదర జపహు అనంగ అరాత్రి ॥
రాము సో అవధ నృపతి సుత సోఈ ।
కి అజ అగున అలఖ గతి కొఈ ॥

624

తా॥ ఓ మన్మథునికీ శత్రువైనవాడా! స్మరహారా! నీవుకూడ రేయుం బపశ్య రామనామమును జపింతువు కదా! ఆ రాము డయోధ్యాపురాధీశ్వరుడైన దిశరథ మహారాజ పుత్రుడేనా లేక జన్మరహితుడు, అగోచరుడు నిర్గుణుడైన రాముడు మఱియొకడు కలడా?

వి॥ శంకరుడే రామనామమును నిరంతరము జపించుచుండె నన్ను, శ్రీరామనామ మహిమ యెంతటిదో యూహింపనగును రామ నామము సంసారసాగరమునుండి తరింపజేయుటకు నొకపంటిది

దో॥ జౌఁ నృప తనయ త బ్రహ్మ కిమి నారి బిరహఁ మతి భోరి ।
దీఖి చరితి మహిమా సునతి భ్రమతి బుద్ధి అతి మోరి॥625

తా॥ అతడు రాజపుత్రుడైన నిర్గుణబ్రహ్మ యెట్లుగును? నిర్గుణబ్రహ్మ యైనచో స్త్రీ విరహము అతనికేల ఎతిభ్రమంబును? ఆ రాముని చరిత్రను గాంచియు, అతని మహిమను గూర్చి వినియు, నీ విషయము నాకు బుద్ధి స్థిరము కాకున్నది నా మనస్సు పరిపరి విధముల బోవుచున్నది

చో॥ జౌఁ అనీహ బ్యాపర బిభు కోఁకః ।
కహహు బుర్హు ఇ నాథ మోహి సోఁకః ॥
అగ్య జాని రిస ఉర జని ధరహూ ।
జేహి బిధి మోహ మిత్తై సోఁక కరహూ ॥ 626

తా॥ ఇచ్చరవాతుడా, వ్యాపకుడా నమర్తుడా, అనాది బ్రహ్మయా ఇంకే దైనను బాగుగా విచారించి నాకు విశదీకరించుడు

న నేమియు దెలియని అమాయకురాలనుగా భావింపుడు ఇట్లడిగి నందుల కాగ్రహము చెందకుడు నా సందేహనివృత్తి యేవిధముగ నగునో యట్లు చేసి నాభ్రమను, అజ్ఞానమును తొలంగజేసి నన్ను సుగ్రహింపుడు

చో॥ మైఁ బన దీఖి రామ ప్రభుతాఁకః ।
అతి భయ బిశల న తుష్టహి సునాఁకః ॥
తదపి మలిన మన బోధు న ఆవా ॥
సో ఫలు భవీ భాఁతి హమ పావా ॥ 627

రా॥ నేను నా హృదయమును అరణ్యమున శ్రీరామచంద్రుని ప్రభావమును గాంచితిని కాని మిగుల భయము జెందియున్న కారణమున ఆ విషయమును మీకు చెబువలెక పోయితిని మీరెంత బోధించినను మాతస్యముతో నాడిన నా మున్నగు ప్రబోధములను నిరసించెను అందులకు ఫలమును నేను బాట పొందగలిగితిని

ఎ॥ మనసు చుచలమైనది మనో నిగ్రహ మొంతటివారలకు న్యాయముగాదు ఎంత బోధించినను మీ ప్రబోధములను నా మలిన నానస్సేలకో అంగీకరింపలేదని ' పార్వతి శివునకు జెప్పినన్న ఇక మాతస్యము నులల విషయము చెప్పినేల ?

చల్లయివులు, అనుభవజ్ఞులు, చెప్పిన మాటలను వినకపోయిన గొప్పల దాని ఫలమును పొందుదురు పెద్దలు చెప్పిన హితోక్తుల నెందుల నందేవామలు కల్పించుకొని, దానిని పరీక్షింప బూనిన, ఎందులకు తిప్పదని ఛావము

ఇది గు శ్రీతులసీదాసు రామకథను జెప్పుచు కథారూపమున మనకు శానబోధ చేయుచున్నాడు అందులకే యీ గ్రంథమును గ్రంథ మచరిత మానసమన్నాడు శ్రీతులసీదాసు

చౌ॥ అజహుఁ కథు సంసఱ మన మోరే ।

కరహు కృపా బిసవఱు కర జోరే ॥

ప్రభు తట మోహి బహు భాతి ప్రబోధా ।

నాథ నో సమిర్ధి కరహు జగి క్రోధా ॥

628

రా॥ ఇప్పటికి చూడ నాకు నందేహ నిష్కర్తి కాలేదు ఇంకను కొన్ని నందేహము లున్నవి నేను నా కరములను జోడించి నమస్కరి యార్చకముగా మిమ్మ ప్రార్థించుచున్నాను నాయందు కృపజూపుడు ఓ ప్రభూ! ఆ నమ యమో మీరు నా సంకయములను దాపుటకు ప్రయత్నించితిని కాని నేను వాటిని త్రోవవైచితిని ముందు జరిగిన సంఘటనలను మనస్సునం దుంచుకొని నాపై ఆగ్రహము పహంపకుడు

చౌ॥ తిబ కర అస బిమోహ అబ నాహిఁ ।

రామకథా వర రుచి మన మోహిఁ ॥

కహహు పునీత రామ గున గాథా ।

భుజగ రాజ భూషణ సురనాథా ॥

629

తా॥ ముందు గలిగియుంటుంటే భ్రమ యిప్పుడు నాకెంత మాత్రమను లేదు
రామకథను వినివలయున్నట్లు కుతూహలము కలుగుచున్నది ఓ భుజగరాజా
సురనాథా ! మీరు ఎవిత్రమైన శ్రీరామకథను నాకు తెప్పు.

దో॥ బందఁగఁ వద ధరి ధరని సిరు బినయ కరఁగఁ కర జోరి ।

బరనహు రఘుబర బినద జను శ్రుతి సిద్ధాంత నిహారి॥ 630

తా॥ నేను మీకు సాష్టాంగ నమస్కారము జేయుచున్నాను రెం
చేతులును జోడించి ప్రణమిల్లుచున్నాను నేను బంధితసారిమై శ్రీరఘునాథుని
నిర్మల యశమును ఎర్పింపు.

చౌ॥ జదపి జోషితా నహిఁ అధికారి ।

దాసీ మన క్రిమ బచన తుహ్నారీ ॥

గూఢక తిత్త్విస సాధు దురావహిఁ ।

ఆరతి అధికారి జహఁ పాపహిఁ ॥

631

తా॥ స్త్రీలు వేదాది గ్రంథములను శ్రవణము జేయుట కధికారిణులు
కారు ఎనను మనోవాక్యము కర్మములతో నీ దాసులను కాన నేను మీ
గోరుచున్నాను జిజ్ఞాసులైన యార్తు లధికారులని యెచ్చట, వెప్పుడు తెలిస
కొందురో, ఆచ్చట సాదునజ్ఞులైన వారు గూఢ తిత్త్విములనుగూడి దాచక
వారికి చెప్పుదురు

వి॥ స్త్రీలు వేదాది గ్రంథములను శ్రవణము చేయుట కధికారి
ణులు గాతున్నను, మన పూర్వకముగా భగవంతుని ధ్యానముచేయు
వారును, అర్చనచేయువారును, బేగవత్కథలను వినుటకు, చలుపులు
కధికారిణులని శ్రీ తులసీదాసు ఎచించుచున్నాడు

ఆర్తులైనవా రెవరైనను అనగా పారిమార్గికమును గూర్చి
దెలిసికొను నాసక్తిగలవారలకు గూఢతత్త్వమును బోధించుట అవశ్యక
మనియు శ్రీవారు నుడుపుచున్నారు

అభ్యాత్మికముగా పురోగమించు వారలకు మాత్రము సద్గుణపులు
విశేషముగా గూఢతత్త్వమును బోధింపవలయునని భావము

అడిగిన వారలకు జెప్పవలయునుగాని రామకథ గందరికిని
జెప్పగూడదన్న యింకొక భావము స్ఫురించుచున్నది

చౌ॥ అతి ఆరతి పూఛఁగ సురరాయా ।
రఘుపతి కథా కహహు కరి దాయా ॥
ప్రథమ సో కారన కహహు విచారి ।
నిర్గున బ్రహ్మ సగున బహు ధారీ ॥

632

తా॥ ఓ సురనాథా ! నేను ఎరమార్గభావ మతో మిన్నిగుచున్నాను మీరు
నాయందు ఎయియించి శ్రీరఘునాథుని కథను జెప్పఁడు కథను ప్రారంభించుటకు
మించు కి క సంశయమును దీర్చుట నిర్గుణబ్రహ్మ ఎగుణహిమమును దాల్చువా

చౌ॥ పుని ప్రభు కహహు రామ అవతారా ।
బాలచరిత పుని కహహు ఉదారా ॥
కహహు జథా జానకి బిభాషిఁ ।
రాజ తిజా సో దూషన కాహిఁ ॥

633

తా॥ ప్రభూ, ముందు శ్రీరామపతారగాథను వివరింపుఁడు తరువాత
రామని బాలచరితమును జెప్పుడు తరువరి శ్రీరామ కల్యాణ వైభవమును,
(జానకీవివాహము జరిగిన వైవమును) ఏ దోషమువలన రాజ్యమును త్యజించెనో,
అ విషయమును విపులీకరింపుఁడు

చౌ॥ బన బని కీన్హే చరిత అపారా ।
కహహు నాథ జిమి రావన మారా ॥
రాజ బైరి కన్హిఁ బహు లీలా ।
సకల కహహు సంకర సుఖసిలా ॥

634

తా॥ ఓ ముఖకరుడువై శంకరా, శ్రీరాము డిరణ్యమున వానిము జేసిని
ఎధానమును, ఏ ఎధముగ రావణాసురుని వాతమార్చినదియు మొదలై శ్రీరాము
లీల లన్నిటిని నాట నవిస్తరముగ చెప్పె రాములు రాజ్యము చేసి పై నమును
నా తెలింగింపుడు

దో॥ బహురి కహహు కరునాయతన కీర్త జో అచరజ రామ ।
ప్రజా సహిత రఘుబంసమని కిమి గవనే నిజధామ ॥ 635

తా॥ ఓ కృపాసాగరా కరుడానిదీ శ్రీరాము డొచ్చి యద్భుతపర్య
లను గూర్చి చెప్పులు

రముకులశిరోమణి తన ఎరిజననవాతిముగా నిజనివాసుని కెల్లబోయెను

చో॥ పుని ప్రభు కహహు సో తత్త్వ బభాసీ ।
జేహిఁ బిగ్యాన మగన ముని గ్యానీ ॥
భగతి గ్యాన బిగ్యాన బిరాగా ।
పుని సబ బరనహు సహిత బిభాగా ॥ 636

తా॥ స్రుతాః ఏ యనుభూతిరో జ్ఞానమైన ముని గణములు నదా అత్మ
నిమగ్నమై యుండురో, ఆ తత్త్వమును గూర్చి చెప్పులు భక్తి, జ్ఞానము,
విజ్ఞానము వైరాగ్యము— వీటిని విభాగనవాతముగ ఎర్పినచేయుడు

చో॥ ఔరజ రామ రహస్య అనేకా ।
కహహు నాథ అతి బిమల బిభేకా ॥
జో ప్రభు మైఁ పూఛా నహిఁ హో ఈ ।
సోఁ దయాల రాఖహు జని గోఈ ॥ 637

తా॥ పై జెప్పినన్నియు ఎర్పించిన తరువాతి నింకను మిగిలిన వేమైనను
శ్రీరామచంద్రుని గూర్చిన యనేక రహస్యములను, గూఢభావములను—అథవా
చరితములను గూర్చి చెప్పుడు ఓ నాథా మీరు నిర్మలజ్ఞాన పరిశ్రాద్ధులు
నే నడుగవలసిన యంశము లేవైనను నేను మరచిన ఓ ఎయానముద్రుడా,
వానినిగూర్చికాడ దాచుకులు, విప్రలీకరింపులు

చౌ॥ తుష్టా త్రిభువన గుర బేద బఖానా ।

ఆస జీప పావర కా జానా ॥

ప్రన్న ఉమాకై సహజ సుహృత్ ।

ఎల బిహీన సుని సిప మన భాతః ॥

638

తా॥ త్రిలోక గురువని మొమ్మ వేదము బుద్ధాబంచినవి ఈ రవా
నగ్న పాపరు కెల్లు తెలియును:

చ॥ తత్త్వమభక్తునకు గురూపదేశము భగవదుపదేశమై అమోఘమై
అమలమగుచు ఇచ్చట పార్వతి శంకరుని త్రిలోకగురుడిని
బ్రహ్మచర్యముగా మన్నది ఆదర్శప్రాయముగా శ్రీశంకర
గారి అద్వైతము లోకగురు మదియమనన పాఖ్యపదేశం
మొనరించె

చౌ॥ వార హియఁ రామచరిత సబ ఆవి ।

ప్రేమ ఎలక లోచన జల ఛావి ॥

శ్రీరఘనాథ రూప ఉర ఆవా ।

పరమానంద అమిత సుఖ పావా ॥

639

తా॥ శ్రీ మహాదేవుని వ్యావయంతిరమున రామచరిత్ర మంతయు గను
పించెను అప్పుడు శంకరుని వార్ష ఎలకతిదేహు డియ్యెను సయనములనుండి
యాసించి బాష్పములు గారెను శ్రీరఘనాథుని దీప్యమంగళరూపము అంత
అంగముల గనుపించెను శ్రీరామ దర్శనముచే పరమానందభరితుడైన శివు
నిపారమై సుఖశాంతులను పొందెను

దో॥ మగన ధ్యాన రస దండ జుగ పుని మన బాహిర కీన్హ ।

రఘుపతి చరిత మహిస తట హరషిత బరనై లీన్హ ॥ 640

తా॥ శివుని రెండుగిడియల ఎరకు ధ్యానంబరసముతో మునిగియుండెను
తరువాత మనంబును బాహ్యప్రపంచముపై కేంద్రీకరించెను అంత శ్రీరఘు
ఎరబలిత్రమును వర్ణంప మొలలిడెను

వి॥ మహాత్ములు చగవత్కథలను బోధించునపుడు మొదట
కొంతసేపు మనంబునం దిష్టదైవమును ప్రార్థించుకొని తువా ల
తద్ధ్యాననిష్ఠా సముద్భూతానందరసస్నిగ్ధ పులకాంగులై యితి లలక
జ్ఞానమును బోధింతురు

చౌ॥ యూరేశ సత్య జాహి బిను జానేఁ ।

జిమి భుజంగ బిను రజు వహించానేఁ ॥

జేహి జానేఁ జగ జాఇ హేరాఈ ।

జాగేఁ జథా సపన భ్రమ జాఈ ॥

841

చౌ॥ బందఈఁ బాలరూప సోఇ రామూ ।

సబ సిధి సులభ జపత జిసు నామూ ॥

మంగల భవన అమంగల హారీ ।

ద్రవఈ సో దసరథ అజిర బిహారీ ॥

842

తా॥ “ఎవనిని తెలియకుండుటచే అసత్యము సత్యముగా భావించునో
యే యెఱుక లేకుండుటచే బ్రాహ్మ సర్వమనెడి భ్రమ కలుగునో యే వివేచకును
బొందిన తరువాత జగత్తు తోవభూయిష్టముగా (అనంభూర్తముగా) సగుపడునో
జాగృతియందే ఎఱుకచేత స్వప్నభ్రాంతి తొలగునో, అటువంటి యెఱుకట నిధాన
మైన శ్రీరామచంద్రుని బాలరూపమునకు, నేను పంపి మొనరించుచున్నాడను

శ్రీరామసామమును జపించిన, సకల ఎద్దులు సవాజముగ ప్రాప్తించును
మంగళకరుడు శ్రీరామచంద్రుడు అమంగళమును హరించువాడు అయోధ్యా
నగరమున శ్రీ దశరథుని రాజభవనపు టావరణమున నాడుకొను బాలరాముడు
నాయందు కృపజూపుగాకః” అని శంకరుడు వచించుచున్నాడు

వి॥ పరమ బిక్తుడైన సూరదాసు శ్రీకృష్ణలీలలను వర్ణించి
యన్నాడు “సూరిసాగర్” అను గ్రంథమున బాలకృష్ణనిట్లు
చిత్రించిగాడు ‘అంగన ఖేలై నందకే నందా! యదుకుల కుముద
సుఖద చారు చందా’ అనగా యదుకులమనెడి కుముద పుష్పములను

వికసింపజే యుటకు చంద్రునివంటి శ్రీకృష్ణుడు నందునింటి యావరణ
మున నాడుచున్నాడని శ్రీకృష్ణలీలలను కన్నులకు గట్టినట్లుగా
వివరించియున్నాడు

ఇవట శ్రీ తులసీదాసు శ్రీరాముని బాలకరూపమును ప్రథమ
మున శంకరుడే వర్ణించి యున్నట్లు చెప్పినాడు

చౌ॥ కరి ప్రనామ రామహి త్రిపురారీ ।

హరషి సుధా సమ గిరా ఉచారీ ॥

దన్య ధన్య గిరిరాజకుమారీ ।

తుష్ట సమాన నహిఁ కోఁ ఉపశారీ ॥

643

తా॥ త్రిపురారియైన శివుడు తన మనోగతుడైన శ్రీరామునకు ప్రణమిల్లి
అంట పంపకుడై యమృత తుల్యమైన వాణిచే అర్చిధముగ నుడివెను —

ఓ గిరిరాజకుమారీ : పార్వతీ : నీవు ధన్యురాలవు : నీతో సమానమైన
యుపకారిణి యింకెవ్వరును లేరు

చౌ॥ పూఁభేహు రఘుపతి కథా ప్రసంగా ।

సకల లోక జగపావని గంగా ॥

తుష్ట రఘుబీర చరన అనురాగి ।

కీర్తిహు ప్రస్న జగత హిత లాగి ॥

644

తా॥ నీవు శ్రీరఘునాథుని కథా ప్రసంగాను తెప్పులున్న ప్రశస్తి నన్ను
డిగితివే యది సమస్తలోకవాత్సర్యమైనది జగత్తును పవిత్రమొనరించి లోక
యైన గంగ వంటిది

జగత్కల్యాణము కొఱకే నీవీప్రశస్తి వేసితివి నీకు శ్రీరామచంద్రుని
పావనిపాదస్పృశములపై ప్రేమానురాగములు పెంపొందుగాక :

దో॥ రామ కృపా తే పారబతి సపనేహుఁ తవ మన మాహిఁ ।

సోక మోహ సందేహ భ్రమ మమ బిచార కథ నాహిఁ॥ 645

తా॥ పార్వతీ ! శ్రీరామచంద్రుని కృపావిశేషమున నీ హృదయమందు
న్వప్నుమందును, శోకము, మోహము సందేహము, భ్రమ-చిత్త్యాదులు లేకు
నీకు దెలియచున్నది

చో॥ తదపి అసంకా కీన్దహుఁ నోతుఁ ।

కహత సునత సబ కర హిత హోతుఁ ॥

జిన్ద హరికథా సునీ నహిఁ కానా ।

శ్రవన రంధ్ర అహిభవన సమానా ॥

646

తా॥ కాని, పూర్వజన్మమున నీవు కూడ దీనిని సందేహించియుంటివి
ఇప్పుడు రామచరితమానసమును వినుట కర్హురాలైతివి శ్రీరామచరిత శ్రవణ
మనన మాత్రమున సర్వలకును మంగళము చేకూరును ఎవరు విష్ణుకథలను
నాటికింపరో వారి వీనులు సర్వబలముతో సమానమైనవి

చో॥ నయన్మన్త సంత దరస నహిఁ దేఖా ।

లోచన మోరపంఖ కర లేఖా ॥

తే సీర కటుతుంబరి సమ తూలా ।

జే న సమత హరి గుర పద మూలా ॥

647

తా॥ ఎవరు తమ కన్నులపండవుగా సజ్జనులను ఒర్కింపరో వారి నయన
ద్వయంబు నెమలింపుముపై నున్న కంటియాకారము ఎంటివి

శ్రీహరి పాదవృక్షములకును, శ్రీ గురుచరణకమలములకును నమస్కరిం
పని వారి శిరస్సులు జొన్నచొప్పతో నింపిన వారకాయములు

చో॥ జిన్ద హరి భగతి హృదయఁ నహిఁ ఆనీ ।

జీవత సబ సమాన తేజ ప్రానీ ॥

జో నహిఁ కరళ రామ గున గానా ।

జీహ సో దాదుర జీహ సమానా ॥

648

తా॥ ఎవరు హృదయమున భగవద్వక్తికి స్థానమీయరో అటువంటివారు
జీవచ్ఛవములు శ్రీరామచంద్రుని గుణగానము చేయనివారి నాలకలు కప్పనాలు
కలతో సమానమైనవి

చౌ॥ కులిస కరౌర నిరుర సోఞ ఛాతీ ।
 సుని హరి చరిత న జో హరషాతీ ॥
 గిరిజా సునహు రామ కై లీలా ।
 సుర హిత దనుజ బిమోహన సీలా ॥

649

తా॥ భగవద్గీతలను, చరిత్రమును విని హర్షింపని వాని వ్యాధియము ఎక్రమువలె కరిసమైనది ఓ పార్వతీ! శ్రీరామచంద్రుని లీలలను గూర్చి వినుము శ్రీరామకథ దేవతలకు మంగళము చేకూర్చునది దైత్యులకు విశేష ముగ అజ్ఞాన ముత్యన్నము చేయునది

వి॥ బిగవత్కథలకు విముఖమైన వాని హృదయము వడ్డి మునకు పోల్కబడినది వజ్రము బేదెంపరానిది అటులనే విష్ణుకథలచే ద్రవించి పని వాని హృదయ మత్యంతకఠినమైనదన్న భావమిందు స్ఫురించుచున్నది

‘నాదా ముఖని దివ్యనామాక్షరిములపై కరగని మనసులు కరిస శిలలు’ అన్న బాగవతి సూక్తి ఇచ్చట అనుసంధేయము

శ్రీరామావతారము దేవతలకును, సజ్జనులకును, మునులకును కల్యాణప్రదమైనది శ్రీరామావతారము దైత్యులకు బ్రహ్మ ముత్యన్నము చేసినది అజ్ఞానముచే గాఢబాధి దైత్యులు శ్రీరామునికి విరోధులై తుపకు రామునిచే సంహరించబడిరి

దో॥ రామకథా సురదీను సమ సేవతి సబ సుఖ దాని ।
 సత సమాజ సురలోక సబ కో న సునఞ అస జాని ॥ 650

తా॥ శ్రీరామకథ కామధేనువుతో సమానమైనది కామధేనువును వేచిం విసను, ఆశ్రయించినను సమస్తమైన కోరికల నొసగును అటులనే రామకథ సుఖశాంతుల నొసగునది

సజ్జన సమాజము దేవలోకము పంటిది శ్రీరామకథ కామధేనువుతో సమానమనియు, సజ్జన సమాజము దేవలోకమనియు దెలిసికొన్న కరువాత దీనిని శ్రవణము చేయ కుండెడిరా :

చౌ॥ రామకథా సుందర కరతారి ।
సంసయ బిహగ ఉదావనిహారి ॥
రామకథా కలి బిటప కురారి ।
సాదర సును గిరిరాజకుమారి ॥

651

తా॥ శ్రీరామకథ మదుర మనోహర కరతల ధ్వని అ ధ్వని సందేహ
రూపమైన పక్షిల నెగుర గొట్టగలదు శ్రీరామకథ కలియుగ రూపమైన వృక్ష
మును ఖండించుటకు గొడ్డలితో సమానమైనది ఓ గిరిరాజకుమారి, దీనిని శ్రద్ధగా
నాకింపుము

వి॥ కరతల ధ్వనిచే పక్షినముదాయము తెగిరిపోవును పక్షుల
నెగురగొట్టుటకు కరతల ధ్వని యెటులో, అటులే సమస్త సందేహ నివృ
త్తికిని రామాయణ మెంతయో ఉపకరించును కలియుగము-వృక్షము
నకును, రామకథ-గొడ్డలికిని బోల్చబడినవి వృక్షమును గొడ్డలి నటుకు
చందంబున శ్రీరామకథ కలియుగమున నున్న సమస్త పాపములను
వారింపును కలియుగమున నున్న పాపములను పోగొట్టుటకు
శ్రీరామకథా శ్రవణమే సర్వత్ర సాధనమైనది

చౌ॥ రామ నామ గున చరితి సుహావీ ।
జనమ కరమ అగనిత శ్రుతి గావీ ॥
జథా అనంత రామ భగవానా ।
కథా తథా కీరతి గున నానా ॥

652

తా॥ వేదములు శ్రీరామ నామమును, అగణిత గుణగణములను, జన్మకర్మా
దులను గానము చేసినవి శ్రీరాము డనంతుడు శ్రీరామ కథాకీర్తియు
అనంతము శ్రీరామ గుణము లనంతములు

వి॥ 'వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః' అని భగవానుడు గీత
యందును వచించెను వేదములద్వారా తెలిసికొనదగిన వాడనియు,
అనంతుడనియు జెప్పుచు శ్రీరామయశస్సంపదను గానము చేయు
చున్నాడు శ్రీతులసీ దాస మహాకవి

శ్రీరామ 19

చౌ॥ తదపి జథా శ్రుత జసి మతి మోరీ ।

కహిహాఁ దేఖి ప్రీతి అతి తోరీ ॥

ఉమా వ్రన్న తవ సహజ సుహృత్ ॥

సుఖద సంత సంమత మోహి భాత్ ॥

653

తా॥ ఇ కథ వినవలయునన్న ప్రీతిని జూచి, నేను వినినట్లును, నా బుద్ధును సారముగా నేనీకథను నీకు వినింతును

ఓ పార్వతీ, నీ వడిగిన ప్రశ్న సహజసుందరమైనది సుఖదాయకమైనది నజ్జన ఎమ్మతమైనది గనుకనే నాకా ప్రశ్న యుచితముగ తోచినది

చౌ॥ ఏక బాత నహిఁ మోహి సోహనీ ।

జదపి మోహ బస కహిహూ భవానీ ॥

తుష్ట జో కహి రామ కోఁ అనా ।

జేహి శ్రుతి గావ ధరహిఁ ముని ధ్యానా ॥

654

తా॥ కాని ఓ పర్యత రాజకుమారి నీ వడిగిన యొక మాట మాత్రము నాకు రుచింపలేదు అదేదిన ప్రభువశమున నీ వాడినమాట— రాముడెవరు? ఎవని గూర్చి వేదములు నిరంతరము గానము జేయునో యతడేనా? మునిగణములు నిరంతరము ఎవనిని గూర్చి ధ్యానము చేయుదురో ఆ రాముడే యతడా? ఇంకొక రాముడున్నాడా? అని

దో॥ కహిహిఁ సునహిఁ అస అధమ నర గ్రసే జే మోహ పిసాచ ।

పాషండి హరిపద బిముఖ జానహిఁ ఝార న సాచ ॥ 655

తా॥ మోహ ఎకాచగ్రస్తులైనవారలు, కపటత్వముగల వారలు, భగవత్పాదార్పిదములకు విముఖులైనవారలు, సత్కానత్యములను గూర్చి యేమియు నెఱుంగని యధమ తివ్విధముగ జెప్పెదరు ఇటువంటి మాటలను వినినెదరు

చౌ॥ అగ్య అకోబిద అంధ అభాగీ ।

కాతా బిషయ ముకుర మన లాగీ ॥

లంపట కపటి కుటిల బిసేషీ ।

సపనేహఁ సంతసభా నహి దేఖీ ॥

656

చౌ॥ కహహిఁ తే బేద అసంమత బానీ ।

జిన్హ కే సూర్పు లాభ నహిఁ హానీ ॥

ముకుర మలిన అరు నయన బిహినా ।

రామ రూప దేఖహిఁ కిమి దినా ॥

657

తా॥ మనోఽర్పణముపై విషయ మాలిన్యమున్నవారలే యజ్ఞానులు, మూర్ఖులు, అంధులు మరియు భాగ్యహీనులు, స్వప్నమునందు గూఢ సజ్జన సందర్శనము జేయనివారు, వ్యభిచారులు, కుటీలురు, మోసగాండ్లు—

లాభము హనియు తెలియనివారలు వేదివిరుద్ధమైన మాటల నాడుచుందురు వారి హృదయదర్శణము మలినమైనది వారే నయనవిహీనులు సాపము వారు శ్రీరామచంద్రుని దివ్యమంగళస్వరూపము నెట్లు గాంచెదరు :

వి॥ నిర్మలమైన మనస్సును అద్దమునకు బోల్చినాడు కవి సజ్జనులమనస్సు నిర్మలముగ నుండును, గనుకనే వారిని నిర్మల పుణ్యు లందురు సత్పురుషుని హృదయమెట్లు నిర్మలముగ నుండునో శ్రీవాల్మీకి మహర్షి రామాయణమును రచించునపు డీట్లు వర్ణించి యున్నాడు

‘అకర్దమమిదం తీర్థం భరద్వాజ నిశామయ,

రమణీయం ప్రసన్నాంబు సన్మనుష్యమనో యథా ’

‘ఓ భరద్వాజుడా ! సజ్జనుని హృదయ మెట్లు నిర్మలమై, నిష్కళంకమై యుండునో అటులే తమసానది నిర్మలముగను, మనో హరముగ నున్నది ’ ఈ మాటలను శ్రీ వాల్మీకిమహర్షి తమసానదీ తీరము చేరి, బురద మొదలగు కల్మషములులేక నిర్మలమైన నదీ జలమును జూచి ప్రక్కనున్న భరద్వాజునితో అ నది యొక్క ప్రాశస్త్యమును, నిర్మలత్వమును గూర్చి చెప్పెను

నిర్మలమనస్సు స్వచ్ఛమైన దర్పణమనియు నట్లే ఆ మనస్సు వికలమైన, దర్పణముపై మాలిన్యము చేరినచో స్వచ్ఛతకు ఎట్లు

భంగము వాటిల్లునోయని శ్రీ తులసీదాసు వచించుచున్నాడు కల్ప
షము గలవారే అజ్ఞానులు, అంధులు, భాగ్యహీనులు

చౌ॥ జిన్హ కేఁ అగున న సగున బిబేకా ।
జల్పహిఁ కల్పిత బచన అనేకా ॥
హరిమాయా బస జగత భ్రమాహిఁ ।
తిన్హ హి కహత కఛు అఘటిత నాహిఁ ॥

658

తా॥ నిర్గుణము (అవ్యక్తము), సగుణమును (వ్యక్తము, సృష్టి)
గురించిన వివేకము లేనివారలు వాస్తవముగాని మాటలను నోటికి వచ్చినట్లు
వాగుదురు వారు శ్రీహరిమాయకు పెశీభూతులై జగత్తులో జన్మ మృత్యు
చక్రములో పడి భ్రమపశమున తిరుగుచుందురు వారికి కొంత జ్ఞానమును
బోధించుట యసంభవము కానేరదు

చౌ॥ బాతుల భూత బిబస మతవారే ।
తే నహిఁ బోలహిఁ బచన బిచారే ॥
జిన్హ కృత మహా మోహ మద పానా ।
తిన్హ కర కహా కరిఅ నహిఁ కానా ॥

659

తా॥ నన్నిపాతము, ఉన్మాదిము మొదలగు వ్యాధులకు లోనయినవారు,
భూతపశుములచే పీడింపబడువారలు, బాగుగా నాలోచించి మాటలాడరు వారు
మహామోహరూపమైన మదువును సేవించిన వారలు గమక వారేమి చెప్పినను
దానిని మనము విస్మయించుదురు

చౌ॥ అస నిజ హృదయఁ బిచారి తజు సంసయ భజు రామపద ।
సును గిరీరాజకుమారి, భ్రమ తమ రబి కర బచన మమ ॥

660

తా॥ అవి కలచిన దానవై సందేహములన్నియు విడిచిపెట్టుము శ్రీరామ
చంద్రుని భజింపుము, ఓ గిరిరాజ కుమారీ, భ్రమరూపమైన యంధకారమును
వాళనము జేయుటకు సూర్యకిరణములతో నమానమైన నా వచనముల నాలకింపుము

వి॥ ఏకో వారిజబాంధవః క్షీణినభోవ్యాప్తం తమో మండలమ్ |
భిత్వా లోచనగోచరోఽపి భవతి త్వం కోటి సూర్యప్రభః || అని
శంకరాచార్య విరచితమైన శివానందలహరిలో జెప్పబడియున్నది

అనగా “ఒక్క సూర్యుడు భూమ్యాకాశముల యందంతటను
నిండియున్న గాఢాంధకారమును పటాపంచలు గావించి కన్నులకును
కనుపించునట్టి వాడగుచున్నాడు నీవో కోటి సూర్యప్రభా భాస
మానుడవు, ఐనను ఎందుకో సాక్షాత్కరింపకున్నావు” అని శ్రీ
శంకర బ్రహ్మత్వాదులు శంకరుని స్తుతించిరి

ఈ చీకటిని సూర్యుడు పాఱదోలుచున్నాడు అజ్ఞానాంధ
కారమును బాపి, జ్ఞానమనెడి వెలుగు నిచ్చు చిత్సూర్యుని వంటివాడు
పరమశివుడు అఖండ తేజః స్వరూపుడు శివుడు శివు నాశ్రయించిన
అజ్ఞానమునకు తావుండదు అందులకే పరమభక్తాగ్రేసరుడైన
శ్రీముత్తస్వామి దీక్షితులు ‘భానుకోటి ప్రకాశాయ’ అని చెప్పుచు
శంకరుని కీర్తనల ద్వారా స్తుతించినాడు

చౌ॥ సగునహి అగునహి నహిఁ కళు భేదా ।

గావహిఁ ముని పురాన బుధ బేదా ॥

అగున అరూప అలఖ అజ జోఈ ।

భగత ప్రేమ బస సగున సో హోఈ ॥

661

తా॥ సగుణ నిర్గుణములలో భేదమేమియు లేదు మునులు అట్లే అను
చున్నారు పురాణములు, వేదములుగూడ ఆ విధముగనే చెప్పుచున్నవి వండితుల
యభిప్రాయమును నట్టిదే : ఏది నిర్గుణము, నిరాకారము, అవ్యక్తము, అభవముగా
నుండునో, అదియే భక్తులకు ప్రేమవశమున సగుణమై పోవును

చౌ॥ జో గున రహిత సగున సోఁ కై సేఁ ।

జలు హిమ ఉవల బిలగ నహిఁ కై సేఁ ॥

జాసు నామ భ్రమ తిమిర పతంగా ।

తేహి కిమి కహితి బిమోహ ప్రసంగా ॥

662

కా॥ ఏది నిర్గుణమో అది సగుణమెట్లుగను? ఎట్లు జలమునకు, వడ గండ్రకు ఆరెందును జలము గనుక భేదములేదో, అట్లే నిర్గుణము సగుణము రెండును ఒక్కటే : ఎవనినామము ప్రభురూపమైన అంధకారమును నాశన మొనర్చుటకు సూర్యునివంటిదో వానికి మోహప్రసంగమును గూర్చి చెప్ప నగునా?

చో॥ రామ సచ్చిదానంద దినేసా ।

సహః తహః మోహ నిసా లవలేసా ॥

సహజ ప్రకాశరూప భగవానా ।

సహః తహః పుని బిగ్యాన బిహానా ॥

663

కా॥ శ్రీరామచంద్రుడు సచ్చిదానందస్వరూప సూర్యుడు సూర్యుడుండిన చోట అంధకారమునకు తావులేదు శ్రీరామచంద్రుడుండిన చోట మోహరూప మైన అంధకారము లేకమాత్రము నుండదు శ్రీరామచంద్రుడు సహజ ప్రకాశ వంతుడు : షడ్గుణపరిపూర్ణుడు : దివారాత్రములవలె అజ్ఞానరూపమైన రాత్రి యుండును, విజ్ఞానరూపమైన ప్రాతఃకాలము ఎచ్చును కాని భగవానుడు సహజ ముగనే ప్రకాశవంతుడును నిత్యజ్ఞాన స్వరూపుడు :

వి॥ శ్రీ గోస్వామి తులసీదాసు, తన యిష్టదైవమైన శ్రీరామ చంద్రుని సచ్చిదానంద స్వరూప సూర్యుడనియు షడైశ్వర్య యుక్తు డనియు జెప్పుచు స్తుతించినాడు అజ్ఞానమును అంధకారమనియు, విజ్ఞానము ప్రాతఃకాలమనియు వచించినాడు సూర్యుడు శ్రీరామ చంద్రు డన్నాడు అరుణోదయమైన తరువాత అంధకారము పోయి నట్లే రామచంద్రుని కృపాకటాక్ష పిక్షణమున అజ్ఞానముపోయి, మానవులు విజ్ఞానవంతు లగుదురు

రేయుంబవశ్యవలె అజ్ఞాన విజ్ఞాన దశలను మానవాళి పొందు దురేగాని, భగవానుడు మాత్రము నిత్యజ్ఞాన స్వరూపుడు, అచలుడు, అశ్రయించిన వారలకు కల్పవృక్షము వంటివాడు జ్ఞానమనెడి నెలుగును ప్రసాదించు దినకరుడు

'ప్రీతిపూర్వకం భజతాం తేహం తనుః నాశయామి అత్మ భావస్థః జ్ఞానదీపేన భాస్వతా' అని భగవద్వాక్యము

చౌ॥ హరష విషాద గ్యాన అగ్యానా ।
 జీవ ధర్మ అహమితి అభిమానా ॥
 రామ బ్రహ్మ బ్యాపక జగ జానా ।
 పరమానంద పరేస పురానా ॥

664

తా॥ హర్షము-శోకము జ్ఞానము-అజ్ఞానము, అహంకారము-అభిమానము-ఇవన్నియు జీవులు పొందెడి చోటలు, జీవధర్మములు శ్రీరామచంద్రుడు వ్యాపకబ్రహ్మ, పరమానంద స్వరూపుడు, పరాత్పరుడు పురాణ పురుషుడు ఈ విషయము జగత్స్వనిధ్యమైనదే ।

వి॥ సుఖ దుఃఖములు జనన మరణములు, కలిమిలేములు మొదలగువానిని జీవులనుభవించుచు బగవాను డన్నిటికిని అతీతుడు, సర్వజ్ఞుడు, సర్వాంతర్యామి, పరమానంద స్వరూపుడన్న భావ మిందు స్ఫురించుచున్నది

దో॥ పురుష ప్రసిద్ధ ప్రకాశ నిధి ప్రగట పరావర నాథ ।
 రఘుకులమని మమ స్వామి నోతి కహి సివ నాయక

మాధ ॥ 665

తా॥ శ్రీరామచంద్రుడు పురాణపురుషుడు, తేజస్వ్యరూపుడు, అనేక రూపములలో ప్రకటిత మగువాడు జీవమాయారూపమైన యీ జగత్తును పరిపాలించెడువాడు ఆ రఘుకులమణియైన శ్రీరామచంద్రుడే నా స్వామి యని నిర్వచించుచు పరమేశ్వరుడు శ్రీరామునకు సాష్టాంగ సమస్కారము చేసెను

చౌ॥ నిజ భ్రమ నహిఁ సముర్భుహిఁ అగ్యానీ ।
 ప్రభు పర మోహ ధరహిఁ జడప్రానీ ॥
 జథా గగన ఘన పటల నిహారీ ।
 రూఢిపెఱ భాను కహహిఁ కుబిచారీ ॥

666

తా॥ అజ్ఞానులైనవారు భ్రమచక్రమున శ్రీరామచంద్రుని దెలిసికొనలేరు మూర్ఖులైన వారలు రాముని సరిగార్థము జేసికొనలేక ఇచ్చకు వచ్చినట్లు మాట

లాదెదరు అదియెట్లనగా నాకాశములోని మేఘమాలను జూచి 'మేఘములు సూర్యుని దాచియుంచినవి అన్నటులుండును వారిపలుకులు: అజ్ఞానులు శ్రీరాముని దెలిసికొనలేక తమ యజ్ఞానమును ప్రభువు విషయమున బ్రకటింతురు

వి॥ అజ్ఞానులు పలికెడి పలుకులు అర్థములేనివి వారాడెడి మాటలు 'మేఘములు సూర్యుని దాచినవి' అన్నటులే యుండును నమస్త ప్రపంచమున తన కిరణములను ప్రసరింపజేయు నాదిత్యుడెక్కడ! మేఘములెక్కడ! అఖండ తెజస్వరూపుడైన సూర్యుని మేఘములు దాచగలవా? శ్రీరామచరిత్రను దెలిసికొన్న యజ్ఞానులట్లు అర్థహీనములైన పలుకులను బలుకుచు కాలము వ్యర్థపుచ్చెదరు

చో॥ చితవ జో లోచన అంగులి లావీఁ ।

ప్రగట జుగల ససి తేహి కే భావీఁ ॥

ఉమా రామభిషేక అస మోహా ॥

నభ తమ ధూమ ధూరి జిమి సోహా ॥

667

తా॥ ఎవరు చేతి వ్రేళ్ళను కన్నుల కడ్డము పెట్టుకొని అకాశము వైపు జూచెదరో వారికి రెండు చంద్రబింబము లగపడును

ఉమా, శ్రీరామచంద్రుని విషయములో ఏ విధమైన అజ్ఞాన కల్పనలనైన నను అకాశములోని యంధకారము ధూళియని భావించవలయును

వి॥ చంద్రబింబమొక్కటియే! ఐనను చేతివ్రేళ్ళను కంటి కడ్డముగ పెట్టుకొని చూచినపుడు మాత్రము రెండు చంద్రబింబములుగా కనిపించును శ్రీరామ మహిమ నర్థముజేసికొనలేని యజ్ఞానుల కాకాశమున నిద్దరు చంద్రు లగపడునట్లు, వారు సంశయచిత్తులై భక్తిని గోల్పోవుదురు శ్రీ రామనాథుని విషయములో మోహకల్పనలు అకాశములోని యంధకారము, ధూళితో సమానము

అకాశము నిర్మలమైనది నిర్లెపమైనది అందు మాలిన్యమునకు తావులేదు అటులే శ్రీరామచంద్రుడు నిత్యనిర్మలుడు నిర్లెపుడు!

చౌ॥ బిషయ కరన సుర జీవ సమేతా ।
 సకల ఏక తేఁ ఏక సచేతా ॥
 సబ కర పరమ ప్రకాసక జోతః ।
 రామ అనాది అవధపతి సోతః ॥

668

తా॥ విషయములు, ఇంద్రియములు, ఇంద్రియముల దేవతలు, జీవాత్మ-
 ఇవన్నియు ఒకదాని సహాయముచే నింకొకటి చేతన మగుచున్నవి అవగా
 విషయ కల్పన లింద్రియముల వలనను, ఇంద్రియము లింద్రియముల దేవతల
 వలనను సచేతనములు కాగా ఇంద్రియాది దేవతలు, జీవాత్మ, చైతన్యప్రకా
 శమువలనను సచేతను లగుచున్నారు ఈ యన్నిటికిని అతీతుడు పరమ ప్రకాశ
 వంతుడు అనాదియు, బ్రహ్మయైన అయోధ్యాదిపతి-శ్రీరామవంధ్రుడు ।

చౌ॥ జగత ప్రకాశ్య ప్రకాసక రామూ ।
 మాయాధీన గ్యాన గున ధామూ ॥
 జాను సత్యతా తేఁ జడ మాయా ।
 భాస సత్య ఇవ మోహ సహాయూ ॥

669

తా॥ ఈ జగత్తు ప్రకాశవంతమైనది శ్రీరామవంధ్రుడు దీనిని ప్రకాశ
 మాసముచేయువాడు శ్రీరాముడు మాయాధీశుడు జ్ఞానగుణధామము శ్రీరా
 ముని సత్తాచేతనే జడమగు మాయ మోహము యొక్క సహాయమున సత్యముగా
 భాసించుచున్నది

దో॥ రజత సీప మహుఁ భాస జిమి జధా భాను కర బారి ।
 జదవి మృషా తిహుఁ కాల సోఞ భ్రమ న సకళి కోఁటారి
 ॥ 670

తా॥ ముత్యపు చిప్పయందు వెన్నెల ప్రసరించినపుడును, సూర్యకిరణ
 ములు సోకినప్పుడును నీరున్నటులు జోచుచు ప్రసిద్ధముగను, ప్రకాశవంతముగ
 గనపడును అ ప్రకాశము మూడవ కాలములో మిథ్యయగును అ భ్రమ
 నెవదను తొలగింపలేదు

వి॥ త్రికాలములు - ఉదయము - మధ్యాహ్నము - సాయం
 కాలము సూర్యకిరణములు సోకినప్పుడు గాని చంద్ర కిరణము

ప్రసరించినపుడుగాని ముత్యపుబిళ్ళ ప్రకాశవంతముగ నుండును
ఆ ప్రకాశము మూడవ కాలమున బడగా సాయంకాలమున మిథ్య
యగును అని భావము

చౌ॥ ఏహి బిధి జగ హరి ఆశ్రితి రహతః ।

జదపి అసత్య దేత దుఖ అహతః ॥

జౌఁ సపనేఁ సిర కాటఱ కోతః ।

బిను జాగేఁ న దూరి దుఖ హోతః ॥

671

తా॥ ఈ విధముగ ఈ జగత్తు శ్రీహరి ఆశ్రయములో నున్నది అట్లుం
డినను అసత్యమై అనుక్షణము దుఃఖము నిచ్చుచున్నది

జగత్తనత్యమైచో అది దుఃఖ మెందుల కొనగనన్న సంశయము కద్దు
ఆ సంశయ నివారణార్థము కవి యిట్లు పచించుచున్నాడు

ఎవరొ తలను బండించినట్లు స్వప్నము గాంచెడి మనుకొందము నిద్ర
మేల్కొను వరకును ఆ స్వప్నము నందు గలిగిన దుఃఖము దూరము గాదు కదా!

చౌ॥ జాసు కృపాఁ అస భ్రమ మిటి జాతః ।

గిరిజా సోఱ కృపాల రఘురాతః ॥

అది అంత కోఱ జాసు న పావా ।

మతి అనుమాని నిగమ అస గావా ॥

672

తా॥ ఓ గిరిజా ఎవని కృపవల్ల భ్రమ దూరీకృతమగునో ఆ యొకడే
కృపాకరుడైన శ్రీరామచంద్రుడు అది మధ్యాంత రహితుడు! వేదములు తమ
బుద్ధి నే శంకించి యీ క్రింద జెప్పిన విధముగ శ్రీరాముని గూర్చి గానము
జేసినవి— (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ బిను వద చలఱ సునఱ బిను కానా ।

కర బిను కరమ కరఱ బిధి నానా ॥

ఆనన రహిత సకల రస భోగీ ।

బిను బానీ బకతా బడ జోగీ ॥

673

చౌ॥ తన బిను పరస నయన బిను దేఖా !

గ్రహణ ప్రూస బిను బాస అసేషా ॥

అసి నట భాతి అలౌకిక కరనీ ।

మహిమా జాసు జాతి నహిఁ బరనీ ॥

674

తా॥ అతడు పాదములు లేకయే నడుచును చెవులు లేకయే వినును చేతులు లేకయే నర్వకార్యములు చేయును జిహ్వా లేకయే దుచిచూచును వాణి లేకయే మంచి యోగ్యమైన ఎత్తయగుచున్నాడు

శరీరము లేకయే స్వర్క చేయును నయనములు లేకయే వీక్షించును నాసిక లేకయే పరిమళము నాఘ్రాణించును అబ్రిహ్మ యొక్క వైచిత్రీ నర్క విధముల సలౌకికమైనది అతని మహిమ బెన్న తరమా :

వి॥ స్థావరజంగమాత్మకమగు సమస్తప్రపంచము పరమాత్మకు దేహముగ చెప్పబడినది ఈ సమస్త బ్రహ్మాండము భగవంతునిదే పంచీకృత పంచభూతాత్మకమగు సమస్త స్థూలప్రపంచము (విరాట్ తత్త్వము) ఆత్మయొక్క (పరమాత్మ యొక్క) స్థూలదేహముగా ఉన్నది పంచీకృత పంచభూతాత్మకమగు పారణ్యగర్భతత్త్వము (సమప్తి ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయకోశములు) పరమాత్మయొక్క సూక్ష్మదేహముగా చెప్పబడినది అవ్యాకృతము పరమాత్మ యొక్క కారణదేహముగా ఉన్నది

ఈ దోహా యందు కవీశ్వరుడైన శ్రీ తులసీదాసు విరాట్ స్వరూపమును గూర్చి విపులీకరించినాడు

దో॥ జీహి ఇమి గావహిఁ బేద బుధ జాహి ధరహిఁ ముని ధ్యానః

సోఽథ దసరథ సుత భగత హితి కోసఅవతి భగవాన ॥ 675

తా॥ ఈ విధముగ నెవనిని వేదములు, పండితులు వర్ణన నల్పుచుందురో యెవనిని మునులు నిరంతరము ధ్యానము జేయు చుందురో వాడే శశరథ సంపన్నుడు భక్తులకు హికము జేకూర్చెడి వాడు అయోధ్యాధిపతియైన భగవానుడైన శ్రీరామచంద్రుడు :

చౌ॥ కాసీఁ మరత జంతు అవలోకి ।
 జాసు నామ బల కరణఁ బిసోకి ॥
 సోఁ య ప్రభు మోర చరాచర స్వామీ ।
 రఘుబర సబ ఉర అంతరజామీ ॥

676

తా॥ ఓ పార్వతీ, ఎవని నామ బలమున పుణ్యక్షేత్రమైన కాశ్యండు మరణించినవారు రామ మంత్రోపదిష్టులై శోకరహితులై ముక్తులగుచున్నారో అతడే నా ప్రభువైన రఘుశ్రేష్ఠుడైన శ్రీరామచంద్రుడు జడచేతనములకు స్వామి సర్వుల హృదయాంతరాళముల నెఱిగినవాడు నరవ్యాపకుడు

చౌ॥ బిబసహుఁ జాసు నామ నర కహహిఁ ।
 జనమ అనేక రచిత అఘ దహహిఁ ॥
 సాదర సుమిరన జే నర కరహిఁ ।
 భవ బారిధి గోపద ఇవ తరహిఁ ॥

677

తా॥ ఇచ్చా రహితులై, వివశులైనను శ్రీరామ నామస్మరణ మాత్రమున, వారు జన్మాంతర పాపములను నహితము భస్మీభూత మొనర్చు కొనిన వారలై యనంత సంసార సాగరమును నహితము గోష్పాద మాత్ర పరిమాణంబుగల దానినిగా జేసి యతి సులభముగా తరింతురు (దుస్తరమైన భవసాగరమును పరిశ్రమ లేకయే దాటెదరని భావము)

చౌ॥ రామ సో పరమాత్మమా భవానీ ।
 తహఁ భ్రమ అబిహిత తవ బానీ ॥
 అస సంసయ ఆనత ఉర మాహిఁ ।
 గ్యాన బిరాగ సకల గున జాహిఁ ॥

678

తా॥ ఓ భవానీ, ఆ పరమాత్ముడే శ్రీరామచంద్రుడు అతని యందు భ్రమపశమున నీవు చెప్పిన మాట లత్యంతము అనుచితములు ఈ ప్రకార మైన సంశయములకు మనంబున చోటిచ్చుటచే మానవులు జ్ఞానవైరాగ్యాది రహితు లగుచున్నారు నద్గుణములన్నియు వారిని వీడుచున్నవి అజ్ఞానము ప్రబలుచున్నది

చి॥ సంశయములకు చోటియక మనోవాక్యాయ కర్మముల
ద్వారా భగవంతుని సేవింపుమనుచున్నాడు మహేశ్వరుడు భగవ
త్పాదసేవ అవశ్యము కర్తవ్యమని యిందు నొక్కి వక్కాణింపబడినది.

పరమేశ్వరుడు పార్వతికి జ్ఞానబోధ జేయుచున్నాడనగా అది
శక్తియైన జగజ్జననియైన పార్వతికి నిగూఢమైన వేదాంత తత్త్వములు
తెలియవనిగాదు లోకహితార్థము ఆమె యడిగిన ప్రశ్నకు సాక్షాత్తు
శంకరుడే మనకు పరోక్షముగా జ్ఞానబోధ సల్పుచున్నాడు

చౌ॥ సుని సేవకే భ్రమ భంజన బచనా ।

మిటి గై సబ కుతరక కై రచనా ॥

భువి రఘుపతి పద ప్రీతి ప్రతితి ।

దారున అసంభావనా వీతి ॥

679

తా॥ అజ్ఞాన హరణమైన శంకరుని వాణి విననంతనే పార్వతికి సంశయ
ములు తీరెను అంత శ్రీరామ భరణ కమలములపై ప్రేమ, భక్తి విశ్వాస
ములు పెంపొందెను దారుణమైన సంభవాఽ సంభవము లామెను వీడసాగెను

దో॥ పుని పుని ప్రభు పద కమల గహి జోరి పంకరుహ పాని ।

బోలీఁ గిరిజా బచన బర మనహః ప్రేమ రస సాని ॥ 680

తా॥ పునః పునః శ్రీ శంకర పాదారవిందములను బట్టుకొని కమల
సదృశ కరయగమును జోడించి పార్వతి ప్రేమరసముట్టిపడ వృదు మధుర
మనోహర వచనముల నిట్లనెను (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ సనికర సమ సుని గిరా తువ్వారీ ।

మిటా మోహ సరదాతప భారీ ॥

తువ్వు కృపాల సబు సంసఱ హరేఱః ।

రామస్వరూప జాని మోహి పరేఱః ॥

681

తా॥ చంద్రకిరణములు శరదృతువు నందు కలిగెడి యెండ బాపమును
జోగొట్టి పల్లదనము నిచ్చును చంద్రకిరణ సదృశమైన మీ శీతల వాణి
విన్నంతనే శరదృతువునందలి యెండ వేడిమితో సమానమైన నా యజ్ఞానము
నన్ను బాసింది

ఓ కృపాకరా, మీరు నా నకలనంశములను హరింపజేసితిరి ఇప్పుడు
శ్రీరామచంద్రుని యథార్థ స్వరూపము నాకు గోచరించుచున్నది

చౌ॥ నాథ కృపాఁ అబ గయఁ బిషాదా ।
సుఖీ భయఁ అప్రభు చరన ప్రసాదా ॥
అబ మోహే ఆపని కింకరి జానీ ।
జదపి సహజ జడ నారి అయానీ ॥

682

తా॥ ఓ నాథా మీ కృపవలన నా విషాదము దూరమగుచున్నది మీ
యనుగ్రహము వలన నిప్పుడు నాకు సుఖశాంతులు లభించినవి మీ చరణ
కమల సందర్శన భాగ్యముచే నా కన్నియు సమకూరినవి

శ్రీమత సహజముగా జ్ఞానహీనలు, మూర్ఖురాలు గదా! ఐనను మీరు
నన్ను తమ దాసగా భావించి—(ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ ప్రథమ జో మైఁ పూఢా సో ఇ కహహూ ।
జౌఁ మో పర ప్రసన్న ప్రభు అహహూ ॥
రామ బ్రహ్మ చిన్మయ అభినాసీ ।
సర్వ రహిత సబ ఉర పుర బాసీ ॥

683

తా॥ ఓ ప్రభూ, ఇప్పుడు మీరు నాయందు ప్రసన్నులైతిరి నేను
మిమ్ము ముందడిగిన ప్రశ్న కిప్పుడు సమాధాన మొనగుదు ఆ శ్రీరామచంద్రుడు
పరబ్రహ్మ, చిన్మయుడు, అవినాశి, సర్వనంగరహితుడు, సర్వుల మనోమందిర
మున నివాసము జేయువాడు — ఇది సత్యమేనా?

అవతార కారణములు

చౌ॥ నాథ ధరేఁ నరతను కేహి హేతూ ।
మోహి సముర్భూఁ కహహు బృషకేతూ ॥
ఉమా బచన సుని పరమ బిసీతా ।
రామ కథా పర ప్రీతి పునీతా ॥

684

తా॥ నాథా, వృషకేతూ, శ్రీరాము దేల మానవావతారమెత్తెను? దానిని గూర్చి నాకు సవిస్తరముగ తెలిగింపుడు—అని పార్వతి నుడివిన మృదుమధుర వినయవచనముల నాలకించి పరమేశ్వరుడు సంతుష్టునొందెను శ్రీరామ కథయందు అమెకు గలిగిన భక్తి శ్రద్ధలను సరికించి— (మందు దోహతో అన్వయము)

వి॥ శ్రీ త్యాగబ్రహ్మ 'ఎరికై అవతారమెత్తితివో ఇప్పుడైన దెలుపవయ్యా' అని శ్రీరామచంద్రుని కీర్తన రూపమున అవతార కారణమును గూర్చి అడిగెను

దో॥ హియఁ హరషీ కామారి తబ సంకర సహజ సుజాన ।
బహు బిధి ఉమహి ప్రసంసి పుని బోలే కృపానిధాన ॥685॥

తా॥ మన్మథునకు శత్రువైన, శంకరుడు సహజముగ పతురమైన మనంబుగ మిగుల నానందించి, పార్వతిని బహువిధములుగ ప్రశంసించి మరల నిట్లు నియో (మందు దోహతో అన్వయము)

సో॥ సును సుభ కథా భవానీ రామచరితమానస బిమల ।
కహ భుసుండి బఖాని సునా బిహగ నాయక గరుడ॥ 686॥

తా॥ ఓ భవానీ, నిర్మల రామచరితమానసమనెడి మంగళకరమైన కథను వినుము ఈ మానసమును కాకభుసుండి విస్తారముగా వక్షిరాజైన గరుత్మంతునికి చెప్పెను

సో॥ సో సంబాద ఉదార జేహి బిధి భా ఆగేఁ కహుట ।

సునహు రామ అవతార చరిత వరమ సుందర అనుఘ॥887

తా॥ అ శ్రేష్ఠసంవాద మేవిధముగ జరిగెనో దానిని గూర్చి వివరింతును
ఇప్పుడు నీవు శ్రీరామచంద్రుని అవతారములగూర్చి నమస్త పాపములను హరింప
జేయు వరమపవిత్ర కథల నాలకింపుము

సో॥ హరి గున నామ అపార కథా రూప అగనిత అమిత ।

మ్రై నిజ మతి అనుసార కహాఁ ఉమా సాదర సునహు॥888

తా॥ శ్రీహరి గుణములు, నామములు, కథలు, రూపము లనంతములు
అపారములు, అగణితములు కాని గిరిజా నేను నా బుద్ధ్యనుసారముగా జెప్పె
దను నీ వాదరహితముగ దీనిని వినుము

చో॥ సును గిరిజా హరిచరతి సుహృద ।

బిపుల బిసద నిగమాగమ గావీ ॥

హరి అవతార హేతు జేహి హోతః ।

ఇదమిత్యం కహి జాఇ న సోతః ॥

889

తా॥ ఓ గిరిజా, వేదశాస్త్రములు శ్రీహరియొక్క మందర విశద నిర్మల
చరిత్రమును గానము చేసినవి హరి అవతారవిధానమును జెప్ప సాధ్యమా ।
శ్రీహరి మానవావతారమెట్లుట తెన్నియో కారణములు గలవు వాటి నెఱుంగుటకు
సాధ్యము గాదు

చో॥ రామ అతర్క్క బుద్ధి మన బాసీ ।

మత హమార అస సునహి సయాసీ ॥

తదపి సంత ముని బేద పురానా ।

జన కళు కహహిఁ స్వమతి అనుమానా ॥

890

తా॥ ఓ బుద్ధిమతీ, శ్రద్ధగా వినుము నా యభిప్రాయము మాత్రమిదియే
బుద్ధి, మనస్సు, వాణిచే శ్రీరామునిగూర్చి తర్కించుట సాధ్యముగాని పని
ఐనను నజ్ఞులు, మునులు వేదపురాణములు వాని బుద్ధ్యనుసారముగా గానము
చేసినవి

చౌ॥ తన మైఁ సుముఖి సునావఉఁ తోహి ।

సముర్ధు కరణ జన కారన మోహి ॥

జబ జబ హోతి ధరమ కై హానీ ।

బాధహిఁ అసుర అధమ అభిమానీ ॥

691

తా॥ ఓ సుముఖీ, రాకు తెలిసిన రామావతారకారణములు నీ తెలిగించె
యను ధర్మమున కెప్పుడు హానికలుగునో అప్పుడు నీమల్లె న రాక్షసు లుద్యమిం
చెయరు

చౌ॥ కరఁ అనీతి జాతి నహిఁ బరనీ ।

సీదహిఁ బ్రప్ర ధేను సుర ధరనీ ॥

తబ తబ ప్రభు ధరి బిబిధ సరీరా ।

హరహిఁ కృపానిధి సజ్జన పీరా ॥

692

తా॥ అట్లు అన్యాయము, అక్రమము ప్రబలింపడు గోవులకు, బ్రాహ్మ
ణులకు, దేవతలకు కష్టములు సంభవించినపుడును భూభారమెక్కువైనప్పుడును
కృపానిధియైన భగవానుడు దివ్యశరీరమును దాల్చి సజ్జనులకు గలిగిన కష్టములను
బాపును

దో॥ అసుర మారి ధావహిఁ సురన్త రాఖహిఁ నిజ శ్రుతి సేతు ।

జగ బిస్తారహిఁ బిసద జన రామ జన్మ కర హేతు ॥ 693

తా॥ శ్రీరామచంద్రు డనురులను జంప దేవతలను కాపాడును మేముల
మర్యాదను నిలబెట్టును జగత్తునందు అన నిర్మలయశమును వ్యాపింపజేయును
శ్రీరామచంద్రుని యవతారకారణము లివియే వాటిని వివరింతును, శ్రద్ధగా
వినుము

చౌ॥ సోతి జన గాతి భగతి భవతరహిఁ ।

కృపాసింధు జన హితి తను ధరహిఁ ॥

రామ జనమ కే హేతు అనేకా ।

పరమ బిచిత్ర ఏక తేఁ ఏకా ॥

694

తా॥ శ్రీరామయశమును పాడిపాడి భక్తజనులు భవసాగరమును తరించె
దరు కరుణానముద్రుడైన భగవానుడు భక్తుల హితార్థ మనేకావతారములెత్తును
శ్రీరామ జన్మమునకు కారణము లనేకములు గలవు అవి ఒకదానికంటె నింకొ
కటి మించినవై విచిత్రముగ నుండును

చా॥ జనమ ఏక దుఃఖ కహణః బభావే ।
సావధాన సును సుమతి భవానీ ॥
ద్వారపాల హరి కీ ప్రియ దోషః ।
జయ అరు బిజయ జ్ఞాన సబ కోషః ॥

695

తా॥ ఓ బుద్ధిమతియైన భవానీ, నేను విష్ణువచనరీయట కొకటిరెండు జన్మ
ముల కారణములు మాత్రము విస్తారముగా తెప్పెదను, వినము శ్రీహరికి జయ
విజయాలను ద్వారపాలకు లుండిరి ఇది అందరికి దెలిసిన విషయమే.

జయవిజయములు

వీరు వైకుంఠమునందు ద్వారపాలకులు ఒకసారి సనకాది
మునీంద్రులు శ్రీహరిసందర్శనార్థ మేతెంచిరి ద్వారపాలకులైన
జయవిజయులు వారి నడ్డగించి వారితో వాదించిరి అంత మునీంద్రు
లొగ్రహపూరితులై రాక్షసులుగండని వారిని శపించిరి అజయ
విజయులే సత్య యుగములో పిరణ్యాత్ముడు, పిరణ్యకశిపుడు, త్రేతా
యుగములో రావణ కుంభకర్ణులు, ద్వాపరయుగములో శిశుపాల
దంతవక్త్రులు భగవానుడు వరాహ నరసింహ రామకృష్ణావతారము
లెత్తి తన ద్వారపాలకుల నుద్ధరించెను

చా॥ బిప్ర శాప తేఽదూనః ఖాళః ।
తామస అసుర దేహ తిన్ద్ర పాళః ॥
కనక కసిపు అరు హటకలోచన ।
జగత బిదిత సురపతి మద మోచన ॥

696

తా॥ జయవిజయు లిరువురును (అన్నమయ్యలు) సనకాదిమునుల శాపముచే తామనశరీరమును పొందిరి, అనగా రాక్షసులైరి వారే వారణ్యాక్షులు - వారణ్యకళిపుడు వారు దేవలోకమునకు బోయి ఇంద్రాదులను జయించి జగత్తునందు సాటిలేనివారిని ప్రభ్యాతిగాంచిరి

వి॥ జయవిజయులను ద్వారపాలకులు దితిగర్భమున హిరణ్యాక్ష - హిరణ్యకళిపులను నామములతో జన్మించిరి వీరిరువురును బలవంతులు

చౌ॥ బిజఁ ఈ సమర బీర బిభ్యాతా ।

ధరి బరాహ బపు ఏక నిపాతా ॥

హోతి నరహరి దూసర పుని మారా ।

జన ప్రహ్లాద సుజన బిస్తారా ॥

697

తా॥ హిరణ్యాక్ష - హిరణ్యకళిపులు సుప్రసిద్ధులైన యుద్ధపీఠులు వారితో హిరణ్యాక్షుని భగవానుడైన విష్ణువు వరాహవతారమెత్తి సంహరించెను నరింప హవతారమెత్తి విష్ణువు హిరణ్యకళిపుని హతమార్చెను తన భక్తుడైన ప్రహ్లాదుని యశమును వ్యాప్తిచేసెను.

వి॥ వరాహుడు-హిరణ్యాక్షుడు జయవిజయులను ద్వారపాలకులు, దితిపుత్రులు ఒకసారి బ్రహ్మ ప్రార్థించగా విష్ణుభగవానుడు వరాహవతారమెత్తి జలములో మునిగియున్న భూమినుద్ధరించుటకు బోయెను భగవానుడు తిరిగివచ్చుచుండగా మార్గమున హిరణ్యాక్షుడగపడెను వరాహవతారమున నున్న భగవానుడు హిరణ్యాక్షుని ఎఢించెను

హిరణ్యకళిపుడు-నరహరి ఎవ్వరివలనను మరణము సంభవింపకుండునట్లు అమరుడగునట్లును వరమును బ్రసాదించువుమని హిరణ్యకళిపుడు బ్రహ్మను వేడియుండెను జన్మమెత్తిన వాడెన్నంటికిని అమరుడుకాడు, ఇంకొక వరమును వేడుమని బ్రహ్మ పలికెను అంతహిరణ్యకళిపుడు రాత్రియందుగాని, పగటియందుగాని, భూమాకాశము

లండుగాని, మనుష్యునివలనగాని, మృగమువలనగాని, దేవతలవలన
గాని, రాక్షసులవలనగాని, సృష్టిలోని యే జీవివలన కూడ తనకు మర
ణము కలుగకుండునట్లు వరమును బ్రసాదింపు మనెను బ్రహ్మవరము
నొసగెను ఈ ప్రకారము వరమును బొంది దేవతల కమితమైన
దుఃఖము కలుగజేయుచు హిరణ్యకశిపుడు తుదకు తన పుత్రుడైన
ప్రహ్లాదుని హింసింపసాగెను బేగవానుడు శ్రీహరి యెక్కడనున్నాడో
చూపుము లేకపోయినచో నిన్ను జంపెద ననెను అంత భగవానుడు
నరసింహావతారమున హిరణ్యకశిపుని జంపి ప్రహ్లాదుని రక్షించెను

దో॥ భయే నిసాచర జాణ తేఞ మహావీర బలవాన ।

కుంభ కరన రావన సుభట సుర బిజఈ జగ జాన ॥ 698

తా॥ వారిరువురును అట్లు శ్రీహరిచే జంపబడి మరుజన్మమున దేవతలను
జయించువారలైన రావణ, కుంభకర్ణులుగ జన్మించిరి రావణ, కుంభకర్ణులు బల
వంతులని నమస్తజగత్తునకు విదితమే :

చో॥ ముకుత న భవ హతే భగవానా ।

తీని జనమ ద్విజ బచన ప్రవానా ॥

ఏక భార తిన్హ కే హిత లాగీ ।

ధరేఁ సరీర భగతి అనురాగీ ॥

699

తా॥ భగవంతునిచేత సంహరింపబడినను, వారణ్యాక్షుడు-వారణ్యకశిపుడు
ముక్తి నొందిలేదు ఏలని ననకాదిమునులు వారికి జెట్టి శాపమువలన వారు
ముక్తి బొందలేదు వారు రాక్షసులుగ మూడుజన్మము లెత్తి శ్రీహరిచే సంహ
రింపబడి తరువాత ముక్తి నొందెదరని మునులు వారిని శంపించియుండిరి కనుక
వారిని తరింపజేయుటకు ఒకసారి విష్ణుభగవాను డవతార మైతెను

చో॥ కస్యప అదిత తహః పితృ మాతా ।

దశరథ కౌసల్యా బిభౌతా ॥

ఏక కలవ ఏహి బిధి అవతారా ।

చరిత వజ్రిత కిప సంసారా ॥

700

తా॥ ముందుజన్మమున అదితి-కశ్యపులుగా జన్మించినవారలే మరుజన్మమున శ్రీరాముని మాతాపితృలై కౌల్యా దిశరథుల వామమున నుప్రసద్ధులైరి ఒక కల్పములో శ్రీమహావిష్ణు వీ ప్రకారముగ నవతరించి ప్రపంచమున పవిత్ర లీలలను గావించెను

వి॥ అదితి-కశ్యపుడు దక్ష ప్రజాపతి పుత్రిక పేరు అదితి ఈమె ప్రజాపతియైన కశ్యపుని పత్ని ఇరువురును ఘోరమైన తప మొనరించిరి ఆ తపమునకుమెచ్చి భగవానుడు వారికి సాక్షాత్కరించి ఎర మడుగు డనెను వారిరువురును చేతులు జోడించి 'నీవంటి పుత్రుని మాకు ప్రసాదింపు' మని వేడుకొనిరి భగవానుడు 'ఏవమస్తు' అని నుడివి త్రేతాయుగమున మోఘత్రుడ నయ్యెదనని చెప్పుచు అంతర్ధానమాయెను త్రేతాయుగములో అదితి కౌసల్యగా, కశ్యపుడు దశరథుడుగా జన్మించిరి ఇంతకుముందు వామనుడు వీరికే జన్మించి యుండెను

చా॥ ఏక కలవ సుర దేఖి దుఖారే ।

సమర జలంధర సన సబ హారే ॥

సంభు కీన్ద్ర సంగ్రామ అపారా ।

దనుజ మహాబల మరణ న మారా ॥

701

తా॥ ఒక కల్పములో దేవతలందఱును జలంధరుడను దైత్యునితో తోరి యుద్ధములో నపజయమును పొందిన కారణమున దుఃఖితులై యుండుట జూచి శంకరుడు జలంధరునితో ఘోరయుద్ధ మొనర్చెను కాని మహాబలవంతుడైన జలంధరుడు మరణించలేదు

చా॥ పరమ సతీ అసురాధిప నారీ ।

తేహిఁ బల తాహి న జితహిఁ పురారీ ॥

702

తా॥ జలంధరు డెందులికు మరణించలేదనగా- జలంధరుని సతీ మహా పతివ్రత కనుక త్రిపురాసురుని నాశనముచేసిన శివుడుగూడ జలంధరుని జయింప లేకపోయెను

దో॥ ఛల కరి టారేఉ తాసు బ్రత వ్రభు సురకారజ కీన్ద ।

జబ తేహిఁ జానేఉ మరము తబ శావ కోవ కరి దీన్ద ॥ 703

తా॥ అప్పుడు శ్రీహరి జలంధరు నెటులైనను రూపుమాపవలెనని పట్టు వట్టెను దేవకార్యార్థమై పరమసాధ్యయైన జలంధరుని సతియగు శ్రీతులసిచేయు వ్రతమును భంగము జేయనెంచెను అమె వ్రతమును భంగముచేసి దేవతల కార్యమును సఫలముజేసెను అ వ్రతమునకు భంగము వాటిల్లినది కనుగొని, శ్రీతులసి యాగ్రహము బాని భగవానుడైన శ్రీహరిని శంకెను

చో॥ తాసు శావ హరి దీన్ద ప్రమానా ।

కొతుకనిధి కృపాల భగవానా ॥

తిహః జలంధర రావన భయః ।

రసి హతి రామ వరమ వద దయః ॥

704

తా॥ నమ్మన లీలావిలాసుడైన శ్రీహరి శ్రీతులసి యొసగిన శాపమును స్వీకరించెను కృపాకరుడైన భగవానుని లీల యశ్యాశ్చర్యకరము గదా ! ఆ జలంధరుడె యింకొక కల్పములో రావణు డయ్యెను అ రావణుని శ్రీరామచంద్రుని యుద్ధములో జంప మోక్షము నొసంగెను

చో॥ ఏక జనమ కర కారన ఏహః ।

జేహి లగి రామ ధరీ నరదేహి ॥

ప్రతి అవతార కథా వ్రభు కేరీ ।

సును ముని బరనీ కబిన్ద ఘనేరీ ॥

705

తా॥ ఇది భగవానుడైన విష్ణుదేవుడు జన్మించుట కొక కారణము ఈ కారణమువలన శ్రీరామచంద్రుడు మానవుడుగా జన్మించెను

ఓ భరద్వాజమునీ, వినుము భగవానునియొక్క ప్రత్యేకావతారకథను కవులు పెక్కువిధములుగా వర్ణించియున్నారు

చో॥ నారద శావ దీన్ద ఏక జారా ।

కలవ ఏక జేహి లగి అవతారా ॥

గిరిజా చరితి భహః సుని బానీ ।

నారద బిష్ణు భగతి పుని గ్యానీ ॥

706

తా॥ ఒకసారి నారదమునీంద్రుడు శ్రీమహావిష్ణువునకు శాపమొసగెను
దానివలన నింకొకకల్పమునందు భగవానుడు మరల నవతారమైతెను

ఈ మాట విన్న పార్వతి విస్మయపడెను అ నారదుడు జ్ఞాని
మరియు విష్ణుభక్తుడు గదా : నారదుడెట్లు భగవానునికి శాప మొసగెను:

వి॥ నారదుడు పరమజ్ఞాని, విష్ణుభక్తుడు నారద మునీంద్రుడు
తన జీవితవృత్తాంతమును నీ విధముగ వ్యాసునకు తెలియజేసెను
నారదమునీంద్రుడు

“పూర్వ జన్మమున నేను దాసీ పుత్రుడను నా జనని చాతు
ర్యాన్యమున ఋషులకు సేవలొనర్చు చుండెడిది నేను నా జనని
సాంగత్యమున భగవత్కథలను విను చుంటిని, ఉప వాసములు చేయు
చుంటిని నే నైదు సంవత్సరముల బాలుడుగానుండినపుడు పాము
కరచి నాతల్లి మరణించెను తరువాత హిమాలయమున కేగితిని
అట ధ్యాన నిమగ్నుడనైతిని ఒకసారి భగవద్దర్శనము నాకు కలిగెను
తరువాత చీకట్లు గ్రమ్మెను అంత అకాశవాణి ఆ రాబోవు జన్మమున
నా దర్శనము నీకు లభించునని ఎలికెను నేను మరణమునకై వేచి
యుంటిని తుదకది సంభవించినది మరణించిన తరువాత మరీచి
తదితరులతో బాటు నా యుత్పత్తి బ్రహ్మవలన కలిగినది అప్పటి
నుండి శ్రీహరి నామసంకీర్తనము జేయుచున్నాను కనుక వ్యాస
మహర్షి నీవు కూడ భగవల్లీలలను వర్ణింపుము నీకు శాంతి లభింప
గలదు ఇంత వఱకు నీవు కేవలము జ్ఞానప్రధానమైన (బ్రహ్మ
సూత్రములు) కర్మప్రధానమైన (మహాభారతము) గ్రంథములను
రచించితివి చిదానందమయుడైన శ్రీకృష్ణనిలీలలను వర్ణింపలేదు
కనుక భాగవతమును భక్తిప్రధానమైన దివ్యగ్రంథమును రచింపుము”

నారదుని ఆదేశానుసారము వ్యాసుడు భాగవతమును
రచించెను

చౌ॥ తారన కవన శాప ముని దీన్హా ।

తా అపరాధ రమాపతి కీన్హా ॥

యహ ప్రసంగ మోహి కహహు పురారీ ।

ముని మన మోహ అచరజ భారీ ॥

707

తా॥ ముని భగవానునికి శాపమెందుల కొసగెను? లక్ష్మీ పతియైన విష్ణుభగవానుడు నారదమునిండున కేమి యపకార మొనర్చెను?

పురారీ, ఆ కథను నాకు విచిత్రమింపుడు విశిష్టజ్ఞుని సంపన్నుడైన నారదమునిండున కిట్లానమావరించుటయా? ఎంత ఆశ్చర్యకరమైన విషయము:

దో॥ బోలే బిహసి మహేన తిల గ్యానీ మూఢ న కోఱి ।

జేహి జన రఘుపతి కరహిఁ జల సో తన తేహి ఛన హోఱి ॥

708

తా॥ అని ప్రవృత్తరాజకుమారియైన పార్వతీదేవి యడుగగా మహాదేవుడు ఏరహనవలనుడై యిట్లనెను

గిరిజా, జ్ఞానులైనను, మూర్ఖులైనను నరే శ్రీరమునాథు డాక్షిణమున నెట్లా దించునో అట్లాడవలనందే: [ఎంతటిజ్ఞానులైనను ఒకొక్కప్పుడు మాయకులో బడెదరని యర్థము]

సో॥ కహఁ రామ గున గాథ భరద్వాజ సాదర సునహు ।

భవ భంజన రఘునాథ భజా తులసీ తిజి మాన మద॥ 709

తా॥ యజ్ఞపల్క్యమహాముని భరద్వాజమునితో విట్లు వచించుచున్నాడు ఓ భరద్వాజా, నేను శ్రీరామచంద్రుని సుగుణసంపదను గురించిన కథనుచెప్పెదను, శ్రద్ధగా నాలకింపుము

మదమాత్సర్యములను త్యజించి, భవభంజనుడైన శ్రీరాముని భజింపు మని శ్రీతులసీదాసు వచించుచున్నాడు

నారదుని కహంకార మావరించుట

మాయాప్రభావము

చౌ॥ హిమగిరి గుహ ఏక అతి పావని ।

బహు సమీప సురసరీ సుహావని ॥

ఆశ్రమ పరమ పునీత సుహావా ।

దేఖి దేవరిషి మన అతి భావా ॥

710

తా॥ హిమాలయపర్వతమునం దొక పవిత్రమైన గుహ కలదు దానికి సమీపమున గంగానది ప్రవహించుచుండెను ఆ పరమపవిత్రమైన సుందరాశ్రమమును జూచినతోడనే నారదు డమితానందిము నొందెను

చౌ॥ నిరఖి సైల సరి బివిన బిభాగా ।

భయం రమాపతి పద అనురాగా ॥

సుమిత హరిహి శాప గతి బాధి ।

సహజ బిమల మన లాగి సమాధి ॥

711

తా॥ పర్వతములు, నదులు, ఐనములు, సుందరారణ్య ప్రదేశములను జూచిన నారదునకు లక్ష్మీకాంతుడైన శ్రీమన్నారాయణుని చరణ కమలములపై భక్తిగలిగెను భగవద్ధ్యామునందు అతడు నిమగ్నుడాయెను మును ౨౭ ప్రజాపతి, నారదునకు పెట్టిన శాపమువలన నారదు దొక్కచోట స్థిరముగ నుండలేక పోవుచుండెను ఇప్పుడు మాత్రము శ్రీహరి కటాక్షముచే, నారదుడు సుందర నదీ ప్రాంతమందు ప్రత్యేక వాతావరణమున శాంతచిత్తుడై స్థిరుడాయెను సహజముగా నిర్మలుడు గాన నారదుడు తపస్సమాధిలో నుండిపోయెను

వి॥ సృష్ట్యారంభమునకు ముందు బ్రహ్మ దక్ష ప్రజాపతిని తన కుడిచేతి వ్రేలితో సుతృన్న మొనరించెను రెండున్నర గడియల కన్న ఎక్కువకాల మొకచోట నుండజాలవని దక్షప్రజాపతి నారదు నకు శాప మొనగెను శాపగ్రస్తుడైనందువలననే నారదమునీంద్రుడు హరినామ సంకీర్తనము జేయుచు నొకచోట నుండక సంచరించు చుండుట

చౌ॥ ముని గతి దేఖి సురేన డేరానా ।

కామహి బోలి కిన్హ సనమానా ॥

సహిత సహాయ జాహు మమ హేతూ ।

చలేఁ హరషి హియఁ జలచర కేతూ ॥

712

తా॥ నాంబునీంద్రుని తపస్సు దేవతల రాజైన ఇంద్రునకు అందోళన కలిగించెను త్రిలోక పంచారియగు నారదు డట్లు ఏకాంత స్థలమున తపమాచరింబుట జూచి ఇంద్రుడు భయము జెందెను నారదుని తపమేవిధముగ నైనను భంగపరుపవలయునన్న దృఢసంకల్పము గలవాడై, ఇంద్రుడు మన్నుభుని సగౌరవముగ నాహ్వానించి నతఁడరించెను మరియు నిట్లనెను- “మన్మథా, నీవు నీ అష్టబాణములు ధరించి యింకను వలయు సహాయసంపత్తిగొని నారదుని తపమును భంగపరచుము ”

ఇంద్రుని మాటల నాలకించి ప్రసన్నుచిత్తుడై మీనధ్వజము నిడుకొని మన్నుడు నారదుని కడకేగెను

చౌ॥ సునాసీర మన మహుఁ అసి త్రాసా ।

చహత దేవరిషి మమ పుర బాసా ॥

జే కామీ లోలుప జగ మాహీఁ ।

కుటిల కాక ఇవ సబహి డేరాహీఁ ॥

713

తా॥ తన పురిమైన యమరావతిని బొందగోరి నారదుడు తపమాచరించుచున్నాడన్న శంక ఇంద్రునకు గలిగినది దేవసార్వభౌమత్వములో నున్నను స్వార్థపరుడై, విచక్షణాన్యము లేక మన్నుభుని తపోభంగమునకై నియమించెను

అటులే జగత్తునందు కామాందులు పరమలోభులు గలరు వారు దుష్టుడై కాకులాలె ఁచరిని భయపెట్టుదురు

దో॥ సూఖ హడ లై భాగ సత స్వాన నిరఖి మృగరాజ ।

భీని లేఁ జని జాని జడ, తిమి సురపతిహి న లాజ ॥ 714

తా॥ ఒకసారి తెలివి లేని శుశ్రూష మృగరాజైన సింహమును జూచి
యెండిపోయిన ఎముకముక్కను నోటితో గరచుకొని తీసికొనిపోయెనట ! ఆ
ఎముకముక్కను సింహము లాగుకొనునేమో యని భయపడి యట్లుచేసింది

మూర్ఖ శుశ్రూషులై ఇంద్రుడు గూడి నా రాజ్యమును నారదుడవహరిం
చును అని తలచెను అట్లు తలచుటాతనికి నగ్గుకాదేమో !

చా॥ తేహి ఆశ్రమహిఁ మదన జట గయఁజా ।

నిజ మాయాఁ బసంతి నిరమయఁజా ॥

కుసుమిత బిబిధ బిటవ బహురంగా ।

కూజహిఁ కోకిల గుంజహిఁ భృంగా ॥ 715

తా॥ మన్మథుడు నారదమునీంద్రు డుండినయాశ్రమమునకు పోయెనో
లేదో మరుక్షణముననే పసంతర్తువు నుత్పన్నము జేసెను వృక్షములపై రతి
రకములైన రంగురంగుల పుష్పములను వికసంపజేసెను అచ్చట కోయిలలు
మధురగానము జేయుచుండెను తుమ్మెదలు యంకారములు జేయుచుండెను
అట్లు పర్వత ప్రాంతమంతయు నుద్ఘాసంసముగ మారిపోయెను

చా॥ చలీ సుహావని త్రిబిధ బయారీ ।

కామ కృపాను బధావనిహారీ ॥

రంభాదిక సురనారి నబీనా ।

సకల అసమసర కలా ప్రబీనా ॥ 716

తా॥ కామాగ్ని నుత్పన్నము జేయు నటువంటి త్రివిధములైన శితిల-
మంబు-సుగంధ మారుతములు పీషసాగెను శపయవత్తున రంభాది దేవాంగ
నలెల్లరును కామకళయందు నిపుణాతి నిపుణులు

చా॥ కరహిఁ గాన బహు తాన తరంగా ।

బహుబిధి క్రిడహిఁ పాని వతంగా ॥

దేఖి సహాయ మదన హరషానా ।

కిన్హేసి పుని ప్రపంచ బిధి నానా ॥

తా॥ అప్పరనలు గీత, వాడ్కి మృదంగ తాళాది ధ్వనులతో గానముజేయ
దొడగిరి పూల బంటుల నిడుకొని, రకరకములైన యాటలనాడిరి, నాట్యము
జేసిరి తనకు నహాయ కారిణులుగా పెచ్చిన దేవాంగనలను వారి నాట్య భంగి
మను జూచి కార్యము నద్దించినట్లే భావించి మన్మథుడు సంకోషించెను అవి
యేవియు నారదుని కడలింపలేకపోయినవి మన్మథుడు మరల నానా ప్రకారము
రైన మాయాజాలమును పన్నెను

చౌ॥ కామకలా కళు మునిహి న జ్యాపి ।

నిజ భయఁ డరేఁ మనోభవ పాపి ॥

సీమ కి చాఁచి సకళి కోఁ తానూ ।

బడ రఖవార రమాపతి జానూ ॥

718

తా॥ కాని ఆ కామకళలేవియు నారదు మునీంద్రుని చలింపజేయ జాలక
పోయినవి అప్పుడు పుమ పాపాత్ముడైన మన్మథుడు నారదమునీంద్రుని కావ
ముగకు గురి కావలన వచ్చునేమోయని భయపడెను కాని, లక్ష్మీవతియైన
శ్రీవిష్ణువు మన్మథునికి రక్షకుడుగా నుండెను కనుక నే హనియు జరుగలేదు

దో॥ సహిత సహాయ సభీత అతి మాని హరి మన మైన ।

గహిసి జాఞ మునిచరన తబ కహి సుతి ఆరత బైన॥ 719

తా॥ మన్మథుడు పరిజన సమేతముగా మిగుల భయము జెంది మనంబున
దాని నొక యోటమిగా భావించి, యతి దీనపవనములబ బృచు మునీంద్రుని
పాదములను బట్టుకొనెను

చౌ॥ భయఁ న నారద మన కళు రోషా ।

కహి ప్రియ బచన కామ పరితోషా ॥

నాఞ చరన సిరు ఆయసు పాతః ।

గయఁ మదన తబ సహిత సహృదః ॥

720

తా॥ నారదు దేమాత్ర మాగ్రహము నొందలేదు అతి ప్రియ పవన
ములతో మన్మథు నోదార్చెను అప్పుడు మన్మథుడు మునీంద్రునకు బ్రణమిల్లి,
తన పరిజనముతో బాటు వెనుకకు మఱలేను

చౌ॥ ముని సుసీలతా ఆపని కరగి ।

సురపతి సభాఁ జాళ సబ బరగి ॥

సుని సబజేఁ మన అచరజు ఆవా ।

మునిహి ప్రసంసి హరిహి సిరు నావా ॥

721

తా॥ మన్మథుడు ఇంద్రసభకుఁబోయి నారదమునీంద్రుని పౌశీల్యమును గూర్చిచెప్పి, తాను తపమును భంగపఱచుటకు చేసినయత్నమును దెల్పినభావముల నాశ్చర్యచకితులను గావించెను నారదమునీంద్రుని బహువిధములుగా ప్రశంసించు శ్రీహరికి ప్రణమిల్లెను

చౌ॥ తబ నారద గవనే సివ పాహి ।

జితా కామ అహమితి మన మాహి ॥

మార చరిత సంకరహి సునావి ।

అతిప్రియ జాని మహిస సిఖావి ॥

722

తా॥ అఖండ తపస్సంపన్నుడై, నారదమునీంద్రుడు ప్రథమమున నీశ్వరుని దర్శించుటకై తైలానమునకుఁబోయెను మన్మథుని జయించి, యహంకార మధికముగా నారదు నావరించి యుండెను ఈశ్వరుని ఒర్పించి, మన్మథుడే విధముగ తఱోతంగ మొనరించినదియు జెప్పెను విహదేవుడు నారదు నత్యంతప్రీతి పాత్రునిగా భావించి యీ విధముగ సలహాఇచ్చెను

చౌ॥ బార బార బినవఱు ముని తోహి ।

జిమి యహ కథా సునాయహు మోహి ॥

తిమి జని హరిహి సునాబహు కబహూఁ ।

చలేహూఁ ప్రసంగ దురావహు తబహూఁ ॥

723

తా॥ ఓ మునీశ్వరా, నేను మాటిమాటికి విన్నర్థించి చెప్పిన నా మాటను నిరాకరింపకుము ఇప్పుడు నీవు నాకు వినిపించు మన్మథగాఢ శ్రీహరిమాత్రము చెప్పుకుము ఒక వేళ ఈ ప్రసక్తి వచ్చినను సరే, యీ విషయమును మాత్రము తెల్పుకుము

దో॥ సంభు దీన్హ ఉపదేస హిత నహిఁ నారదహి సోహన ।
భరద్వాజ కౌతుక సునహు హరి ఇచ్చా బలవాన ॥ 724

తా॥ ఈశ్వరుడు చేసిన వాతబోధ నారదున కెంతమాత్రము రుచింపలేదు
ఓ భరద్వాజా, మరల నారదుకు జరిగిన విధివై వరీత్విమును గూర్చివినుము
హరియిచ్చ బలవత్తరమైనది గదా

చో॥ రామ కీన్హ చాహహిఁ సోఇ హోఈ ।
కరై అన్యథా అస నహిఁ కోఈ ॥
సంభు బచన ముని మన నహిఁ భావ ।
తబ బిరంచి కే లోక సిధావ ॥ 725

తా॥ శ్రీరామచంద్రు డేమిచేయ సంకల్పించునో యది జరిగియే తీరును
దానికి విరుద్ధముగ నెప్పుడును నడచుకొనలేదు శివుని వాతబోధ రుచింపనందున
నందిమనీంద్రులు కైలాసమునుండి బ్రహ్మలోకమునకు బోయెను

చో॥ ఏక భార కరతల బర బీనా ।
గావతి హరి గున గాన ప్రబీనా ॥
భీరసింధు గవనే మునినాథా ।
జహఁ బస శ్రీనివాస శ్రుతిమాథా ॥ 726

తా॥ ఒకసారి గానవిద్యయందు నిపుణుడైన నందిమనీంద్రుడు సుందర
మైన వీణను చేతగైకొని, హరినామ సంకీర్తనము జేయుచు షీరిసాగరమునకు
బోయెను

ఆ సమయమున వేదాంతతత్త్వము మూర్తీభవించిన శ్రీనివాసుడు—శ్రీమ
న్నారాయణుడు శేష తల్పమున బరుండి యుండెను

చో॥ హరషి మిలే ఉతి రమానికేతా ।
బై రే ఆసన రిషిహి సమేతా ॥
బోలే బిహసి చరాచర రాయా ।
బహుతే దినన కీన్హి ముని దాయా ॥ 727

తా॥ నారదుని గాంచినంతనే లక్ష్మీపతి లేచి, యమితానందముతో ముని
తెదురేగి సత్కరించి యుచితాననముపై గూర్చుండ జెప్పెను ఋషితో పాటు
తాను నొక యాననముపై గూర్చుండి, చరాచరమునకు ప్రభువై శ్రీహరి ఎరి
హానవదనముతో నిట్లనియె —

“మనీశ్వరా, నీవు బహుకాలమున కిడటి కేతెంచితివి ”

బా॥ కామ చరిత నారద సబ ఖాషి ।

జద్యపి ప్రథమ బరణి సివఁ రాఖే ॥

అతి ప్రచండ రఘుపతి కై మాయా ।

జీహ న మోహ అన కో జగ జాయా ॥

728

తా॥ అని విష్ణుదేవుఁడవిన విని నారద ముసీంద్రుడు హర్షించి, మన్న
కుడు తన తపమును భంగ పఱచి విదాసమును గూర్చి, విస్తారముగ శ్రీహరికి
జెప్పెను మృగ చరిత్రమును విష్ణుభగవానునికి మాత్రము చెప్పకుము
అన్న శంకరుని వాకోత్తలను గూడ మఱచి, నారదు డహంకారపూరితుడై, తన
గొప్పతనమును గూర్చి తానే ప్రళంపించుకొనెను

ఇది శ్రీరఘునాథుని మాయగాక యింకేమన వచ్చును? శ్రీరామపిండ్రుడు
కల్పించు మాయ చాల బలవత్తరమైనది ప్రబలమైనది ఆ మాయకు లోబడని
వారి ప్రపంచములో నెవరున్నారు?

వి॥ ఎంతటి తపస్సంపన్నులైనను కాలకర్మవశమున శ్రీహరి
మాయకు వశిభూతు లగుచుందురని శ్రీవారు వచించిరి “లోకవత్తు
లీలాకై వల్యం” “క్రిడావాన్తస్త్వఖిలం జగత్” “ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం
హృద్దేశే2ద్జన తిష్ఠతి, భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని
మాయయా” అను శ్రుతిస్మృతుల భావములిందు గోచరమగుచున్నవి

దో॥ రూఖ బదన కరి బచన మృదు ఖోలే శ్రీభగవాన ।

తున్దురే సుమిరన తేఁ మిటహిఁ మోహ మార మద మాన॥729

తా॥ నారదుని పలుకులను విని విష్ణుదేవుడు మృదుమధురముగ నిట్ల నెను-
మునీశ్వరా, నిన్ను స్మరణ చేసిన మాత్రమున, నితరులకు గలిగిన కామ,
క్రోధ మోహ, మద, మాత్సర్యముల పటాపంచలగును

చౌ॥ సును ముని మోహ హోళ మన తాకేఁ ।

గ్యాన బిరాగ హృదయ నహి జాకేఁ ॥

బ్రహ్మచరజ బ్రత రత మతిధీరా ।

తుష్టహి కి కరణ మనోభవ పీరా ॥

730

తా॥ మునీంద్రా, మోహమునకు పశీభూతుడైనవాని హృదయముగ
జ్ఞాన వైరాగ్యములకు తావుందునా? నీవు బ్రహ్మచర్యవ్రత తత్పరుడవు వివేక
పంతుడవు మన్మథుడు విలాస పురుషుడు అఖండతేజస్సంపన్నుడవైన నిన్ను
మన్మథుడు జయింప గలుగునా ।

చౌ॥ నారద కహేఁ సహిత అభిమానా ।

కృపా తుష్టారి సకల భగవానా ॥

కరునానిధి మన దీఖ బిచారి ।

ఉర అంకురేఁ గరబ తరు భారీ ॥

731

తా॥ అని శ్రీమన్నారాయణు డనిన విని, నారదు డహంకార పూరితుడై
యిట్ల నెను—

విష్ణుభగవానుడా ఇలంతయు నీ కృపయే లేకున్న శృంగారమున కాట
పట్టయిన మన్మథుని జయించుట శక్యమా ?

అనిని విని విష్ణుభగవానుడు మనంబునం దీ విధముగ శలబోసెను “పీని
మనస్సున గర్వమును భూరి పెంజెంకురము మొలకెత్తినది (ముందు దోహతో
అన్వయము)

చౌ॥ బేగి నో మై డారిహాఁ ఉఖారీ ।

పన హమార సేవక హితకారీ ॥

ముని కర హిత మమ కౌతుక హోఁడః ।

అవసి ఉపాయ కరబి మైఁ సోఁడః॥

732

తా॥ పృథ్వీనును వేరుతో పెకలించు చందంబున నారదుని అజ్ఞానమునం
తయు నిర్మూలము జేసెను భక్తులను కాపాడుట నా కర్తవ్యము గదా
నారదుని కహంకారము తొంగు సుపాయము నిప్పుడే చేసెదను అది ముసింద్రు
నకు గూడ శ్రేయోదాయకమే నేవిట్లు చేయుట పఠన నారదునకు జ్ఞాన ముత్స
న్నమగును నాకు క్రీడ లభించును ”

వి॥ భగవానుడు విలాసార్థము ప్రపంచమును క్రీడావస్తువుగా
సృష్టించు కొనినాడు బొమ్మలాటలోని బొమ్మల కదలికలన్నియు
సూత్రధారుని ఇష్టానుసారము వానికి వినోదమును, ఉత్సాహమును
కలిగించు చుండును అటులనే మన జీవితరూపమైన జగన్నాటకము
జగన్నాటక సూత్రధారుడైన శ్రీహరికి ఇష్టప్రాయమై వినోదమునే
కలిగించు చుండునన్న భావము ఇందు స్ఫురింపజేయుచున్నారు
శ్రీ తులసిదాసస్వామి “పశుపతీ! శంకరా! సమస్త ప్రపంచమును
క్రీడావస్తువుగా సృజించు కొనుచున్నావు” ‘క్రీడాార్థం సృజసి
పపంచమఖిలం’ అన్న శ్రీశంకరాచార్య సూక్తి యిటు అను
సంధేయము

చౌ॥ తట నారద హరి వద సీర నాతః ।

చలే హృదయః అహమితి అధికాతః ॥

శ్రీపతి నిజ మాయా తట ప్రేరీ ।

సుసహృ కరిన కరనీ తేహి కేరీ ॥

733

తా॥ అట్టితటి నారదుడు శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మములకు నమస్కరించి
వెడలెను లక్ష్మీపతియు భగవానుడైన శ్రీహరి మాయా ప్రభావమవలన నార
దుని కహంకారము పెంపొందెను అప్పుడు నారదునకు గలిగిన యిడుమలను
గూర్చి వినుడని శ్రీతులసిదాసు మనల నాదేశించుచున్నాడు

విశ్వమోహినీ స్వయంవరము

దో॥ బిరచేడి మగ మహుఁ నగర తేహిఁ సత జోజన బిస్తార ।
శ్రీనివాసపుర తేఁ అధిక రచనా బిబిధ ప్రకార ॥ 734

తా॥ శ్రీహరి తనమాయే గొప్పనగరమును నిర్మాణము గవించెను అ
నగరము శతయోజన విస్తారమై ది అ నగరము చిత్రవిచిత్రములైన యలం
కారములతో గూడి శ్రీనివాసుని వైకుంఠమున కన్న నుండరాతి నుండరమై
యొప్పురుచుండెను

చో॥ బసహిఁ నగర నుందర నర నారి ।
జను బహు మనసిజ రతి తినుధారీ ॥
తేహిఁ పుర బసఱ సీలనిధి రాజా ।
అగనితి హయ గయ సేన సమాజా ॥ 735

తా॥ ఆ వైభవోపేతమైన నగరములో నివసించు యువతీ యువకు
లక్కింతి నుండులు వారిని తిలకించిన రతీ చ్చుట్టలే మానవ రూపములలో
నున్నారేమో యున్నట్లాంతి కలుగక మానదు

ఆ శ్రీహరి ప్రేరిత దివ్య నగరమును పిలవించును ప్రతిభావంతుడు
ఎరిపాలించుచుండెను ఆ రాజు సకల సంపదలతో కులతూగుచుండెను అతనికి
అనంభ్యకమునైన రథ గజ, కురగములు, తొల్లలముండెను

చో॥ సత సురేస సమ బిభవ బిలాసా ।
రూప తేజ బల సీతి నివాసా ॥
బిస్వమోహనీ తాసు కుమారి ।
శ్రీ బిమోహ జిను రూపు నిహారి ॥ 736

తా॥ అతని వైభవము, విలాసము ఇంద్రునితో సమానమైనది అంతకు
ఁబడి రూపతేజో వరాక్రమవంతుడు సీతికి అటవట్టయిన వాడు అతని
కర్కంఠ రూపవతి విశ్వమోహనియన్న నామధేయము గల పుత్రిక యుండెను

అమె సౌందర్యమును గాంచినచో లక్ష్మీదేవియే మోహించును అతి
శయ రూపలావణ్యములతో విరాజిల్లుచుండినది విశ్వమోహాని

చో॥ సోఞ్హరి మాయా సబ గున ఖానీ ।

సోభా తాసు కి జాఞ్ బఖానీ ॥

కరణ స్వయంబర ిో నృపబాలా ।

అవ తిహఁ అగనితి మహిపాలా ॥

737

తా॥ శ్రీహరిమాయచే నుత్పన్నమై విశ్వమోహాని సద్గుణరాజి అ రూప
లావణ్యములను వర్ణింప తరమా । ఆ రాజకుమారి స్వయంవరమున తన కను
రూపుడగు వరు నెన్నుకొనుట కియ్యకొనగా రూపతేజోవంతులైన రాజకుమారు
లెందరో యువటి కేతెంచిరి

చో॥ ముని కౌతుకి నగర తేహిఁ గయఁజా ।

పురబాసిన్హ సబ పూచతి భయఁజా ॥

సుని సబ చరితి భూపగృహఁ అవి ।

కరి పూజా నృప ముని టైరావీ ॥

738

తా॥ పరిహాస పూరితుడైన నారదముసింద్రు డానగరములోనికి జొచ్చెను
నగరనివాసుల నా నగర విశేషములను గూర్చి యడిగెను వారు విశ్వమోహాని
స్వయంవరము, ఇత్యాది విషయములను గూర్చి నారదునకు జెప్పిరి అన్ని విష
యములను సమగ్రముగా దెలిసికొన్నవాడై నారదుడు రాజభవనమునకు విచ్చేసెను
రాజు మునిని సత్కరించి యుచితాసన మొసగెను

దో॥ అని దేఖాఁజా నారదహి భూపతి రాజకుమారి ।

కహహు నాథ గున దోష సబ ఏహి కే హృదయఁ బిచారి॥

739

తా॥ తిరుపరి సద్గుణరాజయైన విశ్వమోహానిని బిలుచుకొనివచ్చి నారదు
నకు నమస్కరింపజేసి యిట్లు చెను- ఓ ముసింద్రా, మీరు జాగుగా నాలోచించి
యీ కన్యక యొక్క గుణదోషములను జెప్పుడు '

చౌ॥ దేఖి రూప ముని బిరతి బిసారి
బగి బార లగి రహి నిహారి ।
లచ్చన తాసు బిలోకి భులానే ।
హృదయఁ హరష నహిఁ ప్రగట బఖానే ॥ 740

తా॥ ఆ రాజకుమారి సౌందర్యమును గాంచి శోడనే మిసింద్రుడు తన
వైరాగ్యమును మరచెను బహుకాల మామెముఖవర్చస్సును తిరికించుచు ముగ్ధుడా
యెను తన్ను తానే మరిచిపోయెను అందు సరసకుడై ఆ రాజకుమారి సోయ
గమును చునంటు ప్రళంసించెను కాని ఆ కుభ లక్షణములను తాహ్యముగ
ప్రకటింపదాయెను

చౌ॥ జో ఏహి బరణి అమర సోఞ హోళు ।
సమరబూమి తెహి జీతి న కోళు ॥
సేవహిఁ సకల చరాచర తాహి ।
బరణి సీలనిధి కన్యా జాహి ॥ 741

తా॥ కాని ఆమె రూపలావణ్యాతి శయములను గూర్చి మనంబున నిట్లు
తలపోసెను-“ఆమె నెవడు పరిణయ మ్మానో వా డమరుడగును రణరంగము
నిందు వాని నెవ్వరును జయింపలేరు ఇది నిశ్చయము ఈ శీలనిధి పుత్రిక
యైర విశ్వమోహిని కెవ్వడు వివాహమునో వానికి చరాచర ప్రాణులన్నియు
సేవచేయును ”

చౌ॥ లచ్చన సబ బిచారి ఉర రాఖే ।
కఠుక బనాణ భూప సన భాషే ॥
సుతా సులచ్చన కహి నృప పాహిఁ ।
నారద చలే సోచ మన మాహిఁ ॥ 742

తా॥ ఇట్లు స్వలిక్షణములను తా ముండు చిత్రించుకొనెను రాజాజ్ఞ
మాత్రము రాజకుమారి స్వలిక్షణంబునను యొక్క మాటలో జెప్ప నార
దుడు సత్వరముగ వెడలిపోయెను అప్పటి నుండి వెడలెనే కాని అతని మనస్సు
పరిపరివిధముల పోయెను చింతాకాంతుడై యిట్లు తలపోయిపొగెను
(ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కరౌఁ జూఱి నోఱి జతన బిచారీ ।
జేహి ప్రకార మోహి బరై కుమారీ ॥
జవ తవ కరు న హోఱి తేహి కాలా ।
హే బిధి మిలఱి కవన బిధి బాలా ॥

743

తా॥ “నేనిక్కడే పోయి అక్కడ నుండి ఎరించు నుపాయమేదైన జేసె
యను ననుయమున జన, తపములతో నిమిత్త మెంత మాత్రములేదు
హే విధాతా, నా కిక్కడ విధముగ లభించును? (అందు దోహతో
అన్వయము)

దో॥ ఏహి అవసర చాహిత పరమ నోభా రూప బిసాల ।
జో బిలోకి రీరై కులారి తిబ మేలై జయమాల ॥ 744

తా॥ సామయమున సుందరరూప మత్యంతా శక్యముగదా! రాజకుమారి
నన్ను జూచి, నా యందు మోహపరి ఎళరై జయమాలను (పుష్పమాల) వేయు
నటువంటి సుందర రూప మిచ్చ దత్యంతావశ్యకము

చౌ॥ హరి సన మాగౌఁ సుందరతాళు ।
హోఱి ఇహి గహరు అతి భాళు ॥
మోరేఁ హిత హరి సమ నహి కోఱు ।
ఏహి అవసర సహాయ నోఱి హోఱు ॥ 745

తా॥ కనుక నన్ను సౌందర్యవంతునిగ జేయుమని భగవంతుని ప్రార్థిం
చెడిను నట్టి యందు ముందరరూప మత్యంతావశ్యకము గాన భగవానుని
దరిజేరి ఆయన శర్థించుట కిండుకాలవ్యగునేమో! నాకు వాతము చేకూర్చు
వాడు శ్రీహరి యొక్కడే గనుక అతడే నాకు సహాయకారి యగుగాక

చౌ॥ బహు బిధి బినయ కిన్త తేహి కాలా ।
ప్రగజేఱు ప్రభు కౌతుకీ కృపాలా ॥
ప్రభు బిలోకి ముని నయన జుడానే ।
హోఱిహి కాజు హివ హరషానే ॥

746

తా॥ ఇష్టార్థమును బడయుటకై నారదమునీండును శ్రీహరిని పెక్కు భంగుల ప్రార్థించెను అప్పుడు లీలామయులు కృపాసాగరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు ప్రత్యక్షమాయెను కనువిందొనర్చు అ దివ్యమంగళస్వరూపమును గాంచినంతనే నారదుని నయనారవిండుములు చంపుము వలె అతిశీతలము లాయెను

ఇష్టార్థసద్ధి యగునన్న గట్టి నమ్మక మతని నావరింపగా నారదు డానంబ పరంబుడాయెను

చౌ॥ అతి ఆరతి కహి కథా సునాతా ।

కరహు కృపా కరి హోహు సహతా ॥

ఆపన రూప దేహు ప్రభు మోహి ।

ఆన భాంతి నహిఁ పావొఁ ఓహి ॥

747

తా॥ నారదుడార్తుడై జరిగిన పృతాంతమంతయు శ్రీహరికి వినయముతో విన్నవించుకొని తన యఖిలాష నెరివేర్చుచుని వేడుచు శ్రీహరి నిట్లు సాహాయ్య మర్థించెను “ఓ ప్రభూ! దీనివత్సలా! నీ నుంలరరూపమును నా కొనగుము మందరరూపము లేనిదే రాజక్యమైన విశ్వమోహానిని పొందుట దుర్లభము (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ జేహి బిధి నాథ హోఽహితి మోరా ।

కరహు సో బేగి దాస మైఁ తోరా ॥

నిజ మాయా బల దేఖి బిసాలా ।

హియఁ హఁసి బోలే దీనదయాలా ॥

748

తా॥ అట్లుగాకున్న నాకేది వాతమని నీకు దోచునో అట్లానర్చుము నేను నీ దాసుడను” అని యతి దీముగా బ్రార్థించెను నారదుని ప్రవర్తన త్తణముం దీ విధముగ చూచు తన మాయా ప్రభావమని తలచినవాడై దీనివయాభుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు మనంబున మునీమున నగవులు నవ్వుచు నిట్లనియె —

(ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ జేహి బిధి హోళహి పరమ హిత నారద సునహు తుహార ।
సోళ హమ కరణ న అస కళు బచన న మృషా హమార॥

749

తా॥ “నారదా, నీకేది పరమహితమో దానిని గూర్చి చెప్పుము, అవశ్య మొనరింతును నేను పత్యవ్రతుడను కాక నా ఎచనము లెన్నటికి నన్యతములు కానేరవు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చొ॥ కుపథ మాగ రుజ బ్యాకుల రోగీ ।
జైద న దేళ సునహు ముని జొగీ ॥
ఏహి బిధి హిత తుహార మైఁ రయఁజ్ఱ ।
కహి అస అంతరహిత వ్రభు భయఁజ్ఱ ॥

750

తా॥ ఓ నారదుముసింద్రా, శ్రద్ధతో నాలకింపుము వ్యాధిగ్రస్తుడై ప్రబల రోగముచేత పీడింపబడి వ్యాకులతనొంది రోగి అవశ్యముచేయ నివ్వగించినను వైద్యుడు దానిని నిరాకరించును నీకేది హితమో దానిని దృఢముగ నిశ్చయించి” నని నుడువుచు శ్రీమన్నారాయణు డంతర్ధాన మాయెను

వి॥ “ఏహి బిధి హిత తుహార మైఁ రయఁజ్ఱ” అనగా “ఏది హితమో, దానిని నేను నిశ్చయించితిని” ఆ మాటలో తపో నిమగ్నుడ వైన నీకీ అల్పమైన కోర్కెతగదని శ్రీహరి నారదుని హెచ్చరించు చున్నాడు బగవానుడు బ్రతుని హితము గోరి అఖండమైన జ్ఞాన మొనగినను వైద్యుని సలహా పాటింపక అపథ్యము జేయు రోగి చందంబున తాత్కాలికముగ పతనము బొందుట కద్దన్న యొక మహత్తర భావమును కవి యిందు వ్యక్తపరచినాడు

చొ॥ మాయా బిబస భవ ముని మూఢా ।
సముర్ము నహిఁ హరి గిరా నిగూఢా ॥
గవనే తురతి తహిఁ రిషిరాక్ష ।
జహి స్వయంబర భూమి బనాక్ష ॥

751

తా॥ భగవానుని మాయకు పశీభూతుడైన కారణమున నారదుడు మూఢుడాయెను భగవానుని స్వప్నవాణినిగూడ దెలిసికొనలేకపోయెను ఋషివద్యుడైన నారదుడు స్వయంపర మేర్పాటయిన స్థానమునకు వెడలిపోయెను

వి॥ శ్రీహరి మాయ బలవత్తురమైనది మాయాతీతుడు కావలయు నన్న శ్రీహరి కృప కలుగవలయును ఈ భావమునే శ్రీ తులసీదాసు 'వినయ పత్రిక' యను గ్రంథమున విశదముగ నిట్లు వ్యక్తపరచినారు

మాధవ! అసి తుమ్హరి యహ మాయా ।

కరి ఉపాయ పచి మరియ, తిరియ నహి,

జబ లగి కరహు న దాయా ॥మాధవ॥

సునియ, గునియ, నముర్షియ, నముర్ఘాయియ,

దసా హృదయ నహి ఆవై

జీహి అనుభవ బిను మోహజనిత భవ

దారుణ బిపతి సతావై ॥మాధవ॥'

'మాధవా! నీమాయ ప్రబలమైనది దానిని దాటుటకు ఎన్న ప్రయత్నములు చేసినను నీ దయలేకపోయినచో నిరుపయోగ మగును ఎంత వినినను, విచారించినను, తెలిసికొన్నను, ఇతరులకు తెలియ జేసినను నీ యీ మాయయొక్క యథార్థ రహస్యమును దెలిసికొనలేక పోయినచో వాస్తవిక రహస్యమును దెలిసికొనలేము వాస్తవిక రహస్యము నుపలబ్ధి పొందనిచో ఈ మోహ జనితమైన జగత్తు మహా విపత్తులతో గూడి దుఃఖభాజనము గావించుచునే యుండును

'మాయా బిబస భయే ముని మూఢ'

అని శ్రీ తులసీదాసు ఈ చొప్పాయి (శ్లోకము) యందు జెప్పినారు అహంకార పూరితుడైన శ్రీహరి మాయకు లోబడిన కారణమున నారదుడు మూఢుడాయెను ఎంతటి యోగిండ్రులు గాని మాయకు

వశీభూతులగుదురేని వారి జపతపోనుష్ఠానములెల్లను బూడిదలో
పోసిన పన్నీరగును కనుక మాయ యెంత బలవత్తరమైనదో దానిని
దాటుటకు శ్రీహరి దయ యెంత ముఖ్యమో, శ్రీతులసీదాసు
అత్యంతవిపులముగ చిన్నకథలలో జెప్పుచు వాస్తవిక సత్యములను
నిరూపించినారు

చౌ॥ నిజ నిజ ఆసన మైరే రాజా ।

బహు బనావ కరి సహిత సమాజా ॥

ముని మన హరష రూప అతి మోరే ।

మోహి తజి ఆనహి బరిహిఁన భోరే ॥

752

తా॥ ఆ స్వయంవరమునకు దేశ దేశములనుండి రాజులు విచ్చేయుండిరి
పరివారసాతముగ వారు తమకొనగబడి యుత్తానములపై అసీనులైరి
శ్రీహరి కటాక్షమువలన తన సౌందర్య మతిశయించెనని తలచి నాదిముసీం
ద్రులు తనలో తానే మురిసిపోవుచుండెను వివాహకాంక్ష ప్రబలిండున తన్ను
దప్ప రాజకన్యయైన విశ్వమోహిని ఒకతెవరిని పరింపదన్న దృఢనిశ్చయము
కలవా డాయెను

చౌ॥ ముని హిత కారన కృపానిధానా ।

దీన్హ కురూప న జాళి బఖానా ॥

సో చరిత్ర లఖి కాహుఁ న పావా ।

నారద జాని సబహిఁ సిర నావా ॥

753

తా॥ కృపాసాగరుడైన శ్రీహరి మునిహితమును గోరియే కురూ ముని
గను దానిని పరింప సాధ్యము కాదు కాని దీనిని గురించి చెప్పరికిని
దెలియదు అందురును నారదుడనియే టావించి ప్రణమిల్లిరి ఏలన టావ్యారూఢ
మున నారదుడుగానే కనపడు చుండెను

దో॥ రహి తహఁ దుళి రుద్ర గన తే జానహిఁ సబ బెక ।

బిప్రబేష దేఖత ఫిరహిఁ పరమ కౌతుకీ తేక ॥

754

తా॥ అవృతీకి చరువురు శివగణములు బ్రాహ్మణవేషధారులై వచ్చియుం
డిరి యి ధేయము వారికి దెలిసయందెను బ్రాహ్మణవేషములో, జరుగటోపు
లీలావిశేషములను జూచుచు తిరుగుచుండిరి వారు విలాసవంతులై ఆనందముగ
నుండిరి

చా॥ జేహి సమాజ బైరే ముని జాతః ।
హృదయః రూప అహమితి అధికాతః ॥
తహః బైరే మహేస గన దోహః ।
బిప్రబేష గతి లఖి న కోహః ॥ 755

తా॥ అత్యంత సౌందర్యము గలదన్న యహంకార మావరింపగా నార
దులు శివగణములు గూర్చున్న పంక్తియం దాసీనుడాయెను బ్రాహ్మణవేషధారి
లైన శివగణముల నెల్లరు బ్రాహ్మణులుగ భావించిరి

చా॥ కరహిః కూటి నారదహి సునాతః ।
నీకి దీన్హి హరి సుందరతాతః ॥
రీర్ముహి రాజకులఁగి ఛబి దేఖి ।
ఇన్హి హి బరిహి హరి జాని బిసేషి ॥ 756

తా॥ ఆ శివగణములు నారదునికి వినువంచు నట్టి విధముగ వ్యంగ్యవచ
నలను పరిస్పర్శము చెప్పకొనుచుండిరి

“భగవంతుడు వీనికి మించిరూపమునే ప్రసాదించినాడు వీని రూపమును
జూచినచో రాజకుమారి నిజముగా ప్రేమానురక్త యగును వానిరమణుకొని
ముఖ్యమైన పద్ధతిలోనే వీనిని వరించును సుహాః”

చా॥ మునిహి మోహ మన హథ పరావీఁ ।
హఃసహిఁ సంఖు గన అతి సచు పావీఁ ॥
జదపి సునహిఁ అటవటి బానీ ।
సముద్ధి న పరఁ బుద్ధి భ్రమ సానీ ॥ 757

తా॥ నారదమునీంధ్రునకు మోహమువరించివది గనుక, వాని మనస్సు
మాయకు పశీభూతమైనది శివగణములు నారదుని పెక్కుభంగుల పరిహించుచునే
యుండిరి అట్లున్నను వారాకొను వ్యంగ్యవచనములను వినుచునే యుండెను
మునీంధ్రుడు సరిగా అర్థము చేసకొనలేక అవి ప్రళంసాపఛములుగానే భావిం
చెను (అజ్ఞాన మావరించినపుడు ఎంతటి వివేకవంతుడైనను వివక్షజ్ఞానమును
కోల్పోవును గదా : అస్థితియే శ్రీహరి మాయాప్రభావమువలన నారదునకు
గలిగినది)

చౌ॥ కాహుఁ న లఖా సో చరిత బినేషీ ।

సో సరూప నృపకన్యాఁ దేఖా ॥

మర్కట బదన భయంకర దేహీ ।

దేఖత హృదయఁ క్రోధ భా జేహీ ॥

758

తా॥ కేవలము రాజకన్యకు యప్పు ఈ విశేషచరిత్రము గూర్చి యెవ్వరికిని
తెలియదాయెను వానరముఖముతోను భయంకర శరీరముతోనున్న విచిత్రమైన
నారదునిరూపమును గాంచిన రాజపుత్రికయైన విశ్వమోహిని హృదయమున
క్రోధ ముత్పన్ను మాయెను

దో॥ సఖఁ సంగ తై కుటఁరి తిబ చలి జను రాజమరాల ।

దేఖత ఫిరఱ మహివ సబ కర సరోజ జయమాల ॥

759

తా॥ రాజకుమారియైన విశ్వమోహిని నర్వాభరణభూషితయై సఖులను
వెంటనిడుకొని స్వయంవర మండపమునకు బోవుచున్నప్పుడు రాజహంస
విహరించుచున్నదా యనునట్లుండెను ఆమె కరకమలములతో జయమాలనిడికొని
స్వయంవరమునకు విచ్చేసిన రాజులను పరిశీలించుచు బోయెను

చౌ॥ జేహి దిసి బై రే నారద ఘాతీ ।

సో దిసి తేహిఁ న బిలోకి భూతీ ॥

పుని పుని ముని ఉకసహిఁ అకులాహిఁ ।

దేఖి దసా హర గన ముసుకాహిఁ ॥

760

తా॥ నారదుడు చూపగర్వముతో రీవిగా అసీనుడైయుండెను విశ్వ
మోహాని నారదునివై పు బొరపాటున నైనను జూడలేదు నారదుడు ఎన్ను ఎరించు
నేమో యన్న భ్రమచే మాటిమాటికిని మునివేశ్యమీల నిలబడి చు, అత్రపడు
చుండెను నారదుని ఎళనుగాంచి శివగణములు తమతోతాము నవ్వుకొనిరి

చౌ॥ ధరి నృపతిను తిహఁ గయఁ కృపాలా ।

కులఁగి హరిషి మేలేఁ జయమాలా ॥

దులహిని లై గే లచ్చినివాసా ।

నృపసమాజ సబ భయఁ నిరాసా ॥

761

తా॥ కిరుణాకిరుడైన విష్ణుభగవానుడు రాజరూపమును ధరించి యచటి
కేతెంచెను రాజకుమారి శ్రీహరిని గాంచి తనే వంతనల్లి జయమాలను శ్రీహరి
కింఠమున లంకరించెను శ్రీనివాసుడు పెండ్లి కుమార్తెయైన విశ్వమోహానిని తన
వెంట దీనకొనిపోయెను వారి నిష్క్రమణము తర్వాత స్వయంవరమునకు విచ్చే
సిన తదితర రాజులందరు నిరాశాపూరితులైరి

చౌ॥ ముని అతి బికల మోహఁమతి నారి ।

ముని గిరి గతఁ చూటి జను గారీ ॥

తిబ హర గన బోలే ముసుకాతఁ ।

నిజ ముఖ ముకుర బిలోకహం జాతఁ ॥

762

తా॥ మోహవశమున మునీంద్రుని బుద్ధి కూడా భ్రమించెను రాజకుమారి
శ్రీవారిని వెంబడించుటను జూచిన ముని చాల వికలు డాయెను బొదిగిన మణి
పట్టును వీడి క్రిందికుజారి చంబంబు అ మునీంద్రునిస్థితి శోచనీయ మయ్యెను

మునీంద్రుడిటువంటి దీ స్థితియందు భిన్నపదనుడై యుం శివగణములు
ముసముసలగువులతో నిట్లు పరిహాసంప దొడగిరి

“ఎర్రణముందు నీ ముఖమును జూచుకొనుము”

చౌ॥ అన కహి దోఁ జాగే భయఁ భారి ।

బదన దీఖ ముని బారి నిహారి ॥

బేషు బిలోకి క్రోధ అతి బాధా ।

తిన్హహి సరాప దీన్హ అతి గాధా ॥

763

తా॥ అట్లు చెప్పుచు నిరువులును భయపడినట్లు పరుగిడిరి నారదుడు
కొంతదూరముపోయి జలాశయమునందు తన ముఖమును జూచుకొనెను తన్ను
తాను జూచుకొన్న తరువాత నింకిను క్రోధ మధికమయెను నారదుడు తెగిణ
యల కిట్లు కరోరమైన కాపమిదెను (మందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ యోహు నిసాచర జాతి తుష్టు కపటి పాపీ దోఉ ।

హఁసేహు హమహి నో లేహు ఫల బహురి హఁసేహు ముని
కోఉ ॥ 764

తా॥ మీరుపురుషులు కపటాత్ములు, దుష్కర్మయుతులు గనుక రాక్షసులై
జన్మించుచు నన్ను ఎరిహించిరందులకు లగిని ఫలమును పొందులు దీనిలను
నికమింపట ఏ మునివి పరిహరింపగూడదన్న యొరనొక పక్షిని గుణపారము
మీరు నేల్పుకొందురు గాక

చో॥ పుని జల దీఖ రూప నిజ పావా ।

తదపి హృదయఁ సంతోష న ఆవా ॥

సరకత అధర కోప మన మాహిఁ ।

సపది చలే కమలాపతి పాహిఁ ॥ 765

తా॥ మునీంద్రుడు మరిల తనరూపమును జలాశయమున జూచుకొనెను
క్షణములో సతనికి తన నిరూపము ఎచ్చెను కాని అందులకు నారదుడెంత
మాత్రము సంతసంపలేడు క్రోధావేశ ముట్టిపడి, నారదుడు కపలాధిపతియైన
శ్రీమన్నారాయణుని ఎరిజేరెను

చో॥ దేహాఁ శాప కి మురిహాఁ జాతః ।

జగత మోరి ఉపహాస కరాళః ॥

బీచహిఁ పంథ మిలే దనుజాఠి ।

సంగ రమా నొఇ రాజకుమారి ॥ 766

తా॥ మార్గమధ్యమున మునీంద్రు డిట్లు తలంచెను “నేను భగవానునకు
కావమొసగినచో నన్ను బహుళః ప్రాణములతో నుండవీయడేమో ; అట్లు చేయ

కున్న నాట మనశ్శాంతి కలుగదు ఏలన జగత్తునందు నాకు కురూపము నిచ్చి నన్ను నప్పులొటటు గురిచేసెను” అని వాపోవుచుండ దైత్యులకు శత్రువైన భగవానుడు మార్గమధ్యముననే నారదుని గలిసికొనెను శ్రీహరితోపాటు లక్ష్మీ దేవి, విశ్వమోహిని - ఇరువురు నుండిరి

చౌ॥ బోలే మధుర బచన సురసాతః ।

ముని కహః చలే బిడల కీ నాతః ॥

సునతి బచన ఉపజా అతి క్రోధా ।

మాయా బస న రహ మన బోధా ॥

767

తా॥ సమస్త దేవతల కారాధ్యదై వమైన శ్రీమన్నారాయణుడు మధురముగ నిట్లనెను “ఓ మునీంద్రా, చింతాక్రాంతుడవై దుఃఖించుచు నెక్కడి కేగు చున్నావు?” శ్రీమన్నారాయణుని పలుకులు విన్నతోడనే నారదునకు కోపము వచ్చెను మాయకు ఐశీభూతుడై నందువలన ముంబున చైతన్యము కలుగలేదు

చౌ॥ పర సంపదా సకహు నహిః దీక్షీ ।

త్పూరేః ఇరిషా కపట బినేషీ ॥

మథత సింధు రుద్రహి మౌరాయహు ।

సురన్త ప్రేరి బిష పాన కరాయహు ॥

768

తా॥ నారదుడీ విధముగా శ్రీహరిని తూలనాడెను “నీవు ఋష్యావరుడవు, కపటాత్ముడవు కనుకనే నీవు పరసంపదనుజూచి ఓర్వలేకున్నావు అమృతమును బడయుటకై దేవతలు అనురులు కలసి క్షీరసముద్రమును మథనముచేయు సమయమున నీవు శివుని వెఱ్ఱివానిగా చేసితివి దేవతల నందులకు ప్రేరేపించి శివునిచే విషపానము చేయించితివి ” (మిందు దోహతో అన్వయము)

వి॥ పరమజ్ఞానియైన నారదుడు కూడ అజ్ఞానమావరించుటచేత శివుడు గరళమును సేవించుట లోకకల్యాణార్థమని భావింపక విష్ణువే దేవతలను ప్రేరేచెననియు, వారి ప్రోత్సాహమువలన శివుడు వెఱ్ఱి వాడై గరళమును సైతము అమృత ప్రాయముగ భావించి సేవించె

ననియు చెప్పుచు శ్రీహరిని శూలనాడెను శ్రీహరికూయ మిగుల
బలవత్తరమైనది శ్రీహరి కృపలేనిదే దానిదాట వశము కాదన్న
మహత్తరభావము నిందు కవి సూచించుచున్నాడు

దో॥ అసుర సురా బిష సంకరహి ఆపు రమా మని చారు ।
స్వారథ సాధర కుటిల తుష్ట సదా కపట బ్యవహారు ॥ 769

తా॥ అసురులకు మధుసాగమును, శంకరునికి గరళము నొసగి నీవు
మాత్రము లక్ష్మిని, కౌస్తుభముణిని స్వీకరించితివి నీవు చాల టక్కరివి స్వార్థ
పరాయణుడవు నీవు అహర్నిశలు కపటవ్యవహారునే వాంఛించుచుండువు
(ముందు దోహత్ అన్వయము)

చో॥ పరమ స్వతింత్ర న సిర పరకోటః ।
భావళ మనహి కరహు తుష్ట సోఠః ॥
భలేహి మంద మందేహి భల కరహూ ।
బిసమయ హరష న హియః కచు ధరహూ ॥ 770

తా॥ నీవు పరమస్వతంత్రుడవు నీకన్న మించినవాడ లేడని విజ్ఞప్తిగు
చున్నావు కనుకనే నీ యిచ్చకు వచ్చినట్లు ప్రవర్తించుచున్నావు మంచిని
చెడుగా, చెడును మంచిగా నొనరించుచున్నావు నీ హృదయమున హర్షవిషాద
ముల కేమాత్రము తావులేదు

చో॥ డహతి డహతి పరిచేహు సబ కాహూ ।
అతి అసంక మన సదా ఉభాహూ ॥
కరమ సుభాసుభ తుష్టహి న బాధా ।
అబ లగి తుష్టహి న కాహూః సాధా ॥ 771

తా॥ అందరిని మోసగించి మోసగించి మోసగించుట అభ్యాసము చేసి
కొన్నావు నీవు నిర్భయుడవు నన్ను మోసగించిన కారణముననే నీవు ఉత్సాహ
వారితుడవై యున్నావు శుభశుభావరణాలు నీ కేమాత్రము బాధను కలిగింపవు

పరికించి చూడ నీ వింత లకు ఎవరిని దాగులబచినావు గనుక : (ముందు దోహతో అర్పయము)

చౌ॥ భలే భవన ఆట బాయన దీన్హా ।
పావహుగే ఫల ఆపన కీన్హా ॥
బంచేహు మోహి జవని దరి దేహా ।
సోఁ తను ధరహు శాచ మమ ఏహా ॥ 772

తా॥ నావంటి వానిని రెచ్చగొట్టి నీ యిల్లు నిలుపుకొంటివి నీవు చేసిన చా కిదే ఫలమును పొందుము ఏ శరీరమునుదాల్చి నీవు నన్ను మోసగించితివో నా శరీరమునే పొందెదవు ఇదే నా శాపము

చౌ॥ కపి ఆకృతి తుమ్మ కీన్హి హమారీ ।
కరిహిఁ కీస సహాయ తుమ్మారీ ।
మమ అపకార కీన్హ తుమ్మ భారీ ।
నారి బిరహఁ తుమ్మ హోబ దుఖారీ ॥ 773

తా॥ నివు వానరరూపమును నాకు బ్రసాదించితివి కనుక మరుజన్మమున నీవు మానవుడై జన్మించివున్నా, వానిరులే నీకు సహాయకారులగుదురు గాక : నే నే పనితను వాంఛించితినో ఆ పనితను నాకు లేకుండజేసి వియోగమును గూర్చితివి గనుక నీవు పత్నివియోగదుఃఖముచే పీడింపబడుదువు గాక :

దో॥ శాప సీస ధరి హరషి హియ ప్రభు బహు బినతి కీన్హి ।
నిజ మాయా కై ప్రబలతా కరషి కృపానిధి లీన్హి ॥ 774

తా॥ శాపమును శిరోధార్యము గావించుకొని హర్షించిన శ్రీహరి నారదుని పెక్కుభంగుల స్తుతించెను తదుపరి కరుణాసముద్రుడైన శ్రీహరి తన మాయా ప్రభావము నుపసంహరించు కొనెను

చౌ॥ జబ హరి మాయా దూరి నివారీ ।
నహిఁ తిహఁ రమా న రాజకుమారీ ॥
తిబ ముని అతి సఖీతి హరి చరనా ।
గఁహి పాహి ప్రసతారతి హరనా ॥ 775

తా॥ భగవానుడైన శ్రీహరి యెప్పుడు అనమాయను దూరము జేసికొనెనో అప్పుడక్కడ లక్ష్మీయు విశ్వమోహిని ఎవ్వరును లేకపోయిరి అప్పుడక్కడ భయభీతుడైన నారదుడు శ్రీహరి పాదావిండులను ఎట్లుకొని యట్లెను —
“హే శరణాగతపత్నీలా ! న్ను రక్షింపుము (ముందు దోహతో అయ్యము)

చౌ॥ మృపా హోఁ మమ శాప కృపాలా ।

మమ ఇచ్ఛా కహ దీనదయాలా ॥

మైఁ దుర్బచన కహే బహు తేరే ।

కహ ముని పావ మిటిహిఁ కిమి మేరే ॥

776

తా॥ “హే కృపాసాగరా ! నా శాపము మిథ్య కానేరదు” అనెను అప్పుడు దీనజన సంరక్షకుడైన భగవాను డీవిధముగా నుడివెను “అంతయు నా ఇచ్ఛ ఎలననే జరిగినది ఇందు నీ అపరాధ మేమియులేదు” అప్పుడు ముని స్వామి ! నేను మిమ్మునరాని మాటలంటినే ! నా పాపమునకు పరిహారమేమి ? అనెను

చౌ॥ జవహు జాళి సంకర సత నామా ।

హోఁహి హృదయఁ తురత బిశ్రామా ॥

కోఁ నహిఁ సమాన ప్రియ మోరేఁ ।

అసి పరతీతి తిజహు జని భోరేఁ ॥

777

తా॥ అప్పుడు భగవానుడైన శ్రీహరి నారదునియెడ మిక్కిలి యత్తో నిట్లనెను “నారదా ! నీవు శంకర శతనామావళిని జపంపుము దానివలన నీకు మనశ్శాంతి కలుగును శివునితో సమానమైన దైవ మింకెవ్వరును లేదు ఈ విశ్వాసము నెట్టి స్థితిలో గూడ వీడకుము

చౌ॥ జేహి పర కృపా న శరహిఁ పురారి ।

సో న పావ ముని భగతి హమారీ ॥

అస ఉర ధరి మహి బిచరహు జాళుఁ ।

అబ న తుష్టహి మాయా నిలరాళుఁ ॥

778

తా॥ ఓ మునీశ్వరా, పురారి యెవరియందు కృపజూపదో వారు నా యం దలి భక్తిని పొందిలేదు ఈ విధమైన దృఢ నిశ్చయముతో ధరాతలమున సంవ రింపుము అప్పుడు నీవు మాయ కఠీతుడ వగుదువు ”

దో॥ బహుబిధి మునిహి ప్రబోధి ప్రభు తబ భవ అంతరధాన ।
సత్యలోక నారద చలే కరత రామ గున గాన ॥ 779

తా॥ అని పెక్కుభంగుల మునికి ప్రబోధించి, భగవానుడంతిర్థాన
మాయెను నారదుడు హరినామ సంకీర్తనము జేయుచు సత్యలోకమునకు
బోయెను

చొ॥ హర గన మునిహి జాత పథ దేఖీ ।
బిగత మోహ మన హరష బిసేషీ ॥
అతి సఖీత నారద పహిఁ ఆవి ।
గహి పద ఆరత బచన సునావి ॥ 780

తా॥ మోహరహతుడై నిత్యానంద పరివ్రాజుడైన నారదమునిండు డిబు
దెంచుటను జూచి శివగణములు మిగుల భయకంఠులై మునిండుని పాదవల్క్రు
ములకు నమస్కార మొనరించి, శరణు వేడుచు దీనాతి దీనముగా నిట్లు నుడివిరి-
(నుందు దోహతో అన్వయము)

చొ॥ హర గన హమ న బిప్ర మునిరాయా ।
బడ అపరాధ కీన్హ ఫల పాయా ॥
శాప అనుగ్రహ కరహు కృపాలా ।
బోలే నారద దీనదయాలా ॥ 781

తా॥ “ఓ మునిరాజా: మేము బ్రాహ్మణులము కాము, శివగణములము
మేము మీయెడ నపరాధ మొనర్చితిమి దాని ఫలమును బొందితిమి కృపాసాగరా
ఇప్పుడు శాప విమోచన మేదో నెలవిండు ” అప్పుడు దీక్షనసంరక్షకుడై
నారదుఁ డిట్లెను—

చొ॥ నినిచర జాతి హోహు తుష్టు దోహి ।
బై భవ బిపుల తేజ బల హోహి ॥
భుజబల బిస్వ జితబ తుష్టు జహిఆ ।
ధరిహహి బిష్టు మనుజ తను తహిఆ ॥ 782

తా॥ “మీ రిరువురు నా శాపానుసారము రాక్షసుల గండు మీకు విశ్వ
ర్యము, తేజము, బలము ప్రాప్తించును మీ భుజ బల వరాక్రమముచే ఈ విశ్వ
మంతట జయభేరి మ్రోగించెదరు అప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు మానవా
వతార మెత్తును (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ సమర మరన హరి హాధ తువ్వారా ।

హోళహహ ముకుత న వుని సంసారా ॥

చలే జుగల ముని పద సిర నాఈ ।

భవ నిసాచర కాలహి పాఈ ॥

783

తా॥ యుద్ధమునందు శ్రీహరి చేతులలో మీకు మృత్యువు కలుగును
మీరు ముక్తిని పొందెదరు మరిల మీరు జననమరణ చక్రమున బడరు ”

ఇరువురును ముని పాద ఎక్కుమొలకు సమస్కరించి వెడలి పోయిరి
ఈమయ మేతెంచినతోడనే రాక్షసులైరి

దో॥ ఏక కలప ఏహి హేతు ప్రభు లీన్ద్ర మనుజు అవతార ।

సుర రంజన సజ్జన సుఖద హరి భంజన భుబి భార ॥ 784

తా॥ దేవతలను ప్రసన్నము జేయువాడను, సజ్జనులకు సుఖమునిచ్చు
వాడిను, భూభారమును హరించువాడైన విష్ణుభగవాను ధోకయుగమున ఈ కార
ణముచే మానవావతార మెత్తెను

చౌ॥ ఏహి బిధి జనమ కరమ హరి కేరే ।

సుందర సుఖద బిచిత్ర ఘనేరే ॥

కలప కలప ప్రతి ప్రమ అవతరహే ।

చారు చరిత నానా బిధి కరహే ।

785

తా॥ ఈ విధముగ భగవానుని అనేకములైన సుందరసుఖదాయక అతౌకిక
జన్మకర్మము లెన్నియో గలవు ప్రత్యేకయుగములో భగవాను ఉపతారమెత్తి
నపుడు నానాప్రకారములైన లీలలను జేయు చుండెను కనుకనే ఆతడు లీలా
మానుషపేషదారి

చౌ॥ తబ తబ కథా మునీసన్ధ గాఈ ।
 పరమ పునీత ప్రబంధ బనాఈ ॥
 బిబిధ ప్రసంగ అనూప బఖానే ।
 కరహిఁ న సుని ఆచరణ సయానే ॥

786

తా॥ అప్పుడప్పుడు మునీశ్వరులు పరమపవిత్రమైన కావ్యరచనను గావించి ఆ భగవత్కథలను సంకీర్తనముచేయుచు తెల్లరకును వినిపించినారు ఆ కథలయందు వివిధములైన అనుష్ఠు ప్రసంగములను వర్ణించినారు వానిని విని వివేకవంతులైన వార లాశ్చర్యపడటందురు గాక

చౌ॥ హరి అనంత హరికథా అనంతా ।
 కహహిఁ సునహిఁ బహుబిధి సబ సంతా ॥
 రామచంద్ర కే చరిత సుహృద ।
 కలప కోటి లగి జాహిఁ న గావ ॥

787

తా॥ శ్రీహరి అనంతుడు, శ్రీహరి కథలు అనంతములైనవి అనంత మైన, అగాధమైన హరికథలను ఎట్లను లంబులను బహువిధములుగా జెప్పెడిరు మరియు వినెదరు శ్రీరామ సుందర చరిత్రమును కోటకల్పములలో గూడ గానము జేయుటకు పలనుగాదు

చౌ॥ యహ ప్రసంగ మైఁ కహో భవాని ।
 హరిమాయాఁ మోహహిఁ ముని గ్యానీ ॥
 ప్రభు కౌతుకి ప్రసత హితకారి ।
 సేవత సులభ సకల దుఖ హారి ॥

788

తా॥ మహేశ్వరుడు ఆగజ్ఞననియ్యే పార్వతితో ఇట్లనుచున్నాడు “పార్వతీ, జ్ఞానులు, తపస్సంపన్నులు గూడ భగవానుని మాయకు లోబడి మోహమునకు పశీఖాతు లగుదురు శ్రీరాముడు లీలామయుని, శరణాగత వత్సలుడు, నేవా తల్పరులకు సులభసాద్యుడు, దుఃఖమును హరింపజేయువాడు ఈ విషయ మును తెలియ జేయుటకై నేను వారమునీంద్రుని గూర్చిన ప్రసంగములను జెప్పెతిని

సో॥ సుర నర ముని కోఁ నాహిఁ జేహిఁ న మోహ మాయా

ప్రబల ।

అస బిచారి మన మాహిఁ భజిల మహామాయా పతిహి॥789

తా॥ దేవతలు, మానవులు, మునులు సహితము భగవానుని బలవత్తర మైన మాయకు లోబడిరి ఆ మాయకు పశీభూతులుగానివా రెవ్వరును లేరని మనంబున ఎరించి, మహామాయోపేతుడైన భగవానుని స్మరణజేయుదు భజింప వలయును

మనువు శతరూప తపస్సు

చౌ॥ అపర హేతు సును సై లకుమారీ ।

కహఁ బిబిత్ర కథా బిస్తారీ ॥

జేహి కారన అజ అగున అరూపా ।

బ్రహ్మ భయఁ కోసలపుర భూపా ॥

790

తా॥ గీరిజా : ఇప్పుడు భగవానుని అపతారమునకు రెండవ కారిణమును వినుము నేనా విచిత్ర కథను విస్తరించి వినిపించెదను ఏ కారణమువలన ఇన్మరవాతుడు, నిర్గుణుడు, రూపరవాతుడు అవ్యక్తుడు, సచ్చిదానంద పర బ్రహ్మయైన శ్రీమహా విష్ణువు అయోధ్యా పురమునకు రాజైనాడో ఆ వివరమును జెప్పెదను వినుము

చౌ॥ జో ప్రభు బిపిన ఫిరతి తున్హ దేఖా ।

బంధు సమేత ధరేఁ మునిబేషా ॥

జాసు చరిత అవలోకి భవానీ ।

సతీ సరీర రహిహు బౌరానీ ॥

791

తా॥ లక్ష్మణ సమేతుడైన శ్రీరామచంద్రుడు మునివేషమునం బరణ్య మున దిరుగుచుండుటను నీవు గాంచితివి కదా? భవానీ నీవు పూర్వజన్మమున సతియను నామముతో విరాజిల్లునపుడు శ్రీరామచరితమును తెలివినదానవై వెట్టి దానవైతివి గదా ।

చౌ॥ అజహుఁ న ఛాయా మిటతి తుహ్నూరీ ।

తాసు చరిత సును భ్రమ రుజ హారీ ॥

లీలా కీర్తి జో తేహిఁ అవతారా ।

సో సబ కహిహుఁ మతి అనుసారా ॥

792

తా॥ ఇప్పటికి గూడ నీ వెట్టితఁ గ చాయలు నిన్ను పడలేదు అటువంటి భ్రమరూపమైన రోగమును హరించు శ్రీరామ చరితమును గూర్చివినుము శ్రీ రామావతారమునందు భగవాను డొగ్గిన లీలలనుగూర్చి నా బుద్ధ్యను సారముగ నీకు వివరించి చెప్పెదను, శ్రద్ధగా నాలకింపుము

చౌ॥ భరద్వాజ సుని సంకర బానీ ।

సకుచి స ప్రేమ ఉమా ముసుకానీ ॥

లగే బహురి బరనై బృషకేతూ ।

సో అవతార భయఁ జేహి హేతూ ॥

793

తా॥ [శ్రీరామకథను గూర్చి యాజ్ఞవల్క్యుడు భరద్వాజుని కీ విధముగ జెప్పెను] ఓ మునీశ్వరా, భరద్వాజా, శంకరుని వాక్కును విని జగజ్జనని యైన పార్వతి పులికయై అత్యంత ప్రేమతో మండుహాసు జేసెను తర్వాత బృషకేతుడైన శంకరుడు శ్రీరామావతారకారణములను పర్చన జేయమొలిదెను

దో॥ సో మైఁ తుహ్న సన కహుఁ సబు సును మునీస మన లాఱ ।

రామ కథా కలిమిల హరని మంగల కరని సుహృత్ ॥ 794

తా॥ యాజ్ఞవల్క్యుడు భరద్వాజునితో నిట్లనియె-ఓ భరద్వాజ మహామునీ, అంతలమైన శ్రీరామ కథనంతయు విపులముగ వివరించెడిను సుమా! ఇంచుక శ్రద్ధ వహింపుము శ్రీరామకథ కలియుగములోని పాపములను హరించును మంగళము జేకూర్చును, మరియు వీనుల విందొగును

చౌ॥ స్వాయంభూ మను అరు సతిరూపా ।

జిన్హ తే భై నరస్పష్టి అనూపా ॥

దంపతి ధరమ ఆచరన నీకా ।

అజహుఁ గాన శ్రుతి జిన్హ కై లీకా ॥

795

తా॥ స్వాయంభువుడను మనువునకు శతరూపయనెడి భార్యయుండెను మానవులయం దటువంటి వారు పుట్టుటరుదు కనుక అది అనుపమ సృష్టియే అనుచును ఆ యంతకు లిరువురును పరమధార్మికులు, నదాచారి సంపన్నులు కనుకనే వారి చరిత్ర చిరస్థాయిగ నున్నది వేదములుగూడ వారి కీర్తిని గానము జేయుచున్నవి

చా॥ నృప ఉత్తానపాద సుతి తానూ ।

ధ్రువ హరిభగతి భయఉ సుతి జానూ ॥

లఘు సుత నామ ప్రియ బ్రత తాహి ।

బేద పురాన ప్రసంసహిఁ జాహి ॥

796

తా॥ ఉత్తానపాదుడుఅను రాజు వారి పుత్రుడు ఉత్తానపాదుని పుత్రుడు ధ్రువుడు ధ్రువుడు హరిభక్తికలవాడు వారి (ఎనువు) కనిష్ఠపుత్రుడు ప్రాయ ప్రతుడు వీరి కీర్తి వేదపురాణములు చాటుచున్నవి

వి॥ స్వాయంభువ మనువుపుత్రుడైన యుత్తానపాదునకు సునీతి సురుచియను భార్యలుగలరు ఉత్తానపాదుడు సురుచి నతిగాఢ ముగా ప్రేమించుచుండెను సునీతి పుత్రుడు ధ్రువుడు సురుచి పుత్రుడు త్తముడు ఒకనాడు సురుచి సంబ్రమమున ఉత్తానపాదుని తొడపై తన తనయుడైన ఉత్తమున గూర్చుండజేసి ఆనందించుచుండెను ఆ సమయమున తండ్రితొడ జేరనెంచి ధ్రువుడు కూడ ఉత్తానపాదుని కడకేగుచుండ సురుచి ధ్రువుని చేయి పట్టుకొని ఈవలకు లాగివేసి ' నీవు నాతనయుడైన ఉత్తమునివలె సుఖము లనుభవింప గోరుదువేని తపమొనరించి నా గర్భమున జనించు వరము భగవంతుని వేదకొను మని పరుషముగ శాసించెను రాజుకూడ ఆ పసివాని నుపేక్షించెను ఈ విషయమును ధ్రువుడు తల్లియైన సునీతి తెలిగించెను సునీతి దుఃఖించుచు " నాయనా ! ధ్రువా ! నీవు భగవానుని గూర్చి తప మొనరింపుము నీ యభిలాష పూరించు ' ననెను

అల్లి యాశీర్వాదమును ఎడిసి ధ్రువుడు కాననమునకేగి తప
మొనరించెను భగవానుడు ధ్రువునకు సాక్షాత్కరించి కట్టుంచెను

ఈ దోహాయందు హరిభక్తుడైన ధ్రువుని పంశమును గూర్చి
కవి ప్రస్తుతించి యున్నాడు

చౌ॥ దేవహూతి పుని తాసు కుమారీ ।
జో ముని కర్తమ కై ప్రియ నారీ ॥
అదిదేవ ప్రభు దీనదయాలా ।
జరర ధరేఁ జేహిఁ కపిల కృపాలా ॥ 797

తా॥ పునః దేవహూతి యను కన్యక వారికి జన్మించెను ఆమె కర్తమ
మునికి ప్రియపత్ని ఆమె అదిదేవుని, ఆశ్రయజనవత్సలుని, ఎమర్దుని కృపా
సాగరుని భగవానుడైన కపిలుని గర్భమున దాల్చింది

చౌ॥ సాంఖ్య శాస్త్ర జిన్త ప్రగట బభానా ।
తత్త్వ బివార నిపున భగవానా ॥
తేహిఁ మను రాజ కిన్త బహుకాలా ।
ప్రభు ఆయసు నబ బిధి ప్రతిపాలా ॥ 798

తా॥ తత్త్వవివారము నల్పుడలో అత్యంతనిపుణుడైన కపిల భగవానుడు
సాంఖ్య శాస్త్రమును ప్రకట రూపమున పెచ్చించెను

ఆ స్వాయంభువమనువే చాలకాలము రాజ్యపరిపాలన మొనర్చెను ధర్మ
శాస్త్రమును ఊజ్జముగా తెలిసినవా డగుటవలన కడు సమర్థసియముగ రాజ్యమే
లెను అన్నివిధముల భగవానుని ఆజ్ఞలను పాలి జేసెను

సో॥ హోఁ బిషయ బిరాగ భవన బసతి భా చౌధవన ।
హృదయఁ బహుతి దుఖ లాగ జనమ గయ ఉ హరిభగతి
బిను ॥ 799

తా॥ ఇట్లు భోగవిలాసములలోనే కాలము గడచిపోయెను కాని వైరాగ్యము కలుగలేదు తుదికువార్ధక్యము కూడ పెచ్చుచున్నది ఇదిను వైరాగ్యము కలుగదాయెనని మనుషంపతులు మిగుల పగచిరి శ్రీహరిభక్తి లేనిదే జన్మ సార్థకమగునా యన్న యథార్థమునకు ఎచ్చిరి

శతరూపామనువుల తపస్సు

చా॥ బరబస రాజ సుతిహి తబ దీన్హా ।

నారి సమేత గగన బస కీన్హా ॥

తీరథ బర నైమిష బిఖ్యాతా ।

అతి పునీత సాధక నిధి దాతా ॥

800

తా॥ అప్పుడు మనువు తన పుత్రుని బలవంశముగ రాజ్యమును స్వీకరింపజేసిన తీ సమేతుడై అరణ్యమునకు వెడలెను అత్యంత పవిత్రమైనది సాధకులకు నిధి నొసగునది, తీర్థములతో గూడినది, శ్రేష్ఠమైనది నై మిశారణ్యము

చా॥ బసహిఁ తహఁ ముని సిద్ధ సమాజా ।

తహఁ హియఁ హరషి చలేఁ మను రాజా ॥

పంథ జాత సోహహిఁ మతిధీరా ।

గ్యాన భగతి జను ధరేఁ సరీరా ॥

801

తా॥ ఆ నై మిశారణ్యము వారి ప్రసిద్ధి గాంచినది అది తపోధనులకు నివాసస్థానము సుఖింపవలయు తృణప్రాయముగ నెంచి వాటిని త్యజించి మనుషంపతులు కాని సమునకుబోప నిచ్చగించిన వారలై హృదయమున ఆనందము హింసగ పయనమైరి ధైర్యవంతులును, బుద్ధిమంతులునైన రాజులంపతులు మార్గమున బోవుచుందు తఱి జ్ఞానము, భక్తి శరీరములు చాల్చి పోవుదున్నవాయన్నటు లుండెను

చా॥ పహుఁచే జాఱి ధేనుమతి తీరా ।

హరషి నహనే నిరమల నీరా ॥

ఆవి మిలన సిద్ధ ముని గ్యానీ ।

ధరమ ధురందర నృపరిషి జానీ ॥

802

తా॥ అట్లు పోయిపోయి వారు గోమతీదీ తీరమును జేరిరి నిర్మలమైన
నదీజలములో స్నాన మాచరించిరి వారు ధర్మదురంధరులు, రాక్షసి ఎంపతులని
యెఱిగిన నద్ధులు మరియు మనులు వారిని గలియ వచ్చిరి

చో॥ జహఁ జహఁ తీరధ రహీ సుహావి ।

ఘనిన్ద సకల సాదర కరవావి ।

కృప సరీర ఘనిపట పరిధానా ।

సత సమాజ నితి సునహిఁ పురానా ॥

803

తా॥ ఎక్కడెక్కడ తీర్థరాజములున్నవో మను లాదిర పూర్వకముగ
ఆ ఎంపతులను ఆ తీర్థములన్నిటిలోను స్నానము జేయించిరి అంత వారి శరీర
ములు దుర్బలములాయెను వారు మునులవలె పల్లెల వస్తుములు ధరించియుండిరి
నిత్యము సజ్జనసమాజమున జరుగుచున్న పురాణములను వినుచుండిరి

దో॥ ద్వాదశ అచ్చర మంత్ర పుని జపహిఁ సహిత అనురాగఁ

బాసుదేవ పద పంకరుహ దంపతి మన అతి లాగ ॥ 804

తా॥ ద్వాదశాక్షర మంత్రమును (ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ) భక్తి
తార్పర్యములచే అనుక్షణము జపించుచుండిరి అట్లు జప, శపోనుష్ఠానములచే
రాజఎంపతుల మున్ను స్థిరపడెను వారి మనస్సు వాసుదేవుని చరణకమలముల
కంకితమాయెను

చో॥ కరహిఁ అహార సాక ఫల కందా ।

సుమిరహిఁ బ్రహ్మ సచ్చిదానందా ॥

పుని హరి హేతు కరన తప లాగె ।

బారి అధార మూల ఫల త్యాగే ॥

805

తా॥ వారు ఆకులములు, కందమూలఫలములను ఆహారముగా గైకొని
సచ్చిదానందప్రహ్మను స్మరణచేయు చుండిరి అట్లు కొంతకాలముండిన ఆరు
వాత శ్రీహరిని సాక్షాత్కరింపజేసి కొనుటకు తప మాచరించిరి తదుపరి కింఁ
మూలఫలములను కూడ విడచి కేవలము జలాధారముననే యుండసాగిరి

చౌ॥ ఉర అభిలాష నిరంతర హోతాః ।
దేఖిత నయన పరమ ప్రభు సోతాః ॥
అగున అఖండ అనంత అనాదీ ।
జీహి చింతహిఁ పరమారథబాదీ ॥

806

తా॥ నిరంతరము భగవానుని గాంచులయును అపేక్షించు చుండిరి శ్రీమన్నారాయణుని కన్నులార ఎప్పుడు చూచెదమో ! భగవానుడు, నిర్గుణుడు, అఖండుడు, అనంతుడు, అనాది, పరమార్థవాది (బ్రహ్మజ్ఞాని, తత్త్వవేత్త) యని భిక్షువులు సదా తత్త్వచింతలో నుండురు కదా (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ నేతి నేతి జీహి వేద నిరూపా ।
నిజానంద నిరుపాధి అనూపా ॥
సంఖు బిరంచి బిష్ణు భగవానా ।
ఉపజహి జాసు అంస తేఁ నానా ॥

807

తా॥ భగవానుని వేదములు 'నేతి-నేతి' (ఇది కాదు అది కాదు) అని చెప్పుచు నిరూపణ చేయు చున్నవి భగవాను డాంధన్యరూపుడు, ఉపాది రహితుడు, అనుపమపురుషుడు వాని అంశములే బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ ఐ నేతి ప్రభు సేవక బస అహతాః ।
భగతి హేతు లీలాతను గహతాః ॥
జౌఁ యహ బచన సత్య శ్రుతి భాషా ।
తౌ హమార పూజహి అభిలాషా ॥

808

తా॥ అటునంటి మహానుభావుడైన ప్రభువు భక్తులపశ్యములోనుండును భక్తుల శ్రేయస్సుకొఱకై లీలా తారములను ధరించుచున్నాడు వేదములలోఁజెప్పిన ఈ విషయమే నన్యమైచో అవశ్యముగ మా యనిలా పూరింప బడును

దో॥ ఏహి బిధి బీతే బరష షట సహస కారి అహర ।

నంబతి సప్త సహస్ర పుని రహే సమీర అధార ॥ 809

తా॥ ఇట్లు ద్విధమైన సమ్యక్ముఖలవారై, వారు జలమునే ఆహారముగా గొని ఆరువేల సంవత్సరములు గడిచి ఏడువేల సంవత్సరములు కేవలము వాయువునే ఆధారముగా గొనియుండిరి

చో॥ బరష సహస దస త్యాగేఉ సోఉ ।

రాధే రహే ఏక పద దోఉ ॥

బిధి హరి హర తప దేఖి అపారా ।

మను సమీప ఆపి బహు బారా ॥

810

తా॥ పదివేలసంవత్సరములు వారు వాయువై ఆధారమునుగూడ విడచి పెట్టిరి ఇరువురును ఒంటికొలిపి తపమును చేసిరి వారి అపారమైన, అఖండమైన తపమునుగాంచి బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లెన్నిమారులో మనుషింపతులను సమీపించిరి

చో॥ మోగహు బర బహు భాంతి లోభావ ।

పరమ ధీర నహిఁ చలహిఁ చలావ ॥

అస్థిమాత్ర హోఱ రహే సరీరా ।

తదపి మనాగ మనహిఁ నహిఁ పీరా ॥

811

తా॥ ఆ త్రిమూర్తులు వలయు పరమును వేడుడిని రాజులంపతుల కెన్ని విధములుగనో చెప్పిరి కాని, స్థిరచిత్తముగలవారైన ఆ మనుషులంపతులు తపమును వీడలేదు వారి శరీరములు ఎముకలగూడై పోయెను తనువు శిథిలావస్థలో నుండినను వారి కే బాధయు కలుగలేదు (దివ్యజ్ఞానపరిపూర్ణులకు శరీరముతో నిమిత్తములేదు శరీరబాధలు వారి నంటవు)

చో॥ ప్రభు సర్వగ్య దాస నిజ జానీ ।

గతి అనన్య తాపస నృప రానీ ॥

మాగు మాగు బరు ఖై నభ బానీ ।

పరమ గభీర కృపామృత సానీ ॥

812

తా॥ సర్వజ్ఞుడైన ప్రభువు ఉపస్థాపనములైన రాజదంపతులను నిజభక్తులగు తెలివకొనెను అప్పుడు వరమగంధీరమైన, కృపారూపమైన అమృతమయమైన అకాశవాణి ఐరము వేసి డని పలికెను

చొ॥ మృతక జీవని గిరా సుహృత్తః ।
శ్రవన రంధ్ర హోళ ఉర జబ ఆత్మ ॥
హృష్ట పుష్ట తన భవ సుహృత్ ।
మానహుః అబహుః భవన తే అవీ ॥

813

తా॥ మరణించువానిని గూడ ప్రతికించు దివ్యమైన అకాశవాణి యెప్పుడు పీనులను ఛేదించుకొని హృదయాంతరమును బ్రవేశించెనో అప్పుడు రాజదంపతుల శరీరములు పుష్టమౌచి వారప్పుడే గృహమునుండి యేతెంచినట్లుండెను (నిర్మలాత్ములై మనోహరులై భాగ్యులైన భావము)

దో॥ శ్రవన సుధా సమ బచన సుని పులక ప్రభుల్లి త గాతి ।
బోలే మను కరి దండవత ప్రేమ న హృదయః సమాత॥814

తా॥ అమృతమయమైన వాక్కులను వినిసంతనే వారి శరీరములు పులకరించి పదనములు ప్రభులము లాయెను అప్పుడు మనువు ప్రణామము లాచరించుచు ప్రేమపూరిత హృదయముతో నిట్లనెను - (ముందు దోహతో అన్వయము)

చొ॥ సును సేవక సురతరు సురధేనూ ।
బిధి హరి హర బందిత పద రేనూ ॥
సేవతి సులభ సకల సుఖ దాయక ।
ప్రసతపాల సచరాచర నాయక ॥

815

తా॥ ఓ ప్రధూః నీవు భక్తులకు కల్పవృక్షముపంటివాడవు కామధేనువుతో సమానమైనవాడవు నీ పాదపూజికి బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు నవాతము పందిన మాచరించెదరు సేవయొనర్పించో సులభసాధ్యుడవు నీవే! ఓ సర్వ సంపత్ప్రదాతాః ఓ శరణాగతవత్సలాః పరాచరనాయకాః (జడ చేతనముల కొరాడ్యుడై ఏమని భావము)

చౌ॥ జౌఁ అనాథ హిత హమ పర నేహూ ।
 తౌ ప్రసన్న హోఁ యిహ బర దేహూ ॥
 జో సరూప బస సివ మన మాహిఁ ।
 జేహి కారన ముని జతన కరాహిఁ॥

816

తా॥ దీంజునంరక్షకా ! నీ యనుగ్రహమునకు మేము పాత్రులమైనచో
 నీవు మాయందు ప్రసన్నుడవై ఏ స్వరూపము శివుని మనోమందిరమున ప్రజ్వ
 రిల్లుచుండునో, ఎవని ప్రాప్తకై మునిబృందములు నిరంతరము యత్నము
 గావించెడిరో, (ముందు దోహతో అర్చయము)

చౌ॥ జో భుసుండి మన మానస హంసా ।
 సగున అగున జేహి నిగమ ప్రసంసా ॥
 దేఖహిఁ హమ సో రూప భరి లోచన ।
 కృపా కరహు ప్రసతారతి మోచన ॥

817

తా॥ ఏ స్వరూపము కాకభినుండుని మనోరూపమైన మానసనరోపరము
 యందు హంసయో, ఏ మహత్తరమైన స్వరూపమును వేదములు నిరంతరము
 సగుణుడు, నిర్గుణుడని హెచ్చించుచున్నచో, ఓ శరణాగతవల్లలా ! అటువంటి
 మనోహరమైన నీ దివ్యమంగళస్వరూపము మేము కన్నులవండువుగా తిలకింప
 గోరుచున్నాము అ వరమును మాకు ఎయిదేయ దని వేదకొనిరి (ముందు
 దోహతో అర్చయము)

చౌ॥ దంపతి బచన పరమ ప్రేయ లాగే ।
 మృదుల బిగిత ప్రేమ రస పాగే ॥
 భగత బచల ప్రభు కృపానిధానా ॥
 బిస్వజాన ప్రగటి భగవానా ॥

818

తా॥ రాజదంపతుల కోమల, విసయభరిత, ప్రేమరసవిజయములు భగ
 వాను కత్యంత ప్రీతికరమాయెను భక్తిపత్యులు, కృపాసాగరుడ, సంపూర్ణ
 విశ్వమున కాధారభూతుడు సంస్థానమర్దుడు సగు భగవానుడు ప్రత్యక్షమాయెను

దో॥ నీల సరోరుహ నీలమని నీల నీర ధర స్యామ ।

లాజహిఁ తన సోభా నిరఖి కోటి కోటి సత కామ ॥ 819

తా॥ నీలకమలములు, నీలమణి, నీలమేఘముతో సమానమైన కోమల శ్యామాంగుల కోట కొలది మృదులనుకూడ లజ్జాన్వితముగ గావించు నటులుండెను

చో॥ సరద మయంక బదన భవీ సీఁవా ।

చారు కపోత చిబుక దర గ్రీవా ॥

అధర అరున రద సుందర నాసా ।

బిధుకర నికర బినిందక హాసా ॥ 820

తా॥ శ్రీమన్నారాయణుని ముఖరవిండు మృదలవంద్రునితో నమూముగ నుండెను మహాహూడై, కంబుగ్రీవుడై (శంఖమువంటి మెడ కలిగినవాడు), సులలాటముతోను, చక్కనినాసకతోను విరాజిల్లుచుండెను భగవానుని ఎరహసము బంద్రుని కిరణములను కించపఱచు నట్లుండెను

చో॥ నవ అంబుజ అంబక చబి నీకి ।

చితవని లలిత భావత్రి జీ కీ ॥

భ్రుకుటి మనోజ చాప చబి హారీ ।

తిలక అలాట పటల దుతికారీ ॥ 821

తా॥ నయనప్రకాశ మవ్వడే వికసించిన కమలములతో నమూముగ నుండెను ఆ చూపు, ఆ వైఖరి మనస్సున తెంతయో అంబుజ నొసగునట్లుండెను భ్రుకుటివిలాసము మన్మథుని వాణపురోభను హరించునదిగా నుండెను లలాటముగందు ప్రకాశవంతమైన తిలక మత్యంత శోభ నిచ్చుచుండెను.

చో॥ కుండల మకర ముకుట సీర భ్రాజా ।

కుటిల కేస జను మధుస సమాజా ॥

ఉర శ్రీబత్స రుచిర బనమాలా ।

పదిక హర భూషణ మనిజాలా ॥ 822

తా॥ మకరితుండలధరుడై ప్రకాశించుచుండెను శిరమున మకుటము
సుశోభిల్లుచుండెను ఉంగరములలె జుట్టుకొప్పు అలకలు (నల్లని వెండ్రుకలు)
తుమ్మెదల దారులె నల్లగ నుండినవి హృదయమున శ్రీపత్న చిహ్నము,
మెడలో వై జయంతిమాల యలరారుచుండెను భగవానుని రత్నహారములను,
మణిభూషణములను ధరించియుండెను సర్వాంగభూషితడై, శుభలక్షణములతో
విష్ణుభగవానుని సుశోభిల్లుచుండెను

చౌ॥ కేహరి కంధర చారు జనేఁడీ ।

బాహు బిభూషణ సుందర తేఁడీ ॥

కరి కర సరిస సుభగ భుజదండా ।

కటి నిషంగ కర సర కోదండా ॥

823

తా॥ సింహస్వభుడైన భగవానునిమెడలో సుందరమైన జన్మిదిమత్కంఠ
శోభాయమానముగ నుండెను బాహువులయందు ధరించిన అభరణములు ధగధగ
మెరయుచుండెను ఏనుగులొండముతో స్వయశమునై భుజదండము లుండెను
కరముగ ధనుర్పాణము లలరారు చుండెను

దో॥ తడిత బినిందక వీత పట ఉదర రేఖ బర తీని ।

నాభి మనోహర లేతి జను జమున భవర చబి నీని ॥ 824

తా॥ భగవానుని ధరించిన పీతాంబరము ప్రకాశవంతమై మెరుపునుకూడ
దిగడియు నట్లుండెను ఉదరమున మూడు రేఖలుండెను నాభి మనోహరమై
యుండి యమునానదివద్ద నుండిన తుమ్మెదలకాంతిని హరించునట్లుండెను

చౌ॥ పద రాజీవ బరని నహి జాహీ ।

ముని మన మధుప బసహి జేన్ద మాహీ ॥

బామ భాగ సోభతి అనుకూలా ।

అదిస క్తి ఛబినిధి జగమూలా ॥

825

తా॥ ఎవ్వనియందు ముని మనోభ్రమరములు వాసముచేయునో, అ భగ
వానుని వరణకమలములు వర్ణనాతీతములు భగవానుని వామభాగమున అత్యంత

శోభ కాటపట్టయిన, జగత్తునకు మూలకారణరూపమైన అదికత్తి జానకిదేవి విలసల్లు చుండెను

చౌ॥ జాను అంస ఉపజహిఁ గునభానీ ।

అగనితి లచ్చి ఉమా బ్రహ్మానీ ॥

భ్రుకుటి బిలాస జాను జగ హోతః ।

రామ బామ దిసి సీతా సోతః ॥

826

తా॥ ఎవరి అంశముచేత నకలగుణరాకునైన అగణిత, లక్ష్మీ - పార్వతీ - సరస్వతు బుత్తున్న మగుదురో, ఏ మహాశక్తి సంకల్ప మాత్రముననే ఈ జగత్తు త్రుటిలో నిర్మింప బడునో, ఆమెయే భగవానుని స్వరూపశక్తి సీతాదేవి అ సీతాదేవి శ్రీరామచంద్రుని వామ భాగమున నలరారు చుండెను

చౌ॥ భవిషముద్ర హరి రూపబిలోకి ।

ఏకటక రహే నయన పట రోకి ॥

చితవహిఁ సాదర రూప అనూపా ।

త్పిష్టి న మానహిఁ మమ సతరూపా ॥

827

తా॥ శోభాసముద్రుడైన శ్రీహరి రూపమును జూచి మనువు, శతరూప రెప్పవ్రాల్చుకుండ జూచుచు స్తబ్ధులైరి ఆ అనుపమరూపమును అదరనవాత ముగ జూచుచునే ఉండిరి ఎంత చూచినను వారికి తనివి తీరలేదు

చౌ॥ హరష బిబస తన దసా భులానీ ।

పరే దండ ఇవ గహి పద పానీ ॥

సిర పరసే ప్రభు నిజ కర కంజా ।

తురత ఉరావి కరునాపుంజా ॥

828

తా॥ అనందాతిశయమున మనుషింపతులు వారి దేహములను మఱచిరి వారు తమకరములతో భగవానుని చరణకమలములను బట్టుకొని, దండమువలె భూమిపై సాగిలబడిరి కరుణాసముద్రుడైన భగవానుడు తన కరకమలముతో వారి నాశీర్వాదించి వారిని వెంటనే లేపనెత్తెను

దో॥ బోలీ కృపానిధాన పుని అతి ప్రసన్న మోహి జాని ।
మూగహు బర జోళి భావ మన మహాదాని అనుమాని ॥829

తా॥ కృపానిధియైన భగవానుని వారితో నిట్లనెను - “నన్నత్యంత ప్రసన్నునిగా భావించి, దాపరుడని తలచి మీమనస్సులోనున్న కోరికయేదియో నాకు జెప్పడు దాని నవశ్యము నేను పూరింతును ”

చో॥ సుని ప్రభు బచన జోరి జుగపానీ ।
దరి ధీరజు బోలీ వృదు బానీ ॥
నాథ దేఖి పద కమల తుమ్హారే ।
అబ పూరే సబ కామ హమారే ॥ 830

తా॥ ప్రభువు పవనములను విని రెండు చేతులను జోడించి రాజు మృదు మధురముగ నిట్లనెను - ఓ ప్రభూ మీ చరణకమలములను జూచిన తరువాత మా మనోవాంఛలు పూరింప బడినవి

చో॥ ఏక లాలసా బడి ఉర మాహిఁ ।
సుగమ అగమ కహి జాతి సో నాహిఁ ॥
తుమ్హా దేత అతి సుగమ గోసాళఁ ।
అగమ లాగ మోహి నిజ కృపనాళఁ ॥ 831

తా॥ ఐనను మనస్సులో ఒకేఒక కోరిక యున్నది దాని సఫలత సుగ మమేఐనను, అగమమైందు వలన దానిని గూర్చి మీకు వివరింపలేకున్నాము ఓస్వామీ! మా కోరిక వూరించుట నీకు సుగమమే యైనను మా కృపణత్వ (దీనత్వము) కారణమున అది అత్యంతము అగమమనియే తెలియుచున్నది

చో॥ జధా దరిద్ర బిబుధతరు పాళఁ ।
బహు సంపతి మాగత సకుచాళఁ ॥
తాసు ప్రభాళ జాన నహిఁ సోళఁ ।
తథా హృదయఁ మమ సంసయ హోళఁ ॥ 832

తా॥ ఎరిద్రుడు కల్పవృక్షమును పొందినపు డధిక ద్రవ్యమునడుగుటకు సంకోచపడును, ఏలన దాని ప్రభావము తెలియదు గనుక అటుల సంకోచపడును అటువంటి సంశయములే మాకును గలుగు చున్నవి

చౌ॥ సో తుష్టా జానహు అంతరజామి ।
పురవహు మోర మనోరథ స్వామీ ॥
సకుచ బిహోతి మాగు నృప మోహి ।
మోరే నహిఁ అదేయ కథు తోహి ॥

863

తా॥ స్వామీ! నీవు అంతర్యామివి, కాన మా మనోరథ మెఱిగియే యందువు మా మనోరథ మీదేర్పుము, అనిన భగవానుడు రాజా, ఏ విధ మైన సందేహమును లేక పలయు పరమును వేడుచు మీ కివ్వకూడనిది నావద్ద ఏమియులేదు

దో॥ దాని సిరోమని కృపా నిధి నాథ కహాఁ సతిభాఁఁ
చాహాఁ తుష్టాహి సమాన సుతి వ్రభు సన కవన దురాఁఁ ॥

864

తా॥ అప్పుడు రాజునియె - ఓ దానశిరోమణీ, కృపానిధీ, నేను నా మనస్సునందున్న కోరికను సత్యముగా చెప్పుచున్నాను నాకు నీతో సమానుడైన పుత్రుడు కావలెను ప్రభువు సాన్నిధ్యమున పద్మావమును దావకూడదు కదా!

చౌ॥ దేభి ప్రీతి సుని బచన అమోలే ।
ఏవమస్తు కరునానిధి బోలే ॥
అపు సరిస భోజాఁ కహఁ జాతః ।
నృప తివ తినయ హోబ మైఁ ఆతః ॥

865

తా॥ రాజా యొక్క ప్రీతిని జూచి అతని అమూల్యమైన ఐవనములను విని కరుణాసాగరుడైన భగవాను డిట్లనెను - అట్లే అగుగాక, ఓరాజా, నాతో సమానమైన వాని నింకొకని నేనెచ్చట నన్వేషింతును స్వయముగా నేనే మీకు పుత్రుడుగా ఇచ్చించెదను

చౌ॥ సతరూపహి బిలోకి కర జోరేఁ ।
 దేబి మాగు బరు జో రుచి తోరేఁ ॥
 జో బరు నాథ చతుర నృప మోగా ।
 సోఁ కృపాల మోహి అతి ప్రియ లాగా ॥ ౮౩౬

తా॥ శతరూప చేతులు జోడించుకొని యుంటున్న గాంచి భగవాను డిట్లన్నాడు ఓ దేవీ నీ ఇచ్చ ఏదియో తెలుపుము, ఎలయు వరమును వేడుము అప్పుడు శతరూప స్వామీః చతురుడైన నాపతి ఏ వరమును గోరెనో అదియే నాకుగూడ అత్యంత ప్రయమై నట్టిది (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ ప్రభు పరంతు సురి హోతి ధీరాక్షః ।
 జదవి భగతహిత తుష్టహి సోహక్షః ॥
 తుష్ట బ్రహ్మాది జనక జగ స్వామీ ।
 బ్రహ్మ సకల ఉర అంతరజామీ ॥ ౮౩౭

తా॥ ఓ ప్రభూః భక్తవత్సలాః నీవు బ్రహ్మాది దేవతల సుత్పున్న మొనర్చిన వాడవు, జగదీశ్వరుడవు, అంతర్యామివి నీ సమక్షమున మే మవినయముగ ప్రవర్తించితిమి ఐనను, మా ప్రవర్తన నీకు బాగుగనేయున్నది కదా!

చౌ॥ అస సముర్ముత మన సంసయ హోక్షః ।
 కహో జో ప్రభు ప్రవాన పుని సోక్షః ॥
 జే నిజ భగతి నాథ తన అహహీఁ ।
 జో సుఖ పావహీఁ జో గతి లహహీఁ ॥ ౮౩౮

తా॥ అని తెలిసికొన్నను మనంబున నాకొక సందేహము కలుగుచున్నది మరల ప్రభువేమి చెప్పెనో అదింతయు సత్యమని తెలియుచున్నది ఓ స్వామీ, అఖండ, అలోకిక సుఖమును ప్రాప్తంప జేసికొన్న నీ నిజదాసుల కే పరమగతి ప్రాప్తించునో— (ముందు దోహతో అన్వయము)

దో॥ సోఁ సుఖ సోఁగతి సోఁ భగతి సోఁ నిజ చరన సనేహ ।
 సోఁ బిబేక సోఁ రహని ప్రభు హమహి కృపా కరి దేహ ॥౮౩౯

తా॥ ఓ ప్రభూ! ఆ పరమసుఖము, పరమగతి, అనన్యభక్తి నీ పాది పద్మములపై ప్రేమానురాగములు కలిగి జ్ఞానమునందేయండి జ్ఞానోపలబ్ధినొందు నట్లు మమ్మనుగ్రహంపు డనెను

చొ॥ సుని మృదు గూఢ రుచిర బరు రచనా ।

కృపాసింధు బోలే మృదు బచనా ॥

జో కళు రుచి తుష్టారే మన మాహిఁ ।

మైఁ సో దీప్త సబ సంసయ నాహిఁ ॥

840

తా॥ రాజీ యొక్క కోమల, గూఢ, మనోహర శ్రేష్ఠ వాక్రుచిని విని కరుణాసముద్రుడైన భగవాను డతికోమలముగ నిట్ల నెను - “నీ మనస్సునం దే యిచ్చగలదోదానిని నీకొనగితిని నందేవాంపకుము ” (ముందు దోహతో అన్వయము)

చొ॥ మాతు బిభేక అలౌకిక తోరేఁ ।

కబహూఁ న మిటిహి అనుగ్రహ మోరేఁ ॥

బంది చరన మను కహేఁ బహోరీ ।

అవర ఏక బినత్తి ప్రభు మోరీ ॥

841

తా॥ ఓ మాతా! నా కృపాకటాక్షముచే నీ అలౌకిక జ్ఞానమున కెన్న దును భంగము కలుగదు ”

అని భగవానుడు నుడివినంతనే మనువు భగవానుని చరణ కమలములకు ప్రణమిల్లి యిట్ల నెను —

ఓ ప్రభూ! ఇదే నా ముఖ్యమైన మనవి (ముందు దోహతోఅన్వయము)

చొ॥ సుత బిషళక తవ పద రతి హోఁడి ।

మోహి బడ మూఢ డహై కిన్ కోఁడి ॥

మని బిను ఫని జిమి జల బిను మీనా ।

మమ జీవన తిమి తుష్టహి అధీనా ॥

842

తా॥ ఏ విధముగ పుత్రునిపై తండ్రికి ప్రేమ వాత్సల్యము సహజముగ నుండునో అదేవిధముగ నీ పాపవృత్తులపై అటువంటి ప్రీతి నాకుండునట్లు ను గ్రహింపుము ఈ విషయమున నెవ్వరును నన్ను మూర్ఖునిగా భావించుకుండుదు గాక:

ఏ విధముగ మణితేకుండ సర్పము జీవింపజాలదో, నీరు లేకుండ మత్స్యము లుండజాలనో, ఆ విధముగ నా జీవనము నీ యధీనముననుండు గాక "

చొ॥ అస బరు మాగి చరన గహి రహిఁకా ।

ఏవమస్తు కరునానిధి కహిఁకా ॥

అబ తుష్ట మమ అనుసాసన మానీ ।

బసహు జాఇ సురవతి రజధానీ ॥

843

తా॥ అని చెప్పుచు రాజు భగవానుని పాదములను బట్టుకొనెను అప్పుడు దయా సముద్రుడైన భగవానుడు "అట్లే యగుగాక: ఇప్పుడు మీరు నా అజ్ఞాను సారము ఇంద్రుని రాజదానియైన అమరావతికి బోయి అచ్చట వాసము జేయుదు

నో॥ తహఁ కరి భోగ బిసాల తాత గవీఁ కభు కాల పుని ।

హోఇహహు అవధ భుజుల తబ మైఁ హోబ తుహ్నార సుత॥

844

తా॥ పత్నీ: స్వర్గసుఖముల ననుభవించిన తరువాత కొంత కాలము నకు నీవు అయోధ్యానగరమునకు రాజయ్యెదవు అప్పుడు నేను నీ పుత్రుడ నయ్యెదను

చొ॥ ఇచ్చామయ సరభేష సఁవారేఁ ।

హోఇహహుఁ ప్రగట నికేత తుహ్నారేఁ ॥

అంసన్త సహిత దేహ ధరి తాతా ।

కరిహఁచరిత భగత సుఖదాతా ॥

845

తా॥ ఇచ్చా నిర్మిత మౌవ రూపము: నేను మృగహమున జన్మింతును నేను నా అంశలతో గూడ దేహ ధారణ గావించుకొని భక్తులకు సుఖ శ్రీయస్సు లను కలిగించు కార్యముల నొనర్చెను

చౌ॥ జీ సుని సాదర నర బడబాగీ ।
భవ తరిహాహిఁ మమతా మద త్యాగీ ॥
అదిసక్తి జేహిఁ జగ ఉపజాయా ।
సోఁ అవతరిహి మోరి యహ మాయా ॥

846

తా॥ ఈ చరిత్రను చాల భాగ్యులులైన వారలు అత్యురముతో నాల కించి మమతా మదములను త్యాగమొనర్చి భవసాగరము నుండి తరింతురు నా స్వరూప శక్తియైన జగత్తు నుత్పన్న మొనర్చిన అదిశక్తికూడ అవతరించును

చౌ॥ పురఉబ మైఁ అభిలాష తుష్టారా ।
సత్య సత్య పన సత్య హమారా ॥
పుని పుని అస కహి కృపానిధానా ।
అంతరధాన భవి భగవానా ॥

847

తా॥ ఈ విధముగ మీ అభిలాష పూరించెను నా ప్రతిజ్ఞసత్యము, ముష్కాటికిని సత్యము" అని చెప్పి కృపానిధియైన భగవాను డంతర్వితుడాయెను

చౌ॥ దంపతి ఉర ధరి భగత కృపాలా ।
జేహిఁ ఆశ్రమ నివసే కథు కాలా ॥
సమయ పాఞ తను తజి అనయాసా ।
జాఞ క్షిప్త అమరావతి బాసా ॥

848

తా॥ ఆ మనుదంపతులు భక్తులను కనికరించు భగవానుని స్మరించుచు ఆశ్రమముననే యుండిరి అవసానకాలము వచ్చినపుడు సహజముగా అనాయాసముగా శరీరమును వదలి ఇంద్రపురియైన అమరావతితోయి వాసము జేసిరి

దో॥ యహ ఇతిహాస పునీత అతి ఉమహి కహి బృషకేతూ ।
భరద్వాజ సును అవర పుని రామ జనమ కర హేతూ॥849

తా॥ ఓ భరద్వాజా : ఈ అత్యంత వచ్చితే తిహాసమును శివుడు పార్వతికి మునుపు చెప్పియుండెను ఇప్పుడు శ్రీరామావతారమునకు మరియొక తారణమును గూర్చి వినుము —

ప్రతాపభానుని వృత్తాంతము

చౌ॥ సును ముని కథా పునీతి పురానీ ।
జో గిరిజా ప్రతి సంభు బభానీ ॥
బిస్వ బిదితి ఏక కై కయ దేనూ ।
సత్యకేతు తిహః బనఁ నరేనూ ॥

850

తా॥ ఓ మునీశ్వరా । ఈ పవిత్రమైన ప్రాచీన కథను వినుము ఈ కథను శంకరుడు పార్వతికి జెప్పెను (అరిథను గూర్చి నేను నీకు వివరింతును, శ్రద్ధగా నాలకింపుము)

ప్రపంచమున ప్రసిద్ధిగాంచిన కేకయ దేశముండెను చానిని సత్యకేతు డను రాజు పాలించు చుండెను

చౌ॥ ధరమ ధురంధర నీతి నిధానా ।
తేజ ప్రతాప సీల బలవానా ॥
తేహి కే భవ జుగల సుతి బీరా ।
సబ గున ధామ మహా రనధీరా ॥

851

తా॥ సత్యకేతుడు ధర్మాత్ముడు, నీతివరుడు, తేజోవంతుడు, ప్రతాప వంతుడు, సచ్చిలుడు, మరియు బలవంతుడు అతనికి ఇరువురు పీఠపుత్రులు గలది వారిరువురును నకల గుణముల కాటవట్టయిన వారు, రణ ధీరులు

చౌ॥ రాజ ధనీ జో జేర సుతి ఆహి ।
నామ ప్రతాపభాను అస తాహి ॥
అవర సుతహి అరిమర్దన నామా ।
భుజ బల అతుల అచల సంగ్రామా ॥

852

తా॥ రాజ్యమునకు ఉత్తరాధికారి జ్యేష్ఠపుత్రుడు అతని పేరు ప్రతాప భానుడు రెండవ పుత్రుని పేరు అరిమర్దనుడు, బలపరాక్రమోపేతుడు, యుద్ధము నందు పర్వతము వోలె చలనములేక శత్రువుల కెదిరించు వా

చౌ॥ భాణహి భాణహి పరమ సమీతీ ।

సకల దోష ఛల బరజిత ప్రీతి ॥

జేరె సుతహి రాజ నృప దీన్హా ।

హరి హిత ఆపు గవన బన కీన్హా ॥

853

తా॥ అన్నుమ్ము లిరువురును పరస్పరము ప్రేమానురాగములు కలిగి యుండిరి ఈర్ష్యారహితులై, దోషరహితులై విరాజిల్లుచుండిరి రాజు జ్యేష్ఠ పుత్రుడైన ప్రతాపభానునికి రాజ్యమొసగి తపమునకై అరణ్యమున కేగెను

దో॥ జబ ప్రతాపరఖి భయఁ నృప ఫిరీ దోహఁడఁ దేస ।

ప్రజాపాల అతి బేదబిధి కతహఁ నహిఁ అపు లేస ॥ 854

తా॥ ఎప్పుడు ప్రతాపభానుడు రాజ్యమును స్వీకరించెనో అప్పుడు దేశము సుందంతటను అతని కీర్తి వ్యాపించెను ప్రతాపభానుడు వేది విధ్యనుసారముగ ఉత్తమరీతి ప్రజలను పాలింప దొడగెను ఆ రాజ్యములో పాపమునకు తావు లేదు (పాపము లేకమాత్రము మాడి నుండిలేదని భావము)

చౌ॥ నృప హితకారక సచివ సయానా ।

నామ ధరమరుచి సుక్ర సమానా ॥

సచివ సయాన బంధు బలబీరా ।

అపు ప్రతాపపుంజ రనధీరా ॥

855

తా॥ రాజునకు వాతము దేకూర్చెడి వాడును, శుక్రాబాధ్యు నంతటివాడైన ధర్మరుచియను నామధేయము గలవాడు ప్రతాపభానునకు మంత్రి బుద్ధి సూక్ష్మత గల మంత్రియు, బలవంతుడైన సహోదరుడును రాజునకు కుడి భుజముగ నుండిరి అంతియేగాక, రాజు న్యాయముగ పరాక్రమవంతుడు, రణధీరు

చౌ॥ సేన సంగ చతురంగ అపారా ।

అమిత సుభట సబ సమర జుర్రూరా ॥

సేన బిఠోకి రాజు హరషానా ।

అరు బాజే గహగహే నిసానా ॥

856

తా॥ రాజుకడ చతురంగసేన యుండెను అనంభ్యాకులైన యుద్ధపీరులును
 ఉండిరి అందును రణరంగమున యుద్ధముజేసి వీరస్వర్గము నలంకరించు
 వారే గాని శత్రువునకు భయపడి పారిపోవువారు గాదు బలపరాక్రమ ముట్టిపడు
 తన సేనను జూచి ప్రతాపభానుడు చాల అంకోషించి రణభేరి మ్రోగించెను

చౌ॥ బిజయ హేతు కటకఈ బనాఈ ।

సుదిస సాధి నృప చలేఁ బజాఈ ॥

జహఁ తహఁ వరీఁ అనేక అరాఈఁ ।

జీతే సకల భూప బరిఆఈఁ ॥

857

తా॥ దిగ్విజయమునకై సేనను సమకూర్చుకొని రాజు శుభముహూర్త
 మును నిశ్చయించుకొని రణభేరి మ్రోగించి, కదన రంగమునకు బోయెను అక్క-
 డక్కడ చాలపఱకు యుద్ధములు చేసెను తన బల పరాక్రమముల రాజులతో
 బోరి విజయసంపదతో తిరిగి వచ్చి విజయలక్ష్మిని చేకూర్చెను

చౌ॥ సప్త దీప భుజబల బస కీన్హే ।

లైలై దండ ఛాడి నృప దీన్హే ॥

సకల అవని మండల తేహి కాలా ।

ఏక ప్రతాపభాను మహిపాలా ॥

858

తా॥ ప్రతాపభానుడు తన భుజబలముచే సప్తదీపములను పశము గావించు
 కొనెను రాజులను ఎండించి విడచి పెట్టెను ఆ కాలమున సంపూర్ణ పృథ్వీ
 మండలమునకు ఏతైక ఐక్రవర్తి ప్రతాపభానుడే ।

దో॥ స్వబస బిస్వ కరి బాహుబల నిజ పుర కీన్హే ప్రబేసు ।

అరథ ధరమ కామాది సుఖ సేవఱ సమయఁ నరేసు ॥859॥

తా॥ తన బాహుబల పరాక్రమముల ప్రపంచమును పశము చేసికొని
 మరల ప్రతాపభానుడు తన నగరమును ప్రవేశించెను మహారాజు ధర్మార్థకామాది
 సుఖములను సమయాను సారముగ పొటించు చుండెను

చౌ॥ భూప ప్రతాపభాను బల పాతక ।
కామధేను ధై భూమి నుహతక ॥
సబ దుఖ బరజిత ప్రజా సుఖారీ ।
ధరమసీల సుందర నర నారీ ॥

860

తా॥ ప్రతాపభానుని బాహుబలముచే వృద్ధీమండలము కామధేనువాయెను
(అనగా మనోవాంఛిత ఫలమునొసగు చుండెనని భావము) ఆ రాజ్యములోని
ప్రజలు దుఃఖరహితులై సుఖముగ నుండిరి శ్రీ పురుషులెల్లరును ధర్మాత్ములై
యుండిరి

చౌ॥ సచివ ధరమరుచి హరి వద ప్రీతి ।
నృప హిత హేతు సిఖవ నిత నీతి ॥
గుర సుర సంత పితర మహిదేవా ।
కరణ సదా నృప సబ కై సేవా ॥

861

తా॥ మంత్రియైన ధర్మరుచికి శ్రీహరి పాదపద్మములపై భక్తితాత్పర్య
ములు గలవు రాజువాతమును గోరినవాడై ధర్మరుచి నిరంతరము రాజుగకు
నీతి మార్గమును బోధించుచుండెను అట్లు బోధించుటవలన రాజు గురువులను,
దేవతలను, సజ్జనులను, బ్రాహ్మణులను సేవించు చుండెను

చౌ॥ భూప ధరమ జే బేద బభానే ।
సకల కరణ సాదర సుఖ మానే ॥
దిన ప్రతి దేళ బిబిధ బిధి దానా ।
సునక సాస్త్ర బర బేద పురానా ॥

862

తా॥ వేదములందు ఏ యే ధర్మ మార్గములను జెప్పయుండిరో, రాజు
వాటిని పాలన జేయు చుండెను వేదములలో జెప్పిన రీతిగా ప్రతిదినము రాజు
దానము విచ్చుచుండెను వేద, శాస్త్ర పురాణములను భక్తి శ్రద్ధలతో నాలకించు
చుండెను

చౌ॥ నానా వాపీఁ కూప తిడాగా ।
 సుమన బాటికా సుందర బాగా ॥
 బిప్రభవన సురభవన సుహావి ।
 సబ తీరధన్త బిచిత్ర బనావి ॥

863

తా॥ ప్రతాపభానుడు అనేకములైన లోతైనచెఱువులను బావులను చిన్న
 కొలనులను శ్రవించెను ఉద్యానవనములను, బ్రాహ్మణులకు గృహములను,
 దైవారాధకు దేవాలయములను పవిత్రుడుల గట్టున నిర్మింపజేసెను

దో॥ జహఁ అగి కహే పురాన శ్రుతి ఏక ఏక సబ జాగ ।
 భార సహస్ర సహస్రన్మవ కివి సహిత అనురాగ ॥ 864

తా॥ వేదములందు ఎన్ని విధములైన యజ్ఞములను జెప్పియున్నారో ఆ
 యజ్ఞములను రాజు ఒక్కొక్కదానిని వేయి-వేయి మారు లొనరించెను

చౌ॥ హృదయ న కఘ ఫల అనుసంధానా ।
 భూప బిబేకీ పరమ సుజానా ॥
 కరణ జీ ధరమ కరమ మన బానీ ।
 బాసుదేవ అర్చిత నృప గ్యానీ ॥ 865

తా॥ మహారాజు బుద్ధిమంతుడు, జ్ఞాని యైనందువలన అతని హృదయము
 నిర్మలమై కామనరవాకమై భావలెను ఆ ధర్మానురక్తుడైన ప్రతాపభాను దే
 ధర్మకార్యమొనర్చినను త్రికరణకుడిగా నొనర్చుచు సర్వమును భగవానుడైన
 వాసుదేవున కర్పణము గావించి కార్యనిర్వహణమం దడుగిడు చుండెను

చౌ॥ చధీ బర బాజీ బార ఏక రాజా ।
 మృగయా కర సబ సాజీ సమాజా ॥
 బింధ్యాచల గభీర బన గయఁజా ।
 మృగ పునీతి బహు మారతి భయఁజా ॥

866

తా॥ ఒకసారి మహారాజు ఉత్తమాశ్వము నెక్కి వేటాడుటకై సామగ్రిని
సమకూర్చుకొని వింధ్యాచలముయొక్క అరణ్య ప్రాంతమునకు దోయెను
అచ్చట ఉత్తమోత్తమములైన పెక్కు హరిణములను సంహరించెను

చా॥ ఫిరత బివిన నృప దీఖ బరాహూ ।
జను బన దురేణ ససిహి గ్రసి రాహూ ॥
బడ బిధు సహి సమాతి ముఖ మాహి ।
మనహుఁ క్రోధ బన ఉగిలితి నాహి ॥

867

తా॥ అరణ్యప్రాంతమున దిరుగొడు ప్రతాపభాను దొక పరాహమును
జూడెను అమితముగా ఇక్కట్లల పాలు జేయుటకు ఎచ్చినది గనుక ఆ పరా
హము చంద్రునిమ్రుంగిన రాహువే అరణ్యమునకు విచ్చేసి దాగుకొని యుండెనా;
యనునట్లుండెను చంద్రుడు ఆకారమున పెద్దగ నుండుటచే నోటియందుడ
కుండెను క్రోధపశమున పమనము జేసికొనలేకుండెను

చా॥ కోల కరాల దసన చబి గాతః ।
తను బిసాల పీవర అధికాతః ॥
ఘరుఘురాతి హయ ఆరౌ పావః ।
చకిత బిలోకత కాన ఉరావః ॥

868

తా॥ ఆ పరాహమునకు భయంకరమైన ఎంతములుండెను దాని శరీరము
విశాలముగ నుండెను అశ్వము జూడను దెలిసి కొన్నదై అది గుఱ్ఱు గుఱ్ఱు
మనుచు చెవులను పైకెత్తెను, ఒకే వైపు ఎక్కి సారింపెను

దో॥ నీల మహిధర సిఖర సమ దేఖి బిసాల బరాహూ ।
చవరి చలేణ హయ సుటుకి నృప హరికి న హోః నిబాహూ॥

869

చా॥ ఆవతి దేఖి అధిక రవ బాజీ ।
చలేణ బరాహ మరుతి గతి భాజీ ॥
తురత కిన్హ నృప సర సందానా ।
మహి మిలి గయణ బిలోకత బానా ॥

870

తా॥ అధికశబ్దముతో అశ్వము తనవైపు వచ్చుచుండుటను జూచి, వరాహము వాయువేగమున పరుగిడెను అది అట్లు పరుగిడుట జూచి రాజు వెంటనే దానిని హత మార్చుటకు ధనుర్పాణములను గైకొనెను వరాహము పాణములను జూచుచు భూమిలోనికి జొచ్చెను

చౌ॥ తకి తకి తీర మహిస చలావా ।

కరి ఛట సుఅర సరీర బచావా ॥

ప్రగటతి దురత జాతి మృగ భాగా ।

రిస బస భూప చలేతి సంగ లాగా ॥

871

తా॥ మహారాజు ఎడతెగక పాణములను వేయుచునేయుండెను కాని వరాహము మోసగించుచు తన్ను తాను కాపాడుకొనుచు బోవుచుండెను అది ఒక సారి కనువించి మరల అబ్బుశ్యమగు చుండెను, మరల పరుగిడు చుండెను రాజు కూడి కోపావేశముతో దానిని వెంటదించు చుండెను

చౌ॥ గయతి దూరి ఘన గహన బరాహూ ।

జహఁ నాహిస గజ బాజి నిబాహూ ॥

అతి అకేల బస బిపుల రలేసూ ।

తదపి న మృగ మగ తజి నరేసూ ॥

872

తా॥ వరాహము ఏటమైన అడవిలో బోవుచునేయుండెను తుడ కళ్ళములు గజములు బోవుటకు దారిలేని ప్రదేశమునకు బోయెను రాజు చాల దూరము పయనించుటచే ఒంటరివాడాయెను అధిక క్లేశమునకు బాల్పడవలసి వచ్చెను పర్వతీ చాల విషమించినను రాజు ఆ వరాహమును వెంటాడుట మానలేదు

చౌ॥ కోల బిలోకి భూప బడ ధీరా ।

భాగి పైర గిరిగుహఁ గభీరా ॥

అగమ దేఖి నృప అతి పభితాళు ।

ఫిరేతి మహాబస పరేతి భులాళు ॥

873

తా॥ రాజు చాల దైర్యవంతుడని తెలుసుకొన్నదై పరాహమొక కొండ
గుహలోనికి తోయెను అట్టితటి, ఆ గుహలోనికి తోవ రాజునకు శత్రువు
గాకుండుటచే అతడు మిగుల వ్యాకులత నొంది వెనుకకు మరలి వచ్చెను కాని
ఆ ఘోరారణ్యమున దారి లెప్పెను

దో॥ భేద భిన్న ఛద్ధితి తృషిత రాజా బాణి సమేతి ।

బోజత బ్యాకుల సరిత సర జల బిను భయఉ అచేతి ॥874

తా॥ ఎక్కువగా తిరుగుట వలన రా జలు పోయెను అశ్వముకూడ
అదే స్థితి యందుండెను అశ్వమునకు అహారము నీరు అవశ్యకమై యుండెను
రాజుకూడ అకలి దివ్యులకు గురియైనందున అశ్వసమేతుడై దాహము దీర్చు
కొనుటకై నదులను తటాకముల నన్వేషించుచు తోయెను ఆ యన్వేషణమున
నీటిని గాంచక నిరాశజెందెను

చో॥ ఫిరతి బిపిన ఆశ్రమ ఏక దేఖా ।

అహః బస నృపతి కపట మునిబేషా ॥

జాసు దేస నృప లీన్త ఛడాఈ ।

సమర సేన తిజి గయఉ పరాఈ ॥

875

తా॥ రా జరణ్యమున దిరుగుచు దిరుగుచు ఒక ఆశ్రమమును గాంచెను
అక్కడ కపట వేషధారియైన మునిని కూడ నందర్శించెను

అతడు రాజ్యమును గోల్పోయిన రాజు కాని ముని యెంత మాత్రమును
కాదు కపటత్వమును మనస్సు నందుంచుకొని బాహరముగ ముని వేషము
ధరించి యుండెను ఆ రాజు రాజ్యమును, వేటకై వచ్చిన ఈ ప్రతాపభానుడే
తన వశముగావించుకొని యుండెను రణరంగమున తన సేనను విడచి అతడు
పారిపోయి యుండెను

చో॥ సమయ ప్రతాపభాను కర జానీ ।

ఆపన అతి అసమయ అనుమానీ ॥

గయఉ న గృహ మస బహుతి గలానీ ।

మిలా న రాజహి నృప అభిమానీ ॥

876

తా॥ ప్రతాపభానుని మంచి రోజులనియు తనని మంచి రోజులు కావ
నియు ఎలచి రాజ్యభ్రష్టుడైన రాజు తన పరిస్థితిని దలచుకొని నిరుత్సాహపరుడై
దుఃఖించెను అందువలన అతడు గృహమున కేగలేడు అహంకారపూరితుడై
అందులకు ప్రతాపభానుని మరల గలియలేడు

చో॥ రిస ఉర మారి రంక జిమి రాజా ।
బిసిన బస ఇ తాపన కేఁ సాజా ॥
తాను సమీప గవన నృప కీన్హా ॥
యహ ప్రతాపరబి తేహిఁ తబ చీన్హా ॥

877

తా॥ ఎరిద్రునివలె మనంబున క్రోధావేశము కలవాడై అరణ్యమున
ఎంబరించు బుండెను ప్రతాపభానుడాతని పద్మకు పోయెను కపట మునివేష
చారియై ఆ రాజు ప్రతాపభానుని గుర్తుపట్టగలిగెను (ముని వేషధారియైన ఆ
రాజును ప్రతాపభానులు గుర్తింప జాలక పోయెను)

చో॥ రాజు తృప్తితి నహిఁ సో పహిచానా ।
దేఖి సుబేష మహాముని జానా ॥
ఉతిరి తురగ తేఁ కీన్హ ప్రనామా ।
వరము చతుర న కహిఁ నిజనామా ॥

878

తా॥ ప్రతాపభానునకు దాహ మధిక మాయెను ప్రయాణపు బడలిక
చేత రాజు మిగుల వ్యాకులత నొంది యుండెను వ్యాకులత నొందిన కారణ
మున ఆ కపట మునివేషధారియైన ఆ రాజును గుర్తుపట్ట జాలక పోయెను ఆ
రాజును మహామునిగానే భావించి అశ్వము నవరోహించి ప్రణమిల్లెను ప్రతాప
భానులు చతురుడు కాక తన నామధేయము మాత్రమతనికి చెప్పలేదు

దో॥ భూపతి తృప్తితి బిలోకి తేహిఁ సరబరు దీన్హ దేఖా ఇ ।
మజ్జన పాన సమేతి హయ కీన్హ నృపతి హరషా ఇ ॥ 879

తా॥ ప్రతాపభాను డధిక దాహముతో సుంధులను గాంచి కపటముని సరో
వరమును జూపించెను రా జందులకు సంతసించి, అశ్వసమేతముగా ఆ సరో
వరమును స్నానమాచరించి, ఉబ్బక దీర్చుకొనెను

చౌ॥ గై శ్రమ సకల సుఖి నృప భయఁజు ।

నిజ ఆశ్రమ తాపన లై గయఁజు ।

అసన దీప్త అస్త రబి జానీ ।

పుని తాపన బోలేఁజు యృదు బానీ ॥

880

తా॥ ప్రతాపభాను కలవట దీరెను భయము నుండి విడిపడి సుఖవాంఛ లనుపొందెను సూర్యుడనై మించి సంధ్యానమయము ననుబించి నందు లన ఆ కలవటము ప్రతాపభానుని ఆశ్రమములోనికి దీసికొని పోయెను ఉచితానన మిచ్చి గౌరవించి మృదు మదురముగ ఆ రాజుతో నిట్లనెను— (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కో తుష్టు కను బన భిరహు అకేలేఁ ।

సుందర జుబా దీవ పరహేలేఁ ॥

చరబర్తి కే లచ్చన తోరేఁ ।

దేఖతి దయా లాగి అతి మోరేఁ ॥

881

తా॥ “నీ వెవరపు? యావన పరివార్లుడవైన యువకుడవై, జీవిత ముపై ఆశను గూడ పెరిగి, అరణ్యమున ఒంటరిగ నేల దిరుగుచున్నావు? నీయందు ఛక్రవర్తి లక్షణములు పొడ మున్నవి కాన నిన్ను జూచి నా కెంతయో జాలి కలుగు చున్నది ”

చౌ॥ నామ ప్రతాపభాను అవసీసా ।

తాను సచివ మైఁ సునహు ముసీసా ॥

భిరతి అహేరేఁ పరేఁ భులాతః ।

బడే భాగ దేఖేఁ పద అతః ॥

882

తా॥ అంత రాజునియె “మునీశ్వరా! ప్రతాపభానుడను రాజొకడు కలడు, నేనాతని మంత్రిని పేటకై పచ్చి అటు ఇటు దిరుగుచు దారి తప్ప తిని నా భాగ్యవశమున ఇచ్చుటికి వచ్చి మీ చరణ కమలసంబలను దర్శించితిని శ్రీరామ 21

చౌ॥ హమి కహఁ దుర్లవ దరస తుష్టారా ।

జానతి హౌఁ కమ భల హోనిహారా ॥

కహ ముని తాత భయః అధిఆరా ।

జోజన సత్తిరి నగరు తుష్టారా ॥

883

తా॥ మావంటి వారికి మి బంధము దుర్లభము కాని ఆ దిర్భవ భాగ్యము నేను నాకు కలిగినది గావున నాకు దీని వలన శ్రేయస్సు కలుగునుటలో సంది యము లేదు ”

అప్పు య ముని యిట్లనెను “నాయనా ! అంధకార మగుభున్నది మీ నగర మిక్కడికి దెబ్బది యోజనముల దూరమున నున్నది

దో॥ నిసా ఘోర గంభీర బన పంథ న సునహు సుజాన ।

బసహు ఆజు అస జాని తుష్టా జావహు హోత బిహాన ॥884

తా॥ ఎఱ్ఱమదా ఎఱ్ఱమైన యీ అరణ్యము నందు గాఢాంధకార మాప రించియుండ నీవు మార్గమును కనుగొన జాలవు కావున నీ వీ రాత్రి యిచ్చటనే యుండుము లే పులయమున పయనింప వెచ్చును

దో॥ తులసి జసి భవతిబ్యతా తైసీ మిలత సుహాళ ।

ఆపును ఆవళ తాహి పహిఁ తాహి తిహఁ తై జాళ ॥ 885

తా॥ శ్రీ తులసీదా సీ విధముగ జెప్పుచున్నారు - భవిష్యత్తు సుగమము సుఖమయమగు ప్రాప్త యుండినదో అట్లే జరుగును ఎటువంటి భవతవ్య మున ఎటువంటి సహాయమే లభించును నీకు నీవే దాని వద్దకు వచ్చితివి, అదే నిన్నుఁది జేర్చును ”

చౌ॥ భలేహిఁ నాథ ఆయసు దది సీసా ।

బాఁధి తురగ తరు టైర మహీసా ॥

నృప బహు భాఁతి ప్రసంసేఁ తాహీ ।

చరన బంది నిజ భాగ్య సరాహీ ॥

886

తా॥ య యాజ్ఞను శిరసావహించెను స్వామి : యది నుడివి ప్రతాప
భానుడు అశ్వమును వృక్షముఁ గు గట్టివేసి ఒకచో ఆవీను బాదును పెట్టు విధ
ముల మునిని ప్రకటించెను ఆ ముని పాదవృక్షములకు సాష్టాంగ ముట్టా
రముజేసెను అటుంటి మహా మునిని కందర్పించిన త భాగ్యమే భాగ్యమనెను

చౌ॥ పుని బోలేడు మృదు గిరా సుహృత్తుఁ ।

జాని పితా ప్రభు కరణఁ ధీదాత్తుఁ ॥

మోహి ముగ్ధుఁ సుత సేవక జానీ ।

నాథ నామ నిజ కహహు బహానీ ॥

887

తా॥ మరల కోనులపైన వాటితో నిట్లనెను - ఓ ప్రభూ : నేను మతో
చినపుగా మూలకాండ నా సొనానమే ఏలక మమ్ము నా కండ్రిగా భావించి
రాను మనీశ్వరా : న్ను మీ పుత్రునిగాను, పితరునిగాను భావించి, మీ
నామధేయమేదో తెలుప న యునికొ గూర్చి విశ్రులముగా నాకు తెలియ
జేయుఁ

చౌ॥ తేహీ న జాన నృప నృపహీ సో జానా ।

దూప సుహృద సో రపట సయానా ॥

బైరీ పుని చత్రీ పుని రాజా ।

చల బల కీన్హ చహృ నిజ కాజా ॥

888

తా॥ ప్రతాపభానుని కపట మునిని గుర్తింప జాలకుండెను కాని మహా
రాజై ప్రతాపభానుని కపట మునివేషధారియైన రాజు గుర్తుపట్ల గలిగెను అతని
మంత్రిని నిర్మల మయ్యును ప్రతాపభానుని పట్ల కడుమరీసమే యయ్యెను పరి
కించి మాట అతడు వైరి మరియు క్షత్రియకుల సంజాతుడు అంతకుమించి
రాజు అట్లు మోమునకు ఆని బలముతో తన మనోవాంఛితమును కఫలముజేయ
నుద్యుష్టదామెను

చౌ॥ సముద్ధి రాజసుఖ దుఖిత అరాతీ ।

అవాఁ అనల ఇవ సులగిల్ల ఛాతీ ॥

సరల బచన నృప కే సుని కానా ।

బయర సంతారి హృదయఁ హరషానా ॥

889

తా॥ అ సమయము నునివేషధారియైన శత్రురాజు తన రాజ్యవైభవమున జ్ఞప్తికిదెచ్చుకొని దుఃఖితు డాయెను వాని హృదయము కుమ్మరి అవము ఎలె, తోలోన రగుల్కొను చుండెను మహారాజుయొక్క నరక చివనములను విని అ నైరిమిను కులల జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని సునంబు హర్షించెను

దో॥ కపట బోరి బాసి మృదుల బోలెడి జుగుతి సమేతి ।

నామ హయార చిఖారి అబ నిర్ధన రహిత నికేతి ॥ 890

తా॥ నర్సియ కపటత్వమును మున్నుందించుకొని, కపటముని యుక్తి వారిలమునైర ఎవములను కోమలమైన వాణికో నిట్లనియె - “అప్పుడ నా పేరు ఖిట్టకు ఎలా నేను నిర్ధనుడను (ధనహీనుడనని భావము) అనికేతి డను (ఇల్లు - వాకిలి లేనవాడని అర్థము)

చో॥ కహ నృప జే బిగ్గాన నిధానా ।

త్వస్త్వ సారిఖే గలితి అభిమానా ॥

సదా రహహిఁ అపనపౌ దురావఁ ।

సబ బిధి కుసల కుబేష బనావఁ ॥

891

తా॥ అప్పుడు ప్రతాపాధాను డిట్లనియె - “ఎవరు విజ్ఞాన పరివ్రాజులలో వారు సర్వదా అభిమానసహతులుగా నుందురు వారు తమ స్వస్వరూపమును సదా మరుగు ఎఱచియే యుందురు అటుంగళ వేషధారులైనను వారే అన్ని విధముల మంగళకరులు

చో॥ తేహి తేఁ కహహిఁ సంతి శ్రుతి టేరేఁ ।

పరమ అకించన ప్రేయ హరి కేరేఁ ॥

త్వస్త్వ సమ అదన భిఖారి అగేహః ।

హోతి బిరంచి సివహి సందేహః ॥

892

తా॥ అందువలననే మేములు గులుగెత్తి యేమిని చెప్పుచున్నవనగా పర మన్నిదుడు, సర్వదా అహంకార మమతా మానరవాతుడే భగవానునకు ప్రయ మైనవాడు అని ఒక మేవాక్యమేకాడు సజ్జన వాక్యము నదియే ।

ఓతో నూనమైన నిర్దనుని, బిజుబుగ గృహహీనునె, గాంచినచో బ్రహ్మ,
శివుడు గూడ సందేహింతురు వాస్తవముగ నజ్ఞుడై లెచు బికారియా యని
నందేవానిపశుకై దిగ్గము జెందెదరు

చౌ॥ జోసి సోసి తివ చరన నమామీ ।

మో పర కృపా రరిత అబ స్వామీ ॥

సహజ ప్రీతి భూవతి కై దేఖీ ।

ఆపు బిషయ బిస్వాస బినేషీ ॥

893

తా॥ మీ రెవరైన నొదురు గాక నేను మీ పాపవృత్తులకు ప్రణమిల్లు
బున్నాడను ఓ స్వామీ, నా యందు కృపజూపుదురు గాక, ” అన్న ప్రతాప
భానుని విన్నవము నాలకించి, అతని సహజమైన ప్రీతి సభించించుచు అన
యంబలి అధిక విశ్వాసును గాంచి- (ముందు దోహతో అన్వయును)

చౌ॥ సబ ప్రకార రాజహి అవనాఈ ।

బోలేఉ అధిక సనేహ జనాఈ ॥

సును సతిభాణ కహణఁ మహిపాలా ।

ఇహఁ బసతి బీతే బహు కాలా ॥

894

తా॥ అన్ని విధములుగా ప్రతాపభానుని తన వానిగా జేసికొని, అధిక
స్నేహ వాత్సల్యముల గనపఱచుచు కపటతస్వ యిట్లు నియె - “ఓ రాజా ! నేను
నీతో సత్కమునే నుడివెదను నేనిక్కడ చాల కాలము నుండి వాసము జేయు
చున్నాను

దో॥ అబ లగి మోహి న మిలేఉ కోఉ మైఁ న జనావణఁ కాహుఁ ।

లోకమాన్యతా అనల సమకర తివ కాసన దాహు ॥ 895

తా॥ ఇంతవఱకు నన్ను గలిసినవారు లేరు ఒకవేళ ఎవరైన
వచ్చినను వారికి నేను కిరవడను ఏలన లోకములో ప్రతిష్ఠ అగ్నితో సమాన
మైనది అది తపోరూపమైన అంజ్ఞమును భస్మము జేసి వైచును

సో॥ తులసీ దేఖి సుబేషు భూలహి మూఢ న చతుర నర ।
సుందర కేకిహి పేణు బచన సుధా సమ అసల అహి ॥896

తా॥ శ్రీ తులసీదా సీ విధముగా జెప్పుచున్నారు-సుందర వేషమునుజూచి
మూఢాతిముఠులై-కాదు చతురులై వారు గూడ మోసపోయెదరు అత్యంత
సుందరముగనున్న మయూరమును (నెమిలి) జూచుట దాని యబిరుబులు అమృత
మయములు కాని దాని ఆహారము నర్హము

చో॥ తాజే గుప్తుతి రహశఁ జగమూహిఁ ।
హరి తిజి కిమపి ప్రయోజన నాహిఁ ॥
ప్రభు జానత సబ బినహి జనావిఁ ।
కహహు కవని సిధిఁ లోక రిఝూవిఁ ॥ 897

తా॥ కనుట తస్య మరియు నిట్లనెను- అందువలన నేను జగత్తులో
అజ్ఞానవాసము జేయుచున్నాను శ్రీహరితప్య నింకెవ్వరును నాకు హితకారులు
కారు శ్రీచారి నర్హంతర్యామి గనుక యి మేమియు చెలువకయే ప్రభు
పంశయు చెలికొనును నేనొక విషయమిడిగెను-ప్రాసంచికచింతలలోనుండు
వారికి నధికలుగూఁ

చో॥ తుమ్మ సుచి సుమతి పరమ ప్రియ మోరేఁ ।
ప్రీతి ప్రతీతి మోహి పర తోరేఁ ॥
అబ జోఁ తాతి దురావశఁ తోహి ।
దారుస దోష ఘటఱ అతి మోహి ॥ 898

తా॥ నీవు పవిత్రుడవు వివేకవంతుడవు, గనుకనే నాకు ప్రీతి పాత్ర
జవైతివి నీకు గూడ నాయందు ప్రీతి, విశ్వాసములు గలవు నాయనా ।
ఇంతటి పరమపవిత్రుడవైన నీపట్ల నేనేమైన విషయములు చెప్పక దాచి చొ
ఖియింకర దోషములు నన్నాపరించును

చో॥ ఓమి ఓమి తాపసు కథఱ ఉదాసా ।
తిమి తిమి నృపహి ఉపజ బిస్వాసా ॥
దేఖా స్వబస కర్మ మన బానీ ।
అబ బోలా తాపన బగ ధ్యానీ ॥ 899

తా॥ ఎన్నెన్ని ఉదాసీనవాక్యములను తిన్న చెప్ప దొడగెనో ఆ యా మాటలపై రాజు కు విశ్వాసము, సద్భావము పెంపొందెను కాంగజపము చేయు ఆ కుటుంబముని మనోవాక్కాయ తిర్మలతో లవకము గావించుకొని మరల నిట్లనియె - (మందు దోహతో అస్వయము)

చొ॥ నామ హమార ఏకతను భాతః ।

సుని నృప బోలేఁ పుని సిరు నాతః ॥

కహము నామ కర అరథ బభానీ ।

మోహి సేవక అతి ఆపన జానీ ॥

900

తా॥ నాయనా, నాపేరు ఏకతనువు అని విని రాజు మరల సమ స్కరించి యిట్లనెను - “నన్ను మీ దాసాను దాసునిగా భావించి మీ నామమున కర్మమును విశదీకరింపుడు ”

దో॥ అదిస్పృష్టి ఉపజీ జబహిఁ తట ఉతివతి ఘై మోరి ।

నామ ఏకతను హేతు తేహి దేహ న ధరీ బహోరి ॥ 901

తా॥ రాజాడిని వినయవార్షకపవనముల నాలకించి కపటముని రాజున కిట్లు ప్రత్యుత్తర మొనగెను - “అది స్పృష్టప్రారంభమున నేను జన్మించితిని అప్పటినుండి నే నా శరీరములో నున్నాను ఇంకొక జన్మ నాకు కలుగలేదు, కనుక నాపేరు ఏకతనువు

చొ॥ జని ఆచరజు కరము మన మాహిఁ ।

సుత తప తేఁ దుర్లభ కళు నాహిఁ ॥

తపబల తేఁ జగ స్పృజ ఇ బిధాతా ।

తపబల బిష్ణు భవ పరిత్రాతా ॥

902

తా॥ ఓ పులదా, నేనిట్లుంటును జూచి అశ్చర్యపడకుము తపో ధనులకు దుర్లభమైన దేదియును లేదు తపోబలముచే బ్రహ్మ స్పృష్టి జేయుచున్నాడు, తపోబలముచే విష్ణువు ఈ లోకమును పాలించుచున్నాడు

చౌ॥ తుపబల సంభు కరహిఁ సంఘారా ।
 తుప తేఁ అగమ న కళు సంసారా ॥
 భయం నృపహి సుని అతి అనురాగా ।
 కథా పురాతన కహై నో లాగా ॥

903

తా॥ అబోబలముచే శంకరుని సంహారిమును జేయును ప్రపంచమును తపో
 బలముతో సాదించరాని దెదెయలేదు ” ఇది విన్న తిరువాత రాజున కా మునిపై
 అత్యంతానురాగము భక్తి తాత్పర్యములు కలిగెను అప్పుడా ముని రాజు తనకు
 పశుడైనాడని యెంచి పురాణగాథలను జెప్పఁబెడఁగెను

చౌ॥ కరమ ధరమ ఇతిహాస అనేకా ।
 కరణ నిరూపన బిరతి బిభేకా ॥
 ఉదభవ పాలన ప్రలయ కహానీ ।
 కహానీ అమిత ఆచరణ బఖానీ ॥

904

తా॥ కర్మము, ధర్మముతో కూడిన అనేకప్రకారములైన ఇతిహాసము
 లను చెప్పెను వైరాగ్యమును జ్ఞానమును నిరూపణ గావించెను సృష్టినతి
 లయములకు సంబంధించిన ఆశ్చర్యయుక్తమైన, అపారమైన కథలను విస్తార
 ముగ జెప్పెను

చౌ॥ సుని మహిమ తాపన బస భయంక ।
 ఆపన నామ కహన తబ లయంక ॥
 కహ తాపన నృప జానంక తోహి ।
 కీన్ద్రేహు కలట లాగ భల మోహి ॥

905

తా॥ కపటముని చెప్పిన దంతయు శ్రద్ధగా విని, అతడు కలటపేషధారి
 యని యెఱుంగరి రాజుతనకి పశుడై తన యథార్థనామము నానికి జెప్పెను

అది విన్నవాడై కపటముని దివ్యదృష్టితో తానంతయు దెలిసికొన్న
 తపస్వీయై సతీంచును ముంద నిట్లవియె

“రాజా, నిన్ను నే నెఱుగుదును నీవు నన్ను మోసగించితివి నాకు చెలి
యును నీవు నన్ను మోసగించినను, నాకు నీపై కోపమెంతవూత్రము
లేదు నీవు చేసిన అంతయు మించిదేయని నాకు దోహదమైతి నీ దాహము
మునకు నేను సంతసించి నిన్ను శ్లాఘించుచున్నాను

సో॥ నును మహిస అని నీతి జహఁ తహఁ నామ న కహహఁ

నృప !

మోహి తోహి పర అతి ప్రీతి సోఽ చతురతా బిచారి తవ ॥

906

తా॥ రాజా, రాజులైనవారలు తమ నామధేయముల నెఱుఁగును జెప్పిన
ప్రతీతి నీవు కూడ అందుల కనుగుణముగ ప్రవర్తించితివి కాబోలు, నీ నాలు
ర్యము శర్యంతయో ఆకరించినది అంతేగాక నీపై ప్రేమానురాగము లుం
యించినవి

చో॥ నామ తుష్టార ప్రతాప దినేసా ।

సత్యకేతు తవ పితా సరేసా ॥

గుర ప్రసాద సఖ జానిత రాజా ।

కహిల న ఆపన జాని అకాజా ॥

907

తా॥ నీ నామధేయము ప్రతాపభానులు, నీవు సత్యకేతు యవారాజు
పుత్రుడవు రాజా, గురు కృపలన నాకు నర్పియు విదితమైతి ఐదు నీకు
హానియుం జలది చెప్పుటలేదు సుమా!

చో॥ దేఖి తాత తవ సహజ సుధాతః ।

ప్రీతి ప్రతీతి నీతి నిపునాతః ॥

ఉపజీ పరీ మమతా మన మోరేఁ ।

కహఁక కథా నిజ వూఢే తోరేఁ ॥

908

తా॥ నాయనా, నీ స్వాభావికమైన సరళత్వము, ప్రేమ, విశ్వాసము నీతి
నై షుణ్యములను జూచిన తర్వాత నామనంబున నీ యం యమిత ప్రీతి జనిందినది
అందుకే నీ పడిగినతోడనే అతిగోష్ఠమైన నా ఆత్మకథను నీకు వివరించుచున్నాను

చో॥ అబ ప్రసన్న మై సంసయ నాహీ ।
 మాగు జో భూప భావ మన మాహీ ॥
 సుని సుబచన భూపతి హరషానా ।
 గహి పద బినయ కీర్తి బిధి నానా ॥

909

తా॥ ఇప్పుడు నీయందు ప్రసన్నుడవైతిని, ఇది నీవు సంశయింప ఎలదు
 రాజా నీ మనోఽభీష్టము నా తెలింగింపుము ”

ఇట్లు ప్రయాతి ప్రయవనములను ముని చెప్పగా విని, రాజ మిగుల
 వాన్వింది ముని పాపములను బట్టుకొని బహు ప్రకారములుగ స్తుతించెను

చో॥ కృపాసింధు యుని దరసన తోరే ।
 చారి పదారథ కరతిల మోరే ॥
 ప్రభుహి తథాపి ప్రసన్న బిలోకి ।
 మాగి అగమ బర హోఉ అసోకి ॥

910

తా॥ “ఓ దయాసాగరా, నీ సందర్శన భాగ్యమువలననే నాకు నాల్గు
 ఎడార్థములు - ధర్మార్థకామమోక్షములు కరతలామలకములైనవి స్వామీ నీవు
 నాయందు ప్రసన్నుడవైన విను, నేను దుర్లభవరము నే దైనను కోరి యెందులకు
 శోకరవాటుడను కాకూడదు

దో॥ జరా మరన దుఖ రహిత తను సమర జితై జగి కోఉ ।
 ఏక ఛత్ర రిపుహీన మహి రాజ కలప సతి హోఉ ॥ 911

తా॥ నేను వార్ధక్యమొంట బండెడను గాక: మృత్యుంజయుడను, శోక
 రవాటుడుగుడును గాక: అశేయుడ నగుదును గాక: వృద్ధియుండు శతయుగ
 ముల ఎర్కంతము నిష్కలంబకమైన ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహింతునుగాక ”

చో॥ కహ తావస నృప బసెఇ హోఉ ।
 కారన ఏక కతిన సును సోఉ ॥
 కాలఉ తుఅ పద నాఇహి సీసా ।
 ఏక బిప్రకుల ఛాడి మహీసా ॥

912

తా॥ అంత తపస్వి యిట్లనియె- “రాజా, అట్లేయగుగాక, కాని, యిందులో ఒకటి మాత్రము రిసినమైనది, దానిని గూడ జెప్పెదను వినుము

మహీపాలా, కేవలము బ్రాహ్మణులు దివ్య, కాయలు (యములు) చూడి నీ పాదములకు నమస్కరిండును

చో॥ తపబల బిప్ర సదా బరితరా ।

త్తిన్త కే కోప న కోఉ రఖవారా ।

జోఁ బిప్రన్త బస కరహు నరేసా ।

తౌ తుత బస బిధి బిష్టు మహేసా ॥

913

తా॥ బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మతేజముతో కలరాటుచుండురు తపోబలముచే బ్రాహ్మణులు బలవంతులైనారు వారి అగ్రహమునకు గురియైనచో, రక్షించు వారెవ్వరును లేరు

“రేణ తనుక నీవు ప్రథమమున బ్రాహ్మణుల నెల్లయును ఎశము జేసికొనుము నీ త్యువలనను చాతర్యము ఎల ను బ్రాహ్మణులను నీ విశము గావించు కొంటవే, ఇక బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు నీ అధీనులై నట్లే

చో॥ చల న బ్రహ్మకుల సస బరితతః ।

నత్య కహుఁ దోఉ భుజా ఉరాతః ॥

బిప్ర శాప బిను సును మహిపాలా ।

తోర నాన నహిఁ కవనేహుఁ కాలా ॥

914

తా॥ బ్రాహ్మణకులముతో వైరియు బూనకుము వారిని ఇష్టానుసారము కాపింపకుము వారిపై నీ యాదిపత్య మే మాత్రము సాగదు నేను వారెండు భుజముల నెత్తి ఎత్తమునే ఎదిండుదున్నాను రాజా, బ్రాహ్మణుల శాపమునకు నీవు గురియై తప్ప నీ నాశము వికాలమున మరెవ్వరివలన గాదు ఇది ముమ్మాటికిని ఎత్తము ”

చౌ॥ హరషీఁ రాఁ బచన సుని తానూ ।
నాథ న హోఁ మోర అబ నానూ ॥
తివ ప్రసాద ప్రభు తృపా నిధానా ।
మో కమఁ సర్ప కాల కల్యానా ॥

915

తా॥ కపటముని పదనములను విని రాజు ఆశ్చర్యపడితడై మరల నిట్లు
తెప్పఁ దొడగెను

“ఓ స్వామి, కృపానిధీ, నా నాశ మిప్పుడు కలుగకుండుగాక, మీ కృప
ఎలన నర్పకాల నర్వాపస్థలయందు కాకు మంగళమే యగును ”

దో॥ ఏవమస్తు కహి కపటముని బోలా కుటిల బహోరి ।
మిలబ హమార భులాబ నిజ కహహు తి హమహి నభోరి॥916

తా॥ అట్లే యగుగాక యని చెప్పి కపటముని మరియు నిట్లనియె-
“కాని రాజా, నీవు నాతో గలిసిన విధానమును, నీవు అరణ్యమున వేటకువచ్చి
దారిల్పి పై నమును ఎవ్వరితోనైన తెప్పిస, అది నా తప్పేమియు గాదు

చౌ॥ తాతే మైఁ తోహి బరజఁ రాజా ।
కహేఁ కథా తివ పరమ అకాజా ॥
చరేఁ శ్రవన యహ పరతి కహానీ ।
నాన తుష్టార సత్య మమ బానీ ॥

917

తా॥ రాజా, ఈ ప్రసంగము నితరులకు తెప్పినచో నీకు హాని కలుగునని
లలచి దీని నతి గోప్యముగా నుంచుకొనుమని నీకు హెచ్చరిక చేయుచున్నాను

క్రొటల శ్రవణములం దీవాక్కులు పడినచో నీకు హాని కలుగును నా
పదనములు ముమ్మాటికిని నత్యము నుమా:

చౌ॥ యహ ప్రగటేఁ అథవా ద్విజశాపా ।
నాస తోర సును భానుప్రతాపా ॥
అన ఉపాయఁ నిధన తివ నాహిఁ ।
జోఁ హరి హర కోపహిఁ మన యాహిఁ ॥

918

తా॥ ఓ ప్రతాపభానుడా, నీవు నన్ను గలిసిన వైసమున గూర్చి యిది
దులకు జెప్పినచో లేక బ్రాహ్మణుల శాసముచే గాని నీకు ఎతనము కలుగును
అంతేకాని శివ బ్రహ్మడు లాగ్రహించినను నీకు దృఢత్వపు బంధమింబులు ”

చౌ॥ సత్య నాథ పద గహి స్మర భాషా ।

ద్విజ గుర కోప కమాహు కో రాఖా ॥

లాఖణ గుర జౌఁ కోప బిధాతా ।

గుర బిరోధ నహిఁ కోఁజ జగ త్రాతా ॥

919

తా॥ అవిన రాజు ముని చరితకమలములకు న్న మిల్లి యిల్లి నాడు

“స్వామి, మహ్మాతీరీవి సత్యమే బ్రాహ్మణులు గురువులువీరి అట్లు
హమునకు గురియైనచో రక్షింపగల వారుండురా విధాత ప్రతి శాసనమునా లేక
అగ్రహవారితుడైనచో, గురువు నాశ్రయించిన గురువు రక్షించును కాని
గురువునెడి వైరముబాగు జగత్తుండు కెవ్వరును రక్షించురె, రక్షించుచోట
(ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ జౌఁ న చలబ హమ కహి తుష్టారే ।

హోఁజ నాన నహిఁ నోప హమారే ॥

ఏకహిఁ డర డరపతి మన మోరా ।

ప్రభు మహిదేవ శాప అతి ఘోరా ॥

920

తా॥ స్వామి, మీ యాదేశానుసారము నేను ఎదిచుకొని లేకి పోయి గా,
నా శాశము తప్పదు అందులకు నేను చింతిల్లుటలేదు బ్రాహ్మణులు నాకు
నచో అది భయంకరమే యన్న విషయము నా ముందును పీడించుబ్బుది నె
లము భయము తప్ప నా కింకేమియును లేదు

దో॥ హోహిఁ బిప్ర బస రవన బిధి కమాహు ర్మపా పరి నోఁజ ।

తుష్టా తిజి దీనదయాల నిజ హితూ న దేఖఁజ కోఁజ ॥921

తా॥ అ బ్రాహ్మణులను వశపరచుకొను విధానమును గూర్చి నాకు తెలియ
జేయుదు ఓ దీనదయాళూ మీరు తప్ప నా హితము కోరువారింకెవ్వరు
లేరు ”

చౌ॥ సును నృప బిబిధ జతన జగ మాహిఁ ।

కష్ట సాధ్య పుని హోహిఁ కి నాహిఁ ॥

అహ ఇ ఏక అతి సుగమ ఉపాక్షః ।

తిహః పరంతు ఏక కఠినాక్షః ॥

922

చౌ॥ అప్పుడా తపస్వ యిట్లనియె—“రాజా, ప్రపంచములో ఎన్నియో యుపాయములున్నవి అవి కష్టసాధ్యములు ఒకనేక కష్టపడినను ఎద్దికిలుగొనో లెదో యన్న ఎంతయము వాని కలుగుచున్నది కనుక కార్య సఫలత నిశ్చిత మగుటలేదు కాని ఒక యుపాయమున్నది, అది కూడ చాల కఠినమైదియే

చౌ॥ మమ ఆధీన జుగుతి నృప సోక్షః ।

మోర జాబ తవ నగర న హోక్షః ॥

ఆజు లగేఁ అరు జబ తేఁ భయక్షః ।

తామూ కే గృహ గ్రామ న గయక్షః ॥

923

చౌ॥ రాజా, యుక్తిపూత్రిము నా యదీనమైనది దానిని సీకు తెలియ జేయును కాని నీ నగరమునకు నేను వచ్చుట ఎద్దింపదు ఎలన నేను జన్మించి నప్పటినుండి యింతవఱకు నెవరి గృహమునకు, అభవా గ్రామమునకు గాని పోయియుండలేదు

చౌ॥ జౌఁ న జౌక్షఁ తవ హో ఇ అకాజ్ఞా ।

ఎనా ఆ ఇ అననుంజన ఆజ్ఞా ॥

సుని కుహీన బోలేక్ష మృదుబాని ।

నాధ నిగమ అసి నీతి బభానీ ॥

924

చౌ॥ ఇప్పుడు పోకియుండినచో నీకార్యము చెడిపోవును నా కిది అని మంత్రము మ్రోగది” అని విని, రాజు మృదువుదురముగ నిట్లనియె—“స్వామీ, వేదిమలలో గూడ ఇటువంటి సీతికే చెప్పెదరు

చౌ॥ బడే సనేహ అఘ్నున్ వర కరహిఁ ।
గిరి నిజ సిరని సదా తృన ధరహిఁ ॥
జలధి అగాధ మౌలి బడ పేనూ ।
సంతతి ధరని దరతి సిర రేనూ ॥

925

తా॥ పెద్దవారు చిన్నవారితో స్నేహము నల్పుచుండెదరు అది రాక్షస
వర్మతము తన శిరస్సుపై నదా తృణమును ధరించియుండును, అగాధమైన
సముద్రము తన మస్తకముపై నురుగును ధరించియుండును, ధరణి తన శిరముపై
నదా ధూళి మంచుకొనియే యుండును ”

దో॥ అస కహి గహి నరేస పద స్వామీ హోహు కృపాల ।
మోహి లాగి దుఖ సహిత ప్రభు సజ్జన దీనదయాల ॥926

తా॥ అది చెప్పుచు రాజు మరల ముని పాపములను బట్టకొని యిట్ల నెను-
“ఓ స్వామీ, నాయందు కృపజూతము, మీరు నజ్ఞులు దీనదయాలకురు, నా కోస
మెంతటి కష్టపరిపరలైనను తమరు అవశ్యముగ సహించియే తీరవలయును ”

చౌ॥ జాని నృపహి ఆచన అధీనా ।
బోలా తావస కపట ప్రబీనా ॥
సత్య కహాణి భూపతి సును తోహి ।
జగ నాహిన దుర్లభ కళు మోహి ॥

927

తా॥ రా జిన్నివిధముల తనకు అధీనమగుట గాంచి కపటత్వమునందు
ప్రవీణుడైన తవస్య యీ విధముగ నుడివెను-

“ఓ రాజా, నేను నీతో సత్యమునే ఎంచిండుచున్నాను ఈ లక్ష్యముందు
నాకు దుర్లభమైన దేదియును లేదు (మందు దోహతో అవ్వయము)

చౌ॥ అవసి కాజ మైఁ కరిహాణి తోరా ।
మన తన బచన భగత తైఁ మోరా ॥
జోగ జుగతి తప మంత్ర ప్రభాహి ।
ఫలక తబహిఁ జబ కరిఅ దురాహి ॥

928

చా॥ నీవు సునోద్వ్యాయకర్మలతో నా ఖిట్టడవు కాక నీ కార్యమవశ్య
మొనర్చెను ఇవ లభో, యోగ యుక్తి, మంత్రములు రహస్యముగ బనర్చి
నే ఘలంతగును వాటి ప్రభావమెప్పుడే గానగును

చౌ॥ జౌఁ నరేస మైఁ కరఁ రసోఈ ।
తుష్ట పరుసహు మోహి జాన న కోఈ ॥
అన్న సో జోఇ జోఇ భోజన కరఈ ।
సోఇ సోఇ తవ ఆయసు అనుసరఈ ॥

989

చా॥ ఓ సరేశా నేను పంట చేసినచో అ వద్దెంపబడిన అహుమును
నాని నన్ను గాని నీవు తెలిసికొని జాలవు ఐనను, అ అర్చము నెవరెవరు
ఘటింపరో, వారందరును నీ అడ్డాకారు లగుదురు నీ అధీనములో నుందురు

చౌ॥ పుని తిన్హ కే గృహ జేవఁ ఇ జోఈ ।
తవ బస హోఇ భూవ సును సోఈ ॥
జాఇ ఉపాయ రచహు నృప ఏహూ ।
సంబతి ఘరి సంకలప శరేహూ ॥

990

చా॥ అంతేకాదు అ భోజనశాల యందెవ్వరు భుజిరతురో, వారిందరు
గూడ నీ యధిపాదుడు కనుక రాణా, సంవత్సరి పర్యంతము అన్నదాన
మును జేయుటకు సంకల్పము జేయుము

దో॥ నితి సూతిన ద్విజ సహస సత బరేహు సహితి పరివార ।
మైఁ తుష్టారే సంకల్ప లగి దినహిఁ కరబి జేవనార ॥ 991

చా॥ నిత్యము ఒక లక్ష బ్రాహ్మణులను కుటుంబ సహితముగా భోజన
ంబులర్పితులను చేయుము నీ సంకల్పము నెఱవేరువరకును సంవత్సరకాలము
ప్రతిదినము భోజనము కయారు చేయింపు మందెడను

చౌ॥ ఏహి బిధి భూప కష్ట అతి ధోరేఁ ।
హోఇహహిఁ సకల బిప్ర బస తోరేఁ ॥
కరిహహిఁ బిప్ర హోమ మఖ సేవా ।
తేహిఁ ప్రసంగ సహజీహిఁ బస దేవా ॥

932

తా॥ ఈ ప్రకారము లాది పరిశ్రమతోనే బ్రాహ్మణులందును నీకు ఎఱులయ్యెదరు బ్రాహ్మణులు యజ్ఞ, హవన, సేవా పూజాదులు నిత్యమొనర్చెదరు గావున వారే ఎఱులైనచో, ఆ సంబంధములైన దేవతలు గూడ నీ వశమయ్యెదరు

చౌ॥ ఔర ఏక తోహి కహుఁ లఖాఁ ॥
మైఁ ఏహిఁ టేష న అఱబ కాఁ ॥
తుమ్మరే ఉవరోహితి కహుఁ రాయా ।
హరి అనబ మైఁ కరి నిజ మాయా ॥

933

తా॥ ఎన్నఱును నే నీ రూపములో అచ్చటికి రాను గనుక న్ను గుర్తుపట్టు విధానమును గూర్చి నీకు తెప్పెదను

రాజా, నేను నా మాయాజాలముచే నీ శూరోహితుని హరించి తెచ్చెదను

చౌ॥ తపబల తోహి కరి ఆపు సమానా ।
రఖిహుఁ ఇహో బరష పరవానా ॥
మైఁ దరి తాసు టేష సును రాజా ।
సబ బిధి తోర సరవరబ కాఁ ॥

934

తా॥ అపొబలముచే వాని యంతటి వానిగా నొనర్చి, ఒక సంవత్సరము పఱుట యిక్కడే యుంచుకొనెను రాజా, నేను వాని రూపము ధరించి నీ కార్యము సఫల మొనర్తును

చౌ॥ గై నిసి బహుత సయఁ అబ క్రిజే ।
మోహి తోహి భూప భేంట దిన త్రిజే ॥
మైఁ తపబల తోహి తురగ సమేతా ।
పహుఁ బైహుఁ సోవతహి నికేతా ॥

935

తా॥ రాజా, ఈ రాత్రి చాలగడచిపోయి ది నీ విక శయనింపుము ఈ
రోజుమొదలు ఉదవంతి మూడు దినములకు నిన్ను మరల నేను గలియుదును

ఇప్పుడు ఆ పోలముచే శయనించిన నిన్నును నీ యశ్వమును నీ భవ
ను జేర్చెను

దో॥ మైఁ అణబ సోఁ టేపు ధరి పహిచానేహు తిబ మోహి ।
జబ ఏకాంత బోలాఁ నబ కథా సునావో తోహి ॥ 936

తా॥ నేను పురోహితుని రూపము ధరించి నీ సగరమునకు వచ్చెను
ఎప్పుడు నిన్ను దిలిచి యేకాంతముగా జరిగిన కథలంతయు వినిపించునో అప్పుడు
నీవు గుప్పు బుట్ట వట్టుము ”

చో॥ సయన కీన్హ నృప ఆయసు మానీ ।
ఆసన జాఁ టై ర చలగ్యానీ ॥
మ్రమి తూప నిద్రా అతి ఆతః ।
సో కిం సోచ సోచ అధికాతః ॥ 937

తా॥ రాజు ముని ఎవనముల నాలకించి, ముని అజ్ఞను పొంది, అందు
జెంది పాదముల గాఢనిద్రా అవలంప శయనించెను

కపటుని తన ఆసనమున మరల రాసీనుడాయెను అలసట జెంది
యుండుట వల రాజు నిద్రాదేవి యొడిలో విశ్రాంతి నొందెను కాని కపటమే
జీవితముగా నువానికి నిద్ర యెట్లు ఎచ్చును? చింతాక్రాంతునకు నిద్ర కదలే!
ఈ కపటముని గాఢ చింతాక్రాంతుడై యుండుట వలన వాని మనస్సు పరిపరి
విధముల బోయెను

చో॥ కాలకేతు నిసిచర తిహఁ ఆవా ।
జేహిఁ సూకర హోఁ నృపహి భులావా ।
పరమ మిత్ర తాపస నృప కేరా ।
జానఁ సో అతి కపట ఘనేరా ॥ 938

తా॥ అప్పుడు కాలకేతుడను రాక్షసు డబ్బరీకి వచ్చెను ఆ కాలకేతుడును
రాక్షసుడే పరాహరూపము ప్రతాపభానుని త్రోవదొంగనట్లు చేసినది వాడు
కపటమునికి మిత్రము మోనమునం దారిజేరిన వాడు

చౌ॥ తేహి కే సత సుత అరు దస భాతః ।

ఖల అతి అజయ దేవ దుభదాతః ॥

ప్రథమహిః భూవ సమర సబ మారే ।

బిప్ర సంత సుర దేభి దుభారే ॥

939

తా॥ వానికి నూరుగురు శత్రులు, పదిమంది అల్పములందీరి వారు మిక్కిలి దుష్టులు వారిని జయింప దేవతలకు మాత శక్యము గావించెను

బ్రాహ్మణులు, నిజనులు, దేవత లమితదుఃఖము నొందుటఁ గాంచి ప్రతాపఘోషుని ఆ రాజేసులందరిని యుద్ధమున హతమొర్పించెను

చౌ॥ తేహిఁ ఖల పాభిం బయరు సఃభారా ।

తాపస నృప మిలి మంత్ర బిచారా ॥

జేహిఁ రిపు చంద సోఞ రచేన్న్తి ఉపాఉ ।

భావీ బస న జాన కఛు రాఉ ॥

940

తా॥ అ దుష్టుల ఖర్చు వైరమును పురస్కరించుకొని, కపటముతో శత్రునాశ మే విధముగ జరుగునో అ యుపాయము నాలోచించెను

శత్రువును నాశముచేయు నుపాయమును ఇరువులును స్పృహి విధి వశముగ, దానిని గూర్చి ప్రతాపఘోషుని ఇరుమంతయు దెలిసికొనేది బోయెను

దో॥ రిపు తేజసి అకేల అపి అఘు కరి గనిత న తాహు ।

అజహఁ దేతి దుభ రిబి ససిహి సిర అవసేషితి రాహు॥941

తా॥ అయితీ పరాక్రమవంతుల, తేజస్వయుల శత్రువు ఒంటరిగా షిక్కినవో, అది సామాన్యమైన షిష్టులని భావించకుండా రాహువు శిరస్సు మాత్రము చైతన్యవంతమై యిప్పటికిని సూర్యునిద్రులను బాధించుచు దుఃఖితులుగ నొనరించుచున్నారని కనుక శత్రుశ్రేయము దీని వినాటికైనను పతనము తప్పదు

చౌ॥ తాపస నృప నిజ సఖహి నిహారీ ।

హరిషి మిలేఉ ఉతి భయఉ సుభారీ ॥

మిత్రహి తహి సబ కథా సునాతః ।

జాతుధాన బోలా సుఖ పాతః ॥

942

తా॥ కింకరముని తనమీద నంతోషముగా గలన అరించి గౌరివించెను
అలల ముద్రులకి కరిగించింతయు వివరించెను అప్పుడు రాక్షసు డానింబము
కొంది యిట్లను (మందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ అది న దేహర రిపు సునహు నరేసా ।
డౌర తుష్టు కీన్త మోర ఉపదేసా ॥
ఎరిహరి సోచ రహహు తుష్టు సోఈ ।
బిను డాషద బిఅధి బిధి భోఈ ॥

943

తా॥ “రాజా, నా యాదేశానుసారము నీవంతటి యువకారము నొనర్చితివి
ఇది శత్రువు చేకిక్కినట్లే । నీ విక వింతించుట మాని సుఖముగా నిద్రింపుము
దొడ్డము వింబు నియతము లేకయే దైవము వ్యాధిలేకుండ జేసెను (మందు
దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ కుల సమేత రిపు మూల బహోఈ ।
చౌధేరి దివస మిలబ మైర ఆఈ ॥
తాపల నృపహి బహుతి పరితోషి ।
చలా మహాకపటీ అతిరోషి ॥

944

తా॥ (అక్షమను వేరుతో సహా పెకలించు నట్లు) శత్రువును, శత్రుకుల
మును కాశుమొర్చి ఇంక నాలుదినములలో నిన్ను గలియుదును”

అని కంఠమునికి జెప్పి, మహామాయావియు అత్యంత క్రోధావేశపరు
డై రాక్షసుల వెడలిపోయెను

చౌ॥ భాను ప్రతాపహి బాణి సమేతా ।
ఎహుంబా ఏసి చన మార్పు నికేతా ॥
నృపహి నారి పహి సయన కరాఈ ।
హయగృహర బాంధేసి బాణి బనాఈ ॥

945

తా॥ ఊహలలో రాక్షసుడు అశ్వసమేతముగ ప్రతాపభానుని ఆతని భవ
నము జేరెను రాజును అంతఃపురమున రాణి శయనించు శయనమందిరమున
జేర్చి అశ్వమను అశ్వశాలలో గట్టి వేసెను

దో॥ రాజా కే ఉపరోహితహి హరి తై గయఉ బహోరి ।
తై రాఖేసి గిరి శోహ సుహుఁ మాయాఁ కరి వతి భోరి ॥
946

తా॥ తరువాత రాజపురోహతుని దెచ్చెను తన మాయోత వాని బుద్ధి
ప్రభుమించునట్లు చేసి వానిని కొండ గుహలో దాచెను

చో॥ ఆపు బిరచి ఉపరోహిత రూపా ।
పరేఉ జాఇ తేహి సేజ అనూపా ॥
జాగేఉ నృప అనభవఁ బిహనా ।
దేఖి భవన అతి అచరజు మూనా ॥
947

తా॥ తాను స్వయముగా పురోహతుని రూపమును ధరించి, ప్రతాప
భానుని నగరమున నుండిరమైన పాన్పునై శయనించెను

ప్రతాపభానుడు ఉషఃకాలమున మేల్కొంచి తాను లగు భవనమునం
దుండి టను గాంచి మిగుల ఆశ్చర్యము నొందెను

చో॥ ముని మహిమా మనమహుఁ అనుమానీ ।
ఉరేఉ గవహిఁ జేహిఁ జాన న రానీ ॥
కానన గయఉ బాజి చడి తేహిఁ ।
పుర నర నారి న జానేఉ కేహిఁ ॥
948

తా॥ తా సంతఃపురమున శయనమందిరమునం దుండుట ముని మహిమ
వలననే సంభవించినది రాజు తనముంబున తలపోసినవాడై రాణికి దెలియ
కుండునట్లు మెల్లగా పాన్పునుండి లేచెను మరిల తానెక్కి పచ్చియున్న అశ్వము
వారొనాంచి కాననమున కేగెను ఈ విషయము రాణికి గాని నగర నివాస
లకు గాని తెలియదాయెను

చో॥ గవఁ జామ జుగ భూపతి ఆవా ।
పుర పుర ఉత్సవ బాజి బధావా ॥
ఉపరోహితహి దేఖి జబ రాజా ।
చక్రిత బిలోక సుమిరి సోఇ కాజా ॥
949

తా॥ మధ్యాహ్నము గడచిన అరువది రాజు మరలి ఎచ్చెను రాజు
రాజులైనను అందును ఎలిగించెను ఇంటింట మంగళవృద్ధులు
ప్రసాదములు కలుగుట ప్రారంభమాయెను

రాజు ఎల్లవాలు గొంబ, తన కార్యమును స్మరించుకొని వాని నాశ్చ
ర్యము గాగెను

చా॥ జుగి ను సృవహి గవీ దిస తీసి ।

అట్టి నుని ఎద రహ సతి లీసి ॥

అటు జూని ఉపరోహిత ఆవా ।

స్వసహి నుతే సబ కహ సముర్నవా ॥

950

తా॥ రాజు కు మూడు దినములు కూడ యుగములుగా గడచెను
అది చూచి కిలకముని వాదవృద్ధుల కింకీతమై యుండెను

స్థిత నయముగను, ఎల్లవారల రూపములో నున్నవాడు (రాక్షసుడు)
అది చూచి రాక్షసాదుల ముంజుమల ననుసరించి అతనితో
చెప్పెను

చా॥ స్వ సహరషేతి పహిచాని గురు భ్రమ బస రహ న చేతి ।
అరె తురతి సతి సహస బర బిప్ర కుటుంబ సమేతి ॥ 951

తా॥ ఎంతైనా సారము గురువును ఆరూపములో గుర్తుపట్టి రాజు ప్రసన్న
యై యున్న అల్లరోహిత రూపములో నున్నవాడు తాను అరణ్యము
గారి యొక కాలరేతుడను రాక్షసుడాయన్న చైతన్యము రాజు కెంత
అతని తెలియదెను వెంటనే లక్షమంది పురోహితులకు కుటుంబ సభా
కథానికై సంకల్పణ జేయుటకు ఎర్పాటు గావించెను

చా॥ ఉ రోహిత జేవనార బనాళః ।

భరణ చారి బిధి జని శ్రుతి గాళః ॥

మాయానుయ తేహిః క్షిన్వి రసోళః ।

లింజని బహు గని సకళ న కోళః ॥

952

తా॥ పురోహితుడు వేదిములో ఎరించి రీతిగా షడ్విశోపేతమునైన
చతుర్విధమునైన భోజన పదార్థములను తయారు చేసెను తన మాయాజాలముచే
ఎంతయులను తయారు చేసెను ఎన్నిరకమునైన పదార్థములను జేసెనో,
అవి యెన్నో సాధ్యము కావు

చో॥ బిబిధ మృగస్త కర ఆమిష రాధా ।

తేహి మహుః బిప్ర మోఽసు ఖల సాధా ॥

భోజన కహుః సబ బిప్ర ఖోలావీ ।

ఎద పఖారి సాదర బైరావీ ॥

953

తా॥ అనేకప్రకారములైన ఎరువుల మాంసమును తయారు చేసెను ఆ
దుష్టుడు భోజన పదార్థములలో మాంసమును ముఖ్యము జేయు ప్రావ్యా
ణులను భోజనమునకు అత్యుచితముతో నాహ్వానించెను వారి వాచనము గడిగి
ఎగిరవముగి వారి నాసీనులను గావించెను

చో॥ పరుసన జబహిఁ లాగ మహిపాలా ।

భై అకాసబానీ తేహి కాలా ॥

బిప్రబృంద ఉరి ఉరి గృహ జాహూ ।

హై బడి హాని అన్న జని ఖాహూ ॥

954

తా॥ భోజన పదార్థములు పట్టించబడెను రాజ గూడ డ్డింబు సమయ
ము కాలరేతుకృత ఆకాశవాణి యిట్లు ఎలికెను - “ఓ ప్రావ్యాణోత్తములారా
లేచి మీ మీ గృహములకు బొండు ఈ అన్నము వెంటమూత్రమును భుజింప
కులు దీనిని చిన్నచో మీకు హాని కలుగును (ఎందు దోహతో అస్వియము)

చో॥ భయఉ రసోఽహః భూసుర మోఽసూ ।

సబ ద్విజ ఉరే మూని బిస్వాసూ ॥

భూప బికల మతి మోహః భులానీ ।

భావీ బస న ఆవ ముఖ బానీ ॥

955

తా॥ ఏలూ వంటకములు మాంసముచే తియ్యబడేయబడినవి

ఒది ఆరాళవాణి యని విశ్వసించి బ్రాహ్మణులు దిగ్గు లేచిరి ప్రతాప
భానుని వ్యతిరేక నొందెను అట్లుండినను వాని బుద్ధి మోహముతో గూడినదై
యిందెను భావింపనునరించి ఆ రాజు నోటినుండి యొక మాటైనను వెలువడ
లేదు

దో॥ బోలే బిప్ర సకోప తట నహిః కఛు కీన్హ బిచార ।

జాణ నిసాచర హోహు నృప మూఢ సహిత పరివార ॥956॥

తా॥ అప్పుడు బ్రాహ్మణులు రోషావేశముతో గూడి వారలైన కారణ
ముందుచును లాలోచించి యిట్లు నిరి - “ఓరీ మూర్ఖుడా, నీవు పరివార
సహితు గ రాక్షసుడి ఎగుదువు గాక”

చో॥ చిత్రబంధు తైః బిప్ర బోలాళః ।

పూతై లివ సహిత సముదాళః ॥

ఈశ్వర రాఖా ధరమ హమారా ।

జై హసి తైః సమేత పరివారా ॥

957

తా॥ ఎందుకై యీ క్షత్రియుడా, నీవు ఎరివారిముగ బ్రాహ్మణులను బిలిపించి
వారికి కీడెంచితివి కాని, దైవము మాయం యనుకొలించి, నీ ధర్మమును
రక్షించెను ఇప్పుడు నీవు పరివారముగ నాకముగదువు గాక ।

చో॥ సంబతి మధ్య నాన తివ హోః ।

జలదాతా న రహిహి కుల కోః ॥

నృప సుని శాప బికల ఆతి త్రాసా ।

భై బహోరి బర గిరా అకాసా ॥

958

తా॥ ఒక సంవత్సరముతోన నీ రాజము జరిగి తీరును నీ పంశములో
రాక చలదాత (నీరిచ్చువాడు) గూడ నుండిదోడు ” ఆ రాజమును విని రాజు
భయముతో కింపించి అత్యంత వ్యాకులత నొందెను అప్పుడు ఆరాళవాణి యిట్లు
అరితెను (ముందు దోహతో అన్వయము)

చౌ॥ బిప్రహు శాప బిచారి న దీన్హా ।
 నహిఁ అపరాధ భూప కఛు కీన్హా ॥
 చకిత బిప్ర సబ సుని నభబానీ ।
 భూప గయకు జహఁ భోజన భానీ ॥

959

తా॥ “ బ్రాహ్మణులారా మీరు బాగుగా ఆలోచించి శాపమొనగలెను
 ఇందు రాజు నల్పిని అపరాధ మేమియు లేదు ”

అని అపరాధాని ఎరిగింతనే బ్రాహ్మణులు అక్కర్చుమ బుద్ధిరి అప్పుడు
 రాజు భోజనశాలకు దోయి చూచెను

చౌ॥ తహఁ న అసన నహిఁ బిప్ర సుఆరా ।
 ఫిరేకు రాజు మన సోచ అపారా ॥
 సబ ప్రసంగ మాహిసురన్త సునాళా ।
 త్రసితి వరేకు అవనీ అకులాళా ॥

960

తా॥ అప్పుడు ఎరిగించిన భోజనశాలములు గాని ఎంటకుములు గాని
 బ్రాహ్మణులు గాని లేరు అట్టి తట రాజు ముంబు అపారమై చంతవోడి
 అటులే తిరిగి వచ్చెను రాజు యిభితుడై ఇరిగి పుచ్చాంబును బ్రాహ్మణులకు
 వింపించెను తటవారి ఖయింపబుడై వ్యాకులతనొంది గిరగిర దిరుగుచు నేలం
 బడియెను

దో॥ భూపతి భావీ మిటలు నహిఁ జదపి న దూషన తోర ।
 కియేఁ అన్యథా హోళ నహిఁ బిప్రశాప అతి ఘోర ॥ 961

తా॥ “ రాజా నీ దోష మేమియు లేబున్నను, కాన్పుది కాకునను
 బ్రాహ్మణుల శాపము ఖయింపరమైది దానిని తొలగింక మరెవ్వరికిని కట్టము
 గాదు ”

చౌ॥ అస కహి సబ మహిదేవ సిధావ ।
 సమాచార పురలోగన్త పావ ॥
 సోచహిఁ దూషన దై వహి దేహిఁ ।
 బిరదతి హంస కాగ కియ జేహిఁ ॥

962

తా॥ తా చెప్ప బ్రాహ్మణు లందఱును పెడలిపోయిరి ఈ నమాచారి
 బంధము గలిగి హులట చెలిసంతనే, వాట దైవముపై దోషము నాచారి
 లందఱు చెప్ప వాంసగా నె నదృఢుడగుదులు వాంసను కాకిగా జేసవైచెనవిరి

పి॥ గ్రామ్యాత్ముడైన ప్రతాపభానున దేవతగా జేయుటకు
 యోగ రాక్షసిని । జేసెనని యనులు ఎరిపరి విధముల దైవమును
 గుర్రము నెరి

చౌ॥ ఉపరోహితహి భవన పహార చాఈ ।

అసుర తావనహి ఖచరి జనాఈ ॥

జేహార ఖల జహార తహార వత్ర పరావ ।

అతి సజి సేన భూవ సబ ధావ ॥

963

తా॥ గ్రామాదుని మిథల బట్టి చేర్చి అసురుడైన కాలకేతుడు కపటియై
 అన్నియులను బంధించెను

ఆ కటముని వైరిరాజులకు జరిగిన దంతయు ఉత్తరముల ద్వారమున
 దెలిపి యును ను బట్టికొని బయలు చేరెను

చౌ॥ ఘోరేన్ద్రి సగర నిసాన బజాఈ ।

బిబిధ భారతి హోషి లరాఈ ॥

జూరేయి సకల సుఖట కరి కరనీ ।

అంధు అమేతి పరేఈ స్పృహ ధరనీ ॥

964

తా॥ యిష్టభేరి మ్రోగించి ప్రతాపభానునితో రణమునకు సేనానవాత
 యుగా కాలరెలును కివటమునియు స్పృమైరి నిత్యము యుద్ధములు జరిగెను
 ప్రతాపభానును, అతని బీరస్థైర్యమును శక్తివంతులచేటి పోరి తులకు అనువు
 లను గాని ప్రతాపభానును అహోహరినమేల యుద్ధములు యందే యుండెను.

చో॥ సత్యకేతు కుల కోట సహి బాచా ।
 బిప్రశాప కిమి హోతి అసాచా ॥
 రిపు జిత్తి సబ నృప నగర బసాఉ ।
 నిజ పుర గవనే జయ జను పాఉ ॥

965

తా॥ సత్యకేతు కుల మనందెవ్వరును బ్రతుకలెడు బ్రాహ్మణులకావ మి
 వ్యర్థమగుచు ॥

శత్రువులు జయించి రాజులందింబును విజయలక్ష్మితో యశముతో వారి
 నారి నగరములకు వెళ్ళిరి

రావణుని జననము

దో॥ భరద్వాజ సును జాహి బజ హోతి బిధాతా బామ ।
 ధూరి మేరుసమ జనక జమ తాహి బ్యాలసమ దామ ॥966

తా॥ యాజ్ఞవల్క్యమహామని భరద్వాజునితో ఇట్లు నుచున్నాడు —

భరద్వాజ, విభాత యెవరికి వివరీతమగునో, (దీని మనునాలింపక
 పోయినచో) వారలకు ధూరి మేరుసర్వత మతో నమానమగును తండ్రి కాల
 రూపిడగును క్రమ సర్వమై రిరిలును

చో॥ కాల పొతి ముని సును సోతి రాజా ।
 భయఉ నిసాచర సహిత సమాజా ॥
 దస సిర తాహి బీస భుజదండా ।
 రావన నామ బీర బరిబండా ॥

967

తా॥ క మునీశ్వర । శ్రద్ధగా వినుము నమయ నానందము కాగా పరి
 వారనమెలమిగి ప్రతాపభానుని రావణుడిను రాక్షసుడై జన్మించెను అతనికి
 ఎదిలలలు ఎరుపది చేలుబండెను అతడు ప్రపంచవీరు మరెయ్య నూలు

చౌ॥ భూప అనుజ అరిమర్దన నామా ।
 భయంక సో కుంభకరన బలధామా ॥
 సచివ జో రహా ధరమరుచి జానూ ।
 భయంక బిమాత్ర బంధు లఘు జానూ ॥ 968

తా॥ ప్రతాపధానుని సహోదరుడై అరిమర్దనులు బలాతిబలుడై కుంభకరనము చేసిరి బలముగ జన్మించెను ప్రతాపధానుని సంతతియగు ధర్మరుచి రాజుని కనిష్ఠ సహోదరులుగా జన్మించెను

చౌ॥ నామ విభీషణ జేహి జగ జానా ।
 బిష్ణుభగతి బిగ్ధాన నిధానా ॥
 రహే జే సుతి సేవక నృప కేరే ।
 భవ నిసాచర ఘోర ఘనేరే ॥ 969

తా॥ ఆరి నామధేయము విభీషణులు ఇదింతయు లోకములందు విభీషణులు విష్ణుభక్తులు, జ్ఞానిజ్ఞానముల కాటకపట్టయినవారు

ప్రతాపధానుని ఎత్తులును నేమిలెల్లరును భయంకర రాక్షసులుగ ప్రభవించిరి

చౌ॥ కామరూప భుజ జినస అనేకా ।
 కుటిల భయంకర బిగతి బిభేకా ॥
 కృపా రహిత హింసక సబ పాపీ ।
 బరని స జాహి బిస్వ పరితాపీ ॥ 970

తా॥ ఆ రాక్షసులందును ఎనేకజాతులలో కామరూపులు కుటిలులు, భయంకరులు వివేకరహితులు, స్థియులు, హింసాకాండ రాజులై యున్నారు, కావున, ప్రపంచమునకు దుఃఖ మనొందు వారులుగైరి ఆ రాక్షసులను ఎల్లించుట కే మూర్ఖులు సాధ్యమగుదు

దో॥ ఉపజే జడపి పులస్త్యకుల పాపన అమల అనూప ।
 తడపి మహిమర శాప ఎస కపి సకల అగురూప ॥ 971

తా॥ అట్టివారై నను వారందఱును పులస్త్యక్షుని పవిత్రమైన, నిర్మలమైన అనుపమమైన కులమునందు పుట్టిరి తాని బ్రహ్మణుల శాపకారణమున అందును పాపాత్ములైరి

చౌ॥ కీన్హ బిబిధ తప తీగిహుఁ భాతః ।
పరమ ఉగ్ర నహిఁ బరని నో జాతః ॥
గయఁగ నికట తప దేఖి బిధాతా ॥
మాగహు బర ప్రసన్న మై తాతా ॥

972

తా॥ సహోదరులు ముప్పురును కరోరమైన తపము నాచరించిరి దానిని శరీరములు కరిమగారు వారొనరించెడు అఖండిమైన తపమును గాంచి బ్రహ్మదేవుడు వారిని నమించి యిట్లనియె - “నాయనలారా! నేను ప్రసన్నుడైతిని, ఎలయు ఎరమును వేడుట”

చౌ॥ శరి బినతి పద గహి దససిసా ।
బోలేఁ బచన సునహు జగదీసా ॥
హమ కాహు కే మరహి న మారేఁ ।
బానర మనుజ జాతి దుభి బారేఁ ॥

973

తా॥ అనిన రావణు డత్యంత వినయముతో బ్రహ్మపాదములను బట్టుకొని యిట్లనియె - “ఓ జగదీశ్వరా! వానరులు, మానవులు యి రెండు జాతుల ఎప్పు మాకు ఎవరివలనను మరణము సంభవించ కుండునట్లు ఎరమును ప్రసాదించుము”

చౌ॥ ఏవమస్తు తుష్ట బడ తప కీన్హ ।
మైఁ బ్రహ్మఁ మిలి తేహి బర దీన్హ ॥
పుని ప్రభు కుంభకరన పహి గయఁగ ।
తేహి బిలోకి మన బిసమయి భయఁగ ॥

974

తా॥ (శివుడు పార్వతి కీర్తిధరుని జెప్పుచున్నాఁడు) “పార్వతీ! నేనును బ్రహ్మయే కలిసి అటులే నీ తపస్సు ఫలించును గాక!” యనిచెప్పె

అ ఎరము నొసగితిమి తరువాత బ్రహ్మ సంభవట్లుని కడకేగెను వానిని
గాంధ్ర బ్రహ్మ విష్ణుయ మొందెను

చౌ॥ జౌఁ ఏహిఁ ఖల నితి కరణ అహోరూ ।

హోఁహి సఖ ఉజారి సంసారూ ॥

సారద ప్రేరి తాసు మతి పేరీ ।

మాగేసి నీద మాస పట కేరీ ॥

975

చా॥ ఈ దుష్టుఁల నిత్యము అవారమును గైకొన్నవో ప్రపంచమంతయు
నిడిగును లని మనియని ఎలని బ్రహ్మ వాని ఎద్దిని మొల్పుమని సంస్కృతిని
ప్రేరేపించెను అందువలన కుంభకర్ణుఁ ఁ ఆరుమాసముల నిద్రను గోరెను

దో॥ గవి బిభీషణ పాస పుని కహేఉ పుత్ర బర మాగు ।

తేహిఁ చూసేఉ భగవంతి పద కమల అమల అసురాగు ॥976

చా॥ యాత్ర బ్రహ్మ విభీషణుని కడకెగి, ఓ శత్రుఁ 100లయు
ఎరమును వేయి మనెను అప్పుడు విభీషణుఁ భగవానుని చిరణిమలములపై
నిర్మలము, నిష్కామము, అయిన అనన్య ప్రేమ నొంగు మని వేదెను ఇట్లు
విభీషణుఁ ఁ పరమభక్తిని గోరెను

చౌ॥ తిస్తహి దేవి బర బ్రహ్మ సిధావీ ।

హరషిత తే అవనే గృహ ఆవీ ॥

మయ తనుజా మాందోదరి నామా ।

పరమ సుందరీ నారి లలామా ॥

977

చా॥ విభీషణుఁ విభీషణుఁ కెరవేర్చి బ్రహ్మ వెడలిపోయెను యుష్టులన్ని
దమ్ములు నంతో యులతో స్వగృహముగకు వచ్చిరి

మయుడను దానపు దొకడొందెను మయుని పుత్రకయే మందొకరి ఆమె
అత్యంతసౌందర్యవతి, సుగుణవతి, నారీలలామ

చౌ॥ సోఞ మయఁ దీన్వ రావనహి ఆనీ ।
హోఞహి జాతుధానపతి జానీ ॥
హరషితి భయఁ నారి భలి పాతక ।
పుని దోఁ బంధు బి ఆహేసి జాతక ॥

978

తా॥ మయులు తన పుత్రికయైన మంబదోరిని రావణునికిచ్చి వివాహము జేసెను రావణుని రాక్షసులకు రాజుని మయునకు దెలిసి యుండెను

అత్యంత వినయవతి, సుశీలయైన భార్యను పొంది, రావణుడు మిగుల హర్షించెను రావణుడు తన సహోదరులకుఁ గూడ అగు కన్యలను చెచ్చి కుది ముహూర్తమున వివాహమహోత్సవమును జరిపించెను

చౌ॥ గిరి త్రికూట ఏక సింధు చుర్భారీ ।
బిధి నిర్మితి దుర్గము అతి భారీ ॥
సోఞ మయ దానవఁ బహురి సవారా ।
కనక రచిత మనిభవన అపారా ॥

979

తా॥ సముద్రము నడుమ బ్రహ్మచే న్వయముగ నిర్మింపబడిన త్రికూట ఎర్వలముపై నొక్క విశాలమైన కోటయుండెను మహామాయావియు అత్యంత శిల్పకళా ప్రణయముగల మయదావుడు దాని నిర్మాత అందులో రావణుతో గూడిన అనంతాక్షమునైన మువర్తికల కెన్నియో గలవు

చౌ॥ బోగావతి జని అహికుల బాసా ।
అమరావతి జని సకనివాసా ॥
తిన్వ తే అధిక రమ్య అతి బంకా ।
జగ బిభృతి నామ తేహి లంకా ॥

980

తా॥ సగకులమునకు నివాసయోగ్యమైన పాతాళలోకములో భోగపతీపుర మెటులో, ఇంద్రునికి నివాసయోగ్య ప్రదేశము స్వర్గలోకములో అమరావతీ లు మెటులో, అటులే అంతికంఠెను ఎందరమైనది లంకాపురి ఇది జగత్తునందు సుప్రసిద్ధమైనది

దో॥ చాళుః సింధు గభీర అతి చారిహుః దిసి ఘిరి ఆవ ।
 పుత్ర కోటి మని ఖచిత దృఢ బరని న జాళ బనావ ॥981

తా॥ అ లంకా వలుదొక్కల లోతైన సముద్రమున్నది అ పురిము
 కు యి లో చెక్కె ముర్తిమయమై బలిష్ఠమైన ప్రాకారము గలదు
 అ ప్రవారి గిర్వాణ ని గణత్విమును విజ్ఞించుటకు సాధ్యముగాదు

దో॥ హరి ప్రేరితి జేహిః కలప జోళ జాతుదానవతి హోళ ।
 సూర ప్రతాపీ అతులబల దల సమేత బస సోళ ॥ 982

తా॥ భగవానుని ప్రేరిణచే ఏ కల్పములో, ఎవడు రాక్షసరాజైన రావణా
 యు గా నన్నించెనో అతడు శూరివీరప్రతాపాలు, అతులితబల ధామ్యై
 లు పరిజనులతో ఆ పురుషు వానసుజేయఁ దొడిగెను

రామణుని అత్యాచారములు

చో॥ రహే తహః నిసిచర భట భారే ।
 తే ను సురన్త సమర సంఘారే ॥
 అది తహః రహహిః సక్ర కే ప్రేరే ।
 రచ్చర కోటి జచ్చవతి కేరే ॥ 983

తా॥ శూరిమచ్చట మహాకాయుడైన రాక్షస వీరులుండిరి దేవతలు
 వారి యింటిని యుద్ధమున నంహరించి యుండిరి ప్రస్తుతము ఇంద్రుని ప్రేరి
 ణచే అక్కడి ఒక కోటి రక్షకులు (యక్షులు) విజయించుచుండిరి

చో॥ దసముఖ కతహుః ఖబరి అసి పాళుః ।
 సేన సాటి గథ ఘోరెసి జాళుః ॥
 దేఖి బికట భట బడి కటకాళుః ।
 జచ్చ జీవ తై గవ పరాళుః ॥ 984

తా॥ రామణున కా సమాచారము తెలిస, సేను సముహర్షుకొని ఆ
 యుద్ధమును (త్రికూట వర్తతమును) ముట్టడించెను అతికాయలతో కలిసి ఆ
 గొప్ప సేన గాంచి, యక్షులు ప్రాణముల నరచేతిలో బెట్టుకొని పతాయనమైరి

చౌ॥ ఛిరి సబ సగర దసానన దేఖా ।
గయఁజ నోచ సుఖ భయఁజ బిసేషా ॥
సుందర సహజ అగమ అనుమానీ ।
కీర్తి తపోఁ రామన రజధానీ ॥

985

తా॥ అప్పుడు రావణుడు ఆ సగరము సంతయు పరీకించెను ఆ స్థానము నకు సంబంధించిన వారెవ్వరును తెల్లరి యుద్ధము చేయకయే రాజ్యము స్వాధీనుమయ్యెను అతనికి స్థానంబందుల చింత గూడ లేక జీవితము యథా ప్రవహయెను ఆ సగరము స్వాభావికముగా నుండరమైరది రావణాసురుడు ఆ దుర్గుణున కాపరివాండ్రగు నియమించి, ఆ నగరమును అన రాజధానిగా జేసికొనెను

చౌ॥ జేహి జన జోగ బాఁటి గృహ దీప్తే ।
సుఖ సకల రజసిచర కీన్ద్రే ॥
ఏక బార కుబేర పర ధావా ।
పుష్పక జాన జీతి లై అవా ॥

986

తా॥ వారివారి యోగ్యతననుసరించి రాక్షసులకంటెకెని రావణుడు గృహముల నేర్పాటు చేసె వారు యథాముగా నివసించుటకు వసతులు కల్పించెను ఒక సారి రావణుడు కుబేరపురముపై ఎండెత్తి, అతని జయించి పుష్పకవిమానమును దెచ్చెను

దో॥ కౌతుకహీఁ కైలాస ఎని లీన్ద్రేసి జొళి ఉరాళి ।
మనహుఁ తొలి నిజ బాహుబల చలా బహుత సుఖ పొళి॥987

తా॥ ఒకసారి రావణుడు కైలాస కర్పరమును గాంచి, ఆ పర్వత భారమును మోయ నిచ్చగించి, విన్నోపవార్యకముగ ఆ పర్వతమును తన బాహువులలో చిక్కించుకొని, యవలీలగా పైకెత్తి సులువుగా క్రింద నుంచెను తన భుజబల మెపార మనుకొని, సంతసించినవాడై అక్కడనుండి వెడలి పోయెను

చౌ॥ సుఖ సంపత్తి సుత సేన సహఈ ।
జయ ప్రతాప బల బుద్ధి బడఁఈ ॥
నిత సూతిస సబ బాధిత జాఈ ।
జిమి ప్రతిలాభ లోభ అధికాఈ ॥

988

రా॥ నుభ సంపదలు, చుత్రులు సేసె, జయము, ప్రతాపము బుద్ధి,
బలము, గొప్పతనము — ఇత్యాదులు నియమాలవలన పెంపొందుచుండెను
ఏ విధముగ ప్రత్యేకలాభమున లోభము పెంపొందునో అట్లు సకలసంపదలు
దినదినాభివృద్ధి గాంచినవి

చౌ॥ అతిబల కుంభకరస అస భ్రాతా ।
జేహి కహుఁ నహిఁ ప్రతిభట జగ జాతా ॥
కరణ పాన సోవణ షట మాసా ।
జాగతి హోళ తిహూఁ పుర త్రాసా ॥

989

రా॥ అత్యంత బలవంతుడగు కుంభకర్ణు డాలని సహోదరుడు అతనికి
సరివచ్చు యోధులు జగమున జన్మించనేలేదు వాడు ముద్రాపానముజేసి, అరు
మానముల వఱకు నిద్రపోయెడివాడు అందు మేల్కొనినంతనే మల్లోకములు
గడగడలాడి అల్లకల్లోల మగు చుండెను

చౌ॥ జౌఁ దిన ప్రతి అహర కర సోతః ।
బిస్వ బేగి సబ చౌపట హోతః ॥
సమర ధీర నహిఁ జాణ బభానా ।
జేహి సమ అమిత బీర బలవానా ॥

990

రా॥ వాడు ప్రతిదినము భోజనము చేసినచో విశ్వమంతయు, శీఘ్రముగా
నర్వనాశమగును లంకానగరము అనంతకుత్తైరి బలపరాక్రమోపేతులకు
నిలయ మాయెను ఆ రణధీరులను పట్టింప సాధ్యమా :

చౌ॥ బారిదనాద జేర సుతి తానూ ।
భట మహుఁ ప్రథమ లీక జగ జానూ ॥
జేహి న హోళ రస సనముఖ కోతః ।
సురపుర నితహిఁ పరావన హోతః ॥

991

రా॥ మేఘనాదుడు రావణుని జ్యేష్ఠపుత్రుడు అందు జగత్ప్రసిద్ధ
యోధులలో ప్రథములు రణరంగము మేఘనాదునితో బోరుట కెప్పురికి శక్తి
సామర్థ్యములు లేకుండెను స్వర్గములో అతనిపేరు చెప్పిన వాలును, నిత్యము
భయముచేల దేవతలెల్లరును హాహాకారములు చేయుచు నలువై వులకు పరుగిడు
చుండిరి

దో॥ కుముఖ అకంపన కులిసరద ధూమకేతు అతికాయ ।

ఏక ఏక జగ జీతి సక ఐసీ సుభట నికాయ ॥ 992

తా॥ రావణుని నెనలో, దుర్ముఖుడు, అకంపము వ్రజదంటుడు, ధూమకేతుడు, అతికాయుడుమొదలుగా యోధులుండిరి వారొక్కొక్కరే విశ్వ మంతయు జయించ గలిగిన వారు

చో॥ కామ రూప జానహిఁ సబ మాయా ।

సవనెహుఁ జిన్హ కే ధరమ న దాయా ॥

దసముఖ జైర సభాఁ ఏకబారా ।

దేఖి అమిత ఆపన పరివారా ॥ 993

తా॥ రాక్షసులంటును కామరూపులు, మాయాజాలముల దారితేరిన వారిలు యయాధిర్యములను స్వప్నములో గూడ వెలుగట ఒకసారి రాజసభ యందు, రావణాసురుని సంహనననుదెంచిన అగజేత పరివారముపై బృష్టి సారించెను

చో॥ సుత నమూహ జన పరిజన నాతీ ।

గన్నై కో పార నిసాచర జాతీ ॥

సేన బిలోకి సహజ అభిమానీ ।

బోలా బచన క్రోధ మద సానీ ॥ 994

తా॥ పుత్రపౌత్రాదులు ఎటుంబవారులు, సేవకులు, అపారముగ నుండిరి ఆ రాక్షస జాతిని లెక్క పెట్టుటకు శక్యమా? ఎవసేన నొక్కమారు కన్నులపండువుగ దిలకించి, సహజముగ అహంకారపూరితుడైన రావణుని క్రోధముతో, గర్వముతో గూడిన మాటల వీవిధముగ విన్నెను

చో॥ సునహు సకల రజనీచర జాథా ।

హమరే బైరీ బిబుధ బరూథా ॥

తే ససముఖ నహిఁ కరహిఁ లరాళా ।

దేఖి సబల రిపు జాహిఁ వరాళా ॥ 995

తా॥ నమన్త రాజ్ఞం నమూహములారా! నమన్త రజనిపరులారా!
దెపతాగణములు మనకు వైరులు వారు, ఎదుట నిలబడి, యుద్ధము జేయుటకు
వెనుదీయుదురు బలవంతుడైన శత్రువును గాంచినచో పారిపోయెదరు

చా॥ తేన్త కర మరన ఏక బిధి హోఈ ।

కహాఁ బర్యూఱ సునహు అబ నోఈ ॥

ద్విజ భోజన మఖ హోమ సరాధా ।

సబ కై జాఱ కరహు తుమ్మ బాదా ॥

996

రా॥ వారి మరణము లేకే యుపాయముతో సాధ్యమగును దానిని యిటు
తెలియ జేయును, శ్రద్ధగా వినుడు వారి కత్యంత బలము నిచ్చునది బ్రాహ్మణ
నంబర్బుణ యజ్ఞము, వానిని - వీటిని మీరు ధ్వంసమొనరించి, అవి చేయు
వారలను బాధింపుడు

దో॥ ఛుధా భీన బలహీన సుర సహజేహిఁ మిలిహహిఁ ఆఱ ।

తిబ మారిహాఁ కి ఛాడి హాఁ భలీ భాతి అపనాఱ ॥997

రా॥ ఉద్బాధచే దేవతలు పీడింపబడి తుటకు బలహీనులయ్యెదరు నహ
లమున్న జూడ ఎచ్చెదరు అప్పుడు వారిని నేను సులభముగా హత
చేయెదను లభిరా వారిని బలహూర్వకిగ నా యధీనుల గావింబుకొని,
ఎవ్వదా నరాధనులను జేసి విడచి పెట్టెదను ”

చా॥ మేఘనాద కహుఁ పుని హఁకరావా ।

దీన్త సిఖ ఎలు ఎయరు బధావా ॥

జే సుర స ర ధీర బలవానా ।

జిన్త కేఁ అరిజే కర అభిమానా ॥

998

రా॥ ఎని చెప్పి తర్వాత మేఘనాదుని విలివించెను, దేవరలకు లెక్కను
అంబులమును వారిఁ చెప్పి యుత్తేజితనిఁ జేసెను మరియు నిల్లెనెను —

అట్రాడా! దేవతలు యుద్ధము జేయుటలో నిర్ణయము, అంతేగాక
ఘోరులు బలవంతులు నమరగర్వము వారికి మొందు (ముందు దొహతో
అవ్వయును)

చౌ॥ తిన్వహి జీతి రన ఆనేసు బాఁధి ।

ఉరి సుత పితృ అనుసాసన కాఁధి ॥

ఏహి బిధి సుబహి అగ్యా దీన్హి ।

అపును చలేఁ గదా కర తీన్హి ॥

999

తా॥ వారిని యుద్ధమున జయించి బంధితులను గావించి తీసికొనిపోయి ”

అంబ పుత్రుడైన మేఘనాదుడొండ్రది యాజ్ఞను శిరసావహించెను
లన్నునునరింపుడని పరివారమున కనుజ్ఞయొసగి తాను గదాధరుడై రాజ్యవిస్తర
ణకై బయలుదేరెను

చౌ॥ చలతి దసానన దోలతి అవనీ ।

గర్జత గర్భ స్రవహిఁ సుర రవనీ ॥

రావన ఆపతి సునేఁ సకోహా ।

దేవన్త తి కే మేరు గిరి శోహా ॥

1000

తా॥ రావణుడు వృద్ధిపై నడచునపుడు భూమి గడ గడలాడెను అతని
గర్జన వినిన దేవతావ్రీలకు గర్భస్రావము గలిగెను రావణు డాగ్రహభరితుడై
ఎచ్చుచుండెనన్న వార్త విని దేవతలు మేరు పర్వత గుహలలో దాగుకొనిరి

చౌ॥ దిగపాలన్త కే లోక సుహావి ।

సూనే సకల దసానన పావి ॥

పుని పుని సింఘనాద కరి భారీ ।

దేఱ దేవతన్త గారి పచారీ ॥

1001

తా॥ రావణుడు నిర్మానుష్యమైన సమస్త సుందర, దిక్పాలలోకములనెల్ల
బ్రొందెను అతడు మాటి మాటికిని సంహగర్జనము చేయుచు, దేవాలను కయ్య
మొనకు విలుముచు వారిని పరుషముగా మాటలాడు చుండెను

చౌ॥ రన మద మత్తి ఫిరళ జగ ధావా ।

ప్రతిభట భోజతి కతహూఁ న పావా ॥

రలి ససి పవన బరున ధనధారీ ।

అగిని కాల జమ సుబ అధికారీ ॥

1002

తా॥ ఏబోత్తడై తన సాటివీరుని వెదకుచు జగమంతయు దిరిగెను,
చని అరినితో నమానుడైన వీరు దెందును గానరాలేదు

వాయుడు, బండ్రుడు, వాయుదేవుడు, ఎరుణుడు, ఎడేరుడు, అగ్ని
దేవుడు, తామ్రుడు, యముడు మున్నగునదికొలలను రావణుడు వెంబడించెను
(మందు దోహతో ల్పయము)

చో॥ కింనర సిద్ధ మనుజు సుర నాగా ।

హరి నబహి కే పంథహిఁ లాగా ॥

బ్రహ్మసృష్టి జహఁ లగి తనుధారీ ।

దసముఖ బసబర్తీ నర నారీ ॥

1003

తా॥ ఎంతేగాక కిన్నరులను, సిద్ధులను, మానవులను, దేవతలను రావ
ణ వెంబడించెను బ్రహ్మసృష్టిలో శరీరధారుడైన శ్రీపురుషులెంతమంది
యన్నారో ఎందరును రావణుని కదీనుడైరి

చో॥ ఆయుసు కరహిఁ సకల భయభీతా ।

నవహిఁ ఆధ నిత చరన బినీతా ॥

1004

తా॥ ఓయముచే అంబును రావణుని యాజ్ఞను పాలించుచుండిరి విధిగా
అంబుచ్చి ది యముతో ఆరిని చరణములకు నమస్కరించుచుండిరి (భయ
చే నమస్కరించుటయేగాని భక్తితో గాదు)

చో॥ భుజబల బిన్వ బన్య కరి రాఖేసి కోఁ న సుతంత్ర ।

మండలిక మని రావన రాజ కరణ నిజ మంత్ర ॥ 1005

తా॥ రావణుడు లా భుజబలరాక్రములచే నమస్త జగత్తును తన పశము
లమును ఎరివి స్వస్యగ నుంచనీయలేదు ఈ విధముగ మండలిక
రాజుని కోరినట్లే, (సార్వభౌముడై) రావణుడు తన ఇచ్చాను సారముగ
రాజ్యము

చో॥ దేవ జచ్చ గంధర్వ నర కింనర నాగ కుమారి ।

జీతి లరీ నిజ బాహుబల బహు సుందర బర నారి ॥ 1006

తా॥ దేవతాయక్షగంధర్వమృగశిర్సాగకన్యలను ఉత్తమశ్రీలను, లగ్నసౌందర్యవతుల నెంబఱనో, తన భుజబలముచే జయించి రావణుడు వారలను వివాహమాడెను

చౌ॥ ఇంద్రజిత సస జో కచు కహిణః ।
సో సబ జను పహితేహి రరి రహిణః ॥
ప్రథమహిః తిన్ద కహుః ఆయసు దీన్దా ।
తిన్ద కర చరిత సునహు జో కీన్దా ॥

1007

తా॥ మేఘనాధుని కొసగిని అనుజ్ఞప్రకార మితడు నడచుకొనెను అన్నియు ముందుగనే చేసెను (రావణాసురుని అజ్ఞాపాలనము నందు మేఘనాధుడు కొందెమైనను అలవ్యము చేయలేని భావము)

ప్రథమమున రావణుడు మేఘనాధుని తనుజ్ఞ యొనఁగెను కదా దానిని అతడు పాలించిన విధానమును గూర్చి వినుడు

చౌ॥ దేఖతి భీమరూప సబ పాపీ ।
నిసిచర నికర దేవ పరితాపీ ॥
కరహిః ఉపద్రవ అసుర నికాయా ।
నానా రూః ధరహిః కరి మాయా ॥

1008

తా॥ రాక్షససేన, మూడు కతి భయంకరముగ నుండెను వారు పాపాత్ములై దేవతలకు దుఃఖము కలిగించువారలుగ నుండిరి ఆ యసురసేన ఉపద్రవములను దెచ్చి పెట్టునదై, మాయచే అనేక విధములైన రూపములను ధరించుటకు శక్తి పంతమై యుండెను

చౌ॥ జేహి బిధి హోఽథ ధర్మ నిర్మూలా ।
సో సబ కరహిః జేద ప్రతికూలా ॥
జేహిః జేహిః దేస ధేను ద్విజ పావహిః ।
నగర గాఢః పుర ఆగి లగావహిః ॥

1009

తా॥ ధర్మమునకు హాని కలిగించుచుండిరి వేయి విరుద్ధములైన వసులను జేయుచుండిరి ఏ యేష్ఠానములలో బ్రాహ్మణులను, గోవులను గాంచినో, ఆ

గర్జలులను, గ్రామములను ఎరిములను దహించుచుండిరి (అగ్నిజ్వాలల
హాహుతి జేయుచుండిరిని భావము)

చౌ॥ సుధ ఆచరన కతిహుఁ నహిఁ హౌతుఁ ।

దేవ బిప్ర గురు మాన న కోతుఁ ॥

నహిఁ హరి భగతి జగ్య తప గ్యానా ।

న సేహుఁ సునిత న బేద పురానా ॥

1010

తా॥ రాజుల భయములను, కుభస్కరింపబడిన బ్రాహ్మణులను
నంబులను యజ్ఞములు సక్రమముగ నడుగలేదు దేవతలను, గురువులను,
బ్రాహ్మణులను ఎవ్వరును భక్తితో గొల్వకుండిరి హరిభక్తికిని యజ్ఞయాగా
దులను చవరింపబడినను శాపులేకుండెను వేద పురాణములు స్వప్నములో
వినుట గూడ కలుగజలేదు

ఛం॥ జమ జోగ బిరాగా తప మఖ భ గా శ్రవన సునఖ దససిసా ।

అపును ఉరి ధావళ రహై న పావళ ధరి సబ ఘాలళ భీసా ॥

అన భ్రష్ట అచారా భా సంసారా ధర్మ సునిత నహిఁ కానా ।

తేహి ఎహుబిధి త్రాసళ దేస నివాసళ జో కహ బేద

పురానా ॥ 1011

తా॥ జమ, రిహో యోగి వై రాగ్యులను గూర్చి గాని, దేవతలు యజ్ఞ
యాదులలో హవిర్యాగమును స్వీకరింపటను గూర్చి రావణాసురుడు వినుట
కలగజలేదు, అప్పుడతడు స్వయంగా యజ్ఞయాగాదులను ధ్వంసమొనరిం
చుట నడుగొనబడిన

హాహుతిగాని, యజ్ఞవాహినిలను, నామరూపములు లేకుండ జేయుచుం
డెను ముహూర్తములను దిండించి బాధించుచుండెను ఇట్లు చేయుటవలన, వాంసా
రెంద్రుని ప్రసంగమున భ్రష్టాచరణలు మితిమీరెను ధర్మాచరణ కా
లగజలేదు దానిని గురించి వినిపించుటలేదు వేదము నెవరైన తెప్పించో,
పురాణముల ఎరించుచో వారిని ఎక్కెవిధముల బాధించి, రావణుడు వారిని
దేశవిదూర్షణల నొనరించుచుండెను (కనుక రావణాసురుడు రాజ్యము చేయు
నా మేమిష రాజకలక్షేపములు - ఇత్యాది నక్కర్హము లనెడిమించెను)

సో॥ బరని న జాతి అనీతి ఘోర నిసాచర జో కరహిఁ ।

హింసా పర అతి ప్రీతి తిన్హ కే పాపహి కవని మితి॥ 1012

తా॥ రాక్షసులు చేసెడి అత్యాచారములను పర్జియుండ కెంతమాత్రమును నాధ్యము గాదు హింసాకాండయే వారికి ప్రీతి పాత్రము పాపమే వారి కాశ్రయము మరియు గతి కనుక పాపము చేయకుండురా :

చో॥ బాధే ఖల బహు చోర జుఆరా ।

జే లంపట పరధన పరదారా ॥

మానహిఁ మాతు పితా నహిఁ దేవా ।

సాధున్హ సన కరవావహిఁ సేవా ॥

1013

తా॥ పరధనసక్తులును, పరిశ్రీవ్యామోహ ఎదులును, దుష్టులును, జూబులును విశేషముగ పెంపొందిరి మారావలల ఆజను శిరసావహించువారలు తేరైరి దేవతార్చన చేయువారెందును గూరైరి సాదువులకును, సన్న్యాసులకును సేవచేయుటకు బదులు వారిచే సేవజేయించు కొనుచుండిరి

చో॥ షిన్హ కే యహ ఆచరన భవానీ ।

తే జానేహు నిసిచర సబ ప్రానీ ॥

అతిసయ దేఖి ధర్మ కై గ్లానీ ।

పరమ సఖీతి ధరా అకులానీ ॥

1014

తా॥ [శంకియు పావ్రితితో ఒడ్డునులున్నాడు] ఓ భవానీ! ఇటు ఎంటి హింసాకాండ కొడిగట్టు ప్రాణులెల్లరిను రాక్షసులుగానే భావింపవలయును యమా! ధర్మమార్గమునకు ప్రతికూలురైన నడలు వారలను అతిశయించిన చెడు పరిస్థితిని గంచి, భాదేవి అత్యంత భయభీతియై యిట్లు దుఃఖింప సాగెను

భూదేవి ఎరితాపము-బ్రహ్మ ఓదార్పు

చో॥ గిరి సరి సింధు భార సహిఁ మోహిఁ ।

జన మోహి గదుల ఏక పరద్రోహి ॥

సకల ధర్మ దేఖి భిపరీతా ।

రహి న సకల రావన భయబీతా ॥

1015

తా॥ భూదేవి యిట్లు వరితించెను - పర్వతములు, సముద్రములు-
వీని భారము నాకు భార మనిపించుటలేదు - కుద్రోవాలు, పాపాత్ములు మొదలగువారే నాకు భారభూతులు

భూదేవి ధర్మమునకు విపరీతమైన హాని కలుగుచుండుట, చూచుచునే
యుండెను కాని ఆమె రాజులునకు జడిసినదై యేమియు వ్యక్తి పఱచలేకుండెను

చా॥ ధేను రూప ధరి హృదయ బిచారి ।
గళా తహః జహః సుర ముఖ ఝారి ॥
నిజ సంతాప సునావీని రోళా ।
కాహూ తేఁ కఛు కాజ న హోళా ॥

1016

తా॥ ఆలోచించి, ఆలోచించి కుదకు భూదేవి గోరూపమును ధరించి,
దేవతలు, మనులు దాగియుండు స్థానమునకుఁ బోయెను భూదేవి యేడ్పుచు
ఈ దుఃఖమును గూర్చి వారికి జెప్పకొనెను కాని యెరివలసినను కార్యము
సిద్ధింపలేదు

పం॥ సుర ముని గంధర్వా మిలి కరి సర్వాగే బిరంచి కే లోకా ।
సంగ గౌతనుధారి భూమి బిచారి పరమ బికల భయ సోకా॥
బ్రహ్మఁ సబ జానా మన అనుమానా మోర కఛూ న బసాళా ।
జా కరి తైఁ దాసీ సో అబినాసీ హమరేఱ తోర సహళా॥1017

తా॥ అప్పుడు దేవతలు, మనులు, గంధర్వులందఱును గలిసి బ్రహ్మ
లోకమునకు (స్వర్లోకము) వెడలిరి పాపముః భయశోకములచే వ్యాకులత
జెందిన గోటాపధారియైన భూదేవిగూడ వారివెంట నుండెను వీరెందుకు ఎచ్చిరో
నర్వాంధ్రమిట్టై బ్రహ్మదేవుని తెలిసినాని ఈ కార్యము నర్థింపజేయుట తన
తెంఁ మాటల సాధ్యపడని మనంబున ఎఱిగిన వాడై భూదేవితో ఇట్లనియె-
నీవెవరికి దాసురాలవో, ఆ అవినాశియైన భగవంతుడే మాకును నీకును
సహాయకారి— (మొందు చోహాతో అన్వయము)

సో॥ ధరని ధరహి మన ధీర కివా బిరంచి హరి పద సుమిరు ।
జానతి జని కీ పీర ప్రభు భంజిహి దారుని బివతి ॥ 1018

తా॥ భూదేవీ : దైత్యులు ఏవాంచి శ్రీహరి పాదపద్మములను స్మరింపులు ప్రభువు, యోగుడు, దాసులు గలిగి ఏపత్తుల నెఱిగినవాడు, నీలు గలిగిన అపదలను దూరీకరించును .

చా॥ బైరే సుర సబ కరహిఁ బిచారా ।
కహఁ పొడల ప్రభు కరిత పుకారా ॥
పుర బైకుంఠ జాన కహ కోతః ।
కోత కహ పయనిధి బస ప్రభు సోతః ॥

1019

తా॥ (ఇట్లు బ్రహ్మ భూదేవికి దైత్యులు చెప్పి అమెను సూచించుచు)

దేవతలయొక్క అకదో అసీనులై, ప్రభువును చెప్పట నెట్లు (భగవానుని) పొందుట అని అలోచింపసాగిరి ఒకరు వైకుంఠమున కేగినచో ప్రభువును గాంచవచ్చుననిరి ఇంకొకరు శ్రీరసముద్రమున విష్ణుభగవానుడు నివాసము జేయు ననిరి

చా॥ జాకే హృదయఁ భగతి జసి ప్రీతి ।
ప్రభు తహఁ ప్రగట సదా తేహిఁ రీతి ॥
తేహిఁ సమాజ గిరిజా మైఁ రహిఁ ।
అవసర పొడ బచన ఏక కహిఁ ॥

1020

తా॥ ఎవరి హృదయాంతరాళమునందు భక్తి, ప్రేమ లెట్లుండునో భగవానుడు వారి కారితినే సాక్షాత్కరించును [శంకరుడిట్లు నున్నప్పుడు]

పార్వతీ ! అ సమాజమున నేను గూడ ఉంటిని సమయము జూచుకొని నేనొకమాట యీ విధముగ నుడివితిని. (ముందు దోహతో అర్చయము)

చా॥ హరి బ్యాపక సర్వత్ర సమానా ।
ప్రేమ తేఁ ప్రగట హోహిఁ మైఁ జానా ॥
దేస కాల దిసి బిదిసిహు మాహిఁ ।
కహహు సో కహఁ బహఁ ప్రభు నాహిఁ ॥

1021

తా॥ 'నాకు తెలిసిన విషయ మేమన భగవంతుడు సర్వకాలములందును, ఎప్పుడూ లుండును, సమానరూపముగ నున్నవాడగుట వేదేశము ఏకాలము, ఏదేశ ఏస్థానము లందు భగవంతుడు లేడో నాకు తెప్పడు

వి॥ కిరణ్యకళిపుడు 'హరి యెచ్చట నున్నాడో చూపింతువా? ' అని అడుగునందు గలడా? ' యని ప్రశ్నించినపుడు ప్రహ్లాదుడు ప్రత్యుత్తర పూర్వకముగ ' ఇందుగల డందు లేడని నందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం డందెందు వెదకి చూచిన నందందే గల ' డని చెప్పి ' భగవంతుడు సర్వవ్యాపకు ' డన్న భావము కవి స్ఫురింపజేసెను

శ్రీ తులసీదాసు 'హరి బ్యాపక సర్వత్ర సమానా' - 'హరి సర్వవ్యాపకుడు' అని చెప్పి 'సర్వం బ్రహ్మమయం' అన్న మూల నూత్రమును పండితులకే గాక పామరులకు గూడ అర్థమగునట్లు 'సర్వమాటలలో విశదీకరించినారు

చౌ॥ అగి జగమయ సబ రహిత బిరాగి ।

ప్రేమ తేజ ప్రభు ప్రగటణ జిమి ఆగి ॥

మోర బచన సబ కే మన మానా ।

సాధు సాధు కరి బ్రహ్మ బఖానా ॥

1022

తా॥ భగవానుడు చరాచరములలో వ్యాప్తి నొందినవాడు అన్నిటిని విడిచి విడిచి మరెవరియైనా గ్రహించునట్లు కాని ప్రేమానురాగముల వలన భగవానుడు సాక్షిలయిండును [అగ్ని అష్టక్తరూపముగా సర్వత్ర వ్యాప్తి తెంది యుండును కాని యొక్కడ అంతే మంథనాది సాధనలుండునో, అచ్చట ప్రతిభవగును ఆ విధముగనే సర్వవ్యాపకుడైన భగవానుడు గూడ ప్రేమచేతనే ప్రకటింపఁబడు]

నే ఎలికిన పలుకు లందిటికిని ఇష్టము లాయెను బ్రహ్మగూడ సాదు -

దాగు) అనిచెప్పినట్లు ప్రశంసించెను

T T D Religious Publications Series No 110

Price R 20-00

Printed and Published by G. Kumaraswamy Reddy IAS Executive
Officer, Tirumala Tirupati Devasthanams and Printed at
Tirumala Tirupati Devasthanams Press Tirupati